173436

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İsa KIZGUT

Türkiye'nin Seçilmiş Bazı Müzelerinden Hellenistik ve Roma Dönemi Bronz Heykelcikleri

I

Danışman
Doç. Dr. Burhan VARKIVANÇ

Arkeoloji Anabilim Dalı

Doktora Tezi

2004, Antalya

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Arkeoloj Anabilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :

Üye (Danışmanı) :

Üye :

Üye :

Üye :

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

18/07/2005

Prof.Dr.Nevzat ÇEVİK
Müdür

.....

İÇİNDEKİLER

Önsöz i

Kısaltmalar iv

Özet x

Zusammenfassung xv

I. GİRİŞ 2

II. TEKNİK ÖZELLİKLER 6

II.1. Figürinler 6
II.2. Kaideler 7
II.3. Yapım Nedenleri 7

III. KÜMELER 8
III. 1. TANRILAR 8
III.1.1.Zeus 10
III.1.1.1. Oturan 10
III.1.1.1.1. Phiale Tutan 10
III.1.1.2. Ayakta 18
III.1.1.2.1. Yıldırım Savuran 18
III.1.1.2.2. Asa Tutan 25
III.1.1.2.3. Zeus-Helios 31
III.1.1.2.4. "Karia Zeusu" 33
III.1.1.3. Diğer 34

III.1.2. Serapis 44
III.1.2.1. Oturan 44
III.1.2.2. Ayakta 48
III.1.2.3. Büst 51

III.1.3. Hermes 56
III.1.3.1. Giysisiz 58
III.1.3.2. Giysili 60
III.1.3.3 Giysi Taşıyan 61
III.1.3.3.1. Giysi Kolda 62
III.1.3.3.2. Giysi Tek Omuzda 68
III.1.3.3.2.1. Omuzdan Düz Sarkan 68
III.1.3.3.2.2. Omuzdan Sarkıp Kola Dolanan 76
III.1.3.3.3. Giysi Her İki Omuzda 86

III.1.4. Apollon 127

III.1.4.1. Phiale taşıyan 127
III.1.4.1.1. Sadak Taşıyan 131
III.1.4.1.2. Çift Ağızlı Balta Taşıyan 137
III.1.4.1.3. Defne Dalı Taşıyan 140
III.1.4.2. "Apollon-Helios" 142
III.1.4.3. "Apollon-Atlı" 146
III.1.4.4. "Apollon-Omphalos" 148
III.1.4.5. Diğer 150

III.1.5. Poseidon 164
III.1.5.1. Giysisiz 164
III.1.5.2. Khylamisli 167

III.1.6. Ares 170
III.1.6.1. Zırhlı 170
III.1.6.2. Khylamisli 174
III.1.6.1. Diğer 175

III.1.7. Dionysos 181
III.1.7.1. Himation Giyen 181
III.1.7.2. Khiton-Himation Giyen 184

III.1.8. Eros 188
III.1.8.1. Oturan 188
III.1.8.2. Uçan 192
III.1.8.3. Ayakta "Harpokrates" 196
III.1.8.4. Diğer 199

III.1.9. Men 204
III.1.9.1. Ayakta 204
III.1.9.2. Atlı 206

III.1.10. Attis 210
III.1.10.1. Diğer 211

III.1.11. Lar 217

III.1.12. Janus 219

III.1.13. Pan 220
III.1.13.1. Ayakta 220
III.1.13.2. Oturan 222

III.1.14. Priapos 225
III.1.14.1. Priapos-Herme 227

III.2. TANRIÇALAR 230

III.2.1. Athena 230
III.2.1.1. Peploslu 230

III.2.1.2. Himationlu 234
III.2.1.3. Diğer 235
III.2.1.3.1. Athena-Parthenos 236

III.2.2. Aphrodite 240
III.2.2.1. Anadiomene 240
III.2.2.1.1. Giysisiz 240
III.2.2.1.2. Giysili 251
III.2.2.2. Elinde Nesne Tutan 253
III.2.2.2.1. Elma Tutan 253
III.2.2.2.2. Bandaletta Tutan 254
III.2.2.3. Aphrodite Giysili 255
III.2.2.3.1. Pudicia 255
III.2.2.4.Yıkanan 259

III.2.3. Tyche 265
III.2.3.1. Peploslu 265
III.2.3.2. Enine Şallı 267
III.2.3.2.1. "Tyche" 267
III.2.3.2.2. "Tyche-İsis" 268
III.2.3.3. Himationlu 272
III.2.3.3.1. "Tyche" 272
III.2.3.3.2. "Tyche-İsis" 275
III.2.3.4. Diğer 278

III.2.4. Demeter 286
III.2.4.1. Ceres 286
III.2.4.2. Baubo 289

III.2.5. Artemis 291
III.2.5.1. Efes Artemisi 291
III.2.5.2. Diana 292

III.2.6. Nike 297

III.2.7. Hekate 302
III.2.7.1. Hekateion- (Üç yüzlü) 303
III.2.7.2. Hekateion-(Cepheden) 304

III.3. TANRISAL BETİMLEMELER. 306

III.3.1. Herakles 306
III.3.1.1. Kantharos Taşıyan (?) 307
III.3.1.2. Elma Taşıyan (Hesperidler Heraklesi) 310
III.3.1.3. Yılanlı (Çocuk) 316
III.3.1.4. Diğer 318

III.3.2. Dioskur 323

III.3.3. Satyr 326

III.3.4. Herme 333

III.4. ÖLÜMLÜLER 337
III.4.1. Mimin, Dansöz 337

IIII.5.HAYVANLAR 340

IV.GENEL DEĞERLENDİRME 342

IV.1. Stilistik Değerlendirme 345
IV.1.1. Duruş 345
IV.1.2. Gövde Yapısı 348
IV.1.3. Giysi 352
IV.1.3.1. Giysisiz Figürinler 352
IV.1.3.2. Giysili Figürinler 353

IV.2. İkonografik Değerlendirme..... 359
IV.2.1. Figürler..... 359
IV.2.2. Giysi 359
IV.2.3. Belirteçler 361
IV.2.4. Silahlar 363

V. ATÖLYELER 364

VI. İMİTASYON ESERLER 366

VII. YAYILIM ALANLARI 367
VII.1. İkonografisiyle Yerel Dinlere Katkıları 376

VII. TARİHLEME 378

Levhalar Dizini.....388
Levhalar 1-121
Özgeçmiş

Önsöz

Yüksek Lisans tezimin son aşamalarında iken danışmanım Prof. Dr. Havva İŞKAN IŞIK Doktora Tezi için "Aklımda çok enteresan iki konu var, ikisinden birini sana önermeyi düşünüyorum" dediğinde, duyduğum heyecanı anlamak zor değildir. Bu heyecan yıllar içinde yaşanan ve araştırmalar sırasında gelişen olaylarla bugüne dek daha da büyüyerek geldi. Önerdiği bu özel konu ve çalışmamın ilk yıllarındaki yardımları için Prof. Dr. Havva İŞKAN IŞIK' a teşekkür ederim. Birlikte sağladıkları yurt dışı bursu için Prof. Dr. Fahri IŞIK ile Prof. Dr. Havva İŞKAN IŞIK'a ayrıca teşekkür ederim.

Münster Westfalen Üniversitesi tarafından verilen burs için yardımlarını gördüğüm ve Münster'de bulunduğum süre içinde ilgi ve yakınlık gösteren, desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Elmar Schwertheim'e özel bir teşekkür borçluyum. Ayrıca bursun verilmesini onaylayan *Heinrich-Hertz Geselschaft* ve üniversite yetkililerine de teşekkür ederim. Tez çalışmamın ana hatlarının oluştuğu bu dönemde, huzurla çalıştığım *Forschungsstelle Asia Minör* kurumu ve Prof. Dr. Elmar Schwertheim ile diğer arkadaşlarımı da sevgiyle anıyorum.

Yirmiden fazla müzede ön araştırma ve çalışma yapmanın oldukça yüksek maliyetini karşılamak bir Araştırma Görevlisi için kolay olmamıştır. Çalışma ve araştırmanın finansını karşılamada desteklerini esirgemeyen Akdeniz Üniversitesi Araştırma Fonu Başkanlığı'na, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü ve Müdürü Sayın Kayhan Dörtlük'e, derlenen bilgileri dijital ortama aktarmada gerekli bazı gereçlerimi temin eden Öger Tours'a, bilimsel çalışmalara olan ilgi ve desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Çalışmamın tez aşamasına başladıktan sonra oluşan gereklilik üzerine ve her türlü olumsuzluğa karşın yeni danışmanım olmayı kabul eden, birlikte özveriyle çalışan ve emeklerini esirgemeyen Doç. Dr. Burhan Varkıvanç'a da özel bir teşekkür borçluyum.

Çalışmama yaptıkları eleştirel ve olumlu değerlendirmeleri için Tez İzleme Komitesinin üyeleri Prof. Dr. Fahri IŞIK ile Prof. Dr. Ramazan Özgan'a da değerli zamanlarını ayırdıkları için ayrıca teşekkür ederim.

Lisans üstü çalışmalarım boyunca desteğini, ilgisini ve denetimini kesintisiz sürdüren Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü ile eski Müdürü Prof. Dr. Orhan Kuruüzüm ve çalışanlarına olan teşekkürlerimi de burada anmak isterim.

Bu çalışmanın konusunu oluşturan eserler ülkemiz müzelerinin sergi ve depolarında bulunmaktadır. Çalışma iznini sağlayan Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile çalışanlarına, İstanbul Arkeoloji, Sadberk Hanım, Edirne, Tekirdağ, Çanakkale, Afyon, Eskişehir, Konya, Silifke, Antalya, Fethiye, Marmaris, Bodrum ve Uşak Müze Müdürleri ve tüm çalışanlarına gösterdikleri ilgi ve yardımlarından ötürü sonsuz teşekkür ediyorum. Ayrıca üniversite-müze yakınlaşması ve ortak çalışmasına inanarak desteklediklerini, bunun için her zaman hazır olduklarını da vurgulayan müze çalışanlarını sevgi ve teşekkürle anmak istiyorum.

Çalışmamın son zamanlarında literatür eksiklerimi giderip Berlin'de sorunsuz bir ortamda yoğunlaşarak yazmamı sağlayan ve beni her durumda gözeten dost Prof. Dr. Max Kunze ve eşi Jutta Kunze'ye, Stendal'de her zaman yanımda olan Dr. Stephanie Geritt-Bruer'e, çalışmamın son ve en zor zamanlarında verdikleri burs için *Kaschade-Stiftung* ile *Winckelmann Gesellschaft* yetkilileri ve çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım.

Figürinlerin genel özellikleri konusunda bilgilerini benimle paylaşan ve literatür konusunda yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Reinhard Stupperich'e ayrıca teşekkür ederim.

Yine Almanya'da bulunduğum süre içerisinde moralimi hep ayakta tutan, ilgileriyle desteklerini eksik etmeyen kuzenlerim Zekeriya Yasemin ile M. Hamit Şaraplı ve ailelerine ayrı ayrı teşekkür borçluyum.

Çalışmamın her aşamasında güç ve moral aşılayan, en umutsuz anlarımda bile çalışma şevkimi her zaman diri tutan Bölümümüz Başkanı ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Nevzat ÇEVİK'e ayrıca teşekkür ederim.

Yorgunluğumu, yılgınlığımı, zamanla oluşan huysuzluğumu sabırla karşılayan, çalışmamın her aşamasında uygun koşullar hazırlayan ve sevgilerini eksik etmeyen sevgili eşim Leyla Kızgut'a ve bunların yanısıra teknik alanlarda da şevk ve heyecanla destek veren biricik oğlum Ersin'e her zaman şükran duyacağım.

Roma Dönemi'nin toplumsal ve dinsel yapısı konularında beni sürekli bilgilendiren Prof. Dr. Sencer ŞAHİN, Yrd. Doç. Dr. Eda AKYÜREK ŞAHİN ile kaynakça konusunda yardımcı olan Eski Çağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü üyelerine teşekkür ederim.

Uzun çalışma sürecimi paylaşan, manevi desteklerini hissettiren arkadaşlarım, Arkeoloji Bölümü Öğr. Görevlisi Süleyman BULUT, Dr. Mehmet ÖZHANLI, Araştırma Görevlileri Çilem UYGUN, Selda BAYBO, Şükrü ÖZÜDOĞRU, Eray DÖKÜ ile Arkeolog Münife DOYRAN'a, Likya Uygarlıkları Araştırma Merkezi Uzmanları F. Fatih Gülşen ile, fotoğraf konusunda her zaman yardımcı olan Şevket AKTAŞ'a ayrı ayrı teşekkür ederim.

KISALTMALAR

Bu çalışmada, ArchBibl 1992, IX vdd. ve AA 1992, 743 vdd. dışında aşağıdaki kişisel kısaltmalar kullanılmıştır.

Adamo-Muscettola 1984	S. Adamo-Muscettola, "Osservazioni sulla composizione dei larrari con statuette in bronzo di Pompei e Ercolano. Toreutik und figürliche Bronzen römischer Zeit" Akten der 6. Tagung über antike Bronzen (1984) 9-17.
Adriani 1948	A. Adriani, Documenti e ricerche d'arte alessandrina II (1948).
Alexander 1930	Monuments de l'Egypte Greco-Romaine Societe Royale d'Archeologie d'Alexandrie. Premier Fascicule (1930).
Alscher 1956	L. Alscher, Griechische Plastik III (1956).
Alscher 1957	L. Alscher, Griechische Plastik IV (1957).
Anabolu 1970	M. Usman Anabolu, Küçük Asya Roma Çağı Tapınakları (1970).
von Aulock 1964	H. von Aulock, SNG Deutschland Phrygien 9 (1964).
von Aulock 1968	H. von Aulock, Nachträge IV (1968).
von Aulock 1977	H. von Aulock, Münzen und Städte Pisidiens I. IstMitt Beiheft 19 (1977).
von Aulock 1979	H. von Aulock, Münzen und Städte Pisidiens II. IstMitt Beiheft 22 (1979).
Babelon 1895	E. Babelon, Catalogue des Bronzes Antiques de la Bibliotheque Nationale. Paris (1895).
Baramki 1959	D. C. Baramki, The Archaeological Museum of the Amerikan University of Beirut. (1959).
Barclay 1888	V. H. Barclay, Catalogue of Greek Coins Attica-Megaris-Aegina in the British Museum (1888).
Barclay 1897	V. H. Barclay, Catalogue of the Greek Coins of Caria, Cos, Rhodes in the British Museum (1897).

Bieber 1915	M. Bieber, Die antiken Skulpturen und Bronzen des Königliches Museum Fridericianum in Kassel (1915).
Bieber 1967	M. Bieber, The Sculpture of the Hellenistic Age (1967).
Birchall-Corbett 1974	A. Birchall-P. E., Greek Gods and Heroes (1974).
Boardman 1985	J. Boardman, Greek Sculpture the classical Periode (1985).
Bol-Weber 1985	P. C. Bol-Th. Weber, Bildwerke aus Bronze und Bein aus minoischer bis byzantinischer Zeit. Liebieghaus-Museum Alter Plastik II (1985) 146-160.
Bosch 1935	C. Bosch, Die kleinasiatischen Münzen der römischen Kaiserzeit. II, 1. Bithynien (1935).
Boube-Piccot 1969	C. Boube-Piccot, Les Bronzes Antiques DV Maroc I. Etudes et Travaux d'Archeologie Marocaine IV (1969).
Boucher 1976	S. Boucher, Recherches sur les bronzes figures de Gaule pre-romaine et romaine. BEFAR 228 (1976).
Boucher-Bitar 1990	S. Boucher-H. O-Bitar, "Les Bronzes Divins de la Cachette de Bavay (Nord), Bronces y Religion Romana" Actas del XI. Cong. Internacional de Bronces Antiguos. Madrid. Mayo-Junio (1990) 88-92.
Braemer 1963	F. Braemer, L'art dans l'occident romain. Tresors d'argenterie, sculptures de bronze et de piere. Kat. Paris (1963).
Brandt 1992	H. Brandt, Gesellschaft und Wirtschaft Pamphliens und Pisidiens im Altertum (1992).
Comstock-Vermeule 1971	M. Comstock-C. C. Vermeule, Greek Etruscan and Roman Bronzes in the Museum of Fine Arts Boston (1971).
Deonna 1938	W. Deonna, Le mobilier delien. EADelos XVIII (1938).
Drexler 1889	Drexler, Numismatik Zeitschriften XXI (1889).
Faider-Feytmans 1979	G. Faider-Feytmans, Les bronzes romaines de Belgique (1979).

Fjeldhagen 1995	M. Fjeldhagen, Catalogue Graeco-Roman Terracottas from Egypt. Ny Carlsberg Glyptotek (1995).
Fleischer 1967	R. Fleischer, Die römischen Bronzen aus Österreich (1967).
Filges 1999	A. Filges, "Marmorstatuetten aus Kleiasien" IstMitt 49, 1999, 377-430.
Fuchs 1969	W. Fuchs, Die Skulptur der Grichen^{3} (1983).
Furtwängler 1893	A. Furtwängler, Meisterwerke der griechischen Plastik (1893).
Giuliano 1983	A. Giuliano, Museo Nazionale Romano. Le Sculture I, 2 (1983).
Grimal 1984	P. Grimal, Der Hellenismus und der Aufstieg Roms (1984).
Gschwantler 1986	K. Gschwantler, Guß und Form. Bronzen aus der Antikensammlung Museum Wien (1986).
Haug-Sixt 1914	F. Haug-G. Sixt, Die römischen Bildwerke und Inschriften Wüttembergs^{2} (1914).
Hill 1881	G. F. Hill, Catalogue of the Greek Coins of Lycaonia, Isauria and Cilicia (1881).
Hill 1897	G. F. Hill, Catalogue of the Greek Coins of Lycia, Pamphylia and Pisidia in the British Museum (1897).
Hill 1900	G. F. Hill, Catalog of the Greek Coins of Lycaonia, Isauria and Cilicia in the British Museum (1900).
Hornbostel 1973	W. Hornbostel, Sarapis. Etudes Preliminaires aux Religions Orientales dans L'Empire Romain (1973).
de Hoz 1999	M. P. de Hoz, Die lydischen im Lichte der griechischen Inschriften. Asia Minor Studien 36 (1999).
Höckmann 1984	U. Höckmann, Antike Bronzen. Staatliche Kunstsammlungen Kassel (1984).
İnan 1975	J. İnan, Side'nin Roma Devri Heykeltraşlığı (1975).
Kansteiner 2000	S. Kansteiner, Herakles. Die Darstellung in der Großplastik der Antike (2000).

Kaufmann-Heinimann 1977	A. Kaufmann-Heinimann, Die römischen Bronzen der Schweiz. I. Augst (1977).
Kaufmann-Heinimann 1987	A. Kaufmann-Heinimann, Die Bronzestatuetten aus Kaiseraugst-Schmirtmatt. Jahresber. Augst 7 (1987).
Kellner-Zahlhaas 1993	H-J. Kellner- G. Zahlhaas, Der römische Tempelschatz von Weiß (1993).
Kern 1938	O. Kern, Die Religion der Griechen III (1938).
Kleiner 1992	D. E. E. Kleiner, Roman Sculpture (1992).
Kozloff-Mitten 1988	A. P. Kozloff-D. G. Mitten, The Gods Delight (1988).
Lamb 1929	W. Lamb, Greek and Roman Bronzes Fitzwilliam Museum Camridge (1929).
Lebel 1959-1961	P. Lebel, Catalogue des collections archeologiques de Besançon. V. Les bronzes (1959-1961).
Leibundgut 1976	A. Leibundgut, Die römischen Bronzen der Schweiz II. Avenches (1976).
Leibundgut 1980	A. Leibundgut, Die römische Bronzen der Schweiz III. Bern und Wallis (1980).
Levante-Weiss 1986	E.Levante-P.Weiss, Switzerland I. Levante-Cilicia SNG Bern (1986).
Levante 1993 Fr. 2	E. Levante, Cabinet des Medailles. SNG France 2 (1993).
Lippold 1938	G. Lippold, Sarapis und Bryaxis. Festschrift P. Arndt (1925). 258 vdd.
MacKay, 1990	Th. S. MacKay, "The Major Sanctuaries of Pamphylia and Cilicia" ANRW II, 18.3 (1990) 2045-2129.
Marinescu 2000	L. Marinescu, "Zwei Hypostasen des Merkur in der Kunst der Dacia Romana" KölnJb 33, 2000, 197-201.
Marinova 1975	L. Ognenova-Marinova, Statuettes en bronze du Musee National Arch. a Sofia (Statuettes de Culte) (1975).
Menzel 1966	H. Menzel, Die römischer Bronzen aus Deutschland II. Trier (1966)
Menzel 1986	H. Menzel, Die römischen Bronzen aus Deutschland III. Bonn (1986).

Mitten-Doeringer 1969	D. G. Mitten-S. F. Doeringer, Master Bronzes from the Classical World (1969).
Morenz 1960	S. Morenz, Ägyptische Religion (1960).
Muthmann 1951	F. Muthmann, Statuenstützen und dekoratives Beiwerk an griechischen und römischen Bildwerken
Najdenova 1994	M. Najdenova, "Les Bronzes de Ratiarta (Mesie Superieure)" Akten der 10. Internationalen Tagung über antike Bronzen. Freiburg 18.-22. Juli 1988 (1994) 297 vdd.
Neugebauer 1921	K. A. Neugebauer, Antike Bronzestatuetten (1921).
Oehler 1960	H. Oehler, Untersuchungen zu den männlichen römischen Mantelstatuen (1960).
Poulsen 1974	V. Poulsen, Les Portraits Romains V. II (1974).
Radnoti 1963	A. Radnoti, Eine römische Pantherstatuette aus Straubing. BayVgBl 28 (1963).
Richter 1920	G. M. A. Richter, Catalogue of Engraved Gems of the Classical Style (1920).
de Ridder 1913	A. de Ridder, Les Bronzes Antiques du Louvre I (1913).
Rolland 1965	H. Rolland, Bronzes antiques de Haute Provence (Basses-Alpes, Vaucluse). Gallia Suppl. 18 (1965).
Sear 1979	D. R. Sear, Greek Coins and Their Values (1979).
Simon 1985	E. Simon, Die Götter der Griechen (1985).
Simon 1990	E. Simon, Die Götter der Römer (1990).
Stephanidou-Tiberiou 1985	Th. Stephanidou-Tiberiou, Trapezophora tou Mouseiou Thessalonikes (1985).
Stephanidou-Tiberiou 1993	Th. Stephanidou-Tiberiou, Trapezophora me plastike Diakosmese (1995).
Swaddling 1979	J. Swaddling, "The British Museum. Bronze Hoard from Paramythia, North Western Greece: Classical Trends Revived in the 2nd and 18th Centuries A.D." Bronzes Hellenistiques et Romains Tradition et Renoveau. Actes du V. Colloque International sur les

	Bronzes Antiqes Lausanne, 8-13 Mai 1978 (1979) 214 vdd.
Thouvenot 1927	R. Thouvenot, Catalogue des figurines et objects du Musee Archeologie de Madrid (1927).
Vermeule-Comstock1988	C. C. Vermeule-M. B. Comstock, Sculpture in Stone and Bronze in the Museum of Fine Arts, Boston (1988).
Vermeule-Neuerburg	C. Vermeule–N. Neuerburg, Catalogue of the Ancient Art in the J. Paul Getty Museum (1973).
Walde-Psenner 1983.	E. Walde-Psenner, I bronzetti figurati antichi del Trentino. Patrimonio storico e artistico del Trentino 7. Trento (1983) 37-47.
Warneck 1905	E. Warneck, Objets d'art Antique (1905).
Wroth 1892	W. Wroth, Catalogue of the Greek Coins of Mysia in the British Museum (1892).
Wroth 1904	W. Wroth, Catalogue of the Greek Coins of Troas, Aeolis and Lesbos in the British Museum (1904).

ÖZET

"Batı Anadolu Hellenistik ve Roma Dönemi Bronz Heykelcikleri" adı altında 14 müzeden derlenen 208 adet eser bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Anılan dönemlere tarihlenebilen çeşitli tanrı, tanrıça ve tanrısalları ifade eden bronz heykelciklerin büyük çoğunluğu müzelere, satın alma veya zor alım yoluyla gelmişlerdir ve büyük bölümünün buluntu yeri bilinmemektedir. Sistemli bir kazı veya araştırma sonucu bulunmadıklarından, daha doğrusu kaçak kazı yoluyla gün yüzüne çıkarıldıklarından, herhangi bir konseptle değerlendirilme şansları kalmamıştır. Bu nedenle; tamamına yakınının identifikasyonu yapılabilmiş olsa da tarihlenebilen örneklerde sadece stilistik değerlendirmelerinden yararlanılmıştır. En önemli kayıp ise ait olduğu bölgenin kültü ile kurulabilecek ilişki şansını yitirmiş olmalarıdır. Bu durum ülke arkeolojisi için bilimsel kayıp olarak değerlendirilirken, diğerleri gibi dış ülkelere kaçırılmamış olmaları ise kazanç olarak düşünülmektedir.

Farklı bölgelerden toplanmış, çok çeşitli özellikler içeren bu eserlerden ortak yönleri olanlar belirlenmiş, ilgili bölge kültleri ile ilintileri saptanmaya çalışılmıştır. Örneğin "Yıldırım Fırlatan Zeus" adı verilen heykelcikler bu betimleme ile stilistik ve ikonografik açıdan yakın benzerlikler sergilemektedirler. Trakya Bölgesi ve komşu Avrupa ülkelerinin buluntuları ile yapılan karşılaştırmalar sonucu, buluntu yerleri belirli olanların da yardımı ile İst-041, İst-044, İst-070, SH-044 ve Edr-001 kodu ile anılan eserlerin "Trakya Zeus" olarak adlandırılmasına karar verilmiştir.

Hellenistik Dönem'de Mısır da kurulan ve Küçük Asya üzerinden Roma'ya dek ulaşan Serapis kültü, bir taht üzerinde oturan, yere dayalı asayı sol eliyle kavrayan, sağ yanında duran Kerberos'un başına elini uzatan baba tanrı görünümlü heykel ile tapınım görmüştür. Bryaxis'e atfedilen bu orijinal kült heykeli hemen her örnekte çok küçük farklar dışında değiştirilmeden yaşatılmıştır. Silifke Müzesi'nde korunan bir örnek, söz konusu orijinal heykele benzerliği ile dikkat çekmektedir. Korunmamasına karşın heykelciğin sağ elinin duruşu Kerberos'un varlığına işaret etmektedir. Oturan tanrı orijinalde Hades-Serapis olarak yaratılmıştır. Bu nedenle yanına Kerberos verilmiştir. Bunun dışında ayakta duran ve elinde bereket boynuzu taşıyan Serapis betimlemesi de bulunmaktadır. Ege Bölgesi buluntusu olan tek örnek Kilikya ve bazı bölgelerin sikkeleri üzerinde aynı betimleme ile benzeşmektedir. Bu tanrı Zeus-serapis olarak önerilmektedir.

Hermes figürinlerinin diğer örneklere oranla sayıca üstün olması dikkat çekmektedir. Ancak, bu durumu Anadolu geneline maletmek için henüz erkendir. Çünkü, henüz 14 müzeden toplanan eserler incelenmiş ve değerlendirilmiş, müzelerin büyük bölümü araştırılmamıştır. Hermes figürinlerinin tipolojik ayrımında, giysilerin düzenlenişi baz alınmış ve kümelenmiştir. İkonografik olarak incelendiğinde ise, önemli bir ayrım noktası olan Hermes ile Mısır tanrısı Thot'un birleştirilmesi sonucu oluşan bazı değişiklikler gözlemlenmiştir. Petasus'un üç kanatlı olarak betimlenmesi, tanrının üzerinde bulundurduğu chylamisin boyundan geçirilerek giyilmesi en önemli değişikliklerdir. Bu değişim tipolojiye de yansımıştır. Giysi düzenlenişindeki değişimin dışında Hermes figürinlerinin tipolojisinde hiç değişiklik olmamıştır. Klasik Dönem büyük heykellerinde görülen şablon küçük heykel sanatının ürünlerinde de aynen devam etmiştir. Başında petasus, üzerinde chylamis, yana açtığı sağ elinde para kesesi, sol kolunda taşıyıp omzuna yasladığı kerikaionu ile tipik özelliğini çağlar boyu korumuştur.

Küçük Asya budunlarının ilgi gösterdiği tanrılardan biri olan Apollon'un, ele geçen çok sayıdaki figürinler ve sikkeler üzerindeki betimlemeler yardımı ile, çeşitli kültlerle tapınım gördüğü anlaşılmaktadır. Defne dalı taşıyan örneklerin iyileştirici, kötülükleri def edici misyonları varken omzuna yaslayıp sol elinde taşıdığı baltası ile kapı ve/veya kent koruyuculuğu ön plana çıkarılmıştır. Bir başka örnekte ise ayağını bir Omphalosun üzerine basarak betimlenmiş ve "Apollon Omphalos" olarak tapınım görmüştür. Bir başka örnekte de sırtında sadağı, yana uzattığı sağ elinde phialesi ile betimlenen tanrı farklı bir kült ile tapınım görmüş olmalıdır.

Küçük Asya kökenli olarak bilinen Dionysos figürinleri sayıca azdır ve tamamı aynı tipoloji içerisindedir. Sağ omzu açıkta bırakan giysisi, sol elinde bulunan üzüm salkımı ile tanımlanabilmişlerdir. Gövde yapılarındaki yumuşak işlenişe karşı sakallı yüz yapısı ile verilen baba tanrı görünümü bir tezat oluşturmaktadır.

Savaş tanrıçalığının yanısıra akıl ve zanaat gibi önemli kavramların koruyuculuğunu istlenen ve Küçük Asya için önemli olan Athena figürinlerinin tipolojisi, giysinin niceliğine göre yapılmış, Peplos ve Himation giyenler olarak ayrılmışlardır. Ele geçen bir figürin "Athena-Parthenos" tipinde betimlenmişken dört figürin sol eliyle mızrak, sağ eliyle de phiale taşıyarak kendi içlerinde eylem benzerliği gösterirler. İkonografik olarak bakıldığında ise

tanrıça sağ elindeki phiale ile ya bir sunağa uzanarak sunu yapmakta veya Athena kentinin baştanrılığı giriştiği yarışmada kendisine yengi getiren kutsal zeytin ağacını sulamaktadır.

Farklı tipolojilerde görülen, güzelliğin ve aşkın temsilcisi Aphrodite figürinlerinin çalışmaya konu olan örneklerin büyük çoğunluğu "Anadiomene" olarak betimlenmiştir. Çıplak, elleri ile saçlarını kavrayarak çekiştiren tanrıça banyo sonrası saçlarının suyunu sıkan bir hareket içerisindedir. Bunun dışında az sayıda da olsa elma taşıyan, elindeki bandaletta ile Pan'a vurmaya çalışan örnekler de mevcuttur. Bitkisel bir küvet içerisinde yıkanırken betimlenen Aphrodite ise ilginç bir örnek oluşturmaktadır. Güzelliği sergilenen Aphrodite'nin büyük heykelde görülen yarı çıplak betimlemelerine örnek figürin örnekleri de vardır.

Az sayıdaki Poseidon figürinlerinin tamamı aynı tipoloji ve ikonografi içerisindedir. Sol eliyle yere dayalı üçlü yabayı kavramakta ve sağ eli üzerinde de delphin taşımaktadır. Üzerine chylamis alan bir örnek dışındakiler tamamen çıplak betimlenmiştir.

Roma Panteonu'nda Mars olarak tapım gören ve önemli tanrılar arasında yer alan, astronomide bir gezegene adı verilen ve çoğunlukla savaş tanrısı özellikleri ön plana çıkarılarak betimlenen Ares, zırh kuşanmış ve mızrağını kavramış olarak görülür. İncelenen eserler içerisinde bir örnek farklı tipolojisi ile dikkat çekmektedir. Çıplak gövdesinde bir chylamis bulunan figürinin tanımlanabilmesi amacıyla, belirteçlerinden biri olan miğferle betimlenmiştir.

Denizcilerin şans ve bereket tanrıçası olarak sahiplendikleri Tyche, iç bölgelerde ele geçen kült ve adak heykelleri ve bu kentlere ait sikkeler üzerinde görülen betimlemeleri ile genel bir statüye kavuşmuş olduğu ve çok benimsendiği anlaşılmaktadır. Bu benimsenme, Mısır tanrıçası İsis ile birleştirilerek yeni bir adla fakat aynı kapsamda tapınımı gündeme getirmiş, bu kez tersine bir etkiyle batıya doğru yayılabilmiştir. Her iki tanrıçanın temsil edildiği örnekler olarak kümelenmiş figürinler, Batı ve Doğu kültürlerinin etkisini birlikte sentezleyen Küçük Asya'nın din olgusununda da aynı durumda olduğunu göstermiştir. Tyche ve İsis-Tyche figürinleri tipolojik ve ikonografik olarak temelde büyük heykel örneklerle aynı betimlemeler içerisindedir ve İsis'in "ışın tacı" ayırıcı en önemli belirteçtir. Her iki tanrıçanın örnekleri giysinin düzenlenişine göre oluşturulan alt kümelerde incelenmişlerdir. .

Eros figürinleri oturan, uçan ve ayakta betimlenen farklı tipolojiler göstermektedir. Mısır tanrısı Horus ile birleştirilen ve Eros-Harpokrates olarak adlandırılan örneklerinde ikonografisi farklılaşmaktadır. Bir nesneye yaslanan Eros, sağ elini ağzına götürmekte ve bazı örneklerde sol elinde Meşale taşıyabilmektedir.

Figürinler içerisinde Roma Panteonunun önemli tanrılarından Lar ile Ianus'un birer örneği bulunmaktadır. Böylece Küçük Asya da Hem Hellen, hem Roma ve hem de Doğu tanrılarının benimsendiği ve hepsinin ayrı kültlerde tapım görebildiği anlaşılmaktadır.

Doğu kökenli Men, bu denli geniş tanrı harmonisi içerisinde bile kendisine yer bulabilmiş ve farklı kültlerle tapım görebilmiştir. Özellikle Küçük Asya'nın güney sahillerinden ele geçen figürinler, tanrının ayakta ve atlı betimlemelerinin örneklerini teşkil etmektedir. Atlı betimlemelerinin Lykia Bölgesinde sevilen ve yaygın olan Kakasbos ile birleştirildiği öngörülmektedir. Bölge insanları, Kakasbos ile benimsedikleri bazı tanrıları birleştirerek çeşitli synkretizmler oluşturabilmişlerdir. Ares ve Apollon gibi tanrılarla Herakles gibi yarı tanrılar bölgede saygı görmüş ve Kakasbos ile ortak tapım görmüşlerdir.

Doğu kökenli başka bir tanrı olan Attis, az sayıda örnekle de olsa Küçük Asya topraklarında kendisine yer bulmuş ve tapım görmüş tanrılardandır. Doğu özellikli uzun giysisi, pantolonu ve başlığıyla Batı kaynaklı tanrılardan ayrılmaktadır.

Beklentileri ve umutları hiç eksilmeyen insanlar, yaratmış oldukları tanrılara misyonlar yükleyerek onları şekillendirmekte sınır tanımamış, böylece doğanın karşısındaki zayıflıklarını gidermeye çalışmışlardır. Priapos, Batı Anadolu kökenli tanrılardan olup meyve ve sebzeleri doğal afetlerden ve kem gözlerden korurken bereket sağlayıcılığını da yüklenmiştir. Bu yönün öne çıkarılması ise vurgulanmış phallos ile gerçekleştirilmiştir.

Yarı tanrılar içerisinde en çok benimsenen ve kültü çok geniş alanlara yayılan Herakles, başarmak zorunda bırakıldığı 12 iş ile ilintili betimlemeleri yanısıra gücünün ön plana çıkarıldığı farklı örneklerle de görülmektedir. Sopası omuzda ve Hesperid Elmaları ikonografisi ile görüldüğü örnekler daha fazladır. Lykia ve Cilicia' dan ele geçen örneklerle ise sözkonusu bölgelerin yerel tanrılarıyla birleştirilmiş heykelcikleri bulunmaktadır.

Hekate tapınımının, Küçük Asya batısında başladığı ve oradan yayıldığı savlanmaktadır. Üç kimliği temsil eden üçlü betimlemesi ile ön plana çıkar. Çalışma konusu eserler içerisinde yanyana ve sırt sırta bitişik üçlü betimlemelerinden birer örnek bulunmaktadır.

Yukarıda incelenen eserlerin gösterdiği gibi Küçük Asya ve Doğu Bölgeleri üzerinde doğup farklı isimler kazandırılarak Hellen Panteonunu oluşturan ve Anadolu'nun hellenizasyonu sürecinde Hellenlere ait tanrılarla birlikte tekrar Küçük Asya' ya dönen tanrı, tanrıça ve yarı tanrılar, bu topraklar üzerinde yaşayan budunların beklentilerine göre çeşitli kültler altında tapım görmüşlerdir. Bu farklı beklentiler tanrılara ek misyonlar yüklerken kendilerine çeşitli belirteçlerin yakıştırılması gündeme gelmiştir. Sanatın dönemsel özellikleri yanında bölgesel özellikler ve bu belirteçlerin katkısı ile farklı tipoloji ve ikonografide değerlendirilecek figür ve figürinler oraya çıkmıştır.

Bu çalışmada incelenen eserler, kült ya da adak heykelcikleri olarak insanların inanç dünyalarında şekillenerek ortaya çıkmış ve kendilerinin beklentilerine cevap vermesi istenen tanrılar olarak somutlaşmıştır.

HELLENİSTİSCHE UND RÖMİSCHE KLEINEBRONZEN AUS WEST ANATOLIA:

Die "Bronze Statuetten aus der Hellenistischen und Römischen Zeit in West Anatolien", benannten und aus 14 Museen gesammelten 208 Stücke machen das Thema der vorliegenden Arbeit aus. Die Mehrzahl der Statuetten aus Bronze, die verschiedene Götter, Göttinnen und Vergöttlichte darstellen, haben den Weg in die Museen durch Kauf oder erzwungene Annahme gefunden, und ihre Fundstellen sind unbekannt.
Es besteht keine Möglichkeit mehr sie durch ein Konzept zu bewerten, da sie nicht durch systematische Ausgrabungen oder Forschungen sondern durch Raubgrabungen ans Tageslicht gebracht wurden. Daher, auch wenn die Identifikation von annähernd allen verwirklicht werden konnte, wurde bei den Stücken, die datiert werden konnten, dennoch von deren stilistische Bewertung profitiert. Der größte Verlust ist die Tatsache, daß die Chance eine Verbindung mit der Kult der Region aufzustellen, nicht mehr existiert. Während dieser Zustand als wissenschaftlicher Verlust für die Archäologie des Landes betrachtet wird, wird es jedoch als ein Gewinn angesehen, daß die Statuetten nicht ins Ausland ausgeführt worden sind wie viele andere.

Von diesen Werken, die aus verschiedenen Regionen gesammelt worden sind, wurden die Gemeinsamkeiten festgestellt und versucht ihre Relationen mit den Kulten der Regionen zu determinieren. Beipielsweise die "Blitzschwingender Zeus" genannten Statuetten weisen Ähnlichkeiten auf mit dieser Definition in stilistischer und ikonographischer Hinsicht.
Durch Vergleiche mit den Funden von Thrazien und den benachbarten europäischen Ländern sowie durch Stücke, deren Fundstellen bekannt sind, wurde beschlossen, die Werke, die als İst-041, İst-044, İst-070, SH-044 ve Edr-001 kodiert worden sind, als"Thrazien Zeus" zu nennen.
Im Serapis Kult, der zur hellenistischen Zeit in Ägypten entstanden ist und sich über Kleinasien bis Rom verbreitete, wurde eine Statue in Gestalt eines Gottvaters angebetet, welcher auf einem Thron sitzt, und mit der linken Hand einen Stab greift der dem Boden berührt und dessen rechte Hand auf den Kopf von Kerberos, der zu seiner rechten steht, ruht. Dieser Kult-Statue, die Byraxis gewidmet wurde, lebte von sehr kleinen Abweichungen abgesehen, ohne grosse Veränderungen fort. Ein Exemplar, das im Museum von Silifke aufbewahrt wird, zieht die Aufmerksamkeit durch die Ähnlichkeit mit der original Statue auf sich. Obwohl nicht mehr vorhanden, weist die Haltung der rechten Hand auf die Anwesenheit von Kerberos. Der sitzende Gott wurde in dem Original als Hades-Serapis dargestellt. Daher

wurde Kerberos zu seine Seite hinzugefügt. Außerdem gibt es die Darstellung von dem stehenden und in seiner Hand ein Füllhorn tragenden Serapis. Dieses einzige Exemplar, das ein Fund auf ägäischem Gebiet ist, weist Ähnlicheiten mit den Darstellungen auf den Münzen Kilikiens und anderer Regionen auf. Es wird davon ausgegangen, daß dieser Gott Zeus-Serapis ist.

Es ist bemerkenswert, daß die Hermes Statuetten in der Überzahl sind. Es ist jedoch zu früh um davon auszugehen, daß dies für die Gesamheit Anatoliens gilt, denn nur aus 14 Museen gesammelte Werke wurden untersucht und ausgewertet jedoch in einem Großteil der Museen ist noch nicht nachgeforscht worden. Bei der typologischen Unterscheidung von Hermes-Statuetten wurde die Faltenwiedergabe der Kleidung als Basis genommen und kategorisiert. Bei der ikonographischen Untersuchung wurden als wichtiger Unterscheidungspunkt Änderungen, die durch die Zusammensetzung von Hermes und dem ägyptischen Gott Thot zustandekamen, beobachtet. Die Darstellung des Petasus mit drei Flügeln und das Tragen des Chlamys, über den Hals sind die wichtigsten Veränderungen. Diese Veränderungen haben sich auch in die Typologie widerspiegelt. Außer der Faltenwiedergabe der Kleidung ist keine Veränderung in der Typologie der Hermes Statuetten festzustellen. Diese Eigenschaft, die bei den großformatigen Statuen der klassischen Periode zu beobachten ist, hat sich auch bei den Produkten der Kunst der kleinen Statuen fortgesetzt. Seine typisches Aussehen, nämlich mit dem Petasus auf dem Kopf, bekleidet mit dem Chlamys, in der zur Seite geöffneten rechten Hand ein Geldbeutel und mit dem, auf dem linken Arm getragenen und an die Schulter gelehnten Kerykaion, hat sich über Epochen erhalten.

Durch die Darstellung auf den vielen erhaltenen Statuetten und Münzen wurde ersichtlich, daß Apollon, dem auch die Kulturen Kleinasiens Interesse haben zukommen lassen, durch verschiedene Kulte angebetet wurde. Während es Exemplare gibt, die dargestellt sind mit einen Efeuzweig und eine heilende, das Böse vertreibende Mission haben, sind auch solche vorhanden, in denen er mit einer Axt in der linken Hand dargestellt worden ist, wodurch seine Mission als Schützer des Tores und /oder der Stadt hervorgehoben wird.
In einem anderen Exemplar wird er mit einem Fuß auf einem Omphalos dargestellt und er wird als "Apollon Omphalos" angebetet. In einem weiteren Exemplar wird er dargestellt mit einem Köcher auf dem Rücken und sein Phiale in der zur Seite gestreckten rechten Hand und muß wohl von anderen Kult angebetet worden sein.

Dionysos Statuetten kleinasiatischen Ursprungs sind nicht zahlreich und alle gehören in die gleiche Typologie. Sie konnten anhand der Kleidung, die die rechte Schulter frei läßt und der Weinrebe in der linken Hand identifiziert werden. Die feine Bearbeitung des Körpers steht im Widerspruch zu der Sicht des mit Bart dargestellten Gesichtsforms des Gottvaters.

Die Typologie der Athena Statuetten, die die Schutzherrschaft sowohl der Weisheit als auch des Handwerkes auf sich nimmt und für Kleinasien von Bedeutung ist, wird nach der Art der Kleidung ausgemacht und als Peplos- und Himationträger unterschieden. Während eine erhaltene Statuette als "Athena-Parthenos" dargestellt wird, weisen vier Statuetten eine Haltungsähnlichkeit auf indem sie in der linken Hand eine Lanze und in der rechten Hand ein Phiale tragen. Ikonographisch betrachtet, vollzieht die Göttin entweder eine kultische Handlung mit der Phiale in ihrer rechten Hand oder sie gießt den Olivenbaum, der ihr bei dem Wettbewerb um die Hauptgottschaft der Stadt Athena, einen Sieg gebracht hat.

Die Mehrzahl der Exemplare der Statuetten Aphrodites, der Vertreterin der Schönheit und der Liebe, die in unterschiedlichen Typologien vorkommt, welche in der vorliegenden Arbeit behandelt werden, wurden als "Anadiomene" dargestellt. Die Göttin, die nackt ist, ist im Begriff das Wasser nach dem Baden aus ihren Haaren zu drücken. Außerdem gibt es Beispiele, die einen Apfel tragend, versuchen mit der bandaletta in der Hand Pan zu schlagen. Aphrodite, die badend in einer mit Kräutern gefüllten Badewanne beschrieben wurde, stellt ein interessantes Beispiel dar. Es sind auch Beispiele von Statuetten vorhanden von dem halbnackten Exemplar Aphrodites, deren Schönheit in einer großen Statue von ihr vor Augen geführt wird

Die Gesamtheit der wenigen Poseidon Figuren gehört in die gleiche Typologie und Ikonographie. Mit der linken Hand greift er den auf den Boden gestützten Dreizack und in der rechten Hand trägt er einen Delphin. Mit Ausnahme des Beispiels, das ein Chlamys trägt zeigen sie ihn alle nackt.

Ares, der im römischen Pantheon als Mars angebetet wird und zu den wichtigsten Göttern zählt und nach dem in der Astronomie ein Planet genannt wird und dieser meistens dargestellt wird in dem seine Eigenschaften als Kriegsgott hervorgehoben werden, wird hier mit einem Panzer bekleidet dargestellt und er gleichzeitig seine Lanze greift. Unter den untersuchten Werken, zieht ein Exemplar mit seinem unterschiedlichen Typologie die Aufmerksamkeit auf

sich. Um die Identifikation der Statuette, der ein Chlamys auf den nackten Körper trägt, zu ermöglichen, wurde er mit einem Helm dargestellt, der eines seiner typischen Attribute ist.

Durch Kult- und Weihstatuen und durch Darstellungen auf den Münzen derjenigen Städte, die in den inneren Regionen erhalten worden sind, wurde festgestellt, daß Tyche, welche Seeleute für ihre Glücks- und Segengöttin halten, einen allgemeinen Status zugeschrieben bekommen hat und für allgemein vertraut gehalten wird. Diese allgemeine Aneignung führte zu einer Anbetung unter neuem Namen nach der Zusammenführung mit der ägyptischen Göttin Isis. Im gleichen Rahmen dieser Anbetung konnte sie sich dieses Mal unter umgekehrtem Einfluß in Richtung Westen verbreiten.
Die Statuette, die als beide Göttinnen vertretende Beispiel kategorisiert ist, zeigt auf, daß auch das Phänomen der Religion Kleinasiens, die eine Synthese des Einflusses der westlichen und östlichen Kulturen ausmacht, in der gleichen Lage ist. Die Tyche und Isis-Tyche-Figurine sind typologisch und ikonographisch, im grunde genommen in der gleichen Darstellung wie die Exemplare der großen Statuen. Die "Strahlenkrone" von Isis ist das wichtigste Attribut. Die Exemplare beider Göttinnen wurden untersucht in Subkategorien, die hergestellt wurden je nach der Drapierung der Kleidungen.

Eros Statuetten weisen sitzend, fliegend und stehend dargestellt unterschiedliche Typologien auf. Die Ikonographie des mit dem ägyptischen Gott Horus vereinigten und Eros-Harpokrates genannten Exemplare wandelt sich. Eros, der sich an einem Gegenstand lehnt, führt die rechte Hand zu seinem Mund und kann bei manchen Exemplaren einen Fackel tragen.

Unter den Statuetten sind jeweils ein Exemplar der wichtigen Götter des römischen Pantheons, nämlich Lar und Ianus. Hiermit kann festgestellt werden, daß in Kleinasien sowohl hellenistische als auch römische und östliche Götter angenommen und angebetet worden sind.

Men, der östlichen Ursprungs ist, konnte sich sogar in dieser breiten Götterharmonie einen Platz erringen und wurde in verschiedenen Kulten angebetet. Besonders die in den südlichen Küsten Kleinasiens erhaltenen Statuetten, sind stehende und reitende Exemplare der Darstellungen dieses Gottes. Es wird angenommen, daß die reitenden Darstellungen mit dem in Lykien beliebten und weit verbreiteten Kakasbos vereinigt wurden. Die Bewohner der Region hatten Kakasbos und andere Götter, die sie angenommen hatten, vereinigt und so

verschiedene Synkretismen hergestellt. Götter wie Ares und Apollon und Halbgötter wie Herakles wurden in der Region verehrt und wurden gemeinsam mit Kakasbos angebetet.

Ein anderer Gott östlichen Ursprungs, Attis, hat sich auch wenn mit wenigen Exemplaren einen Platz in Kleinasien erringen können und gehört unter die Götter, die angebetet wurden. Er unterscheidet sich von westlichen Göttern durch seine östliche Züge aufweisende, lange Tracht, Hose und Mütze.

Die Menschen, deren Erwartungen und Hoffnungen niemals abgenommen haben, haben keine Grenzen gekannt in der Formierung der Götter die sie geschaffen hatten, auch durch Missionen, die sie ihnen auferlegt haben, und haben hiermit versucht ihre Schwäche der Natur gegenüber zu beseitigen. Priapos, der Westanatolischen Ursprungs ist, hat, während er das Obst und die Gemüse vor bösen Augen schützte, auch das Sorgen für deren Segen auf sich genommen. Die Unterstreichung dieser Eigenschaft wurde verwirklicht durch den betonten Phallus.

Herakles, der unter den Halbgöttern der beliebteste ist und deren Kult sich über weite Regionen verbreitet hat, ist neben Darstellungen mit Attributen, die mit den 12 Aufgaben, die er zu erfüllen hatte, zusammenhingen, auch in verschiedenen Exemplare zu sehen, die seine Kraft in den Vordergrund rücken. Exemplare in denen er ikonographisch mit seiner Keule auf der Schulter und mit Hesperids-Äpfeln dargestellt wird sind in der Mehrzahl. Bei den Exemplaren, die in Lykien und Kilikien erhalten wurden, ist er vereinigt mit den lokalen Göttern der jeweiligen Regione.

Es wird behauptet, daß der Glaube an Hekate in Kleinasien entstanden ist und sich von dort aus verbreitet hat. Sie tritt durch die Dreierdarstellung in den Vordergrund, die also drei Identitäten repräsentiert. Unter den Werken, die das Thema der vorliegenden Arbeit ausmachen, sind jeweils ein Exemplar von den nebeneinander sowie durch ihren Rücken verbundene Dreierdarstellungen vorhanden.

Wie aus den oben untersuchten Werken ersichtlich wurde, wurden Götter, Göttinnen und Halbgötter, die in Kleinasien und in den östlichen Regionen geboren worden waren und unter verschiedenen Namen den hellenistischen Pantheon ausmachten, unter verschiedenen Kulten angebetet. Im Prozeß der Hellenisierung Anatoliens, mit der Götter der Hellenen nach

Kleinasien zurückkehrten, wurden sie je nach Erwartungen jener Kulturen, durch verschiedene Kulte angebetet. Aufgrund dieser unterschiedlichen Erwartungen, die den Göttern zusätzliche Missionen auferlegten, wurde diesen die Zuschreibung verschiedener Attribute aktuell. Neben den epochalen Eigenheiten der Kunst, sowie regionaler Eigenschaften und durch die Hinzufügung von Attributen wurden Figuren und Figurinnen entdeckt, die somit durch verschiedene Typologie und Ikonographie bewertet werden können.

Die in der vorliegenden Arbeit untersuchten Werke entstanden durch Formierung der Glaubenswelt der Menschen als Kult- oder Weihstatuetten und wurden konkretisiert als Götter, von denen sie die Erfüllung ihrer Erwartungen erhofft haben.

I. GİRİŞ:

Amaç-Kapsam: Doktora konusu olarak Hellenistik ve Roma Dönemi Bronz Heykelcikleri'ni ele almamın nedeni; ülkemiz müzelerinde önemli miktarda küçük bronz eser bulunmasına karşın bugüne dek kapsamlı bir çalışma ve araştırma yapılmamış olması, konunun araştırma açısından bakir oluşu ve antik heykel sanatına duyduğum ilgidir.

Avrupa küçük bronzları gibi, Anadolu eserlerini içeren benzeri kapsamlı çalışmalar bugüne dek yapılmamıştır. Müze kataloglarımızda ise konu ile ilgili çalışmalar tek ya da küçük grup eserlerden oluşmaktadır. Orijinallikleri açısından da önemli bir yer tutan figürinlerin sayısal çokluğuna karşın yayın ve tanıtımlarının yapılmamış olması ile, plastik eserler içerisindeki tipolojik ve ikonografik ilişkileri saptanamamıştır. On dört müzeyi kapsayan araştırma sonucunda derlenen bu eserlerin, tez çalışmasının tamamlanmasından sonra en kısa sürede yayınlanarak bilim dünyasına sunulması, anılan müzelerde yer alan bronzların kataloglarının da oluşmasına yarayacak ve Anadolu'nun Roma Dönemi bronz heykelcikleri konusunda eksikliği hissedilen bir başvuru kaynağının oluşturulmasıyla sonlanacaktır.

Bugüne dek yaptığım araştırmalar ve konuyla ilgili bilim adamları ile görüşmelerden edindiğim bilgiler ışığında oluşan beklentilerimde, genel Roma Dönemi küçük plastiği içerisinde Anadolu örneklerinin ayrı bir yeri olduğu, bunun da mimari ya da diğer alanlarda olduğu gibi Anadolu'nun Roma Dönemi içerisindeki ilişkili yanlarını ortaya koyması açısından çok önemli olabileceğini görmemin de büyük etkisi vardır. Ön inceleme amacıyla gezdiğim 14 müzede bulunan eserler, konunun ikonografik açıdan da çok zengin ve doyurucu sonuçlar vereceğini daha ilk gözlemlerde göstermişti. Beklentilerime göre, çalışma tamamlandığında Roma İmparatorluğu'nun genelinde bilinen tipler yanında yerli bazı tiplerin de belirlenebileceği anlaşılmaktaydı. Bunlar hem tanrı, hem tanrıça ve hem de yarı tanrı figürlerin çeşitli versiyonlarıydı. Kısacası çok çeşitli eserlerle derlenen konu tipolojik, ikonografik, teknik ve sanatsal ilişkiler açısından, öncelikle Anadolu'nun Roma Dönemi için çok önemli sonuçlar ortaya koyacaktı. Çalışma sonunda beklenenlerin çoğunun gerçekleştiğini sanıyorum.

Derlenen 208 eser içerisinde tanrı ve tanrıçalar yanında yarı tanrı ve ölümlü figürinleri de bulunmaktadır. Büyük heykel, pişmiş toprak ve mermer heykelcikler ile ilintili olarak

bronz figürinler ikonografik, kronolojik yönden araştırılmış, ayrıca işlevleri, kullanım alanları ve bölgesel yaygınlıkları saptanmaya çalışılmıştır. Üretim ve kullanım merkezleri saptanabilen buluntuların o yöredeki anıtsal heykel, pişmiş toprak, mimari ve yazılı aktarımlar ışığında yöresel, bölgesel (Batı Anadolu) ve diğer çağdaşı kültürlerle –varsa- ilişkileri irdelenmiş, yukarıda sıralanan diğer arkeolojik verilerle bugüne kadar saptanabilen kültsel ve diğer geleneksel bulgular desteklenmiştir. Hellenistik Dönem'den Roma Dönemi'ne geçişte yaşanan siyasal ve toplumsal değişimlerin, araştırılan eserlerin hangilerinde ve ne derece gözlemlenebildiği, karşılıklı etkileşimle oluşan, yaygınlaşan ve/veya yer değiştiren kültlerin varlığı araştırılmış, bu iki temel dönem ve geçişlerdeki kültlerin ele geçen eserlere ne derece yansıdığı saptanmaya çalışılmıştır.

Çalışma tekniği: Çalışma malzemesinin büyük çoğunluğu Roma Dönemi eserlerinden oluşmakta, Yunanistan ve Küçük Asya kültlerini temsil etmektedirler. Müze sergi ve depolarında bulunan bu heykelcikler, farklı kimlikleri ifade ederken çeşitli tipolojik varyasyonlar da göstermektedirler.

Figürinler tanrı, tanrıça, tanrısal betimlemeler ve ölümlüler olarak ana kümelere ayrıldıktan sonra, her küme içerisinde yer alan figürinlerin tipolojik benzerliklerine göre alt kümeler oluşturulmuştur. Göndermeleri olabildiğince azaltmak, okuyucuya kavrama kolaylığı sağlamak amacıyla her küme içerisindeki figürinler önce kısa katalog bilgileri ile tanıtılmış ve tanımlamaları yapılmıştır. Daha sonra tipolojik ve ikonografik özellikleri ele alınarak Küçük Asya sonra diğer ülke küçük bronzları ve varsa büyük heykel, pişmiş toprak ve küçük mermer örneklerle karşılaştırmaları yapılmıştır. Bölgesel ve/veya yerel özellikleri araştırılarak ilgili olduğu kültün belirlenmesine çalışılmış, bölgede ele geçen sikke ve bilinen tapınaklar ile kültün yayılım alanları izlenmeye çalışılmıştır. Dönemlerinin plastik sanatları içerisindeki değişim ve gelişimden ne derece etkilenmiş olduğu belirlenmiş, karşılaştırma örneklerinin de yardımıyla tarihlendirilmeye çalışılmıştır. Bölgesel kültlerin, pantheon içerisindeki genel özelliklerine ne gibi yeni özellikler kattığı, tanrılara yüklenen bu yeni misyonların katkıları sonucu oluşan yeni tiplerin varlığı araştırılmıştır.

Yerel kültlerle figürinlerin bağlantısı kurulmaya çalışılmış, bu kültlere ait tanrı heykel veya heykelciklerinin üretim merkezleri (yerel ya da ithal) araştırılmış, farklı üretim merkezleri arasındaki etkileşim yanında yerel üretimlerden bazılarının ne derece özgün tipoloji içerdikleri olabildiğince belirlenmeye çalışılmıştır.

Her küme sonunda, ele alınan figürinlerin topluca değerlendirilmeleri yapılmış, belirteçler ayrıca incelenmiştir. Alt küme oluşturamayan tekil örnekler ve tartışmalı olan figürinler "Diğer" başlığı altında incelenerek olasılıklar değerlendirilmiş, karşılaştırma örnekleri ile tanımlanmaya çalışılmışlardır.

Çalışma sonunda yapılan "Genel Değerlendirme" ile figürinlerin tamamı ele alınarak birbirleriyle karşılaştırılmış, önce stilistik daha sonra da ikonografik özellikleri incelenerek olası atölye ilişkileri araştırılmıştır. Figürlerin temsil ettiği kültler yazıt, sikke ve varsa tapınaklar yardımı ile araştırılmış, bulundukları bölgelerle ilişkileri saptanmaya çalışılmıştır.

Eserlerin bir bölümü, malzemenin özelliğinden dolayı ve bulundukları ortamın da etkisiyle oksidasyona ve/veya korozyona uğramıştır. Belirli düzeyde hastalanan ve konservasyonu yapılmayan figürinlerde erimeler başlamış ve hala devam etmektedir. Metal yüzeyindeki bu erime ve deformasyon stilistik incelemeleri zorlaştırmıştır.

Tarihleme: Müzelerde korunan eserlerin, kazılardan sağlanan birkaçı dışında tamamına yakını zor alım veya satın alma yoluyla elde edilmişlerdir. Tarihlemeye yardımcı bir konsept içermeyen, ait olduğu kent veya bölgesi bilinmeyen eserlerin tarihlenmesinde zorluklar yaşanmıştır. Yukarıda sözedilen metal erimeleri de bu zorluğu arttıran etkenlerin en önemlilerindendir.

Tarihleme zorluğununun temel nedenlerinden birisi de eserlerin tipoloji ve ikonografilerinin geçmişten gelen devamlılıklarıdır. Klasik ve Hellenistik kökenli kült heykellerinin geleneğinde olan bu heykelciklerin gelişim çizgisi içermeleri de söz konusu değildir. Nitelikli ve giysili eserlerin stilistik yorumu yapılabildiğinden tarihlemeleri mümkün olmuştur. Ancak; gelenek dışı gövde yapısı ve duruşa sahip, giysisiz veya aşınmış örneklerde bunu başarmak, bu tür araştırmaların genelinde söz konusu olduğu gibi, pek kolay olmamıştır. Tarihlenebilmiş benzer örneklerle, büyük heykel, pişmiş toprak ve küçük mermer benzerleri ile karşılaştırılarak tarihlenmeye çalışılmıştır.

Küçük bronzlarla ilgili hemen tüm yayınlar araştırılmış, tarihleme yöntemleri değerlendirilerek bu çalışmaya uygun olanlardan yararlanılmıştır. Avrupa ve bazı

Mezopotamya eserlerinin yer aldığı yayınlarda da, yukarıda sayılan nedenlerden dolayı ya tarihleme yapılmamış[1], ya da dönemsel tarihleme yoluna gidilmiştir[2].

Çalışma konusu eserlerin bazıları, yerel olarak nitelendirilecek ya da dönemin gezici atölyelerinde üretildiklerini düşündürtecek denli basit, ayrıntısız ve oransız özellikler göstermektedir. Bu tür eserlerin tanımlanması bile oldukça güç iken, biçem ve tarihleme yapmaya çalışmanın olanaksız olduğu görülmüştür. Bu olumsuz özelliklere karşın figürinler, en küçük detaylar değerlendirilerek, bölgesel veya yabancı benzer örnekler yardımı ile adlandırılmaya çalışılmış ve en uygun tarih öngörülmüştür.

"Kümeler": İncelenen 208 eser öncelikle tanrısal kimliklerine göre kümelendirilmiştir. Plastik sanatların Geometrik, Arkaik, Klasik ve hatta Hellenistik Dönemler'e ait büyük boyutlu ve nitelikli eserlerinde gövde yapısı, duruş ve giysideki gelişimi izlemek mümkün olup, bu tür çalışmalarda gelişim kümeleri oluşturulabilmektedir. Tez İzleme Jürisi Üyeleri'nin bu çalışma için de yapılmasını önerdikleri söz konusu yöntem, kalabalık eserlerin yer aldığı çalışmalardaki, eserlerin gelişimini izlemek okuyucuya anlama ve değerlendirme kolaylığı sağlamaktadır. Tüm eserleri bu şekilde kümelemek, biçem analizi ve tarihlemelerini yapmak ve diğer benzer eserlerle topluca karşılaştırmak yazar için de büyük kolaylıktır. Ancak; çalışma kapsamındaki eserlerin kendi içlerinde gelişimi söz konusu olmaması, üretildikleri Geç Hellenistik ve Roma Dönemleri öncesine uzanan tanrı, tanrıça veya yarı tanrı heykel ve heykelciklerinin geleneğini devam ettirmeleri böyle bir yöntemin uygulanmasını olanak dışı kılmıştır.

Ayrıca önerilen yöntemle yazılacak çalışmada çok yoğun göndermeler ve buna bağlı karışıklıklar olacağı, okuyucunun kavrama zorluğu yaşayacağı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle araştırmacı için daha zor olan tipolojik, ikonografik kümeleme ve tanımlama yöntemi uygulanmış, Anadolu bronz heykelcikleri için bugüne dek yapılmamış bir çalışma sunularak, sonraki çalışmalarla bütünlenecek bir alt yapı oluşturulmuştur.

[1] S. Boucher, Bronzes Romains Figures du Musee des Beaux-Arts de Lyon (1973); Menzel 1986.
[2] Leibundgut 1976.

II.. TEKNİK ÖZELLİKLER:. Bronzun oluşması için gereken iki önemli metal bakır ve kalaydır. Bu iki farklı malzemenin bir araya getirilip bronz madde üretiminin yapılması ile insanlık tarihinde ticaret, zanaatkarlık ve budunlararası ilişkiler açısından çok çeşitli olayların yaşanmasına neden olmuş ve altın gibi değerli metaller yanında bronz alaşımının da uzun ve ilginç bir tarihi oluşmuştur[3].

Bronz döküm tekniği büyük ve küçük heykel üretiminde pek farklı uygulanmamış, başlangıçta ahşap, toprak ve balmumu kalıplar kullanılmıştır. Bronz dökümünde kalıp bir kez kullanıldığı için her eser ünik olmuştur Büyük heykel dökümü için tam teşekküllü atölyeler gerekirken küçükler için bu durum zorunluluk değildir. Küçük bronz talebi artınca büyük kentlerdeki atölyelerden başka hemen her yörede küçük atölyeler kurulabilmiş ve hatta gezici atölyeler oluşturulmuştur[4].

Arkaik ve Klasik Dönem'de büyük mermer heykellerin bronzları da yapılmaya başlanmış, aynı heykellerin küçük boyutlu olanları da bronzdan dökülmüştür. 7. yüzyılın sonunda İonyalı ustalar, içi boş heykel döküm tekniğini geliştirmişler ve bu teknik hızla her yana yayılmıştır[5]. Gelişmeye devam eden bu teknikle Klasik Dönem'de insan boyutunda bronz heykel yapımı yaygınlaşmıştır. Hellenistik Dönem'de yükselen refah düzeyine koşut heykel talebi de artmıştır. Bu nedenle teknikteki gelişim de yükselmektedir. Balmumu kalıp tekniği yanında detayların kaybolmaması için kalıpçılıkta alçı da kullanılmaya başlanmış[6], bu uygulama Roma Dönemi'nde daha fazla gelişmiştir.

II.1. Figürinler: Çalışma konusu figürinlerin boyu, 3 ile 26 cm. arasında değişmektedir. 5 cm.den büyük olanların çoğunluğu boş döküm olarak üretilmişlerdir. Bunun temel nedeni teknik koşullar değil, maliyetin yükselmesini önlemek olmalıdır[7]. Küçük heykel üretiminin esaslarından biri de ucuz olması ve çok satılabilmesidir.

Roma Dönemi'nde imparatorluğun yayılımı ve sosyal hareketlenmelerle birlikte dinler ve kültler yeni boyutlar kazanmıştır. Ortaya çıkan yeni epithetler, oluşan synkretizmler nedeniyle tanrı heykel ve/veya heykelcik talebi de artmış olmalıdır. Bu nedenle yerel ve

---

[3] Bu konu hakkında bkz, O. Belli, Anadolu'da Kalay ve Bronzun Tarihçesi (2004)
[4] Ö. Bilgi, Anatolia, Cradle of Castings-Anadolu, Dökümün Beşiği. (Ed) (2004) 3 vdd.
[5] Age, 126 vdd.
[6] Age, 1132 vdd.
[7] Age, 32 vd.

gezici atölyeler çoğalmış, Klasik ve Hellenistik öncülerine öykünen yeni üretim figürinlerin niteliği düşmüştür.

Küçük bronz döküm tekniğinde, gövdeden uzaklaşan uzuv ya da figürinin taşıdığı nesne her zaman sorun yaratmıştır. Yana açılan veya yukarı kalkan kol gövdeden ayrı dökülerek daha sonra monte edilmiştir[8]. Ayrı dökülen baş, kol veya bacak gibi uzuvların işlenişinde bazen oransızlıklar meydana gelebilmiş, gövdeye göre büyük ya da küçük dökülebilmişlerdir[9].

Çalışma konusu figürinlerin dökümünde uygulanan bir başka işlem de, bazı detayların dökümden sonra gerçekleştirilmesidir. Kalıp aşamasında yapılamayan ayrıntılı saç ve giysi detayları döküm sonrasında da işlenebilmiştir. Figürinlerin yarısından fazlası 2. ve 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Döküm sonrası işçiliğin 2. yüzyıldan sonra yaygınlaştığı ve 3. yüzyılda yoğunlaştığı bilinmektedir[10].

II.2. Kaideler: İncelenen eserler içerisinde çok az sayıda figürin kaidesi ile birlikte korunmuştur. Kaidesi ile birlikte korunmuş örneklere ait kaideler içleri boş olarak döküm yolu ile üretilmişlerdir. Kaidesiz edinilen eserler ise korundukları müze tarafından antik örneklere benzetilerek yapılan modern kaideler ile sergilenmektedirler. Sergilenen veya depoda korunan bazı örneklere de başka eserlere ait antik kaideler monte edilmiştir.

II.3. Yapım Nedenleri: Küçük bronzların yapım nedenleri düşünüldüğünde ilk akla gelen taşıma kolaylığıdır. Rahatlıkla her yere götürülebilen heykelcikler, inananlarının sürekli yanında olması duygusuna da olanak tanımış olmalıdır. Özellikle kültle ilintili olan büyük çoğunluk, ilgili kült alanlarına (altarlara)[11]taşınabilirken tapınağa gidemeyenlerin ise ev ve/veya işyerlerinde tapınımlarını gerçekleştirebilmelerine olanak sağlamışlardır[12].

---

[8] SH-039 örneğindeki uygulama bu yöntemi açıklayan bir örnektir. Benzer uygulamalar için bkz: Lamb 1929, LXXXV b. İngiltere den bu örnekte sol kol dirsekten monte edilecek şekildedir: Boucher 1973, 196 vd. Res. 341 vdd. Sağ kolun dirsekten yukarısı sonradan monte edilecek şekilde dökülmüştür.

[9] Silf-002 örneğinde elin gövdeye oranla büyük olduğu görülmektedir.

[10] Bronz döküm tekniği için daha fazla bilgi için bkz: C. Rolley, Die Griechischen Bronzen (1984); R. Thomas, Griechische Bronzestatuetten (1992); P. C. Bol, Antike Bronzetechnik 1994; D. Haynes, The Technique of Greek Bronze Statuary 1995.

[11]Vatikan Müzesinde sergilenen Vicomagistri kabartmasında işlenen konu örnek olarak gösterilebilir. Bkz. D.E.E. Kleiner, Roman Sculpture (1992) 147 Res. 122.

[12]Tekirdağ Müzesi bronz heykelciklerini çalışırken merkeze bağlı Bıyıkali köyünün yakınlarında ele geçen iki örnek için buluntu yerine Müze Müdürü M. Akif Işık ile birlikte gidildiğinde, kaçak kazılarla gün yüzüne çıkan Hellenistik ve Roma Dönemi seramik parçaları yanında birkaç duvar kalıntısı izlenebilmekteydi. Bir çiftlik yerleşiminden ibaret olan bu alanda ele geçen heykelcikler, tapınağa gitme olasılığı bulamayanlara tapınma olasılığı tanımış olmalıydı.

Bir başka neden olarak seri döküm yapılabilme özelliğinden dolayı büyük ve küçük mermer heykellere göre ucuz olması gösterilebilir. Ünlü ve önemli merkezlerde üretilenler dışında, halkın daha kolay satın almasına olanak sağlayan niteliği düşük örnekler, ikinci kalite olarak alıcı bulmuş olmalıdır.

III. KÜMELER:

Konu bütünlüğü sağlaması açısından figürinlerin; Tanrılar, Tanrıçalar ve Tanrısal Kişilikler olmak üzere üç ana kümede, farklı epithetler içeren örneklerin ise alt kümelerde incelenmesi uygun görülmüştür.

III.1. Tanrılar: Zayıflıklarının her boyutu için farklı tanrıları kendilerine yakın tutan insanlar, ihtiyaç hissettikleri zamanlarda onlara sahiplenerek daha güçlü olmak istemişler, kötülük ve doğal afetlerden korunmayı beklemişlerdir. Benimsedikleri tanrılar için farklı kültler oluşturarak, her türlü beklentilerine kurban, adak ve/veya çeşitli dualarla karşılık ummuşlardır. Bazı bölgelerde insanlar, kendilerine yakın buldukları bir tanrıya birden çok epithetle tapım yapabilmekte dolayısıyla tanrıdan beklentilerin çok yönlü olabildiği anlaşılmaktadır[13].

Mezopotamya ve Ön Asya kültürlerinden beslenen Küçük Asya, belirli zamanlarda Hellen ve Roma uygarlıklarının da etkilerini hissetmiştir. Doğu kültürleri, Küçük Asya dışında Hellen ve Roma uygarlıklarının kültürleriyle birlikte inanç sistemlerini de derinden etkilemiştir. İhraç ettiği birçok tanrı ile yeni ve/veya birleşik tanrılar ile bunlara bağlı olarak yepyeni kültler oluşmasına neden olmuştur. Bu etkileşimi yaşayan Roma Pantheonu diğer yandan özellikle İ.Ö. 3. yüzyıldan başlayarak Hellenlerin zengin söylence dünyasının, Olympos tanrı sisteminin ve felsefe okullarının oluşturduğu ahlak anlayışlarının etkisi altında kalmış, önceki aşamalarındaki görüntüsünden daha derin bir inanç yapısına sahip olmuştur. Homeros ve Hesiodos'un destanlarında yer alan Hellen tanrıları ve söylenceleri, Latince adlarla Roma tanrılarına geçmiştir. Bu yeni oluşum ile baş tanrı Zeus, Jüpiter'e dönüşürken tanrıların babası unvanını almıştır. Hera ile bütünleşen Juno kadınların ve evliliğin koruyucusu olmuş, tanrıların habercisi Hermes ise Merkür olarak anılmaya başlanmıştır. Hellenler'in Ares olarak adlandırdığı savaş tanrısı önceleri fırtına ve çiftçilikle ilişkili Mars ile birleştirilip Romalılar için en önemli tanrılardan biri kabul edilmiştir. Athena ile birleştirilen Minerva, zanaatkarların ve sanatçıların tanrıçası olurken bilgeliğin ruhunu da yüklenmiş olur. Demeter ile birleşen Ceres buğdayın ve dolayısıyla bereketin tanrıçası olarak, Artemis ile aynı kült altında buluşan Diana ise av ve avcıların tanrıçası olarak tapım görmeye başlar. Demirci tanrı Hephaistos yanardağların tanrısı Vulcanus, Deniz ve fırtınaların hakimi Poseidon ise Neptün ile birleştirilir. Apollon

[13] M. Hamdi Sayar, "Kilikya'da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları" AST XV-I 1997, 340.

ile birleşen Phoebus ise "ışık tanrısı" ünvanını almıştır. Aphrodite ile özdeşleştirilen Venüs aşkın ve güzelliğin tanrıçası misyonunu yüklenir. Dionysos ise Baccus ya da Liber olarak anılırken kırların ve şarapla birlikte esrik kültlerin tanrısı olarak tapım görmeye başlar.

Hellen inancının Roma devlet dini üzerindeki en önemli etkisi, tapınak anlayışında görülmüştür. Roma dinindeki soyut tanrı anlayışının tapınağa gereksinim duymaması nedeniyle önceleri evini, ocağını, kiler ya da eşiğini, koru, mağara ve pınar gibi doğal alanları birer tapınma yeri olarak kabul eden Romalı, Hellen dininin etkisiyle gerçek anlamda tapınak kavramını tanıyıp benimsemiştir. Önceleri augurların falcılık yaptığı yerler olan tapınaklar, insan olarak düşünülen tanrıların evleri olarak görülmeye başlanmıştır[14].

Tanrı, tanrıça ve yarı tanrılar, Klasik ve Hellenistik Dönemlerde Küçük Asya topraklarında da Hellen panteonu kapsamındaki adlarıyla anılmaktaydı[15]. Daha erken dönemlerde farklı adlara sahip Küçük Asya ve Mezopotamya tanrıları Hellen panteonuna yerleştikten sonra, hellenizasyon sürecinde bu kez yeni adlarıyla ya eskilerinin yerini almışlar veya çift isimle tapınımlardaki misyonlarını sürdürmüşlerdir[16]. Roma İmparatorluğu bünyesinde yaşanan tanrı isimlerindeki yenilenmelerden Küçük Asya topluluklarının fazla etkilenmediği yazıt ve diğer buluntulardan anlaşılmaktadır. Tanrı ve tanrısal kişiliklerin Küçük Asya toplulukları arasında ne tür tapınımlar gördüğü ve bu tapınımların yayılım alanları sikke yazıt ve diğer buluntular yardımıyla saptanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın konusunu oluşturan figürinler, bu bilgi ve belgelere yeni görüşler ekleyecek ve bununla birlikte kült yontucuklarının niteliği hakkında yeni bulgular ortaya koyacaktır.

Bu bölümde ele alınan tanrılar, ilgili dönemler içerisinde Hellen Pantheonu'ndaki adları ile anılıp konumları ile benimsendiğinden, aynı adlarla işlenmiş, Zeus, Hermes, Apollon, Ares, Poseidon, Dionysos, Eros, Lar, Janus, Pan, Priapos ile Küçük Asya ve Ön Asya kökenli Serapis, Men ve Attis gibi tanrılar ele alınıp incelenmiştir.

---

[14] Ç. Dürüşken, Roma Dini (2003) 16-21.

[15] Küçük Asya da ele geçen ve okunan yazıtlara göre, Küçük Asya insanının tanrı adlarında Hellen panteonu ile birlikte kendi eklemiş olduğu yerel adlara bağlı kalmıştır.

[16] Frigya Bölgesinde Zeus-Bronton, Pisidia Bölgesinde Zeus Solymos vb.

III.1.1. Zeus: Farklı zaman ve bölgelerde Tarhunt, Teşup[17], Zeus[18] olarak anılan baş tanrıya diğer bazı tanrılarda olduğu gibi yer ve zamanına uygun çeşitli sıfatlar ve misyonlar yüklenmiştir. Bu sıfatların bazıları geniş alanlara yayılırken (Dağ tanrı, baba tanrı, gök ve göksel olaylar tanrısı vb.) bazıları ise yerel kültlerden öte (Zeus Bronton, Zeus Solymos vb.) gidememiştir. Konu kapsamındaki eserlerin temsil ettiği Zeus figürinleri Arkaik ve Klasik Dönemlerin Zeus'una geri gitmektedir. Örneğin "Yıldırım fırlatan Zeus" betimlemesi Arkaik Dönemden Geç Roma Dönemine dek vazgeçilmeyen, her dönem ve hemen her yerde çok sayıda betimlenen bir tip olmuştur. Çünkü; Tarhunt, Teşup ve/veya Zeus insanlar üzerinde en çok bu kimliğiyle gücünü hissettirmiş ve etkili olmuştur. Diğer bir deyişle insanlar; bu ulaşılamaz özelliği ile Zeus'u farklı bir konumda tutmayı yeğlemiş, karşı gelip kendini koruyamadığı ve her zaman zayıf hissettiği doğal afetler için, anılan bu tanrıya çeşitli kültlerle tapınımlarını sürdürmüşlerdir. Zeus'un temel sıfatı budur, yerel sıfatlar ise kendisine yüklenen yan misyonlardan kaynaklanmaktadır.

Çeşitli tipoloji ve ikonografide betimlenen baş tanrı Zeus'un çalışma içerisinde incelenen figürinlerle mermer, terrakotta örnekleri dışında küçük bronz örneklerinin de yaygın olduğu anlaşılmaktadır.

III.1.1.1. Oturan Zeus: Arkalıklı veya arkalıksız bir koltuğa oturan figürinler, biri dışında üst gövdesi çıplak betimlenmişlerdir. Sol kolu ile, eliyle yukarıdan kavradığı asasını tutan, sağ kolunu ise aşağıya uzatmış olan figürinlerin bazıları hemen önünde duran ayaklığa basar durumdadır. (Örneğin SH-045, Silf-001) Tipolojik ayrımda **"Oturan Zeus"** olarak kümelenen dört örnek farklı ikonografileri nedeniyle iki alt kümede değerlendirilmiştir.

III.1.1.1.1. Zeus-Phiale Tutan: Sol kollarını yukarı kaldırarak asasını tutan figürinler Serapis tipolojisinden farklı olarak sağ ellerini diz hizasına getirerek phiale tutmaktadırlar[19] ve başlarında kalathos yoktur. Oturan Zeus betimlemelerinde arkalıklı veya arkalıksız koltuklar söz konusu olabilmektedir.

---

[17] R. Koldewey, Das wieder erstehende Babylon (1990) 165 Res. 103. Tanrı Teşup sol elinde yıldırım demeti, sağ elinde çift ağızlı balta ile betimlenmiştir.

[18] A. Mallwitz-H.Volkmar Herrmann, Die Funde aus Olympia (1980) Lev. 108.

[19] W. Wroth, A Catalogue of the Greek Coins in the Britisch Museum. Pontus, Paphlagonia, Bithynia and The Kingdom of Bosphorus (1981) Lev. XXX 13 (Heraklea, Traian) Oturan-Zeus sağ elinde phiale tutmaktadır.

Tanrı, sol eliyle kavrayıp yere dayadığı asasına yaslanırken diğer elinde de yıldırım demeti[20], Nike[21], kartal[22] veya bir kap[23] bulundurabilmektedir. Elinde herhangi bir kap bulunan tip, erken dönem Zeus betimlemelerinden bilinmektedir. 6. yüzyıldan bir vazo üzerinde, otururak ve elinde phialesiyle betimlenen Zeus'a Athena hizmet eder durumdadır[24]. Şölen veya içki alemlerinde Athena, İris, Nike veya Ephebos, Olympos'un baş tanrısına içki sunar durumda betimlenebilmektedir.

Çalışma içerisinde incelenen eserler yukarıda sözü edilen, içki sunan figürlerle birlikte bulunmadığından, bu ikonografi içerisinde olduğu kesin olarak ifade edilmese de, mitolojisi gereği bu figürlerden herhangi biri ile birlikte betimlenmiş olabileceği söz konusudur[25].

Heinimann, yaptığı genel Zeus tipolojisinde oturan figürleri IV. kümeye yerleştirmiş, ancak phiale taşıyanlarla ilgili bir küme oluşturmamıştır[26].

Küçük Asya kent sikkeleri üzerinde de aynı tipoloji ve ikonografide betimlenmesi, Zeus'un bu kültünün varlığını ve yaygın olduğunu kanıtlamaktadır[27].

SH-043 Phiale Tutan (Lev. 1, a-c)

Korunduğu Yer: Sadberk Hanım Müzesi.

Müze Env. No.: 5669

Buluntu yeri : Bilinmiyor.

Durumu : Boş döküm, patina iyi korunmuş, konservasyon görmüş.

Ölçüler : Yük: 10. 5 cm. gen: ağırlık: 380 gr.

Sağ kol dirsek üzerinden, sol kol dirsekten kopuk, yüz uzuvları aşınmış, her iki elde bulunması gereken nesneler eksik. Yanlarda birer karışık yaratık betimlemesi olan, arkası düz bir kaideye oturmuş figürün gövdesi kaide ile bütün olarak dökülmüş, bel bölgesinden

---

[20] 6. yüzyılın ikinci yarısından bir vazo üzerinde Zeus oturmakta ve sağ elinde yıldırım demetini tutmaktadır. H. Walter, Griechische Götter (1971) 60 vd. Res. 46.

[21] Bir sikke üzerinde betimlenen Zeus, tahtına oturmuş sol eliyle asasına yaslanırken sağ elinde Nike taşımaktadır. Bkz: Walter, age. 100 Res. 88.

[22] Tanrı, bu betimleme içerisinde de çok örnek vermektedir. Bkz. Walter, age. 114-117 Res. 100 vd.

[23] Walter, age. 81-98 Res. 66, 86.

[24] Walter, age. 95-98 Res. 86.

[25] İlgili mitolojinin bir küme olarak betimlenmesi yanında mevcut belirteçlerle söz konusu kümenin figürleri olmadan da anlatımı mümkün olmaktadır.

[26] Kaufmann-Heinimann 1977, 17. Yazar, belirteç olarak yıldırım demeti ve asayı saymıştır. Bu figürler içerisinde phiale taşıyan örnekler de bulunmaktadır.

[27] Wroth 1892, 74 Lev. XVII Nr. 11. Hadriani kent sikkesidir ve Philip Junior Dönemine verilir; Bunun dışında Kilikya Bölgesi sikkelerinde de tanrının benzer betimlemeli örneği bulunmaktadır. Bkz. Hill 1900, 8. I 15. (Philip Junior); Levante 1993 Fr. 2, 23 556, Colybrassos sikkesi (Valerian 253-260) 28 628 Korakesion sikkesi (Valerian) 38 772 Koropissos Sikkesi (Maxime)

aşağısı işlenmemiş. İnce silme şeklindeki tabanı, figürün ayaklarını kapsayacak şekilde öne uzatılmış.

Cepheden bakıldığında iki hayvanın arasında oturur durumda görünen figür, katı gövdesine karşın kolları ile hareketli bir duruş gösterir. Cepheden betimlenen geniş ve kütlesel gövde rahat bir duruş içerisinde, yarı omuz genişliğinde açık bacaklar dizden dik olarak bükülüp aşağıya sarkıtılmış, sağ ayak hafifçe geri çekilirken, sol ayak biraz öne çıkarılmıştır. Sağ kol omuzdan yana açılarak aşağı yönlenmiş, sol kol ise omuzdan yana açılarak yere paralel duruma gelmiştir. Dirseğin üzerinden kopuk kolun, dirsekten bükülerek yukarı yöneldiği ve bir asayı kavrayarak ona dayandığı anlaşılmaktadır.

Dolgun gövde bel bölgesinde daha geniş verilmiş, göğüsler aşırı vurgulanmıştır. Sol kolun yukarı yönlenmesi sonucu, aynı yöndeki göğsün daha yukarıda ve kolun hareketine uygun şekil aldığı görülmektedir. Bu ayrıntının başarılı işlenişi ile gövdenin alt bölümünün arkada işlenmemesi ve kaide olarak bırakılması çelişmektedir.

Az sağa dönük baş, gövde ile orantılı, boyun ise kısa ve güçlü tutulmuştur. Yüz yuvarlak, uzuvlar küçük ve birbiri ile orantılıdır. Sakallar dalgalı fakat kısa tutulmuş, aynı özellikteki saç, başa geçirilmiş banda sarılarak arkaya taranmış ve ense üzerinde iri bir topuzla toplanmıştır.

Üst gövdesi çıplak olan figür tek parça giysi taşımaktadır. Sol omuzdan öne sarkan uç kısa tutulmuş, göğsün üstünde ucu yuvarlak kesimle sonlandırılmıştır. Diğer uç ise, sol omuzdan sağ kalçaya uzanırken sırtın yarısını örtmüş, buradan öne dolanarak bacaklar üzerine gelmiştir. Giysi, sırtın sağ yarısında enlemesine dört kalın kıvrım oluşturmuş, solda ise önden gelen bölüm aşağıya sarkarken kalın fakat derinliği az kıvrımlarla kalça üzerinde dökümlü olarak sonlanmıştır. Kucak üzerinde toparlanan giysi aşağı sarkarak ayak bileklerinin üzerine dek uzanır. Sol bacağın öne çıkması sonucu etek bölümünde sağ dizden sol bileğe uzanan kalın iki diagonal ve yanlarında da ince kıvrımlar oluşmuştur. Giysinin diğer bölümlerinde fazla detay görülmemektedir.

Dirsekten bükülerek yukarı yönlenen sol kol, elinde bir asa tutuyor olmalıdır[28]. Dize doğru uzanın sağ kolun ise (yukarıda verilen örneklerde olduğu gibi) elde yıldırım demeti, kartal, Nike veya bir kap taşıması[29] olasıdır. Bu özellikler ve üst gövdenin çıplak verilmesi, gür saç ve sakalı ile görülen figür "baba tanrı" betimlemesi içerisindedir. Bu nedenle Zeus olarak değerlendirilmiştir[30].

Önü arkasına göre daha alçak ve masif işlenen tahtın yanlarına bakıldığında, bu bölümlere baş, üst gövde ve ön ayakları profilden işlenen hayvan betimlemeleri görülmektedir. Arka bölümleri tamamlanmamış hayvanların baş, ağız ve ayak gibi bazı detayları cepheden seçilebilmektedir. Sol yanda yer alan hayvan betimlemesi diğerine göre daha belirgindir. Ön ayaklarını yerde birleştirerek göğsünü ileri çıkaran hayvanın başı da dik durumdadır. Ağzı yarı açık, kulaklar sivri ve geri doğrudur. Çene altındaki izler yele, aşağı doğru sıralı inen yuvarlatılmış çizikler ise kanat tüyleri olmalıdır. Omuz bölgesinde bir yay yaparak yükselen kısa bölüm de kanadın üst teleğidir. Bu bölümler döküm sonrası işlenmiştir. Ayaklar aslan pençelerine benzemektedir. Bu figürler, keçi başlı, aslan ayaklı ve kanatlı grifon olmalıdır[31]. Sağ yandaki hayvan fazla aşınmıştır, fakat kulak yapısı, kanat ve ayakların benzerliği nedeniyle aynı türde bir hayvanın betimlenmiş olmalıdır.

Tahtın bu şekilde hayvan betimlemeleriyle vurgulanması tanrıça Kybele geleneğidir[32]. Zeus için bu tür uygulamalar yaygın değildir. Kıbrıs adasının önemli kültlerinden Zeus-Ammon iki yanında hayvan bulunan taht üzerinde betimlenmektedir[33]. Atina Akropolü buluntusu olan mermer bir tahtın her iki yanında grifon betimlemesi bulunmaktadır[34]. İki yanında hayvan betimlemeli tahtlar, Hellen sanatında Klasik ve Hellenistik Dönemler'de görülmektedir. Roma Dönemi içerisinde de bu tür uygulamaların yapıldığı bilinmektedir. Bu tür, yerel Zeus tapınımlarından birine ait kült heykellerinden biri olmalıdır.

---

[28] Benzer örnekler için bkz; Kaufmann-Heinimann 1977, 19 Lev. 4 Res. 4; M. Maaß, "Probleme der Formtechnik und Serienfertigung" a.y. 160- 165 Res. d- g.

[29] SH-049 ve Silf-012 örneklerinde olduğu gibi.

[30] Aynı betimlemedeki Serapis heykelciklerine de benzeyen bu figür, oturduğu tahtın hayvan bezeli olması, kalathosun bulunmaması ve sağ elinin taht üzerine denk gelmesi gibi özellikler nedeniyle Serapis değil Zeus olarak tanımlanmıştır.

[31] D. Ohly, Glyptothek München (1997) Res. 32. Bir kabartma üzerinde profilden verilen tahtın yan yüzünde kanatlı karışık bir yaratık işlenmiştir; Tahtın kenarındaki yaratık için bkz: J. Boardman, Griechische Plastik der spatklassischen Zeit (1998) 169 Res. 141.

[32] Erken dönemlere ait oturan Kybele betimlemelerinde iki yanda hayvan bulunan örnekler bilinmektedir. Örnekler için bkz. J. Mellaart, "Excavations at Çatal Hüyük" AnatSt 13, 1963, 43 vdd. Lev. XXIV, 97 vd. Res. 31 vd. Tanrıça, her iki yanında birer hayvan bulunan taht üzerinde oturur durumda betimlenmiştir.

[33] H-G. Buchholz, "Der Gott Hammon und Zeus Ammon auf Zypern" AM 106, 1991, 85-128 Lev. 10-21. Zeus Ammon tapınımında tanrının oturduğu tahtın iki yanında koç betimlenmiştir.

[34] G. M. Richter, "The Marble Throne on the Akropolis and its Replicas" AJA 58, 1954, 271-276 Lev. 47-50.

Baş ve yüz yapısı, giysinin içi dolu kabarık kıvrımları İ.S. 2. yüzyıl eserlerini çağrıştırmaktadır[35].

SH-049 Phiale Tutan (Lev. 1, d-f)

Korunduğu Yer: Sadberk Hanım Müzesi.
Müze Env. No.: 5690
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Boş döküm, yeşil patinalı, konservasyon yapılmış, sol kol omza monte edilebilir ayı bir parça olarak yapılmış.
Ölçüler : Yük: 7 cm. ağırlık: 90 gr.

Sol kol omzun altından kopuk, oturduğu ayakçaknin kalçadan aşağı bölümü korunamamış, yüz aşınmış. İnce işçilik yapılmamış olan eserde sol kolun dirsekten aşağısı, döküm sonrası monte edilerek kullanılmak üzere ayrı dökülmüş, kol üzerinde bulunan zıvana izlenebilmekte[36].

Bir diphrosa oturan figür cepheden betimlenmiş, sol bacak dizden dik olarak bükülmüş, ayak yere tam basarken yarı omuz genişliğinde açık olan sağ bacak az geri çekilerek yere parmak uçları ile basmıştır. Gövde dolgun fakat profilden kütlesel değildir. Göğüs bölgesi dışında kaslar vurgulanmamıştır. (Göğüsler üzerinde bulunan iki kabartının nedeni anlaşılamamıştır.) Sağ kol gövdeye paralel omuzdan aşağıya sarkıtılmış, sonra dirsekten bükülerek az öne yönlendirilmiştir. Eliyle de derinliği az olan phialeyi, baş parmağı üstte kalacak şekilde kavramıştır. Sol kol ise omuzdan yana açılarak yere paralel duruma getirilmiştir.

Kısa bir boyna sahip figürün başı iri, yüzü geniştir. Buna bağlı olarak gözler, burun ve dudaklar da iri işlenmiştir. Saç geriye taranmış, yanlarda sakal ile birleşirken her iki yanda bukleler yapmıştır. Arkada ise enseye doğru düz taranarak ense altında sonlanmıştır. Gür ve kabarık sakal, çene üzerinde kütleler oluşturmuş ve ortadan ikiye ayrılmıştır.

Giysinin bir ucu sol omuz üzerine tutturulmuş, oradan aşağıya doğru genişleyerek ve sağ omzu açıkta bırakarak tüm sırtı örtmüştür. Sağ bacağın üzerinden öne geçen giysi her iki bacağı örter ve göbek altında kalın bir tomar oluşturduktan sonra sol bacağın yanından

[35] Mitten-Doeringer 1969, 278 Nr. 271. Serapis büstünün kabarık ve kıvırcık saç-sakal yapısı, sakalın ortadan ayrılışı benzer örnektir. 2. yüzyıla tarihlenmiştir.

[36] Gövdeden uzaklaşan hareketli uzuvların ayrı dökülüp daha sonra gövdeye monte edildiği teknik bilinmektedir. Bu figürde de kopma, monte yerinden olmuştur. Benzer uygulamalar için bkz: Lamb 1929, LXXXV b. İngiltere' den bu örnekte sol kol dirsekten monte edilecek şekildedir: Boucher 1973, 196 vd. Res. 341 vdd. Sağ kolun dirsekten yukarısı sonradan monte edilecek şekilde dökülmüştür.

aşağı sarkar. Sırtta, kendi gidiş yönüne uygun geniş ve paralel kıvrımlar oluşturan giysi, bacak arasında da sağ bacağın geri çekilmesiyle gelişen, birbirini kesen geniş kıvrımlarla göze çarpar. Göbek altındaki tomarda da sarılmayla ilintili burgu kıvrımlar izlenmektedir.

Aynı küme içerisinde irdelenen SH-043, SH-045 ve Silf-012 kodlu eserlerle tipolojik benzerlik içerisindedir ve Zeus olarak tanımlanmıştır. Elinde tuttuğu phiale, eserin Silifke örneği ile birlikte aynı ikonografide değerlendirilmesini gerektirir. Antalya Müzesi'nde korunan ve tahtta oturan Zeus örneği ile aynı ikonografide görülür[37]. Tanrı bu ikonografisi ile Zeus-Solymeus epitheti taşımış olabilir[38]. Aynı ikonografiye uygun başka bir epithet ise üzerinde kartal bulunan sancağı taşıyan Zeus-Aetophoros kült heykelciğidir[39].

Tanrının aynı tipoloji ve ikonografideki betimlemesi için Küçük Asya üzerinde Doğu Kilikya Bölgesinde tapınım gören Kıta Yunanistan kökenli "Zeus-Olympios" olasılığı da düşünülmelidir[40].

Gövdenin plastik işlenişi, kabarık saç yapısı, sakalın çene altında ikiye ayrılması gibi özelliklerle İ.S. 2. yüzyıl özellikleri gösterir. Ancak, omuz ve kolların keskin verilmesi, göğüslerdeki kabartının işlenişindeki acemilik eserin 3. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmesini gerektirir. Kıvrımların dolgun yapısı da bu dönemin özellikleridir[41].

SH-045 Zeus-Oturan (Lev. 2, a, b)

Korunduğu Yer: Sadberk Hanım Müzesi.
Müze Env. No. : 5662
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Boş döküm, patina iyi durumda, konservasyon yapılmış. Arkada oksidasyondan ötürü delikler oluşmuş.
Ölçüler : Yük: 11.5 cm. ağırlık: 225 gr.

Belirteçlerinden asa eksik, figürün, sağ kolu bilek üzerinden kopuk. Bunlar dışında genellikle iyi korunmuş, patina sağlam kalmış. Nitelikli işçilikle üretilmiş esere, döküm sonrası temizlik de yapılmış.

---

[37] İnan 1975, 156 vd. Lev. LXXVIII Nr. 95. Yazar eseri, Jüpiter Capitolinus kült heykeli ile ilişkilendirmektedir.
[38] Zeus-Solymeus ve örnekler için bkz. J. Kosmetatou, "Hero Solymos" RSN 76, 1997 41-63.
[39] E. Weber, "Zeus Kasios und Zeus Sarapis" Wiener Studien 8, 1974. 45 vdd.
[40] Bu betimleme tanrının 5. yüzyıldaki tapınak heykelinin küçük bronza uyarlanması olarak değerlendiren Vermeule, Roma Dönemi içerisinde Grek geleneğinin Roma versiyonu olarak niteler. Bkz.: C. C. Vermeule, "Additions to the Greek, Etruscan and Roman Collections in Boston" The Classical Journal 58, 1962, 1-18 Res. 2; M. H. Sayar, Sayar, "Kilikya' da Tanrılar ve Kültler" Olba II, 1999 133 vd.
[41] LIMC VIII (1997) 465 vd. Nr. 479.

Oturur durumdaki figür bütünüyle cepheden betimlenmiştir. Sol kol omuzdan yana açılarak yere paralel duruma gelmiş, daha sonra dirsekten bükülerek yukarı dik yönlenmiştir. El bilekten içe bükülmüş, parmaklar kapanarak yuvarlak bir form oluşmuştur. Bir nesne tuttuğu anlaşılmaktadır[42]. Sağ kol, omuzdan yana açılıp ileri ve aşağı uzatılmıştır. Elini, sağ yanında duran bir nesneye uzatmış olmalıdır[43]. Gövde dik durmakta, kolların bu hareketleri sonucu sağ omuz diğerinden az aşağıda kalmaktadır. Bacaklar yarı gövde genişliği kadar açıktır. Sağ bacak dizden dik bükülmüş, ayak bileği yüksekliğindeki çapraz duran ayakçak üzerine ayağını tam basmıştır. Sol bacak ise dizden bükülüp geri çekilmiş, ayağını harekete uygun olarak ayakçakye parmak uçları ile basmıştır. Ayak topuğu havada durmaktadır. Boyun kısa ve güçlü, cepheden verilen baş iridir. Geniş yüzde uzuvlar küçük ve orantılı, ağız kapalı işlenmiştir.

Kıvırcık saç kabarık taranmış, gür ve kıvırcık sakal ile birbirine karışmıştır. Sakal, ortadan ikiye ayrılarak yanlara taranmıştır. Başın yanlarında diadem ile birlikte dolanan saç kütlesi, arkada enseyi tamamen örten kıvırcık lüleler şeklindedir. Tepe bölümü düz taralı ve yuvarlak bir tas görünümü almıştır.

Sol omza yerleştirilen giysinin bir ucu dirseğe dek genişler, daha sonra aşağıya sarkarken daralır. Omzun arkasına atılan bölüm, sırtta sağ kalçaya doğru yönlenirken sağ köprücük bölgesini açıkta bırakır, sağ kalçadan öne dolanarak bacağa ulaşır. İki bacak arasındaki boşlukta bol döküm yapar, sol bacağı da örterek yukarı giden parçayla birleşir ve aşağıya, bilek hizasına dek uzanır. Genelde yuvarlak ve kalın sırtlı kıvrımlar oluşturan giysi, düzenlenişine ve yönlenişine uygun, çoğunlukla uzun kıvrımlar yapmıştır. Omuzdan aşağı, iki bacak üzerinde ve sırtta bu tür kıvrımlar vardır. Sağ ayaktan, sol dize uzanan çapraz kıvrım, ayakların hareketine uygun ve giysiyi vurgulayıcı konumdadır. Gövdesinin sağ üst yarısı çıplak verilmiş, göğüs ve kol kasları vurgulanmıştır. Ayaklarında, parmaklarını açıkta bırakan bir sandalet bulunmaktadır.

Oturduğu tahtın türü hakkında fazla ipucu olmasa da, sırtta her hangi bir iz bulunmaması nedeniyle arkalıksız olduğu kesindir.

---

[42] Benzeri için bkz. Babelon 1895, 10 Res. 19.

[43] N. Şahin, Anadolu da Zeus Kültleri (2001) 43 vdd. Res. 27. Oturan Zeus Dimenenos sağ elini sunağa doğru uzatmakta.

Yukarıda irdelenen bütün bu özellikler figürini Serapis örneklerine yaklaştırmaktadır. Ancak, Serapis heykel ve heykelciklerinin tamamına yakını, orijinal Serapis heykelinde olduğu gibi khiton giymiş olarak betimlenmiştir. SH-045 örneğinin ise üst gövdesi çıplaktır. Silifke-001 Serapis figürini ile tipolojik benzerlikler içerisindedir. Duruşun cepheden olması, her iki kolun hareketi, bacakların aralığı ve ayakların ayakçaka basma durumu çok benzer. Arkalıksız koltuk ve ayaklarını koyduğu ayakçak aynı özellikleri gösterir.

Giyside de benzer yönler vardır. Himationun düzenlenişi, kıvrımların yalınlığı ve yönlenişi birliktelik içerisindedir. Bunun dışında Sadberk Hanım Müzesi örneğinde, Serapis için önemli belirteçlerden biri olan kalathos bulunmamaktadır. Ayakkabı türü de benzeyen iki figürinin ayrıldığı tek nokta ise Sadberk Hanım Müzesi'nde korunan Serapis'in khiton giymemişliği ve üst gövdenin çıplak oluşudur.

Her iki eser arasında ikonografik olarak da yakın benzerlikler bulmak mümkündür. Yukarı kaldırdığı sol eliyle asasını kavramakta, aşağıya uzattığı sağ eliyle de bir nesneye uzanmaktadır. Kıvırcık kabarık saçları, gür ve aşağı uzayan sakalın ortadan ayrılışı iki örneğin ortak ikonografik yanlarındandır. Bu veriler ışığında Serapis olarak değerlendirmek olasıdır.

İstanbul Serapis'i khiton giymemesi nedeniyle Silifke örneğinden ayrılmakla kalmaz, bilinen pek çok Serapis örneği ile de farklılaşır[44].

Kalathosun bulunmayışı, khitonsuz betimlenmesi gibi özellikler nedeniyle figürini Zeus olarak tanımlamak daha uygun görünmektedir. Tipolojik olarak Olympia Zeusu'na geri gider[45]. Buluntu yerinin belirsizliği ise bölgesel kültlerin belirlenebilmesi açısından bir kayıptır.

Dolgun gövde yapısı, vurgulanmış göğüs ve göbek kasları, kabarık ve kıvırcık saç yapısı ile Roma Dönemi eserlerine benzer. Giysi kıvrımlarındaki sertlik ile sakal yapısındaki

[44] Oturan Serapis eserlerinde khiton giymemiş, üst gövdenin çıplak betimlendiği örnek azdır. Bkz.: LIMC VII (1994) 669 Nr. 7. (Delos İ.S. 166) Bunun da Serapis olduğu tartışılabilir. Ayakta betimlenen örneklerde ise khitonsuz örnek daha fazladır: age. 670 vd. Nr. 29a (Gemme), Nr. 67 (Mermer heykel) Nr. 70 a (Bronz) Nr. 70c (Mermer) 513 vd. Nr. 150h (Terrakotta) Bu durum "khiton giyen örnekler Hades-Serapis, giymeyenler ise Zeus-Serapis olarak nitelenebilir mi?" sorusunu akla getirmektedir.

[45] Olympia Zeusu heykeli için bkz. G. Gruben, Die Tempel der Griechen 1966. 59 Res. 48.

ortadan ayrılma stilinin olmaması eserin Erken İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenmesini gerektirmektedir[46].

III.1.1.2. Zeus-Ayakta: Bu kümede incelenen ayakta betimlenmiş Zeus heykelcikleri, farklı tipoloji ve ikonografi içerisindedir. Figürler "Yıldırım Savuran" ve "Asa Tutan" gibi iki alt kümeye ayrılarak değerlendirilmişlerdir.

III.1.1.2.1. Yıldırım Savuran: Ayakları yarı gövde genişliğinde açık, sağ kol omuzdan itibaren yana yönlenir dirsekten bükülüp yukarı kalkar. Tanrı, elinde kavradığı yıldırım demetini ileri fırlatmaktadır. Sol kol yine omuzdan yana açık, gergin ve yere paralel uzanır. Bu elin üzerine kartal tünemiştir. Aynı duruş ve ikonografiyi gösteren beş örnekte de figürler tamamen çıplaktırlar. Tanrının bu tipoloji ve ikonografisi Kıta Yunanistan'da tapım gören 7. yüzyıl Zeus Keraunios tipinden gelmektedir[47]. 7. yüzyıl vazo resimlerinde Zeus, yıldırım demetini Typhon'a fırlatırken betimlenmiş[48], aynı tipoloji ve ikonografinin bilinen en erken küçük bronz örneği 6. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmiştir[49]. 6. yüzyıl plastik eserlerine de yansımıştır[50]. 5. yüzyıla tarihlenen heykelcik örneklerinde de ileriye doğru hamle yapan Zeus, yıldırımını fırlatmaktadır[51]. Zeus, yıldırım fırlatan tipolojisi ve ikonografisi ile sikkeler üzerinde de betimlenmiştir[52]. Arkaik Dönem'den Roma Dönemi içlerine dek kesintisiz devam eden bu tipoloji ve ikonografi, tanrının hemen her kültünde olduğu gibi sevilerek benimsenmiş ve yayılmıştır.

İst-041 Yıldırım Savuran (Lev. 3, a, b)

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 74-136
Buluntu yeri : Demirköy-Kırklareli
Durumu : Dolu döküm, yüzeyde yeşil oksidasyon var.
Ölçüler : Yük: 6.3 gen: 6 cm. ağırlık: 80 gr.

---

[46] Benzeri için bkz: Babelon 1895, 10 Res. 19.
[47] M. Bentz, "Juppiter, Tinia oder Veiovis?" AA 1994, 159 vdd.
[48] Erken 7. yy. tarihli bir vazo resminde Zeus, yıldırım demetini Typhon'a fırlatırken betimlenmiştir. Walter 1971, 89-94 Res. 79-82; R. Wünsche, "Der Gott aus dem Meer" JdI 94, 1979, 89 Res. 15.
[49] LIMC VIII (1997) 319 vd. Nr. 27
[50] Walter, age. 38 vd. Res. 21 vd; Wünsche, age. 77-111 Res. 15, 36.
[51] Bkz. A. Mallwitz-H.V. Herrmann, Die Funde aus Olympia (1980) 157 vd. Res. 108; C. C. Mattusch, Greek Bronze Statuary (1988) 114 Res. 5, II.
[52] Sikke örneği için bkz. Wroth 1892, 42 Lev. XI Res. 4. Cyzcus (İ.S. 98-211); Barclay 1897, 65 Lev. X 16. (Zeus yıldırım fırlatıyor. Caria Attuda, S. Severus sikkesi); G. M. A. Richter, The Sculpture and Sculptors of the Greeks (1965) 539 Res. 562.

Gövdesi genelde orantısız ve zayıf olan figürün tamamına yakını korunmuş, sol elin parmakları, yıldırım demetinin ucu, kartalın başı ve üst gövdesi kopuk, yüz detayları aşınmış.

Ayakta ve iki ayağı üzerinde dengede duran figür gövde ağırlığını dizden hafif bükülü sağ bacağı üzerine vermiş fakat gövde dik durumdadır. Profilden görülen sol bacağını ise omuz genişliğince yana açıp dizden bükmüştür. Gövde cepheden baş hafif sola dönüktür. Sağ kol omuzdan yana yere paralel açılır, dirsekten bükülerek yukarı yönlenir. İleri fırlatmak üzere olduğu yıldırım demetini eliyle sıkıca kavramıştır. Sol kol yere paralel durumda yana açılmış[53], el üzerinde kartalını taşımaktadır[54]. Gövde bacaklara oranla daha uzun, katı işlenmiştir. Zayıf yapılı figürün göğüs ve kasık bölgesinde görülen kabarık kas yapısı ile kalçaların dolgun verilişi dışında detaylar döküm sonrası yüzeysel çalışılmıştır[55]. Figürün ayakları çıplaktır.

Baş, gövdeye oranla büyük verilmiş, izlenebildiği kadarı ile yüz uzuvları küçük işlenmiştir. Gür ve düz saç geriye taranmış, ense üzerinde son bulmuştur. Gür ve uzun sakal aşağıya doğru düz taranmıştır.

Figür, tipolojik olarak Dodona Zeus'una geri gider[56]. Tanrı bu ikonografi ile Trakya başta olmak üzere hemen her bölgede Roma Dönemi sonlarına dek benimsenmiş ve tapınım görmüştür[57].

Eser, niteliksiz işçiliği nedeniyle yerel üretim olarak değerlendirildiğinden, geleneksel Zeus eserlerinde olduğu gibi duruş, gövde ve yüz yapısı özellikleri tarihlemeye yardımcı olmamaktadır. Yerel üretimin daha yoğun olduğu İ.S. 3. yüzyıl içerisine tarihlenmelidir.

---

[53] Benzer örnek için bkz. K. Kalcev, "Bronzestatuetten aus dem Territorium von A. Trajana (Stara Zagora, V. R. Bulgarien), Griechische und römische Statuetten und Großbronzen" Akten der 9. Tagung über antike Bronzen in Wien (1988) 405 Res. 2 vd.

[54] Boube-Piccot 1969, 187 vd. Lev. 129. Tipolojik ve ikonografik olarak yakın benzerdir. (Rabat Müzesi)

[55] Reinach, RSt III, 1 Res. 7; Reinach, RSt VI 1 Res. 1 (Bulgaristan buluntusu); Walter 1971, 38 vd. Res. 21 vd.; Marinova 1975, 64 Res. 55 (gövde orantısız, zayıf).

[56] Dodona buluntusu bronz Zeus heykelciği 13.8 cm. yüksekliğindedir ve bu heykelcik, tanrının bu tipoloji ve ikonografideki bilinen ilk küçük bronz buluntudur. Sağ bacağını gergin tutarak gövdesiyle sola hamle yapmış, sağ elindeki yıldırım demetini savurmaya hazırlanmıştır. Omuzdan yana açılan sol kolu yere paraleldir ve elinde bir kartal tutmaktadır. Çok bilinen bu heykelcik hemen tüm plastik kitaplarında yayınlanmıştır. Bkz. M. Collignon, Historie de la sculpture grecque I, 2. (1897) Lev. 319 Res. 160; Reinach, RSt IV, Lev. 1 Res. 1; Neugebauer 1921, 50 Res. 28; F. Gerke, Griechische Plastik in archaischer und klassischer Zeit (1938) 232 Res. 93, 2.

[57] Ele geçen örneklerin çoğunluğu Trakya buluntusudur. Buluntu yeri belirsiz olanlar bu oranı değiştirmemektedir.

Saç işlenişinde görülen çizgisel yöntem, döküm sonrası işçiliğin yoğunlaştığı 3. yüzyıl geleneğindedir.

İst-044 Yıldırım Savuran (Lev. 3, c, d)

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 72-87
Buluntu yeri : Malkara-Tekirdağ
Durumu : İçi boş döküm, yüzey korozyonlu, konservasyon gerekli.
Ölçüler : Yük: 7. 5 cm. gen: 5 cm. ağırlık: 50 gr.

Genelde iyi korunmuş eserin özellikle yüz bölgesinde olmak üzere yüzeysel aşınmalar var. Sağ elinde olması gereken yıldırım demeti ile kaide eksik.

Dolgun gövdeli, atletik yapılı figür kendisine ait olmayan kaide üzerinde ayakta durmaktadır. Sağa esneyen gövde sabit ve gergin sağ bacak üzerine ağırlığını vermekte, omuz bölgesinde tekrar doğrularak "S duruşu" tamamlamaktadır. Dengeyi sağlayan sol bacak ise yarı omuz genişliğinde yana açık, dizden bükülerek az öne çıkarılmış ve yere parmaklarıyla basmaktadır. Sağ kol omuzdan yana açılarak yere paralel duruma geldikten sonra dirsekten bükülerek dik olarak yukarı yönlenir. Elinde yıldırım demetini kavramış olmalıdır. Sol kol yana açılarak yere paralel uzanır ve elin bileğe yakın bölümüne oturmuş olan kartalı taşımaktadır.

Plastik gövdede göğüs ve kasık bölgelerindeki kaslar vurgulanmış, bacaklar güçlü verilmiştir. Boyun oldukça kalın ve kısa tutularak gövdedeki güçlülük tekrar vurgulanmıştır. Hafif sola dönük ve dik durumdaki baş iridir. Yüz detayları ve sakalın bir bölümü aşınmıştır. Saçlar dalgalı ve geriye doğru taranmış, enseye dek uzatılmıştır. Alından arkaya dolanan bir diadem izlenmektedir.

Geleneksel "yıldırım fırlatan Zeus" tipolojisi ve ikonografisi ile betimlenen ve Trakya buluntusu olan figür, diğer örnekler ile birlikte değerlendirildiğinde Trakya Bölgesi Zeus kültleri içinde yoğun olarak yer bulmuş olduğu anlaşılmaktadır.

Figürün gövde yapısı İst-041 örneğine göre daha plastik ve dolgun işlenmiş, oranlar başarılı uygulanmıştır. Eser, İ.S. 1.-2. yüzyıla tarihlenmelidir.

İst-070 Yıldırım Savuran (Lev. 4, a, b)

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 82-103

Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, sarı metal. Patina yeşil oksidasyon ile kaplıdır.
Ölçüler : Yük: 7.5 gen: 5.1 cm. ağırlık: 48 gr.

Sağ kol omuz altından, sağ ayak bilekten, sol ayak bilek üzerinden kopuk. Yüz detayları ise aşınmış. Zayıf yapısı ve orantısız gövde ölçüleri yanında özensiz işçiliği ile de farklılık gösteren eser, yerel üretim olmalıdır[58]. Cinsel uzuv bölgesi de tahrip olmuş.

Gövde ve bacakları cepheden betimlenen figürün sağ bacağı sabit ve gövde ağırlığını taşımaktadır. Sol bacağı ise omuz genişliğinde yana açık ve dizden hafif bükülüdür. Cepheden betimlenen gövde yukarı dik olarak yükselir. Omuzdan yana açılarak yere paralel ileri uzanan sol kol elde bir kartal taşımaktadır. Kopuk olan sağ kolun omuzdan yana açıldığı anlaşılmaktadır[59].

Gövde uzun, cılız ve katı işlenmiştir. Kasık bölgesindeki kabarıklık dışında gövdede et ve kas dokusu işlenmemiştir.

Boyun, gövde ve baş ile orantısız şekilde geniş verilmiştir. İri ve geniş baş sola dönük ve hafif yukarı kalkık durumdadır. Sakal uzun, saçlar düz ve geriye taranmış, ense üzerinde sonlanmıştır. Yüzün aşınmışlığına rağmen yüz uzuvlarının küçük işlendiği anlaşılmaktadır.

Duruşu, sol elindeki kartalı, sakallı yüz yapısı ve çıplaklığı ile Zeus olarak değerlendirilen figür "Yıldırım fırlatan Zeus" tipolojisi ve ikonografisinde betimlenmiştir. Özensiz ve basit işçiliği nedeniyle yerel üretim olmalıdır. Ancak, işçilikteki bu basitlik ve yalınlık kültün bölgede sevilmesinden ve yaygınlığından kaynaklanan seri üretimin bir sonucu olmalıdır. Bugünkü sınırların ayırdığı Trakya Bölgesinin her iki yanında ele geçen söz konusu tipoloji ve ikonografideki Zeus figürlerinin çokluğu, kültün etki alanını ve hemen her yerde üretiminin yapıldığını göstermektedir.

Bu duruş ve taşıdığı belirteçler için benzer örnekler çok sayıdadır. SH- 044 numaralı eser zayıf yapısı, duruşu ve belirteçleri ile en çok benzeyen örnek olarak gösterilebilir. Buluntu

---

[58] Bu duruş ve taşıdığı belirteçler için benzer örnekler vardır. SH-5668 env. numaralı eser zayıf yapısı, duruşu ve belirteçleri ile en çok benzeyen örnektir. Buluntu yeri olarak aynı bölgeden olması da yörenin aynı kültlerine hizmet ettiğini kanıtlayabilecek unsurlardır. Benzer örnekler için bkz. K. Kalcev, "Bronzestatuetten aus dem Territorium von A. Trajana (Stara Zagora, V. Res. Bulgarien), Griechische und römische Statuetten und Großbronzen" Akten der 9. Tagung über antike Bronzen in Wien (1988) 405 Res. 2 vd.

[59] Benzer örneklere göre yukarıya kaldırdığı sağ kol dirsekten bükülü ve eliyle yıldırım demeti fırlatıyor olmalıdır.

yeri olarak aynı bölgeden olması da yörede aynı kültlere hizmet ettiğini kanıtlayabilecek unsurlar olarak değerlendirilirken bölgede bir atölye olasılığı düşünülmelidir.

Gövdenin zayıf ve orantısız yapısı eserin 2.-3. yüzyıl içlerinde yer almasını gerektirmektedir.

SH-044 Yıldırım Savuran (Lev. 4, c, d)

Korunduğu Yer: Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No.: 5668
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, patina iyi durumda. Konservasyon yapılmış.
Ölçüler : Yük: 8.5 ağırlık: 115 gr.

Sağ bacak dizden aşağı kopuk, diğer yerler korunmuş. İki aşamalı dikdörtgenler prizması bir kaide üzerinde ayakta durmakta.

Zayıf gövdeli, ileri hamle yapar durumdaki figürün sağ bacağı sabit ve yere tam basmakta, sol bacağı omuz genişliği kadar yana açılarak dizden bükülüdür. Sol bacak profilden verilirken sağ bacak, gövde ve baş cephedendir. Gövde, zayıflığına karşın özellikle göğüs, karın kasları ve kalçalar vurgulanarak betimlenmiştir. Sırt, omurgadaki çukurluk dışında düz işlenmiştir. Sağ kol omuzdan yana açılıp dirsekten bükülerek yukarı kaldırılmış, eliyle ileri doğru fırlatmak üzere olduğu yıldırım demetini kavramıştır. Sol kol gergin, ileri aşağıya uzatılmış, elde uçmak üzere olan kartal durmaktadır. Gövde çıplak, cinsel uzuvlar belirgindir.

Çok az sağa dönük baş boyunsuz olarak gövdeye bağlanır. Yuvarlak yüzde gözler küçük, burun ve ağız orantılıdır. Düz ve geriye taranmış saçları ensede küt kesimle sonlanır. Tepede çepeçevre dolanan iz diadem ile ilgili olmalıdır. Bıyık ve sakal gür fakat karmaşık değil düz taralıdır.

Yıldırım demeti uzun, her iki uçta ince, ortada kalın ve silindirik formdadır[60]. Kartalın detayları kaba işlenmiş, sol elin üzerine konmuş durumda, baş ve gözleri belirgindir.

Trakya buluntuları dışında Augst örneği, duruş olarak benzer özellikler göstermektedir[61]. Zayıf gövde yapısı, sert işlenişi eserin 2.-3. yüzyıl içlerine tarihlenmesini gerektirir.

---

[60] Yıldırım demetine örnek için bkz.: F. d'Andria, "I bronzi romani di Veleia, Parma e del territorio parmense" Contributi dell'Istituto di Archeologia Universita Cattolica del Sacro Cuore, Milano 3, (1970) 141; Leibundgut 1980, 18, Lev. 14 Res. 7; Boucher-Bitar 1990, 88 vd. Res. 22.

Edr-001 Yıldırım Savuran (Lev. 5, a, b)

Korunduğu Yer: Edirne Müzesi

Müze Env. No.: 702

Buluntu yeri : Yağmurca Köyü-Uzunköprü

Durumu : Dolu döküm, patina iyi durumda. Korozyon henüz yok.

Ölçüler : Yük: 13. 5 cm.

Sol bacak diz üzerinden, sol kol dirsekten aşağı kopuk ve noksan, diğer yerler korunmuş.

Kendisine ait olmayan bir kaide üzerinde ayakta duran figür, gövde ağırlığını sabit sağ bacak üzerine vererek hafif sağa esnemiştir. Sol bacağın yana açık olduğu anlaşılmakta, bu duruşa uygun olarak da ayağı hafif geri çekerek yere parmak uçları ile basmış olmalıdır. "S duruş" görülmeyen gövde dik durmaktadır. Sol kol yere paralel ileri uzatılmış, baş geriye çekilerek gövde sol omuz yönüne hafif döndürülmüştür. Sağ kol ise önce ileri uzatılıp yükselmiş, dirsekten bükülerek yukarı kaldırılmıştır. Sağ elde sıkıca kavradığı yıldırım demetini sivri ucu ileri (başa) gelecek biçimde tutmaktadır. Göğüs ve kolların üst bölüm kasları belirgin işlenerek vurgulanmıştır.

Dolgun gövdede göğüs, karın ve bacak kasları ile kasık bölgesi yer yer çizgisel vurgulanmış[62], arkada ise derin verilen sırt çizgisi ile kalçalar belirginleştirilmiş diğer yerler ayrıntısız işlenmiştir.

Kısa bir ense ile gövdeye bağlanan baş iri, yüz geniştir. Dalgalı ve gür saç geriye taranarak enseye dek uzar, tepede "Polyklet Yıldızı" formu almıştır. Alından başın arkasını dolanan bir bant bulunur. Saç ile aynı karakteri gösteren sakal gür ve uzundur. Yüz uzuvları birbiriyle orantılı ve narin işlenmiştir. Patos bakışlı gözler ileri bakmaktadır.

Gövde yapısının dolgun, göğüs kafesinin döküm sonrası işlenmiş olması, Güney Almanya'nın İ.S. 3. yüzyıl eserlerinde görülen bir özelliktir[63]. Gövdenin katı, hareketlerin sert işlenişi ile söz edilen tarih Edirne örneği için de uygun görünmektedir. Saç yapısının düz taranmış olması Traian ve Hadrian Dönemlerinin düz saçlı örneklerini

---

[61] Kaufmann-Heinimann 1977, Lev. 4 Res. 3. Bu kümeye giren eserler içinde en fazla bu örneğe benzemektedir.

[62] Bu tür vurgulamalar genellikle döküm sonrası uygulanmaktadır. Kalcev, age. 404 vdd. Res. 2 ve 3.

[63] R. Stupperich, Untersuchungen zu den figürlichen römischen Metallabeiten anhand der Importfunde aus dem Freien Germanien (1988) 64 vdd. Lev. 11 Res. 1. Radstrup örneği duruş ve gövde yapısı ile çok benzer.

çağrıştırmaktadır[64]. Ancak, bronz eserlerde bu şekildeki saç yapısı döküm sonrası işlenmektedir. Düz ve tel tel işleniş daha çok İ.S. 3. yüzyılda görülür. Eser bu döneme tarihlenmelidir.

Afy-003 Yıldırım Savuran (Lev. 5, c, d)

Korunduğu Yer: Afyon Müzesi
Müze Env. No.: E 6351
Buluntu yeri : Dinar
Durumu : Dolu döküm, tek parça
Ölçüler : yük: gen: cm. ağırlık: 30 gr.
Her iki kol omuzdan, sol bacak diz üstünden, sağ bacak dizden kopuk, yüz detayları ise aşınmış.

Kol ve bacak gibi uzuvları kopuk olmasına karşın, figürün hareketli olduğu anlaşılmaktadır. Cepheden verilen sağ bacak gergin ve sabit, sol bacak ise yana açılmış, omuz genişliğinde açık durur ve profildendir. Gövdenin sol yana doğru hamle yaptığı anlaşılmaktadır. Sağ kol yukarı yönlenmiş[65], sol kol ise ileri uzatılmış[66] olmalıdır. Gövde cepheden, baş ise sola döndürülerek hedefe yönlendirilmiştir.

Çıplak olan gövde dolgun ve atletik işlenmiş, göğüs, karın ve kasık olarak üç bölüme ayrılan kaslar kabarık işlenerek vurgulanmıştır. Sırt bölgesinde ise omurga boşluğu ve kalçaların dolgun işlenişi dışında ayrıntı işlenmemiştir. Boyun kısa fakat güçlü, baş gövde ile orantılı tutulmuştur. Yüz hatları seçilememektedir. Kıvırcık ve kabarık saçlar önce yana ve geriye taranmış, kütlelere ayrılmıştır. Alnın üstünden enseye dolanan iri yapraklı bir çelenk ile süslenmiştir. Gür ve kıvırcık sakal kabarık durmaktadır.

Gövdedeki kasların dolgun işlenerek vurgulanması bazı Herakles eserlerinde de görülmektedir[67]. Fakat figürün duruş ve öne hamle yapan hareketine göre yapılan değerlendirme ve karşılaştırmalar eserin "yıldırım fırlatan Zeus"[68] veya "yabasını fırlatan Poseidon" olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir[69]. Küçük Asya buluntuları

---

[64] A. Hekler, Greek and Roman Portraits (1912) Lev. 232. 276.
[65] Diğer örneklerle karşılaştırıldığında kolun, yukarı kaldırılıp herhangi bir nesneyi ileri doğru fırlatmak üzere olduğu anlaşılmaktadır.
[66] Yine diğer örneklere göre kolun yere paralel, ileri uzatıldığı söylenebilir.
[67] İst-017 örneğinde olduğu gibi.
[68] Marinova 1975, No 54. 56 (kolları yok, duruş aynı ve sakallı).
[69] R. Wünsche, "Der Gott aus dem Meer" JdI 94, 1979, 77-110. Her iki tanrının benzer hareket içerisinde, farklı belirteçlerini ileri fırlattıkları örnekler verilmiştir. Res. 1-7 de Poseidon yabasını, Res. 13-25 örneklerinde de Zeus yıldırım demetini ileri fırlatmak üzeredir.

içerisinde Poseidon farklı bir betimleme içerisinde görülmektedir. Daha çok sol kolu ile bir asaya dayanmakta, sağ elinde de bir yunus taşımaktadır[70]. Bu nedenle Afy-003 heykelciği yukarıda incelenen diğer beş örnek gibi "Zeus-yıldırım fırlatan" olarak, aynı tipoloji ve ikonografide değerlendirilmiştir.

Yukarıda sıralanan dolgun gövde yapısına karşın, kasların sert ve üç bölüm şeklinde işlenişi ve katı anlatım İ.S. 3. yüzyıl özellikleridir. Bu dönem eser için uygun bir tarihtir[71].

III.1.1.2.2. Zeus-Asa Tutan: Ayakta duran heykelcikler yukarı kaldırdığı bir eliyle asasını kavrayıp ondan destek almakta, aşağıya uzanan diğer eliyle de bir nesneyi tutmaktadır. Bu nesne çoğunlukla yıldırım demeti ve phiale olmaktadır. Bazı bölge sikkelerinde de görüldüğü gibi tanrı, elinde kartal tutabilmektedir[72]. Figür, çıplak veya chylamisli olabilmektedir.
Tipolojik olarak erken örneklere geri giden bu eserler 5. ve 4. yüzyıl Zeus özellikleri göstermektedirler. Korunabilmiş bazı örneklerde ayağının dibinde kartal betimlemesi bulunmaktadır[73].

İst-011 Zeus-Asa Tutan (Lev. 6, a-c)

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 1558
Buluntu yeri : Milas
Durumu : İçi boş döküm, oksidasyon ve korozyon başlamış, konservasyon gerekli.
Ölçüler : Yük: 14 cm. gen: 5.4 cm. ağırlık: 470 gr. Kaide ile

Kaide yabancı, sağ kol omuz kökünden kopuk, yüz aşınmış diğer yerler korunmuş.

Figür, sabit sağ bacak üzerine gövde ağırlığını verirken sağ kalça ileri atmış, sol bacağı yana açarak, dizden büküp biraz geri çekmiştir. Sol ayak duruştan ötürü yere parmak uçları ile basar. Sola hareketlenen gövde, omuz bölgesinde tekrar dikleşmeye çalışmış fakat sol kolun hareketi nedeniyle tam olarak gerçekleşememiştir. Buna karşın "S duruş" verilmiş, baş sağa döndürülerek duruş tamamlanmıştır. Sağ kol dirseğe dek gövdeye yapışık durur, daha sonra yana açılır. Çift taraflı yıldırım demetini ortadan eliyle sıkıca kavramıştır.

---

[70] Bkz. İst-001, Bodr-001 örneklerinde olduğu gibi.
[71] Marinova 1975, No 54. 56 (kolları yok, duruş aynı ve kabarık sakallı).
[72] Wroth 1904, Lev. XVIII 11 (Aegae, İmparatorluk Dönemi)
[73] Kartal betimlemeli örnekler, LIMC VIII 1 (1997) 330 vdd. Lev. 227 Res. 127i. 195a.

Omuz kökünden kopuk olan sol kolun, omuz ile gövdenin sola, yukarı yönlenişinden bu kolun yukarı kaldırıldığı anlaşılmaktadır. Carnuntum buluntusu İstanbul örneğine duruş ve gövde yapısı ile yakın benzerlik göstermektedir[74]. Sabit sağ bacağın gergin duruşu, sol bacağın yana açılıp esnemesi ve bu duruşa uygun olarak hareketlenen kalçaların durumu çok benzemektedir. Sağ kolun aşağıya düz sarkıtılması ve gövdeye yakın duran elde yıldırım demetinin kavranması da benzerdir. Bu durumda sol kolun da asayı kavramak üzere yukarı yönlendiği düşünülmelidir.

Kısa ve güçlü verilmiş boyundan sonra gelen iri baş, sağa döndürülmüş ve ileri bakar durumdadır. Yüz geniş işlenmiş, burun dışında diğer uzuvlar aşınmıştır. Göz yuvaları ise tahrip edilmiştir. Kaşlar uzun verilmiş, saç ile sakal da kıvırcık ve gür işlenmiştir. Saç, yüz çevresinde sakalla birleşene dek iki sıra lüle yapar ve arkaya dolanır. Tepe merkezli, her yöne dalgalı ve basık taranan saç ensede, ortadaki daha kalın olmak üzere kabarık üç sıra lüle katmanı oluşturur ve ense altında da sonlanır. Carnuntum örneğinde de benzer özellikleri görmek olasıdır[75]. Saçın genel formu, tepeye bir takke geçirilip dışa taşan saçlar kabartılmış gibidir. Fleischer, bu saç formunu 'Strenger Stil' olarak adlandırmaktadır[76]. Saç yapısındaki katlanma Carnuntum ve Paris örneklerinde görülen düzenlenişe benzemektedir[77].

Çıplak gövdede karın ve göğüs kasları vurgulanmıştır. Üç bölgeye ayrılan kas sıraları ayrı ayrı güçlendirilerek belirginleştirilmiştir. Arkada ise bu vurgulama daha yüzeyseldir. Kalça ve baldırlarda belirginleşen dolgun yapı diğer yerlerde yoktur. Cinsel uzuvlar kısmen korunmuştur.
Sağ elinde, ortasından kavradığı yıldırım demetinin sivri iki ucu, ortada çanak yapraklardan uçlara doğru açan bir çiçeğin tomurcuklarına benzemektedir.

---

[74] Warneck 1905, 9 Lev. III Res. 42 vdd. (Tunus buluntusu bronz heykelcik 14.5 cm. IV. yy. orijinli olmalı. İst örneğine çok benzer); Carnuntum buluntusu için bkz. Fleischer 1967, 28 Lev. 5 Res. 7; Boube-Piccot 1969, 188 Lev. 131. Tipolojik ve ikonografik olarak yakın benzerdir; Kozloff-Mitten 1988. 169.

[75] Saçın bu düzenlenişine örnekler için bkz. Reinach, RSt IV, Lev. 2, 7; Fleischer 1967, Lev. 1 Res. 1 Lev. 3 Res. 2 Lev. 5 Res. 6 vd.; Leibundgut 1976, 17 Lev. 1 Res. 1. Bu eser de Antoninler Dönemi'ne verilmiştir. Kaufmann-Heinimann 1977, 18, Lev. 1 Res. 1. Özellikle arkadaki kat kat düzenleme benzemektedir ve yazar eseri İ.S. 2. yüzyıla tarihlemektedir.

[76] Fleischer 1967, 28.

[77] Babelon 1895, Res. 7; Fleischer 1967, Lev. 1 Res. 1 Lev. 3 Res. 2 Lev. 5 Res. 6 vd.

Bu tipolojideki benzer örnekler baz alınarak omuzdan kopuk sol kolun üzerine atılmış bir chylamis olması beklenebilir[78]. Ayaklarına giydiği ayakkabı, arkası kapalı, önü açık ve parmakları açıkta bırakan sandalettir. Arkada, yukarı doğru daralan formda bileğin yukarısına dek uzanmaktadır. Bileğin üzerinde de bağcıklar sıkılmıştır.

Gövdenin dolgun yapısı, göğüs, göğüs altı ve göbek bölgesinde üçe ayrılan kas grupları Carnuntum örneği ile çok benzeşir. Kabarıklık fazla vurgulanmadan belirginleştirilmiş, güçlü kemik yapısını ortaya çıkaran bir çalışma yapılmıştır. Bacakta özellikle diz altındaki kasların hareketinin verilmesi de iki eserde benzemektedir. Önde bu denli hareketli verilen ve başarıyla işlenen kas yapısı, figürlerin sırtında görülmemektedir. Köprücük kemiğinin üzerindeki kabarıklıklar dışında oldukça yalın işlenen sırt yapısının en belirgin yeri kalçalardır. Gövdedeki bu yapı ve saç düzenlenişi ile eser İ.S. 1.-2. yüzyıl tarihlerine verilmelidir. Bu dönemin klasisistik örneklerine benzemektedir.

SH-031 Asa Tutan (Lev. 6, d-f)

Korunduğu Yer: Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No.: 5681
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Boş döküm, kirli, temizlik gerek.
Ölçüler : Yük: 11 cm. ağırlık: 400 gr. Kaide ile.

Sol kol omuzdan gövdeye doğru oyularak koparılmış, sağ bacak diz üstü, sol bacak diz altından kopuk. Sağ elinde tuttuğu yıldırım demeti kayıp. Yüz detayları aşınmıştır. Sol kol altından sağ göğüs altına uzanan bir kırık, göğüsten göbeğe dek ezilme var. Göğüs bölgesi de aşınmıştır. Arkada ise sol kalça, darbeden dolayı az ezilmiş.

Bacakları dizden kopuk olan figür, kendine ait olmayan bir kaide üzerine iki metal çubukla monte edilmiştir. Gövde bütünüyle cepheden betimlenmiştir. Sağ bacak sabit gövde ağırlığını taşımakta, bu nedenle gövde sağa esnemektedir. Kalçadan sonra sola hareketlenen gövde sanki omuz bölgesinde tekrar doğrulmaya çalışmakta fakat sol kolun hareketlenmesi ile bunu tam olarak gerçekleştirememektedir. Sol omzun yükselmesinden de anlaşılacağı gibi kol, yukarı doğru yükselmektedir. Sol bacak yana açık, az sola dönük ve biraz öne çıkarılmıştır. Başın da sağa döndürülmesiyle 'S' duruş tamamlanır. Duruşun yönü sırtta daha iyi izlenebilmektedir. Sağ kol gövdenin yanında aşağıya serbest olarak

[78] Figür tamamen çıplak olabileceği gibi İst-085, SH-045 ve Feth-015 gibi örneklerinde görüldüğü gibi sağ omuzdan aşağı dökülen bir chylamis taşıyabilir. Benzer örnekler için bkz: Ernst Berger, "Zum samischen Zeus des Myron in Rom" IstMitt 76, 1969, 66-92 Lev. 24 Res.1-3 Duruş ve ikonografi aynı, sağ omuzdan aşağı chylamis sarkmakta, Lev. 29 Res. 7. Bir önceki örnek ile aynı tipoloji ve ikonografidedir.

uzanır. Parmakları yumuk durumdadır. Yıldırım demetini tutmuş olmalıdır. Elin bu durumu ile phiale tutması mümkün değildir[79].

Boyun kısa fakat güçlü; baş iri, yüz uzundur. Yüz uzuvları genelde küçük fakat birbirleri ile orantılıdır. Ağız kapalı verilmiştir. Gür ve kıvırcık sakal, çene altında ortadan ayrılarak aşağıya uzamaktadır. Bıyık aşağıya doğru bükülü ve uzundur. Dalgalı ve gür saçlar yüzün çevresinde bukleler yaparak şakaklara dek uzar, bukleden sonra oturtulan taca sarılarak arkaya atılır. Ense yukarısında tacın bağcığıyla sarılır ve bu bağcıklar her iki omzun önüne atılır. Ensede geniş topuz yapılan saç ortadan ayrılarak yanlara taranmıştır. Tepede ise aşınma olduğundan saçların durumu belli olmamakta, fakat bir basıklık olduğu anlaşılmaktadır.

Darbelere karşın, gövde yapısının asıl durumu belli olmaktadır. Gövdedeki kas yapısının ayrıntılıca işlendiği, korunmuş karın bölgesinden, sırttaki detaylı çalışmadan anlaşılmaktadır. Kalçaların dolgunluğu ve hareketi başarılı işlenmiştir.

Figür, duruşu, gövde yapısı ile yukarıda işlenen iki İstanbul örneğine benzemektedir. Saç işlenişi ve düzenlenişi ile de İst-085 örneğine çok yakındır. Her ikisi için aynı karşılaştırma örneklerini kullanmak, eserlerin üçünü de aynı tarihe vermek olası görünmektedir.

SH-058 Zeus-Asa Tutan (Lev.7, a, d)

Korunduğu Yer: Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No.: 5680
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Boş döküm, yüzey temizlik ister.
Ölçüler : yük: 9. 5 cm. ağırlık: 150 gr.

Sol bacak diz üstünden, her iki el bilek yukarısından kopuk. Yüz detayları, dolgu nedeniyle biraz kapalı. Nitelikli işçilikle üretilmiş eser, döküm sonrası işçilikle temizlenmiş. Kendisine ait olmayan bir kaide üzerinde ayakta duran figür, sol bacağına takılan bir metalle kaideye bağlanmış.

Korunmuş olan sabit sağ bacak üzerine gövde ağırlığını vererek, kalçada iyice sağa atılan gövde sola yönlenir, daha sonra omuzlarda düzelmeye çalışır. Baş sağa döndürülerek tam 'S' duruş oluşturulmuştur. Yana açtığı sol bacağını dizden bükmüş ve gövdeyi dengelemiş olmalıdır. Sağ kol omuzdan yana açılarak göbek hizasına dek yukarı yönlenir. Sol kol

[79] Phiale tutan örnek için bkz. Fleischer 1967, Lev. 6 Res. 9.

önce yana açılıp aşağıya yönelir, daha sonra dirsekten bükülerek yukarı doğrulur. Gövde atletik yapılı göğüs, karın, baldır ve kasık bölgesinde kaslar vurgulu işlenmiştir. Arkada, köprücük kemikleri ve kalçalar belirli ve düzgün işlemiştir. Cinsel uzuv kırık fakat belirgindir.

Boyun güçlü, baş iri ve yüz geniş, yüz uzuvları küçük ve birbiri ile orantılıdır. Çene altında ikiye ayrılarak iki katman şeklinde aşağıya doğru incelerek uzayan sakal gür ve kıvırcıktır. Kabarık ve kıvırcık saç, bitki dalından oluşturulan bir çelenkle sarılır. Çelenk içinde kalan bölüm iki yana ince ve basık olarak taranırken, dışarıda kalan bölüm ise kabartılmıştır. Alın çevresince başı dolanan çelengin altında bir sıra saç lülesi oluşturulmuştur[80]. Saç ense üzerinde sonlanmaktadır.

Sol omuz üzerinde tutturulan giysinin yuvarlak kesimli küçük bir bölümü öne sarkıtılmış, geri kalan kısmı omzu ve kolun arkasını örterek aşağıya bırakılmıştır. Kasık bölgesine dek sarkan giysi buradan dirsek bölgesinde kola tekrar ulaşıp bir kez dolandırılarak aşağıya sarkıtılır. Omzun arkasından aşağı ve oradan kola yönlenirken giysi altı kalın bir hat oluşturmuştur. Koldan aşağı sarkan bölümde geniş kırlangıç kıvrımlar görülürken[81], giysinin sarkan geniş yerinde ise ince bir doku görünümü vardır.

Her iki eli de korunamamış figürün yukarı yönlenen sol kolu asasını tutmakta olan örneklere benzemektedir[82]. Dirseğin aşağıda durması, asayı tutmasına engel teşkil etmemektedir. Giysinin o bölgede yoğun verilebilmesi için kolun bu şekilde rahat duruşu tercih edilmiş olmalıdır. Yana ve aşağı uzanan sağ elde ise yıldırım demeti taşıması olası görünmekte ve örnekler ışığında da uygun düşmektedir[83]. Kolun, gövdeden uzaklaşan bu duruşu figürinin phiale taşıması da olasıdır[84]. Bunlar dışında Zeus, bazı örneklerinde elinde kartalı ile görülmektedir[85].

---

[80] Fleischer 1967, Lev. 3 Res. 2 vd. Lev. 4 Res. 4. benzer örneklerdir. Yazar üç örneği aynı kümede değerlendirmiştir.
[81] Menzel 1986, Lev. 2 Res. 4.
[82] Asayı tutan kol bazen sağ bazen de sol olabilmektedir. Örnekler için bkz. Marinova 1975, 62 vdd. Res. 52. 57 vd. 60-69'da verilen figürler duruş olarak benzemektedir.
[83] Fleischer 1967, Lev. 3 Res. 2 vd. Lev. 4 Res. 4; Menzel 1986 Bonn, Lev. 2 Res. 4; LIMC VIII (1997) 430 vdd. Nr. 84.
[84] LIMC VIII (1997) 431 Nr. 102.
[85] Marinova 1975, 72 vd. Res. 64 vd.; LIMC VIII (1997) 432 Nr. 109.

Figürin, duruşu ile Popova örneğine çok benzemektedir[86]. Her iki örnekte de gövde ağırlığı sabit sağ bacağa verilerek gövde sağa esnemiş, sol bacak geri çekilerek dizden hafif bükülmüştür. Popova örneğine göre Sadberk Hanım Müzesi Zeusu'nun üst gövdesindeki esneme daha yumuşak verilmiştir. Bonn örneğinde ise gövdeye daha rahat ve yayvan bir duruş hakimdir[87]. Bu duruşa neden olan hareketli sol bacağın yana daha fazla açılmasıdır. Aynı bacak üzerine gövde ağırlığını veren Carnuntum örneği ile karşılaştırıldığında ise gövdenin daha katı verildiği ve geriye esnediği görülür[88]. Duruşundaki her yönü ile SH-058 örneğine benzeyen Enns Zeusu, sağ kalçanın fazla esnemesi ile dikkat çeker. Karşılaştırılan bu örnekler içerisinde Sadberk Hanım Müzesi Zeusu'na en çok benzeyen duruşu gösteren Popova örneğidir. Diğer örneklerle olan farklılıkları dönemsel biçem özelliğinden değil üretim niteliğinden kaynaklanmaktadır.

Figürün gövde yapısı dolgun ve plastik verilmiş fakat kas hareketleri katı işlenmiştir. Yukarıda incelenen örneklerle karşılaştırıldığında eserin göğüs ve karın bölgesindeki kas gruplarının belirgin işlenişi oldukça yalın gövdeli Popova örneğinde görülmez. Bonn Zeusu ise hafif kabartılmış göğüs ve kasık yan kasları dışında fazla detaylı çalışılmamıştır. Carnuntum Zeusu ise SH-058 örneğine benzer kas gruplamaları içerisindedir ancak, göbek ve kasık yanlarındaki kasların kabarıklığı daha fazla işlenmiştir. Gövde önündeki kasların gruplanarak verilişi en çok Enns örneği ile benzeşir. Bu özellikleri ile Roma İmparatorluk Dönemi içerisinde yer almalıdır. Saç ve sakal yapısındaki kıvırcık yapı, küçük kütleler şeklindeki gruplanma Enns, Bonn ve Carnuntum örnekleri ile yakın benzerlikler içerisindedir. Bonn ve Enns örnekleri Antoninler Dönemi eserlerinin özelliklerini taşımaktadır. Giysinin dökülüşündeki katılık, kıvrımların kabarık ve porselen özellikli dokusu ile de Antoninler Dönemi örneklerine benzemektedir[89]. Eser, bu dönem içerisine tarihlenmelidir.

Feth-015 Asa Tutan (Lev. 8, a, b)

Korunduğu Yer: Fethiye Müzesi
Müze Env. No.: 3797
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, patina siyah. Göğüs altı ve göbek üzerinde korozyon var. Yüz hatları aşınmış.
Ölçüler : yük: 6. 2 gen: 3. 6 cm.

[86] Marinova 1975, 72 Res. 64.
[87] Menzel 1986, Lev. 2 Res. 4.
[88] Fleischer 1967, Lev. 3 Res. 2.
[89] K. Szimai, Bronzestatuetten aus Aquincum (1986) 4 Res. 1. Duruşu, giysinin kol üzerinden dökülüşü yaprak bezemeli tacı ile çok benzer. İ. S. 2. yüzyıla tarihlenir.

Her iki bacak diz, sağ kol dirsek üzerinden kopuk. Ayrıca sopanın üst ucundan bir parça kırık ve noksan. Yüz ve gövde detayları aşınmış.

Rahat bir duruşta cepheden betimlenen figürün gövdesi orantılı ve atletik işlenmiştir. Gövde ağırlığını sabit sağ bacak üzerine vermiş, sol bacağını yana açarak dengeyi sağlamıştır. Sağa hafif kaykılmış gövde önce sola yönlenip üst bölümde tekrar doğrulmuştur. Baş sabit bacak yönüne çevrilerek "S duruş" tamamlanır. Sağ kol gövde yanında aşağı sarkıtılmış, sol kol ise omuzdan yana açılarak dirsekten bükülüp ileriye doğru uzatılmıştır[90]. Gövdede göğüs ve karın kasları vurgulanmıştır. Boyun kısa ve güçlü tutulmuş, baş ise orantılı işlenmiştir. Dalgalı saçlar kısa kesimlidir ve ensede sonlanır. Alnın üzerinden kulakların arkasına dolanan diadem (taç) bulundurur. Sakal gür ve uzundur. Yüz detayları aşındığından uzuvlar belirli değildir.

Sol omza tutturulan giysi kolu dirseğe dek örter ve kola dolanmadan kırılan diz hizasına dek aşağı sarkmaya devam eder[91]. Giysinin gövdeye değen kenarında, katlanmadan dolayı göbek hizasında başlayıp bacağın ortalarında biten kırlangıç kıvrım oluşmuştur. Dirsekten aşağı sarkan bölüm ise aynı özelliklerde kenar bantlı ve iki katlı olarak görülmektedir. Orta bölümde kıvrımlar kirlilik ve aşınma nedeniyle tam görülememektedir.

Figür duruşu, çıplaklığı, saç ve sakal yapısıyla Herakles örneklerine benzemektedir[92]. Ancak giysinin bu şekilde düzenlenişi benzer örneklere göre daha çok Zeus için uygun görünmektedir[93]. Ayrıca gövdenin kas yapısının vurgulanmaması da Zeus olasılığını güçlendirmektedir. Çok benzer olarak değerlendirilen SH-058 ve Avusturya örnekleri ile eserin Zeus olduğu kesinlik kazanmaktadır.

Tipolojik değerlendirmede tanrının duruşu ile kümenin diğer örnekleri gibi sağ elinde yıldırım demeti sol elinde de asa tutar durumda olduğu düşünülmektedir.

---

[90] Duruş olarak SH-058 örneği ile çok benzeşir. Avrupa buluntuları içerisinde de benzer örnekleri bulunmaktadır. Bkz. Fleischer 1967, Lev. 3 Res. 2 vd. Lev. 4 Res. 4; Menzel 1986, Lev. 2 Res. 4; B. Kulaçoğlu, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Tanrılar ve Tanrıçalar (1992) 149-169 (Gövde yapısı ve duruş benzer).

[91] Sol omza tutturulan giysi aşağıya düz olarak sarkmaktadır. Benzer örnek için bkz.: Boucher 1973, 44 Res. 69.

[92] Örnek için bkz. İst-017 Herakles örneği.

[93] Boucher 1976, 44 Res. 69. Bu kümenin diğer elemanları gibi.

Gövdenin atletik yapısı, dolgun işlenişi hellenistik özellik gibi görünse de katılığı Roma Dönemine ait olduğunu düşündürtmektedir. Ayrıca giysinin katı işlenişi de geç özellik olarak görülmektedir. Yüz ve sakal yapısı aşındığından tarihlemeye yardımcı olamamaktadır. Eser SH-058 örneğine benzer, İ.S. 2. yüzyıl içlerine tarihlenmelidir.

III.1.1.2.3. Zeus-Helios:

İst-085 Zeus-Helios. (Lev. 8 Res. c, d)

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 77-36
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : İçi boş döküm, sarı zemin, siyah patinalı. Sol omuzdan başa ve gövdeye doğru yeşil oksidasyon başlamış, korozyona neden oluyor. Acil konservasyon gerekli.
Ölçüler : Yük: 19 gen: 7. 8 cm. ağırlık: 390 gr.

Tacın ortasında yer alan ışının ucu ile yıldırım demetinin uçları kırık, bunun dışında heykelciğin tamamı korunmuş, asası kayıp. Nitelikli işçilikle üretilmiş esere, her iki yüzde de aynı özen gösterilmiş, döküm sonrası işçilik uygulanmış.

Sabit sağ bacak üzerine ağırlığını veren gövde kalçada dışa kaykılır. Sola biraz hareketlendikten sonra üst bölümde tekrar düzelir. Baş sağa çevrilerek "S duruş" tamamlanır. Sol bacak hafif yana açılıp dizden bükülür ve az geri çekilerek dengeyi sağlar. Sağ ayak yere tam basarken sol ayak parmak uçları ile dokunmaktadır. Sağ kol gövdeden biraz uzaklaşarak gergin olarak aşağı uzar, elinde ortasından sıkıca kavradığı yıldırım demetini tutmaktadır. Sol kol omuzdan yana açılarak önce yere paralel duruma gelir, sonra dirsekten bükülerek yukarı az yana açılarak doğrulur[94]. El bilekten içe bükülü, parmaklar birbirine bitişik ve yuvarlak bir boşluk bırakarak kapanmıştır. Elin bu duruşundan, bir asayı kavradığı ve yere değen asaya gövde ağırlığının az da olsa verildiği anlaşılmaktadır. Boyun kısa fakat güçlü, baş ise iridir. Geniş ve zayıf yapılı yüzde uzuvlar küçük ve narin işlenmiş, ağız kapalı verilmiştir.

Gür ve kıvırcık saç ile sakal başın iri görünümünü daha da arttırmaktadır. Saç özenle düzenlenmiş, arkada toplanarak tacın bağcıkları ile sıkılmış ve ortadan ayrılıp iki zıt yöne taranmıştır. Alın üzerinde de ikiye ayrılan saç, kalın ve dalgalı olarak yüzün çevresinde çene ye dek uzar. Başa takılan on ışın motifiyle çepeçevre donatılmış tacın bağcıkları,

[94] Duruş için benzerleri: Fleischer 1967. Lev. 1 Res. 1; Boube-Piccot 1969, 188 Lev. 131. Tipolojik ve ikonografik olarak yakın benzerdir.

ensede saça dolandırılarak düğüm yapılmış, bu bağcıklar her iki omzun üzerine atılmıştır[95]. Tepede, tacı içinde kalan bölgedeki saçlar ince tarakla her iki yana taranmıştır. Sakal ve bıyığın düzenlenişi de özenlidir. Bıyık, üst dudağı geçtikten sonra aşağıya uzun tellerle uçuşarak dökülür. Sakal ise, dalgalı yapısıyla çene altında ikiye ayrılarak kalın tellerle aşağıya yönlenmektedir.

Gövdede tüm uzuvlar orantılı işlenmiştir. Önde, göğüs, göğüs altı ve göbek olmak üzere üç bölgeye ayrılan kaslar abartılmadan vurgulanmıştır. Kasıklar ve bacaklar düzgün işlenmiştir. Arkada ise, sırt kaslarının işlenmesine dikkat edilmiş, kalçaların dolgunluğu ve geçişler orantılı işlenmiştir.

Tamamına yakını çıplak olan gövdenin, sol omzuna atılmış chylamisin küçük bölümü önde omzun önüne sarkar, arkada kalan büyük bölüm yana genişleyerek aşağı uzar, daralarak ve sivri bir uç yaparak kalça seviyesinde biter. Sol omzu kaplayan korozyondan ötürü herhangi bir nesneyle tutturulduğu görülemeyen giysi arkada, aşağıya düz giden derin oyuklu yalın kıvrımlar oluşturmuştur.
Tanrının ayaklarındaki sandaletlerin arkası kapalıdır. Bileği örterek yukarıya uzanırken formu daralmaktadır. Önde ise, alttan gelen kalın bant bileğin içinden geçerek yukarı gelir, parmakları açıkta bırakacak şekilde düzenlenmiştir, bağcıklar bileğin üstünde sıkılarak ayağı sarmaktadır.

Her detayı özenle düşünülüp işlenmiş figürün, ışın tacı ve sağ elinde taşıdığı yıldırım demetiyle Zeus olduğu anlaşılmaktadır[96]. Kıvırcık gür saçı ve sakalı da "Baba Tanrı" görünümünü tamamlayan özelliklerdir. Duruşu ile benzeşen birçok örnek bulunmaktadır. Köln Zeusu ile karşılaştırıldığında taşıyıcı sağ bacağın gerginliği, yana açılan sol bacağın dengeyi sağlayışı aynıdır[97]. Kalçaların harekete koşut şekil alması, sol kalçanın aşağı yönlenmesi, en ince detayına dek İst-085 örneği ile benzeşir. İstanbul örneğinde asa tutan sol kol dirsekten bükülüp yükselirken, Köln örneğinde omuzdan itibaren yükselmeye başlar. Bileğin bükülerek içe yönlenmesi, asayı kavrayış şekli aynıdır. Gövde yapısı, karın ve kasık kaslarının işlenişi gibi detaylar İst-011 figürinine benzeyen yönleridir[98]. Eserin ön gövdesindeki kas işlenişi fazla abartılmadan verilmiş ve gruplanmalar Enns ve Carnuntum

[95] Benzer taç düzenlenişi için bkz. Fleischer 1967, Lev. 8 Res. 14.
[96] Boube-Piccot 1969, 188 Lev. 131. Tipolojik ve ikonografik olarak yakın benzerdir.
[97] Menzel 1986, Lev. 1 Res. 2.
[98] Bu benzerlikle eser, Polyklet yapımı olan Doryphoros büyük bronz örneğine de geri gitmektedir.

örneklerindeki gibi belirginleştirilmemiştir[99]. Saçın öndeki düzenlenişi, bıyığın aşağıya uçuşması, sakalın geniş buklelerle aşağıya sarkması da aynı stilde işlenmiştir. Macaristan örneğinde de saç ve sakal yapısı oldukça benzer özellikler gösterir[100]. Dalgalı saç tel tel seçilebilmektedir. Sağ elin duruşu, kalçanın oynama oranlarının farklılığı gibi bazı detaylarda ise farklılık gösterirler.

Eser; duruş, gövdenin dolgun yapısı, göğüs ve karın kaslarının bölümlenmesi, arkada kalçanın dolgun ve hareketli işlenişi ile İst-011, SH-031, SH-058 örnekleriyle benzeşmektedir. Ancak dolgun verilen gövdedeki kas gruplamaları çok belirgin değildir. Hellenistik Dönem'e tarihlenen Dodona Zeusu'nda olduğu gibi kas kabarıklıkları deri altında yumuşatılarak daha gerçekçi bir görünüm verilmiştir[101]. Erken özellikler gösteren gövde donuk ve katı işlenişi ile eser İ.S. 1.- 2. yüzyıla tarihlenir. Saç yapısını ve ışın tacının benzediği Macaristan örneği de İ.S. 2. yüzyıla tarihlenmiştir.

III.1.1.2.4. Karia Zeusu: Çalışma içerisinde bu tipoloji ve ikonografide şimdilik tek örnek yer almaktadır. Büyük heykel ve mimaride bilinen örnekler dışında, Karya Bölgesinin Zeus kültüne küçük bronzda da örnekler olabileceğini göstermesi açısından önemli bir buluntudur. Ayrıca, büyük heykel yanında neden küçük heykel ve/veya terrakota örneklerin yapıldığı sorusuna da açıklamalar getirecektir. Sikkelerde de betimlenmesi yöredeki kültün resmileşmesi açısından önemlidir[102].

Bodr-002 Karia Zeusu (Lev. 9, a-c)

Korunduğu Yer: Bodrum Müzesi
Müze Env. No.: 2248
Buluntu yeri : Yatağan
Durumu : Dolu döküm, yeşil oksidasyon başlamış.
Ölçüler : yük: 6. 1 gen: 2. 3 cm.
Her iki kol dirsek altından kopuk, yüz aşınmış, diğer yerler korunmuş.

Gövdenin devamında oluşturulan ince ve yuvarlak bir kaidenin üzerinde ayakta duran figür, bacakları bitişik ve katı bir biçimde betimlenmiştir. Sıkı sarılan giysi içerisinde sol

[99] Fleischer 1967, Lev. 3 Res. 2 vd.
[100] K. Szirmai, Bronzestatuetten Aus Aquincum (1986) Lev. 1.
[101] G. Bruns, Antike Bronzen (1905) 56 vd. Res. 38; W. Lamb, Greek and Roman Bronzes (1930) Lev. 1 XIII C.
[102] W. Wroth, Catalogue of Greek Coins, Pontus, Paphlagonia, Bithynia and the Kingdom of Bosporus in the British Museum (1889) 100 Lev. XVII 8 (Karya Euromus Augustus sikkesi) 133 Lev. XXII 5 (Karia Mylasa, Geta sikkesi) Zeus-Labrandos olarak tapınak içinde betimlenmiş.

dizin az büküldüğü ve aynı ayağın az öne çıktığı anlaşılmaktadır. Sağ kol, gövdenin yanında aşağı doğru uzar, dirsekten bükülerek ileri yönlendiği anlaşılır. Sol kol da gövdeden hiç ayrılmadan aşağı uzamış, yine dirsekten bükülerek yere paralel duruma gelmiştir.

Baş, cepheden ve dik durur, bakış ileri doğru olmalıdır. Geniş yüzün bıyık ve sakallı olduğu izlenebilmekte, ağzın kapalı verildiği anlaşılmaktadır. Bıyıklar aşağı yönlenmiştir. Başa oturtulan kalathos ince ve silindirik formdadır, fazla yüksek değildir. Altından görülen saçlar önde kabartılarak kalın bir bant oluşturulmuş, arkada ensenin yukarısında topuz yapılmıştır.

Boğazın altındaki ince ve yuvarlak kıvrım izlerinden anlaşılacağı gibi figür, içine ince bir khiton giymiştir. Sağ kol üzerinde bir iz görünmediğinden dirsek veya dirsek altına dek uzamış olmalıdır. Sol omuz üzerine tutturulan himationun bir ucu, sağ göğsün altından geçer, gövdeyi sıkıca sararak arkaya dolanır ve tekrar aynı omza ulaşır. Diğer ucu ise omzun arkasına, aşağıya sarkıtılır bir bölümü sol kol üzerine dökülürken bir bölümü de gövdeye sarılan kesimin üzerine düşer. Sağ omuz ve göğüs açıkta bırakılmıştır.Önde ve arkada himationun bordürü kalın bir şekilde belli olurken, koldan aşağı sarkan kırlangıç kıvrımlar giysiyi hareketlendirmiştir.

Figür, göğüs üzerinde yan yana üç adet boğa yumurtası bezeği taşımaktadır. Karya-Zeus'u Klasik Dönem örneklerine geri gider[103]. Bu nesneler bolluk, bereket ve dolayısıyla üremenin sembolleridir. Zeus-Labrandos olarak adlandırılan heykelcik Roma kopyası olmalıdır ve 2. yüzyıl sonuna tarihlenir.

III.1.1.3. Diğer: Tanımlanmasında güçlük çekilen bazı figürinler bu küme içerisinde değerlendirilmiştir.

Silf-012 Zeus? (Lev. 9, c-e)

Korunduğu Yer: Silifke Müzesi
Müze Env. No.: 2703
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, yeşil patinalıdır. Büyük oranda oksidasyon ve kirlilik var. Temizlik gerekli. Sırtta delikler var.
Ölçüler : yük: 8. 8 gen: 2.9 cm. ağırlık: 250 gr.

[103] Benzer örnek için bkz: Comstock-Vermeule 1971, 117 Lev. 124 (bronz); LIMC VIII (1997) 377 vd. Nr. 43. (İ.S. 200).

Sağ kol omuzdan hemen sonra kopuk, yüz aşırı tahrip olmuş. Figürün tüm yüzeyinde patina erimiş, aşırı korozyon kıvrım sırtları, ayak ve ayakkabı, baş gibi bölgelerde birçok detayın kaybolmasına neden olmuş.

İnce ve düzgün olmayan dairesel bir silmeden oluşturulmuş kaide üzerinde, salt iki ayağı görünmekte olan arkalıksız bir tabureye dik oturan figür, bütünüyle cepheden betimlenmiştir. Hafif aralık duran bacakları dizden dik olarak bükülüdür ve ayaklar yere tam basar. Sağ kol omuzdan yana açılmıştır. Omuzlar aynı hizadaymış gibi görünmesine karşın kopuk olan sağ kolun, önce yere paralel olup daha sonra yukarı doğru hareketlendiği anlaşılmaktadır[104]. Sol kol gövdeye yapışık aşağıya sarkar, dirsekten bükülerek sol diz üzerine yönlenir. Eliyle kavradığı phialeyi de sol bacağının üzerinde tutmaktadır.

Gövde dolgun fakat iri değildir. Güçlü bir boyundan sonra gelen baş, gövdeyle orantılı, dik ve cephedendir. Alın üzerinden geçen ve başı çepeçevre dolaşan bant ense üzerinde durmaktadır. Dalgalı ve gür saç dilimlere ayrılmış bu bandın üzerine sarılmıştır. Bir bere geçirilmiş gibi düzleşmiş tepe bölümünde ayrıntı görülmemektedir. Yüz detayları aşırı tahrip olduğundan uzuvlar seçilememekte fakat figürün sakalsız olduğu anlaşılmaktadır.

Figür iki giysilidir. İçine giydiği khiton, göğüs üzerinde geniş kenarlı "V", arkada ensenin altında ise sarkık yuvarlak yaka oluşturur. Sağ kolun kopması nedeniyle khitonun kol uzunluğu anlaşılamamaktadır. Sol omuz üzerine atılarak giyilen himationun bir ucu, geniş bir yan kenarla arkada sırtın sol yarısını örter ve sağ kolun altından geçerek öne dolanır. Sarılarak oluşan kalın tomar göbeğin üzerinden sola ilerler ve gövdeye bitişik duran sol kolun altına girer. Patinadaki erimeden dolayı izlenemeyen himationun sol omuzdan aşağı inen diğer ucu ise olasılıkla bu tomarın altına sokulmaktadır. himation, kucak üzerinden aşağıya uzanmakta ve ayak bileklerinin üzerinde sonlanmaktadır. Gövdenin sol yanında, kol üzerinde görülen birbirine paralel ve geniş kıvrımların sarkık işlenişi, sol omuz ve kol üzerinde de kıvrımların aynı şekilde verilmesi ile gövdeye sıkı sarılmış himationun kalın ve dökümlü görünmesi sağlanmıştır.

Sağ kolun yana tam açılması asasını tutan figürlerin hareketi ile benzeşmektedir[105]. Sol elinde tuttuğu kap iri fakat fazla derin değildir. Bu tipoloji ve ikonografi içerisinde betimlenen heykelcik Arkaik ve Klasik Dönemler'den beri süregelen, tahtında oturan Zeus,

[104] Benzer örnek için bkz. Kaufmann-Heinimann 1977, 19 Lev. 4 Res. 4; SH-043 ve SH-045 örnekleri.
[105] SH-049 örneğinde olduğu gibi asa tutuyor olmalıdır.

Hades, Poseidon ve Asklepios gibi *"Baba Tanrı"* betimlemelerinin devamı olarak nitelenebilir.

Sakalsız ve genç bir yüzle betimlenen eser, bu tanrılardan birini temsil etmiş olabilir. Ancak sakalsız Zeus veya diğer baba tanrı betimlemeleri alışılmışın dışında bir uygulamadır. Erken Dönem Girit ve Kyklad geleneğinde tanrının sakalsız betimlemeleri bulunmaktadır[106]. Fakat daha sonraki dönemlerde böyle örnekler bilinmemektedir.

Buluntu yeri olan Kilikya Bölgesindeki köklü ve yaygın Zeus kültü, figürün tahtta oturması, phiale taşıması ve asa tutması gibi ikonografik veriler nedeniyle Zeus olarak tanımlanmasını mümkün kılmaktadır. Ancak, eserin tanrılar dışındaki bir ölümlüyü temsil etme olasılığı da unutulmamalıdır. Birçok Roma İmparatorunun adına Küçük Asya eyaletlerinde *"İmparator Kültü"* oluşturulduğu yöredeki mevcut tapınakların imparator tapınağına dönüştürüldüğü bilinmektedir[107]. Bölgeye ait bir Roma Dönemi sikkesi üzerinde betimlenen sakalsız Tiberius betimlemesi Silifke heykelciği ile aynı ikonografi içerisindedir[108]. Bu durumda bölgede bulunan Silifke figürünün de böyle bir kültün heykelini temsil etmiş olması mümkün görünmektedir.

Avrupa küçük bronz buluntuları içerisinde bu tipoloji için benzer örnek sayısı fazla değildir. Yayınlanmış birkaç eserden Basel örneği, himationun sol omuzdan arkaya yönlendirilişi ve kucak üzerinden aşağı salınışı ile[109], Carnuntum örneği ise gövdenin dik ve cepheden verilmesi ile Silifke figürinine benzemektedir[110].

Eserin aşırı korozyonu ve tahribatı nedeniyle giysi ve yüz detayları gibi özellikler tarihlemeye yardımcı olmamaktadır. Fakat giysinin dökümlü düzenlenişi ve gövdenin genelindeki dolgun plastik işleniş eseri İmparatorluk döneminin başlarına tarihlemesini gerektiren verilerdir.

---

[106] Simon 1985, 27 vdd. Res. 14 (bir vazo üzerinde Zeus. İ.Ö. 700) Res. 17 (Korfu Artemis Tapınağı'nın alınlığındaki Zeus. İ.Ö. 600).

[107] J. İnan, "Neue Forschungen zum Sebasteion von Boubon und seinen Statuen" Akten des II. Internationalen Lykien-Symposions (1990) 237; M. Usman Anabolu, Roma İmparatorluk Dönemi Yapıtları (2001) 14 vd.

[108] İ.S. 17 yılında, Küçük Asya'nın büyük bölümünü etkileyen deprem sonrası imparatorun yaptığı yardımların anısına basılan Kilikya sikkesi üzerinde Tiberius sakalsız, asa ve phiale ile bir taht üzerine oturarak betimlenmiştir: bkz. Kent-Overbeck 1973, 97 Lev. 40 Res. 152.

[109] Heinimann 1977, 19, Lev. 4 Res. 4; Green 1976, 9 Res. 6c.

[110] Fleischer 1967, 31 vd. Lev. 8 Res. 14.

Ant-018 Zeus-Asklepios? (Lev. 10, a, b)

Korunduğu Yer: Antalya Müzesi.
Müze Env. No. : 1. 53. 99
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Boş döküm, kahverengi (bakırımsı)- yeşil patina.
Ölçüler : Yük: gen: cm. ağırlık: 80 gr.

Her iki bacak diz altından kırık ve noksan, yüzün sağ yarısında, giysinin alt kısmında aşınma var.

Gövde cepheden, ayaklar bitişik her iki kol gövdeye yapışık. Sağ elde patera, sol elde omuzdan gelen ikinci bir giysiyi tutar. Gövde üstü çıplak, boyun çok kısadır. Saç, yüz çevresinde bir bant oluşturur, enseyi dolanır. Diğer yerler ise taranmıştır.

Giysi düzenlemesi ve elinde patera taşıması ile Asklepios betimlemelerini çağrıştırır[111]. Kutludüğün terrakotaları içerisinde de benzer örnekler bulunmaktadır[112].

[111] M. Bieber, "A Bronze in Cincinnati and its Place in the History of the Asklepios Types" The Philosophical Society 101 No: 1 (1957) 70-92 Res. 1-4 Res. 15. Özellikle Res. 20-22 de sağ elinde patera tutmaktadır. F. Özoral, "Kutludüğün Heykelcikleri" TürkAD XXVI-1, 1982, 1-7 Lev. II Res. 4 vd. Duruş ve giysi aynı, sağ eller kırık olduğundan taşıdığı nesne bilinmiyor.

[112] M. İ. Tunay, "İstanbul Arkeoloji Müzesine Gelen 47 Adet Pişmiş Toprak Heykelcik" TürkAD XIX 1, 1970, 208 vdd. Res. 39. Duruş ve giysi benzer, kol gövdeye yapışık.

Değerlendirme: Çalışma içerisinde incelenen Zeus betimlemeleri, farklı tipolojiler oluşturması yanında değişik belirteçlerle ikonografik ayrımlar da göstermektedir. Ele geçen kent sikkeleri ve yazıtlarla hangi betimlemenin hangi külte ait olduğu ve bu kültlerin tapınım gördüğü bölgeler izlenmeye çalışılmıştır.

"Oturan Zeus" figürleri küme içerisinde "phiale taşıyan" olarak adlandırılan alt kümede incelenen SH-049 ve Silf-012 örneklerinin kümeye adını veren belirteçleri korunmuştur[113]. Sağ kolu dirsek üzerinden kopuk ve korunamamış SH-043 örneğinin de özellikle SH-049 heykelciğinin duruş, giysi düzenlenişi baş ve yüz yapısı gibi özelliklerine benzerlikleri nedeniyle aynı ikonografi içerisinde olduğu ve phiale taşıdığı kabul edilmiştir. Sadberk Hanım Müzesi'nde korunan iki örneğin en önemli farkı oturdukları tahttır. Yanları hayvan betimlemeleriyle bezeli tahtta oturan SH-043 örneğinin aksine SH-049 arkalıksız bir diphrosa oturmaktadır. Gövde yapıları benzeyen figürinlere profilden bakıldığında ikincisi daha zayıf ve hacimsiz görülür. Bacaklar dizden bükülerek dik olarak ve aynı açıklıkta aşağıya sarkıtılır, sol ayaklar az ileri atılır ve her iki ayak yere tam basar. Her iki heykelciğin sağ kolu gövdenin yanında aşağı sarkarken, sol kolları omuzdan yana açılarak yukarı yönlenir. Bu elleri ile, "baba tanrı" betimlemelerine özgü olarak bilinen yere dayanan asayı kavramaktadırlar.

Gövde yapılarına bakıldığında her iki örnekte de göğüslerin vurgulanarak öne çıkarıldığı görülür. Karın bölgelerinde de belirli bir şişkinlik vardır. Kısa boyunları, hafif sağa dönük ve iri başlarının benzerliği saç ve sakal yapısında da izlenmektedir. Yüz uzuvlarının benzerliği de dikkate alındığında her iki eser için atölye birliği olasılığı düşünülmektedir.

Sol omuz üzerinden öne sarkıtılan ve geri kalan parçası arkadan dolandırılıp kucak üzerinde toplanan giysinin düzenlenişi her iki eserde de benzerdir. Kucak üzerinde toplanan giysinin bir bölümü SH-049 örneğinde sol diz üzerinden yana sarkıtılmıştır. Diğerinde ise tahtın kolçakları buna izin vermemiştir. Sol omuzdan arkaya dolanan giysinin aşağı sarkması SH-049 eserinde önden izlenebilirken diğerinde görülmemektedir. Sol ayağın ileri atılmasıyla bacaklar arasında oluşan kıvrımların sayısı SH-049 da daha fazladır ve diğerinde olduğu gibi diagonal değil yere paraleldir.

---

[113] Ancak, neredeyse gelenek olan phialenin sağ elde taşınması Silifke örneğinde ters elde gerçekleşmektedir. Bu durumun belirleyici bir özellik olduğu konusunda şimdilik her hangi bir tespitte bulunulamamıştır.

Silf-012 örneği yukarıda anlatılan iki eser ile tipolojik ve ikonografik benzerlik gösterirken iki giysili oluşu ve phialeyi sol elde taşımasıyla farklılaşır. Oturduğu ayakçak arkalıksızdır ve salt iki ayağı vardır, figürinin ayakları ile denge sağlanmıştır. Dolgun gövde yapısı ve oturuşuyla "baba tanrı" görünümü vermekte ancak sakalsız oluşu nedeniyle bir tanrıdan çok ölümlü olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Kilikya Bölgesi imparator kültü heykelciklerinden biri olduğu ve bölgede ele geçen bir sikke yardımı ile Tiberius'u simgelediği düşünülmektedir.

Ayakta, Asa Tutan-Zeus; Bu kümede değerlendirilen İst-011, SH-031 SH-058 ve Feth-015 heykelcikleri duruşlarında benzerlik göstermektedir. Bu figürlerin hepsinde sağ bacak sabit, gövde sağa esnemiş "S duruş" yaparak omuz bölgesinde tekrar doğrulmuştur. Sol bacak az geri çekilmiş ve ayak parmak uçlarına basmıştır. Korunmuş olan sağ kollar omuzdan sarkıtılarak gövde yanında aşağıya uzanmıştır. SH-058 ve Feth-015 örneklerinde sol kol dirsekten bükülüp yana açılmakta dirsekten bükülerek yukarı yönlenmektedir. Eliyle de yere dayanan asayı kavradığı düşünülmektedir[114]. Sol kolları korunamamış İst-011 ve SH-31 örneklerinde de sol kolun diğer figürlerde olduğu gibi yana açıldığı ve bir asayı kavradığı anlaşılmaktadır. Küçük ayrıntılar dışında beş örnek de aynı tipoloji içerisindedir. Bütün figürlerin sağ elde, her iki İstanbul heykelciğinde olduğu gibi yıldırım demeti taşıdığı öngörülmüştür. Bunun yanında phiale taşıyan örnekleri düşünerek bu olasılığı da unutmamak gerekmektedir[115].

"Zeus-Helios" olarak adlandırılan İst-085 örneğinde kol yana açıldıktan sonra aşağıya fazla sarkmadan dirsekten bükülür, diğer iki figürinde kol daha aşağıya sarmaktadır.

Gövdenin dolgun ve plastik işlenişi, boyunların kısa ve güçlü tutuluşu, önde bölümlere ayrılmış ve vurgulanmış kas yapılarının benzerliği, sırtta kalça dolgunluğundan başka detayların vurgulanmaması, başlarının hafif sağa dönüklüğü eserleri birbirine yaklaştıran diğer özelliklerdir.

---

[114] İst-085 örneğinde parmakların aldığı şekil yuvarlak bir nesnenin tutuluşunu göstermektedir. Benzer örnekler için bkz: Marinova 1975, 72-76 Res. 64-70; P. Georgiev, "Eine Gruppe von niedermösischen Statuetten. Beweismaterial für die Existenz eines unbekannten Ateliers: ein stilistisch-ikonographischer Versuch" Akten der 10. Internationalen Tagung über antike Bronzen Freiburg 18-22. Juli (1994) 169 Res. 7.

[115] Marinova 1975, 72-74 Res. 64-66.

İst-085, SH-058 ve Feth-015 örneklerinde korunmuş sol kola ilişkin olarak omuz üzerine atılan ve koldan aşağıya sarkan bir giysi bulunmaktadır. İst-085 heykelciğinde omzun önüne kısa bir bölümü uzatılan giysinin tamamına yakını sırttan aşağı düz olarak sarkıtılır. SH-058 örneğinde ise arkadan gelen giysi dirsek üzerinde sol kola dolandırıldıktan sonra aşağıya sarkıtılmıştır. Feth-015 figürininde farklı bir düzenleme yapılarak omza atılan giysi aynı uzunlukta öne ve arkaya sarkıtılmıştır. Bu örnekler ışığında sol kolları korunamamış İst-011 ile SH-031 örneklerinin de omuzlarında giysi taşıdıkları düşünülmektedir[116].

Figürlerin tamamı kıvırcık ve kabarık saçlıdır. İst-011 ile SH-031 örneklerinde geriye taranan saç ense üzerinde topuz yapılmış ve başa oturtulan ışın tacının bağı ile sıkılmış, tacın bağları da omuzlar üzerine sarkıtılmıştır. İst-011 örneğinde ortadan ayrılıp yanlara taranan saç lülelerle yüzü dolanır ve ense üzerinde üç sıra lüle şeklinde kütle oluşturarak sonlanır[117]. Tepe bölümü basık ve ince tarakla şekillendirilmiş üzerine bir tacın oturtulduğu anlaşılmaktadır. SH-058 ise yanlara taranan kabarık saçın üzerinde iri yapraklı bir taç bulundurur. Tepe bölümü yine ince tarakla düzeltilmiştir. Feth-015 figüründe aşınma nedeniyle saçın modeli izlenememekte, ancak kabarık saçın geriye doğru tarandığı anlaşılmaktadır. Figürlerin hepsi kıvırcık ve kabarık sakal yapısı ile benzeşir. SH-058 kütlelere ayrılmış yapısı ile biraz farklılaşır.

İst-085 örneği, başında taşıdığı ışın tacı ile ikonografide diğerlerinden ayrılmaktadır. Zeus-Helios olarak değerlendirilir. SH-031 örneğinde de aşınmışlığa karşın nesnenin bitkisel yapraklı taç olduğu düşünülmektedir[118].

SH-058 örneği ise başında iri yapraklı bitki dalından bir taç bulundururken, İst-011 ve Feth-015 örnekleri ise bu belirteçlere sahip değildir[119].

"Yıldırım Fırlatan-Zeus": Her iki kolu omuzdan kopuk olan Afy-003 figürini dışında beş örneğin bulunduğu bu kümedeki figürler, sağ ellerindeki yıldırım demetini ileri fırlatma duruşu içerisindedirler. Küçük ayrıntılar dışında bütün örnekler aynı duruş ve hareket

---

[116] Eserlerde kolun omuz kökünden kopmuş olması kolda giysi taşınmış olabileceğini düşündürtmektedir. Özellikle SH-058 örneğinde giysinin gövdeye dokunmaması böyle bir uygulamanın olasılığını güçlendiren teknik özelliklerdir.

[117] Marinova 1975, 66 Res. 58. Pleven örneğinde de saç ense üzerinde kat kat lüle oluşturmuştur.

[118] Çünkü İst-085 örneğinde olduğu gibi tacın bağı ile saçın bağlandığı ve aynı şekilde omuzlara yönlendirildiği görülmektedir.

[119] Bu figürlerde tacın korunamamış olduğu düşünülmektedir. Özellikle İst-011 örneğinde saçın aldığı şekil böyle bir uygulamanın yapıldığını gösterir.

içerisindedirler. Sağ bacak sabit ve gergin, sol bacak yarı omuz genişliğinde yana açık, dizden bükülü ve az ileri atılmıştır. SH-044 örneğinde sol bacak diğerlerine göre fazla açılarak ileri atılmış ve dizden bükülmüştür. Atış öncesi sol bacakta güçlü bir esneme (yaylanma) oluşmuştur. Sağ kol omuzdan yana açılarak yere paralel duruma gelmekte dirsekten bükülerek yukarı yönlenmekte, yıldırım demeti elde sıkıca kavranmaktadır. Sol kol yine omuzdan yana açılarak ileri uzanmakta, dört örnekte görüldüğü gibi el üzerinde kartal taşınmaktadır. SH-044 örneğinde kol yere paralel değil az aşağı yönelmiştir[120]. Bakış, bütün figürlerde atışın yapılacağı yönedir.

Afy-003 örneğinde figürün gövdesi ileri hamle yapmakta, baş ileri (hedefe) bakmaktadır. Sağ omzun yukarı kalkık oluşundan, kolun yana açılıp yükseldiği ve sağ elinde tutmuş olduğu bir nesneyi ileri fırlatmak üzere pozisyon aldığı anlaşılmaktadır. Bu hareket içerisindeki figür diğer beş örnek gibi "yıldırım fırlatan Zeus" olarak nitelendirilmiştir.

İst-041 ve İst-070 figürlerinin gövde yapıları oldukça zayıf ve uzuvlar orantısızdır. Gövde bacaklara göre uzun tutulmuş, baş ise gövdeye oranla büyük verilmiştir[121]. Kasık ve göğüs kasları dışında hiçbir ayrıntısı işlenmemiş bu iki eserin aynı atölyede üretilmiş olabileceği düşünülmektedir. İst-044 ise dolgun gövde yapısı, orantılı uzuvları ile bu iki örnekten daha nitelikli üretilmiştir. Göğüs, karın, kasık ve bacak bölgelerinde kaslı yapı belirginleştirilerek figürün güçlü yapısı öne çıkarılmıştır. SH-044 zayıf fakat plastik işlenmiş, özellikle göğüs ve kasık bölgesindeki kasların kabarık verilmesiyle güçlü yapı vurgulanmış, boyun yok denecek kadar kısa tutulmuştur. Edr-001 heykelciği, Trakya Bölgesi buluntusu olmasına karşın düzgün yapısı ve kaliteli işçiliği ile dikkat çekmektedir. Dolgun ve plastik gövdesi, orantılı uzuvları yanında detaylı işlenmiş yüzü ile diğer örneklerden ayrılmaktadır. Ancak, göğüs ve karın kasları döküm sonrası işlenmiştir, bu teknik özelliğiyle de diğerlerinden farklılaşır. Afy-003 figürünün gövdesi plastik ve dolgun işlenmiştir. Gövde, karın ve kasık kasları bölgelere ayrılarak belirginleştirilmiş, güçlü bir yapı oluşturulmuştur.

---

[120] Kıta Yunanistan da bulunan bazı örneklerde sol kolun bazen Poseidon gibi yere tam paralel bazen de aşağıya yönlendiği görülmektedir. Bkz. X. Karoizoi, O Poseidon toi Artemisioi (1930-31) 59 Res. 14.

[121] Bulgaristan buluntusu olan örneklere benzerliği dikkat çekicidir. Bu tür eserlerin Trakya Bölgesi'ndeki yoğunluğu yerel üretimlerin yaygınlığını gösteren bir bulgudur. Benzer örnekler için bkz.: M. Collignon, Historie de la sculpture grecque I, 2 (1897) Lev. 319 Res. 160; Reinach, RSt III, 1, 7; Reinach, RSt IV, Lev. 1, 1; von Aulock 1968, Lev. 290 8386 (Hierapolis, Marc Aurel sikkesi) Aynı tipoloji ve ikonografide "Zeus Bronton"olarak anılmış; Boube-Piccot 1969, 187 vd. Lev. 129 (Rabat Müzesi, bronz); Walter 1971, 38 vd. Res. 21 vd.; Marinova 1975, Res. 55; K. Kalcev, "Bronzestatuetten aus dem Territorium von A. Trajana (Stara Zagora, V. Res. Bulgarien) Griechische und römische Statuetten und Großbronzen" Akten der 9. Tagung über antike Bronzen in Wien (1988) 405 Res. 2 vd.

Saç yapıları incelendiğinde Afy-003 örneği dışında *"Ayakta Asasına Yaslanan Zeus"* figürlerinin aksine düz saçlı oldukları görülür[122]. Geriye taranan saç İst-041, İst-044, İst-070 ve Edr-001 örneklerinde enseyi örterek son bulmaktadır. SH-044 figüründe boyun çok kısa tutulduğundan ense dibinde düz bir kesimle bitirilmiş gibi görünür. Afy-003 kıvırcık ve kabarık saç yapısıyla farklılaşır. Geriye taranan saç ense üzerinde düz ve kabarık olarak sonlanır. Başa bir çelenk geçirilmiştir. Edr-001 ve SH-044 örneklerinde saçın tepe bölgesindeki izden, bir çelenk taşıdığı anlaşılmaktadır[123].

"Karya Zeusu": Farklı tipoloji ve ikonografideki bu heykelcik erken dönemlerin Karya Zeusu örnek alınarak yapılmıştır. Ağaç kütüğü formundaki katı ve hareketsiz gövde yapısı, kolların duruşu[124], kalın ve dökümlü giysisi, başındaki polosu ile geleneğin devamı olduğunu gösterir[125]. Korunamamış ellerinde olması gereken asa ve çift ağızlı balta ile ikonografisi tamamlanmaktadır.

Zeus-Asklepios: Adı altında incelenen heykelcik tipolojisi ile Asklepios'a benzer özellikler göstermektedir[126]. Sağ elinde taşıdığı phiale, giysinin üst gövdeyi çıplak bırakarak gövde altını örtecek şekilde düzenlenişi gibi durumlarda da ikonografik olarak yakındır. En önemli belirteci olan sağlık sağlayıcı yılan korunamamış olmalıdır.

Aynı duruş ve giysi düzenlenişi olan Dionysos figürinleri de esere çok yakın özellikler göstermektedir[127]. Yana açtığı sağ kolunu aşağıya uzatmakta, elinde de olasılıkla bir kantharos veya phiale taşımaktadır.

Bu benzer örnekler dışında figürün Zeus olarak nitelendirilebileceği de düşünülmektedir. Ancak, aynı tipolojide betimlenen tanrıların sol kolunu çok sayıda örnekte olduğu gibi bir asaya dayaması beklenir. Bu nedenlerle figürinin Zeus-Asklepios kültüne ait bir heykelcik ya da adak heykelciği olduğu düşünülmektedir.

---

[122] Trakya buluntusu bazı eserlerde görülen düz saç için örnekler. Marinova 1975, 64 Res. 54.
[123] Örnek için bkz: Boucher 1973, 44 vd. Res. 69-71.
[124] Orijinal heykel ve sikke üzerindeki betimlemelere göre kolların bu şekilde duruşu bazı belirteçler taşımasındandır. Bkz. M. Craay, Greek Coins (1938) Lev. 187 Res. 638. Kol ve ellerin durumu sol elinde mızrak sağ elinde de çift ağızlı balta tuttuğunu göstermektedir.
[125] Comstock-Vermeule 1971, 117 Lev. 124.
[126] LIMC VIII (1997) 432 vdd. Nr. 119. 122.
[127] İst-006 kodu ile incelenen heykelcik tipolojik ve ikonografik olarak esere benzerlik gösterir. Bu tanımlamayı bozan nesne figürün sol elinde taşıdığı üzüm salkımıdır.

Zeus'un üzerinde bulunan belirteçler:

İncelenen eserlerde bulunan ve ikonografinin farklılaşmasına neden olan belirteçler aşağıda değerlendirilmiştir.

Taht/Diphros: Asil ve/veya yönetici sınıfından kimselerin oturan betimlemeleri taht ve benzeri bir nesne üzerinde yapılmaktadır. Bazıları arkalıklı, bazıları da arkalıksız olabilmektedir. Bu ayrımın, aynı resim üzerinde olmadıkça güç dengesi oluşturmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü aynı tanrı ve yöneticiler her iki şekilde de betimlenebilmişlerdir.

Ayakçak: Taht üzerinde oturan tanrı veya yöneticinin sağ ayağını üzerine koyduğu bu nesne de asalet sembolü olarak değerlendirilmektedir. Taht gibi, aynı resim üzerinde yer alan figürler arasında statü belirleyici olabilmektedir.

Yıldırım demeti: Göklerin ve göksel olayların tanrısı Teşup' tan Zeus'a dek tanrılara yakıştırılan bir belirteçtir. Tanrının bu olaylara hükmedebildiğini düşünen insanlar, doğa karşısında aciz kaldıklarında tanrıya sığınıp korunabilmek için, Küçük Asya da köklü bir geleneği olan bu kültün ana simgesi olarak gördükleri yıldırım demetini tanrıya vermişlerdir. Aynı zamanda hasımlarını veya kullarına zarar verenleri püskürtmek ve cezalandırmak amacıyla da kullanabildiği bu belirteç tanrının en önemli ve güçlü yanını simgelemektedir. Figürlerin elinde tutuş şekli farklı olabilmekte, form olarak da değişiklik göstermektedir.

Kartal: Tanrının hizmetinde olan bu kuş şüphesiz kendi cinsinin en görkemlisi ve güçlüsüdür. Böylesi güçlü bir hayvana sahip olmak, tanrının gücüne güç katmakta ve insanlar karşısında onurunu ve gücünü daha da arttırmış olmalıdır. Figürinlerin eli üzerinde bulunan kartalların işçiliği figürinlerle paralellik göstermektedir. Zayıf yapılı olarak betimlenen Trakya eserlerinde kartalların da zayıf işlendiği gözlemlenmiştir.

Phiale: Bazen sunu yapmakta bazen de bir şeyler içmede kullanılan kap Zeus gibi bir tanrıda genellikle içki kabı olarak betimlenmiştir. Ephebos ve diğer bazı tanrıların Zeus'un taşıdığı bu kaba içki ikramlarını ifade eden örnekler bilinmektedir.

Asa: Bu belirteç, asaleti simgelediği gibi tanrısal gücü de ifade etmektedir. Birçok tanrı ve tanrıça gibi baş tanrı Zeus'un da bu belirteci kullandığı bilinmektedir. Zeus figürinlerinde bulunan asalar herhangi bir tipolojik özellik göstermemektedirler.

III.1.2. Serapis: Küçük Asya halklarınca Roma İmparatorluğunun bu topraklara olan egemenliğinden sonra benimsenmiş, Dağlık Kilikya Bölgesi topraklarında da Antakya'nın Amykasis yöresindeki gibi Zeus ile birleştirilerek tapınım görmüş olmalıdır. Kilikya Bölgesi için ise Serapis betimlemeli bilinen en erken sikke Septimius Severus Dönemi'ne tarihlenmektedir[128]. Aynı dönemlerde Pamphilia, Pisidya[129] ve Likya Bölgesi'nde de Serapis kültünün varlığı ele geçen kabartma[130], gemme, sikke[131] ve büstlerden[132] anlaşılmaktadır. Ayrıca bölgede ele geçen yazıtlarda da bazen tanrı adı bazen de tanrıya adanan tapınak anılmaktadır[133].

Çalışma içerisinde değerlendirilen Serapis heykelcikleri tipolojik ve ikonografik farklılıklar gösterir. Oturan, ayakta duran ve büst Serapis heykelciklerinin buluntu yerleri farklıdır. Şimdilik bu sayıdaki eserle incelenen Serapis'in, Küçük Asya genelinde kültünün yaygın olduğu özellikle sikkeler yardımıyla anlaşılmaktadır.

İncelenen eserler arasında bu betimleme ile görülen Serapis heykelcikleri şunlardır:

III.1.2.1. Serapis-Oturan: Tanrının betimlenmesinde yer alan taht, kalathos, kalın kumaştan himation, yere dayayıp sol eliyle kavradığı asa, ayaklarını koyduğu ayaklık ve sağ yanında olması beklenen kerberos ile Zeus-Serapis veya Hades-Serapis ikonografisi tamamlanmaktadır. Bu veya bazı simgeleri ile birlikte, terrakotta, heykel, gemme ve sikke

---

[128]Sikkeler üzerinde betimlenen Serapis her ne kadar incelenen eserdeki gibi oturur durumda değilse de, bölgedeki kültün varlığını kanıtlaması açısından önem kazanmaktadır. İlk sikke Olba kentindendir: bkz. Levante-Weiss 1986, Lev. 41, 662. Fakat Küçük Asya buluntuları için ilk değildir. Kıta Yunanistan'da İ.Ö. 4. yy. sonlarında görülen kültün Anadolu'ya gelişi kesin olarak bilinmese de ele geçen sikkelere göre ilk olarak Magnesia'da ortaya çıkmıştır. Oturur veya ayakta Serapis betimlemeli sikkeler İ.Ö. 2. yy.a tarihlenmektedir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde ise Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yayıldığı, yine sikkeler yardımı ile izlenmektedir. Bkz. RE 1A, 2 (1991) 2394-2426 bkz. Sarapis (Roeder). Hellenistik Dönem başlarında yeni bir kült olarak Mısır'da ortaya çıkması, bu kültle ilgili bilinen ilk sikke olma özelliğini taşıyan örneğin Magnesia'da bulunması, sonraki örneklerin Kilikya, Pamfilya ve Likya bölgelerinde görülmesi kültün tarihsel ve buna bağlı olarak bölgesel yayılımını açıklayamamaktadır. Rastlantısal buluntularla da bu yayılımın açıklanması olanak dışıdır. Daha kesin bilgiler, yapılacak sistemli kazılar sonucu ele geçecek buluntular yardımıyla söylenebilecektir.

[129]Pisidya sikkelerinde Serapis oturur durumda betimlenmiş olup, sağ yanında da Kerberos bulunur: von Aulock 1977, Lev. 2, 71; von Aulock 1979, Lev. 30, 1351.

[130] Serapis, Andriake Granarium'u duvarında İsis ile birlikte bulunur. Bkz. J. Borchhardt, Myra. Eine lykische Metropole. IstForsch 30 (1975) Lev. 38 B.

[131] W. Wroth, A Catalogue of the Greek Coins in the Britisch Museum. Pontus, Paphlagonia, Bithynia and the Kingdom of Bosphorus (1981) Lev. XXIX 1 (Cius, Caracalla).

[132] Bkz. K. Parlasca, "Zeugnisse ägyptischer Kulte in Lykien" Akten des II. Internationalen Lykien Symposions (1993) 249-251 Lev.XXXVII, 2 vd. XXXVIII, 5.

[133] S. Hagel-K. Tomaschitz, Repartorium der westkilikischen Inschriften (1998) 103 vd. (Hamaxia) 1. yazıtta Hamaxia da bir Serapeiondan sözedilmektedir. Ayrıca aynı eserdeki (168 Korasion) 15. yazıtta da Serapis anılmaktadır.

gibi eserlerde betimlenen tanrının[134], bu epithetle benimsendiği kabul edilmektedir[135]. Mısır kökenli bir tanrı olan Serapis'in, Küçük Asya üzerinde Zeus ile ne zaman birleştiğine ilişkin kesin bir bilgi olmamasına karşın[136], bu konuda bilinen en erken veriler sikkelerdir. İonya ve Bithynia Bölgelerinde kültünün yaygınlığı daha çok sikkelerden anlaşılan Serapis, Roma İmparatorluğu Dönemi'ne ait birçok sikke üzerinde betimlenmiştir[137]. Bosch, özellikle Nikomedia da benimsenen Serapis kültünün heykelini, İskenderiye heykeli ile ilişkili bulmaktadır[138].

Silf-001 Serapis Oturan (Lev. 11, a, b)

Korunduğu Yer: Silifke Müzesi.

Müze Env. No.: 14

Buluntu yeri : Silifke.

Durumu : Boş döküm. Siyahımsı kahverengi patina, bazı bölümlerde kirlilik var temizlik gerekli.

Ölçüler : Yük: 12 *gen: 7 cm. ayakçak yük: 1. 5 cm. 200 gr. ağırlık:*

Oturduğu taht ve buna bağlı olarak. kalçaları kesilmiş, sol koluyla yaslandığı asa ve sağ yanında olması beklenen nesne kayıp. Diğer yerleri iyi korunmuş eser, nitelikli işçilikle üretilmiş, döküm sonrası işçilikle de gerekli temizlik yapılmış.

Oturur durumdaki figür, bütünüyle cepheden betimlenmiştir. Sol kolunu omuzdan yana açıp yere paralel duruma getirdikten sonra, dirsekten dik bükerek yukarı kaldırmıştır. El, bilekten içe bükülerek parmaklar bitişik olarak kapatılmış, ve tuttuğu kayıp nesneyi kavramış olmalıdır. Sağ kolu ise omuzdan yana açılarak aşağıya yönlenmiştir. Dört parmağı bitişik durumda ve açık olan elini yanında duran bir nesneye uzatır gibi hareketlenmiştir. Gövde , bu iki kolun hareketine karşın dik durmakta, sağ omuzda sola göre biraz alçalma meydana gelmektedir. Boyun kısa fakat, geniş ve güçlü verilmiştir. İri baş dik ve az yukarı kalkık durumda, gözler ileri bakmaktadır. Bacaklar yarı gövde

---

[134] Zeus-Serapis örnekleri için bkz. Hornbostel 1973, Lev. IV Res. 4 Lev. CVIII Res. 177 (terrakotta) Lev. III Res. 3 Lev. IV Res 5 (bronz) Lev. VIII Res. 11 vd. (mermer) Lev. XLI Res. 61-64 (gemme) Lev. XLIII Res. 68-76 (sikke).

[135] Tanrının Grekçe formda Sarapis olarak geçen adı İ.Ö. 2. yy.dan itibaren Serapis olarak görülür. Hornbostel 1973, 2 dn. 2; L. Vidman, "İsis und Sarapis" M. Vermaseren (Ed.) Die orientalischen Religionen im Römerreich (1981) 120-156.

[136] Ptolemaioslar Döneminde Büyük İskender'in komutanlarından biri olan Ptolemaios I. Soteros (İÖ. 323-283) tarafından oluşturulan Serapis kültünün, Mısırdan çıkıp Grek ve Roma topraklarına girdiği öne sürülmektedir. Bkz. Richter 1920, 64 ve 65. Bu yönleniş Küçük Asya üzerinden olacağından, bu bölge için de aynı dönemler içerisinde yayılımın gerçekleştiği beklenmelidir.

[137] W. Wroth, Catalogue of Greek Coins, Pontus, Paphlagonia, Bithynia and the Kingdom of Bosporus in the British Museum (1889) 185 Lev. XXXIV 10. Oturan figür kerberosuyla betimlenmiştir, Yazar Serapis ile Hades arasında kararsızdır. Serapis-Hades olmalıdır. Barclay 1892, 33 Lev. VII 10. Serapis sağ elinde patera tutar. (Commodus); Bosch 1935, 273 Nr. 551 vd. (Gordian) 560 (I. Philippus) 386 vd. (Caracalla) 583 (Decius) gibi sikkelerde yer almıştır.

[138] Bosch 1935, 274.

genişliğinde açık, sağ ayak ileri atılmış ve çapraz duran ayakçağa tam basar. Sol ayak ise geri çekilerek bilekten bükülmüş ve duruş gereği ayakçak üzerine parmak uçları ile basmıştır.

Figür, yarım kollu, kemersiz, "V" yakalı khiton üzerine daha kalın kumaştan bir himation giymiştir. Khiton, göğüs üzerinde ve gövdenin sol yanında kumaşın dökümüne uygun kıvrımlar oluşturmuştur. Özellikle göbek üzerinde inceliği iyice belirginleşir. Bileklerin yukarısında sonlanan ve büyük oranda bacaklar üzerinde toplanan himation ise burada katlamalı bir tomar (kuşak) oluşturmuş, bir ucu sol bacak yanından aşağı sarkıtılırken diğer ucu sağ kol altından sırta doğru yönlendirilmiş ve sol omuz üzerinden aşağıya, açılarak sarkıtılmıştır[139]. Giysinin sarkan bu bölümündeki geniş ve ince kıvrımlar iç içe 'V' form oluştururlar. Kucak üzerinde ise bol dökümlü duran himation birbirine paralel kıvrımlarla görülür, sol bacağın içeri çekilmesi sonucu sol dizden sağ bacağın alt kısmına uzanan sert ve hacimli bir kıvrım ortaya çıkmıştır. Arkada ise, omuzdan aşağı dik inen kıvrımlar düz ve fazla derin değildir. Himationu sınırın oluşturan ve sol omuzdan sağ kalçaya yönlenen tomarda, kıvrım sırtları şişkin derinlikler fazladır. Bu tomar sağ kürek kemiğinin alt hizasında bir katlanma yaptıktan sonra aynı forma dönüşür ve öne yönlenir. Omuzdan aşağı dik inen kıvrımlarla sınırı oluşturan bu tomar arasında kalan bölge yalın bırakılmış, çalışma yapılmamıştır.

Figür, bağcıkları bileğin üzerine dek çıkan, parmakları açıkta bırakan bir sandalet giymiştir[140]. Ayakkabının ayrıntıları belirgin olarak özenle işlenmiştir.

Gövde yapısı ve giysi özellikleri yukarıda anlatılan tanrı az hareketli ve durgun bir ifadeyle betimlenmiş, bu görünümle kendisinde (büyük heykelde olduğu gibi) güç ve hakimiyet duygularının toplanması sağlanmıştır[141]. Zeus, Poseidon, Hades ve Asklepios gibi tanrıların görkemli tipolojik betimlemelerine Serapis' de katılır[142]. İki giysinin altındaki iri ve kuvvetli gövde vurgulanmış, sol eliyle tanrılık ve imparatorluk asasına dayanması ile de bu vurgulanma güçlendirilmiştir.

---

[139] Giysinin bu düzenlenişine örnekler için bkz. Hornbostel 1973, Lev.VIII 11; LIMC VII (1994) 669 vd. Nr. 9. 10 b. 14 b.

[140] Ayakkabı formu için bkz. A. T. Croom, Roman Clothing and Fashion Designs and Patens (1988) 62.

[141] R. Özgan, "Antakya Hadesi" Lykia II 1995. 145 vdd.

[142] Benzer örnekler için bkz. Babelon 1895, 13 Lev. 29; Jones-Litt 1968, Lev. 90 Res. 7-9; Mitten-Doeringer 1969, 280 Res. 272 (giysi ile birlikte her özelliği benzer. İ.S. 1.-2. yy.); Fuchs 1969, 274 Lev. 302; Hornbostel 1973, Lev. V 6. VI 8. VII 9 vd.; Swaddling 1979, Lev. 51 Res. 5; LIMC VII (1994) 669 vdd. Nr. 8 c. 9. 10 b. 16.

Serapis heykelciği oturuşu, kollarının durumu ve giysinin düzenlenişi, ayaklarla ayakçakın ilişkisi ile orijinal kült yontusundan esinlenmiş olmalıdır[143].

Oturduğu tahtın türü bilinmemektedir[144]. Fakat alt bölümün kesilmiş olması arkalıksız taht olasılığını getirmektedir. Sırtta, kesilen yerin yukarısında bir nesneye temas veya kopma izi görülmemektedir[145]. Bu nedenle arkalıksız bir taht veya koltukta oturduğu beklenmelidir[146].

Ayakçak, dik ve cepheden betimlenen figüre rağmen sağ ucu öne çıkarılarak çapraz konuma getirilmiştir. Bu düzenleme ile figürün sağ yanı boş bırakılmakta, orijinal Serapis yontusuna bağlı kalındığı anlaşılmaktadır[147]. Sağ yanda oluşturulan bu boşluğa bir nesne yerleştirmek amaçlanmış olmalıdır. Söz edilen nesnenin, benzer birçok örnekte izlendiği gibi kerberos olması beklenir[148] ve figürün aşağıya uzattığı sağ eli de hayvanın başına veya tasmasına doğru yönlenmiş olmalıdır [149].

Paris Ulusal Kütüphanesinden, buluntu yeri belirsiz bir bronz heykelcik Silifke eserine en yakın örnek olarak gösterilebilir[150]. Karakteristik duruşu aynı olan iki eser, her iki kolda küçük duruş farklılıkları göstermektedir, fakat giysinin düzenlenişinde ise benzerdir. Himationun kucak üzerinde ve sol koldan aşağı sarkan düzenlenişinde oluşan kıvrımlar ile

---

[143] Orijinal Serapis heykelinin İ.Ö. 4. yüzyılın ikinci yarısında Bryaxis tarafından İskenderiye'de yapıldığı kabul edilmektedir. bkz. Lippold, Plastik 258 vd. Lev. 93 Res. 3; Serapis kült heykelciğine bağlılık o denli güçlüdür ki, bu gelenek mobilya aksamında bile görülmektedir: bkz. de Ridder 1913, 179 Lev. 118 Res. 3478; E. Thiemann, Hellenistische Vatergottheiten (1959) 10. 27. 93; Hornbostel 1973, 3 vd. Lev. XL Res. 60'da betimlenen İskenderiye Serapisi orijinal yontunun kopyası olarak kabul edilmektedir; H. Riad, Egyptian Influence on Daily Life in Ancient Alexandria. Alexandria and Alexandrianism, Paul Getty Museum (1996) 29-39 Res. 2.

[144] Serapis'in oturduğu tahtlar, ayrı bir inceleme konusu olacak denli çeşitlidir. Bkz. Hornbostel 1973, 59.

[145] Örnek için bkz. Hornbostel 1973, Lev. X Res. 12 b, c.

[146] Çeşitli örnekler için bkz. Hornbostel 1973, Lev. XV Res. 19 Lev. XXII Res. 21 vd.

[147] Hornbostel 1973, Lev. XL Res. 60.

[148] Bu düzenleme bir çok Serapis örneğinde izlenebilmektedir ve bu boşluk bir nesne yerleştirmek amacıyla yaratılmış olmalıdır. Örneklerin hemen hepsinde bu boşluğa kerberos yerleştirilmiştir. Serapis, elini kerberosun başına doğru uzatmaktadır. Silifke Serapisi de aynı betimleme içerisinde beklenmelidir: bkz. Babelon 1895, 13 Lev. 29; Hornbostel 1973, Lev. IV 5. V 6. VIII 11. XIV 18. XV 19. XVII 23. LVI 108. LVV 127. LXXI 128. LXXXIII 146. CLXX 274. CLXXIV 279. CXCVI 325. CCIX 358. CCX 359. CCXX 373; LIMC VII (1994) 608 vdd. Nr. 1 b. 9. 10b. 10c. 14b. 16a. (Bu örnek, söz edilen düzenleme için en çarpıcı olanıdır. Ayakçak düz konmuş olsa kerberos için yerleştirme alanı kalmayacaktır) Nr. 135. 154 a.

[149] Ayakta duran Serapis betimlemelerinde sağ elin bir patera tuttuğu ve aşağıya (olasılıkla sunağa) uzattığı örnekler bilinmektedir. bkz. LIMC VII (1994) 667 vdd. Nr. 23. 26a. 34a. 47a; Wroth 1889, 187 Lev. XXXIV 12 (Nikomedia, Caracalla sikkesi). Fakat oturan örneklerin tamamına yakınında tanrının sağ eli kerberosun başına veya tasmasına uzanmaktadır.

[150] Babelon 1895, 13 Lev. 29; Hornbostel 1973, Lev. LXXXVII 150.

khitonun benzerliği de dikkat çekicidir. Kıvrım sırtlarındaki aşınmışlığa karşın eserin, Paris örneği ile dönemdendir.

Gür, kıvırcık saç ve sakal yapıları da benzeyen eserlerden Silifke örneğinde kütlesel saç ve sakal gruplaşmaları daha belirgin[151] , diğerinde ise karmaşık yapı hakimdir. Hornbostel Anastole tipinin Hellenistik Dönem içerisinde, püsküllü saç modelinin ise İmparatorluk Dönemi'nde yaygın olduğunu belirtir[152].

Paris örneği Hadrian öncesine tarihlenmektedir[153]. Bu tarih, döneminin hem saç hem de kıvrım özelliklerini taşıyan Silifke örneği için de uygun görünmektedir.

III.1.2.2. Serapis-Ayakta: Orijinal Serapis heykeli, taht üzerinde oturmakta ve "baba tanrı" görünümündedir. Ele geçen buluntular arasında ayakta duran ve elinde bereket boynuzu taşıyan örnekler de bulunmaktadır. Batı Anadolu kazı buluntusu olan ve çalışma içerisindeki tek örnek, benzer tipolojideki örneklerini sikkeler üzerinde bulmaktadır. Söz konusu sikkelerin yardımıyla kültün varlığı saptanabilmektedir[154]. Figürin, bu anlamda çok önemli bir buluntudur.

İst-030 Serapis (Lev. 11, c, d)

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 419
Buluntu yeri : Alabanda Kazısı.
Durumu : Yüzey oksidasyonlu, korozyon başlamış.
Ölçüler : yük: 7.6 gen: 3.1 cm. ağırlık: 90 gr.

Sol kol dirsek altından kopuk, yüz aşınmış, giysi genelinde de aşınmalar görülür. Kaidesiz. Gövde ve başın cepheden verildiği figür ayakta ve dik durmaktadır. Sağ kol dirseğe dek gövdeye yapışık, aşağı sarkar[155]. Sol kol gövde yanında hafif yana açılır, dirsekten bükülerek yukarı kalkar. Omzuna dayadığı bereket boynuzunu eliyle kavrayıp taşımaktadır.

---

[151] Aynı döneme verilen taş ve terrakota örneklerinde de saçların yapısı benzemektedir. Bkz. Hornbostel 1973, Lev. LXXXIV 147. LXXXV 148 Lev. LXXXVI 149.
[152] Hornbostel 1973, 207 vd.
[153] Hornbostel 1973, 210.
[154] Wroth 1904, Lev. XL 9 (Mytilene, Valerian-Gallienus sikkesi) Ayakta betimlenen Serapis karşısında duran Fortuna (Isis) ile diyalog halindedir.
[155] Dirsekten kopmuş olan bu kolun gövdeden yana açılması ve eliyle ya bir phiale tutması ya da, ayağının yanında bekleyen kerberosun başına elini koymuş olması beklenmelidir. Tamamen gövdeye yapışık olsaydı kırılma olasılığı azalırdı: LIMC VII (1984) 608 vdd. Nr. 23a ile 26a elinde phiale tutmaktadır. Aynı levha 29a, 32c örneklerinde ise elini yanındaki Kerberos'a uzatmaktadır.

Uzun boyundan sonra gelen baş gövde ile orantılı, yüz uzundur. Başında tipik polosunu bulunmaktadır. Baş çok aşındığından saç detayları da anlaşılamamaktadır. Gövde, zayıf yapılıdır.

Kalın giysi iki parçalı ve tüm gövde detaylarını örtecek şekilde düzenlenmiştir. Üst giysi kabarık "V" yakalıdır ve yaka boyunca kalın bir bantla vurgulanmıştır. Dikine kıvrımlarla göbek altına dek uzanır. Alt giysi yalın, yine dikine kıvrımlarla ayak uçlarını örtecek şekilde düzenlenmiştir[156].

Alabanda kazı buluntusu olan figürin, "Serapis-Ayakta" betimlemelerine tek örnektir. Ele geçen sikkeler üzerinde aynı tipoloji içerisinde betimlenmiş örnekler bulunmaktadır[157].

Zeus-Serapis ya da Hades-Serapis:

Serapis; Mısır'da tapınım görmeye başlarken yapılan ilk yontusu Hades-Serapis olarak betimlenmiştir[158]. Belirteçleri de, sol eliyle tutmuş olduğu asa, başında duran kalathos, sağ yanında oturan kerberos, ayaklarını koyduğu (genellikle diyagonal konumda yerleştirilen) ayakçak olarak belirlenmiştir. Khitonik tanrı olarak kabul edilmiş, adına düzenlenen kült Kıta Yunanistan ve Roma'da hızla yayılmıştır. Küçük Asya üzerinde de özellikle Roma egemenliği sırasında çok ilgi görmüş ve geniş yayılım alanları bulmuştur.

Çalışma içerisinde irdelenen heykelciğin, Serapis olduğu ve orijinal heykele bağlı kalınarak yapıldığı kuşku götürmez bir gerçektir. Fakat, Hades-Serapis veya Zeus-Serapis olarak kabul edildiğini ya da bulunduğu bölgede salt Serapis adıyla kült düzenlendiğini kanıtlayacak veriler henüz yeterli değildir. Bu nedenle getirilen birkaç öneri ile olasılıklar değerlendirilmiştir.

---

[156] Çok benzer bir örnek için bkz. Swaddling 1979, Lev. 56 Res. 16. Yana uzattığı sol elinde phiale tutan ve gümüş olan bu eser İ.Ö. 2. yy. tarihine verilmektedir. Giysi, düzenleniş olarak aynıdır fakat İstanbul örneğinde aşınma olduğundan kıvrımlar izlenememektedir. "V" yakalı giysi ve kalın kıvrımlar benzer. Her ikisi de ayaklara dek uzundur; LIMC VII (1994) 668 vdd. Nr. 23a (sikke) Nr. 125 (kabartma) Nr. 25, 26a (büyük mermer) 26c (bronz).

[157] Ayakta ve bereket boynuzu taşıyan örnek için bkz. age. Nr. 23a (Thrakia, Caracalla Dönemi)

[158] Nerede yapıldığı tartışılan bu kült heykelinin kimliği konusunda da bilimciler ortak görüş içerisinde değildirler. Bkz: Richter 1920, 95 Lev. 34 Res. 130 Hades-Serapis ayakta kerberos yanında, Res. 131 Hades-Serapis otururken kerberos ve diğer belirteçleriyle; Lippold 1925, 117; Kern 1938, 72 vd.; Bosch 1935, 65 Res. 273 vdd.; Morenz 1960, 260; Schefold 1962, 172; Hornbostel 1973, 127 vdd. Yazar, heykelin doğrudan Serapis olarak yapıldığı hakkında kararsızlığını dile getirmektedir (age. 130).

Çoğu bilimcinin kabul ettiği, orijinal yontunun Hades olduğu gerçeğinden yola çıkılarak, Silifke örneğinin de kerberos ile birlikte betimlendiği kabul edilirse[159] bölgede, Hades-Serapis kültünün yaşatıldığı öne sürülebilir[160].

Serapis, bölge sikkelerinde ayakta da betimlenmiştir ve yanında Kerberos bulunmaz. Kilikya da güçlü olan Tarhunt ve Zeus gelenekli Zeus tapınımının Hellenistik ve Roma Dönemlerinde de devam ettiği bilinmektedir. Bu nedenle Kilikya Bölgesinde Zeus-Serapis tapınımı da beklenmelidir.

Heykelciğin tipolojik betimlemesi ile ikonografik tanımlamasının görüldüğü sikke sayısı şimdilik çok azdır. Şu ana dek ele geçen yazıtlarda da Hades-Serapis ve Zeus-Serapis kültüne ilişkin kesin bir bilgi yoktur.

Bu değerlendirmelerden sonra Kilikya Bölgesi'nde, oturan ve ayakta duran Serapis figürlerinin aynı külte hizmet etmiş olduğu beklenebilir. Ya da Hades-Serapis ile Zeus-Serapis kültlerinin ayrı olduğu ve farklı heykellerinin bulunduğu kabul edilmelidir. Bu durumda tahtta oturan tanrı Hades-Serapis, diğeri de Zeus-Serapis olarak önerilmiştir[161].

---

[159] Silifke Serapisi'nin ikonografik değerlendirmesi sonucunda, sağ yanda bulunması gereken nesnenin Kerberos olduğu yukarıda kanıtlanmaya çalışılmış ve bu şekilde de sonuçlanmıştır.

[160] Bir Syedra sikkesi üzerinde Serapis tüm belirteçleri ile ve yanında Demeter bulunarak betimlenmiştir: bkz. Levante 1993 Fr. 2, 30 657. Bu veriye göre bölgede Hades-Serapis kültünün varlığı öne sürülebilir, fakat bu sav için daha fazla kanıtın beklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

[161] Öne sürülen bu olasılıkların, devam etmekte olan kazılarda ele geçecek buluntular yardımı ile kesinliğe kavuşması beklenmektedir.

III.1.2.3. Serapis-Büst: İncelenen eserler içerisinde bulunan iki büst, Serapis özellikleri taşımaktadır.

SH-060 Büst (Lev. 12 Res. a, b)

Korunduğu Yer: Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No.: 5717
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Korozyon başlamış.
Ölçüler : yük: 12. 5 cm. ağırlık: 380 gr.
Kaide kayıp, bir parçası kopmuş olan sol omuz dışında tamamı korunmuş.

Omuzlarda geniş, göğüslerin altına doğru daralan bir form verilen gövde cepheden[162], baş hafif sağa dönüktür[163]. Boyun çok kısa baş ise iridir. Geniş yüzde gözler, burun ve ağız küçük işlenmiştir. Yüzün alt bölümünü kıvırcık ve gür sakal kaplamıştır. Çene altından ikiye ayrılıp taranmıştır. Sakala karışan bıyık aynı özelliktedir. Enseye dek uzun saç, kıvırcık ve lüleler yaparak aşağı ve üç belirgin perçem olarak da alnın üzerine dökülmektedir. Başın üzerine giyilen polos, yukarıya doğru genişler, içi oyuk ve bir kabın kaidesi formundadır.

Üzerinde bulunan giysi ince dokulu ve yuvarlak yakalıdır. Sol omuz üzerindeki katlanma ve yoğunluk, üzerine giyilen himationun izleri olmalıdır. Sağ omuz ile göğsün ortasında kalan bölümde birbiri ile ilişkisiz dik inen kabarık birkaç kıvrım görülür.

Hornbostel'e göre Anastole tipine giren eser Roma İmparatorluk Dönemi içlerinde yer almalıdır. Suriye ve Mısır buluntusu mermer iki Serapis büstü, SH-060 örneğine yakın özellikler gösterirler. Gövdenin kesiliş formu, başların hafif sağa dönüklüğü, kıvırcık saçların aşağıya ve alnın üzerine üç perçem şeklinde dökülüşü, kıvırcık ve yoğun sakal yapısı, çene altından ikiye ayrılması, giysi düzenlenişi ve inceliği gibi ayrıntılarda benzerlikler gösterir. Bu iki örnek Roma Dönemi'ne tarihlenmektedir. Sadberk Hanım örneği de Roma Dönemi İ.S. 150-200 tarihleri arasına verilmelidir.

Edr-009 Büst (Lev. 12, c, d)

Korunduğu Yer: Edirne Müzesi
Müze Env. No.: 1434
Buluntu yeri : Enez Kazısı

---

[162] Gövdenin bu formda büst olarak verilmesine örnekler LIMC VII (1994) 666 vdd. Nr. 83a. 89b. 93a.
[163] Tanrının birkaç örnek dışında heykel ve büstlerde baş hafif sola dönük betimlenmiştir.

Durumu : Döküm olan eser kahverengimsi yeşil patinalıdır. Aşağı doğru daralan altlık bir yere monte edilmek içindir.
Ölçüler : yük: 26 cm. ağırlık:
Sağ omzun üst bölümden bir parça kopmuş, baş boğazın hemen altından kırılmış fakat korunuyor, diğer yerler korunmuş. Kaide kenarlarında küçük kırık ve kopmalar var.

Geniş omuzlu gövde aşağıya doğru daralan bir formla devam eder, altta yer alan ve bir yere monte edildiği anlaşılan ion başlığı formundaki kaide üzerine oturur.

Oldukça uzun ve kalın bir boyundan sonra gelen baş, gövdeyle orantılıdır. Yüz geniş, kaşlar kalın, gözler iri ve ileri bakar. Burun ve ağız küçük işlenmiştir. Gür ve kıvırcık sakal, saç ile aynı formu gösterir ve yüzün büyük bölümünü kaplar. Lüleler şeklinde aşağı doğru sarkar, ortadan ayrıktır. Saç kıvırcık ve enseye dek uzundur. Başında, arka kısmı kaplayan ve yukarı doğru genişleyen silindirik polos bulunmaktadır.

Giysi, "V" yakalı ve ince dokuludur. Yaka bölümünde katlanma görülür[164]. Aşağı doğru uzanan hacimsiz kıvrımlar vardır. Sol omuz üzerindeki kalın giysi himationa iz vermektedir.

Enez Kazı buluntusu olan eser bir konseptle birlikte ele geçmiştir. Konseptin diğer malzemeleri ile birlikte değerlendirilmesi gereken eser tek başına tarihlenirken diğer Serapis figürleri ile karşılaştırılmıştır. Kıvırcık sakalda matkap işçiliğinin ve derinliğin artmış olması, gözbebeklerinin ve gözkapaklarının detaylı işlenişi ile eser 3. yüzyıl içlerine tarihlenir.

[164] LIMC VII (1994) 666 vdd. Nr. 83a.

Değerlendirme: "Serapis-Oturan" olarak adlandırılan Silifke Müzesi figürini duruş ve oturuş olarak orijinal Serapis yontusuna çok benzemektedir fakat, arkalıksız bir taht (diphros) üzerinde oturmaktadır[165]. Birçok özelliği ile benzeştiği "Zeus Oturan" figürinlerinden SH-045 örneği ile yakınlık göstermektedir. Her iki örnekte de figürinler ayaklarını, tahtın önünde çapraz bir şekilde duran ayakçak üzerine koymuşlardır. Sağ kolları omuzdan yana açılarak aşağıya uzanmaktadır. Yaklaşık diz hizasında havada duran elin, dört parmağı bitişik, baş parmağı ise açık durumdadır. Sol kol omuzdan yana açılarak dirsekten bükülmüş ve yukarı yönlenmiştir. Asayı kavradığı anlaşılmaktadır. Gövdeler cepheden baş Silifke örneğinde biraz sağa dönüktür. Bacakların yana açılışı, ayakçak üzerine sağ ayağın tam, sol ayağın ise parmak uçları ile basması aynı şekildedir.

Baş yapılarına bakıldığında, SH-045 kısa boyunlu Silifke örneği ise neredeyse boyunsuz işlenmiştir. İri kütleli kıvırcık sakal yapısının gövdeyle temas ettirilmesi nedeniyle bu görünüm oluşmuştur. Kıvırcık saç, Silifke Serapis'inde başa daha yapışık, Sadberk Hanım örneğinde ise kabarıktır. Sakal yapısında da aynı ayrılık görülür fakat her ikisinin sakalında da ortadan ayrılma söz konusudur. Yüz, her ikisinde geniş, uzuvlar İstanbul örneğinde küçük Silifke figürinin de ise daha iri işlenmiştir.

Giysi düzenlenişi de benzeyen figürinlerden Silifke örneği, kısa kollu ve ince dokulu khiton giymiş, Sadberk Hanım Müzesi örneğinde ise üst gövde çıplak betimlenmiştir. Bunun dışında himationun omza atılışı benzer. Çok az örnekte Serapis'in khiton giymeden betimlendiği görülmüştür. Ayrıca, SH-045 örneğinde baş üzerinde kalathos bulunmamaktadır. Serapis için önemli bir belirteç olan kalathosun eksikliği ve tanrının khiton giymeden betimlenmesi duruş, himation düzenlenişi ve ayakçak düzeninin benzerliğine karşın SH-045 örneğini Zeus figürlerine daha yakın kılmaktadır.

Serapis heykelcikleri içerisinde **"Serapis-Ayakta"** olarak tanımlanan kümede yer alan örnek, Batı Anadolu buluntusudur. Bu tipoloji ve ikonografide şimdilik fazla örnek bulunmamaktadır. Ancak bölge ve kent sikkeleri üzerindeki betimlemeleri bilinmektedir.

[165] Orijinal Serapis heykeli arkalıklı bir taht üzerinde betimlenmiştir.

Duruş ve gövde yapısı olarak Amsterdam örneği ile benzeşir[166]. Gövdenin dik ve cepheden betimlenmesi, kolların duruşu, bereket boynuzunu taşıması yakın benzerlikler içermektedir.

Serapis'in belirteçleri:

Kalathos: Polos, mobius veya kalathos olarak adlandırılan başlık, bazı tanrı ve tanrısal kişiliklerin en önemli ayraç veya belirteçleri olmaktadır[167]. Tanrı Serapis de bunlardan biridir. "Kudretli baba tanrı" betimlemeleriyle bilinen Hades, Zeus, Poseidon, Asklepios gibi tanrıların tipolojik betimlemeleri özellikle oturan heykel ve heykelciklerde birbirine çok yakındır[168]. Bu tanrıların ayrımları durumunda kalathos yardımcı olmakta ve bu karışıklık giderilebilmektedir.

Asa: Hemen her tanrı, tanrıça ve tanrısal herosların taşıdığı bu nesne, asalet ve/veya tanrısallığın belirteci olarak görev yapmaktadır. Bu tanrıların mutlak bulundurması gereken bir ayrıntı olduğu anlaşılmaktadır.

Taht ve diphros (arkalıksız koltuk): Tanrı ve tanrıçaların oturan betimlemelerinde her ikisi de kullanılabilmiştir. Ayrım gözetilmediği, aynı tanrının farklı yerlerde taht veya diphros üzerine oturduğu örnekler bulunmaktadır. Bazı eserlerde tahtın dört ayağı verilirken, bazılarında sadece arka iki ayağı işlenebilmektedir. Bu durumlar değerlendirildiğinde eser, döküm tekniğindeki zorluklar ve atölyenin yeterliliği ile paralellik göstermiş olmalıdır. Büyük ve önemli atölyelerde kaliteli üretim yapılırken tahtın tamamı işlenmekte, daha küçük veya seyyar atölyelerde ise daha basit tahtlı veya diphroslu eserler üretilmektedir.

Ayakçak: Tanrısal veya yönetsel gücü olanların, yüceltilen insanların ayaklarını yere koymalarını engelleyen, böylelikle onlara farklı bir statü kazandıran basit, fakat ayrıcalıklı araçtır. Özellikle kabartma sanatında grup betimlemelerinde sınıf belirleyicidir.

---

[166] LIMC VII (1994) 666 vdd. Nr. 26c (İ.Ö. 2. yy.).

[167] Hades, Serapis, Tyche gibi tanrı ve tanrıçalar mutlaka, Demeter ise çoğunlukla Polos ile betimlenirler.

[168] Hepsinin yukarı kaldırdığı sol elinde asa bulunur, gür saçlı ve sakallı, dolgun yüzlüdür. Bu benzerlikler içinde kalathos ayırıcı özellik taşımaktadır.

Serapis betimlemelerine bakıldığında hemen hepsinde ayakçak bulunmaktadır. Silifke ve Sadberk Hanım Serapis heykelciklerinde de bütün örneklerde olduğu gibi, orijinal heykeldeki formuna ve duruş şekline sadık kalınarak ayakçak betimlenmiştir. Ayaklardaki süsleme farkları da atölyeden kaynaklanmış olmalıdır.

Bereket boynuzu: Bereket ve bolluğu simgeleyen boynuz daha çok ayakta duran Serapis betilerinde görülmektedir. İncelenen eserler içerisinde tek örnek bulunmaktadır ancak, sikke üzerindeki tanrının, daha çok elinde bereket boynuzu taşıdığı görülmektedir.

Kerberos: Yer altı tanrısının en önemli yardımcısı ve belirtecidir. Öte dünyanın hakimi olan Hades onsuz düşünülemez. Üç başlı köpek Kerberos, öte dünyanın bekçisidir ve oraya göçenlerin yeryüzüne geri dönmesini engellemek gibi önemli bir görevi vardır.

Serapis'in de sağ yanında uysalca ve emre amade oturur durumda betimlenen Kerberos, terrakotta, sikke ve gemmeler üzerindeki betimlerde de orijinal heykelde olduğu gibi tanrının sağ yanında yer almıştır.

Kerberos'un, Serapis heykelciklerinin kolaylıkla kopan ve korunamamış kısımlarından olması, nicelikleri hakkında yorum yapmamızı engellemektedir. Ayakta betimlenen Alabanda buluntusu İst-030 kodlu Serapis heykelciğinin de sağ yanında Kerberos olması beklenebilir.

III.1.3. Hermes: İncelenen eserler içerisinde en fazla örneği bulunan tanrıdır. Eser sayısındaki yoğunluk kültünün yaygınlığından ve bu olgu tanrının üzerine yüklenen misyonların çokluğundan kaynaklanmış olmalıdır. Zeus ile Maia birlikteliğinden doğan Hermes ölülerin ve dirilerin baş tanrı ile haberleşmesini sağlamak gibi önemli ve yoğun bir görev yanında, doğar doğmaz gerçekleştirilen hırsızlık olayı[169] ile bir bakıma kötülerin de koruyuculuğunu üzerine almak zorunda kalmıştır. Bir süre omzunda koç taşıyarak[170] betimlenmesi ve daha sonra eline tutuşturulan para kesesi bu görevlerin belirteçlerindendir. Yüklendiği bu insansı özellikler, tanrının çok sevilmesini ve bu oranda da kültünün yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bazı Roma imparatorlarınca önemsenen, kendini tanrı olarak betimlettirme isteğinde Hermes tercih edilen önemli tanrılar arasında olmuştur. Nero[171] ve Domitian[172] kendisini Hermes olarak resmettiren imparatorlara örnektir. Arkadia da doğan Hermes kültü önce tüm Hellenistan'a, daha sonra Küçük Asya ve tüm Roma İmparatorluğu topraklarına yayılmıştır. Tanrı, Roma'da Merkür adını alır. Küçük Asya için önemli olan tanrının çeşitli yörelerde tapınakları olduğu bilinmektedir. Ele geçen çok sayıda sikkeler üzerinde de betimlemesi bulunmaktadır[173].

Tüm Avrupa genelinde olduğu gibi[174] Küçük Asya üzerinde de çok benimsenen ve kültü en küçük topluluklara dek ulaşan Hermes, çalışma içerisinde yer alan figürinlerinde karakteristik olarak şöyle tanımlanabilir. Başında kanatlı petasosu, ayağında kanatlı ayakkabısı, hafif yana açtığı sağ elinde para kesesi ve sol koluna yaslayıp eliyle tuttuğu kerykaionu ile şablon bir tip çizerler[175]. İncelenen eserler içerisinde görülen bu tipoloji ve ikonografi Hellen resim ve vazo sanatında pek sevilmemiş olmalıdır. Kabartma ve vazolarda diğer tanrılarla ilişkili olaylar içerisinde görülmektedir. Khylamis, petasos, kanatlı ayakkabı ve kerykaion belirleyici özellikleri iken tek eksik, sağ elinde taşıdığı para kesesi olmaktadır.

Çalışmaya konu olan figürinlerin hepsi aynı tipoloji ve ikonografide betimlenmiştir. En belirgin ayrım giyside gözlenmektedir. Araştırmacılar, bu yaygın tipoloji içerisindeki

---

[169] Bkz. Simon 1974, 296 vd. Res. 284.
[170] Bkz. Simon 1974, 300. 302 Res. 287 vd.; Comstock-Vermeule 1971, 26 Res. 23.
[171] Bkz. Simon 1974, 363 vd. Res. 833. 835.
[172] age, 364-366 Res. 836 vd.
[173] Sikke üzerindeki örnekler için bkz. Hill 1900, LXVII, 67 Lev. XII 2 (İmparatorluk Dönemi Korykos sikkeleri), 69 Lev. XII 7 (Otacilla Severa Dönemi) 70 Lev. XII 10 (Gallienus-Salonina Dönemi).
[174] Avrupa'da da yaygın olduğu, ele geçen heykelcik sayısı ve oranlarından anlaşılmaktadır. Örneğin, Colonia Augusta Raurica çevresinde 4 Zeus, 6 Apollon, 4 Ares heykelciğine karşılık 19 Hermes bulunmuştur: Heinimann 1977, 28 vd.
[175] Bkz. Simon 1990, 159 Res. 197 vd.

Hermes heykelciklerini giysinin düzenlenişine göre kümelere ayırmışlardır. Örneğin Heinimann, yaptığı tipolojik ayrımda Hermes heykelciklerini aşağıdaki gibi geniş bir yelpazede değerlendirir[176].

- Çıplak,
- Khylamis giyimli,
- Khylamis gövdenin salt sol yarısını örter,
- Khylamis giyimli fakat uzun,
- Khylamis sağ omuzda tutturulmuş.

Cociš ise daha net ve kısa bir kümeleme içerisinde tüm Hermesleri incelemeyi tercih etmiştir[177].

- Çıplak,
- Yarı çıplak,
- Giyinik.

Çalışma kapsamında yer alan Hermes figürinleri, yukarıda anılan tipolojik gruplandırmalar daha da genişletilerek, giysinin durumuna göre aşağıdaki gibi değerlendirilmiş ve kümelenmiştir.

-Giysisiz,
-Giysili,
-Giysi Taşıyan,
    -Giysi Kolda,
    -Giysi Tek Omuzda,
        -Omuzdan düz sarkan,
        -Omuzdan sarkıp kola dolanan,
    -Giysi Her İki Omuzda "Hermes-Thot".

[176] Kaufmann-Heinimann 1977, 28 vd.
[177] S. Cociš, "Mercurius. Representations en Bronze de la Dacie" Akten der 10. Internationalen Tagung über Bronzen. Freiburg 18-22 Juli 1988 (1994) 129-133.

III.1.3.1. Hermes-Giysisiz: Üzerinde giysi bulundurmayan Hermes heykelcikleri diğer belirteç veya belirteçleriyle betimlenmişlerdir. Heinimann, çıplak betimlenen İsviçre küçük bronzlarının genellikle yerel üretim olduklarını, özellikle de kuzey ve doğu Gallia bölgelerinde sevildiğini belirtmektedir[178]. Cociš, bu görüşü Dacia Bölgesi için yinelemekte ve daha çok 2. ve 3. yüzyılda üretildiğini söylemektedir. Menzel'in yayınladığı Almanya küçük bronzları içerisinde de giysisiz figürinler bulunmaktadır ve giysili örneklere göre daha az sayıdadır[179]. Sofya Müzesi Hermes figürinleri arasında da az sayıda örnek çıplak betimlenmiştir[180]. Çıplak Hermes figürinleri, incelenen Batı Anadolu heykelcikleri arasında en az örneğe sahip tip olarak dikkat çekmektedir. Giysili örneklere göre daha az benimsendiği anlaşılmaktadır.

SH-010 Hermes (Lev. 13, a-c)

Korunduğu yer: Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No.: 5632
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, sarı metal, kirli. Temizlik ve konservasyon gerekli.
Ölçüler : yük: 9 cm. ağırlık: 150 gr.

Her iki ayağın parmakları kopuk, yüz aşınmış, sol el yassılaşmış. Göz yuvaları boş olan eserin cinsel uzvu tahrip olmuş. Orijinal kaidesi ve kerykaionu ele geçmemiş.

Kendisine ait olmayan bir kaide üzerinde ayakta duran figür, genel olarak kaba işçilik gösterir. Eller ve ayaklar aşırı iri ve özensiz çalışılmıştır. Ayrıntısız işçilik, figürün tümünde aynı derecede izlenmektedir.

Sabit sağ bacak üzerine gövde ağırlığını veren figür, sağ kalça üzerine esnemiş, gövdeyi sola hareketlendirmiştir. Omuz bölgesinde tekrar dikleşen gövde çok az sola yönlendirilmiştir. Baş ise sağa döndürülerek 'S' duruşu tamamlamıştır. Yere tam basmayan sol bacak yana açık, dizden bükülü ve az geri çekilmiştir. (sergilemede ayak altına destek konulmuştur.) Sağ kol omuzdan fazla açılmadan gövdenin yanında aşağıya sarkıtılmış, sonra dirsekten bükülerek göbek hizasına dek yukarı kaldırılmıştır. Eliyle kavradığı uzun para kesesini de kalçasına dayamıştır. Sol kol, omuzdan az yana açılarak gövde yanında aşağıya sarkmakta, el ise gövdeye temas etmemektedir.

---

[178] Heinimann 1977, 29.
[179] Giysisiz betimlemeler örnekler. Boucher 1973, 66 Res. 104, 67 Res. 105, 68-70 Res. 106-111, 190 Res. 335; Menzel 1986, Lev. 8 vd. Res. 17 Lev. 10 vd. Res. 18 Lev. 13 Res. 21 vd. Lev. 14 Res. 24
[180] Marinova 1975, 112-115 Res. 123-127.

Boyun güçlü verilmiş, baş gövde ile orantılı tutulmuştur. Baş ve yuvarlak yüz yıpranmış olduğundan saç ve yüz detayları görülmemektedir. Korunan göz çukurları, gözlerin aplike edildiğini göstermektedir. Baş çevresinde dolanan diadem, alında saçın sınırını çizmekte, arkada bir kalıp gibi duran saçtan kalan düz kabartı da ense üzerinde sonlanmaktadır.

Tamamen çıplak gövdede aşınmadan dolayı kas yapısı izlenememekte ise de, böyle bir işçiliğin varlığı göbek altında bir bölümü korunan kabartıdan anlaşılmaktadır. Bacaklar ve kollar ayrıntısız, kaskatıdır ve ellerin detayları çalışılmamıştır. Eserin arkası da ayrıntılı işlenmemiş, kalça kabarıklığı ve diz arkasındaki çizgisel ayrım dışında ayrıntılara yer verilmemiştir.

Sağ elinde taşıdığı para kesesi diğer örneklerden farklı formdadır. Alt ucu yuvarlak, yukarıya doğru genişleyen üçgen formdan sonra dikdörtgenimsi bir silme üst sınırı belirlemiştir. Daha sonra yukarı uzayan kalın ve uzun yuvarlak saptan oluşmuştur. Elinde taşıdığı para kesesini kalçaya yaslaması ve kesenin formu Enns örneği ile benzeşmektedir[181].

Kaba ve orantısız işçiliği nedeniyle yerel üretim olasılığı yüksek olan eser, gövdenin ve hareketlerin katılığı, orantısız detaylar nedeniyle İ.S. 3. veya 4. yüzyılda üretilmiş olmalıdır.

Feth-012 Hermes (Lev. 13, d, e)

Korunduğu yer : Fethiye Müzesi
Müze Env. No.: 3354
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, yeşil patina, temizlik gerek. Yüzey genelde aşınmış.
Ölçüler : yük: 6. 3 gen: 3 cm.
Sağ bacak kasık altından, sağ kol dirsek üzerinden, sol el bilekten kopuk, özellikle baş ve yüz hatları olmak üzere tüm yüzey aşınmış.

Ayakta rahat bir duruş içerisinde görülen figürin, sabit sağ bacağı ile gövde ağırlığını taşımakta, sol bacağını ise dizden hafif bükerek yana açıp dengeyi sağlamaktadır. "S duruş" içerisinde sağa esneyen gövde önce sola yönlenmiş, üst bölümde tekrar dikleşmiştir. Fethiye Müzesi'ndeki örneklerin bazılarında görüldüğü gibi üst gövde, sol

[181] Fleischer 1967, Lev. 35 Res. 63.

omuz bölümünde biraz arkaya esnemiştir[182]. Baş, sabit bacak yönüne çevrilidir. Sağ kol omuzdan yana açılarak aşağıya yönlenir, sol kol ise yana açılıp gövdeye paralel aşağıya sarkarken el, bilekten içe bükülüp kerykaionu, sapın üzerinden kavramaktadır.

İnce yapılı gövde atletik, uzuvlar orantılıdır. Boyun uzun, baş ise gövde ile orantılı verilmiştir. Kol ve bacak geçişleri keskin işlenmiş, gövdenin ön bölümünde kas ayrıntıları aşınmış, arkada ise kalçanın dolgunluğu dışındaki detaylar kaybolmuştur.

Eser üzerinde giysiye ilişkin hiçbir iz bulunmamaktadır. Kolun, kerykaionu saran bölümünün özellikle arkada giysi izlenimi vermesi, olasılıkla niteliksiz işçilikten kaynaklanmaktadır. Kerykaionun enlemesine çiziklerle verilmesi alışılmışın dışında bir uygulamadır. Döküm sonrası yapılan bu çiziklerle giysi özelliği verilmek istenmiş olacağı da düşünülmelidir[183].

Oldukça uzun saplı kerykaion, üst boğuma dek verev olarak yivli işlenmiştir[184]. Üst bölüm, içi dolu ve iki boğumludur. En üst iki kenarda boynuz benzeri çıkıntılar vardır[185]. Arka bölümü ise düz bırakılmıştır.

İncelenen eserin tarihlendirilmesi için gereken veriler yeterli değildir. Yerel üretim olan figürin bronz üretimin yaygınlaştığı İ.S. 3. yüzyılda üretilmiş olmalıdır.

III.1.3.2. Giysili. Tek ve kötü korunmuş örnek olmasına karşın sonraki araştırmalarda benzer örnekler çoğalabilir düşüncesiyle alt küme oluşturulmuştur. Khylamisin bu düzenlenişiyle betimlenen Hermes heykelcikleri, Heinimann değerlendirmesinde IV. tipte incelenmiş[186], "Reisemantel" olarak da Oehler'in literatürüne girmiştir[187].

---

[182] Figürin, diğer Fethiye örnekleri olan Feth-001, Feth-008 ile gövdenin üst yapısındaki geriye esneme özelliği benzerlik göstermektedir.
[183] Yerel ve basit atölyelerde birçok detayın döküm sonrası elle yapıldığı bilinmektedir.
[184] Bulgaristan buluntusu bazı Hermes figürinlerinde de kerykaion sapı bu şekilde yivli işlenmiştir. Bkz. Marinova 1975, 104 Res. 103; 110 Res. 119; 112 Res. 122
[185] Kerykaionun üst formu Ant-004 örneğine benzemektedir.
[186] Bkz. Heinimann 1977, 29.
[187] Oehler 1960, 26 Res. 28 vd.

Giysili Hermes figürinleri, giysisiz betimlenen figürinler gibi az sayıda örnek vermektedir. Çalışma konusu eserler içerisinde şimdilik tek örnek bulunmaktadır ve bu durum Avrupa ile Mezopotamya buluntularında da söz konusudur[188].

İst-066 Hermes (Lev. 14, a-c)

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 75-457
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, yeşil oksidasyon başlamıştır.
Ölçüler : yük: 4. 1 gen: 2. 5 cm. ağırlık: 20 gr.
Her iki bacak dizden kopuk, yüz ve patina aşırı derecede yıpranmış.

Tüm belirteçlerini üzerinde bulunduran Hermes figürini özenli ve düzgün işçilik göstermez. İnce bacaklar üzerindeki gövde iyice sola atılmış, ağırlık merkezi kaymıştır. Gövdeye yapışık sağ kol dirsekten sonra gövdeden ayrılarak yana açılır, uzun saplı bir para kesesini eliyle kavramıştır. Sol kol gövde ile bütünleşmiştir. Detayları kaybolmuş el göbek hizasında gövdeye yapışmıştır. Kerykaion, sol omzun üstünde ayrıntısız ve yuvarlak bir kütle gibi durmaktadır.

Kısa bir boyundan sonra gelen baş, sola dönük ve aşırı tahrip olmuştur. Saç detayları görülmez. Baş üzerinde duran petasos bir taç formundadır.

Giysi, aynı omuzdan aşağı, diz yukarısına dek incelen bir bordür gibi iner, kol arkasında ise geniş bir kütle olarak aşağı sarkar. Giysi kıvrımları gövdede sağ koldan sola enlemesine uzanır. Kıvrım sırtları kalın, oyuklar ise fazla derin değildir. Bonn Müzesi örneğinde giysi düzenlenişi çok benzemektedir[189]. Daha nitelikli olan bu örnekte petasos ve kanat formu da oldukça yakın örnek olarak dikkat çekmektedir.

Katı bir duruşla betimlenen figürini tarihleyebilmek için detaylar yeterli değildir. Gövde ile giysinin niteliksiz ve özensiz işçiliği ile yerel üretim olmalıdır. Tarihlemek için veriler yetersizdir.

III.1.3.3. Giysi Taşıyan: Bu küme içerisinde yer alan Hermes figürinleri, khylamisin taşınış durumuna göre üç farklı alt kümede değerlendirilmiştir. Bazı örneklerde khylamis

[188] Giysili örnekler. Boucher 1973, 82-84 Res. 133-135; Kozloff-Mitten 1988, 319 vdd.
[189] Avrupa buluntularında benzer örnek için bkz. Menzel 1986, Lev. 15 Res. 26.

omza tutturulmadan sadece kol üzerinde sarılı olarak aşağıya sarkıtılmaktadır. Bu alt küme *"Giysi Kolda"* olarak adlandırılmıştır. Bazılarında ise giysi omuz üzerinde tutturulup kol üzerine yönlendirilmektedir, bu küme *"Giysi Tek Omuzda"* geri kalan örneklerde ise giysi her iki omzu kapatarak gövde ve kolla ilişkilendirilmektedir, bu küme ise *"Giysi Her İki Omuzda"* olarak adlandırılmıştır.

III.1.3.3.1. Giysi Kolda: Gövdesi çıplak olan Hermes figürinlerinde khylamis, omza tutturulmaksızın kola dolandırılmış ve buradan da aşağıya sarkıtılmıştır. Bu özellik salt Batı Anadolu buluntularına özgü değildir, Avrupa ve Mezopotamya örneklerinde de görülmektedir[190]. Cociš, Dacia ve çevresinde bu tipolojida betimlenen örneklerin, Roma İmparatorluğu eserlerini taklit etiğini ve az sayıda bulunduğunu söylemektedir[191]. Marinova'nın incelediği Sofya Müzesi örneklerinde giysisi kolda olan figürin yoktur[192]. Çalışma konusu olan Anadolu buluntusu eserler içerisinde de az sayıda örnek bulunmaktadır.

Silf-009 Hermes (Lev. 14, d, e)

Korunduğu Yer: Silifke Müzesi
Müze Env. No.: 1771
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, tamamı yeşil patina, yer yer yeşil oksidasyon başlamış. Bu nedenle bazı ayrıntılar görülememekte.
Ölçüler : yük: 7. 5 gen: 4. 3 cm. ağırlık: 87 gr.

Sağ kol dirsek üzerinden, sağ ayak bilekten, sol ayak bilek üzerinden kopuk. Kerykaionun halkaları kopuk, petasosun kanatları kırık olup, yüz aşınmış.

Ayakta ve cepheden betimlenen figürin, rahat bir duruş sergilemektedir. Sabit sağ bacak gövdenin ağırlığını taşır, buna bağlı olarak kalça sağa esnemiş, sol bacak yana açılıp dizden bükülerek geri çekilmiştir. Üst gövde bu kez sola yönlenir, baş ise bu hareketlenme içinde sağa döndürülerek "S duruş" tamamlanır. Sağ kol omuzdan yana açılarak aşağıya doğru sarkar. Olasılıkla elinde bir para kesesi tutmaktadır. Sol kol önce yana açılıp sonra dirsekten bükülerek öne yönlenmektedir. Koluna yaslayıp eliyle kavradığı kerykaion ile kola dolanmış ve aşağı sarkan khylamisi taşır.

---

[190] L. Marinescu, "Zwei Hypostasen des Merkur in der Kunst der Dacia Romana" KölnJb 33, 2000 197 vdd. Res. 2.
[191] S. Cociš, "Mercurius, Representations en Bronze de la Dacie" Akten der 10. Internationalen Tagung über Antike Bronzen Freiburg. 18.-22. Juli (1994) 129 vdd. Res. 3.
[192] Marinova 1975, 98 vdd.

Ayrıntıların büyük bölümü silinmiş olan başta petasos bulunur. Sadece kanatların bir bölümü korunmuştur. Bunun altından izlenen saçın dalgalı ve uzun olduğu anlaşılmaktadır. Uzun saç iki ayrı örgü şeklinde omuzların üzerinden kollara doğru uzamaktadır. Gövdede aşınma olmasına karşın göğüs, göbek, kasık ve baldır bölgelerindeki kasların vurgulandığı anlaşılmaktadır. Cinsel uzuvlar belirgin ve büyük bölümü korunmuştur.

Sol kola bir kez dolandıktan sonra aşağıya sarkan khylamis diz hizasına dek uzanmaktadır. Kolun hemen altında genişleyen giysi aşağıya doğru incelir, bacağa yaklaşan son bölümde ise tekrar genişler.

Yüz detayları tam korunamamış olması tarihlemede zorluk doğurur. Dolgun ve plastik verilmiş orantılı gövde yapısı ile figürin Hellenistik örnekleri anımsatır. Ancak; duruş, gövde ve giysideki sertlik ile İmparatorluk Dönemi eserlerinde görülen özelliktir[193]. İ.S. 1.veya 2. yüzyıla tarihlenmelidir.

Ant-004 Hermes (Lev. 15, a, b)

Korunduğu yer: Antalya Müzesi
Müze Env. No.: 01. 19. 75
Buluntu yeri : Serik-Gebiz
Durumu : Dolu döküm, siyah patina korunmuş. Korozyon yok. Ensenin sağ yanında bir delik açılmış. Bacak araları ve koltuk altlarında döküm artığı çapak kalıntıları var. Döküm sonrası temizlik yapılmamış..
Ölçüler : yük: 7. 2 gen: 3. 4 cm. ağırlık: 75 gr.

Her iki bacak bilek yukarısından, sağ kol dirsek altından, sol el bilekten kopuk, genel görünümüyle karikatür çalışmasını anımsatır.

Ayakta ve cepheden betimlenen figür, katı ve rahat olmayan bir duruştadır. Gövdenin ağırlığı sabit duran sağ bacağa verilmiş ve kalça sağa esnemiş, sol bacağı ise dizden az bükülerek yana açılmıştır. Esnemeden sonra sola hareketlenen gövde, omuzlarda tekrar dikleşmeye yönelir, ancak tam başarılı değildir. Baş, zorlanıyormuş gibi dik durur, gözler ileri bakmaktadır. Dengesiz bir 'S duruş' oluşmuştur. Sağ kol omuzdan yana açık aşağıya yönlenir, dirsekten büküldükten sonra ileri doğru yönlenir. Sol kol da aynı şekilde omuzdan yana açılır. Alt ucundan eliyle kavrayıp omza yasladığı kerykaionu kol üzerinde taşımaktadır[194].

---

[193] Marinova 1975, 98 Res. 92; 112 Res. 123; Walde-Psenner 1983, 50 Res. 21.
[194] Najdenova 1994, 300 Res. 4; Fleischer 1967, Lev. 34; Sikke örneği için bkz. von Aulock 1965, Lev. 152 4684 (Perge. Macrinus).

Gövdede kas yapısı işlenmemiş, bunun yerine göğüs, göbek ve kasık hizasında üç yatay ve paralel çizgi ile bölümlere ayrılmıştır. Bunun dışında, göğüsün ortasında aşağıya doğru uzanan dik bir çizgi ile de olasılıkla göğüs kafesi vurgulamak istenmiştir. Göbek deliği ve göğüsler birer yuvarlakla sınırlanmış, ortasına da iri bir nokta işlenmiştir. Kısmen korunmuş olan cinsel uzuvların üstünde az bir bölge küçük dikdörtgenlerle kıllandırılmıştır. Sırtta ise, omur bölgesi derin bir oyukla belirtilmiş, kalçalar az dolgunlaştırılıp bacaklardan keskin bir çizgi ile ayrılmıştır. Bacak arası, dizlerin az yukarısına dek çapak nedeniyle bitişik görünmektedir.

Uzun boyunlu figürün başı küçüktür. Alında bir diadem bulunmaktadır. Oval yüzde sivri çene ve burun yüz ile orantılı, ağız ise küçük ve dudaklar kapalı işlenmiştir. Göz formu da göğüs ve göbek işlenişiyle aynı şekilde tercih edilmiştir. İri işlenen gözler nedeniyle yanaklar dar kalmıştır.

Sol kol üzerinde duran giysi, kerykaion sapı ile birlikte aşağıya doğru katı bir şekilde uzanmaktadır. Giyside hiçbir detay ve kıvrım yoktur. Petasos başa bere gibi oturmuştur. Önden arkaya uzanan ve ortadan geçen geniş hat nedeniyle iki bölüme ayrılmış gibidir. Kanatlar belirgin değildir.

Kerykaion tek boğumludur ve içi doludur. İki uç boynuz şeklinde düzenlenmiş, yuvarlakların sap ile birleştiği yerde aşağıya doğru yaprak formlu birer parça sarkıtılmıştır. Kerykaionun sapı figürün dizine kadar uzanmaktadır.

Eserin katı yapısı, gövdedeki detayların özensiz işlenişi orijinal yerel üretim olabileceğini göstermektedir. Ancak, özellikle göz, göğüs ve göbek gibi uzuvların alışılmışın dışında plastik olmayan formu nedeniyle eserin günümüz kopyası olasılığını da göz önüne alınmasını gerektirmektedir.

Tarihleme konusunda kesin bir şey söylemek güçtür, ancak yukarıda sayılan özellikler nedeniyle İ.S. 3. yüzyıl içlerine verilmelidir.

Kon-001 Hermes (Lev. 15, c-e)

Korunduğu Yer: Konya Müzesi

Müze Env. No.: 330

Buluntu yeri : Bilinmiyor

Durumu : Döküm, tek parça, patina sağlam. Sol bacağın iç çeperlerinde yeşil oksidasyon ve ona bağlı olarak korozyon başlamış.

Ölçüler : yük: 16. 8 gen: 3. 4 cm. ağırlık: 610 gr.

Sol kol omzun tamamı ile birlikte kopuk, diğer yerler iyi korunmuş. Genel yapı ve ayrıntıda özenli işçilik gösteren figürinde döküm sonrası oluşan çapaklar, bacak ve kol arasından alınmamış. Eserin her yanı aynı nitelikte işlendiğinden, tüm yüzeylerden görülebilecek şekilde tasarlanmış olmalı.

Rahat bir şekilde ayakta duran figürinde, az sola dönük sol bacak sabit ve yere tam basmakta, cepheden verilen gövdenin ağırlığını taşımaktadır. Sol kalçaya doğru esneyen gövde önce sağa doğru hareketlenmiş, omuzlarda tekrar dikleşirken sol üst bölüm geri atılarak sağa döndürülmüştür[195]. Sağ bacak yarı gövde genişliğinde yana açılıp dizden bükülmüş, hafifçe geri çekilerek biraz da sağ yana çevrilmiştir. Yere parmak uçları ile basar. Sağ kol omuzdan yana açıktır ve dirsekten bükülerek aşağıya uzanır[196]. Elinde üst boğumundan kavradığı para kesesini tutmaktadır. Boyun uzun, sağa dönük baş küçüktür. Yuvarlak yüzde uzuvlar belirgin ve küçük, fakat yüz ve birbiriyle orantılı işlenmiştir. Gözler ileri bakmaktadır.

Kısa kesimli kıvırcık saç ense üzerinde sonlanır. Alnın üzerinden arkaya dolanıp başı çepeçevre saran diademe petasosun kanatları tutturulmuştur. Tepeye oturan bir şapka yoktur[197]. Saç detayları, diademin dışında kalan bölümle aynıdır.

Gövdede kas yapısı güçlü işlenmiştir. Özellikle göğüs, göbek ve kasık kasları vurgulanmıştır. Fakat bu vurgulanış belli oranlardadır, kaba ve biçimsiz değildir. Cinsel uzuvlar korunmuş, genital bölge belirtilmiştir.

Elinde, taşıdığı yalın formlu para kesesinin sapı uzun, alt bölümü şişkin ve yuvarlaktır. Yalınayak betimlenen figürün kaidesi de yoktur.

Figürinin sol omzu kökünden kopuktur. Gövdede giysiye ilişkin bir iz yoktur, fakat kol ile omuz arasına bir khylamis yerleştirilmesi olasılığı unutulmamalıdır[198]. Heinimann, omzu

---

[195] Duruşu benzeyen örnekler: Babelon 1895, 143-146 Res. 317. 319-324. 326; Reinach, RSt III, 240 vd. Res. 3 vd.; Reinach, RSt IV, 85 Res. 3. 8, 91 Res. 3, 92 Res. 5; Reinach, RSt V, 65 Res. 1, 72 Res. 1; Boube-Piccot IV 1969, 196-200 Lev. 139 Res. 2 Lev. 143 Res. 1.

[196] Duruş ve gövde yapısıyla benzerliği olan Bonn Müzesi örneği için bkz. Menzel 1986, Lev. 10 vd. Res. 18.

[197] Bu şekilde düzenlenmiş şapka örnekleri için bkz. Faider-Feytmans 1979, Lev. 14-22 Res. 29-35. 39-42.

[198] Bir giysi taşısaydı ve bu giysi omza tutturulmuş olsaydı bu örneklerdeki gibi iz bırakması gerekirdi. Bkz. Leibundgut 1980. 24 vd. Lev. 20 vd. Res. 14; H. S. Roberts, "A Bronze Statuette of Mercury found at Sagunto now in the Danish National Museum" Bronces y Religion Romana. Actas del XI Cong. Internacional de Bronces Antiguos. Madrid, Mayo-Junio (1990) 401 Res. 4.

kökünden kopuk bir İsviçre örneği için, khylamis ve kerykaion taşıyan kolun gövdeden ayrı döküldüğünü, sonra monte edildiğini ileri sürmektedir[199]. Augst ve buluntu yeri belirsiz İsviçre örnekleri khylamisli olup kol ile birlikte tamamen kopabilecek iki örnek olarak değerlendirilmelidir[200]. Sofya buluntusu olan ve omzu aynı şekilde kopuk olan bir örnek Marinova tarafından çıplak olarak değerlendirilmiştir.

Konya Hermes'inin Loeb örneği gibi giysisiz ve sol kolunda salt kerykaion taşıyarak betimlenmiş olması da mümkündür[201]. Lozan örneğinde görüldüğü gibi, giysinin kol ile birlikte kopması sonucu gövdede bir iz bırakmış olması gerekirdi[202]. Omzun arkasında görülen iz giysi için yeterli bilgi vermemektedir. Bu nedenle giysisiz olması söz konusu olabilse de, giysinin salt kolda taşınmış olabileceği daha güçlü bir olasılık olarak görünmektedir.

Konya Hermes'inin zayıf, uzun, narin yapılı gövdesi ve üst gövdenin döndürülmesi, uzun kol ve bacakları, küçük başı gibi özellikler Lysippos eserlerini veya Lysippos etkili örnekleri çağrıştırmaktadır[203]. Feytman da, Brüksel örneğinde gördüğü bu gövde yapısı ile birlikte baş ve saç işlenişini Lysippos özellikleri olarak değerlendirmek istemektedir[204]. Trier Müzesi'nde bulunan yine Lysippos özellikleri gösteren bir başka eserin gövde yapısı ile birlikte saç işlenişi de Konya örneğine çok benzemektedir[205].

İnce uzun gövdesi, küçük başı[206], yüz ve uzuvlarının küçük işlenişi, kısa kesilmiş kıvırcık saçları Hellenistik Dönem özellikleri olarak görülmektedir[207]. Eser, İ.Ö. 2. yüzyıl içlerinde yer almalıdır[208].

---

[199] Heinimann 1977, 12 Lev 12, 13 Res. 21. Yazarın döküm tekniği hakkında yaptığı açıklama uygundur, fakat eserin khylamis taşıma zorunluluğu yoktur.

[200] Heinimann 1977, 33. Lev. 14 Res. 25; Augst, Lev. 15 Res. 26. Bu örneklerde kol gövdeden koparılınca giysi de gövdeden tamamen ayrılabilecek şekilde düzenlenmiştir.

[201] J. Sieveking, Die Bronzen der Sammlung Loeb München (1913) 29 Lev. 12 vd. (Yazar, bu eserin de khylamis taşıyabileceğini söylemektedir); Fleischer 1967, Lev. 38 Res. 69 (Eserin kol ve giysi ilişkisi benzer özelliktedir); Leibundgut 1980, Lev. 23 Res. 16, 31 Lev. 29 Res. 21. Yazar, bu eserde kolun giysi ile birlikte koptuğunu ileri sürmektedir. Zayıf bir varsayımdır.

[202] Leibundgut 1980, Lev. 20 vd. Res. 14.

[203] J. Sieveking, die Bronzen der Sammlung Loeb (1913) 41 vdd. Lev. 17 vd. (Poseidon).

[204] Faider-Feytmans 1979, 59 Lev. 14 vd. Lysippos eseri olarak değerlendirilmiş. Saç yapısı, gövde oranları ve işlenişi benziyor.

[205] Menzel 1966, 13-15 Lev. 12-15 Res. 28.

[206] B. Barr-Sharrar, "How important is Provenance? Archaeologial and stylistic qoestions in the Attribution of Ancient Bronzes" Small Bronze Sculpture from the Ancient World (1990) 224 vdd. Res. 21b vd.

[207] S. Lehman, "Ptolemaios III. Euergetes-Hermes Enagonios als Pentathlos und Pankratiast" Griechische und römische Statuetten und Grossbronzen. Akten der 9. Tagung über antike Bronzen in Wien. 21.-25. April 1986 (1988) 290 vdd. Res. 1-6.

III.1.3.3.2. Giysi Tek Omuzda: Bu kümede yer alan figürinlerde khylamis iki farklı düzenleme içerisinde görülmektedir. "Omuzdan Kola Sarkan" örneklerinde khylamis önce sol omuzda tutturulmuş, oradan aşağı indirilerek kol üzerine dökümlü bırakılmıştır. Khylamis, kumaşın ağırlığı ile buradan da aşağıya sarkmaya devam etmiştir[209]. Heinimann, Hermes heykelciklerinin bu tarz giysiyle betimlenen örneklerini III. grupta incelemekte, Oehler de, bu şekilde düzenlenen giysiye 'Agraffenkhylamis' adını vermektedir[210]. 5. yüzyıla dek uzanan. "Omuzdan İnip Kola Dolanan" örneklerinde ise khylamis omuzdan sarkıp kol üzerine gelir ve bu kez kola dolandıktan sonra aşağı sarkmaya devam eder. Hermes'in bu tipolojisi[211], ikonografik olarak "Hermes-Thot" dışında diğer kümelerle ilişki içerisindedir. Eserlerin farklı müzelerde bulunması, buluntu yerlerinin bilinememesi nedeniyle tipolojik birlikteliğin yöresel özellikten veya atölye birlikteliğinden kaynaklandığı konusunda yorum yapmak güçtür.

Çalışma konusu örneklerin tipolojisi, Avrupa ve Mezopotamya buluntuları olan örneklerle örtüşmesi, Hermes'in genel panteon içerisindeki farklı tiplerinden kaynaklanmaktadır. Bu özellikler yerel kültlerin getirdiği yenilikler değildir.

III.1.3.3.2.1. Omuzdan düz sarkan: Sol omuz üzerinde sabitlenen khylamis buradan aşağıya sarkmaktadır. Kol üzerinde biriken giysi kumaşın ağırlığı ile koldan aşağı sarkmaya devam eder. Bu betimlemede benzer örnekler çok sayıdadır[212].

İst-015 Hermes (Lev. 16, a, b)

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 404
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : İçi boş döküm, konservasyon yapılmış.
Ölçüler : yük: 9.8 gen: 4.8 cm. ağırlık: 310 gr.

Sol kolun, döküm sonrası monte edilebilen dirsekten alt bölümü ile kerykaion kayıp. Petasosun kanatları kırık, yüz aşınmış olup, bunun dışında iyi korunmuş. Dört bir yandan

---

[208] Kendisini Herakles olarak betimlettiren Antiochos IV Epiphanes, Konya örneğine çok yakın özellikler göstermektedir. İnce ve uzun gövde yapısı, uzun boynu, küçük verilmiş başı ve kısa kütleler şeklinde işlenen kıvırcık saçı çok yakındır. Bkz. Kozloff-Mitten 1988, 172 vdd. Res. 1a.

[209] Mantosu sol omuzdan aşağı düz inenler için bkz. Babelon 1895, 150 Res. 338; Boube-Piccot 1969, 196 vd. Lev. 140 Res. 1 vd. Lev. 141 Res. 1 vd. Tipolojik ve ikonografik olarak yakın benzerdir; Najdenova 1994, 300 Res. 5 Giysi düzenlenişi ile birlikte para kesesini tutuşu da benzemektedir.

[210] Oehler 1960, 28.

[211] R. Thomas, Griechische Bronzestatuetten (1992) 133 vd.

[212] Boucher 1973, 74-81 Res. 119-181; Marinova 1975, 107 Res. 112; Menzel 1986, Lev. 12 Res. 20 Lev. 17 Res. 34 vd.

görülebilecek şekilde tasarlanmış, her yanı aynı kalitede işlenmiş. İşçilik niteliklidir ve tüm detaylar düşünülmüş.

Kendine ait olmayan bir kaide üzerinde ayakta duran atletik yapılı figür, rahat bir duruş içerisindedir. Sağ bacak sabit ve gövde ağırlığını taşımakta, sol bacak yarı omuz genişliğinde yana açılmış, dizden bükülerek geriye çekilmiştir ve parmak uçları ile yere dokunur. Bu duruşta gövde sabit olan sağ bacağa doğru hafif esnemiş, sola az hareketlenen gövde omuz bölgesinde tekrar doğrularak yumuşak bir 'S' duruş yapmıştır. Baş ise sabit bacak yönüne döndürülmüştür. Sağ kol omuzdan az yana açılarak ileri yönlenir, dirsekten bükülerek göbek hizasında yere paralel duruma gelir. Elindeki para kesesini dar olan boğazından kavrayarak tutmuştur. Gövdeye yapışık durumda aşağı yönlenmiş sol kol, dirsekten bükülerek ileri uzatılmış olmalıdır. Dirsek hizasında açılmış yuvarlak yuvaya kerykaionu taşıyan kolun monte edildiği anlaşılmaktadır[213].

Gövdede özellikle göğüs ile göbek, sırtta da kalça ve baldır dolgun işlenmiştir. Boyun uzun ve narin, baş küçük, yüz sivridir. Başın ve yüz hatlarının aşınmışlığına karşın uzuvların orantılı ve küçük olduğu anlaşılmaktadır. Petasosun örtmediği yerlerde saçın düz taralı olduğu görülmektedir[214]. Alında düz bir hatla uzanan saç, ensenin üzerinde küt kesimli olarak sonlanmıştır.

Sol omza atılmış giysi, kolu tamamen örterek aşağıya dökümlü bir şekilde uzanır. Giysinin kenarı bir bant gibi katlanmış, önde gövdenin kenarını örterek aşağıya uzanmakta ve dizin hemen üzerinde daralarak sonlanmaktadır[215]. Bu bölümde aşınma olsa da uzunlamasına kıvrımlar seçilebilmektedir. Arkada ise daha dar bant oluşturarak kalçanın üstünde sonlanmaktadır. Kol üzerine dökülen bölüm dirsek hizasında kolun üzerine gelerek diğer bir giysi parçasıyla buluşarak kalın bir tomar oluşturur, buradan aşağıya sarkmaya devam

[213]Hareketli ve gövdeden uzaklaşan uzuvların ayrı dökülebildiği ve sonradan monte edildiği bilinmektedir. Teknik özellikler bölümünde daha detaylı anlatılacaktır.

[214]H. S. Roberts, "A Bronze Statuette of Mercury found at Sagunto now in the Danish National Museum. Bronces y Religion Romana" Actas del XI Cong. Internacional de Bronces Antiguos. Madrid, Mayo-Junio (1990) 404 Res. 8 (Saç dışında petasosun formu da benzemektedir)

[215]Furtwängler 1893, 426 Res. 63; Reinach, RSt II, 154 Res. 2, 149 Res. 9, 155 Res. 1, 2, 6, 157 Res. 2, 158 Res. 4, 159 Res. 9, 10. 163 Res. 9; Reinach, RSt III, 48 Res. 5, 240 Res. 1; Reinach, RSt IV, 87 Res. 6, 88 Res. 3, 89 Res. 7, 93 Res. 3, 4, 94 Res.1; Reinach, RSt V, 67 Res. 4, 70 Res. 4 ve 5; Erken mermer örneklerden bkz. V. Stais, Marbres et Bronzes du Musee National Athenes V. I (1910) 80 Res. 243. Sağ ayağının dibinde keçi vardır; Bieber 1915, 62 Lev. LX II Res. 155 (Bronz. Polyklet işçiliğine benzetiliyor); Lebel 1959-61, 23 ve 24 Lev. XVI Res. 21, Lev. XVI 1, Res. 22, Lev. XVI 2, Res. 23; P. Lebel, Catalogue des collections archeologiques de Montbeliard. III. Les bronzes figüres (1962) 18 Lev. XIV Res. 12.

ederek önden sarkan ucun hemen altında yine daralarak sonlanır. Önden ve yandan gelen iki bölüm dirsek bölgesinde kumaş yoğunlaşması oluşturmuştur.

Kanatları kırılmış olan petasos, tepesi şişkin ve yanlara genişleyen fötr şapka gibi başa yayılmış ve bilinen örneklerden farklı bir görünüm almıştır[216]. Sivri dipli para kesesi yukarı doğru genişlemekte, göbek bölgesinden sonra yukarıya doğru daralmaktadır. Sapı oldukça uzundur. Eser, kanatları yanlara açılan ve bilekten yukarı uzayan ayakkabıları ile korunmuş ender örneklerdendir[217].

Aynı küme içerisinde irdelenen diğer eserlerle karşılaştırıldığında, benzer yönleri çok azdır. SH-052 örneğinde olduğu gibi, omuzdan aşağı inen khylamis, önce kol üzerine dökülür, oradan da iki ayrı uç olarak aşağı sarkmaya devam eder[218]. Aynı eserle, petasosun yassılaşmış ve yuvarlak formu ile de benzeşir[219].

İstanbul Hermesi, Chur örneği ile yakın benzerlikler gösterir. Gövdenin narin fakat atletik yapısı, uzun boynu, gövde ile orantılı başı, ince uzun yüzü, uzuvların yüz ile orantılı işlenişi iki eseri birbirine yaklaştırır. Ayrıca petasosun yayvan formu, kısa kesimli az dalgalı saçları ve ense üzerinde sonlanışı da benzerdir. Eser, Overbeck tarafından İ.S. 2. yüzyılın ikinci yarısına veya 3. yüzyılın başına tarihlenmiştir[220].

Heinimann ise tarihlemede Overbeck'den farklı düşünmektedir. Khylamisin omuz üzerinde bu şekilde düzenlenişi, kenara doğru apolet çıkıntısı bırakması ve giysinin ince, sert yapısı nedeniyle en geç İmparatorluk Dönemi başlarına, 1. yüzyıla tarihlemeyi uygun bulmaktadır[221].

İstanbul Hermesi, Chur örneği gibi giysinin omuz çıkıntısını içermez. Fakat aşağıya dökülüşü aynı sertliktedir. Aşınmışlığından dolayı kıvrım detayları görülmemektedir. Petasosun formu, saçın kısa işlenişi, giysinin yakın benzerliği nedeniyle tarih olarak iki eser birbirine yakın olmalı ve İ.S. 1. yüzyıl sonu ya da 2. yüzyıl başlarına tarihlenmelidir.

---

[216] Faider-Feytmans 1979, Lev. 26 Res. 46-48. Aynı eserin petasosu da baş üzerinde yayvan bir form almıştır.
[217] Faider-Feytmans, Lev. 26 Res. 46-48 Yukarıda anılan eserin ayakkabıları da benzerdir.
[218] Bu düzenleme için çok yakın bir örnek Bonn Müzesi'nde bulunmaktadır. Bkz. G. Faider-Feytmans, Recueil des bronzes de Bavai, VIII. Supplement a Gallia (Paris 1957) 49 Lev. VII Res. 33; Faider-Feytmans 1979, 66 Lev. 26 Res. 47 (Giysi düzenlenişi benzemektedir); Menzel 1986, Lev. 12 Res. 20.
[219] Benzer başka örnekler için bkz. Faider-Feytmans 1979, Lev. 25 Res. 45 Lev. 26 Res. 46-48.
[220] B. Overbeck, SchwNR 61, 1982, 81 Res. 2.
[221] Heinimann 1994, 11 vd. Lev. 11-14 Res. 8.

SH-052 Hermes (Lev. 16, c-e)

Korunduğu Yer: Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No.: 5638
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, yeşil patina.
Ölçüler : yük: 7 cm. ağırlık: 80 gr.

Kerykaionu kayıp, sol elin tarak kemikleri kırık, yüzün sol bölümünde aşınmalar vardır. Nitelikli ve özenli bir işçilikle üretilen eser genelde iyi korunmuş.

Kendisine ait olmayan bir kaide üzerinde ayakta duran figür, bütünüyle cepheden verilmiştir. Sağ bacak sabit ve ayak yere tam basar, gövde ağırlığını taşımaktadır. Sol bacak ise yarı omuz genişliğinde yana açık, dizden az bükülü ve yere tam basmamaktadır. Sağ kalça üzerine esneyen gövde, az da olsa sola yönlenmiştir. Bu nedenle gövdede hareketlenme çok azdır. Dik ve katı görünüşüne karşın yandan bakıldığında dizin bükülü olduğu, gövdenin geriye esnediği anlaşılmaktadır. Sağ kol yana açılıp önce aşağı uzanır, sonra dirsekten bükülerek ileri yönlenir ve yere paralel duruma gelir. Elinde boğazı dar, gövdesi geniş keseyi dar yerinden kavrayarak taşımaktadır. Sol kol omuzdan gövdeye bitişik aşağıya uzar, dirsekten bükülerek ileri yönlenir. Tuttuğu nesne kayıptır.

Gövde atletik yapılı, göğüs ve göbek bölgesinde sıkı kaslar vurgulanmıştır. Arkada ise sırt kaslarının detayları işlenmemiştir. Boyun uzun, baş orantılı yüz ise yuvarlaktır. Dolgun yüzde, gözler, burun ve dudaklar orantılı ve küçük verilmiştir. Kulaklar yapışıktır.

Kısa ve katlı kesilmiş saçlar, alın üzerinde ve arkada da iki kat oluşturur. Alın üzerindekiler su damlası görünümde iken arkadakiler daha uzun formdadır. Alt sıra kulakların arkasında sonlanır, üst sıra ise alnı dolaşarak dönüşü tamamlar. Başa geçirilen yassı ve yuvarlak petasosun, tepedeki kanat uçları kırıktır.

Büyük oranda çıplak olan gövdenin sol bölümü khylamis ile örtülüdür. Sol omzun üzerine atılan giysinin bir ucu öne yönlendirilmiş, kol üzerine döküldükten sonra diz üzerinde bacağa dokunarak ve sivri bir uç yaparak sonlanmıştır. Diğer uç ise omuzdan sırta iner, aşağıya düz sarkarak dizin arkasında yine sivri şekilde son bulur[222]. Giyside oluşan kalın 'V' kıvrımlar merkezden dışa doğru büyümekte, özellikle sırtta daha belirgin duruma

[222] A. Michaelis, Ancient Marbles in Great Britain (1882) 628 Res. 22; Furtwängler 1893, 426 vd.; Mitten-Doeringer 1969, 257 Res. 247 (Giysi düzenlenişi, aşağıya dökülüşü çok benziyor. İ.S. 1. yy. tarihlenir); LIMC V 1 (1990) 366 Nr. 940; Najdenova 1994, 300 Res. 4 (Para kesesini tutuşu da benzemektedir.).

gelmektedir. Önde ve kol üzerinde giysinin hareketine koşut kalın kıvrım sırtları ve oyuklar oluşmuştur.

İncelenen eserler içerisinde en yakın benzeri yine aynı kümede yer alan İst-015 örneğidir. Giysi düzenlenişi yanında petasosun formu, keseyi tutan elin duruşu, saçın kısalığı benzerdir.

Giysi düzenlenişinde en yakın örneklerden biri Ontorio Müzesi Hermesi'dir[223]. Kumaşın ağırlığı ile aşağıya dökülen giysinin kol üzerinde birikimi, dik uzayan kıvrımların yalınlığı ve derin olmamaları benzemekte, altta oluşan kırlangıç kıvrımların çokluğunda ise ayrılmaktadır. Eser, İ.S. 1. yüzyıla tarihlenmektedir.
Columbia Üniversitesi Müzesi örneğinde de giysi aynı özellikler gösterir[224]. Bu eser ise İ.S. 2. yüzyıla verilmektedir.
Giysi ve kıvrım benzerliği yanında gövde yapısı ve duruş iki örnekten de farklıdır. Daha dik ve katı duran SH-052, Louvre[225] ve Paris[226] örneklerine daha yakındır. Gövde ve duruş ile birlikte giysi düzenlenişi ve petasosun başa oturmuş yayvan formu da benzemektedir. Bunların yanında saçın kısa kesimi ve düzlüğü de her iki eserde aynıdır.

Speyer Hermesi ise Sadberk Hanım Müzesi örneğine en yakın örnek olarak gösterilebilir[227]. Gövdedeki durgun ve katı yapı ile giysinin, omuzdan yana uzayan çıkıntısı dışında her yönü benzemektedir. Giysi dışında saçın kısa kesilmesi, petasosun başa otururken aldığı yayvan form, kanatların bağlantı yeri de diğer benzer yanlarıdır.

Heinimann'ın İ.S. 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlediği Waldenburg Hermesi ve yerel üretim olarak nitelediği Augst üretimi Hermes figürinlerinde, giysinin arkasında oluşan ve merkezden dışa büyüyen "V kıvrımlar" giyside SH-052 eserine benzerlik gösteren örneklerdir[228].

---

[223] Mitten-Doeringer 1969, 257 Res. 247.
[224] LIMC V (1990) 370 vd. Nr. 974 b.
[225] Ridder 1913, 79 Lev. 40 Res. 539.
[226] Babelon 1895, 142 Res. 316.
[227] H. Menzel, Die römischen Bronzen aus Deutschland I Speyer (1960) 8 Lev. 11 Res. 13.
[228] Kaufmann-Heinimann 1977, 34 vd. Lev. 17-19 Res. 27-29. Yazar 29 numaralı eserin saçlarında Polyklet özellikleri görmek ister. SH-052 örneğinin böyle bir özelliği yoktur.

Feytmans, SH-052 Hermesi'ne duruş katılığı ve giysi düzenlenişinde çok benzeyen Belçika örneğini yerel üretim olarak nitelemiş fakat tarihlendirmemiştir[229].

Bu karşılaştırmalara göre, Sadberk Hanım örneğinde görülen sertliğin, giysinin aşağı dökülürken aldığı doğal olmayan forma da yansıması, eserin İ.S. 1. yy. sonu veya İ.S. 2. yy. başına tarihlenmesini gerektirir.

Ant-003 Hermes (Lev. 17, a, b)

Korunduğu Yer: Antalya Müzesi
Müze Env. No.: 10. 10. 78
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, siyah patina, temizlenmediği için kireçli toprakla dolu kahverengi bir yüzey oluşmuştur.
Ölçüler : yük: 5.9 gen: 2.3 cm. ağırlık: 40 gr.

Sağ bacak diz altından, sol kol omuzdan kırık ve noksan, kerykaionun sadece üst bölümü korunabilmiş. Tüm yüzeyde olduğu gibi yüz bölgesinde de aşınma var. Döküm sonrası ince işçilik yapılmamış.

Ayakta ve tamamen cepheden betimlenmiş figür, gövde ağırlığını sabit sağ bacağa vermiştir. Sağa esneyen gövde, sonra sola yönlenmiş ve omuz bölgesinde tekrar düzelirken biraz sağa döndürülmüştür. "S duruş" belirgin olarak verilmiş, baş sabit bacak yönüne döndürülerek bu duruş tamamlanmıştır. Sol bacak ise yarı omuz genişliğinde yana açılarak dizden bükülüdür. Sol kol omuzdan az yana açılmıştır fakat kopuktur. Omzuna yaslanmış olan bir kerykaion taşıdığı anlaşılmaktadır. Sağ kol gövdeye yapışık aşağıya uzanırken sadece göbek hizasında gövdeden ayrılır. Elinde, üst boğumundan kavradığı para kesesini aşağı doğru sarkıtarak taşımaktadır. Kese bacağa dokunmaktadır.

Boyun kısa fakat güçlüdür, gövdeye göre küçük olan başta yüz çeneye doğru sivrilir. Yüz uzuvlarının hatları izlenememektedir. Düz saçlar, alında izlenen diademin altında bir çizgi yaparak yanlara devam eder. Saçın ense üzerinde yay çizerek sonlandığı anlaşılmakta, baş aşınmış olsa da petasosun izi seçilmektedir.

Gövdede göğüs dolgunluğu ve kasık oyukları belirgindir. Başka bir kas detayı görülmez. Sırtta ise yine omurga oyukluğu ve kalçaların dolgun verilişi dışında detay izlenememektedir.

[229] Feider-Feytmans 1979, 66 Lev. 26 Res. 47.

Sol omza attığı giysinin kısa ucu öne uzatılmış, kolun kopması nedeniyle kol ile ilişkisi bilinmemektedir. Ancak giysinin kola katlanma izine de rastlanmamaktadır. Arkada ise giysinin diğer ucu sol omzun tamamını örterek aşağı uzamakta ve ayak ucunda duran hayvanın başına değmektedir. Giysi önde kat kıvrımları, arkada da derin ve geniş oyuklu uzun bir kıvrım oluşturmuştur.

Sol ayağın dibinde olasılıkla bir hayvan durmaktadır. Tüm detayları aşınmıştır, ancak benzer örnekler ışığında bir keçi, koyun veya köpek olmalıdır. Hermes'in betimlemelerinde hayvanı genellikle sağ ayağının dibinde durmaktadır[230]. Bu örnekte ise az sayıdaki örnekler gibi sol ayağın hemen dibinde bulunur[231].

Bu çalışma kapsamında incelenen eserler içerisinde uzun ve zayıf gövdeli, oran olarak küçük işlenmiş başı ile Kon-001, İst-028, Feth-003 örnekleri ile aynı özellikleri paylaşır. Fakat Konya ve İstanbul örneklerindeki sol üst gövdenin döndürülmesi, Antalya Hermesi'nde ters omza yansıtılmıştır.

Para kesesi ile ilgili özelliği ise hiçbir örnekte rastlanmamıştır. Gövdenin yanında aşağı dek sarkan kolu ve elinde taşıdığı para kesesini tutuş şekli ilginçtir. Diğer tüm örneklerde orta boğumundan kavrarken Antalya örneğinde tanrı keseyi aşağı doğru sarkıtarak kavramıştır[232].

Paris örneği, gövde yapısı ve kısa saç özelliği ile de Antalya eserine benzemektedir[233]. Uzun ve ince gövde yapısı, gövdeye oranla küçük başı ile Hellenistik Dönem örneklerine benzer[234]. Erken Roma Dönemine tarihlenmelidir.

Silf-006 Hermes (Lev. 17, c, d)

Korunduğu Yer: Silifke Müzesi

Müze Env. No.: 1255

---

[230] Menzel 1986, Lev. 17 Res. 35; S. Cociš, "Mercurius Representation en Bronze de la Dacie" Akten der 10. Internationalen Tagung über Antike Bronzen Freiburg 18-22 Juli (1994) 130 Res. 3; Marinescu 2000, 199 Res. 2.

[231] Boucher 1973, 85 Res. 136.

[232] Bu özellikte benzer örnekler için bkz. Babelon 1895, 147 Res. 328; Siebert, age. Lev. 276 Res. 940; Menzel 1960, 6 vd. Lev. 8 vd. Res. 9; 7 vd. 8 Lev. 10 vd. Res. 11 vd.; Menzel 1966, 20 vd. Lev. 20 Res. 39. 43; Faider-Feytmans 1979, Lev. 23 Res. 43 Lev. 24 vd. Res. 44 vd. Lev. 26 Res. 46; Leibundgut 1980, Lev. 22 Res. 15; A. Kaufmann-Heinimann, Neufunde und Nachträge V (1994) Lev. 17-19 Res. 14 Lev. 20 vd. Res. 15 Lev. 22 Res. 17.

[233] Babelon 1895, 147 Res. 328.

[234] Bu özellikler, Kon-001, İst-028 ve Feth-003 örnekleri ile benzeşir.

Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, siyah patina. Baş, boyun ve giysi üzerinde yeşil oksidasyon var..
Ölçüler : yük: 7.4 gen: 4.6 cm. ağırlık: 100 gr.

Sağ bacak diz, sol bacak bileğin üzerinden, sağ kol dirsekten kopuk. Baş ve yüz aşınmış, petasosun kanatları ve kerykaionun halkaları kırık, kaidesiz. Eser, aşınmalara karşın genel yapısı ile nitelikli bir işçilik gösterir.

Atletik yapılı figür, ayakta ve rahat bir duruş içerisindedir. Sağ bacak sabit ve gövde ağırlığını taşımakta, sol bacak yarı omuz genişliğinde yana açık ve dizden bükülmüştür. Sağ kalçaya esnemiş durumdaki gövde, önce sola yönlenir, omuz bölgesinde tekrar düzelerek 'S' duruşu tamamlar. Dik durumdaki baş sabit bacak yönüne döndürülmüştür. Sağ kol omuzdan yana açılıp aşağı doğru uzatılmakta, elinde karakteristik özelliği ve belirteci olan para kesesini taşımış olmalıdır. Sol kol yana, yere paralel durumda açıktır[235]. Aynı omuzdan gelen giysiyi ve kolu üzerine yatırılan kerykaionu taşımaktadır[236].

Gövdede göğüs, göbek ve kasık, arkada sırt ve kalça bölgesindeki kaslar vurgulanmıştır. Kolların güçlü işlenişi genel yapıya uymaktadır. Boyun uzun ve güçlü, baş iri verilmiştir. Oval yüzde uzuvlar, baş da ise saç detayları aşındığından yalnızca kanatlı petasosun ve ense yukarısında sonlanmış saç demetinin izleri görülebilmektedir. Cinsel uzuvlar belirli ve korunmuştur.

Sol omuzda tutturulan khylamisin öne bakan yüzü, kol genişliği kadar yana açılmış, aşağıya doğru ve daralarak bacağın koptuğu yere dek uzamıştır. Arkaya uzatılan bölüm öndekine koşut aşağıya uzamaktadır. Giysinin bu durumuna uygun olarak, uzunlamasına ve derin kıvrım oyukları oluşmuştur

Figür, başında kalan petasosun kanatları, sağ kolun yana açılışı, sol kolunda taşıdığı khylamis ile Hermes olarak yorumlanmıştır.

---

[235] Duruş ve gövde yapısına benzer örnekler için bkz. Faider-Feytmans 1979, Lev. 23 Res. 40; Leibundgut 1980, III. Lev. 20 vd. Res. 14 Lev. 28 Res. 20. Bu eserin sağ kolu gövde yanında aşağı uzamaktadır. Diğer yönleri benzer; Leibundgut 1980, Lev. 29 Res. 21.

[236] Kerykaionun varlığı khylamisin ortasında oluşan içbükeylikten anlaşılmaktadır.

Silifke Hermesi, küme içerisindeki diğer örneklerle benzeşmez. Özellikle khylamisin formu ile tekil örnektir[237]. Diğer kümelerdekilerle karşılaştırıldığında ise, gövde yapısı, duruşu ve sağ kalçaya esnemesi ile Uşak-001, SH-046, İST-077 ve Feth-008 örnekleriyle birliktelik gösterir. Başın çevrildiği yön ile sağ kolun yana açılışı da benzemektedir.

Dolgun ve atletik yapılı figürin, Silf-009 örneği ile benzerlik içerisindedir. İ.S.1. veya 2. yüzyıla tarihlenir.

III.1.3.3.2.2. Omuzdan Sarkıp Kola Dolanan : Hermes, bu tipolojide bir öncekinden farklı olarak sol omzuna tutturulan giysiyi sol kol üzerinden geçirdikten, yani koluna doladıktan sonra aşağı sarkıtmıştır. Heinimann'ın kümelemesine göre II. tiptir[238]. Oehler, khylamiste yapılan bu düzenlemeyi 'Schulterbauschkhylamis' olarak adlandırmıştır[239]. Tipolojik olarak benzerleri çoktur[240]. Hermes, özellikle Sofya Müzesi figürinleri içerisinde en çok bu tipoloji ile betimlenmiştir[241]. Küçük Asya'da bazı kent sikkelerinde bu tipolojide betimlendiği görülmektedir[242].

Kon-003 Hermes (Lev. 18, a, b)

Korunduğu Yer: Konya Müzesi
Müze Env. No.: 889
Buluntu yeri : Konya
Durumu : Tek parça içi dolu döküm.Yüzey genellikle iyi korunmuştur. Sağ kol dirsek bölgesinde konservasyon yapılmış.
Ölçüler : yük: 9.5 cm. ağırlık: 120 gr.

İki bacak kaval kemiğinin altından itibaren kopuk, kerykaion eksik diğer yerler ise korunmuş. Kaliteli üretim olmasına karşın kol altı ve bacak arasındaki döküm artığı çapaklar alınmamış.

Figür, en yaygın duruşlardan birinde betimlenmiştir. Sağ bacak sabit gövde ağırlığını taşımakta, sol bacak yarı omuz genişliğinde yana açık ve dizden hafif bükülerek geri çekilmiştir. Cepheden betimlenmiş gövde hafif sağa esnemiş, yukarı doğru önce sola

[237]Giysinin bu düzenlenişine fazla örnek bulunamamaktadır. Başvuru kaynakları olan Menzel, Fleischer, Heinimann, Leibundgut vb. yazarların çeşitli müzeleri kapsayan Batı Avrupa buluntuları yayınlarında da karşılaştırma örnekleri yoktur.
[238] Bkz. Heinimann 1977, 29.
[239] Oehler 1960, 25-29.
[240] Benzerleri için bkz: Babelon 1895, 148 Res. 330; Reinach, RSt II, 154 Res. 3, 6, 8, 155 Res: 8, 9, 157 Res. 7, 158 Res. 1, 5, 6, 159 Res. 1-8; Reinach, RSt III, 43 Res. 3-5, 44 Res. 5, 49 Res. 2, 241 Res. 1; Reinach, RSt IV, 78 Res. 5; Reinach, RSt V, 67 Res. 5; Lebel 1959-61, 25 Lev. 20 Res. 33, S. 26 Lev. XXII Res. 36; Boube-Piccot 1969, Lev. 141 Res. 3, 199 Lev. 142 Res. 1, 2, 266 Lev. 215 Res. 1, 267 Lev. 216 Res. 1;
[241] Marinova 1975, 99-106 Res. 93-110.
[242] Örnek için bkz. Barclay 1897, 118 Lev. XX 2 (Karya Herakleia. Erken İmp. Dönemi)

yönlenip omuz bölgesinde doğrulmuştur. Baş, sabit bacak yönüne çevrilmiş ve "S duruş" tamamlanmıştır. Sağ kol gövdeden yana açık aşağıya sarkmakta, dirsekten az bükülerek ileri yönlenmektedir. Eli ile para kesesini üst boğumundan kavramaktadır. Sol kol ise dirseğe dek gövdeye dayalı aşağı iner, dirsekten bükülerek ileri yönlenir. El detayları görülmemektedir.

Göğüs, göbek ve kasık bölgesindeki kaslar vurgulanmış, arkada ise kürek kemikleri bölgesi ve kalçalar dolgun işlenmiştir. Cinsel uzuvlar belirgin ve korunmuştur.

Boyun uzun, baş gövde ile orantılıdır. Oval ve dolgun yüzde uzuvlar küçük, fakat birbiriyle orantılıdır. Ağız kapalı işlenmiş, yüzde hafif bir tebessüm gözlenmekte, gözler ileri bakmaktadır.

Sol omuzda tutturulan giysinin ön ucu oldukça kabarıktır ve göğüs üstüne dek uzamaktadır. Arkaya yönlendirilen uzun bölüm, önce aşağı düz iner, dirsek üzerinde kola dolanır ve bileğe dek uzanır, daha sonra da aşağı sarkar[243]. Baldır hizasında sivri sonlanırken bir katlanma oluşturmuştur. Arkada giysinin yönlenişine uygun yalın kıvrımlar gözlenir. Gövdenin diğer bölgesi çıplaktır.

Kanatlı şapkası hareketlidir ve yanlarda kıvrılarak havaya kalkmıştır. Ortada önden arkaya uzayan yüksek kanat korunmuştur. Para kesesi ise uzun boyunlu ve göbek kısmı çok şişkin değildir.

Aynı küme içerisinde yakın benzerlikte örnekler bulmaktadır. Örneğin Feth-008 ile, atletik gövde yapısı, giysinin arkaya atılırken omza sarılıp kola inmesi ve petasosun formu, İst-010 ile giysinin omza sarılışı gibi özellikleri benzeşir.

Aynı bölge buluntusu olan ve farklı kümede irdelenen Kon-006 örneği ile de atletik gövde yapısı, sağ kolun yönlenişi dışında duruşu ve petasosun formu ile benzerlikler gösterir.

---

[243] Mantosunu sol omuzdan aşağı sarkıtanlar kümesine girenler için bkz. Menzel 1966, Lev. 20; Faider-Feytmans 1979, 63, Lev. 21 vd. 64 Lev. 23 Res. 43, 66 Lev. 26 Res. 46 (Özellikle giysi düzenlenişi çok benzer üç örnektir); Roberts, age. 400 Res. 1-3. Yazar bu eserin de Polyklet stili taşıdığını öne sürer, fakat tarihlemez. Giysi düzenlenişine yakın benzerlik gösteren örnek için bkz. A. Haarhuis, "Recently Found Bronzes from the canabae legionis in Nijmegen" Acta of the 12th International Congress on Ancient Bronzes Nijmegen 1992 (1995) 373-377 Res. 3.

Nijmegen ve Kuzey Bulgaristan buluntuları ile duruş, giysinin sol omza tutturulup arkadan aşağı indirilmesi, dirsek hizasından kola sarılışı ve aşağıya sarkıtılışında yakın benzerlikler bulunmaktadır[244]. Nijmegen buluntusu İ.Ö. 1. yy.a tarihlenmektedir. Bu tarih Konya örneği için erkendir. Eser İ. S. 1. yüzyıl içerisine tarihlenmiştir..

İst-010 Hermes (Lev. 18, c, d)

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 1560
Buluntu yeri : Mut-İçel
Durumu : İçi boş döküm. Korozyon çok az, oksidasyon var, temizlik gerekli.
Ölçüler : yük: 11.7 gen: 7.2 cm. ağırlık: 250 gr.
Sağ elinde taşıdığı kerykaionu eksik olup, diğer yerler tamamen korunmuş.

Kendisine ait olmayan bir kaide üzerinde ayakta duran figürün, gövde ağırlığını taşıyan sağ bacağı sabit fakat yere tam basmamaktadır. Sol bacağı ise az yana açılmış dizden bükülerek biraz geri çekilmiş ve parmak uçları ile yere basmıştır. Cepheden verilen gövde sağ kalçaya esnemiş, sonra sola yönlenmiştir. Omuzlarda tekrar doğrularak "S duruş" verilmeye çalışılmıştır. Fakat arkadan bakıldığında kalçaların yönlenişinde bir terslik görülmektedir. Normal duruşlarda sabit bacak yönündeki kalça daha yukarıda dururken bu örnekte bunun aksi bir durum söz konusudur. Sol kalçası yukarıda örnekler vardır, fakat bu örneklerin sol bacakları sabit ve taşıyıcıdır[245]. Her iki ayağı ile tam olarak yere basmaması da normal değildir. Bu görünümle tanrının, bulunduğu yere sanki havadan inmek üzere olduğu anlatılmak istenmiş gibidir. Ya da tasarımda teknik bir hata yapılmıştır.

Sağ kol omuzdan yana açılarak aşağı yönlenmiş, dirsekten bükülerek ileri ve az yana uzanmıştır. Elinde üst boğumundan kavradığı balık formlu bir para kesesi tutmaktadır. Sol kol ise dirseğe dek gövdeye yapışık aşağı inmiş, sonra dirsekten bükülerek yana ve ileri yönlenmiştir. Elin korunan parmakları kerykaionu tutar durumdadır.

Boyun uzun ve zarif, baş gövde ile orantılıdır. Dolgun ve toparlak yüzde uzuvlar küçük ve orantılı işlenmiştir. Kalın kaşlı, iri gözlü, küçük burunlu ve etli dudaklıdır. Ağız kapalı verilmiştir. Sağa çevrili başta gözler ileri bakmaktadır. Kıvırcık saçlar ense üzerinde sonlanır, önde ortadan ayrılarak yanlara taranmıştır. Kanatları açık ve uzun petasos başa tam oturmuş ancak saçlara baskı yapmamaktadır.

---

[244] Najdenova 1994, 299 Res. 4.
[245] Faider-Feytmans 1979, Lev. 14 Res. 29.

Khylamisin kısa ucu sol omuzdan aşağı sarkıtılıp, göğsü örterek göbek boşluğuna yönlendirilmiştir. Uca doğru daralan kumaş yuvarlak ve küçük bir ponponla bitirilmiştir. Arkaya atılan büyük bölüm ise omzun arasını sararak koltuk altına yönlendirilir, dirsekten tekrar kol üzerine gelir ve kola dolandıktan sonra bilekten aşağı sarkıtılır. Kolun altında genişleyen sarkan kısım katı bir şekilde gövdeye (içe) yönlenir ve diz hizasında sonlanır[246]. Omzun arkasında ve kolun üst bölgesinde yalın ve derin oyuklu kıvrımlar oluşmuştur. Kıvrım sırtları şişkindir.

Çıplak gövdede göğüs, göbek ve kasık bölgesindeki kaslar vurgulanmış, kalçalar dolgun işlenmiştir.

Taşıdığı para kesesi, kuyruk başlangıcından kavranmış ve baş aşağı tutulan bir balığı andırır[247]. İncelenen eserler içerisinde, farklı kümeden İst-051 Hermesi de balık formlu kese taşır. Eserlerin çoğunluğunun kese taşıyan kolu kopuk olduğundan para keselerinin formları için genel bir değerlendirme yapmak olası değildir.

Plastik verilmesi ile erken, sert işlenişi ile de geç özellikler gösterir. Erken İmparatorluk Dönemi özellikleri gösteren eser İ.Ö. 1. yüzyıla tarihlenmiştir.

İst-023 Hermes (Lev. 19, a, b)

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 458
Buluntu yeri : *Bilinmiyor*
Durumu : İçi dolu döküm, yüzeyde oksidasyon başlamış.
Ölçüler : yük: 8.2 gen: 4.2 cm. ağırlık: 100 gr.
Sol bacağın dizden aşağısı kopuk, yüz özellikle göz çevresinde tahrip olmuş.

Kendisine ait olmayan bir kaide üzerinde ayakta duran figür, kanatlı ayakkabısı dışında tüm belirteçlerini üzerinde bulundurmaktadır. Sabit sağ bacağı üzerine gövde ağırlığı verilerek sol bacak hafifçe yana çevrilmiş, yarı gövde genişliği kadar yana açılmıştır. Bacağın dizden kopuk olması hareketin devamının izlenmesini güçleştirse de, figürün

[246] Benzerleri için bkz: Reinach, RSt II, 160 vdd. Res. 3 Res. 9 Res. 161; Reinach, RSt III, 43 vdd. Res. 3-5, Res. 44 Res. 49; Reinach, RSt IV 78 Res. 5; Reinach, RSt V 67 Res. 5; Lebel 1959-1961, 25 Lev. 20 Res. 33; 26 Lev. XXII Res. 36; Boube-Piccot 1969, 198 Lev. 141 Res. 3; 199 Lev. 142 Res. 1 vd.; 200 Lev. 144 Res. 1

[247] Balık formlu para keselerine örnek için bkz. Marinova 1975, 108 Res. 113. Bulgaristan buluntusu figürin, iri ve balık formlu para kesesini boğaz bölümünden kavramıştır.

ayağını bir nesnenin üzerine koyduğu izlenimi uyanmaktadır. Hafifçe öne eğilen üst gövde bu düşünceyi desteklemektedir. Sağ bacağın sabitliği ve yere tam basmasına karşın kalçaların aynı hizada olması da sol bacağın yukarı kaldırıldığına işarettir. Sol bacak dışında gövdenin bütünü ve baş cepheden betimlenmiştir. Sağ kol omuzdan yana ayrılarak gövdenin yanında aşağıya sarkıtılmış, elinde üst boğumundan sıkıca kavradığı para kesesini taşımaktadır. Dirseğe dek gövdeye yapışık sol kol, daha sonra gövdeden ayrılıp dirsekten bükülmüş ve ileri uzatılmıştır. Eliyle alt ucundan tuttuğu kerykaion omza dayalıdır. Gövdede göğüs ve göbek kasları vurgulanmaya çalışılmış, fakat özellikle göbek bölgesinde şematik görünüm almıştır.

Boyun kısa, baş iri, yüz geniş ve yuvarlak işlenmiştir. Yüz uzuvları orantılı, burun kemerlidir. Kalın dudaklar aralık verilmiştir. Aşınmadan dolayı gözler patlak görünür. Kıvırcık ve kısa saç, başa bere gibi oturan kanatlı ve yuvarlak petasosun altından görülmektedir. Arkada düz olarak ense üzerinde son bulur.

Sol omuzda fibula ile tutturulmuş giysinin ön ucu kısa tutulmuş, göğüsün yukarısında sonlanmıştır. Arkaya yönlendirilen bölüm ise omzun arkasını örterek kol altına girer, dirsek bölgesini sardıktan sonra aşağıya sarkıtılır. Alta doğru daralan kumaş, katı bir şekilde içe yönlenir ve diz hizasında son bulur[248].

Kerykaion, uzun saptan sonra üç boğum yaparak üstte düz sonlanır. Ortada iki yuvarlak delik oluşturur. Para kesesi, ince saplı ve ortada genişleyip alt uçta tekrar daralan formdadır.

Bulunduğu küme içerisinde yakın benzeri yoktur[249]. Speyer örneğine gövde yapısı ile yakın benzerlikler gösterir[250]. Göğüs ve göbek kaslarının kabartılı ve sert işlenişi nedeniyle İ.S. 3. yüzyıla verilir.

İst-024 Hermes (Lev. 19, c-e)

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri

Müze Env. No.: 1277

Buluntu yeri : Bilinmiyor

---

[248] Mantosu sol omuzdan aşağı inip sol kola dolananlar için bkz. Najdenova 1994, 300 Res. 4.

[249] Bol-Weber 1985, 146 vd. Res. 67. Gövde yapısı, ve kasların şematik işlenişi, petasosun formu ve başa oturuşu, şapka altından görünen saçların çizgisel düz formu benzer. Yazar, yerel üretim olabileceğini düşünmektedir.

[250] H. Menzel, Die römische Bronzen aus Deutschland I Speyer (1960) Lev. 11 Res. 12 vd.

Durumu : İçi boş döküm, patina çok iyi korunmuştur.
Ölçüler : yük: 11 gen: 5.3 cm. ağırlık: 100 gr.
Sağdaki daha yukarıdan olmak üzere her iki ayak bilek üzerinden, cinsel uzuv gövdeye yakın yerden kopuk, para kesesi ve kerykaionu eksik olup diğer yerler korunmuş.

Rahat bir duruş gösteren figürün, sağ bacağı sabit ve gövde ağırlığını taşımaktadır. Sol bacağı yana açılıp dizden bükülmüş ve hafif geriye çekilmiştir. Ayağın duruşundan yere parmak uçları ile bastığı anlaşılmaktadır. Sağ kalçaya esneyen gövde önce sola yönlenmiş, omuz bölgesinde doğrulurken hafifçe sola döndürülmüştür. Baş hareketli bacağa doğru çevrilidir. "S duruş" tamamlanamamış gibidir. Sağ kol gövdeden az yana açık aşağıya düz sarkar, parmaklar kapatılarak el yumruk duruma getirilmiştir. Olasılıkla para kesesini boynundan tutup aşağı sarkıtarak taşımaktadır. Sol kol dirseğe kadar gövdeye yapışık, sonrasında dirsekten bükülerek yana ve ileri uzatılmıştır, omuzda tutturulan giysiyi taşır.
Atletik yapılı gövdede, göğüs, göbek ve kasık kasları vurgulanmış ancak abartılmamıştır. Klasik ve Hellenistik örneklerdeki gibi göğüs, kasık ve yanlardaki güçlü kas gruplarının ön plana çıkartılması tercih edilmiştir. Arkada ise kalçanın dolgun işlenişi dışında fazla bir detay çalışması görülmez. Dizden bükülerek sağ yana açılan sol bacak nedeniyle aşağı sarkan sol kalçanın devinimi Klasik Dönem büyük heykellerine öykünmenin açık bir ifadesidir[251]. Thalwil Hermesi, rahat duruşu, sol bacağın dizden bükülerek neredeyse aynı açıda yana açışı, gövdenin bacaklara oranı, kas yapısının işlenişi ile İst-024 figürinine çok benzemektedir[252]. Klasik dönem sanatçılarından Myron'un eseri olan büyük bir heykele öykünülerek yapıldığı söylenen Thalwil örneğinin İst-024 figürinine bu denli benzemesi ilginçtir. Sırt ve kalça yapısının benzerliği de sözkonusudur. Her iki eserde de boyun kısa fakat güçlü, baş gövde ile orantılıdır. Gözler ileri ve az aşağı bakmaktadır. Oval yüzde, uzuvlar küçük ve birbirleriyle orantılı olarak işlenmiştir. Göz, burun ve ağız yapısı her iki örnekte de küçük ve detaylı çalışılmış, ağız kapalı verilmiştir. Kıvırcık ve kısa saç, kanatlı petasosun altından görülmekte, arkada ise enseyi örterek düz sonlanmaktadır. Saç modelleri de benzeyen figürinlerde saç tellerinin işlenişi farklıdır. İstanbul Hermesi'nde yapay ve çizgisel yapı görülürken, Thalwil örneğinde saç telleri daha plastik ve ayrıntılı işlenmiştir.

---

[251] E. Berger, "Der sogenannte Diskophoros: Eine Theseusstatue (?) des Polyklet" Quaderni ticinesi di numismatica e antichita classiche XI, 1982, 76 vd.
[252] von W. H. Schuchhardt, "der Merkür von Thalwil" A. von Salis anısına. ZschwArch 20. 4, 1960. 163 vdd. Lev. 77 vdd.; J. Dörig, "Neues zum Merkur von Thalwil" HelvA 14, 1983, 25 vdd. Res. 1. 5. 7. 9. 11

Sol omuz üzerinde fibula ile tutturulan ve alt bölümü korunamamış giysi omzu örterek kol üzerine dökülür. Arkaya giden bölüm ise omzun yarısını ve kolu tamamen örterek kol altına yönelir[253]. Dirsek bölgesinde kola sarılarak önden gelen parçayla buluşur. Bu bölgede yoğun bir giysi kütlesi oluşmuş ve buradan aşağıya sarkması gereken parça kopmuştur. Giysinin omzun yanına uzayan parçası apolet gibi durmaktadır. Thalwil örneği ile farklı olan en büyük ayrıntı giysinin düzenlenişidir. Giysi, İstanbul Hermesi'nde sol dirsek üzerinde toparlanırken Thalwil örneğinde gövdenin ön ve arkasında aşağıya sarkarak kolun ve bacağın yanını açıkta bırakır. Giysinin dokusu, içi hava dolu ve sırtları keskin olmayan kıvrım formları da benzer.

İki kanatlı petasos esnek durmakta, baş üzerine fazla baskı yapmamaktadır. Kanatları ortadan arkaya doğru incelir[254]. Thalwil örneğinde de petasosun formu aynıdır.

Eser, farklı bir giysi düzenlemesi ile kümedeki diğer örneklerden ayrılır. Khylamisin öne uzayan bölümü hiçbir örnekte bu denli uzun değildir ve kola kadar ulaşmaz. Giysi ortasından omza tutturulduktan sonra öne ve arkaya uzatılmıştır. Oysa bilinen ve yaygın olan örneklerde öne uzanan parça kısa tutulmakta, arkaya yönlendirilen ve daha sonra kola dolanan parça ise büyük bölümü oluşturmaktadır. Diğer farkı da, omzun yanına apolet gibi uzayan ve pek yaygın olmayan kısa parçadır[255]. Anadolu buluntuları arasında bu tür özelliği olan başka bir örnek yoktur. Nitelikli ve özenli işçiliği ile de dikkat çeken eserin ithal olasılığı da bulunmaktadır. Thalwil örneği ile bu denli benzeşmesi iki eserin atölye birlikteliğini düşündürtmektedir. Figürinlerin buluntu yeri bilinmemekte, bu nedenle atölye konusunda kesin bir şey söylenememektedir. Ancak, Thalwil Hermesi İsviçre buluntusu örnekler arasında benzer ayrıntılar taşıyan figürinler bulmaktadır[256].

İnce yapılı ve dolgun gövdesi, abartılmadan vurgulanan kasları, gövde ile orantılı başı ve küçük işlenmiş yüz uzuvları ile başarılı bir klasisistik çalışmadır. İ.S. 2. yüzyıla tarihlenmelidir.

İst-077 Hermes (Lev. 20, a, b)

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri

---

[253] Giysi düzenlenişi için benzer örnek. Najdenova 1994, 300 Res. 5.

[254] Benzerleri için bkz. Babelon 1895, 147 Res. 328; 149 Res. 335.

[255] Bu özelliğiyle Avrupa buluntuları ile benzer örnekler bulur. Bkz. Babelon 1895, 141 Res. 315; 150 Res. 338; Comstock-Vermeule 1971, 104 Res. 110; Menzel 1986, Lev. 12 Res. 20. Bu örnekte parça diğerlerine göre daha küçüktür.

[256] Leibundgut 1976, 25 vdd. Lev. 7-10. Yerel atölye üretimi olmayan genç Dionysos örneği incelendiğinde, dolgun ve orantılı gövde yapısı, uzuvlardaki geçişin uyumlu ve başarılı verilişi, yüz detaylarının küçük ve özenli işlenişi Thalwil ve İstanbul örneklerine yakın özelliklerdir.

Müze Env. No.: 5588
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, yeşil oksidasyon, korozyon başlamış.
Ölçüler : yük: 8.4 gen: 5.9 cm. ağırlık: 110 gr.
Tüm yüzey ve özellikle yüzün sağ bölümü aşınmış. Kerykaionun üst boğumu kopuk olup, diğer yerler korunmuş. Ayakkabısız ve kaidesiz.

Atletik yapılı ve ayakta duran figürün duruşu rahat değildir. Sabit sağ bacak gövde ağırlığını taşımakta, yana aşırı açılan ve yere parmak uçları ile basan sol bacak, dizden hafifçe bükülerek dengeyi sağlamaya çalışmaktadır. Sağa esneyen gövde önce sola hareketlenir, üst bölümde doğrulurken biraz geriye atılmıştır. Baş, sabit bacak yönüne çevrilmiş ve "S duruş" tamamlanmıştır. Sağ kol omuzdan yana açılarak aşağıya yönlenir. Kol dirsekten hafifçe bükülüp yukarı kalkmış, elinde tuttuğu para kesesini üst boğumundan kavramıştır. Sol kol yine omuzdan yana açılarak dirsekten bükülüp ileri hareketlenmiştir. Kolunda taşıyıp omzuna yasladığı kerykaionu nasıl tuttuğu anlaşılmamaktadır.

Figür, uzun ve narin boyunludur. Baş gövdeyle orantılı, yüz ovaldir. Alnın üstünden geçen ve başı çevreleyen diademe üç parçalı kanat tutturulmuştur. Ayrıca başa geçen şapkanın varlığı izlenememektedir. Diademin altından alna dökülen saçlar aşağı doğru düz taralıdır.

Gövde narin yapılı fakat detaylar aşınmıştır. Sırt ve kalça yapısından özenli çalışıldığı anlaşılmaktadır. Cinsel uzuvlar kısmen korunmuştur, ayakları da çıplaktır.

Sol omza tutturulan khylamisin öne sarkıtılan ucu geniştir ve kol altına dek uzar. Arkaya yönlendirilen bölüm ise, kolun omuzla birleştiği yeri örterek üst bölümde kolun arkasına sarılır ve dirseğin önünden kolun üzerine gelir, daha sonra kerykaionun altından geçerek aşağıya dökülür. Dizin altına dek katlanarak uzayan uç, bitimde sivrileşir. Aşınmadan dolayı detayların kaybolduğu giyside sadece bu katlanma yerinde kırlangıç kıvrım izleri görülür.

Hermes figürinleri içerisinde benzerleri bulunan figürinin gövde yapısı, Erken İmparatorluk Dönemi'nin Polyklet özentisinden etkilenmiştir[257]. Napoli Müzesi'nde bulunan bir örnek, özellikle gövde yapısı ve duruşuyla aynı atölyenin ürünü olabilecek

[257] Furtwängler 1893, 504 Res. 91. Eserlerin narin gövde yapısı, uzun boynu ve kısa saç işlenişi benzer; D. Kreikenbom, Bildwerke nach Polyklet (1990) 53 Lev. 97-100. Bu bronz eserle karşılaştırıldığında duruş, gövde ve saç yapısı küçük detaylar dışında benzemektedir.

derecede benzemektedir[258]. Sofya Müzesi'nde korunan ve Güney Bulgaristan buluntusu olan bir başka örnek, giysi dışında bütün özellikleri ile esere benzemektedir. Trakya Bölgesi içerisinde bulunmuş bu iki örneğin yakınlığı, Antik Dönem sınırlarının farklı olduğu zamanlarda, aynı bölge içerisinde yer alan bir atölyede üretilmiş olabileceğini düşündürtmektedir.

Petasosun altından görünen düz ve öne taranmış saç, söz konusu dönemin izlerini taşımaktadır[259]. Bu özelliklerden dolayı eser İ.S. 1. yüzyıla tarihlenmiştir.

SH-005 Hermes (Lev. 20, c-e)

Korunduğu Yer: Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No.: 5626
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, yeşil patina korunmuş.
Ölçüler : yük: 6 cm. ağırlık: 30 gr.
Sağ kol omuz altından eksik, yüz aşınmış, kerykaionun alt ucu kopuk. Sırtta, belin sağ bölgesinde kırılmalar var.

Kendine ait olmayan bir kaide üzerinde ayakta duran figürün sabit sağ bacağı, gövde ağırlığını taşımaktadır. Sol bacak yana açılarak hafifçe geri çekilmiş, ayak parmak uçları ile yere basmaktadır. Sağa esneyen gövde üstte sola yönelmiş, omuz bölgesinde ise tekrar dikleştirilememiştir, yani 'S' duruş başarılı değildir. Daha çok bir yaylanma izlenimi verilmiştir. Sağ kol omuzdan yana açık ve aşağı yönelir. Elinde para kesesi taşıması, bir çok örnekte olduğu gibi karakteristiktir. Omuzdan yana açılan sol kol, üzerine dökülen giysiyi ve omza yaslanan kerykaionu taşımaktadır.

Gövde atletik yapılı[260], göbek ve göğüs kasları ile kasık üzerindeki bölge vurgulanmıştır. Baş, hafif sağa dönüktür. Yüzün üst bölümü aşırı tahrip olmuş, alt ise aşınmıştır. Arkada petasos bir bere gibi başa yapışmıştır. Kanatları aşınmadan dolayı görünmemektedir.

---

[258] S. Boucher, Des Bronzes Hellenistiques aux Bronzes Romains, Bronzes Hellenistiques et Romains Tradition et Renouveau No. 17 Lausanne 1978 (1979) 96 Lev. 43 Res. 4.

[259] H. S. Roberts, A Bronze Statuette of Mercury found at Sagunta now in The Danish National Museum, Bronces y Religion Romana. Actas del XI. Congresso Internacional de Bronces Antiguos. Madrid (1990) 404 Res. 8 (Saç yapısı ile İ. S. 1. yy.)

[260] Boube-Piccot 1969, 198 Lev. 141 Res. 3; 199 Lev. 142 Res. 1 vd. Yazar eseri yerel üretim olarak değerlendirmiştir.

Sol omuz üzerindeki giysinin öne uzayan ucu kısa tutulmuş, göğüsün üzerinde yuvarlak bir hatla sonlanmıştır. Arkaya uzayan bölüm ise omzun yarısını örterek sıkı bir şekilde kolun arkasına ulaşmıştır ve dökümlü değildir. Dirsek üzerinden kolun önüne gelen khylamis, kerykaionun altından aşağıya, dizin üst hizasına kadar sarkar[261].

Kerykaion çift boğumlu, içleri doludur. Sapı ince olup, kasık hizasının altında sonlanır.

Gövdenin genel yapısında görülen katılık, giysinin düzenlenişinde ve sarkıtılan bölümde gözlenir. İncelenen eserler içerisinde, petasos yapısı ile "Hermes-Thot" kümelemesi içindeki eserlerle birlikte değerlendirilmiştir.

Sağa esneyen ince yapılı gövde, bu zayıflığa karşın kasların vurgulanmaya çalışılmış olması daha erken dönemlerin özelliklerinin geleneğini sürdürmek isteyen çaba hakimdir. Ancak; gövdedeki sertlik, kol ve bacaklardaki keskin geçişler nedeniyle Roma Dönemi içlerindedir. İ.S. 2. veya 3. yüzyıla tarihlenmelidir.

Feth-003 Hermes (Lev. 21, a, b)

Korunduğu Yer: Fethiye Müzesi
Müze Env. No.: 1494
Buluntu yeri : Geriçburnu Köyü-Fethiye
Durumu : Dolu döküm. Yüzey aşırı korozyonlu, özellikle sol bacakta bileğe dek uzanan korozyon patlaması var.
Ölçüler : yük: 6. 7 gen: 3 cm. ağırlık: gr.

Sağ kol dirsekten, sol el bilek yukarısından, ayaklar ise bilekten kopuk. Tüm patina kireçli toprakla kaplanmış, detaylar ve özellikle baş bölgesi aşırı tahrip olmuş.

Zayıf ancak atletik yapılı figür, ayakta ve rahat bir duruş içerisindedir. Sabit sağ bacak gövde ağırlığını taşımakta, sol bacak hafifçe yana açılarak dizden bükülmüş ve parmak uçları ile yere basmaktadır. Sağ kalçaya esneyen gövde önce sola hareketlenir, üst bölümde tekrar doğrulurken hafif geri atılmıştır esnemiştir. Baş, sabit bacak yönüne döndürülerek "S duruş" tamamlanmıştır. Sağ kol omuzdan yana açılarak aşağı doğru sarkıtılmıştır. Sol kol önce yana açılmış, dirsekten bükülerek ileri yönlenmiştir. Kol üzerinde taşıdığı kerykaionu omzun kenarına yaslamıştır.

[261] Najdenova 1994, 300 Res. 4.

İnce ve uzun yapılı gövdede hiçbir kas ayrıntısı görülmez. Uzun boyunlu ve gövdeyle orantılı başı bulunan figürün yüz ve baş detaylarını tanımlamak da olanaksızdır. Arkada ise sadece sağ kalçanın kabarıklığı seçilebilmektedir.

Sağ omuz üzerine tutturulan giysinin ön bölümü tahrip olmuş, arkaya giden bölüm ise kaba hatları ile görülebilmektedir. Arkaya dolanan bölüm kerykaionun arkasında kalacak şekilde kola dolanmış, oradan da aşağıya sarkmıştır[262]. Yuvarlak uç yaparak diz hizasında sonlanmıştır.

Kerykaion oldukça uzun saplıdır. Kırılmasına rağmen diz hizasına kadar gelmektedir. İki boğumludur ve boğumların arası doludur veya temizlenmemiş olması nedeniyle bu izlenimi bırakmaktadır.

Eser, duruş ve üst gövdenin doğrulurken geri esnemesi ile İst-077 örneğine benzemektedir. Uzun gövde yapısı ve sol omzun arkaya esnemesi Hellenistik örnekleri çağrıştırır. Patinadaki aşırı yıpranma nedeniyle detaylar izlenememektedir. Roma Dönemi eseri olmalıdır.

Feth-008 Hermes (Lev. 21, c, d)

Korunduğu Yer: Fethiye Müzesi
Müze Env. No.: 2949
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, yüzey tamamen aşınmış, baş yeniden yapıştırılmış. Kerykaion ve giysi parçasında yeşil patina görülüyor.
Ölçüler : yük: 7 gen: 4. 3 cm. ağırlık: gr.

Her iki bacak diz, sağ kol dirsek, sol kol bilek üzerinden kopuk. Kerykaionun alt ve üst bölümü ile giysinin üçte ikilik bölümü eksik. Kopuk baş, yeniden yapıştırılmış.

Ayakta duran figür diğer örneklerle benzer duruş içerisindedir. Sabit sağ bacak gövde ağırlığını taşımakta, sol bacak yana açılmaktadır. Sağ kalçaya esneyen gövde önce sola hareketlenmiş, üst bölümde tekrar doğrulmuştur. Baş, sağ bacak yönüne çevrilerek amaçlanan 'S' duruş tamamlanmıştır. Omuzdan yana açık sağ kol aşağı uzatılmış, yana açılan sol kol dirsekten bükülerek ileri yönlenmiştir. Koluna yatırdığı kerykaionu omzuna yasladığı belli olmaktadır.

[262] Najdenova 1994, 300 Res. 4.

Gövde, atletik yapılı ve orantılıdır. Boyun, uzun ve güçlü verilmiştir. Gövdenin ön bölümü aşınmış, arkada salt kalçanın abartılı hareketi izlenmektedir.

Sol omzun üzerinde bir fibula ile tutturulan khylamisin öne uzatılan ucu, göğüs hizasında kırılmıştır. Arkaya giden bölüm ise köprücük kemiğini örterek kolun arkasına ulaşır. Detayları oldukça aşınan giysinin korunmuş izlerinden, kolun üst bölümünden geçerek kerykaionun altından aşağıya sarktığı anlaşılmaktadır. Sarkan uç, kalça hizasında kırılmıştır. Khylamisin öne uzayan bölümünde görülen kıvrım oyuğu ve kerykaionun yaslanmasıyla oluşan girinti dışında detay görülmemektedir. Özellikle arka bölüm tamamen düzdür.

Petasos başı tamamen saran tipte olup, kanatları üç ayrı parçadan oluşmaktadır. Figür, taşıdığı farklı giysiye karşın, giydiği petasosun üç kanatlı olması nedeniyle "Hermes-Thot Kümesi" içerisinde yer almalıdır.

Figürin, İst-077 örneği ile çok benzeşir[263]. Taşıdığı özellikler ile aynı döneme yani İ.S. 1. yüzyıla tarihlenmelidir.

III.1.3.3.3. Giysi Her İki Omuzda (Hermes-Thot) Bu tipolojideki Hermes heykelciklerinin giysi tarzı diğerlerinden farklıdır. Çoğunlukla sağ omuz üzerinde tutturulan khylamis, bir ucu her iki göğsü ve sağ omzun önünü örterek kola ulaşır, diğer ucu sırta yönelerek her iki omzun arkasını örterek kol üzerinde diğer uç ile birleşir. Kola dolandıktan sonra buradan aşağı sarkar[264]. Heinimann, bu giysi düzenlenişini V. Tip olarak değerlendirilmiştir. Mısır tanrısı Thot ile Hermes'in birleşmesinden sonra, tanrının heykel ve figürinleri bu tipoloji içerisinde betimlenmiştir. Tanrı Hermes/Thot tipolojisinde yeni bir değişim daha görülür. Yanlara yerleştirilen ve iki kanatlı olarak betimlenen petasosun ön tarafına, alnın hemen önüne üçüncü bir kanat olarak lotus yaprağı eklenir[265]. Bu değişiklik "Khylamis Her İki Omuzda" giysi düzenlenişinden farklı olan, diğer küme

[263] Aynı özelliklerdeki Sofya Müzesi örneği de figürinin en yakın benzeridir.
[264] Giysinin her iki omzu örten tipolojisinin çok net izlenebildiği iyi korunmuş örnekler, İst-005, İst-028, İst-063, İst-072,SH-006, SH-046. Avrupa buluntularından örnekler için bkz. Boucher 1973, 85-87 Res. 136-139; Menzel 1986, Lev. 13 Res. 23.
[265] "Pythagoras und die Musen?" (Ed.) H. Froning-T. Hölscher-H. Mielsch. Kotinos E. Simon'a armağan B, Freyer-Schauenburg (1992) 323 vdd. Lev. 71 Res. 1 vd.

figürinlerinin ve de çıplak örneklerin Hermes/Thot olarak nitelenmesini gerektiren tanımlayıcı bir belirteç olmuştur[266].

En çok örnek bu küme içerisinde bulunmaktadır. Avrupa'da da benzer tipolojiyi yansıtan çok sayıda eser bulmak mümkündür. Mısır kökenli Hermes/Thot kültünün Mezopotamya, Küçük Asya ve Avrupa'ya yayılması bu buluntularla izlenebilmektedir.

Kon-006 Hermes (Lev. 22, a, b)

Korunduğu Yer: Konya Müzesi
Müze Env. No.: 1032/1
Buluntu yeri : Hoyran Köyü-Beyşehır
Durumu : Dolu dökümdür. Yüzey genelde düzgün, yer yer korozyon başlamış, konservasyon gerekli.
Ölçüler : yük: 5. 2 cm. ağırlık: 61 gr.

Sol bacak diz, sağ bacak bilek üzerinden, her iki el bilekten kopuk. Yüz aşınmış, diğer yerler ise korunmuş. Bacaklar arasındaki çapaklar, döküm sonrası ince işçilik yapılmadığını gösterir. Kaidesi korunmamış.

Ayakta betimlenen figürin, sabit sağ bacak üzerine gövde ağırlığını vererek sağa esnemiştir. Yana açılan sol bacak hafifçe sola döndürülmüştür. Sağ kol omuzdan yana açılıp önce aşağı sarkar, sonra dirsekten bükülerek yere paralel durmua gelir ve sağa yönlenir. Sol kol yana açılarak gövde yanında aşağı sarkıtılmıştır[267]. Omza yaslanan kerykaionu kol üzerinde taşımakta ve eli ile alt ucundan tutmaktadır. Çok az sağa dönük baş ileri bakar durumdadır.

Gövde narin ve atletik yapılı, abartılmadan vurgulanan kaslar gövdenin sağlam ve güçlü görünmesini sağlamıştır. Boyun uzun ve güçlü, baş gövde ile orantılıdır. Oval yüzde gözler, ağız ve burun küçük işlenmiştir.

Sağ omuzda tutturulmuş khylamisin öne yönlenen bölümü sağ göğsün üzerinden geçer, sol göğsü tamamen örter ve daha sonra sol kola ulaşır, kola bir kez dolandıktan sonra da aşağıya sarkar. Sarkan bu bölüm diz hizasına dek uzanır. Arkaya giden uç ise sırtın üst bölümünü büyük oranda örterek sol kolu arkadan sarar ve dirsek üzerinden önden gelen parçadan bağımsız olarak aşağı sarkar. Khylamisin sarkan her iki ucu bacağa doğru

[266] Hermes, üç kanatlı şapka bulndurduğunda ya da her iki omzu örten khylamis taşıdığında mutlaka Hermes-Thot tipolojisindedir.
[267] Boube-Piccot 1969, 200 Lev. 143 Res. 2.

yönlenir ve diz hizasında sonlanır. Göğüs bölgesinde giysinin yönlenişine uygun düz ve kalın sırlı kıvrımlar oluşmuş ve kumaşın her iki kenarındaki katlanma belirtilmiştir.

Üç kanatlı petasos başa oturmuştur, esneme veya hareket görülmez, duruşu çok düzgündür. Arkada ensenin, önde alnın üstüne yuvarlak hatla yerleşen petasos saçın büyük bölümünü ve kulakları örtmüştür. Yüzü çevreleyen bir bant formu alan kısa saç öne taranmıştır. Sol kolunda taşıdığı kerykaionun üst bölümü iki boğumludur fakat ortalarında boşluk bırakılmamıştır. Boğumların altında enlemesine bir çıkıntı bulunur.

Gövde yapısı ve duruşu ile İst-077, Feth-008 ile benzeşen figürin, petasos formu ile de aynı eserlerle yakınlık gösterir. Ayıca saç yapısı da İst-077 de olduğu gibi düz ve kısa kesimli ve öne taranmıştır. Klasisistik özellikler gösteren eser İ.S. 1. yüzyıla tarihlenmelidir.

Kon-007 Hermes (Lev. 22, c, d)

Korunduğu Yer: Konya Müzesi
Müze Env. No.: 1032/2
Buluntu yeri : Hoyran Köyü-Beyşehır
Durumu : Dolu döküm. Patina üzerinde delikler var. Temizlik ve konservasyon gerekli.
Ölçüler : yük: gen: cm. ağırlık: 75 gr.

El ve ayaklar bilek üzerinden, petasosun kanatları dipten kopuk, kerykaion kayıp ve yüz aşınmış. Döküm sonrası işçilik yapılmamış.

Ayakta ve cepheden betimlenen figürin, sabit sağ bacağa ağırlığını vererek gövdeyi sağa esnetmiştir. Sol bacak yana açılmış, dizden bükülerek geri çekilmiştir. Ayağın yere ayak uçları ile bastığı anlaşılmaktadır. Baş bu duruşa bağlı olarak sağa döndürülmüş ve "S duruş" tam olarak gerçekleştirilmiştir. Sağ kol yana açılarak gövde yanında aşağı sarkar. Sol kol gövde yanında aşağıya uzanır, dirsekten bükülerek hafif yukarı kaldırılmıştır[268]. Omzun önünde birleşip aşağı sarkan khylamisi ve kayıp olan kerykaionu taşımaktadır.

Dolgun ve tıknaz gövdede göğüs ve göbek bölgelerindeki kaslar belirgin işlenmiştir. Boyun uzun ve güçlü, baş gövde ile orantılı verilmiştir. Aşınmış yuvarlak yüzde gözler siliktir. Ağız ve burnun küçük işlendiği anlaşılmaktadır.

[268] Benzer örnek için bkz. S. Adamo-Muscettola, "Osservazioni sulla composizione dei larrari con statuette in bronzo di Pompei ed Ercolano" Toreutik und figürliche Bronzen römischer Zeit. Akten der 6. Tagung über antike Bronzen (1984) 9 vdd. Res. 23; Menzel 1966, Lev. 16.

Sağ omuzda tutturulan giysinin bir ucu öne, diğer ucu arkaya yönlendirilmiştir. Sağ göğsü açıkta bırakan ön bölüm, sol göğüs üzerinde yoğunlaşarak burada sarkık "V" formlu yaka oluşturduktan sonra sol kola ulaşır. Dirsek ile bilek arasında bir kez dolandıktan sonra aşağıya, diz hizasına dek sarkar. Arkaya giden bölüm ise iki omuz arasında yuvarlak bir şekilde sarkar ve ucu öne uzanır. Yaka bölümünde oluşan yoğun kıvrım bölümünde hatlar düz ve incedir.

Baştaki tipik petasos enseye doğru yatıktır[269]. Kanatları yoktur. Şapkanın altından çıkan kıvırcık saçlar küçük lülelere sahiptir. Ense üzerinde düz kesimle sonlanır. Anadolu ve Avrupa buluntularında bu özellikle petasosun bulunması bölgesel özellik olmadığını göstermektedir. İst-028, Bodr-006, SH-048 örnekleri de benzer petasos taşımaktadırlar.

Duruşu ve gövde yapısı ile benzer örnekleri fazla olan figürin, giysinin düzenlenişi ile farklılık gösterir. Önde oluşturulan dökümlü yaka ve genel duruş, eserin yerel ve basit atölye ürünü olmadığını gösteren özelliktedir. Aynı bölgede bulunan Kon-011 örneği dışında diğer Hermes örnekleri ile nitelikli üretim olarak birliktelik gösterir. Kanatları olmayan petasosa karşın giysi özellikleri ile "Hermes-Thot" tipolojisinde yer alması gerekmektedir.

Rahat uygulanmış "S duruş" içerisinde olması, dolgun ve plastik yapısı ile Hellenistik ve Klasik Dönem öncüllerine benzer özellikler olsa da gövdede izlenen sertlik, kol ve bacaklardaki keskinlik Roma Dönemi eseri olduğunu göstermektedir. İ.S. 1. veya 2. yüzyıla tarihlenmelidir.

Kon-011 Hermes (Lev. 23, a, b)

Korunduğu Yer: Konya Müzesi
Müze Env. No.: 438
Buluntu yeri : Antalya
Durumu : Dolu döküm, yüzey çoğunlukla patinayı korumuş fakat yer yer korozyon var. Temizlik ve konservasyon gerekli..
Ölçüler : yük: 4.9 gen: 2.2 cm. ağırlık: 25 gr.

Her iki bacak dizden aşağı kopuk olup, sol elin parmakları yok. Petasosun kanat uçları kırık, yüz aşınmış.

[269] Bronz heykelcikte petasosa örnek için bkz. Boucher 1973, 75 Res. 120; Marinova 1975, 113 Res. 124; Mermer heykelde benzer örnek için bkz. G. Despinis, "Zum Hermes von Troizen" AM 96, 1981, 237 vdd. Lev. 77-86.

İnce yapılı Hermes, tüm belirteçleri ile ayakta betimlenmiştir. Sağ bacak sabit, sol bacak yarı gövde genişliğinde açık ve cepheden verilmiştir. Sağ bacak üzerine ağırlığını veren gövde sağa esnemiştir. Sonra hafifçe sola yönlenen gövde omuz bölgesinde doğrulur. Baş, hafif sol aşağıya eğik ve cephedendir. Sol bacak yana açık ve dizden bükülüdür. Bacakların hareketi ile verilmeye çalışılan "S duruş" başarılı değildir. Sağ kol omuzdan yana açılıp aşağı sarkar, dirsekten bükülerek az ileri yönlenir. Eliyle boğazından kavradığı para kesesini taşımaktadır. Sol kol yana açık eliyle kavrayıp omzuna dayadığı kerykaionu ve omuzdan dökülen khylamisi taşımaktadır.

Narin ve zayıf gövde, ön bölümde vurgulanmış kas yapısı ile genel tipe uygunluk gösterir. Ancak gövde ve bacaklar arasında oransızlık vardır. Ayrıca gövdeye katı bir görünüm hakimdir. Boyun uzun, baş küçük, yüz ovaldir. Narin ve yüzle orantılı işlenen uzuvlar fazla belirgin değildir.

Sağ omuz üzerinde fibula ile tutturulan khylamisin arkaya yönlenen bölüm ense altında yakanın devamı gibi düz bir hat oluşturur ve sırtın sol yarısını örterek kol üzerine gelir. Öne yönlenen diğer bölüm sağ göğüsten itibaren genişleyerek açılmakta, boynun altında keskin 'V' yaka oluşturmaktadır. Giysi, sol göğsü bütünüyle örterek sol omza ulaşır ve bir bölümü kola sarkarken bir bölümü de omzun arkasına atılır. Dirsek bölgesinde kola bir kez dolandıktan sonra aşağı sarkan khylamis, diz hizasına dek uzanır ve daralarak sonlanır. Kolun arkasını sararak kola ulaşır ve oradan aşağı sarkar.

Üç kanatlı petasos başa tam oturmakta, önde alnı açıkta bırakırken arkada ense bitimine yakın sonlanmaktadır. Alnı dolaşan diadem ve petasos arasında saç görülmemektedir.

Uzun ve ince saplı kerykaion omuzdan yukarıda başlayan ve birbirine eşit iki boğumludur. Boğumların arası boştur[270]. Sağ elindeki para kesesi ince boyunlu ve yuvarlak şişkin karınlıdır.

Gövdedeki katılık ile başarılı "S duruş" arasında bir tezatlık görülen eserde bacak ve kolların keskin yapısı, giysinin katı ve donukluğu, figürinin İ.S. 3. yüzyıla tarihlenmesini gerektirmektedir.

---

[270] Orijinal kerykaionun iki boğumlu ve arasının boş olduğu bilinmektedir. Ancak bazı örneklerde döküm hatasından kaynaklanan ve içerisi dolu kalan örnekler bulunmaktadır. Bu nedenle açıklama gereği duyulmuştur.

İst-003 Hermes (Lev. 23, c-e)

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No. : 391
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm. Temizlik ve konservasyon gerekli.
Ölçüler : yük: 7.4 gen: 3.2 cm. ağırlık: 80 gr.

Her iki el ve sağ ayak bilekten kopuk, baş ve başın arkası ile yüz detayları aşınmış. Kerykaionun üst bölümü de kopmuş.

Ayakta betimlenen figürinin gövdesi, ağırlığını sabit sağ bacağa vererek sağ kalçaya esnemiştir. Sol bacak yana açık, dizden bükülü ayak geri çekilmiştir. "S duruş" belirgin olup, sağa döndürülen baş bu duruşu tamamlamaktadır. Sağ kol omuzdan hafifçe yana açılarak gövdeye paralel olarak aşağı uzanmıştır. Sol kol da yana açılarak sarkıtılmış, omza yaslanan kerykaionu ve omuzdan gelen giysiyi taşımaktadır.

Gövde dolgun ve atletik yapılıdır. Özellikle göbek ve göğüs kasları belirgin, bacak ve sırt bölgelerinde ise yüzeyseldir. Kalça kabarıklığı ve ayrımı aşınmıştır. Boyun uzun tutulmuş, baş gövdeye göre küçük verilmiştir. Oval yüzde uzuvlar orantılı olarak küçük işlenmiş, gözler aşınmıştır. Alnın geniş bölümünü örterek başa sıkıca oturmuş petasosun arkası, kanatları ve diğer ayrıntıları aşınma nedeniyle belirsizdir.

Omza tutturulduğu belli olmayan khylamis boynu dolanır ve önde yuvarlak bir yaka oluşturur[271]. İki sıralı ve dökümlü duran giysi sağ omzu ve göğsün üstünü örterek sol göğse uzanır, bu bölgeyi de kapatarak kol üzerine ulaşır. Arkada ise sağ omuzdan sola uzanırken sırtın sol yarısını kaplar ve kolun arkasında aşağı sarkar[272]. Khylamis arkada düz ve parlak görünümdedir, detaylar aşınmıştır.

Duruş ve gövde yapısı Hermes'in genel özelliklerinde olduğu gibidir. Belirteçlerinden üst boğumları kopuk kerykaionun ve kanatları olmayan petasosun bulunması da bu saptamada en önemli destekleyicidir. Duruş ve gövde yapısına benzer örnekler için Paul Getty Müzesi'nde bulunan Hermes'e yakındır[273].

---

[271] Khylamisin bu şekilde düzenlenişine büyük heykel örneklerde de rastlanmaktadır. Bkz. Ch. Landwehr, "Ein neuer Zugang zur römischen Idealplastik" JdI 113, 1998, 139 vdd. Lev. 182 Res. 22.
[272] Giysinin düzenlenişine benzer örnek bkz.: LIMC V (1990) 285 vdd. Nr. 925. 915 (Mermer heykel)
[273] Benzer örnek için bkz. U. Liepmann - N. Neuerburg, Catalouge of the Ancient Art in the J. Paul Getty Museum (1973) Res. 44 vd.

Plastik verilen gövdeye karşın kol ve bacakların keskinliği, gövdedeki sertlik eserin İ.S. 3. yüzyıl içlerinde yer almasını gerektirir.

İst-005 Hermes (Lev. 24, a-c)

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 131
Buluntu yeri : Ödemiş
Durumu : Dolu döküm, sol el kapalı, içindeki boşlukta kerykaionun sapı monte edilmiş olmalıydı.
Ölçüler : yük: 8. 3 cm. ağırlık: 68 gr.

Her iki ayak bileğin yukarısından kopuk, sağ elinde tutmuş olduğu para kesesinin alt kısmı eksik, yüz detayları aşınmış. Sırtta, kalçaya dek uzanan geniş ve dikdörtgen bir alan kazınarak envanter numarası yazılmıştır.

Rahat bir duruş içerisinde ayakta betimlenmiştir. Gövde ağırlığını sağ bacak taşımakta, cepheden verilen gövdede alışılmış sağa esneme vardır. Sol bacak yana açık, dizden fazla bükülerek geri çekilmiştir. Bu nedenle figür yürüyormuş gibi hareketli görünmektedir. Baş sağa çevrilmiş, gözler ileri bakmaktadır. "S duruş" başarılı uygulanmıştır. Sağ kol yana açık aşağı sarkmakta, dirsekten bükülerek ileri yönlenmektedir. Elinde, sapından kavradığı para kesesini tutmaktadır. Sol kol gövdeye yapışık aşağıya sarkar, dirsekten az bükülerek ileri yönlenir, bilekten itibaren gövdeden ayrılır. Ele yuvarlak form verilerek ortası çukur bırakılmıştır. Bu bölüme, tanrının belirteçlerinden kerykaion yerleştirilmiş olmalıdır.

Gövde dolgun ve atletik, göğüs, göbek ve kasık bölgesindeki kaslar belirgindir. Arkada kalça ve diz arkası geçişleri keskin fakat düzgün işlenmiştir. Boyun güçlü baş, gövde ile orantılı verilmiştir. Yuvarlak yüzde uzuvlar seçilememektedir.

Sağ omzun üstünde fibula ile tutturulan giysi önde sol göğsü örterek sol kola uzanırken boyunda "V" formlu bir yaka oluşturmuştur. Sol kolu tamamen örten giysi oldukça dökümlüdür. Arkada ise sağ omuzdan sol kolun gövdeye temas ettiği yöne uzanan giysi, sağ omzu açıkta bırakırken sol omzu ve sol kolun tamamını sararak aşağı sarkmıştır. Gövdeye bitişik durumdaki giysi, gövdenin yarısını sararak diz hizasına dek uzanmaktadır[274]. Önde oluşan "V yaka" alt bölümünden arkaya doğru uzanan yatay kıvrımlar birbirine paraleldir. Aşağıya doğru inildikçe kıvrımların genişliği artmakta, sırtlar yuvarlaklaşmaktadır.

[274] Khylamisin gövdeyle ilişkisine ve gövdeye yapışık olarak aşağıya uzanmasına örnek için bkz. Boucher 1973, 87 Res. 139.

Figürün giydiği petasos oldukça aşınmış, sıkıca başa oturarak ensede saçla birlikte son bulmuştur. Detaylar görünmemektedir.

Gövdedeki dolgunluk ve yumuşaklık Klasik ve Hellenistik gibi erken örnekleri çağrıştırsa da uzuvların geçişlerinde sertlik görülmektedir. Giysideki kabarık ve içi dolu kıvrımlar Antoninler Dönemi porselen yapıyı çağrıştırmaktadır. Bu özellikler nedeniyle eser İ.S. 2. yüzyıla tarihlenmelidir.

İst-028 Hermes (Lev. 25, a-c)

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 402
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : İçi dolu döküm. Siyah patina iyi durumda.
Ölçüler : yük: 14. 1 gen: 6 cm. ağırlık: 720 gr.(Kaide ile birlikte)

Sol el bilekten, sağ el parmak uçlarından kopmuş, göz yuvaları çukur, diğer yerler korunmuş. Kerykaion ve para kesesi kayıp olup, petasosa ilişkin bir iz yok. Nitelikli işçilik ve özenle üretilmiş eserde, döküm sonrası temizlik yapılmış.

Rahat ve esnek bir duruş gösteren figür, kendisine ait olmayan bir kaide üzerinde ayakta durmaktadır. Gövde, ağırlığını sağ bacak üzerine vererek sağ kalçaya doğru belirgin biçimde esnemiş, sonra sola yönlenip omuz bölgesinde tekrar doğrulmuştur. Sağ bacak taşıyıcı olmasına karşın dizden hafifçe esnemiştir. Ayak biraz sağa dönüktür. Sol bacağı yana açılarak çok az geri çekilerek dizden bükülmüş, gövdenin dengesini sağlayacak şekilde de yere geniş basmıştır. Baş çok az sağa döndürülmüştür, fakat "S duruş" verilişi başarılıdır. Omuzdan yana açık sağ kol, aşağıya sarkarken dirsekten bükülerek ileri yönlenir. Sol kol ise dirseğe dek gövdeye yapışık, dirsekten bükülerek yine öne yönlenir.

Dolgun gövde atletik yapılıdır. Tüm gövdede kas yapısı güçlü ama abartılmadan işlenmiştir. Kasık ve göğüs kasları kabartılıdır. Boyun güçlü, baş gövde ile orantılı, hafif öne eğik ve cepheden verilmiştir. Oval yüzde göz yuvaları çukur, burun ve ağız küçük işlenmiştir. Kısa ve kıvırcık saçlar ense üstünde sonlanır. Alın üzerinde kakül yapılmış gibi bir sıra vardır.

Sağ omuz üzerinde tutturulan khylamis, önde açılarak bir ucu omza, diğer ucu çapraz olarak kola yönlenir. Omza yönlenen bölüm kabartılı bir bant halinde geniş ve yuvarlak bir yaka oluşturur. Sağ göğsün yukarısından geçen alt uç ise geniş bir bant ve katlanmış

kırlangıç kuyruğu formunda kıvrım yapar, sol göğsü tamamen kapatarak kola ulaşır. Sağ omuzdan arkaya uzanan bölüm, sol kolun dirseğine çapraz uzanarak sırtın sol yarısını örter ve sol kol üzerine gelir. Dirseğin altında khylamisin önden gelen ucunu sararak kolu içten dışa bir kez dolandıktan sonra bileğe yakın noktadan aşağıya doğru sarkar[275]. Sarkan bu bölüm geniş bir kütle olarak içe, dize doğru eğik biçimde gelir. Sırtta, sağ omuz merkezli, aşağıya doğru genişleyen ve giysinin hareketine yönelik hacimli ve birbirine paralel kabarık kıvrımlar oluşmuştur.

Petasos, kerykaion ve para kesesi gibi belirteçler korunmamış olmasına karşın figürün Hermes olarak adlandırılmıştır. Kolların duruşu, kerykaion ve para kesesi taşır görünümdedir. Khylamis giymesi de Hermes dışında bazen Zeus figürinlerinde görülen özelliklerdendir[276]. Ancak; Zeus'un khylamis tipolojisi Hermes örneklerine benzemez. Zeus'un "Baba tanrı" görünümü Hermes figürinlerinden ayırıcı önemli bir özelliktir. Başta petasos yoktur fakat başın sol üst bölümünde bulunan bir delik, başa bir bantla takılan kanatların varlığının göstergesi olarak değerlendirilmiştir[277].

Gövdenin dolgun yapısı, göğüs ve kasık bölgesindeki kasların doğal ve yumuşak işlenişi Mahdia[278] ve Münster[279] örneklerinde olduğu gibi abartısızdır. Kalçanın kütlesel işlenişi Klasik Dönem geleneğindedir[280]. Gövdeye oranla küçük verlen baş, saçın kısa kesilmesi ve kıvırcık yapısı gibi özellikleri ve yüz işlenişi ile Klasik ve Hellenistik eserleri çağrıştırmaktadır. Klasisistik eserin saç işlenişi Polyklet özellikleri gösterir. Mahdia ve Münster örneklerinin giysisi ve birbirine paralel sicim kıvrımların benzerliği nedeni ile eser Hellenistik Dönem içlerinde yer almalı ve İ.Ö. 2.-1. yüzyıla tarihlenmelidir.

İst-033 Hermes (Lev. 25, d, e)

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 597
Buluntu yeri : Kayseri
Durumu : Dolu döküm, oksidasyon ve korozyon yoğun olarak her yeri kaplamış.
Ölçüler : yük: 5. 7 gen: 2. 7 cm. ağırlık: 40 gr.

Eser aşırı derecede yıpranmış, bu nedenle detayları tanımlamak zor olmakta.

---

[275] C. Rolley, Monumenta Graeca Et Romana V. 1 (1967) Lev. 37 Res. 105 (Mahdia buluntusu. İÖ. 2. yy.); Fuchs 1969, 58 Lev. 44 vd. (Polyklet saçı çalışılmış, 4. yy. örneklerden geliştirilmiş. İ.Ö. 2. yy olabilir.)

[276] Boucher 1973, 46 vd. Res. 72 vd.; Menzel 1986, Lev. 1 Res. 2.

[277] Kon-001 örneğinde de aynı uygulama yapılmıştır.

[278] H. Menzel, "Römische Bronzestatuetten und verwandte Geräte: ein Beitrag zum Stand der Forschung" ANRW II 12. 3 (1985) 127-164 Lev. VII.

[279] H. Schoppa, "Die römische Bronzestatuette von Klein-Fullen im Museum Münster" Germania 4, 1936, 253 vdd. Lev. 52 Res. 1 vd.

[280] E. Berger, "Der sogenannte Diskophoros: Eine Theseusstatue (?) des Polyklet" Quaderni ticinesi di numismatica e antichita classiche XI, 1982, 76 vdd.

Katı bir şekilde ayakta duran ve bütünüyle cepheden verilen figürinin sol bacağı sabit, sağ bacağı az yana açıktır. Sağ kol gövdeye yapışık, eliyle kavradığı nesne para kesesi olmalıdır. Sol kol gövde yanında aşağı sarkmaktadır. Kabarıklık, omza yaslanan kerykaionun sapına ait olmalıdır. Sola dönük başın detayları aşınmıştır. Sağ omuzda sabitlenen khylamis sol kola yönlenirken her iki göğsü örtmektedir. Sırtta da her iki omzun arkasını örtmüş ve kol üzerinden aşağıya sarkmıştır. Göğüs ve sırtta giysi kıvrımlar izlenmektedir. Korozyon nedeniyle göğüs bölgesindeki detaylar kaybolmuş, sırtta ise daha kabarık durmaktadır.

Aşırı tahribat ve korozyon, eserin daha ayrıntılı tanımlanmasını ve tarihlenmesini güçleştirmektedir. Ancak gövde yapısındaki hantal duruş, duruşun başarısız verilişi, giysinin düzenlenişindeki acemilik atölye özellikleri olarak değerlendirilse de, küçük bronz üretiminin arttığı 3. yüzyıla tarihlenmelidir.

İst-051 Hermes (Lev. 26, a-c)

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 73-77
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : İçi boş döküm, yeşil oksidasyon ile kaplı.
Ölçüler : yük: 3. 3 gen: 1. 7 cm. ağırlık: 10 gr.
Her iki bacak diz üzerinden kopuk, yüz aşınmış, petasosun kanatları dibinden kopuk.

Ayakta betimlenen figürin, başı ile birlikte cepheden verilmiştir. Sağ bacak sabit, sol bacak ise fazla açılmadan dizden hafif bükülüdür. Gövdede esneme görülmez fakat sol bacağın bükülmesi ile hafif bir esnme olmuştur. Sol kalça daha aşağıdadır. Sağ kol dirseğe dek gövdeye bitişik, daha sonra yana ayrılır ve elde para kesesini kavrar. Sol kol gövde yanında aşağı sarkar ve omza dayalı kerykaion ile omuzdan aşağı sarkan khylamisi taşır.

Dolgun ve tıknaz gövdede göbek ve göğüs kasları vurgulanmıştır. Boyun kısa ve güçlü baş gövde ile orantılı verilmiştir. Yüz detayları aşınmış olmasına karşın seçilebilmektedir. Yüz dolgun ve geniş, çene ovaldir, gözlerin iri olduğu anlaşılmaktadır. Kanatları kopuk petasos, başa tam oturmuş ve saçları kapatmıştır. Alnın üzerinde düz ve öne taranan saç, bant gibi bir hat oluşmuştur.

Sağ omza tutturulan khylamis, önde göğsü çapraz geçerek sol kola, arkada sol omzun yarısını örterek aynı kola ulaşır ve buradan kabartılı bir şekilde aşağıya sarkar. Korozyon nedeni ile önde khylamisin yapısı ve kıvrımı belirsizdir. Arkada ise kalın ve içi dolu kıvrımlar seçilebilmektedir.

Sağ elinde taşıdığı para kesesi balık formludur[281]. Sol kol üzerinde taşınan iki boğumlu kerykaion yukarıdan aşağıya kesilmiş gibi görünmektedir.

Dolgun ve plastik yapılı, göbek ve göbek bölgesi vurgulanan figürinin kol ve bacak eklemleri oldukça keskin işlenmiştir. İ.S. 2. veya 3. yüzyıla tarihlenmelidir.

İst-058 Hermes (Lev. 27, a, b)

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 4963
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, patina siyah, korozyon yok, oksidasyon başlıyor. Temizlik ve konservasyon gerekli.
Ölçüler : yük: 7.1 gen: 4.1 cm. ağırlık: 135 gr.

Sol bacak diz üstünden, sağ bacak dizden, sağ el bilek üzerinden, kerykaion ise üst iki halkadan kopuk. Yüzün sağ bölümü aşınmış.

Rahat bir duruşta betimlenmiş figürin, gövde ağırlığını sabit sağ bacağı üzerine vererek sağ kalçaya esnemiştir. Sol bacağın yana açılıp dizden büküldüğü belli olmaktadır. Sabit bacak yönüne çevrilen baş ile "S duruş" tamamlanmıştır. Sağ kol omuzdan yana açık aşağıya sarkıtılmış, dirsekten hafif bükülerek ileri yönlendirilmiştir. Dirseğe dek gövdeye yapışık olan sol kol, yana açılıp dirsekten hafif bükülüp ileri uzatılmıştır. Eliye tutup kolunda taşıdığı kerykaionu omzuna yaslamıştır.

Gövde dolgun ve atletik yapılıdır. Göğüs, göbek ve kasık bölgesindeki kaslar vurgulanmıştır. Kalçası dolgun, bacak araları diz üstüne dek yapışıktır. Boyun kısa ve güçlü verilmiş, baş gövde ile orantılı tutulmuştur. Yuvarlak yüzde uzuvlar küçük işlenmiştir. Alında bir diadem bulunur ve başa geçirilen kanatlı petasos saçları örter. Alındaki bant ile petasos arasında görülen saç, dalgalı ve öne taranmıştır. Kırılmalara karşın petasosun, yanlarda ve önde birer olmak üzere, üç kanatlı olduğu anlaşılmaktadır.

[281] Balık formlu para kesesi için bkz. Ridder 1913, 78 vd. Lev. 39 vd. Res. 530. 533 (Roma Dönemi); Marinova 1975, 108 Res. 113.

Sağ omuzda tutturulan khylamis, iki kenar ve arasındaki bir boşlukla geniş bir bant oluşturarak, iki göğüs arasından geçer ve sol kol üzerine ulaşır. Sağ omuzdan sırta yönlenen diğer uç ise sırtın üst yarısını örterek sol kolun arkasına geli ve diğer uçla birleşerek kola sarılır kerykaionun altından aşağıya sarkar. Buradan dize yakın bölüme dek uzanır. Arkada, içten dışa büyüyen dört sıra "V" formlu kıvrım, sol kol arkasında ise dikine ince kıvrımlar oluşmuştur. "V kıvrımların" iç kısımda kalanları katlanarak kenar oluşturan dıştakilere göre zayıftır.

Eliyle kavradığı kerykaion iki boğumlu ve sapı bileğe dek uzundur. Boğumların altında yanlara kısa çıkıntılar şeklinde uzayan kanatlar bulunur. Üst boğumun yarısı ve ucun çıkıntıları da kırılmıştır.

Gövde yapısındaki dolgunluk ve yumuşaklık ile erken örnekleri anımsatır. Katı işlenişi kol ve bacakların keskinliği, giysideki sertlik ile İ.S. 2. veya 3. yüzyıla tarihlenmelidir.

İst-061 Hermes (Lev. 27, c-e)

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 75-64
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Pirinç dolu döküm, patina yeşil oksidasyonlu,temizlik ve konservasyon gerekli.
Ölçüler : yük: 5.4 gen: 3.9 cm. ağırlık: 45 gr.

Baş boyundan, sol ayak ve sol el bilekten itibaren kopuk, sağ ayak dibinde duran hayvanın baş bölgesi aşınmış.Bacak arasındaki döküm çapakları alınmamış.

Bütün belirteçleri ile betimlenmiş tanrı rahat bir duruş içerisindedir. Gövde, ağırlığını sabit olan sağ bacak üzerine vermiş ve sağa esnemiştir. Sol bacak yarı gövde genişliğinde yana açık ve dizden bükülüdür. Sağ kol yana açık, aşağıya sarkmakta ve eliyle, sapından kavradığı para kesesini tutmaktadır. Sol kol omuzdan yana açık, kol üzerinde taşınan kerykaion omzu yaslanmaktadır.

Dolgun gövdeli Hermes tombul denebilecek bir yapıdadır. Özellikle göbek bölgesindeki şişkinlik daha çok göze çarpmaktadır. Dolgun gövdeye karşın kas yapısı işlenmemiştir.

Sağ omza tutturulan giysi iki göğüs arasından geçerek sol kola ulaşır ve kerykaionun altına girer. Arkaya dolanan uç ise sırtın sol yarısını ve kolun arkasını örterek aşağıya diz

seviyesine dek aşağıya sarkar[282]. Ön ve arkada kenar bantlarının dolgunluğu dışında detay ve kıvrım görülmemektedir. Bantın arası enlemesine şeritlerle süslenmiştir.

Şişe formundaki para kesesinin, sapı uzun, gövdesi yuvarlak ve şişkindir. Dipte sivri bir çıkıntı bulunur. Kerykaion, uzun saplı ve tek boğumludur, ucunda geniş bir süsleme çıkıntı yapmaktadır.
Hermes'in sağ ayak dibinde bir nesne durmaktadır. Korunamamış olmasından dolayı niceliği anlaşılamasa da bilinen diğer örnekler yardımıyla köpek, keçi veya koyun olabileceği düşünülmektedir[283].

Ayrıntısız işçilik eserin tarihlenmesinde zorluk yaratmaktadır. Tombul yapısına örnek bilinmemektedir. Dolgun ve yumuşak gövde hatları, bacaklarındaki sert ve keskin yapıya göre İ.S. 2. yada 3. yüzyıla tarihlenir.

İst-063 Hermes (Lev. 28, a, b)

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 75-410
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : İçi boş döküm, yeşil oksidasyon ile kaplı, korozyon başlamış, konservasyon gerekli.
Ölçüler : yük: 6.8 gen: 3.6 cm. ağırlık: 50 gr.

Sağ kol dirsek üzerinden, sol el ise bilekten kopuk. Kaidesiz figürün yüzü ve sağ ayak dibinde duran hayvanın detayları aşınmış, kerykaionun üst bölümü kırık. Bacak arasındaki döküm artığı çapaklar alınmamış.

Rahat bir duruşta betimlenen figürin, gövde ağırlığını sabit olan sağ bacağa vererek sağ kalçaya esnemiştir. Sol bacağını yarı gövde genişliğinde yana açarak dizden bükmüş ve gövdede esneme oluşturmuştur. Baş sabit bacak yönüne çevrilmiştir. Gövdede görülen katılık "S duruş" esnekliğini göstermemektedir. Esneme, beldeki hafif bükülme ile vurgulanmıştır. Sağ kol omuzdan yana açık aşağıya sarkmaktadır. Sol kol omuz altından itibaren gövdeden ayrılarak yana yönlenir. Omzuna yasladığı kerykaionu ve omuzdan sarkan khylamisi taşımaktadır.

---

[282] S. Adamo-Muscettola, "Osservazioni sulla composizione dei larrari con statuette in bronzo di Pompei ed Ercolano. Toreutik und figürliche Bronzen römischer Zeit" Akten der 6. Tagung über antike Bronzen (1984) 9 vdd. Res. 23

[283] Yanında hayvan bulunan Hermes örnekleri için bkz. Babelon 1895, 155-157; Kellner-Zahlhaas 1993, Lev. 22 vd.

Dolgun gövdede aşınmaya karşın göbek ve kasık bölgesindeki kaslar belirgindir. Bacaklar katı ve dengesiz durmaktadır. Boyun kısa ve güçlü, baş gövdeye göre biraz büyük görünür. Yuvarlak yüzde uzuvlar küçük ve narin işlenmiştir. Başa oturan petasos nedeniyla sadece ense üzerinde görünen saç, kısa kesimli ve düzdür.

Sağ omuzda tutturulan khylamisin ön bölümü genişleyerek sol kola yönlenir, boyunda yuvarlak bir yaka oluşturur, sol göğsü örterek sol kola ulaşır ve kerykaionun altında kalır. Arkaya uzanan bölüm ise sırtın sol yarısını ve kolun arkasını örterek kol üzerinde diğer parçayla birleşir ve buradan aşağı sarkar[284]. Dizin aşağısına dek uzanmaktadır. Kumaşın katlanma yerlerinden başka detay görülmez.

Kerykaion iki boğumlu ve içi doludur. Sapı uzun diz hizasında son bulmaktadır. Petasos üç kanatlıdır. Alında ve ense üzerinde geniş bir bant ile sonlanmaktadır.
Sağ ayak dibinde duran nesne, Hermes figürlerinin en çok birlikte görüldüğü hayvanı keçi, koyun[285] veya köpek olmalıdır.

Atletik ve dolgun yapısı ile Klasik ve Hellenistik örneklere geri gider. Gövde ve duruş için Weiß örneği yakın benzerdir[286]. Giysi düzenlenişi ile de yakın örnekler bulur[287]. Bu örnekler ışığında ve keskin hatlar nedeniyle eser İ.S. 1.-2. yüzyıla tarihlenmiştir.

İst-072 Hermes (Lev. 28, c-e)

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 84-99
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, siyah patinalı sarı metal.
Ölçüler : yük: 5.5 gen: 3.8 cm. ağırlık: 40 gr.

Sağ bacak kasık altından, sol bacak diz üzerinden kopuk. Kerykaionun sapı ve üst boğumları da kırık.

Belirteçlerinin tamamı ile birlikte ayakta betimlenen Hermes'in, sağ bacağı sabit ve gövde ağırlığını taşımakta, kalça sağ yana esnemektedir. Yana açık sol bacağı hafif sola dönüktür.

---

[284] Duruşu, gövde yapısı, khylamisin düzenlenişi, petasos ve kerykaionun formuna benzer örnekler için bkz. Boucher 1973, 86 Res. 137 vd.
[285] Büyük heykel örneklerde yanında koyun bulunan örnekler için bkz. Ch. Landwehr, "Ein neuer Zugang zur römischen Idealplastik" JdI 113, 1998, 139 vdd. Lev. 182-193 Res. 22. 40. 51.
[286] Kellner-Zahlhaas 1993, Lev. 22-25.
[287] Adamo-Muscettola, age. 9 vdd. Res. 23; Bol-Weber 1985, 146-147 Res. 67. Gövde yapısı, khylamisin "V yaka" yaparak sol koldan aşağı inişi, kerykaionu kavrayışı ve kerykaionun formu benzer. İ. S. 1. yy.a verilmektedir.

Gövde üstte tekrar sola esnemiş, baş sağa döndürülerek "S duruş" tamamlanmıştır. Sağ kol omuzdan itibaren gövdeden ayrılarak yana açılmış, elinde para kesesi taşımaktadır. Sol kol, omuz altından yana açılır, omzuna dayadığı kerykaionu ve sağ omuzdan gelen khylamisi taşır.

Gövde ince, narin ve atletik yapılı[288], özellikle göbek kasları vurgulanmıştır. Boyun uzun, baş gövde ile orantılıdır. Baş sağa dönük, gözler ileri bakmaktadır. Köşeli yüzde uzuvlar orantılıdır. Gözler aşınmış, göz yuvaları iri görünmektedir. Düz saç ensede kanatlı petasos ile örtülmüştür.

Sol omza tutturulan khylamis, boyunda "V yaka" oluşturur, sol göşsü örterek kola ulaşır. Arkaya dolanan diğer uç ise sol omzun ve kolun arkasını örterek diğer parça ile buluşur ve kola dolanarak aşağı sarkar. Katlı kıvrım yaparak, bir bant şeklinde aşağıya sarkar ve diz hizasına kadar uzanır.

Para kaesasi uzun saplı, altı yuvarlak ve dibe doğru sivrilen formdadır. Kerykaion, kalın ve uzun saplıdır. Başa tam oturan petasos üç kanatlıdır. Çepeçevre bir bant dolanır.

İnce ve narin yapı, tam verilmiş "S duruş" ile geç Hellenistik özellikler göstermektedir. Yüzün uzun yapısı, gövdedeki keskinlik gibi özellikler ise eseri Roma Dönemi'ne götürür. İ.S. 1. veya 2. yüzyıla tarihlenmelidir.

İst-080 Hermes (Lev. 29, a, b)

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 96-38
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Boş döküm, yeşil oksidasyonlu, boyun ve çevresinde korozyon başlamış.
Ölçüler : yük: 3. 6 gen: 1. 9 cm. ağırlık: 15 gr.
Her iki bacak diz altından kopuk. Kerykaionun üst bölümde kırılmalar var. Yüz detayları aşınmış figürde döküm sonrası ince işçilik yapılmamış.

Bütünüyle cepheden betimlenen figürinin gövde ağırlığını sabit duran sağ bacak taşır. Yana açılan sol bacak dizden hafifçe bükülmüş, gövde ise dik durmaktadır. Sol bacağın

[288] Reinach, RSt II, 155 Res. 4 vd.; 161 Res. 9; Reinach, RSt III, 48 Res. 6; 49 Res. 1, 9; Reinach, RSt IV, 81 Res. 3. 8; Reinach, RSt V, 69 Res. 10, 71 Res. 5, 73 Res. 10; Boube-Piccot 1969, 200 Lev. 143 Res. 2.

bükülmesi ile gövdede hafif bir esneme olmuş ve sol kalça daha aşağıya inmiştir. Sağ kol dirseğe dek gövdeye bitişik olup, sonrasında yana açılır. Elindeki para kesesini üst boğumundan kavrayarak taşımaktadır. Sol kol da dirseğe dek gövdenin yanındadır ve sonra gövdeye paralel olarak biraz yana açılır. Omzuna yasladığı kerykaionun alt ucunu eliyle kavrar, kolunun üzerinde de taşır.

Boynu uzun, dik durmakta olan başı gövde ile orantılıdır. Gövdede izlenebildiği kadarı ile göğüs ve kasık kasları vurgulanmıştır. Bacakların önden verilişi katı ve hareketsizdir. Yüz detayları aşınmış olsa da küçük ve orantılı işlendikleri anlaşılmaktadır Baş dik, gözler ileri bakmaktadır. Arkaya doğru yatık duran ve kanatları kırık olan petasos, kıvırcık saçları tam örtmemiş, yanlardan dışarı çıkmıştır..

Sağ omuz üzerinde tutturulan khylamisin arkaya dolanan bölümü sol omza gelir, buradan kolun önüne geçer, önden gelen ve sol göğsü örten diğer parça ile buluşur ve kol üzerine ulaşır. Kola bir kez dolandırılıp sıkıldıktan sonra aşağı sarkıtılır ve diz bölgesine dek uzanır. Göğüs bölgesinde katlanmadan dolayı kabarık kıvrımlar oluşurken, koldan aşağı sarkan bölümde ise kırlangıç kuyruğu kıvrımlar oluşmuştur.

Kerykaion tek boğumlu, kısa ve kalın saplıdır. Petasos geniş ve yayvan formludur. Para kesesi uzun saplı, şişkin karınlı ve en alt bölümde kaide gibi bir parça bulunur.

Figürin, dolgun ve tıknaz yapılıdır. Gövde hareketsiz, bacaklar katı verilmiştir. Eserler içerisinde aynı tipolojik ve ikonografik özellikleri gösteren Bodr-006 örneği ile çok benzerlik göstermektedir[289]. İstanbul örneğinin sağ dizindeki çıkıntı, Bodrum örneğinde figürinin sağ yanında duran ve bacağına dokunan kartalın varlığına işaret eder. Çünkü, sağ kol ve ellerin durumu ile para kesesinin formu çok benzemektedir.

Gövde plastik, fakat hantaldır, kol ve bacaklarda katı ve keskin işleniş söz konusudur. Bu özelliklerle eser İ.S. 2. yüzyıla tarihlenmelidir.

SH-006 Hermes (Lev. 29, c, d)

Müze : Sadberk Hanım Müzesi

Müze Env. No.: 5627

[289] Aynı kalıp ürünü olacak denli birbirine benzeyen bu iki örneğin yükseklikleri farklıdır. Aynı atölyenin ürünü olmalıdırlar.

Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, yeşil patina iyi durumda.
Ölçüler : yük: 6. 5 cm. ağırlık: 60 gr.
Yüzün aşınmışlığı ve başın sağ bölümünden kopan parça dışında tamamı korunmuş.

Bütün belirteçleri ile cepheden betimlenen ve ayakta duran figürin, sabit sağ bacağına gövde ağırlığını vererek sağa fazla esnemiş, sol bacağını yarı gövde genişliğinde yana açarak sola çevirmiştir. Baş sağa döndürülerek "S duruş" tamamlanmıştır. Omuzdan yana açık sağ kol tam aşağı inmeyerek bel hizasında dirsekten bükülür ve ileri uzanır. Elinde para kesesi taşımaktadır. Sol kol da aynı şekilde omuzdan yana açılıp aşağı sarkmaktadır. Kerkkaion ve omuzdan gelen khylamisi taşır.

Sağ omuzda tutturulan khylamis, göğüs ve sırtın yarısını örterek sol kol üzerine dökülür. Khylamis, boyunda yuvarlak yaka yapar ve iki uca ayrılır. Daha sonra bir ucu kolun arkasından aşağıya sarkarak diz altına dek uzanır[290], arkadan gelen diğer uç ise kerykaionun sapı üzerinden geçirilerek aşağıya sarkar. Giysi sınırları göğüs ve sırt üstünde bir bant olarak düzenlenmiştir. Diğer kıvrımlar yüzeysel ve incedir.

Yüz detaylarının aşındığı başa yerleştirilen kanatlı petasos tepe bölümünde şapkadan çok bir tacı anımsatmaktadır. Petasos dışında kalan saç kısa olup ense üzerinde düz kesimle sonlanır.
Çift halkalı ve içi dolu kerykaionu omza dayayıp, kolunun üzerinde taşır. Tepe bölümünde iki uçta sivrilen süslemeler bulunur. Kerykaionu tutan sol elin detayları görülmemektedir.. Para kesesi, uzun saplı, geniş göbekli ve alta doğru sivrilen formdadır.

Sağ ayak dibinde duran hayvanın detayları aşındığından türü anlaşılmaktadır. Köpek, keçi veya koyun tanrının hayvanlarıdır. Bunlardan biri olmalıdır.

Figürin, aynı küme içerisinde yer alan Marm-004, İst-063, Kon-006 ve Feth-001 örnekleri ile duruş, gövde oranları, dolgun fakat hantal olmayan yapı gibi özelliklerde yakınlık içerisindedir. Başların duruşu ve gövde ile oranları benzemektedir. Ayrıca korunmuş olan örneklerin petasos ve kerykaionların formları da birbirine çok yakın özelliklerdedir.

[290] Benzer örnekler için bkz. Muscettola 1984, 9 vdd. Res. 23 vd.; S. Boucher, "Des Bronzes hellenistiques aux bronzes romains. Quelques problemes; Actes du V. Colloque International sur les Bronzes Antiqes Lausanne" 8-13 Mai 1978 (1979) Lev. 43 Res. 4; Kellner-Zahlhaas 1993, Lev. 22-25. Muscettola 1984, 9 vdd. Res. 23 vd.

Khylamis düzenlenişi, ön ve arkada gövdeyi sarışı, kol üzerine atılışı ve aşağıya sarkması her örenekte de aynı görülmektedir[291].

Dolgun yapı yanında duruş ve bacakların katılığı, kol ve bacaklardaki keskinlik eserin İ.S. 2. yüzyıla tarihlenmesini gerektirir.

SH-046 Hermes (Lev. 30, a-c)

Müze : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No.: 5636
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Boş döküm, patina iyi durumda, konservasyon yapılmış. Sağ bacak ve sağ kol dirsekten itibaren onarım görmüştür.
Ölçüler : yük: 10 cm. ağırlık: 250 gr. (Kaide ile)

Sol bacak kasıktan kopuk. Kasık altından kırık olan sağ bacak restore edilmiş, ancak yapıştırılma esnasında arka bölümde açıklık kalmış. Kerykaionun iki boğumu ve para kesesinin alt bölümü kopuk.

Kendisine ait olamayan silindirik bir kaide üzerinde duran figürin, özensiz yerleştirme nedeniyle düzgün durmamaktadır. Korunmuş sağ bacak sabit ve dik olup, gövde ağırlığını taşır durumdadır. Gövdede sağa esneme yoktur. Sağ bacak ve gövde cepheden verilmiş, baş ise sağa döndürülmüştür. Sağ kol, omuzdan yana sarkıtılmış, elinde para kesesi taşımaktadır. Sol kol omuz altından yana açılıp, aşağı uzanmaktadır. Sapı ve yuvarlak boğumları kırık ve omza yaslı olan kerykaion ile omuzdan gelen khylamis kol üzerinde taşınır.

Gövde uzun, ince ve atletik yapılıdır. Göğüs, göbek ve kasık bölgelerindeki kaslar abartılmadan vurgulanmıştır. Kol ve bacakta bu ise yalınlık hakimdir. Ucu kopuk olan cinsel uzuvlar belirgindir. Sağa dönük baş, ince uzun yüzlüdür ve yüz uzuvları orantılıdır. Figürin, petasosunu giymiş, önde ortadan ayrılan saç geriye taranarak arkada iki belik yapılmıştır. Bu belikler her iki omuz üzerine yönlendirilmiş ve aşağı salınmıştır.

Sağ omuz üzerinde tutturulmuş khylamis önde sol göğsü, arkada ise sırtın sol yarısını örter, sol omuzdan aşağı inerek kol üzerine gelir ve aşağı dökülerek diz hizasına dek dökümlü durur. "V yakalı" giysi, önde ve sırtta kalın bir bant ile sınırlandırılmış, diğer yerlerde yuvarlak kıvrımlar oluşturacak şekilde düzenlenmiştir. Sırt kıvrımları döküm sonrası işlenmiştir.

[291] Kıvrımlar, aşınma nedeniyle farklı hacimlerdedir.

Başa tam oturan petasosun kenarları katlanmış gibidir. Kanatları korunamamıştır. Kısa ve ince saplı kerykaionun korunamamış boğumları altında yanlara uzanan kanatlar bulunur. Para kesesinin ise, sadece el ile kavradığı boğaz kısmı korunmuştur.

İnce uzun yapı, atletik gövdede göğüs, göbek ve kasık bölgesindeki kasların vurgulanması Geç Hellenistik-Erken Roma Dönemi özellikleri olarak görülür. Uzun yüz yapısı ve düz saçı ve uzun yüzü ile de Augustus Dönemi eserlerini çağrıştırır. İ.S. 1. yüzyıla tarihlenmiştir.

SH-047 Hermes (Lev. 31, a-c)

Müze : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No.: 5637
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, yeşil patinalı, konservasyon görmüş.
Ölçüler : yük: 8 cm. ağırlık: 130 gr.
Sağ kol dirsek altından, sol ayak bilekten kopuk olup yüz aşınmış, cinsel uzuv kırık.

Kendisine ait olmayan kaide üzerinde ayakta duran figürin, sabit sağ bacak üzerine gövde ağırlığını vererek sağa fazla esnemiştir. Sol bacak az yana açılmış, dizden bükülerek sola döndürülmü ve geri çekilmiştir. Yere parmak uçları ile bastığı, havaya kalkık topuğundan anlaşılmaktadır. Sağa esnemeden sonra üst bölümde gövdenin rahatsız bir duruşta olduğu görülür. Başın sağa döndürülmesi ile "S duruş" tamamlanmıştır. Sağ kol omuzdan yana açık, önce aşağı sarkıtılmış, sonra dirsekten bükülerek ileri uzatılmıştır. Sol kol dirsek üstüne dek gövdeye yakın durduktan sonra yana açılır, dirsekten sonra aşağı sarkıtılır. Kerykaionu ve omuzdan gelen khylamisi taşır.

Gövde ince, fakat hantal yapılıdır. Bu görünüş bacak yapısının düzgün verilmemesinde ve sırttaki esnemenin tam uygulanamamasından kaynaklanmıştır. Kasık bölgesindeki kaslar dışında hiçbir bölgede kaslar vurgulanmamıştır. Boyun uzun, baş gövde ile orantılıdır. Yuvarlak yüzün detayları aşınmıştır. Petasos giymiş tanrının alın üzerinde diademi görülmekte, geriye taranan saçların detayları seçilememektedir.

Sağ omuzda tutturulan khylamis göğüsün ve sırtın sol bölümlerini örterek omuzdan aşağı sarkıtılır ve kol üzerine dökümlü olarak gelir. Elin hareketine koşut hareket eder ve dirsek

altından itibaren koldan ayrılır, diz hizasına dek uzanır. Khylamisin ön ve arkasında, dışa genişleyen yuvarlak sırtlı ve aralıkları geniş kıvrımlar oluşmuştur.

Petasos üç kanatlı ve başa tamoturmuştur. Ortadaki korunduğundan üç kanatlı olduğu anlaşılmaktadır. Çift boğumlu kerykaionun içi dolu ve çiçek formundadır. Sapı ince ve diz hizasına dek uzanır.

Plastik verilmiş gövdeye karşın, duruştaki aksaklık ve kol ile bacaklardaki keskinlik Roma Dönemi eserlerini özelliğidir. Khylamis üzerindeki kıvrımların döküm sonrası işlendiği anlaşılmakta ve 2. yüzyıl eserlerini çağrıştırmaktadır.

SH-048 Hermes (Lev. 31, d-g)

Müze : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No.: 5691
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Boş döküm, patina temizlenmeli. Sol diz arkası ve sağ bilek üzerinde çepeçevre çatlaktır yer yer kopmalar var, restorasyon yapılmış. Bacak arasında üretim artığı çapaklar temizlenmemiş.
Ölçüler : yük: 7 cm. ağırlık: 130 gr. (Kaide ile)

Sağ kol dirsek üzerinden kopuk, yüz detayları hafif aşınmış. Kerykaion kayıp, petasosun kanatları dipten kopuk. Bacak arasında, döküm artığı çapaklar alınmamış.

Kendisine ait olmayan bir kaide üzerinde ayakta duran figürin cepheden verilmiştir. Sol bacak sabit, sağ bacak dizden hafif bükülü ve az öne çıkarılmıştır. Esnemeyen gövde, her iki bacak üzerinde dengede durmaktadır. Sağ bacak dizden büküldüğü için kalça hafif aşağıda betimlenmiştir. Yana açık sağ kol omuzdan aşağı yönlenir. Sol kol ise dirseğe dek gövdeye bitişik aşağıya sarkar, dirsekten bükülerek ileri uzanır. Baş cepheden verilmiş ve gözler karşıya bakmaktadır.

Gövde plastik fakat katı, bacaklar gövdeye göre ince verilmiş, detayların incelikle işlenmediği gövdede cinsel uzuvların bir bölümü sağlam kalmıştır.Boyun kısa, baş gövde ile orantılıdır. Yüz oval, çene sivri, gözler yuvarlak ve iri, ağız ve burun ise küçük işlenmiştir. Petasosun örtmesi ile yanlarda kısa ve kıvırcık bukleler oluşmuştur.

Sağ omuzda fibula ile tutturulmuş khylamisin bir bölümü sağ omuzdan, geri kalanı sol omuz üzerinden arkaya atılır. Sol kolun arkasında birleşerek[292], dirsek üzerinde kola bir

[292] Khylamisin düzenlenişi için benzer örnek için bkz. Boucher 1973, 87 Res. 139.

kez dolandırılır ve aşağı sarkıtılarak diz hizasına dek uzatılır. Yoğunluğu sol omuz üzerinde olan giyside kalın ve paralel kıvrımlar önden arkaya uzanmaktadır. Koldan aşağı sarkan bölümde ise katlanmadan dolayı kalın kırlangıç kuyruğu kıvrım oluşmuştur.

Petasos ince ve dairesel formludur. Alından enseye yatık durmaktadır. Kanatların varlığına ilişkin iz görülmemektedir[293]. Petasosun düzlüğü ile İst-028, Bodr-006, Kon-007 ile benzerlik içerisindedir.

Katı duruşu, hantal ve kaba işlenmiş gövdesi ve giysideki aşınmış kıvrımların yapısı ile İ.S. 2. veya 3. yüzyıla tarihlenir.

Feth-001 Hermes (Lev. 32, a, b)

Müze : Fethiye Müzesi
Müze Env. No.: 485
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : İçi dolu döküm, yeşil ve açık yeşil oksidasyon başlamış, patina genelde iyi korunmuş.
Ölçüler : yük: 6 gen: 3 cm.

Sağ bacak dizden, sol bacak dizden aşağı, sağ kol dirsek üzerinden kopuk. Sol el ile birlikte kerykaionun ve giysinin aşağıya sarkan alt ucu da kırık. Yüz aşırı tahrip durumda. Döküm sonrası işçiliğin yapılmadığı için figürün bacakları arasında çapak kalmış.

Atletik yapılı gövde sabit sağ bacak üzerine ağırlığını vererek esnemiş, sola yönlendikten sonra üstte tekrar dikleşmeye çalışmıştır. Sol bacak yana açık ve dizden bükülüdür. Baş sağa döndürülerek "S duruş" tamamlanmıştır. Her iki kol omuzdan yana açık aşağıya sarkmakta, sol kol omza yaslanan kerykaionu ve omuzdan sarkan khylamisi taşımaktadır.

Dolgun gövde atletik yapılıdır. Göğüs, göbek ve kasık bölgesindeki kaslar vurgulanarak gövde güçlü betimlenmiştir. Sırt ve kalçadaki detaylar çok belirgin değildir. Boyun uzun, baş gövde ile orantılıdır. Yüzün uzun ve sivri çeneli olduğu anlaşılmaktadır. Cinsel uzuvların bir bölümü korunmuştur.

Sağ omuzda tutturulan khylamisin öne uzanan bölümü iki yöne ayrılır. Bir ucu sol omza yönlenir, yuvarlak bir yaka oluşturarak arkaya dolanır. Diğer uç altta kalın bir bant oluşturarak sol kola ulaşır, dirsek ile bilek arasında kola dolanarak aşağıya sarkar. Arkaya

[293] Bronz örneklerde ise bkz. Boucher 1973, 87 vd. Res. 139-141; G. Despinis, "Zum Hermes von Troizen" AM 96, 1981, 237 vdd. Lev.77-86 (Mermer heykel petasosun formu benzer)

giden bölümde ise altta oluşan kalın bant devam eder ve sol kolu arkadan sararak öne dolanır. Üstü ise sol omzu tamamen örterek önden gelen parça ile birleşir. Giysinin yönlenişine göre önde yuvarlak, arkada ise enlemesine ve derin olmayan kıvrımlar oluşmuştur.

Üçü de tam korunmuş yüksek kanatlara sahip petasos başa tam oturmuş ve başın büyük bölümünü kaplamaktadır. Biraz da korozyonun etkisiyle saç detayları görülmemektedir. Kerykaion, iki boğumludur fakat ortası boş değildir. Sapı kalın ve uzundur.

Duruş, gövde yapısı ve belirteçleri ile benzeştiği Kon-006, İst-063, Marm-004, SH-006 ve Feth-005 örnekleri gibi İ.S. 2. yüzyıla tarihlenmelidir[294].

Feth-005 Hermes (Lev. 32, c, d)

Müze : Fethiye Müzesi
Müze Env. No.: 2246
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, siyah patina korunmuş, korozyon yok.
Ölçüler : yük: 6. 7 gen: 2. 1 cm.

Sağ kolu omuz altından kopuk, yüz detayları aşınmış. Sağ ayak dibinde duran hayvanın baş ve gövdesi tahrip olmuş. Kerykaion sapının alt bölümü ile birlikte onu kavrayan el kopuk. Döküm artığı çapaklar bacak arasından alınmamış.

Yukarıda anlatılan Feth-001 örneği ile aynı özellikleri içermektedir. Kon-006, İst-063, Marm-004 örnekleri ile benzerdir.

Feth-010 Hermes (Lev. 33, a, b)

Müze : Fethiye Müzesi
Müze Env. No.: 3164
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, yeşil patina, temizlik yapılmamış.
Ölçüler : yük: 6. 3 gen: 4. 5 cm.

Her iki ayak ve sol el bilekten, kerykaionun üst ucu ve sapı kopuk. Petasosun kanat uçları kırık, yüz ise aşınmış. Genel görünümü ile orantısız ve niteliksiz işçilikli. Döküm sonrası çalışma yapılmamış. Özellikle bacak arası ve kol altlarındaki geçiş başarısız verilmiş. Kireçli toprakla kaplı bazı bölümlerde ayrıntılar kapanmış.

---

[294] Bol-Weber 1985, 146 vd. Res. 67. Gövde yapısı, khylamisin sol koldan aşağı inişi, kerykaionu kavrayışı ve kerykaionun formu benzer.

Dengesiz duruş içerisindeki figürün sağ bacağı sabit, sol bacağı yarı omuz genişliği kadar yana açılmış ve dizden hafif bükülmüştür. Gövde çok az sağ kalçaya esnemiş, üstte tekrar doğrulamamıştır. Bu nedenle sol omuz hafifçe aşağı düşük durmaktadır. "S duruş" verilmeye çalışılmış fakat tam uygulanamamıştır. Sağ kol omuzdan yana açıktır ve aşağı sarkar, dirsekten az bükülerek ileri yönlenir. Elinde üst boğumundan kavradığı para kesesini tutmaktadır. Sol kol gövdeden biraz yana açık ve aşağı sarkmakta, omuz ile kolu arasına yasladığı kerykaionu taşımaktadır.

Gövdede uzuvlar orantısız, üst gövde dolgun bacaklar zayıftır. Boyun kısa, sağa dönük baş iri ve yüz geniştir. Yüz uzuvları aşınma nedeniyle tam seçilememektedir. Kanatları yüksek petasos başa tam oturmuştur. Saçın ayrıntıları da görülememektedir.

Sağ omuzda tutturulan giysinin öne uzayan ucu sol omza yönlenip yuvarlak formlu bir yaka oluşturur, omuzdan sol kola ulaşarak aşağı sarkar. Diğer ucu ise göbeka doğru sarkar. Arkaya dolanan bölüm ise sırtın sol kesimini örterek kola ulaşır ve aşağıya sarkan uç ile birleşir. Giysi, önde ve arkada geniş ve düz kıvrımlar oluşturur. Koldan aşağı sarkan uçtaki kıvrım dönüşten dolayı biraz hareketlidir.

Taşıdığı para kesesi yalın formlu, şişkin göbeklıdır, aşağı doğru daralır. Kerykaion ise iki boğumlu, ön yüzü çizgisel bezeklidir.

Aynı bölge buluntusu olan Feth-001 ve Feth-005 örneklerini model aldığı fakat başarılamadığı bir çalışma gibi görülmektedir. Khylamisin düzenlenişi benzerlik gösterir, duruş ve kalçaların durumu da taklit edilmeye çalışılmış gibidir. İ.S. 2. veya 3. yüzyıla tarihlenmelidir.

Marm-003 Hermes (Lev. 33, c, d)

Müze : Marmaris Müzesi
Müze Env. No.: 14. 58. 95
Buluntu yeri : Burdur Civarı
Durumu : Dolu döküm, yeşil patina. Temizlik gerek, patinada aşınma var.
Ölçüler : yük: 5. 5 gen: 2. 3 cm.

Sağ kol omuz altından, sağ bacak diz üzerinden, sol bacak ise diz altından, sol el bilekten kopuk. Küçük bir parçası omza yapışık korunan kerykaionun üst bölümü kayıp, sap ise büyük oranda korunmuş. Aşırı tahrip olmuş yüzde bazı uzuvlar zorlukla seçilmekte.

Ayakta betimlenen figürin gövde ağırlığını sabit duran sol bacağa vermiş, sağ bacağını yana açmıştır. Sağ kalçaya esneyen gövde göbek bölümünde iyice sağa yönlenir, omuz bölgesinde ise tekrar doğrulur. Baş, sabit bacak yönüne çevrilmiş ve "S duruş" tamamlanmıştır.

Feth-001, Feth-005, Marm-004, İst-063, Kon-006 ve Bodr-003 figürinleri ile aynı özellikleri gösteren örneğin aynı atölye ürünü olasılığı yüksektir. Duruş, gövde yapısı, khylamisin düzenlenişi, kerykaion ve petasosun formu yakın benzerlikler içermektedir.

Marm-004 Hermes (Lev. 34, a, b)

Müze : Marmaris Müzesi
Müze Env. No.: 14. 59. 95
Buluntu yeri : Burdur Civarı
Durumu : Dolu döküm, yeşil patinalı gövde genelinde yıpranma var. Yüzey kireçli toprakla kaplı, temizlik gerekiyor.
Ölçüler : yük: 6. 1 gen: 2. 8 cm. ağırlık: gr.

Sağ kol dirsek altından, sol kol giysi tomarı ile birlikte bilekten, sağ bacak diz üzerinden, sol bacak diz altından kopuktur. Kerykaionun üst bölümü tamamen eksik, petasosun kanat uçları kırıktır. Yüz hatları ve kıvrım detayları aşınmıştır.

Yukarıda incelenen Marm-003 örneği ile birlikte değerlendirilmiştir. Aynı özellikleri göstermektedir.

Bodr-006 Hermes (Lev. 34, c-e)

Müze : Bodrum Müzesi
Müze Env. No.: 5. 483
Buluntu yeri : Marmaris
Durumu : Sonradan monte edilmiş kaidenin içi boş, figürin ise dolu döküm. .Yeşil-Kahverengi patina, yer yer sarı görünüyor.
Ölçüler : yük: 6. 2 Kaide: 4 cm

Küçük kırılmalar dışında tamamı korunmuş figürün ve kuşun yüz detaylarında aşınmalar var.

Kendisine ait küçük ve yüksek olmayan bir kaide üzerinde ayakta duran figürinin altına, sonra yüksek bir kaide daha eklenmiş. Döküm sonrası ince işçiliğin yapılmadığı, bacak arasında, kuş ile para kesesi ve kumaşın bacağa dokunduğu bölümlerde bulunan bazı çapak artıklarından anlaşılmakta.

Genel duruşu dik olan figürün başı da cephedendir ve gözler ileri bakmaktadır. Sağ bacak sabit sol bacak dizden hafif bükülüdür. Gövde, dik ve dengede durmaktadır. Sağ kol önce

ileri uzanıp sonra yana açılmış, üst boğumundan kavradığı para kesesini dik olarak tutmuştur. Sol kol gövdeye paralel aşağı sarkmış, eliyle alt ucundan kavradığı kerykaionu kolunda taşıyarak omzuna yaslamıştır.

Kısa gövde güçlü ve atletik yapılıdır. Göğüs ve göbek kasları vurgulanmıştır. Boyun kısa, baş iri, yüz yuvarlaktır. Yüz uzuvları birbiriyle orantılı ve küçük işlenmiş, dudaklar hafif aralık bırakılmıştır. Saç detayları pek belli olmamaktadır.

Sağ omzun üzerinde tutturulan giysinin uçları öne ve arkaya olmak üzere iki yöne uzanmaktadırlar. Öne giden uç sol göğsü açıkta bırakarak çapraz olarak aşağıya uzanırken, bir parçası sol omzun üzerine yönlendirilerek boynun altında "V yaka" oluşturulur. Sol kola ulaşan giysi bir kez dolandıktan sonra aşağıya sarkıtılır. Sarkan bu bölüm, bileğin yukarısında bacağa yönlenerek dokunmaktadır. Arkaya giden uç ise sağ köprücük kemiğinin altına doğru genişleyerek uzanır, önden sol omza atılan giysinin altına girer. Önde iki adet kabarık sırtlı kıvrım oluşturan giysi arkada ise geniş bir bantla alt sınırı oluşturur.

Kanatları kırık petasosun başa oturduğu, ense ve alnın üzerindeki kalıntılardan anlaşılmaktadır. Tamamı korunmuş kerykaionun boğumları kapalıdır, içi boşaltılmamıştır. Boğumların yüksekliği sapıyla aynı oranda tutulmuştur. Para kesesi ise uzun saplı konik gövdelidir. En altta ise gövdeden daha küçük bir boğum daha oluşmuştur.

Figürün sağ ayağının dibinde, sol kanadı bacağına dokunan bir kuş durmaktadır. Sağ elinde tuttuğu para kesesi bu kuşun başına değmektedir[295]. Gövdesi ileri çıkık kanatları geniş, boyu yüksek ve başı iri olan kuş kartal olmalıdır. Hermes'in yanında genellikle horoz, koyun, keçi ve köpek gibi hayvanlar bulunurken kartala sık rastlanmaz. Kartal, literatürde genellikle Zeus'a veya Zeus-Ganymed ikilisine atfedilir[296]. Tanrının kartal ile birlikte betimlenmesi pek yaygın değildir[297]. Hermes-Zeus synkretizmi söz konusu olasılığı

[295] S. Boucher, Des Bronzes hellenistiques aux bronzes romains. Quelques problemes; Actes du V. Colloque International sur les Bronzes Antiqes Lausanne, 8-13 mai 1978 (1979) Lev. 43 Res. 5

[296] Ch. Landwehr, "Ein neuer Zugang zur römischen Idealplastik" JdI 113, 1998, 139 vdd. Lev. 186 Res. 31. Bu eserin başı ve kolları korunamamıştır. Bu nedenle Ganymed tanımlaması ile birlikte Hermes olasılığının da gözardı edilmemesi gerekmektedir. Bodrum örneğinde olduğu gibi para kesesini kartalın başına doğru uzatmış olması da söz konusudur.

[297] Burdur Müzesi'nde bulunan bir sunak üzerinde betimlenen Merkür'ün yanında bir kartal bulunmaktadır. Ö. Taştan, Burdur Müzesi'nden Yarım Yuvarlak Bir Altar (Yayınlanmamış Lisans Tezi. Antalya 1999).

düşünülmelidir. Kilikya Bölgesi'nde bu tür birleştirmeler söz konusudur. Bu nedenle Bodrum örneği ilginç olduğu kadar da ünik bir eser olarak da değerlendirilmiştir.

Eser, İst-080 örneği ile çok yakın benzerlikler içerisindedir. Gövde yapısı, hatların keskin işlenişi ile İ.S. 2. yüzyıla tarihlenmelidir.

Uşak-001 Hermes (Lev. 35, a, b)

Müze : Uşak Müzesi
Müze Env. No.: 27. 5. 97
Buluntu yeri : Gaziantep civarı?
Durumu : Siyaha yakın patina korunmuş. Yüzey kireçli toprakla kaplı. Korozyon yok, kaide alt bölümünde yeşil oksidasyon başlamış.
Kaide iç bükey ve boş döküm.
Ölçüler : yük: 10. 1 gen: 4. 1 cm. Kaide: 8. 4 cm.

Sağ kol dirsek üzerinden, sol kol üzerine düşen giysi kıvrımının alt ucu kırık ve noksan. Her iki bacakta da diz bölgesinde kırıklar olup, yeniden yapıştırılmış. Sol el parmakları kopuk olan figürün yüzü tamamen aşınmış, başında petasos yoktur. Kerykaionun üst boğumunun yarısı da kopuk. Yüzeye yapışmış kireçli toprak bacak arasını doldurmuş, bazı detayları örtmüş.

Ayakta betimlenen figür sabit ve hafifçe yana döndürülen sağ bacak üzerine gövde ağırlığını vererek biraz sağa esnemiştir. Sol bacak bu duruşa uygun olarak yarı gövde genişliğinde yana açılarak dizden hafifçe bükülmüş, baş sağa döndürülerek "S duruş" tamamlanmıştır. Sağ kol omuzdan yana açılarak ileri yönlenmiş, sol kol ise sağa göre daha az yana açılarak gövde yanında aşağı sarkmıştır. Bu kolunda taşıdığı kerykaionu omzun kenarına yaslamış, alt ucunu da eliyle kavramıştır.

Figürin, dolgun fakat atletik yapılıdır. Göbek ve bacak kaslarının vurgulanması ile daha güçlü bir görünüm kazanmıştır. Uzun boyunlu figürün başı, gövde ile orantılı işlenmiştir. Saçın dalgalı olduğu anlaşılmakta ve ensedeki petasosun kalıntılarından hemen sonra bittiği görülmektedir. İyi seçilemeyen, yapraklı bir diadem alnın çevresinde dolanır. Ensede ikiye ayrılıp her iki omza uzayan çelengin kurdele uçları izlenebilmektedir.

Sağ omuz üzerinde bir fibulala tutturulan giysinin öne yönlenen ucu göğsü çapraz olarak ve sağ göğsü açıkta bırakarak geçer. Sol kola dirsek bölgesinde ulaştıktan sonra bir kez dolanarak aşağıya sarkıtılmıştır. Arkaya dolanan diğer uç ise, sol alta doğru genişleyerek ilerler, sol omzu ve kolu arkadan sararak öne geçer ve diğer uç ile buluşarak aşağı sarkar.

Fakat bu sarkma, kumaşın ağırlığı nedeniyle aşağı doğru olması gerekirken giysi gövdeye yönelmiş, kasık hizasında bacağa dokunmuştur. Tanrının hareketli olduğu anlatılmak istenmiş olmalıdır. Önde boyun etrafında yuvarlak bir yaka oluşturan giysinin alt ucu katlanmadan dolayı bir bant görünümü almıştır. Sol omuzdan aşağı dikine bir kıvrım vardır. Arkada ise kumaşın hareketine uygun yönlenen kıvrımlar üst ve altta giysiyi kalın bant ile sınırlandırmış, arada kalan bölümde ise yelpaze formlu ve sona doğru genişleyen kıvrımlar oluşmuştur.

Ayağında ayakkabı olduğu anlaşılmakta, fakat kanatlar seçilememektedir. İçi toprakla dolu olan kerykaion bazı ayrıntılar nedeniyle farklılık gösterir. Uzun saptan sonra çift boğuma geçmeden önce iki tarafa uzayan çıkıntılar yaprak formunda kanatlıdır.

Ender örnekte korunabilmiş olan orijinal kaide yüksek, yuvarlak formu ve özenli işçiliği ile de ayrıcalıklıdır. Alt bölümde yüksek bir silme ile başlar, yukarıya doğru daralan ikinci bölüm daha yüksektir. İnce bir ara geçişten sonra önce dışa genişleyip sonra içe daralan taban yüksekliğindeki bölüm gelir. En üstte ise mantar başı formlu dış bükey bölümle sonlanan kaide figürün dört yandan görülebilmesini sağlamış olmalıdır, zira eserin her yönü aynı özenle işlenmiştir.

Dolgun ve güçlü verilen gövde yapısı, başarılı "S duruşu" ile nitelikli bir eserdir. Khylamisin kıvrımları ve figürinin uzun yüzü Erken İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenmesini gerektiren özelliklerdir. Augustus Dönemi eser için uygun bir tarihtir.

Ant-005 Hermes (Lev. 35, c, d)

Korunduğu Müze: Antalya Müzesi
Müze Env. No.: 01. 41. 95
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, yeşil patina, açık yeşil oksidasyon var.
Ölçüler : yük: 6. 7 gen: 3. 1 cm. ağırlık: 50 gr.
Sağ kol dirsekten aşağı kopuk, kerykaionun alt yarısı yok, yüz detayları aşınmış.

Ayakta betimlenen figür yaylanma hareketi göstermektedir. Bir yerden atlamış, dengesini sağlamak ister gibidir. İki bacak dizden az bükülü, gövde sağa doğru esnemiştir. Bu esneme üst gövdede de devam eder, sol omuz daha aşağıda durur, baş sağa dönüktür. Sağ kol omuzdan yana açılır ve ileri yönlenir. Sol kol yana açılır ve kerykaionu taşır.

Gövde narin ve atletik, bacaklar gövdeye oranla kısadır. Baş gövdeye oranla biraz iri, yüz ovaldir. Yüz uzuvları göz çukurları dışında belli olmamaktadır. Petasos başa tam oturmuş, dışında kalan perçemlerden saçın kıvırcık olduğu anlaşılır.

Sağ omza tutturulan giysinin öne uzayan ucu boynun altında "V yaka" oluşturup sol kola doğru ilerler, kola dolanarak aşağı sarkar. Arkaya dolanan uç ise aşağıya doğru genişleyerek kolun arkasını örter ve öne dolanır Diğer uç ile buluşarak aşağı sarkar. Kumaş önde ve arkada alt bölümlerde geniş bir bant oluşturur, sol omzun altında dikine uzayan bir kıvrım dışında başka ayrıntı görülmez[298].

Ayakları çıplaktır. Boğumları belli olmayan kerykaionun üst bölümü uzundur. Çiçek formundadır. Petasosun kanatları kırık fakat üçlü olduğu anlaşılmaktadır.

Gövdedeki fazla esneme dışında gövde yapısı, khylamis, petasos ve kerykaion ile Feth-001, Kon-006, Feth-001, Feth-005, SH-006, Bodr-003 ve Marm-004 örnekleri ile benzer özellikler gösterir. İ.S. 2. yüzyıla tarihlenmelidir.

Ant-006 Hermes (Lev. 36, a, b)

Müze : Antalya Müzesi
Müze Env. No.: 01. 16. 82
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, yüzey kirli ve oksidasyon başlamış.
Ölçüler : yük: 4. 8 gen: 2. 6 cm. ağırlık: 35 gr.

Her iki bacak dizden aşağı kırık ve noksan, sol el detayları verilmemiş. Tüm yüzeyin olduğu gibi yüz hatları da aşınmış. Dökümün kalitesizliğinin yanısıra döküm sonrası işçilik de yapılmamış. Aşırı kirlenme detayları kapatmıştır, bu nedenle temizlik gerekmekte.

Ayakta duran figürin sabit sağ bacak üzerine gövde ağırlığını vererek sağa biraz esnemiş, sol bacak yana açık ve dizden bükülüdür. Gövdede esneme yoktur, baş cepheden verilmiştir. Sağ kol omuzdan yana açılarak ileri yönlenir, elinde üst boğumundan kavradığı para kesesini taşır. Sol kol gövde yanında az aralık aşağıya sarkar. Koluna yatırdığı kerykaionu omzuna yaslamıştır.

[298] Bol-Weber 1985, 146 vd. Res. 67.

Gövde dolgun fakat hantal yapılıdır. Bacaklarda dengesizlik vardır, sol bacak diğerine göre daha zayıftır. Boyun oldukça kısa tutulmuş, baş gövdeye göre iri verilmiştir. Petasos başa tam oturmuş, saç detayları görünmemektedir.

Sağ omza tutturulan giysinin bir ucu öne uzar, sağ göğüsün üstünden geçerek sol kolun dirseğine ulaşır ve kola dolanarak aşağıya doğru sarkar. Ancak el hizasından kopmuştur. Giysinin diğer ucu ise, arkada genişler ve her iki köprücük kemiğini örterek kolun arkasından geçer ve diğer parçayla birleşerek kola dolanır. Önde enlemesine yüzeysel kıvrımlar yanında boyna paralel kalın bir kıvrım katı oluşmuştur. Arkada ise kumaşın alt sınırı kalın bir bant şeklinde ilerlerken açılan kısımdaki kıvrımlar aşınmıştır.

Kerykaionun tamamı kapalıdır, boğumları görülmez, sapı kısa ve kalındır. Yuvarlak formlu petasosun bir kanadı arkada biraz belirgindir, diğerleri korunmamıştır.

Korozyon ve oksidasyon nedeniyle detayları aşınan figürinin gövde yapısındaki hantallık, sol bacağın oransızlığı ve duruş bozukluğu nedeniyle bronz üretiminin arttığı İ.S. 3. yüzyıla tarihlenmelidir.

Ant-008 Hermes (Lev. 36, c, d)

Müze : Antalya Müzesi
Müze Env. No.: 02. 16. 82
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, siyah patina kirli, temizlik gerekmektedir.
Ölçüler : yük: 3. 9 gen: 2 cm. ağırlık: 22 gr.

Döküm kalitesi düşük ve döküm sonrası işçiliği yapılmamış. Sağ bacak diz üzerinden, sol bacak diz altından kopuk. Kerykaionun alt ucu, para kesesinin üst ucunda kırılma var. Bu kırıklardan bakırın kırmızısı görülmekte. Döküm artıkları bacak arasından temizlenmemiş. Petasosun orta kanadı korunmuş diğerleri yoktur, petasostan da fazla bir kalıntı görülmemekte. Gövde genelinde aşınma var, yüz bölgesinde ise ayrıntılar kaybolmuş. Sol göğüsün altından sol kasığa doğru uzanan keskin hat, eser üzerinde modern tahribat yapıldığı izlenimi vermekte. Eseri bulanlar temizlemek amacıyla aşındırıcı bir aletle çalışmış olmalı. Bu temizlik sırasında da bazı ayrıntılar yok edilmiş.

Ayakta duran atletik yapılı figür, sabit sağ bacak üzerine ağırlığını vererek sağ kalça üzerine esnemiştir. Sol bacak az yana açılmıştır. Baş hafif sağa dönük durur. Sağ kol

omuzdan yana açık aşağıya sarkmakta. Elinde para kesesi tutmaktadır. Sol kol gövde yanında aşağı sarkar, kerykaionu ve omuzdan gelen khylamisi taşır.

Gövde dolgun, boyun kısa baş gövdeye göre biraz iridir. Gövdede kas yapısı ile ilgili ayrıntı yoktur, Cinsel uzuvlar da kırıklara rağmen belirlidir. Baş detaylarının kaybolmasına karşın alın üzerinde geniş bir bandın olduğu, saçların kıvırcık ve ensede sonlandığı anlaşılmaktadır. Yüz uzuvlarının oranları net değildir, aşınmadan dolayı gözler iri görünmektedir.

Sağ omuzda tutturulan giysinin öne uzanan bölümü sağ göğsü açıkta bırakarak sol omza yönlenir. Sol göğsü örterek omuz üzerinden arkaya atılır, köprücük kemiğinin altında son bulur. Arkaya dolanan diğer uç ise aşağıya doğru genişleyerek ilerler, önceki parçanın altından geçerek sol kola ulaşır ve kola dolanarak aşağı sarkar. Diz hizasına dek uzayan giysinin, önü dolaşıp geldikten sonra sol omza atılan kesimlerinde derin oyuklu düz ve kalın kıvrımlar görülmektedir. Aşağıya sarkan kesimlerde ise katlanmalar vardır. Sol elde tuttuğu kerykaion omza yaslanır.

Sağ elinde üst boğumundan kavradığı para kesesinin gövdesini arkaya doğru uzatmıştır. Bu tutuş yaygın değildir. Kese kısa boyunlu ve şişkin gövdelidir. Kerykaion ise geniş iki boğumlu ve kısa saplıdır. Alt ucunu eliyle kavramıştır, fakat parmak detayları görülmez.

Figürin, Ant-006 örneği gibi İ.S. 3. yüzyıl eseri olmalıdır.

Ant-011 Hermes (Lev. 37, a, b)

Müze : Antalya Müzesi
Müze Env. No.: 1. 56. 93
Buluntu yeri : Arif Köyü-Finike
Durumu : Dolu döküm, yüzey aşırı kirli, temizlik gerekmektedir.
Ölçüler : yük: 5. 9 gen: 4. 1 cm. ağırlık: 75 gr.

Tüm yüzeye yapışarak detayları kapatan kireçli toprak nedeniyle eser, belirgin belirteçler yardımıyla tanınır. Buluntu haliyle korunan eserin sol bacağı diz altından, sağ bacağı diz üzerinden kopuk, boyun ve baş bölgesi birleşik.

Sabit sağ bacak üzerine gövde ağırlığını vererek sağa esneyen figürün sol bacağı omuz genişliğinde yana açılarak dizden hafifçe bükülmüştür. Bel hizasında sola yönlenen gövde üstte tekrar dikleşir. Baş cephedendir, "S duruş" verilmeye çalışılmıştır. Sağ kol omuzdan

yana açıktır ve fazla yükselmeden ileri yönlenir. Eliyle üst boğumundan kavradığı para kesesini tutmaktadır. Sol kol gövdenin yanında aşağı uzanmaktadır. Kolundaki kerykaionu omzuna yaslamış, eliyle de sapından tutmuştur.

Baş üzerinde duran petasos başa oturmuş, kanatları ve diğer ayrıntıları görülmemektedir. Saç konusunda da izlenebilen hiçbir detay yoktur. Tamamen yüzeyi kaplayan kireçli toprak yüz uzuvların seçilmesini de engellemektedir.

Sol omza tutturulan giysinin bir ucunun önde göğüsten geçerek kola ulaştığı, diğer ucunun arkada sırtın üst bölümünü örterek yine sol kola ulaştığı anlaşılmaktadır.

Para kesesinin formu yalın, kısa saplı, sapın altından genişleyen gövdesi ovaldir. Kerykaionun formu belirli değildir. Fakat boyun hizasında başa çok yaklaşmasından boğumlarının geniş olduğu anlaşılmaktadır.

Figürini tarihlemek için fazla veri yoktur. Hantal yapı, bacakların orantısızlığı ile İ.S. 3. yüzyıla tarihlenmelidir.

Ant-012 Hermes (Lev. 37, c, d)

Müze : Antalya Müzesi
Müze Env. No.: 22. 63. 94
Buluntu yeri : Çamlık Köyü-Bucak
Durumu : Dolu döküm, siyah patina temizlenmemiştir.
Ölçüler : yük: 4. 3 gen: 2. 3 cm. ağırlık: 25 gr.

Aşırı korozyona uğramış eser bazı belirteçler yardımıyla tanınabilmekte. Sol bacak kasık altından, sağ bacak diz üzerinden, sağ kol dirsek altından, sol el bilekten kopuk ve noksan. Gövdede olduğu gibi yüz bölgesindeki detaylar da aşınmış. Kerykaionun üst bölümü ile alt ucu, aşağı sarkan giysinin alt kesimi kopuk.

Gövdenin hareketinden anlaşılacağı gibi figür, sabit sağ bacak üzerine gövde ağırlığını vererek esnemiş, fakat fazla bir dönüş yapmamıştır. Baş hafifçe sağa dönüktür. Sağ kol omuzdan yana açık, ileri doğru yönlenir. Sol kol ise az yana açılarak gövdeden fazla ayrılmaz. Kol üzerinde taşıdığı kerykaionu, omzun kenarına yaslamıştır.

Sağ omuzda tutturulan giysinin bir ucu öne uzanır ve sağdakinin tam üstünden olmak üzere her iki göğsü de örterek sol kola ulaşır, kola dolandıktan sonra aşağıya sarkar. Arkaya

dolanan ucu ise aşağıya doğru genişleyerek köprücük kemiklerini örter ve kolu da arkadan sararak ön tarafa ulaşıp aşağıya sarkan bölüme katılır. Giyside kalın kumaşın yönlenişine uygun düz ve geniş kıvrımlar oluşmuştur.

Baş üzerinde petasos belli olmaktadır, ancak kanatları ve diğer detayları da kaybolmuştur. Saç özellikleri de belirgin değildir.

Tamamen aşınmış olan patina figürinin tarihlenmesini güçleştirmektedir. Gövde yapısı ile yukarıda incelenen Ant-006, Ant-008 ve Ant-012 örnekleri gibi İ.S. 3. yüzyıla tarihlenmelidir.

Ant-021 Hermes (Lev. 38, a-c)

Korunduğu Yer: Antalya Müzesi
Müze Env. No.: 01. 14. 82
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Siyah patina, oksidasyon baş ve ayaklar dışında tüm yüzeyi kaplamıştır.
Ölçüler : yük: 6. 7 gen: 3. 4 cm. ağırlık: 57 gr.

Dolgun ve sağlam yapılı figürün sağ eli bileğin yukarısından kopuk, kerykaionun alt ve üst ucu kırık ve noksan, yüz aşınmış. Her iki bacak diz yüksekliğine dek siyah patinalıdır. Bacak arası ve koltuk altlarında döküm artığı çapaklar alınmamıştır. Cinsel uzuvlar tahrip olmuştur.

İnce ve yuvarlak silmeden yapılmış bir kaide üzerinde ayakta duran figürin, sabit sağ bacağa gövde ağırlığını vererek sağ kalçaya doğru esnemiştir. Hafif sola yönlenen gövde, omuz bölgesinde tekrar doğrulmaya çalışsa da tam başaramamış, baş sağa döndürülerek eksenden kayık bir "S duruş" oluşmuştur. Sol bacak dizden bükülerek yana açılmış ve biraz da öne çıkarılmıştır. Sağ kol gövdeden yana açılıp ileri yönlenmiştir. Benzer bir çok örnekte olduğu gibi sağ elde para kesesi tutuyor olmalıdır. Sol kol omuzdan yana açılır ve kolunda taşıdığı kerykaionu omzunun kenarına yaslamıştır.

Dolgun gövdede ayrıntılı çalışılmış kas yapısı görülmez. Kasık ve sırt çukurlukları ile kalçalar belirlenmiştir. Boyun kısa ve güçlü, baş gövde ile orantılı verilmiştir. Yüz oval, gözler iri, burun ve dudaklar küçük işlenmiştir.

Sağ omza tutturulan khylamisin öne çapraz giden bölümü sağ göğsü açıkta bırakır ve sol kola ulaşır. Kola bir kez dolandıktan sonra aşağıya sarkması gerekirken, kolun gidiş yönüne doğru uzanır. Arkaya dolanan diğer bölüm sırtta fazla genişlemeden, sağ köprücük kemiğini açıkta bırakarak sol omzu örter ve kolun arkasından geçerek küçük kısmı öne dolanır, geri kalanı da aşağıya sarkan bölüme katılır.

Başa tam oturan petasos kep formunu almıştır. Alnı dolanan bant petasosla bir bütün gibi görünmektedir. Saç, petasosun dışında kalan ensede ortaya çıkar, kısa ve küt kesilmiştir. Ayağında ayakkabıya ilişkin hiçbir iz yoktur. Kerykaion uzun ve kalın saplı, boğumları geniştir.

Atletik gövde yapısı ve duruşu ile Kon-006, İst-063, Feth-001, Marm-004,Feth-005 ve Bodr-005 örneklerine benzemektedir. Aynı özellikleri gösterdiğinden İ.S. 2. yüzyıla tarihlenmelidir.

Ant-022 Hermes (Lev. 38, c, d)

Müze : Antalya Müzesi
Müze Env. No.: A-749
Buluntu yeri : Macun Köy-Antalya
Durumu : Dolu döküm.Yeşil patina korozyona uğramış, konservasyon yapılmıştır.
Ölçüler : yük: 4. 8 ağırlık: 37 gr.

Sağ kol dirsek üzerinden, her iki bacak bileğin yukarısından kopuk, sol el parmakları belirsiz, yüz ve gövdede yoğun aşınma var. Kaba ve özensiz bir çalışma sonucu üretilmiş olan eserin bacak arasında kalan, döküm artığı çapaktan da anlaşılacağı gibi döküm sonrası ince çalışma da yapılmamış.

Ayakta ve cepheden betimlenen figür, sabit sağ bacağına gövde ağırlığını vererek biraz sağa esnemiş, göbekten yukarısını ise sola yönlendirmiştir. Gövde göğüsten itibaren tekrar dik duruma gelir, baş sabit bacak yönüne çevrilir. Sol bacak yarı omuz genişliğinde yana açık, dizden öne bükük ve az geri çekilerek bu duruşta denge sağlayıcı olmuştur. Omuzdan yana açılan sol kol gövde yanında aşağı uzanır. Kolunda taşıdığı kerykaionu omzuna yaslamıştır. Sağ kolun da omuzdan yana açıldığı izlenebilmektedir. Gövde de aşınma olduğundan ayrıntı görülmemektedir.

Sağ omzun üstünde bir fibula ile tutturulan giysinin öne giden ve çapraz uzanan ucu, her iki göğsü örterek sol kol üzerine gelir, bir kez dolandıktan sonra kerykaionu da sararak

aşağıya uzanır ve diz hizasında son bulur. Arkaya dolanan diğer bölüm ise alta genişleyerek açılır, her iki köprücük kemiğini örter. Sol kolun arkasını ve omzu örterek koldan aşağıya sarkar. Önde ve arkada kalın kumaşın gidiş yönüne uygun düz ve geniş kıvrımlar oluşurken, aşağıya sarkan bölümde ise katlanmadan dolayı geniş kat kıvrımlar vardır. Gövdenin diğer yerleri çıplaktır.

Gövde dolgun, boyun kısa ve baş biraz iri, yüz yuvarlak verilmiştir. Bacaklar arasında oransızlık vardır. Sol bacak diğerine göre daha ince görülür. Cinsel uzuvlar tahrip olmuştur.

Başındaki petasos bere gibi durmaktadır, kanatları yoktur. Saçların düzeni aşınmadan dolayı belirsizdir. Kerykaion ise uzun ve kalın saplı, küçük iki boğumludur.

Duruşun bozukluğu ile eserin niteliksiz üretim olduğu anlaşılmaktadır. Tarihleme için yeterli veri yoktur ancak; üretimin arttığı 2. veya 3. yüzyıl içerisinde olmalıdır.

Değerlendirme: Hermes figürinleri, giysi düzenlenişine göre tipolojik kümelere ayrılmış, her küme kendi içerisinde taşıdığı özelliklere göre irdelenmiş, döneminin stilistik özellikleri içerisinde değerlendirilmişlerdir. Hermes'in Mısır tanrısı Thot ile birleşmesinden sonra stilistik ve ikonografik değişimi ile eklenen yenilikler, incelenen eserlerde izlenebilmektedir.

Heykelciklerin tamamına yakınında gözlemlenen en önemli özelliklerin başında, her iki yüzün de aynı nitelikte işlenmeleridir. Küçük bronzların taşınabilirliği, her yanının görünürlüğü nedeniyle üretime böylesi bir uygulama getirmiş olmalıdır.

Eserler, genelde "S duruş" içerisinde verilmiş veya verilme çabası gösterilmiştir. Bu çaba model alınan Klasik ve Hellenistik Hermes örneklerinden kaynaklanmıştır[299]. Erken Dönem örneklerin kopyalarında veya kopyaların çoğunluğunda bu özellik izlenebilmektedir. Fakat, yerel üretim olarak nitelenen Ant-004, Ant-006, Ant-022, Feth-010 ve Bodr-006 gibi bazı örneklerde ise söz edilen bu uygulama ya başarılamamış, ya da böyle bir istek duyulmamıştır. "S duruşun" en başarılı uygulandığı örnekler ise Kon-003,

[299] Ele geçen erken dönem Hermes heykelleri içerisinde Praxiteles'in eseri olan örnek, "S duruş" içerisinde verilmiş ancak başı hafif öne eğiktir. Başın bu hareketi küçük bronzlarda görülmez. Bkz. Bieber 1967, 15 vdd. Res. 12 vd.

Kon-006, İst-005, İst-010, İst-015, İst-028, İst-058, İst-063, İst-077, Feth-001, Feth-005, Feth-008, Marm-004, Ant-005, Ant-021, SH-006, SH-046 ve SH-047 figürinleridir. Farklı müzelerde korunan ve buluntu yerleri aynı olmayan bu heykelcikler duruş benzerliği içerisindedirler. Sabit duran sağ bacak gövde ağırlığını taşımakta, dizden bükülü sol bacak ise az yana açılarak dengeyi sağlamaktadır. Sağ kalçaya esneyen gövde sonra sola yönlenmekte, omuz bölgesinde ise tekrar doğrulmaktadır. Bazı eserlerde bu doğrulma hareketi başarılı verilememiştir. Son olarak baş, sabit bacak yönüne çevrilerek "S duruş" tamamlanmaktadır. Bu tipolojiye sadık kalınması, yukarıda söz edildiği gibi erken dönem Hermes heykel veya heykelciklerine öykünmeden kaynaklanmış olmalıdır.

Kon-003, İst-015, Hermes figürinlerinde sağ kalçaya esneme daha az iken, SH-048 ve SH-052 örneklerinde ise hiç yoktur, gövde dik durmaktadır. Nitelikli işçiliklerine karşın bu duruşla betimlenmeleri, diğerlerinden ayrılan bir özellik olarak görülmektedir. Bunun nedeni, ustanın tercihi ya da kalıp aşamasında yapılan bir teknik hata olmalıdır.

Orantılı ve dolgun gövde yapıları, figürinlerin çoğunluğunda atletik görünümdedir. Dolgun gövdede göğüs, göbek ve kasık bölgesindeki kasların vurgulanması da ortak özellik olarak görülür. Ant-004, Ant-011, Feth-010, SH-005 ve Feth-012 gibi yerel üretim olarak değerlendirilen bazı örneklerde ise bu özellik görülmeyebilmektedir.

Giysi düzenlenişine göre tipolojik ayrımı yapılan Hermes heykelciklerinin, az örneği bulunan "Giysi Kolda" figürinleri khylamisi kolda taşımaktadır. Ant-004, Silf-009 ile Feth-012 figürinlerinde, kol üzerine atılan giysiler buradan aşağı sarkıtılmaktadır[300]. Eserler yıpranmış olduğundan giysinin kola dolanmasındaki detaylar tam izlenememektedir.

Giysilerine göre, eserler arasındaki en önemli ayrım, Hermes'in Mısır tanrısı Thot ile birleştirilmesinden sonra, khylamisin her iki omzu örtmesinde görülmektedir. En yoğun buluntu kümesini oluşturan Thot stili giysi taşıyan bu eserlerde khylamisin genel düzenlenişi aynıdır. Sağ omuzda bir fibula veya broş ile sabitlenen khylamisin bir ucu arkaya yönlendirilir, her iki omzun arkasını örterek sol kolun arkasına ulaşır. Öne gelen bölüm ise İst-005, İst-058, İst-063, SH-006, SH-046, SH-047, Ant-001, Ant-005, Feth-001,

[300] Az örneği bulunan bu tipolojideki örnekler için bkz. S. Cociš, "Mercurius. Representations en Bronze de la Dacie" Akten der 10. Internationalen Tagung über Antike Bronzen Freiburg 18.-22. Juli (1994) 130 Res. 3.

Feth-005, Marm-004 ve Kon-006 örneklerinde olduğu gibi boynun altında "V yaka" oluşturur ve sol göğsü tamamen örterek kerykaionun altından kola ulaşır. Kol üzerinde biriken giysinin bazı örneklerde, dışa doğru kola bir kez dolandıktan sonra aşağıya sarktığı görülmektedir. Uşak-001, SH-046, SH-048, İst-028 ve Kon-007 figürinlerinde bu düzenleme belirgin iken Thot stilindeki eserlerin çoğunluğunda belirsizdir[301]. Feth-005, Ant-005, Ant-021, İst-063, SH-006, Kon-006 ve Bodr-006 örneklerinde khylamis kola dolanmadan aşağı sarkmaktadır. Ant-006, Ant-008, Ant-011, Feth-001, Feth-010, Marm-003 ve İst-003 gibi bazı örneklerde ise patina erimesi nedeniyle khylamisin kola dolandığı anlaşılamamaktadır. Bu değerlendirmelere göre şu sonuca ulaşılmaktadır: Thot stilinde betimlenen Hermes heykelciklerinde, khylamisin kola dolanması kronolojik bir gelişim veya değişim göstermediğinden karakteristik özellik olarak değerlendirilmemelidir. Zira, kola dolanan khylamisin, İst-028 ve SH-048 gibi birbirlerinden farklı tarihlerde üretilen figürinlerce de taşınmaktadır[302].

Diğer örneklere göre daha az sayıdaki "Giysi Tek Omuzda" adlı kümedeki Hermes figürinlerinde, salt bir omuzda taşınan khylamis bulunmaktadır. Bu tipoloji içerisindeki örneklerde de farklı düzenlemeler uygulanmıştır. "Omuzdan Düz İnenler" olarak adlandırılan figürinlerde, omuzdan kola düz ve dökümlü inen khylamisli Hermes'lerde giysi, sol omuz üzerinde sabitlenmekte ve iki bölüme ayrılarak öne ve arkaya yönlendirilmektedir. İst-015, SH-052, Ant-003 figürinleri küçük farklılıklar dışında bu düzenleme içerisindedir. Her üç örnekte de ortak olan, khylamisin omuzdan kola dökülmesi ve kola dolanmadan dirsek bölümünden aşağıya sarkmasıdır[303]. Aynı biçimde düzenlenen Silf-006 örneğinde ise khylamisin tamamı omuzdan kol üzerine dökülmektedir[304].

Sol omuzda sabitlenen khylamis, "Omuzdan Sarkıp Kola Dolanan" olarak adlandırılan alt küme örneklerinin birçoğunda, yukarıda anlatılan düzenlemeden farklılıklar

---

[301] Bonn Müzesi örneğinde de aynı düzenleme görülür: Menzel 1986, Lev. 15 Res. 27; Yine aynı müzede bulunan bir başka Hermes örneğinde ise khylamis, kola dolanmadan aşağı sarkmaktadır bkz: Menzel 1986, Lev. 13 Res. 23; Söz konusu durum Avrupa buluntusu Merkür heykelcikleri için de geçerlidir. Örneğin, İ.Ö. 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen Mahdia buluntusu bir eserde kola gelen khylamis bir kez dolandıktan sonra aşağıya sarkmaktadır: bkz. J. Charbonneaux, Les Bronzes Grecs (1958) 109 Lev. XXXII 2; R. Thomas, Griechische Bronzestatuetten (1992) 132-134 Res. 133.

[302] Bonn Müzesi örneği de İst-028 Merkür'ünden daha geç tarihlidir: Menzel 1986, Lev. 15 Res. 27.

[303] Bu tipoloji içerisindeki Merkür heykelciklerine Avrupa buluntularından da örnekler verilebilir. Mitten-Doeringer 1969, 257 Res. 246; H. Menzel, "Observations on Selected Roman Bronzes in the Master Bronzes Exhibition" Art And Technology. A Symposium on Classical Bronzes (1970) 221-234 Res. 21-26; Boucher 1973, 75-81 Res. 120-131; Menzel 1986, Lev. 12 Res. 20.

[304] Diğer örnekler içerisinde khylamisin bu şekilde geniş biçimde kola dökülen benzer örneği yoktur.

göstermektedir. Giysinin omuzdan öne sarkan parçası kısa tutulmakta, arkaya yönlenen uzun bölümü ise omzun arkasını örterek kola indirilmektedir. Dirsek bölgesinde yoğunlaşan giysi, kolun dışına doğru bir kez dolandıktan sonra da aşağıya sarkıtılmaktadır[305]. İst-010, İst-023, İst-024, İst-077 ve Kon-003 örneklerinde bu düzenleme belirgin olarak görülürken, SH-005, Feth-003, Feth-008 örneklerinde izlenememektedir. Giysideki bu uygulama tipolojik ayrım yaratacak bir özellik değildir, atölye ve ustalardan kaynaklanan bir tercih olmalıdır.

"Giysi Tek Omuzda" olarak adlandırılan kümede yer alan İst-077 ve Feth-008 heykelciklerinin dolgun ve atletik gövde yapıları, başarılı verilmiş "S duruşları" uzun boyun, gövde ile orantılı ve sağa dönük başları, kalçanın sağa biraz fazla esnemesi, bacak ve kolların aynı şekilde yana açılması ile çok yakın benzerlik içerisindedirler. Bunun yanında khylamisin sol omuzda tutturulup kol üzerine sarkıtılması ve kerykaionun kol üzerinde taşınması da benzemektedir. Buluntu yerleri belirsiz olan iki eserin bu benzerliği dikkat çekicidir. Bu benzerlikler yanında petasosun üç kanatlı olması ile Thot özelliği kazanması da her iki eser için aynıdır. Fethiye örneğinin yüzü fazla aşınmış, bu nedenle diğeriyle karşılaştırılamamaktadır. İki eserin, yüzleri dışında kalan benzerlikleri nedeniyle aynı atölyenin ürünü olduğu düşünülmektedir.

"Giysi Her İki Omuzda" adlı kümede yer alan Kon-006, İst-063, Feth-001, Feth-005, Bodr-003, Marm-004 ve SH-006 örnekleri aynı duruş içerisindedirler. Gövde yapılarındaki dolgunluk, göğüs, göbek ve kasık bölgesindeki kasların abartılmadan vurgulanması küçük ayrıntılar dışında benzerdir. Para kesesi taşıyan sağ kolun yana açılışı, kerykaion ve khylamisi taşıyan sol kolun gövde yanında aşağıya sarkması da benzer Ölçülerlerdedir. Bunların yanında khylamisin sağ omuzdan sol kola uzanışı, sırtta sol omzun arkasını örterek kolun arkasına ulaşması ve önden gelen parça ile birleşerek aşağıya sarkması benzemektedir. Çoğunlukla buluntu yerleri bilinmeyen bu figürinlerin korundukları müzeler de farklıdır. Satın alma ya da zor alım yoluyla ilgili müzelere gelen bu örneklerin aynı atölye ürünü oldukları saptanmıştır. Atölyenin hangi bölgede olduğu ise kesin olarak bilinmemektedir. Ancak 7 figürinden 2 tanesi Fethiye, diğer üç tanesi de komşu yerleşimler olan Marmaris, Bodrum ve Konya Müzeleri'nde bulunmaktadır. Bu durumda atölye için öngörülecek en uygun yer Fethiye (Telmessos) olmalıdır.

---

[305] Khylamisin bu düzenlenişi Avrupa ve Mesopotamya buluntularında da görülmektedir. Bkz. Boucher 1973, 70- 73 Res. 112-117; Menzel 1986, 231 Lev. 16 Res. 29 vd. 35.

Hermes üzerinde bulunan belirteçler: Tanrı Hermes'in belirteçleri, çalışma konusu örneklerin çoğunluğunda kısmen korunmuştur.

İki boğumlu sopa: Kerykaion olarak adlandırılan belirteç, iki yılanın çift boğum yaparak karşılıklı durmasıyla oluşmuştur[306]. Bazı örneklerde bunların yılan olduğu belirtilmemektedir veya aşınma nedeniyle belli olmamaktadır. Derlenen eserler içerisinde kerykaionun üst bölümü ne yazık ki birçok örnekte tam korunamamıştır. Ya tamamı kayıp ya da bazı parçaları kırık kerykaionlar içerisinde tamamı korunmuş ve çok yakın benzerlikler gösterenler; Feth-001, Feth-005- SH-006 örnekleridir. Çok geniş ve içi boşaltılmamış iki boğumdan oluşan, kalın ve uzun saplı kerykaionlar, Hermes figürinleri gibi birbirlerine benzemektedirler. Bu benzerlik yukarıda da varsayılan atölye birliğine destek olmaktadır.

Para kesesi: Latince'de Marsipium olarak geçer. Yuvarlak göbeklı, uzun saplı formdadırlar. Bazı örneklerde balık formunda işlenebilmektedir[307]. İst-051 Hermesi bu tipte bir kese taşımaktadır.

Kanatlı şapka: Petasos olarak Latince kökenlidir. Hermes sürekli doğada dolaşmakta, tanrılar ve kullar arasında mekik dokumaktadır. Şapka gereksinimi, sürekli doğada dolaşmasından kendisine yakıştırılmış olmalıdır. Kanatları ise kanatlı ayakkabı ile birlikte hızın ifadesidir. Formları, eserler arasında farklı olabilmektedir. Araştırılan örneklerde kanatsız, iki veya üç kanatlı olarak görülebilmektedir. Klasik Hermes şapkası (Petasos) iki kanatlıdır. Hermes Mısır tanrısı Thot ile birleştirildikten sonra iki kanat arasına bir yaprak yerleştirilerek bilinen üçlü form oluşmuştur. Hermes'in Thot ile birleşmesinden sonra bu iki örge en önemli ayraç olmuştur. Kanatsız olan örneklerde ise sorunlu bir durum vardır. Petasosların kanatları korunamamış mıydı, ya da gerçekten kanatsız bir formda mı yapılmışlardı? Örneğin, Ist-028, Bodr-006, SH-048, Kon-007 örnekleri kanatsız petasos taşımaktadırlar. Öte yandan sayısal çoğunlukta petasos iki veya üç kanatlıdır.

Bir başka özellik ise petasosun başa oturan şapka bölümünün bulunmamasıdır. Kon-001 örneği bu özelliktedir ve diğer petasoslara benzemez. Başa takılan diademe tutturulmuş üç

---

[306] Kerykaionun formu ve gelişimi hakkında bkz. A-N Zadoks-Jitta, Les attributs favoris de Mercure; Bronzes Hellenistques et Romains (1979) 177-198 Res. 2-4; W. Hornbostel, "Srakosion Damosion" Jahrbuch der Hamburger Kunstsammlungen 24, 1979, 33-48 Res. 19-23.

[307] Balık formlu para kesesi için bkz.: de Ridder 1913, 78 vd. Lev. 39 vd Res. 530. 533 (Roma Dönemi).

kanattan oluşturulmuştur ve başı örten bölümü yoktur. Bugünkü, ortası olmayan modern şapka formlarına benzemektedir.

Kanatlı ayakkabı: Tanrının çabuk ve hızlılığını ifade etmektedir. Baş tanrı Zeus'un emirlerini diğer tanrı veya kullara, diğer tanrı ve kulların isteklerini de Zeus'a iletirken hızlı olmak durumundadır. Derlenen eserlerin büyük çoğunluğu bacakları kopuk olarak ele geçmiştir. Bu nedenle ayakkabı örnekli eser az bulunmaktadır. İst-015 kodlu eser ayakkabı bulunduran tek örnektir. Aşınmadan dolayı parmak detayları görülmemekte fakat ayakkabının kanatları arkada bileğin yukarısına dek yükselmektedir[308].

Hayvanlar: Hermes, bazı örneklerde yanında kutsal hayvanlarını da bulundurabilmektedir. Eserlerin tam korunamamış olması, özellikle birçoğunun kaidesinin korunamaması veya bacaklarının kopması diğer örneklerin niceliği hakkında yeterli bilgi vermemektedir. Tanrının doğa ile baş başa olması, çok çeşitli hayvan veya hayvanlarla birlikte betimlenmesine neden olmuştur. Bu hayvanlar genellikle keçi[309], horoz olurken[310], bazen de koç, akrep, kaplumbağa, köpek, domuz ya da kertenkele olabilmektedir. Yanında bulunan hayvanları korunabilmiş eserler arasında keçi bulunduran örnekler çoğunluktadır fakat, yıprandıklarından dolayı gövde özellikleri ve detayları görülmemektedir. Korunabilmiş hayvan betimlemeli örneklerde saptanabilen en önemli sayılabilecek tek özellik, Hermes'in sağ ayak dibinde durmalarıdır.

[308] Benzer ayakkabı örnekleri için bkz. Boucher 1973, 72 Res. 114: 76 Res. 121 vd.; 79 Res. 127 vd.
[309] LIMC V (1990) 285 vdd. Nr. 965.
[310] Tanrı genellikle horoz veya keçi betimlemesiyle görülmektedir. Fakat bazı örneklerde her ikisi birden yanında bulunabilmektedir. Bkz.: Faider-Feytmans 1957, Lev. VI. Res. 29 (sadece horoz bulunduran örnekler) Lev. IV. Res. 22 (Tanrının yanında keçi ve horoz bulundurduğu örnekler).

III.1.4. Apollon : Farklı epithetlerle ve buna bağlı betimlemelerle mitolojideki yerini alan tanrı, incelenen eserler içerisinde birkaç değişik tipoloji ile karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Batı Anadolu kıyılarında Troya, İonya, Karya ve Likya bölgelerinde önemli kült ve bilicilik merkezleri bulunan tanrının çok sevilmesi ve benimsenmesi Anadolu kökenli olmasından, ve/veya Anadolu ile Yakın Doğu'da falcılık ve önbiliciliğin yaygın kabul görmüş olmasından kaynaklanmış olmalıdır[311]. Bilinen müzik, tıp, okçuluk, sanat-şiir ve tarım gibi genel epithetonları yanında birçok yerel tapınımlara bağlı olarak farklı misyonlar yüklenen Apollon yaygın olmayan tipoloji ve ikonografiler içerisinde de görülebilmektedir. Bu çalışmada tanrının en belirgin tipleri yanında ender rastlanan ve ünik sayılabilecek betimlemeleri inceleme şansı olmuştur. Eserlerin kümelemesi, tanımlama kolaylığı açısından belirgin epithet özelliklerine veya taşıdığı belirteçlere göre yapılmıştır.

III.1.4.1. Apollon-Phiale Taşıyan: Ayakta duran tanrı elindeki phiale ile bazen üç ayaklı kazana bazen de bir altara uzanır. Sağ elde phiale taşırken sol elde defne dalı, balta gibi farklı nesneler bulundurabilmektedir. Apollon, elinde phile ile ilk kez 6. yüzyılda bir kuros olarak betimlenmiştir[312]. Sol eli veya bu elde taşınan belirteci korunamamış heykelcikler bu kümede incelenirken phialeden başka bir belirteç daha taşıyan diğer örnekler farklı kümelerde değerlendirilmişlerdir. En yoğun eser sayısının bulunduğu bu küme içerisine giren örneklerde tanrı, İst-016 örneği dışında tamamen çıplak betimlenmiştir.

İst-075 Phiale Taşıyan: (Lev. 39, a, b)

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 6741
Buluntu yeri : Kastamonu
Durumu : İçi dolu döküm, patina iyi durumda, sarı metal. Sağ ayak altında, kaideden sonra aşağıya doğru sivrilen parça eserin herhangi bir yere veya daha büyük bir kaideye monte edilebilmesi için gereklidir.
Ölçüler : yük: 10. 9 gen: 5 cm. ağırlık: 110 gr. (kaide ile)

Genelde iyi korunmuş eserin sol kolu bilek üzerinden kopuk, sol kolunda taşıdığı nesnenin büyük bölümü kırılmış, yüz detayları özellikle de göz çevresi aşınmış. Figürün cinsel uzuvlarında kırılma ve aşınmalar var.

Gövdesi cepheden verilen figür, ayakların sığabileceği genişlikte ve ince bir kaide üzerinde ayakta durmaktadır. Sabit sağ bacak üzerine gövde ağırlığını vererek sağa esnemiş, sol bacağı yana açıp, dizden bükerek biraz geri çekmiş ve parmak uçları ile yere basmıştır. Bu

[311] U. von Wilamowitz-Möllendorf, Apollon. Hermes (1903) 575 vdd.; Z. Taşlıklıoğlu, Tanrı Apollon ve Anadolu ile Münasebeti (1954) 12 vdd.; A. Erhat, Mitoloji Sözlüğü (1972) 28 vd.; RE II 1 (1979) 1-110. bkz. Apollon (Wernicke); LIMC II (1984) 183.
[312] LIMC II (1984) 236.

harekete, sabit sağ bacağın dizden çok az bükülmesi de katılınca gövdede hafif bir esneme oluşmuştur. Baş sağa dönük, gözler ileri bakmaktadır. Sağ kol omuzdan yana açılarak aşağıya sarkarken ileri uzanır, kolun alt kısmı dirsekten hafif bükülerek yukarı kalkar. Elinde taşıdığı phialeyi dört parmağı arkada, baş parmağı önde olacak şekilde kavramıştır. Sol kol omuzdan yana açık ve aşağıya düz olarak sarkar. Omuzdan kolun aşağısına dek uzanan kalıntı, bilek üzerinden kopuk olan kolda taşınan ve omza kadar uzanan bir nesnenin izi olmalıdır.

Çıplak olan gövde atletik yapılı, fakat narin ve kadınsı hatlara sahiptir. Boyun ince uzun, baş gövde ile orantılıdır. Dolgun yanaklı oval yüz çeneye doğru sivrilir, yüz uzuvları ile baş birbirleriyle orantılı ve küçük işlenmiş, dudaklar kapalı verilmiş, gözler ise belirgin değildir. Figürün özenle düzenlenmiş saçı daha çok Aphrodite'de görülen saç biçimine benzerliği nedeniyle dikkat çekmektedir[313]. Önce alnın üzerinde ortadan ayrılan saç, yanlara taranarak kabartılmış, geri kalanlar arkaya dolandırılarak ense üzerinde topuz yapılmıştır. Tepede ise ön ve yanlardan toparlanan diğer saç tutamlarından geniş ve iki büklümlü fiyonk formunda bir başka topuz daha oluşturulmuştur[314]. Arkada ise ortadan ayrılan kalın telli saç, her iki zıt yöne taranarak, yanlardaki kabarık bölüme dolanmıştır.

Sağ elinde taşıdığı ince bordürlü phialenin derinliği az ve ortasında çizgisel yıldız betimlemesi bulunur[315].

Figür bütünüyle incelendiğinde yumuşak ve esnek duruşu, narin yapısı ile Apollon'u çağrıştırır. Yüzündeki yumuşak ifade ve tepede geniş "fiyonk topuz" oluşturan saçı bu olasılığı güçlendirmektedir. Saçın bu şekilde tepede bir topuzla süslenmesi genç Dionysos örneklerinde de görülebilen bir özelliktir[316]. Ancak İstanbul figürünün Tirol örneğine çok

---

[313] Büyük heykel Aphrodite örnekleri için bkz. Vermeule–Neuerburg 1973, 17-21 Lev. 32 Res. 42.

[314] Saçın bu şekilde düzenlenişi için bkz. Vermeule-Neuerburg 1973, 5 Lev. 6; Marinova 1975, 30 vd. Res. 4; LIMC II (1984) 187 vdd. Nr. 50.

[315] Bu kapların derinliği genellikle az olmaktadır. Benzer örnekler için bkz. Marinova 1975, 34 Res. 7; E. Walde-Psenner, "Die figürlichen Bronzen in der Vor-und Frühgeschichtlichen Sammlung des Tiroler Landesmuseums Ferdinandeum. Eine Untersuchung ihrer Chronologie, Hermeneutik und kunsthistorischen Entwicklung" Veröff. Tirolier Landesmus. Ferdinandeum 56 (1976) 169-228 Res. 49; LIMC II (1984) 187 vdd. Nr. 398-461; K. Gschwantler–A. Bernhard-Walcher, "Griechische und römische Statuetten und Großbronzen" bkz. Akten der 9. Internationalen Tagung über antike Bronzen (1986) 407 Res. 14; M. Kunze, Antike Bronzeplastik aus Bulgarien (1990) 71 Res. 23.

[316] I. Manfrini-Aragno, Bacchus dans les Bronzes Hellenistiques et Romains (1987) 58 vdd. Res. 24-43; C. L. Baluta, "Statuettes en bronze de la collection Severanu (Bucarest)" Akten der 10. Internationalen Tagung über Antike Bronzen. Freiburg 18-22. Juli 1988 (1994) 300 Res. 4. Baluta bu örneği Bacchus olarak yorumlasa da, saç yapısı ve omuzdan gelip iki göğsün arasından geçen sadağın kayışı Apollon özellikleridir.

benzemesi ve korunabilmiş kalıntılara göre sol kolundaki nesneyi bu tarzda taşımış olması nedeniyle Apollon olasılığı daha uygun görülmektedir[317].

Sol kola yaslanan ve omza dek uzanan nesnenin tanımlaması tahribat nedeniyle yapılamamaktadır. Sol elde tutulan bir nesnenin kola yaslandığı benzer örnekler göz önüne getirildiğinde, kol üzerinde taşınan bu nesne için kesin bir şey söylemek zordur, ancak çeşitli öneriler getirilebilir.

Lir, Apollon'un sol elinde taşıyıp bazen koluna yasladığı belirteçleri arasında en çok bilinenidir[318]. Kyzikos örneğinde olduğu gibi sol kolunda lir taşırken sağ elindeki phiale ile sunu yapan örnekler de bulunmaktadır[319]. Ancak, tanrının sol kolunda lir dışında başka nesneler taşıması da olasıdır. Örneğin çalışma kapsamında incelenen SH-070 figürini aynı kolda ve konumda taşıdığı çift ağızlı baltası ile farklı bir ikonografi içerisindedir. Aynı tipolojide görülen SH-070 örneğinde olduğu gibi bu kolda çift ağızlı balta taşıması da söz konusu olabilir. Bu ikonografi içerisinde de "Apollon Propylaios" olarak anılması gerekir.

Bir başka olasılık; tanrının sol kol üzerinde kırbacını taşımasıdır[320]. "Apollon-Helios" genellikle başında ışın bezemeli tacı ile tanımlanmaktadır. Bu örnek de böyle bir betimleme içerisinde beklenebilir, çünkü tanrının bu epithetini taşıyan bazı betimlemelerinde ışın bezemeli tacın olmadığı örnekler de bulunabilmektedir[321].

Apollon betimlemelerinde sol kola yaslanan bu nesneyi, tanrının belirteçlerinden defne dalı olarak değerlendirmek de mümkündür. Arkaik Dönem'den Geç Roma Dönemi içlerine dek uzanan zaman diliminde tanrının, bu önemli belirtecini kolunda veya omzunda taşırken betimlenmiş birçok heykel ve/veya heykelcik örnekleri yanında vazo betimlemeleri de bulunmaktadır[322].

---

[317] Duruş ve phiale uzatışı benzeyen örnek için bkz.: Walde-Psenner 1983, 169-228 Res. 49.

[318] Kolunda lir taşıyan çok sayıda örnek vardır. LIMC II (1984) 254 Nr. 795. (Kabartma), Nr. 42, 197 (mermer heykel), 254 vdd. Nr. 172. 232. 238. 240. (gemme) Nr. 93. 96. 99. 230 (sikke). Vazo üzerindeki örnekler için bkz. Simon 1985, 142 Res. 135.

[319] Menzel 1986, Nr. 851; LIMC V (1984) 254 vdd. Nr. 414.

[320] Bu belirteci ile tanrı "Helios-Sol" epithetini taşır. Bu ikonografideki örnekler için bkz.: Babelon 1895, 53 Res. 114. Benzer örnek olarak önerilen bu eserde tanrının omuzlarında khylamis vardır. Giysili veya çıplak olması tanımlamayı etkilememelidir; Bir başka örnekte ise Nero kendisini Apollon olarak betimlettirmiş, sol kolunda İstanbul örneğindeki gibi bir nesne taşımaktadır. Bkz. Matern 2002, 343 Res. 26 vd.; 344 Res. 30; 346 Res. 38; 348 Res. 45 vd.; 350 Res. 52.

[321] Matern, age. 343 Res. 28; 345 Res. 33; 347 Res. 42; 350 Res. 53 vd.

[322] Özellikle Sofya Müzesi 626 numaralı örnekte sol kolda görülen nesne, ince formuyla İstanbul Apollonu'nun taşıdığı nesneye benzemektedir. Bkz.: Marinova 1975, 40 Res. 16; O. R. Deubner, "Der Gott

Kol üzerinde korunmuş bu kalıntılar, tanrının az bilinen betimlemelerinde taşıdığı bereket boynuzuna ilişkin parçalar olabileceğini de düşündürtür. Bazı bölgelere ait kült heykellerinin boynuz taşıyan betimlemeleri vardır ve tanrı bu epitheti ile "Apollon Agyieus" olarak anılır[323].

Figür, dolgun ve plastik gövde yapısına karşın sert işlenişi ile erken örneklerden uzaklaşır. Louvre Müzesi'nde sergilenen Küçük Asya buluntusu bronz örnek gövde yapısı ile İstanbul örneğine benzer ancak, kol ve bacaklardaki geçişler daha yumuşak, kas yapısının işlenişi daha orantılıdır[324]. Gövde yapısı ve kas işlenişi Lysippos eserlerinin ne sert ve dolgun[325], ne de dolgun fakat yumuşak işlenmiş örneklerine benzemektedir[326]. Omuz, kol ve bacaklarda görülen keskin geçiş[327] genel olarak İ.S. 2. ve 3. yüzyıl tarihli eserlerin özellikleridir[328]. İst-075 figürini de bu tarihler arasına verilmelidir.

İst-043 Phiale Taşıyan (Levha. 39, c, d)

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 77-132
Buluntu yeri : Akviranköy-Pınarhisar
Durumu : İçi dolu döküm, yüzeyde siyah ve yeşil oksidasyon var.
Ölçüler : yük: 9 gen: 3. 5 cm. ağırlık: 80 gr.

Genelde iyi korunmuş figürün sol kolu dirsek, sağ bacağı diz üzerinden kopuk, sağ el parmakları belirsiz, yüz detayları özellikle göz bölgesinde tahrip olmuş. Boğazın baş ve gövdeye geçişi başarısız. Cinsel uzuvlar belli ölçülerde korunmuş, kaide kayıp.

Ayakta duran çıplak ve narin yapılı figürün hareketinde katılık görülür. Dört yönden de bakılacağı düşünülmüş eserde gövde, sabit sağ bacağın üzerine ağırlığını vererek kalçadan

---

mit dem Bogen" JdI 94, 1979, 227 Res. 3a; Klasik ve Hellenistik Dönem vazolarındaki betimlemeler için, LIMC II (1984) 254 vdd. Nr. 449. 452. 461, 651b. 653. Nr. 32.

[323] Tanrının bereket boynuzu taşıyan örnekleri için bkz.: Vazo ve sikke üzerindeki örnekler için LIMC II 2 (1984) 254 vdd. Nr. 389, Nr. Ib, 1c; Matern 2000, 341 Res. 19 (Kabartma), 343 Res. 28 (Büyük mermer).

[324] C. Rolley, Les Bronzes Grecs (1983) 1194 Res. 176. Yazar eseri İ. Ö. 4. yüzyıl başı veya 3. yüzyıl sonuna tarihlemekte ve Küçük Asya buluntusu olarak nitelendirmektedir.

[325] Bkz. M. Bieber, The Sculpture of the Hellenistic Age (1961) Res. 74-76.

[326] Bieber, age. Res. 86 vd.

[327] Figür Hellenistik Dönem eserlerinden Lysippos'un Berlin Altes Museum'da sergilenen bir bronz örnekle karşılaştırıldığında, gövde yapısındaki geçişlerin İstanbul örneğinde daha keskin olduğu, göğüs ve karın bölgesindeki dolgunluğun Lysippos'un eserinde olduğu gibi orantılı yayılmadığı anlaşılmaktadır. Bkz. Bieber, age. 63 Res. 93.

[328] Bulgaristan buluntusu bir Aphrodite figürini ile karşılaştırıldığında gövde yapısı, kol ve bacakların gövde ile birleşmesindeki keskinlik eser ile benzerlik gösterir. Aphrodite 2.-3. yüzyıl içlerine tarihlenmiştir. C. L. Baluta, "Statuettes en Bronze de la collektion Severeanu (Bucarest)" Akten der 10. Internationalen Tagung über Bronzen. Freiburg 18-22 Juli 1988 (1994) 31 vd. Lev. 2 Res. 2.

sağa esnemiş, ancak gövde dik konumda kalmıştır. Yere tam basmadığı sol bacağını dizden büküp yana açarak gövdenin dengesini sağlamıştır. Bu hareket sonucunda gövdede tam "S duruş" görülmez. Sağ kol dirseğe dek gövdeye yapışık aşağıya iner, sonra gövdeden ayrılır ve yana açılır. Elinde taşıdığı nesneyi üstten kavramıştır. Sol kol da omuzdan yana açılarak aşağıya sarkmaktadır.

Zayıf yapılı gövdenin göğüs hizasında enlemesine, kol altlarına doğru uzanan bir bant bulunmaktadır, fakat bunun devamı arkada görülmez[329]. Atletik yapıya rağmen kas yapısında herhangi bir kabartı veya vurgulanma yoktur. Omuzdan aşağıya doğru gövde zayıf olarak devam eder.

Uzun ve kalın boyun gövdeden keskin açıyla ayrıldığı gibi başla da aynı şekilde birleşir[330]. Baş dik, gözler ileri bakmaktadır. Yüz yuvarlağa yakın ve dolgun, çenede az sivrileşir. Gözler aşınmadan dolayı patlak gibi görünür, burun ve dudaklar yüz ile orantılı, ağız yarı açıktır.

Alından yanlara ve arkaya taranmış saçın kulak üzerinden geçen ve başı çepeçevre dolanan bir banda sarılması ile geniş bir "taç-bant" oluşturulmuştur. Geri kalan saçlar toplanmış, arkada enseyi örtecek şekilde taranarak topluca omuz hizasına dek uzatılmıştır.

Duruşu, gövdenin narin yapısı ve taşıdığı phiale[331] ile figürün Apollon olması beklenir[332]. Saçın özenle düzenlenmiş yapısı da bu olasılığı desteklemektedir.

Narin ve atletik gövdenin sert işlenişi, uzuvlardaki geçişlerin özellikle boyun bölgesindeki keskinliği eserin 2. veya 3. yüzyıla tarihlenmesini gerektirir.

III.1.4.1.1. Apollon-Sadak Taşıyan: Bu kümeye giren figürlerin bir öncekine göre tek farkı; tanrının, diğer belirteci olan sadağını da sırtında taşımasıdır. Bilinen bazı örneklerinde ise sol elinde bir içki kabı taşıyabilmektedir[333]. Silahlı Apollon betimlemeleri

---

[329] Bir sporcu özelliği olarak göğüs kaslarının vurgulanması yanında döküm hatasından doğan bir iz olması da mümkündür.

[330] Bu keskinlik, başın gövdeye dökümden sonra monte edilmiş olabileceğini düşündürtmektedir.

[331] Elde taşınan nesnenin kavranış şekli disk olarak değerlendirilmesine neden olabilir. Ancak diskobol heykelciklerinde diskin farklı kavrandığı görülmektedir. Örnekler için bkz: Mitten-Doeringer 1969, 174 vd. Res. 176. 178.

[332] Benzer örnekler için bkz: Walde-Psenner 1976, 169-228 Res. 49.

[333] Bkz. Babelon 1895, 52 Res. 110.

genellikle yay, oklar ve sadak ile betimlenmiş olup Hellenistik Dönem heykel sanatında çok fazla karşılaşılmaz, buna karşın aynı dönemin küçük eserleri ve sikkeler üzerinde sıkça betimlenir. "Apollon Lykeios" Hellenistik ve Roma Dönemleri küçük eserlerde sıkça betimlenmiştir, aynı silahlarla görülür[334]. Bu betimleme içerisindeki Apollon heykelcikleri Trakya Bölgesi komşu ülkelerinde de yoğunlukla bulunmaktadır[335].

Edr-007 Apollon (Lev. 40, a, b)

Korunduğu Yer : Edirne Müzesi
Müze Env. No. : 427 (3615)
Buluntu yeri : Lüleburgaz
Durumu : Dolu döküm, kahverengimsi yeşil patina korozyon nedeniyle özelliğini yitirmiştir.
Ölçüler : yük: 5. 3 cm..

Sağ kol dirsek altından, sol kol dirsek üzerinden, sağ bacak kasık altından, sol bacak ise diz üzerinden kopuk ve noksan. Yüz aşınmış, bacak arası üretim çapakları temizlenmemiş, kaide eksik.

Gövde yapısı genelde ince işlenen heykelcikte uzuvlar orantılı değildir. Gövde bacaklara göre daha uzundur. Ayakta duran ve çıplak olan figür hareketli betimlenmiştir. Sabit sağ bacak üzerinde sağa esneyen gövde, sola doğru yaylanması ve üst gövdenin tekrar doğrulması ile tam bir 'S' çizer. Baş sabit bacak yönüne döndürülmüştür. Sağ kol yana açık ve gövde yanında aşağı sarkar, sol kol omuzdan yana açılıp gövdeden uzaklaşarak aşağı yönlenir. İşçilik nitelikli olmadığından kol ve bacak geçişleri ile kas yapıları başarısız işlenmiştir. Kalçalar dümdüz, bacak arası bağlantısı anatomiye aykırı olarak aşağıda kalmıştır.

Boyun uzun, baş gövde ile orantılıdır. Uzun ve dolgun yüzün detayları aşınmışlığa karşın seçilmektedir. Yüz uzuvları küçük ve birbiri ile orantılıdır. Uzun ve düz saç arkaya taranmış, alından şakaklara uzanan bir bant oluşturulmuş ve ensede küçük bir topuz yapılmıştır[336].

Önden bakıldığında sağ omuz üzerinden üst bölümü görünen sadak, sağ omuzdan gelip iki göğüs arasından geçerek aşağı uzanan ve tekrar sırta dönen kayış ile tutturulmuş ve sırtta taşınmaktadır.

---

[334] LIMC II (1984) 254 vdd. Nr. 323.
[335] Bu olgu, dönemin inanç birliği ve kültür sınırları hakkında bizlere önemli ipuçları vermektedir.
[336] Saç yapısı ve ense üzerinde oluşturulan topuz ile İst-042 örneği ile benzeşmektedir.

Duruş ve kolların yana açılışı, sırtında taşıdığı sadağı ve çıplaklığı ile Apollon olarak nitelenen figür benzer örnekler ışığında bu kümede değerlendirilmiştir. Yapım kalitesine göre yerel üretim olmalıdır[337]. İ.S. 2. veya 3. yüzyıl tarihi eser için uygun görünmektedir.

Edr-002 Sadak Taşıyan (Lev. 40, c, e)

Korunduğu Yer: Edirne Müzesi
Müze Env. No.: 768
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, patina iyi durumdadır.
Ölçüler : yük: 7. 4 gen: 2. 4 cm. ağırlık: gr.

Yüzün sol yarısı aşınmış, diğer yerler korunmuş. Figür ile kaide ayrı dökülüp sonradan monte edilmiş, kalıp ve döküm hataları sonradan giderilmemiş, özellikle kol altları ve bacak arasında yoğunlaşan çapaklar temizlenmemiş.

Kendisine ait kaide üzerinde ayakta duran figür, orantısız işlenmiş gövdesi ve uzuvları ile heykelcikten öte bir oyuncağı andırır. Çok dar işlenen gövde omuz genişliği kadar açık ve dik bacaklar üzerinde dengededir. Baş gövde ile boyun olmadan birleşir, omuzlar çok dar verilmiştir. Omuzdan yana açılan her iki kol oldukça zayıftır ve gövdeden ayrık olarak aşağıya sarkmaktadır. Dirsek ve bilek ayrıntıları işlenmemiş, kol altları çapaklı bırakılmıştır. Sol kol diğerine göre daha uzun olmasına karşın el bilekten kopuk gibi durur[338], aşağıdan yukarıya dört kademe olarak belirlenmiş bu bölümde el ve parmaklara ilişkin hiçbir detay işlenmemiştir. Yuvarlatılan sağ ele ise bir kap (phiale) formu verilmiştir.

Gövdenin sırt ve önü dümdüz işlenmiş, hiçbir ayrıntı belirginleştirilmemiştir. Gövde çıplak, cinsel uzuvlar çıkıntı olarak işlenmiştir. Geometrik Dönem eserlerini çağrıştıran figürde göğüs ve göbek yuvarlak birer çukurla belirlenmiştir. Bacaklar çok zayıf ve aralıklı verilmiştir. Ayak detayları da görülmemektedir. Baş gövdeye oranla büyük, yüz köşeli, yüz uzuvları ise küçük işlenmiştir. Ense üzerine dek uzayan saç, döküm sonrası yapılmış enlemesine çizgilerden oluşturulmuştur. Omuz ve boynun birleştiği bölgeden sağ yukarı uzanan nesne sadak olmalıdır. Uca doğru incelen ve kıvrımlı bir yaprağı andıran formu genel işçiliğe tezat oluşturmaktadır.

---

[337] İst-002, İst-075, SH-070 gibi örneklere bakıldığında bu eserin yerel üretim olması gerektiği fikri doğru görünmekte, uzuvların oransızlığı, gövdenin zayıf yapısı ile Edr-002, Edr-003 örneklerine benzemektedir

[338] Üretim sırasında kollar eşit uzunlukta dökülmüş, daha sonra sağ kolun el bölümüne yuvarlak form verildiğinden, sol kola göre daha kısa kalmış olmalıdır.

Alt bölümü yüksek fakat daha dar iki silindirin üst üste konmasıyla oluşan kademeli kaide sağa doğru eğri durmaktadır. Yerel üretim olan eser şekilsiz ve oransız işlenişine rağmen, sırtında taşıdığı sadak ve çıplaklığı nedeniyle Apollon olarak değerlendirilmelidir. Sağ elin yuvarlatılması da anlamlandırılarak phiale olarak ele alınabilir. Bu özelliğinden dolayı phiale taşıyanlarla aynı küme içerisinde ele alınmıştır[339].

Orantısız gövde yapısı, uzuvların dengesizliği eserin tarihlenmesini güçleştirmektedir. Bu tür üretimlerin bol olduğu 2. veya 3. yüzyıl figür için uygun bir tarih olmalıdır.

Edr-003 Sadak Taşıyan: (Lev. 41, a-c)

Korunduğu Yer: Edirne Müzesi
Müze Env. No. : 769
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, siyah patina korozyon ve aşınma henüz başlamamıştır.
Ölçüler : yük: 7 gen: 3. 2 cm.

Kaidesi bulunmayan ve bazı destekler yardımıyla ayakta duran eserin sol kolu dirsekten aşağı kopuk, baş ve yüz detayları aşınmış, gövdede geçişler başarısız.

İnce yapılı figürün oransız gövdesinde uzuvlar detaylı işlenmemiştir. Gövde katı, uzuvların geçiş bölümleri serttir. Sabit duran sağ bacak üzerine gövde ağırlığını vererek sola ve geriye esnemiştir. Sol bacak yana açık, dizden bükülü ve ayak yere parmak uçları ile basmaktadır. Sağ kol omuzdan yana açık ve kaskatı aşağıya uzanır. Dirsek bölümü işlenmemiştir. El, döküm sonrası şekillendirilerek phialeye dönüştürülmüştür[340].

Sol kol omuzdan yana açılarak aşağı sarkar. Plastik işlenmeyen gövde koltuk altından kalçalara dek aynı genişlikte ve kaskatı devam eder, bu bölgede fazla ayrıntı işlenmemiştir. Kalçalar zayıf ve ayrımı belirsiz, bacakların birleşim yeri oldukça aşağıdadır. Omuzlar yuvarlak geçişli, boyun uzun tutulmuştur. Armudi formlu ve büyük oranda aşınmış başın arkasında saç, az da olsa çiziklerle belirtilmiştir.

Sırtta taşınan ve önden bakıldığında görünmeyen sadak sağ omuz üstünden sol koltuk altına çapraz uzanır. Bağcıkları görünmeyen silindir formlu sadak geniş, kısa ve hatları düzgün değildir. Sırta yapışmış bir parça gibi durmaktadır.

---

[339] Trakya buluntuları içerisinde bu tür figürler bulunmaktadır. Örnek için bkz: İst-076.
[340] Figürün eline uygulanan bu teknik Edr-003 örneğinde de görülmektedir.

Figür phiale ve sadak taşımakta olduğundan Apollon olarak değerlendirilmiştir. Bölgede bulunan Apollon kültlerinden birine ait heykelcik diğer birçok örnekler gibi yerel atölyelerde üretilmiş olmalıdır.

İşçilikte niteliksiz özellikler gösteren bu eserin de, yakın benzerleri olan Edr-002 ve Galata örnekleri gibi İ. S. 2.-3. yüzyıla tarihlenmesi doğru olacaktır[341].

İst-042 Sadak Taşıyan (Lev. 41, d, e)

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 6313
Buluntu yeri : Kırklareli
Durumu : Dolu döküm, patina siyah ve korunmuş.
Ölçüler : yük: 7. 1 gen: 3. 2 cm. ağırlık: 50 gr.

Sağ kol dirsek altından, sol kol ise dirsek üzerinden, ayaklar parmak uçlarından kopuk, yüz detayları aşınmış. Döküm sonrası işçilik ve temizlik yapılmadığından bacak arası ve kol altlarında çapaklar kalmış. Kaidesiz.

Zayıf ve narin yapılı figür çıplak, her yönden bakılacak şekilde üretilmiştir. Gövde ağırlığını sabit duran sağ bacağa vererek, sol bacağı omuz genişliğinde yana açmış, üst gövdeyi hafif sağa esneterek bir yaylanma hareketi yapmıştır. Kolların iki yana açıklığı bu hareketi tamamlamaktadır. Bacak ve kolların katı hareketiyle dikkat çeken ve "S duruş" göstermeyen figürde baş cepheden verilmiş, gözler ileri bakmaktadır.

Genel yapısı zayıf olan figürün gövdesi omuz altlarından kalçalara dek aynı genişlikte devam eder. Karın ve göğüs bölgesindeki kaslar biraz belirgin, diğer bölgelerde herhangi bir vurgulama yoktur. Omuz başları ve diz geçişleri keskin, bacaklar oldukça incedir. Cinsel uzuvlar tahrip olmuştur.

Saçlar kabarık ve dalgalı, geriye taranmış, ense üzerinde yapılan bir topuzla sonlanmıştır[342]. Yüz geniş ve uzun, uzuvlar ise kendi içlerinde orantılıdır.

Figür, sağ omuzdan gelip sol göğsün altına uzanan ve oradan da arkaya dolanan bir kayışla sırtında duran sadağı taşımaktadır. Ağza doğru daralan konik formlu sadak sağ kürek kemiği üzerinden geçen kayışla paralel durmaktadır.

---

[341] Benzer örnek için Bkz: Marinova 1975, 36 Res. 11.
[342] Saçın arkasının düzenlenişi, ense üzerinde küçük topuz yapılışı İst-075 örneği ile benzeşmektedir.

Sadak gibi bir belirteci, saçın kendine özgü düzenlenişi ve narin gövde yapısı ve çıplaklığı ile figür Apollon olarak nitelendirilmiştir[343]. Bu betimleme ile Apollon diğer benzer örnekleri çağrıştırmakta, onlarda olduğu gibi sağ elinde olasılıkla bir phiale taşımaktaydı[344]. Bu tipoloji ve ikonografide çok sayıda örnek verilebilir[345]. Bunların dışında Sofya Müzesi 1815 numaralı eser İst-042 için en çok benzeyen örnek olarak saptanmıştır[346]. Benzer örnek sayısındaki çokluk, her iki eli kopuk olsa da bu figürün "Sadaklı Phiale Taşıyan" kümelemesine dahil edilmesini gerektirmektedir.

Zayıf gövde yapısı, uzuvların geçişlerindeki keskinlik ve tam verilemeyen "S duruş" üretimdeki başarısızlık olarak görülürken, saçın özenli taranması ve ense üzerinde düzgün bir topuzla bitirilmesi gibi özellikler bir çelişki olarak değerlendirilir. Bu nedenle figürin yerel üretim olmalı ve İ. S. 3. yüzyıla tarihlenmelidir.

SH-011 Apollon (Lev. 42, a-c)

Korunduğu Yer: Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No. : 5633
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, yer aşınma var, temizlik ve konservasyon gerekli.
Ölçüler : yük: 10. 5 cm. ağırlık: 130 gr.
Sağ kol dirsek üzerinden kopuk, diğer yerler sağlam fakat özellikle baş ve yüz bölümün de aşırı yıpranma var.

Zayıf yapılı ve orantısız uzuvlara sahip figür, kendisine ait olmayan bir kaide üzerinde ayakta durmaktadır. Dört yönden de bakılmak üzere üretilmiş heykelcik gövde ağırlığını hafif aralık duran iki bacağı üzerine vermiş, üstte sağa eğilmiştir. Bu duruşa bağlı olarak baş boyundan sağa esnemiştir. Omuzlar düşük, bacak arası kesimi ve gövde uzuvları arasındaki geçişler özensizdir. Sağ kol gövdeden yana açık, dirsek üzerine dek korunmuştur. Sol kol omuzdan yan açık aşağıya sarkıtılır, el bilekten yukarı bükülüp gövdeye dayandırılır. Baş parmak dışında kalanlar kapalı ve avuç içi yukarı bakmaktadır.

---

[343] Duruşu, saç yapısı çok benzeyen, sadaklı ve elinde phiale taşıyan örnek için bkz: Marinova 1975, Res. 8.
[344] Çalışma içerisinde incelenen eserlerden phiale taşıdığı kesin olan örnekler; Edr-002, Edr-003, İst-075, İst-076, SH-070 figürinleridir.
[345] Marinova 1975, 34 vd. Res. 7 vd.; 37 Res. 10; 39 Res. 14 vd.; Augst örneği için bkz. Kaufmann-Heinimann 1977, Lev. 9 Res. 13; C. L. Baluta, "Statuettes en Bronze de la collektion Severeanu (Bucarest)" Akten der 10. Internationalen Tagung über Bronzen Freiburg 18-22 Juli 1988 (1994) 29-36. Res. 1. Yazar bu örneğe Bacchus adını vermektedir. Saçının iki örgü şeklinde omuzlara uzatılması, sadağın iki göğüs arasından geçen kayış ile sırtta taşınması Apollon özellikleridir. Bu nedenle benzer örnek olarak alınmıştır;
[346] Marinova 1975, 37 Res. 12.

Gövde tamamen çıplak, hacimsiz ve katı işlenmiş, kalçalar, göğüs ve karın bölgesi düz verilmiştir. Cinsel uzuvlar aşınmış fakat belirgindir. Boyun çok kısa, baş iri, oval yüz dolgun, yüz uzuvları kaba hatlarıyla işlenmiştir. Alın üzerinde yer alan ve şakaklara dek inen taç şua motiflidir. Geriye taranan saç toplanarak ense yukarısında bir topuz oluşturulmuştur.

Sırtında taşıdığı sadak sağ omuzdan sol kol altına uzanan ve devamı arkada görülmeyen kayış ile tutturulmuştur. Sadak, önden bakıldığında sağ omuz üzerinden görülür ve çene hizasını az geçer. Duruşu kayış ile paraleldir ve arkada sırtın sağ yarısını kapsar.

Diğer örneklere benzeyen özelliklerinden sadak taşıması ve saçın düzenlenişi ile figür Apollon olarak değerlendirilmiştir. Çıplak olması da bu tanımlamaya destek olmaktadır. Gövde yanında aşağı sarkan ve dirsekten kopuk olan sağ kolda phiale taşımış olması mümkündür[347].

Başında taşıdığı ışın bezemeli tacı ile "Apollon-Helios" olarak tanımlanması güçlenirken figürün, yukarı bakan sol eliyle de dünyayı temsil eden[348] küreyi taşımış olduğu öne sürülebilir[349].

Esere en fazla benzeyen örnek Sofya Müzesi'ndendir. 7013 numaralı figür oransız yapısı, her iki elin aşağıya uzanması, taşıdığı sadağı ve saçın düzenlenişi ile yakın bir örnektir[350].

Yapım kalitesinin düşüklüğü nedeniyle figür, yerel üretim olarak değerlendirilmiş ve İ. S. 3. yüzyıla tarihlenmiştir.

III.1.4.1.2. Çift Ağızlı Balta Taşıyan: Çift Ağızlı Balta taşıyan "Apollon Propylaios" ikonografisi Hatti, Hitit ve Frig gibi daha erken budunların inanç dünyasına uzanmaktadır. Bu nedenle Küçük Asya üzerinde daha fazla örnek olması beklenmelidir. Küçük Asya

[347]Phiale taşıyan örnekler için bkz.: L. Teposu-Marinescu, "Römische Bronzestatuetten von Micia, Griechische und römische Statuetten und Großbronzen" Akten der 9. Internationalen Tagung über antike Bronzen. Wien (1986) 407 Res. 14; V. P. Vassilev, "Bronzestatuetten aus dem Heiligtum bei Lozen" Akten der 10. Internationalen Tagung über Antike Bronzen. Freiburg (1994) 432 Res. 4.

[348] Bu yuvarlak nesneler dünyayı temsil etmektedir. Örnekler için bkz: Matern 2002, 342 Res. 24 vd.; 343 Res. 28.

[349]Elin bu duruşuna göre küre taşıyan Apollon figürleri için bkz: Matern 2002, 342 Res. 25; özellikle 343 Res. 28 örneğinde kol ve ellerin duruşu çok benzer.

[350]Marinova 1975, 37 Res. 12.

batısında ve Frigya Bölgesi'nde kültünün varlığı Roma Dönemi içlerinde de süregelmiş, yöre halkı özellikle mezar stellerinde tanrıya yakarmaya ve ondan medet ummaya devam etmişlerdir[351]. Tanrı, Lydia Bölgesi sikkeleri üzerinde defne dalı ve çift ağızlı balta gibi iki belirteci ile birlikte görülebilmektedir[352].

Çalışma içerisinde, Apollon'un çift ağızlı balta ile betimlenmiş figürin sayısı şimdilik tek örnektir. 32 müzede yapılan ön araştırma ve incelemeler sonucu böyle bir örneğe rastlanmamıştır. Araştırma dışında kalan müzelerin yayın ve kataloglarında bu tür bir örneğe şimdilik rastlanmamıştır.

SH-070 Apollon-Propylaios (Lev. 43, a-d)

Korunduğu Yer: Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No. : 5657
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, siyah patinalı, bazı kesimler korozyonlu.
Ölçüler : yük: 8. 5 cm. ağırlık: 220 gr. (kaide ile birlikte)

Üzerinde durduğu ince bir silme ile altta ve üstte dışa doğru üçer kademeli prizmatik bir kaideye monte edilen ve ayakta duran figür, sol elin bilekten kopukluğu dışında tamamen korunmuş.

Rahat bir duruş gösteren figür, sabit sağ bacağa gövde ağırlığını vererek esnemiş, sol bacağı yana açarak az ileri almış ve yere tam basmıştır. Bu duruş sırasında gövde sağdan sola ¾ dönmüştür. Baş ise gövdenin tersine sabit bacak yönüne döndürülmüş ve az yukarı kaldırılmıştır. Sağ kol gövdeden az yana ayrılarak aşağı sarkmakta, dirsekten bükülerek az yukarı kalkmaktadır. Elinde tuttuğu bezemesiz phialeyi baş parmağı üstte, diğerleri altta kalacak şekilde kavramıştır. Sol kol ise dirseğe dek gövdeye bitişik aşağı sarkar, daha sonra ayrılarak yana açılır. Elinde tuttuğu nesne kola dayalı olarak omza doğru uzanır.

Atletik yapılı gövde plastik ve yumuşak hatlıdır. Göğüs ve karın bölgesi kabarık, kalçalar dolgun verilmiş fakat gövdenin hiçbir yerinde kas yapısı vurgulanmamıştır. Boyun kalın ve güçlü baş gövde ile orantılıdır. Yüz yuvarlak, uzuvlar küçük ve orantılı dudaklar kapalı işlenmiştir. Ortadan ayrılan saç her yönden yanlara toplanarak taranmış, başı çepeçevre

[351] Frigya Bölgesi Apollon Propylaios kültünün yayılım alanları için bkz. Z. Taşlıklıoğlu, Tanrı Apollon ve Anadolu ile Münasebeti (1954); Küçük Asya batısında yapılan çalışmalar için bkz. G. Petzl, "Die Beichtinschriften Westkleinasiens" EpigrAnat 22, 1994, 22.

[352] V. H. Barclay, A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum. Lydia (1964) Lev. XXXI Nr. 1 (Thyatira Traian sikkesi).

saran geniş bir taç-bant şeklinde düzenlenmiş, ensenin üzerinde de merkezi bir topuz oluşturularak bütünlenmiştir.

Sol kolda taşınan, omuz düzeyinde öne ve arkaya doğru, farklı formda iki çıkıntısı bulunan nesne balta olarak nitelenmiştir. Balta ağzının sağ yanı bu tespite uygun, gülbezek formlu sol yanı ise değildir. Her iki ağzın arasında görülen sapın ucu inceltilerek sivriltilmiştir.

Sağ eliyle tutup ileri uzattığı ve yere açılı duran phialenin derinliği azdır[353]. İncelenen diğer phialelere benzemektedir.

Çalışma içerisinde incelenen diğer örneklere benzer duruşu, narin yapısı, saç düzenlemesi ve taşıdığı phiale ile Apollon olarak tanımlanabilecek bir eser olarak görülmektedir. "Apollon Phiale Taşıyan" tipolojisi içerisinde değerlendirilebilen bu örnek, sol kolunda taşıdığı çift ağızlı balta ile diğer örneklerden farklı bir ikonografi göstermektedir. Tanrının bu ikonografideki betimi, ele geçen yazıtlar ışığında Küçük Asya ve Hellenistan yerleşimlerinde "Apollon Propylaios" genel epithetiyle kabul görmüştür[354]. Kapı koruyucu sıfatındaki tanrının çift ağızlı balta taşıması, bu eserin de aynı külte ilişkin bir heykelcik olduğunu kanıtlamaktadır.

Apollon'un Küçük Asya için önemi ve kültlerinin çok eskiye dayandığı bilinmektedir. Hitit metinlerinde tanrı olarak adı geçen ve Apollon ile özdeşleştirilen "Apullunas" anlam olarak "kapı koruyucu" sıfatındadır. Giyimli ve elinde çift ağızlı baltasıyla bilinir[355]. Tanrının Roma Dönemi heykelciklerinde çift ağızlı balta ile betimlenmiş olması, bu köklü geleneğin kesintisiz olarak devam ettiğinin göstergesi olarak düşünülebilir.

Figürin gövde yapısıyla Apollon heykelcikleri içerisinde, İst-075 örneğine benzerliği ile dikkat çekmektedir. Dolgun gövde, plastik fakat yumuşak yapı her iki eseri dönem olarak da birbirine yaklaştırmaktadır. İ. S. 2. veya 3. yüzyıl eser için uygun bir tarihtir.

---

[353] Bir yere sunu yapmak üzere betimlenmiş gibidir.

[354] Taşlıklıoğlu, age. 153 vdd. Çift ağızlı balta taşıyan Apollon'un bazı bölgelerde yer adıyla anıldığı da yazıtlardan anlaşılmıştır. Örneğin "Apollon Lairbenos" Frigya ya özgü bir epithettir: Taşlıklıoğlu, age. 48 vdd.; Sikke üzerinde örnekler için bkz: LIMC II (1984) 254 vdd. Nr. 489. 491 (Frigya ve Lidya sikkeleri)

[355] W. Orthmann, Der Alte Orient. PK 18 (1985) Res. 348; E. Akurgal, Hatti ve Hitit Uygarlıkları (1995) Lev. 40.

III.1.4.1.3. Defne Dalı Taşıyan: Bu ikonografisiyle tanrı, sağ elinde phiale, aşağıya sarkıttığı sol elinde ise kalın bir defne dalı taşır ve sırtında da sadağı asılı olarak görülür. Bu betimlemesi ile "Daphnephoros" olarak anılır[356]. Bu epitheti, Hellenistan'ın doğusunda küçük heykel sanatı olarak Hellenistik ve İmparatorluk Dönemleri içerisinde ilgi görmüştür. Küçük heykele konu olan ve bilinen ilk büyük heykel İ.Ö. 4. yüzyıla tarihlenmektedir[357]. Bunun dışında kabartma, sikke ve gemme gibi eserlerde birçok örnek bulundurmaktadır[358]. Bu epithetiyle tanrı iyileştiricidir, özellikle lekelenmiş ruhları arındırıcı özellikleriyle bilinir ve Apotropaios "def edici" sıfatı ile de anılır[359]. Yani bu kutsal ağacın bir dalı ile tanrı suçluları, içlerindeki lanetlenmiş ruhlardan, lekelenmişleri günahlarından arındırmakta ve tekrar temiz kılmaktadır[360]. Günümüzde banyo suyuna atılan defne dalı bu inancın uzantısı değil midir?

Çalışma konusu eserler içerisinde bu betimleme ile henüz tek örnek bulunmaktadır. Buluntu yeri bilinmeyen heykelcik, Trakya'nın her iki kesiminde bulunmuş örneklere benzediğinden bu bölgeye ait olarak değerlendirilmiştir[361].

İst-076 Defne Dalı Taşıyan (Lev. 44, a, b)

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 88-26
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, sarı metal, korozyon yok.
Ölçüler : yük: 7. 5 gen: 4. 5 cm. ağırlık: 50 gr.
Yüz ve defne dalında görülen aşınmalar dışında tamamı korunmuş.

Detaylarda iyi bir işçilik göstermeyen heykelcik, sabit sağ bacak üzerine gövde ağırlığını vererek sol bacağını yana açmış, dizde az bir esneme yapmıştır. Cepheden verilen gövde, az da olsa üstte sola atılmıştır. Gövdenin duruşu diktir, "S duruş" görülmez. Sağ kol omuzdan yana açılarak ileri uzatılmıştır. Bilekten itibaren yassılaştırılan el, phiale formuna getirilmiş ve hiçbir detay işlenmemiştir. Elin arkası önün aksine yuvarlatılmıştır. Sol kol, omzun altına dek gövdeye yapışık indikten sonra gövdeden ayrılır, diz altına dek aşağı

[356] LIMC II (1984) 254 vdd. Nr. 324.
[357] age. Lev. 205 Res. 261.
[358] Marinova 1975, 34 Res. 7; LIMC II (1984) 254 vdd. Nr. 162 ve 169 (Gemme) Nr. 491 (Sikke), Nr. 653. 1092 (Vazo), Nr. 32 (Küçük heykel); V. P. Vassilev, "Bronzestatuetten aus dem Heiligtum bei Lozen" Akten der 10. Internationalen Tagung über Bronzen Freiburg 18-22 Juli 1988 (1994) 432 Res. 4.
[359] Taşlıklıoğlu, age. 18 vd.
[360] H. Walter, Griechische Götter (1971) 304 vdd.
[361] Bu epithetin Hellenistan'ın doğu kesiminde yaygın olması nedeniyle, Küçük Asya'nın batı ve kuzeybatı bölgelerinde de görülmesi kaçınılmazdır. Diğer figür ve figürinlerdeki ilişkiler bu görüşü desteklemektedir.

sarkar. El, bilek yukarısından itibaren yassılaştırılarak genişletilmiş ve kaba bir dal formuna dönüştürülmüştür. Dalın orta bölümlerinde kabartılar oluşturulmuş, alt ucu yuvarlak formla bitirilmiştir.

Kas yapısı işlenmemiş gövdede yalnızca göğüsler biraz dolgun verilmiş, göbek altında şişkin bir bölge belirtilmiştir[362]. Baş sağa çevrili, oval yüzün uzuvları burun dışında aşınmıştır. Saç alın üzerinde ortadan ayrılarak şakaklara uzanmış, bir diadem ile sıkıca sarılmıştır. Diğer alanlar düzleştiğinden saçla ilgili fazla detay görülmemektedir. Cinsel uzuvlar kabaca işlenmiş, ayakların parmak detayları da belirtilmemiştir.

Sol elinde taşıdığı nesne kalın bir defne dalıdır[363]. Trakya buluntusu birçok bronz heykelcik ve Pisidya sikkelerinde yer alan tanrı bu belirteçle birlikte pek çok örnekte betimlenmiştir[364]. Sırtında taşıdığı sadak, silindir formludur ve sol omuz altından sağ omuz ile boynun birleştiği yere dek uzanır. İki göğsün arasından geçen kuşak ile bağlandığı anlaşılmaktadır.

Güney Bulgaristan buluntusu olan iki örnek, esere tipolojik ve ikonografik olarak çok yakın benzerlikler göstermektedir[365].

Boston örneği tipolojik ve ikonografik olarak İstanbul Apollonu'na en yakın benzer örnek olarak değerlendirilebilir[366]. Güney Bulgaristan buluntusu olan iki örnek İ. Ö. 4. yüzyılın Roma Dönemi uyarlaması olarak değerlendirilmiştir[367].Bu değerlendirmeler ve Boston örneğine benzer özellikleri ile eser İ.S. 3. yüzyıla tarihlenmelidir.

---

[362] Gövde yapısı ve duruşa benzer örnek için bkz. Vassilev, age. 433 Res. 5, a-b.

[363] Defne dalı taşımasına ilişkin bkz. D. Heroique, Bronze Grec; Gazette Archeologique 6 (1880) 203-215. 217 Lev. 34; aynı Apollon için bkz. de Ridder 1913, 55 Nr. 343 Lev. 29 Res. 343; A. N. Zadoks-J. Jitta-J. T. Peters-W. A.van Es, Roman Bronze Statuettes from the Netherlands I (1967) 2 vdd. Res. 1,1; Walter 1971, 304, 306; LIMC II (1984) 254 vdd. Nr. 257. 261a. 372 vdd.

[364] Pisidia sikkeleri için bkz: von Aulock 1977, 100 Lev. 21 Nr. 949 İsinda (Pappa-Tiberiopolis) Gallienus (253-268); von Aulock 1979, 53 Lev. 1 Nr. 9. 13 vdd.

[365] Vassilev, age. 429-434 Res. 4. Aynı atölyede üretilmiş olan bu iki örnek birbirine çok benzemektedir. İstanbul örneği ile gövde yapısında ve sağ elin işlenişinde farklılıklar gösterir. Sağ elinde phiale, sol elinde ise kalın defne dalı taşıması, sırtındaki sadağı ile tipolojik ve ikonografik birliktelik içerisindedirler.

[366] Comstock-Vermeule 1971, 88 Res. 94.

[367] Vassilev, age. 429. Yazar birçok veriye karşın eserleri genel tarihlemekten yanadır. Daha sistematik kazılar sonucunda ele geçecek buluntulara göre tarihlemenin doğru olacağını savunmaktadır.

III.1.4.2. Apollon-Helios: Apollon, tapınım gören birçok epitheti ile birlikte İ. Ö. 6. yüzyıldan beri Hellen ve Roma dünyasında "Güneş tanrısı" olarak da kabul edilmektedir[368].

İst-002 Apollon (Lev. 44, c, d)

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 2562
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, kahverengimsi yeşil patina korozyonsuz.
Ölçüler : yük: 6. 8 gen: 3. 9 cm. ağırlık: 100 gr.

Baş, boyun kökünden, her iki ayak bileğin yukarısından, sağ el bilek üstünden, elinde taşıdığı nesne ise üst bölümden kopuk, kaide eksik. Sağ bacağın arkasında ezilme, bacak arası ve koltuk altında üretim artığı çapak bulunmakta. Nitelikli işçilikle üretildiği görülen eser iyi korunmuş.

Ayakta duran ve rahat bir duruş içerisinde betimlenen figür, gövde ağırlığını sabit sağ bacak üzerine vererek sağa esnemiş, sol bacak hafif yana açık ve dizden bükülerek geri çekilmiş, ayak yere parmak uçları ile basmıştır. Kalçadan sonra sola hareketlenen gövde omuz bölgesinde tekrar doğrularak "S duruş" tamamlanmıştır. Sol kol gövdeye paralel aşağıya sarkmakta, dirsekten çok az bükülerek öne yönlenmektedir. Kolu üzerinde taşıdığı, omza doğru yönlenen nesneyi eliyle kavramıştır. Omuzdan yana açılıp aşağı sarkan sağ kol, dirsekten bükülerek az yukarı yükselir ve ileri uzanır.

Narin fakat plastik yapılı çıplak gövdenin, hiçbir bölümünde kas yapısı işlenmemiştir. Göğüs ve kalçaların dolgun, karın bölgesinin şişkin verildiği eserde cinsel uzuvlardan salt testisler belirgindir. Kasık çizgileri verilmiş, göğüs ve karın arasındaki bölge çukur bırakılmıştır. Bu özenli işlenişe karşın kol ve bacaklardaki geçişler serttir.

Başı korunamamış olan eserde örgülü ve iki belik yapılmış saçlar omuzlara yönlenmiş ve uçları kollardan aşağı doğru sarkmaktadır[369].

---

[368] Matern 2002, 1 vdd.

[369] Saçın omuzdan kollara bu şekilde kollara uzatılışına örnekler için bkz: Boucher 1973, 10 vd. Res. 20; P. Georgiev, "Eine Gruppe von niedermösischen Statuetten. Beweismaterial für die Existenz eines unbekannten Ateliers: ein stilistisch-ikonographischer Versuch" Akten der Internationalen 10. Tagung über Antike Bronzen Freiburg 18-22 Juli (1994) 170 Res. 10.

Benzer örneklere ve sağ kolun duruşuna göre figür elinde phiale tutmuş ve ayak ucunda bulunan sunağa yönlendirmiş olmalıdır[370]. Sol kolunda taşıdığı, aşağıdan yukarıya doğru kalınlaşan ve niceliği anlaşılamayan nesne ince bir sopa görünümündedir[371].

Kadınsı hatların ön plana çıkarıldığı bu figürin genç Dionysos'un betimlemelerini hatırlatmaktadır[372]. Fakat tanrının buna benzer bir belirteç taşıdığı örnek bilinmemektedir.

Diğer belirteçlerinin korunamamış olmasına karşın figür, taşıdığı özelliklere göre Apollon örneklerine daha çok benzemektedir[373]. Korunabilmiş tek belirteç kalıntısı olan sol kolunda taşıdığı nesne için farklı öneriler getirilebilir. Tanrının eliyle kavrayıp koluna yasladığı nesne, Firigya Bölgesi'nde daha sık rastlanan "Apollon Propylaios" epithetli kült heykelinin belirteci olan çift ağızlı balta olasılığı düşünülmelidir[374].

Bu kolda taşınan nesne için, tanrının sol kolunda defne dalı bulundurduğu örnekleri de değerlendirmek gerekmektedir[375].

Tanrının, kırbacını taşıyor olması en uygun öneri olarak görünmektedir. Sopanın formu ve taşınış şekli bilinen örneklere çok benzemektedir[376]. Bu bağlamda figür "Apollon-Helios" olarak değerlendirilmelidir[377].

---

[370]Aynı küme içerisinde irdelenen İst-070, İst-075, İst-076 örneklerinde olduğu sağ elinde phiale taşıyor olmalıdır.

[371]Bu nesnenin Apollon-Helios betimlemelerinde görüldüğü gibi kırbacın sopası olabileceği düşünülmektedir. Bkz: Babelon 1895, 53 Res. 114.

[372]Boucher 1973, 187 Res. 332; Feytmans 1979, Lev. 14; Simon 1990, 132 Res. 163.

[373] LIMC II (1984) 447vd. Res. 503: Kopuk olan sağ elinde phiale taşımış olması büyük olasılıktır. Benzer örnek için bkz: M. Kunze, Antike Bronzeplastik Aus Bulgarien (1990) 71 Res. 23. (Svilengrad buluntusu) Duruş, gövde yapısı ve saçların omza dökülüşü aynı, sol kolunda nesne yok fakat sağ elinde phiale tutar.

[374]Bu nesne İst-070 örneği ile benzer özellikler gösterir. Nesneyi eliyle kavraması ve kolunda taşıması çok benzemektedir. Ancak çok düzgün işlenmiş olan balta sapı bu örnekte aynı özelliği göstermez. Bu nesneye benzer karşılaştırma örnekleri için bkz: Matern 2002, 344 Res. 30; 346 Res. 38.

[375]Sol kolunda defne dalı taşıyan örnek için bkz: O. R. Deubner, "Der Gott mit dem Bogen" JdI 94, 1979, 227 Res. 3a; LIMC II (1984) 254 vdd. 449. 461. 653. Bu ağaç dalının erken dönem vazolarında bazen kalın ve uzun betimlendiği örnekler de olabilmektedir: age. 297 Res. 943.

[376]Matern 2002, 343 vdd. Res. 26 vd. 38 (Küçük heykel) 344 vdd. Res. 30. 45 vd. 52. 57 (Kabartma) 364 vdd. Res. 100 (Rodos sikkesi) 123. 125 vd. (Roma sikkesi).

[377]Taşınan nesnenin ince olması nedeniyle baltadan çok kırbaç olabileceği düşünülerek figürün, "Apollon-Helios" olarak değerlendirilmesi uygun görülmüştür. Benzer örnekler için bkz: Babelon 1895, 53 Res. 114. Benzer örnek olarak önerilen bu eserde tanrının omuzlarında khylamis vardır. Giysili veya çıplak olması Helios tanımlamasını etkilememektedir. Bir başka örnekte ise Nero kendisini Apollon-Helios-Sol olarak betimlettirmiş, sol kolunda İstanbul örneğindeki gibi bir nesne taşımaktadır. Bkz. Reinach, RSt II, Lev. 98 Res. 9 (Lyon).

Figürün plastik işlenişi ve duruşu erken dönem özellikleri gibi görünse de gövdenin sert, uzuvlardaki geçişin keskin olması Roma Dönemi özellikleridir[378]. Bu yapısıyla İst-075 örneğine benzer. İ.S. 2. yüzyıla tarihlenir.

SH-068 Apollon-Helios? (Lev. 45, a-c)

Korunduğu Yer : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No. : 5643
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Yeşil oksidasyon var, temizlik gerek.
Ölçüler : yük: 10. 5 gen: cm. ağırlık: 50 gr.

Her iki eli bileğin üzerinden kopuk olan figürün diğer yerleri korunmuş. Döküm artığı çapaklar koltuk altı ve bacak arasından alınmamış. Dört yönden de bakılmak üzere tasarlanmış eser genelde iyi korunmuş .

Kendisine ait olmayan bir kaide üzerine monte edilen figür rahat bir duruş içerisindedir. Sağ bacak sabit ve gövde ağırlığını taşımakta, sol bacak ise yana açılarak az geri çekilmiş ve yere parmak uçları ile basmaktadır. Sağ kalçaya hafif esneyen gövde omuzlarda tekrar doğrulur, baş az sağa döndürülmüştür. "S duruş" tam verilmemiştir. Sağ kol omuz altına dek gövdeye yapışık daha sonra yana açılır ve ileri yönlenir. Sol kol gövde yanında aşağı sarkıtılmış, dirsek hizasında ise az yana açılmıştır.

Kısa ve tıknaz figürde gövde dolgun, göğüs ve karın bölgesi şişkin verilmiştir. Kasık çizgileri belirgin işlenmiş, bacaklar kalın verilmesine karşın hiçbir bölgede kaslar vurgulanmamıştır. Arkada kalçaların dolgun ve yuvarlak hatlarla verilmesi dışında fazla ayrıntı görülmez. Boyun kısa fakat güçlü, baş gövde ile orantılı işlenmiştir. Oval yüzde çene sivri, uzuvlar küçük, ağız kapalı verilmiştir.

Saç, alın üzerinden başlayıp tepeden geçen ve arkaya uzanan bir hatla ortadan ayrılmış, her iki yana taranarak ense üzerinde küçük ve yassı bir topuz oluşturularak sonlanmıştır. Alnın hemen yukarısında, kabarık saçın üzerine yerleştirilen şua motifli tacın uçları ense üzerinde oluşturulan topuzun içerisine sokulmuştur[379].

[378] Bu döneme verilen benzer örnekler için bkz: Boucher 1973, 10 vd. Res. 20; 67 Res. 105.
[379] Başındaki taç ve saç biçimine benzeyen örnek için bkz. F. Fremersdorf, Die Denkmäler des römischen Köln I (1928) Lev. 47; Marinova 1975, 35 Res. 8.

Sağ omuzdan gelip göğsün ortasından geçen kayış figürün sırtındaki sadağı taşımaktadır. Sırttan sağ omza uzanan silindir formlu sadağın tepeye doğru sivrilen konik kapağı karşıdan bakıldığında görülmektedir. Silindirik kaidesi gövdeden daha geniş işlenmiştir.

Figür yumuşak hatlı gövdesi, başındaki şua motifli tacı, sırtında taşıdığı sadağı ile Apollon-Helios olarak adlandırılmıştır[380]. Sağ kolun yana açılışı, diğer benzer örneklerde olduğu gibi phiale taşıması ile ilişkili değerlendirilmelidir[381]. Özellikle Binkos buluntusu olan eserle olan yakın benzerliği dikkat çekicidir[382]. Duruş en ince detayına dek her iki eserde de aynı görülmektedir. Hafif sağa esneyen gövdenin ağırlığı sabit sağ bacak tarafından taşınmaktadır. Gövde üst bölümde doğrulur fakat sol omuz az da olsa aşağı sarkar. Kollar omuzların aşağısında yana açılmaktadır. Gövdenin yumuşak ve etli işlenişi de her iki eserde aynıdır. Özellikle göbek çevresi şişkince işlenirken, gövdenin hiçbir bölgesinde kaslar vurgulanmamıştır.

Başın sola dönüklüğü, yüzün ve yüz uzuvlarının küçük ve narin verilişi de çok yakın benzerlik içerisindedir. Saçın ortadan ayrılıp yana taranması, toplanan saçın arkada aynı formda topuz oluşturması, tacın uçlarının bu topuza sokulması gibi detaylarda da benzerlik vardır.

Bunların dışında sadağın formu ve aynı biçimde asılışı gibi özelliklerdeki benzerlik bu iki eseri birbirine daha çok yaklaştırmaktadır. Başa takılan tacın detayında görülen fark[383], bu iki eserin aynı atölyede üretilmiş olabileceği düşüncesini değiştirmek için yeterli değildir.

Gövdenin dolgun ve yumuşak verilişine rağmen duruşun katı işlenişi Roma İmparatorluk Dönemi özelliği olarak bilinir. Eser, 2. yüzyıla tarihlenen benzer örnekler ışığında bu döneme verilmelidir[384].

---

[380] Benzer örnekler için bkz: S. Cociš, "Typen römischer Bronzestatuetten aus Dakien" Akten der 10. Internationalen Tagung über Antike Bronzen Freiburg 18.-22. Juli 1988 (1994) 270 Res. 3; Matern 2002, 342 Res. 25; 346 Res. 37 vd.

[381] Gerasimov 1941, 323-372; Marinova 1975, 35 Res. 8. Duruşu, gövde ve saç yapısı çok benzer. Sadaklı, sağ elinde phiale taşımakta.

[382] Gerasimov 1941, 323-372; Marinova 1975, 35 Res. 8.

[383] Bulgaristan buluntusunda defne dalından yapılmış olan taç, Sadberk Hanım örneğinde şua motiflidir.

[384] Tarihlemeye ilişkin benzer dönem örneği olarak bkz: Fremersdorf 1928, Lev. 47. Yazar İ.S. 2. yy.a tarihlemektedir.

III.1.4.3. Apollon-Atlı:

Ant-001 Apollon-Helios, atlı? (Lev. 45, d, e)

Korunduğu Yer: Antalya Müzesi
Müze Env. No. : 9.11.99
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Siyaha yakın koyu patina, sağ kol ve göğüs üzerinde yeşil oksidasyon var. Temizlik gerek.
Ölçüler : yük: 11.7 gen: 4. 3 cm. ağırlık: 180 gr.

Sağ kalçanın alt yarısı ile birlikte bacağın bütünü, sağ elinde taşıdığı nesnenin ucu, khylamisin koldan aşağı sarkan parçası kopuk, sol elinde olması gereken nesne ve at eksik, ağız bölgesi aşınmış.

Ata biner durumdaki figürün duruşu da hareketlidir. Gövdesi sola eğimli olarak oturan figürün korunan sol bacağı aşağı sarkarken ileri yönlenir, dizden bükülerek dik olarak aşağı sarkar. Sağ kol omuzdan yana açılarak yükselir, dirsekten bükülüp yukarı kaldırılır ve el başa doğru yaklaşır. Avucunda tuttuğu nesneyi sıkıca kavramıştır. Sağ kol az yana açılarak gövdenin yanında aşağı sarkar. Yarı kapalı elin duruşundan bir nesneyi tuttuğu anlaşılmaktadır.

Atletik yapılı gövde dolgun işlenmiş, göğüs altı ve karın bölgesindeki kaslar vurgulanmıştır. Boyun kısa ve güçlü, az sola dönük baş orantılı verilmiştir. Yüz oval, çene sivridir. Yüz uzuvları orantılı ve küçük işlenmiştir. Özenli taranmış dalgalı saçları alında ortadan ayrılmış, yanlara çekilerek arkaya dolandırılmış, ense üzerinde topuz yapılarak sonlandırılmıştır. Düzenlenen saçın üzerine şua motifli (bitkisel yapraklı) bir taç yerleştirilmiştir. Tacın kurdele uçları boynun her iki yanından aşağı sarkarak öne uzanır.

Sağ omuz üzerinde tutturulan dökümlü khylamis önde sağ göğsün üst yarısını ve gövdenin sol bölümünü örter, boynun önünde de 'V' formlu yaka oluşturarak sol omuz ve kol üzerine atılır. Giysinin alt ucu ile yaka kalın bordürle belirginleştirilmiştir. 'V' yakanın alt merkezinden omza doğru açılarak genişleyen katlanma kıvrımları ortaya çıkmış, kıvrım sırtları yaka gibi kabarık işlenmiştir. Arkada ise ense üzerinde düz yaka oluşturan khylamis sol omzu tamamen örterek kol üzerine dökülür, kola bir kez dolandıktan sonra aşağıya sarkar. Öndeki kalın kıvrım sırtları arkada görülmez.

Sırtında giysinin üzerine yerleştirilen silindirik sadak bulunur. Sırtın ortasından havaya kaldırdığı sağ eline doğru eğri duran ve önden bakıldığında kapakla birlikte yarısı görünen

sadağın yine silindirik ve alta doğru genişleyen bir kaidesi vardır. Kapağı ise konik formlu ve ucu ponponlu bir başlık formundadır.

Ayağına giydiği sandaletten parmaklar görülür, boğaz kısmı bot formunda yukarı yükselir, yuvarlak ve kalın bir kenarla sonlanır. Arkası düz bırakılan sandaletin önü çizgisel çaprazlarla süslenmiştir[385]. Bu süsleme ve parmakların belirtilmesi döküm sonrası işçilikle yapılmış olmalıdır.

Sağ elinde tutup sıkıca kavradığı nesnenin tamamı korunmadığından niceliği tam olarak anlaşılamamaktadır fakat benzer örnekler yardımıyla çeşitli değerlendirmeler yapılabilir. Eserin Likya buluntusu olması, taşıdığı nesneyi çift ağızlı balta veya sopa olarak tanımlamaya olanak tanımaktadır. Çünkü bölgenin buluntularında söz konusu bu iki belirteci taşıyan figürler çoğunluktadır. Bu belirteçlere bağlı olarak bölgede ele geçen stel veya kabartmalarda farklı nesneler taşıyan figürlerin ikonografileri de değişik yorumlanabilmektedir[386]. At üstünde giden ve sağ elindeki nesneyi sallayan figür, çeşitli isimlerle tanımlanmaktadır. Likya Bölgesi stel veya kaya kabartmalarında Herakles, Apollon, Kakasbos, Sozon veya daha farklı yerel tanrılar olarak görülebildiği gibi, birden çok tanrı misyonunun bir araya getirildiği synkretizm olgusuna da rastlanabilmektedir[387].

Ancak, at sırtında giden ve yukarı kaldırdığı elini savurmaya hazır görünen figürün kamçı taşıması da uygun bir öneri olarak görülmektedir[388]. Başındaki taç ile figürün "Helios" epithetini taşıması da bu öneriyi destekleyen en önemli özelliğidir[389].

Bu özellikleri ile genel ve yerel epithetler taşıyan tanrının daha çok İ.S. 2. yüzyıl başı ile 4. yüzyıl sonlarında görüldüğü bilinmektedir[390]. Eserin nitelikli işçiliği ve yüz detaylarındaki özen nedeniyle benzeri olduğu İst-064 ile birlikte 2. yüzyıl içerisine tarihlenmelidir.

---

[385] Ayağındaki potin İst-064 örneğindeki potin ile yakın benzerlik içerisindedir.
[386] Delemen 1999, Res. 1-185 (sopa) Res. 308-316 (çift ağızlı balta olarak).
[387] Ares-Kakasbos, Herakles-Kakasbos ve Apollon-Sozon gibi. Bkz: Delemen 1999, 4 vdd.
[388] Matern 2002, 339 Res. 15 örneğinde quadriga üzerinde betimlenen tanrının kamçısını savurduğu görülmektedir.
[389] Bu örnek, Lycaonia buluntusu bir mezar steli üzerindeki kabartmada yer alan ve "Apollon Sozon" olarak değerlendirilen ve başında şua motifli taç bulunduran figür ile ilişkilendirilebilir. Steldeki tanrının çift ağızlı balta taşıdığı belirtilmektedir. Antalya heykelciğinin havaya kaldırdığı sağ elinde ne tuttuğu ise belirgin değildir. Çift ağızlı balta olabileceği gibi Helios örneklerindeki gibi kırbaç taşıması da mümkündür.
[390] İ. Delemen "Lykia-İdebessos'ta bulunmuş olan Bronz Adak Heykelcikleri" Prof. Dr. A. Erzen'e Armağan (1996) 207 vd.

III.1.4.4. Apollon-Omphalos: Bu küme içerisinde tek eser bulunmaktadır ve Anadolu müzelerinde fazla bilinmeyen örneklerdendir. İncelenen eser, Makedonya buluntusu olup Osmanlı Döneminde Radowitz Koleksiyonu ile İstanbul Arkeoloji Müzelerine dahil olmuştur. Küçük Asya ile olan ilişkileri ve/veya kültünün varlığı, daha çok sikkeler yardımıyla anlaşılmaktadır[391].

İst-021 Apollon-Omphalos (Lev. 46, a, b)

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 464
Buluntu yeri : Makedonya
Durumu : İçi dolu döküm. Patina çok iyi korunmuştur.
Ölçüler : yük: 8. 4 gen: cm. ağırlık: 350 gr. (kaide ile)

Figürün başı boyun kökünden, sol kolu bileğin sağ kolu ise dirseğin yukarısından kopuktur. Üzerinde durduğu silmeye göre tüm gövde ¾ sola döndürülerek betimlenmiştir.

İnce ve dikdörtgen bir silme üzerinde ayakta duran figürün sağ bacağı sabit ve gergin, gövdenin ağırlığını taşımakta, sol ayağı ile de yüksek ve yukarıya doğru incelen konik bir nesnenin üzerine basmaktadır. Bacağın dizden yukarısı yere paralel duruma gelmiş, gövde de bu duruşa uygun olarak hafif öne eğilmiş, kollar ise yandan aşağı sarkmıştır. Omuzdan az yana açılarak gelen sol kol dirsekten içe bükülerek bacak üzerine konmuş, el gövdeye paralel yönlenmiştir. Sağ kol ise omuzdan yana açık, gövdenin yanında aşağıya sarkıtılmıştır. Tamamen çıplak olan gövde atletik yapılıdır fakat kasların vurgulanışı abartılı değildir. Cinsel uzuvlar belirgin ve korunmuştur.

Bu betimleme içerisinde tanınan figürler araştırıldığında, fazla örneğe rastlanmamıştır. Figürün duruşu Lysippos'un eseri sandalını bağlayan Hermes'i çağrıştırmaktadır[392]. Gövdedeki oynamaların işlenişi oldukça benzerdir. Gövde yapısının narin ve yumuşak hatlarla verilişi de aynı eserle yakınlık gösterir. Arkadan bakıldığında, kadınsı hatların ön plana çıktığı görülür.

---

[391] Wroth 1904, Lev. IV 8. VI 2 vd. (A. Troas, İmparatorluk Dönemi) Yazar, Apollon'un ayağını koyduğu nesneyi "destek" olarak değerlendirmiştir. Nesnenin formu, tanrının bilinen kültüne göre bu nesnenin de Omphalos olduğu düşünülmelidir.

[392] Heykel olarak Antalya Müzesi Env. No: 3. 25. 77; Richter 1920, 211 Res. 742; Sikke üzerindeki benzer betimlemeli örnekleri için bkz. O. Mørkholm, Early Hellenistic Coinage (1991) 89 Nr. 230 Lev. XIV Res. 230. Hermes ayağını bir yükseltiye koymuş ayağını bağlamaktadır. Girit buluntusu eser İ.Ö. 300 tarihine verilmektedir; Fuchs 1969, 106 vd. Res. 97 vd.

Bir başka benzer örnek olarak Herculaneum buluntusu gösterilebilir. Duruş, elin bacak üzerine konuşu, gövde yapısındaki narinlik gibi özelliklerde de İstanbul Apollonu ile yakın benzerlikler gösterir[393].

Batı Avrupa küçük bronzları arasında tipolojide benzer bir örnek olarak şimdilik Atina Ulusal Müzesi'nde sergilenen, tamamı korunmuş ve Apollon olarak nitelendirilen eser bilinmektedir. İşçiliği ve yapım kalitesi İstanbul örneği kadar iyi olmasa da tipolojik ve ikonografik olarak çok benzerlik göstermektedir.

Anadolu müzelerine bakıldığında ise bütünüyle korunmuş ve Adana Müzesi'nde sergilenen bir örnek dikkat çekmektedir. Bu eser, tipolojik ve ikonografik olarak, başı eksik İstanbul torzosunu nitelemede yardımcı olmaktadır. Adana örneği, Apollon olarak tanımlanmıştır ve bu tanımlama doğru kabul edilmektedir[394].

İncelenen bu eserler birlikte değerlendirildiğinde, İstanbul örneğinin de Apollon olarak tanımlanması yanlış olmamalıdır. Yapılan identifikasyonu çeşitli bölgelerden gelen sikkeler desteklemektedir. Betimlemelerde ayağıyla benzer nesnelere basan tanrı[395], bazı sikkelerde de aynı nesneye oturur durumda görülmektedir. Küçük Asya üzerinde farklı bölgelerde aynı tipoloji ve ikonografi içerisinde yaygın olarak örnekler bulmak olasıdır[396].

Ayağını bastığı ve/veya oturduğu nesne omphalos olarak değerlendirilmektedir[397]. Apollon tapınağının önemli bir simgesi ve de tanrının belirteci olan bu nesne, kültün olduğu bölgelerde kendisi ile birlikte betimlenmiştir. Khitonik bir tapınımla ilgili[398] bu tipoloji ve

---

[393] Bieber 1967, 51 Res. 149. Yazar, bronz heykel üzerinde Makedon giysisi olduğunu, Lysippos özellikleri gösterdiğini ve bu geleneğin geç Augustus Dönemi'ne dek devam ettiğini söylemektedir. Eseri, erken 3. yüzyıla tarihler.

[394] Adana Müzesi, Envanter no: 133. 5. 71

[395] Alexandria Troas sikkeleri üzerinde aynı tipolojide betimlenen figür, Apollon Smintheus olarak değerlendirilmektedir: Bkz. Wroth 1892, 12 Lev. II 15. Apollonia Ad Rhyndacum (Commodus Dön.); Wroth 1904, 14 Lev. IV 7, 20 Lev. V 15 vb. (her ikisi de İmp. Dönemi); D. R. Sear, Greek Coins and Their Values (1979) 642 vd. Nr. 6892; Lippold, Plastik 253 Lev. 136 Res. 20 Apollon Smintheus olarak tanımlanan figür, aynı tipoloji içerisinde benzer bir nesneye basmaktadır.

[396] Wroth 1892, 350. 570. 640. 644 vd. örneklerinde ise söz konusu nesneye bu kez oturmaktadır; E. T. Newel, "The Coinage of the Eastern Seleucid Mints. From Seleucus I to Antiochus III" Numismatic Studies 4 (1977) 234 Nr. 1330 vd. Lev. LI Nr. 1 vd. "Seleucia on the Calycadnus" örnekleri olan bu sikkelerde Apollon, omphalos üzerine oturmakta, bir elinde yay, diğerinde de ok bulunmaktadır. Anılan bu Seleukos sikkeleri İ.Ö. 3. yy. da Güney ve G. Batı Küçük Asya ile Mezopotamya bölgesinde yaygındır.

[397] Omphalos, yaklaşık 0.38 m. çapında, 0.29 m. yüksekliğinde ve paros mermerindendir. Delphi Apollon Tapınağı'nda dikine bir kanal içerisinde bulunduğu ve farklı yorumlara neden olduğu bilinmektedir. bkz. RE Suppl. 5 (1995) 123 vd. bkz. Delphoi (Schober); Tanrının önünde duran omphalos örneği için bkz: J. Boardman, Griechische Plastik der spätklassische Zeit (1998) 169 Res. 140.

[398] RE II 1 (1979) 109 vd. bkz. Apollon (Wernicke).

ikonografide Smintheos tapınağının kült heykeli olarak Alexandria Troas sikkelerinde görülen tanrı, İstanbul Müzesi örneğinde de aynı epithetle tanımlanmalıdır. Duruşu, gövde yapısı ve kollarının durumu ile çok benzerlik gösterir.

Kayıtlara Makedonya buluntusu olarak geçen, atletik yapılı ve zayıf gövdeli Apollon, sandalını bağlayan Hermes ve Herkulaneum örnekleri yanında, yukarıda belirtilen sikkeler üzerinde betimlenen figürlerle de benzerlikler göstermektedir[399]. Hellenistik Dönem özelliklerini taşıyan yapısıyla İstanbul örneği, tarih olarak İ.Ö. 2. yüzyıl sonu - 1. yüzyıl başlarında yer almalıdır.

III.1.4.5. Diğer: Başı ve belirteçleri korunamamış figürinlerin tanımlanması kesin olarak yapılamadığından bu küme içerisinde değerlendirilmişlerdir.

İst-016 Apollon (Lev. 47, a, b)

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 2538
Buluntu yeri : Diyarbakır
Durumu : İçi boş döküm. Siyahımsı yeşil patina iyi durumda, korozyon ve oksidasyon yoktur.
Ölçüler : yük: 8. 6 gen: 4. 5 cm.. ağırlık: 150 gr.

Her iki ayak dizden, sol el dirsekten, sağ el ise bilekten kopuk, yüz detayları aşınmış. Kaliteli işçilikle üretilmiş esere döküm sonrası temizlik yapılmamış, bacak arasında kalan çapaklar alınmamış.

Sabit sağ bacak üzerine gövde ağırlığını veren figür, sağ kalçaya esnemiştir. Önce sola hareketlenen gövde omuz bölgesinde tekrar doğrulurken sağa döndürülmüştür. Sol bacağın yana açılarak dizden büküldüğü anlaşılmaktadır. Uzun ve geniş bir boyundan sonra gelen baş, sabit bacak yönüne çevrilerek. gövdedeki "S duruş" tamamlanmıştır. Sağ kol gövde yanında aşağı sarkık dururken, sol kol omuzdan yana açılarak yere paralel yana uzatılmıştır[400].

Gövde narin yapılı ve atletik, hatları yumuşak işlenmiştir. Göğüs, karın ve kasık bölgeleri hafif kabartılı, sırtta omuz arkaları ve özellikle kalçalar dolgun verilmiştir. Boyun güçlü,

---

[399] Newel age, 234 Nr. 1330 vd. Lev. I Res. 1 vd. İstanbul örneği, Hellenistik Dönem sikkelerindeki Apollon'un gövde yapısına daha yakındır.

[400] Kopuk yerden, kolun dirsekten bükülüp yukarı kalktığı anlaşılmaktadır. Figür bu hareketiyle olasılıkla bir asayı tutuyor olmalıydı. Sikke üzerinde aynı tipolojideki örnekler için bkz. von Aulock 1968, Lev. 297 8543 (Perge. Valerian) Giysili, sol kol yukarıda mızrak tutar, sağ kol yana açılıp phiale taşır; Benzer örnekler için bkz: Matern 2002, 341 Res. 21 vd.

baş gövde ile orantılı, yüz ovaldir. Gözler aşınmış fakat ağız ve burundan, uzuvların küçük işlendiği anlaşılmaktadır.

Saç alın üzerinde ortadan ayrılarak yanlara taranmış, tepeye yönlendirilen bir bölümüyle enlemesine fiyonk formu verilmiştir. Geri kalanlar toplanarak ensenin yukarısında enlemesine bir topuz yapılmış, buradan çıkarılan geniş belikler omuzlara sarkıtılmıştır. Topuzdan ayrılan bir tutam saç ise ensenin aşağısına doğru taranmıştır. Özellikle, taranarak üçgen form verilen ve sırtın ortasına uzatılan bölüm dikkat çekicidir.

Sol omuz üzerine basitçe atılmış khylamisin kısa tutulan ucu öne, göğüs hizasına dek uzatılmış, arkaya yönlendirilen uzun bölüm ise genişleyerek omzun arkasını örtmüştür. Aşağı sarkıtılan giysi gövdeye temas ederek kopan diz hizasına dek uzanmıştır[401]. Kalın kumaştan yapılan khylamisin ön ve arka bölümlerinde uzunlamasına derin oyuklu, şişirilmiş kalın sırtlı kıvrımlar oluşmuştur[402].

Apollon olarak adlandırılan, kollarının ve ayaklarının kopukluğu nedeniyle belirteçleri korunamamış figürin, duruşu ve sol omza atılmış khylamisi ile Hermes figürlerini çağrıştırmaktadır[403]. Başında petasus olmayan örnekleri de bilindiğinden, eseri Hermes olarak değerlendirmek mümkün olabilir. Ancak, bu özelliklere karşın saç düzenlenişindeki ince ayrıntılı çalışma, tepede fiyonk-taç yapılması[404] ve sol kolunu yana uzatıp yukarı kaldırması eserin Apollon-Belvedereolarak değerlendirilmesini gerektirmektedir[405].

---

[401] Giysinin bu düzenlenişiyle figür 'Merkür giysi omuzda' kümesinde yer alan örneklere benzer. Ayrıca benzer örnekler için bkz. W. H. Schuchhardt, "Der Merkür von Thalwil" ZSchwArch 1958, 77-84 Lev. 77a-c.

[402] LIMC V (1990) 365 Nr. 929; 366 Nr. 941a; Zürich ve Boston Müzeleri, bronz ve giysi düzenlenişi çok benzer iki örnek.

[403] Khylamisi sol omuzdan aşağı sarkıtan Hermes tipine benzer örnek için bkz. H. B. Walters, Select Bronzes. Greek, Roman and Etruscan in the Department of Greek and Roman Antiiquities in the British Museum (1899) Nr. 987; H. Menzel, Die römischen Bronzen aus Deutschland I. Speyer (1960) Lev. 11 Res. 12 vd.; LIMC V (1990) 365 vdd. Nr. 929. 941a. Giysi düzenlenişi çok benzer.

[404] Simon 1969, 119 Res. 112. Apollon Belvedere ile saç düzenlenişi benzer; Fiyonk biraz fazla kabartılı olsa da saç düzenlenişine çok benzeyen örnek için bkz. Kauffmann-Heinimann 1977, Lev. 7 vd. Res. 8 vd.

[405] Figür bu duruşu ile yukarı kaldırdığı sol kolu ile bir asaya yaslanıp eliyle onu kavramış, yana açılan sağ elinde de bir kırbaç tutmuş olmalıdır. Sikke üzerindeki örnekler için bkz. von Aulock 1968, Lev. 297 Res. 8543 (Perge. Valerian) Giysili, sol kol yukarıda mızrak tutar, sağ kol yana açılıp phiale taşır; heykel için bkz: Matern 2002, 341 Res. 21 vd.

Figür, gövde yapısı ile dolgun fakat sert işlenmiştir. Yüz detayları tarihlemeye yardımcı olmamaktadır. Khylamisin içi hava dolu gibi şişirilmiş kıvrımları Lyon örneklerinde olduğu gibi İmparatorluk Dönemi 2. yüzyıl eserlerine benzemektedir[406].

İst-039 Apollon? (Lev. 47, c, d)

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No. : 347
Buluntu yeri :Beyrut
Durumu : İçi dolu döküm, yüzey genelde iyi durumda, bazı noktalarda yeşil oksidasyon başlamış.
Ölçüler : yük: 14. 5 gen: cm. ağırlık: 700 gr.

Dört yönden de bakılmak üzere tasarlanmış eserin tamamı korunmuş.
İnce, dikdörtgenler prizması bir kaide üzerinde ayakta duran figürün sol bacağı sabit, sağ bacağı ise az yana açık ve dizden bükülüdür. Geri çekilen ayak parmak uçlarına basmaktadır. Gövde dik, baş hafif sağa döndürülmüş, bakış yukarı doğrudur. Sağ kol yana açılarak önce geriye, sonra dirsekten bükülerek öne yönlenmiştir. Kalçaya yasladığı nesneyi eli ile kavrar. Sol kol yana açık ve gergin aşağıya yönelmekte, omzuna yaslayıp kolu üzerinde taşıdığı nesneyi eliyle kavramaktadır.

Gövde atletik, tıknaz ve dolgun verilmiş, buna karşın kaslı işlenmemiştir. Boyun kısa fakat güçlü, baş gövde ile orantılı işlenmiştir. Oval yüzde yanaklar dolgun diğer uzuvlar küçük ve birbiriyle orantılıdır. Saçlar iri dalgalı ve uzun, alnın üstünden kabartılarak yanlara taranmış, arkada toplanarak ensenin altında topuz yapılmıştır.

Kenarı sağ kalçaya dayanarak önü karşıdan tam görülecek şekilde taşınan kalkan formlu nesne, sekiz taç yapraklı gülbezek süslemesi içerir ve ortasında bir yuvarlak betimlenmiştir. Dışa doğru kabarık yüzeyde bezeğin tamamı kabartma olarak işlenmiştir. Bu nesnenin taşınmasını sağlayan kayışın uçları sol kenara aplik edilmiş, bir ucu öne diğeri arkaya yönlendirilerek sol omuz üzerinde buluşturulmuştur.

Sağ omza atılmış giysi parçası kalkan tutamağının üzerinden geçerek sırtın ortalarına gelir. Yapıştırılmış gibi durmaktadır. Gövdenin geri kalanı çıplak, cinsel uzvu kırıklara rağmen belirgindir. Sol kolda taşınan meşale küçük yuvarlak formlu alt tutamaktan sonra genişler ve sonra bileği geçene dek devam eder. Dirsek hizasındaki iki boğumdan sonra omza dek kalınlaşarak devam eden meşale iki boğumdan sonra dörtgen form alır ve başa değdiği noktada sonlanır.

---

[406] Boucher 1973, 74 vd. Res. 119 vd. 81 Res. 131.

Figürin, gövde yapısı, kısa boyu ve duruş olarak Eros[407] örneklerine benzemektedir. Yüzün tombul yapısı, gözlerin patos bakışı da aynı tanrının bilinen özellikleri olarak kabul edilir. Bereket boynuzu taşıyan Eros örnekleri de göz önüne alındığında figürün bu adla değerlendirilmesi uygun görünmektedir. Ancak dolgun ve yumuşak gövde yapısı, göbeğinin şişkin olmaması eseri Apollon figürlerine yaklaştırmaktadır[408].

Figürin belirteç olarak meşale ve kalkan benzeri bir nesne taşımaktadır. Meşalenin daha çok Eros[409] ve Demeter[410] tarafından taşındığı bilinir. Apollon'un bu belirteçle birlikte betimlenmiş örneği fazla değildir[411]. Ancak Mithras kültüne ait boğa kurbanının anlatıldığı kabartmalarda Apollon, Helios betimlemesi ile yer alabilmektedir[412]. İst-039 örneğinde tanrının kalkan ile birlikte meşale de taşıması bu eseri oldukça ilginç duruma getirmektedir. Ancak İstanbul örneğinde ışın tacı yoktur. Bu nedenlerle heykelciğin yerel misyonlar taşıyan farklı bir epithet altında tapınılmak üzere tasarlandığı düşünülmektedir.

Sağ eliyle taşıdığı nesne ise tanımlanamamaktadır. Kalkan formundadır fakat arkasında olması gereken tutamağı yoktur. Takılarda aynı formda ve üzerinde de aynı bezekle örnekler bulunmasına karşın nesnenin niceliği hakkında bir karara varılamamıştır[413]. Bu nesnenin belirlenememesi nedeniyle tanrının ikonografisi de tam olarak açıklanamamaktadır.

Tanrının bu betimlemesi alışılmışın dışında bir örnektir. Avrupa bronz buluntuları içerisinde de tipolojik ve ikonografik olarak benzer örneğine şimdilik rastlanmamıştır. Meşale taşıması nedeniyle eserin, Apollon-Helios epithetinin yerel külte ilişkin bir örneği olduğu düşünülmektedir.

---

[407] Fleischer 1967, 80-82 Lev. 53 Res. 91-94.
[408] Matern 2002, 348 Res. 43, 46.
[409] H. Sichtermann, "Eros Glykypikros" RM 76, 1969, 266-306 Lev. 97 Res. 1; R. Fleischer, "Gott oder Herrscher? Zwei Syrische Denkmäler Der Kleinkunst Severischer Zeit" AA 1983, 256 Res. 2.
[410] M. Fjeldhagen, Greaco-Roman Terracottas from Egypt Ny Carlsberg Glyptotek (1995) 100 Res. 82.
[411] Meşaleyi taşıyan Apollon figürlerinin "Helios" epithetli kült heykelcikleri olduğu bilinmektedir ve az bulunan bu heykelcikler genellikle Küçük Asya örnekleridir: Bkz: Matern 2002, 204 vdd.
[412] LIMC IV(1988) 617 vd. Nr. 368-377. Bu betimlemelerde Apollon bir köşede Helios olarak bulunmaktadır. Meşale taşıyan tipolojisi bu kültle bağlantılı olarak ortaya çıkmış olmalıdır.
[413] F. R. Işık Bingöl, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Antik Takılar (1999) 181.

Dolgun ve plastik gövde yapısı, işlenişindeki sertlik İ.S. 2. yüzyıla tarihlenmesini gerektirir[414].

İst-049 Apollon?-Dionysos? (Lev. 48, a, b)

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No. : 6126
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Her iki ayak bilek yukarısından, sağ kol omuz altından, sol el bilek üzerinden kopuk, yüz hatları tahrip olmuş. Her iki omuzda giysinin bir parçası görülmekte fakat göğüs üzerinde izlenememektedir.
Ölçüler : yük: 9. 4 gen: 4. 4 cm. ağırlık: 130 gr.

Her iki ayak bilek yukarısından, sağ kol omuz altından, sol el bilek üzerinden kopuk, yüz hatları tahrip olmuş. Her iki omuzda giysinin bir parçası görülmekte fakat göğüs üzerinde izlenememekte.

Sabit sağ bacak üzerine gövde ağırlığını veren Figür, sol bacağını yana açarak dizini bükmüştür. Eksik olmasına karşın ayağın biraz geri çekildiği ve parmak uçlarına bastığı anlaşılmaktadır. Sağ kalçaya esneyen gövde üstte sola yönlenir, omuzlarda tekrar doğrulur. Baş sağa döndürülerek 'S' duruş tamamlanır. Sağ kol kopuk yerden aşağıya yönlenirken, sol kol omuzdan yana açılarak yükselir, dirsekten bükülerek yukarı yönlenir.

Çıplak gövde zayıf ve narin yapılıdır, hiçbir uzuvda belirgin kas yapısı görülmez[415]. Cinsel bölge aşınmasına karşın, uzuvların varlığı bellidir. Arkada da hatlar oldukça yumuşak, kalçalar dolgun işlenmiştir. Boyun uzun ve güçlü, baş iri verilmiştir. Yüz oval, yüz uzuvları küçüktür. Aşınma nedeniyle detaylar görülmez.

Figür, özenli ve farklı saç düzenlemesiyle göze çarpar. Saç ortadan ayrılarak yanlara taranmış, tepeye yakın noktada fiyonk yapılan taca dolanarak yüzün her iki yanında bukleler oluşturulmuştur. Tacın kurdele uçları, ensede topuz yapılarak sonlandırılan saçı sarar, ince beliklerle birlikte her iki omuzdan geçerek göğse yönlenir.

Figür tipolojik olarak incelendiğinde genç Dionysos ve Apollon örneklerini çağrıştırmaktadır. Heykel sanatında bazı figürlerin hem Dionysos hem de Apollon'a

[414]P. Georgiev, "Eine Gruppe von niedermösischen Statuetten. Beweismaterial für die Existenz eines unbekannten Ateliers: ein stilistisch-ikonographischer Versuch" Akten der 10. Internationalen Tagung über Antike Bronzen Freiburg 118-22. Juli (1994) 169 Res. 7.
[415]Comstock-Vermeule 1971, 67 Res. 67.

benzerliği söz konusudur[416]. Bilinen Dionysos örnekleri irdelendiğinde genç ve sakalsız olanların İstanbul örneği ile benzeştiği görülür[417]. Manfrini-Aragno, Dionysos'un bu tipini "Ala" olarak adlandırmıştır[418].

Figürin, sol kolunu yukarı kaldırması her iki tanrıda görülen ortak özellik olmasına rağmen Dionysos örneklerinde daha çoktur. Dionysos yukarı kaldırdığı kolu ile bazı örneklerde asma dalından üzüm kopartmakta[419], bazılarında ise mızrak veya thyrsos tutmaktadır[420].

Zayıf ve narin yapısı, genç Dionysos örneklerine benzerliği yanında Apollon figürleri için de genel özellikler olarak görülür[421]. Her iki tanrının benzer figürinlerinin bazılarında en belirgin ayrım Dionysos'un panter derisinden yapılmış giysisidir[422]. Bu giysi Apollon'a tamamen yabancıdır.

Saçın özenli düzenlenişi, kadın saçı gibi şekiller verilmesi genellikle Apollon örneklerinde görülmesine rağmen bazı Dionysos figürlerinde de bu şekilde saç düzenlemesine rastlanabilmektedir[423]. Buna rağmen saçın böylesine özenle yapılışı Apollon için daha uygun görünmektedir[424].

---

[416] Duruş ve gövde yapısı için; Faider-Feytmans 1979, 73 Lev. 33 Res. 56. Yazar tarafından Apollon veya Bacchus olabileceği söyleniyor.

[417] Babelon 1895, 165 Res. 368 vd.; J. Babelon, Choix de Bronzes et de Terres Cuites des Collctions Oppermann et de Janze (1929) 32 Lev. XX Res. 24; R. Thouvenot, "Statuette de Dionysos" PSAM 9, 1951, 101-112 Lev. XXIII; Fleischer 1967, 102 Lev. 70 Res. 126; Boube-Piccot 1969, 269 vd. Lev. 217 vd.; R. Thomas, Griechische Bronzestatuetten (1992) 129 vd. Res. 127 vd. Dionysos ve Hellenistik örnek olarak değerlendirilmiştir.

[418] I. Manfrini-Aragno, Bacchus dans les Bronzes Hellenistiques et Romains (1987) 58 vdd. Res. 24-43 aynı tipoloji ve ikonografide görülmektedir.

[419] Duruşu ve üzüm koparışı için bkz. Mansuelli, Uffizi I 152 Nr. 123 Res. 123; Reinach, RSt II, Lev. 112, Res 2 Lev. 113 Res. 8 Lev. 117 Res. 3.

[420] Mızrak veya thyrsos tutan Dionysos örnekleri için bkz: von Aulock 1965, Lev. 155 Res. 4769-4772 (Perge İ.Ö. 4. yy.) Erken örnek olan bu sikkelerde Apollon defne dalını asa gibi tutmakta sağ elindeki patera ile sunu yapmaktadır. Tipoloji oldukça benzer, belirteçlerin aynı olduğu düşünülürse ikonografi de aynı olur: von Aulock 1968, Lev. 296 Res. 8543 (Perge. Valerian) Giysili, sol kol yukarıda mızrak tutar, sağ kol yana açılıp phiale taşır; LIMC IV (1988) 908-923 Res. 57 (duvar resmi) 72 (kabartma) 75 (gemme) 85 (bronz heykelcik)

[421] Duruş ve gövde yapısı ile tanrıların ayrımını yapmak olası görünmemektedir. Her ikisi de kadınsı hatlarla betimlenebilmektedir.

[422] Dionysos betimlemelerinde erken örneklerden itibaren tanrının panter derisinden bir giysi bulunduğu bilinmektedir: Fleischer 1967, Lev. 70 Res. 126; E. Pochmarski, Das Bild des Dionysos in der Rundplastik der klassischen Zeit Griechenlands (1974) 89 vdd. Res. 21 A (5. yüzyıldan olan mermer Dionysos üzerinde panter derisinden parçalı giysi bulunmakta); P. Krystalli-Votsi, "Ateliers toreuitiques attiques a l'epoque romaine" Acta of the 12th International Congress on Ancient Bronzes Nijmegen 1992 (1995) 271-281 Res. 1 (Göğsün arasından geçen panter derisinden giysi).

[423] Krystalli-Votsi, age. 271-281 Res. 1 (Duruşu ve narin yapısı yanında saçların omuzlara gelişi de benzemektedir); LIMC III (1986) 428 vdd. Res. I, Ia (Duruş benzerliği yanında saç düzenlenişinde de benzerlik vardır).

[424] Kaufmann-Heinimann 1977, Lev. 7 vd. Res. 8 vd. Saç düzenlenişi Apollon'a benzemektedir; Krystalli-Votsi, age. 271-281 Res. 1 (Duruşu, narin yapısı, saçların omuzlara dökülüşü çok benzemektedir).

İki tanrının birçok ortak özelliğini bir arada bulunduran İstanbul örneğinin bu denli tartışılması da doğaldır. Kesin identifikasyonun yapılması zordur[425].

Edr-004 Apollon (Lev. 48, c-e)

Korunduğu Yer: Edirne Müzesi
Müze Env. No.: 2513
Buluntu yeri : Taşkışla Mevkii-Enez
Durumu : Boş döküm, aşırı korozyonlu ve aşınmış patina.
Ölçüler : yük: 8. 6 gen: cm. ağırlık: gr.
Sağ ayak bilekten, sol ayak bileğin yukarısından kopuk ve noksan. Gövde aşırı korozyonlu, yüz ise aşınmış.

Figür, kendisine ait olmayan bir kaide üzerinde ayakta durmaktadır. Sabit sağ bacak üzerinde hafif sağa esneyen gövde genelde dik durmaktadır. Biraz yana açılan sol bacak dizden az bükülerek geri çekilmiş ve yere tam basmamıştır. Sol kol gövdeye yapışık aşağıya sarkmakta, dirseğe dek aşağıya sarkan sağ kol ise dirsekten bükülerek yana açılmaktadır. Her iki el kapalı durumdadır.

Gövde bacaklara göre daha uzun tutulmuş, dolgun ve katı işlenmiştir. Önde hiçbir bölgede kas veya detay çalışması yoktur, geniş omuzlu sırtta dolgun verilen kalçalar ve bel girintisi dışında ayrıntı görülmez[426]. İnce bir boyundan sonra gelen baş gövdeye göre küçüktür ve çok az sağa dönük durur. Üçgen yüzde uzuvlar seçilememektedir. Tepeden her yöne taranan ve toplanan saçlarla geniş bir taç-bant oluşturulmuştur. Bu bant başı çepeçevre dolaşır[427].

Tamamen çıplak olan figürün hiçbir belirteci korunamamıştır. Çıplaklığı, sol kolunun gövde yanında aşağı sarkması ve sağ kolunun hafif yana açılması ile atlet figürlerini anımsatmaktadır[428]. Ancak, gövdesinde kas yapısının belirgin işlenmemesi bu olasılığı zayıflatan bir durumdur. Gövdenin daha zayıf ve kas yapıs işlenmeden verilen bir başka atlet betimlemesinde bu özellik görülür[429]. Ancak, yalın ve yumuşak verilmiş gövdesi,

[425]Her iki tanrı olarak da adlandırılabilecek örnek için bkz. Duruş ve gövde yapısı için bkz. Faider-Feytmans 1979, 73 Lev. 33 Res. 56 (Apollon ve Bacchus olabileceği söyleniyor.).
[426] Benzer örnek için bkz: Boucher 1973, 11 Res. 20.
[427] Bu düzenleme aynı bölge buluntusu olan Edr-008 ile benzerlik gösterir.
[428] K. W. Weeber, "Panem et circenses, Massenunterhaltung als Politik im antiken Rom" AW Sondernummer (1994) 78 Res. 120; P. C. Bol, Der Antretende Diskobol (1996) 6 vdd. Res. 1-6.
[429]Bu örnekteki figür oldukça genç yaştadır. Ünlü bir atölye ürünü olmasına karşın bu şekilde betimlenmesi gençliğinden kaynaklanmış olmalıdır. Bkz. R. R. R. Smith, Hellenistik Sculpture (1991) 267 Res. 329.

özenli işlenmiş saçı ile Apollon olasılığı daha yüksek görünmektedir[430]. Roma Dönemi klasisistik bir çalışmadır[431].

Değerlendirme: İncelenen örneklerde taşıdığı çeşitli belirteçlere göre farklı tipolojik ve ikonografik betimlemeler içerisinde görülen tanrının, değişik bölgelerde çeşitli epithetler altında tapınım gördüğü, bazı bölgelerde de çeşitli yerel özellikler katılarak bölgeye ait kültler oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Yazıtlar ışığında Apollon kültlerinin yayılım alanlarını izlemek olası görülmektedir[432].

"Apollon-Phiale Taşıyan" olarak adlandırılan kümede yer alan İst-002, İst-075, İst-043, ve SH-070 figürlerinin aynı duruş içerisinde olduğu, sabit sağ bacak üzerine ağırlığını veren gövdenin "S" çizdiği, sol bacağın dizden bükülerek hafif yana açıldığı görülür. Dört örnekte de sol kol aşağıya sarkıtılmakta, İst-043 dışındakilerin bu kol üzerinde bir belirteç taşıdığı anlaşılmaktadır. Sağ kolun durumu dört örnekte de küçük ayrıntılar dışında yaklaşık aynıdır. Korunabilmiş İst-043, SH-070, İst-075 örnekleri ellerinde phiale bulundurmaktadır. Aynı duruş içerisinde görülen ve kolu bilekten kopuk olan İst-002 figürünün de bu örneklere göre elinde phiale taşıdığı düşünülmelidir. Bu örneklerde başın hareketli kol yönüne dönüklüğü de ortak özellik olarak gösterilebilir[433].

Dört örnek içerisinde İst-002 ve İst-075 örnekleri gövde yapılarında yakın benzerlik gösterirler. Dolgun ve yumuşak hatlı işlenen, kas yapıları hiçbir uzuvda vurgulanmayan figürlerin göğüs, karın ve kalçalarında ise dolgunluk biraz fazla belirgindir. İst-043 ve SH-070 figürlerinde Apollon, diğer ikisine göre daha atletik yapılı ve sert dokuludur. İst-043 örneği sertliği yanında biraz da zayıf kalmaktadır. Eserlerin gövde yapılarında gözlenen bu farklılıklar dönemsel ayrımdan çok atölye farkından kaynaklanmış olmalıdır. Uzuvlar arasındaki geçişler hemen hepsinde sert işlenmiştir. Bu önemli ayrıntı ise dönemsel özellik olarak tespit edilmiştir.

Başı korunmuş üç eserin saç düzenlemesinde fazla bir benzerlik yoktur. İst-043 geriye taranan saçın ense üzerinde dökümlü bırakılması ile yalınlık gösterir. SH-070 ve İst-075

---

[430] P. Georgiev, "Eine Gruppe von niedermösischen Statuetten. Beweismaterial für die Existenz eines unbekannten Ateliers: ein stilistisch-ikonographischer Versuch" Akten der 10. Internationalen Tagung über Antike Bronzen Freiburg 118-22. Juli (1994) 167-171 Res. 10.

[431] Duruşu, cansız ve durgun görünümü ile Erken Klasik örneklere benzemektedir: LIMC II (1984) 258 vd. Nr. 599a.

[432] S. Hegel-K. Tomaschitz, Repertorium der westkilikischen Inschriften (1998) 38 vdd.

[433] Başın hareketli kol yönüne dönüklüğü figürün yaptığı işe bakışı ile ilintilidir.

örneklerinde saçın tamamı geriye taranmış, yanlarda taca sarılarak kabartılmış ve ensenin yukarısında küçük bir topuz yapılarak sonlandırılmıştır. Sadberk Hanım Müzesi heykelciğinde ön bölüm yalın iken İst-075 örneğinde tepeden yanlara uzanan "fiyonk-taç" oluşturulmuştur. Bu saç modeli Apollon'un yanı sıra Dionysos, Aphrodite ve Artemis betimlemelerinde de görülmektedir.

"Sadak Taşıyan" olarak adlandırılan kümede incelenen figürler (yedi adet) önceki kümedeki örneklerle duruş birlikteliği gösterirken, sırtında sadak taşıması ile farklılaşır. Edr-002 ve SH-011 örnekleri dışında hepsi sabit sağ bacak üzerine gövde ağırlığını vererek sağa esnemiş, omuz bölgesinde doğrularak "S duruş" göstermiştir. İst-042 ve Edr-007 örneklerinde duruş tam "S" çizmemektedir, sol bacağın yana fazla açılması nedeniyle esnemeden daha çok yaylanma vardır. Kolların, omuzdan yanlara açılarak hafifçe yükselmesi de birbirine çok yakındır. Diğer örneklerde kolların durumu da genelde birliktelik gösterir. Kolunu yana açarak yukarı doğru kaldıran İst-076 Apollon'u ve her iki kolu gövdenin yanında aşağı sarkan Edr-002 ile SH-011 örnekleri dışında sağ kol omuzdan itibaren yana açılır ve hafif yükselir.

Bir önceki kümede incelenen heykelciklerin tümü ve İst-076, Edr-002 ile Edr-003 örnekleri temel alınarak kolu kopuk olan diğer figürlerin de sağ elde phiale taşımaları olası görünmektedir. İncelenen eserler ve karşılaştırma örneklerinde sol kolda taşınan nesne değişken olurken sağ elde çoğunlukla phiale bulunmaktadır.

Figürlerin sol kollarının duruşlarında da benzerlik vardır. Bütün örneklerde görülen ortak özellik, sol kolun omuzdan yana açılarak aşağı sarkmasıdır. Bu kolda herhangi bir nesne taşıyan örnekler olduğu gibi taşımayan figürler de bulunabilmektedir. Örneğin, tamamı korunmuş olan İst-076 örneğinde tanrı bu elde kalın bir defne dalı taşımaktadır. Tanrının bu belirteçle betimlenmiş örnekleri daha çok Trakya Bölgesi buluntularında görülmektedir[434]. Apollon'un bu kültünde yer alan defne dalı tanrının "Ruhları kötülüklerden arındırıcı, temizleyici" özelliğini vurgulamaktadır.

SH-070 örneğinde ise Apollon, çift ağızlı bir balta taşır. Balta, birçok bölgede "Apollon Propylaios" epitheti altında tapınım gören tanrının en önemli belirtecidir. Apollon bu

[434] Marinova 1975, 33-40 Res. 6 vd. 9 vd. 13. 16; V. P. Vassilev, "Bronzestatuetten aus dem Heiligtum bei Lozen" Akten der Internationalen Tagung über Antike Bronzen. Freiburg 18.-22. Juli 1988 (1994) 429-434 Res. 4.

tipoloji ve ikonografide "sokakları-yolları bekleyen, kapı koruyucu"[435] misyonunu üstlenmiştir. Kültü daha çok Frigya başta olmak üzere Lidya ve İyonya Bölgelerinde bilinir[436].

Gövde yapıları incelendiğinde SH-068 örneği plastik ve dolgun işlenişi, karın bölgesi ve kalçaların vurgulanması ile diğerlerinden ayrılır. İst-042 ve Edr-007 ise atletik ve ince yapılı, daha zayıf gövdeli ve sert görünümlüdür. Bu iki figürün birçok noktadaki benzerliği dikkat çekmektedir. Duruş ve gövdedeki benzerlikle birlikte sadağın formu ve sırta asılışı gibi özellikler, iki eser arasında tarihsel ve bölgesel birliktelik olduğunu düşündürmektedir.

Dolgun gövdeli ve atletik yapılı İst-076 Apollonu'nda gövde bölümleri ve uzuvlar arasındaki geçişler serttir. SH-011, Edr- 002 ve Edr-003 örnekleri bu kümenin niteliği düşük eserleridir. Zayıf gövde yapıları, orantısız ve keskin geçişli uzuvları ile başarısız üretilmiş örneklerdir. Bu özellikler, eserlerin yerel üretim olarak nitelendirilmesinde etkendir.

İst-042 ve Edr-007 baş yapılarının benzerliği ile de dikkat çekmektedir. Başın sağa hafif çevrilmesi, uzun yüzü, düz saçın geriye taranıp ense üzerinde küçük bir topuzla bitirilmesi ayrıntıdaki önemli benzerliklerdir.

SH-068 örneği gövdedeki dolgunluğa paralel tombul yüzlüdür. Yüz uzuvları küçük işlenmiştir. İst-076 Apollonu'nda baş gövde ile orantılı yüz oval ve saç kısadır. Edr-002 örneği niteliksiz işçiliğini baş yapısında da gösterir. Baş doğrudan gövdeyle birleşir, boyun yok gibidir. Yüz uzuvları ve saç, döküm sonrası çiziklerle oluşturulmuştur. SH-011 örneğinde boyun çok kısa verilmiş, baş ve oval yüz gövdeye göre geniş tutulmuştur. Ense yukarısında oluşturulan topuz dışında saç detayları görülmez fakat kulaklara dek yüzü dolanan ışın motifli tacı SH-068 örneği ile tipolojik birliktelik gösterir.

Şimdilik tekil örnek olan **"Apollon-Omphalos"** gövde yapısı ve kadınsı hatları ile İst-075 örneğine benzer. Kalçaların dolgunluğu, omuzların yuvarlaklığı, kolların gövdeyle alt bağlantısındaki keskinlik aynıdır. Gövde ve uzuvlardaki bu yakınlıklar yanında ince silme

[435] Taşlıklıoğlu, age. 42 vd. 155 vd.
[436] Kültün yayılım alanları ele geçen yazıt ve sikke gibi buluntularla izlenebilmektedir. Bkz. Taşlıklıoğlu, age. 42 vd. 155 vd.

formundaki kaidesi ile de benzerlik göstermesi, her iki eserin işçiliğinde atölye birliği olabileceğini düşündürtmektedir.

Küme oluşturmayan diğer Apollon örnekleri arasında İst-016 ile İst-049 duruş olarak aynı tipoloji içerisinde görülür. Her ikisi de "S duruş" gösterirler. Sağ kol omuzdan itibaren gövde yanında aşağı sarkarken sol kol yana açılıp dirsekten büküldükten sonra yukarı kalkmaktadır[437]. Bu hareketleriyle figürler eylem birliği içerisinde olmalıdır. İst-016 örneği başını soluna, diğeri ise çok az sağına çevirmiştir. Sol kolunun yana açılışı, omuzdan aşağı sarkan giysi ile "Apollon-Belvedere" tipini anımsatmaktadır[438].

Gövde yapılarında İst-016 Apollon'u göğüslerin vurgulanmaması dışında İst-002 ile yakınlık göstermekte, gövdedeki esneme de benzemektedir.

Saç yapılarına bakıldığında her ikisinde de saçın özenli bir düzenleme ile geriye tarandığı, tepede "fiyonk-taç" oluşturulduğu ve ensenin yukarısında küçük bir topuz yapıldığı görülmektedir. Topuzdan aşağı sarkan saç iki belik halinde omuzlara yönlendirilmiş, İst-016 örneğinde bir tutam saç topuzun altından sarkıtılıp, enseyi örtecek şekilde aşağıya taranmıştır. Perçem bu bölgede uca doğru sivrilen form gösterir ve omuz hizasında sonlanır.

[437] İst-016 örneğinde sol kol dirsekten kopuktur. Fakat, kırık olan bu bölge incelendiğinde kolun yukarı yöneldiği anlaşılmaktadır.

[438] Apollon-Belvedere tipine örnekler için bkz. K. A. Neugebauer, "The Attribution to Leochares" AA 1946-47, 1 vdd; Bieber 1961, 63 Res. 200; G. M. A. Richter, The Sculture And Sculptors of The Greeks (1970) Res. 784.

Apollon heykelcikleri üzerinde yer alan belirteçler:

Phiale: Derinliği fazla olmayan kap pek çok tanrı gibi Apollon'un da belirteçleri arasındadır. Sağ yanında duran bir sunak veya üçayaklı kazanı üzerine sıvı sunarken betimlendiği[439] gibi bazen de tanrının elinde tuttuğu bu phialeye bir başkasının sıvı döktüğü görülmektedir[440]. Sağ elde tutulan phiale ikonografide çok kullanılan, ortak belirteçlerdendir. Dört parmağı altta, baş parmağı üstte kalacak şekilde phialeyi kavrayan İst-075 ile SH-070 figürinleri benzerlik gösterirken İst-043 örneği elindeki nesneyi üstten disk gibi kavramıştır. İst-076, Edr-002 ve Edr-003 figürlerinin korunabilmiş phiale örnekleri, döküm sonrasında ellerin yuvarlatılması ile form değiştirmesi sonucu oluşturulmuştur. Eserlerin Trakya Bölgesi kentlerinden olması bu yöredeki üretimler hakkında bazı bilgiler vermektedir[441].

Sadak: Göğüs arasından çapraz geçen bir kayışla tutturulan ve sırtta taşınan nesne bazı örneklerde çok belirgin ve özenle işlenmiştir. Tanrının doğada avlandığı, kardeşi Artemis gibi ok ve yay taşıdığı bilinir ve bu araçlar "av tanrısının" en önemli belirteçlerindendir. Heykelciklerin taşıdığı sadaklardan İst-042 ile Edr-007 form ve duruş olarak benzerlik gösterir. SH-011, İst-076 ve Edr-003 örneklerinde ise sadak niteliksiz işçiliğe paralel olarak ayrıntısız işlenmiştir. SH-068 Apollonu'nun taşıdığı sadak ise, konik formlu kapağı, gövdesinden daha geniş işlenmiş kaidesi ve iyi işçiliği gibi ayrıntılarla eserin niteliğine koşut gider.

Kırbaç: "Helios-Sol" epithetli Apollon'un en önemli belirtecidir. Sol omza yasladığı sopaya kırbacın şeridi sarılmıştır[442]. Quadriga ile Olympos'a yükselen tanrının atları şahlandırmak için kullandığı ve bu epithetin en belirleyici unsuru olarak bilinir[443].

Kalkan: Apollon'a yabancı bir belirteçtir. Anadolu, Mezopotamya ve Avrupa buluntuları arasında bu belirteçle birlikte görülen küçük bronz Apollon örneğine rastlanmamıştır.

---

[439] LIMC II (1984) 191vd. Nr. 93. 213 vd. Nr. 378d vdd.
[440] Artemis'in kardeşi Apollon'un elinde duran phialeye elindeki kaptan sıvı döktüğü sahne için bkz.: LIMC II (1984) 235 vdd. Nr. 645a, 645b vdd.
[441] Bazı uzuvların döküm sonrası şekillendirilmesi, Edr-002 örneğinde saçın çiziklerle belirtilmesi, yörede ele geçen heykelciklerin yapıldığı atölyelerin üretim tekniğini açıklaması yönünden önemlidir.
[442] Kırbaç taşıyan örnekler için bkz. Matern 2002, 339 Res. 16; 341 Res. 21 vd.; 343 Res. 26.
[443] Matern 2002, 339 Res. 16; 341 Res. 21 vd.; 343 Res. 26.

Beyrut buluntusu olarak kayıtlara geçen İst-039 örneği bu ikonografik belirteci yanında meşale taşıması ile de şimdilik örneği bilinmeyen bir eser olarak çalışmada yer almaktadır.

Sopa: Herakles sopasından daha ince olan ve tanrının atlı figürlerinde görülen bir belirtecidir. Likya, Pamfilya ve Pisidya Bölgeleri'nde çok bilinen Kakasbos, Sozon, Apollon, Herakles ve Trakya Bölgesi'ndeki atlı Apollon tiplerinde tanrının elinde betimlenmektedir.

Çift ağızlı balta: Bu belirtecin gerçek sahibi Zeus'tur. Farklı bölgelerde bazı kült heykellerinde çift ağızlı balta ile betimlenmektedir. Bunun yanında oğul Apollon'un da bu belirteci taşıyan örnekleri bilinmektedir. Yaya olarak çift ağızlı balta taşıyan tanrının "Apollon Propylaios" epitheti ile tapınım gördüğü ve daha çok Frigya Bölgesi içlerinde yer aldığı yukarıda anlatılmıştı. SH-070 örneğinde çift ağızlı balta ile görülen tanrının bu epithetle tanımlanan kült heykelciği olduğu, bunun yanında atlı olarak ve yine çift ağızlı baltayla betimlenmiş heykelcikleri ile tapınım gören tanrının ise "Apollon Sozon" veya "Apollon Sozaios" olarak adlandırıldığı kabul edilmektedir[444]. Frigya, Pisidya ve Likya Bölgeleri buluntularında bu epithet ile anılan tanrının betimlemeleri ve yazıtları bulunmaktadır[445].

Defne dalı: Kutsal kaynağın başında yeşeren defne ağacı, tanrının en önemli belirteçlerine de kaynak olmaktadır. Başına takılan çelenk ve elinde bulundurduğu dal bu ağaçtandır. Tedavide kullanılan dal aynı zamanda insanları kötü ve lanetlenmiş ruhlardan arındırmak, kirlenmiş suçlu insanları yeniden temiz kılmak amaçlıdır Bu belirteç, İst-076 örneğinde olduğu gibi bazı kült heykelciklerinde kalın ve budaklı bir dal olarak görülürken[446] bazılarında ise ince ve yapraklı olarak betimlenmiştir[447].

---

[444] Taşlıklıoğlu, age. 155 vdd.
[445] W. M. Ramsay, Cities of Phrygia I (1895) 246. 374 vdd; Taşlıklıoğlu, age. 155 vd.
[446] Defne dalının bu formu daha çok Trakya eserlerinde görülmektedir. Örnekler için bkz. Vassilev, age. 429-434 Res. 4; LIMC II (1984) 313 vdd. Nr. 200. 202 vdd.
[447] LIMC II (1984) 205 Nr. 252 vd.

III.1.5. Poseidon: Kardeşleri arasında evreni paylaşımları sonucu kendisine "su dünyası" düşen tanrı, betimlemelerinde genellikle çıplak veya yarıçıplak görülür. Yazılı kaynaklara göre İ.Ö. 2. binden itibaren kültünün varlığı bilinmektedir ve 1. binden itibaren de tüm Ege'ye yayılmıştır[448]. Roma Pantheonu'nda Neptün olarak adlandırılmış olan tanrı, korunabilmiş bazı örneklere göre bir eliyle, yere dayadığı üçlü yabasını kavrar, diğeri ile de yunus taşımaktadır.

Ele geçen örneklerin biri dışında tamamı aynı tipoloji içinde değerlendirilebilecek özellikler göstermektedir. Farklı olan İst-001 örneğinde tanrı khylamislidir. Bu nedenle örnekler iki alt kümede incelenmiştir. İkonografik değerlendirmede teknik olarak bir sorun çıkmamaktadır ve hepsi aynı şekilde değerlendirilebilmektedir. .

III.1.5.1. Poseiden Giysisiz: Ayakta duran tanrı yukarıya kaldırdığı sol eliyle yabasını kavramakta, aşağıya uzattığı sağ elinde de bir nesne tutmaktadır. Bu nesnenin niceliği pek tartışma yaratmamaktadır. İlgili olduğu denizin ürünlerinden bir balık tutmaktadır. Erken dönemlerden bilinen bir çok örneği bulunmaktadır[449]. Sikkeler üzerinde hem giysili hem de çıplak örnekler olabilmektedir[450]. Derlenen eserler arasında elinde balık bulunduran örnekler bulunmaktadır[451].

İst-037 Poseidon (Lev. 49, a, b

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 2576
Buluntu yeri : Bilinmiyor (Küçük Asya)
Durumu : İçi dolu döküm, Patina üzerinde yeşil ve kahverengi korozyon başlamış.
Ölçüler : yük: 26 gen: 15 cm.
Dirsekten kopuk olan sağ kolun dışında tamamı korunmuş. Kaide ve yaba kayıp.

Ayakta duran figürin, sabit sağ bacağın üzerine esnemiş, sol bacağı yana açıp ayağını geri çekmiştir. Sağ ayak yere tam basarken, sol ayak parmak uçları yere değmekte taban ve topuğu havaya kalkık durumdadır. Bacaklar gibi gövde de cepheden verilmiş, sağ kol yana açık, sol kol ise omuzdan dirseğe dek yere paralel, daha sonra yukarı yönlenmiştir. Elini

[448] LIMC VII (1994) 447.
[449] H. Walter, Griechische Götter (1971) 120 Res. 106; LIMC VII (1994) 451 Nr. 23.
[450] LIMC VII (1994) 487 vd. Nr. 44 (çıplak) Nr. 43 (giysili).
[451] Bkz. Lev. 50 c, d. İst-001 örneği.

yumarak parmaklarını birleştirmiş, baş parmak tuttuğu nesneyi desteklemek üzere hareketlenmiştir. Baş sağa dönük, kısık gözler ileri bakmaktadır.

Dolgun ve atletik gövde plastik verilmiş, bacak ve gövde orantılı tutulmuştur. Karın kasları ile yanlardaki dolgunluk vurgulanmıştır. Gövdenin genel yapısı dolgun ve sağlamdır. Kalça ve bacaklar dolgun fakat sırt bölgesi düz işlenmiştir. Boyun uzun ve güçlü, baş gövde ile orantılıdır[452]. Yüz yuvarlak, uzuvlar küçük işlenmiştir. Gür ve uzun kesimli düz saçları önde ve ensede kütlesel, tepeyi ortalar biçimde sarılan yuvarlak diadem arasında kalan bölüm ise çizgisel taranmıştır. Alın çevresinde her iki yana taramalar yapılarak dalgalı bölümler oluşturulmuştur. Bıyık ve sakal saç karakterindedir. Sakal ortadan ikiye ayrılmış, yanlara taranmıştır. Cinsel uzuvlar kıllı üst bölge ile belirtilmiştir.

Çıplak betimlenen figürin, sakallı yüz yapısı ve yukarıya kaldırdığı eli ile Poseidon olarak tanımlanmıştır. Bu görünüm ile Zeus örneklerine de benzemektedir[453]. Bu iki kardeş tanrı birçok eserde karıştırılmakta ve tanımlamada güçlükler yaratmaktadır. İstanbul örneğinde, figürinin yüzündeki genç ifade nedeniyle Poseidon olasılığı daha hakim görünmektedir.

Dolgun ve plastik yapı, orantılı uzuvlar ve uzuvlardaki geçişlerin başarılı işlenişine karşın gövdede bulunan katılık eserin Roma Dönemine tarihlenmesini gerektirir. Saçın çizgisel işlenişi İ.S. 2. yüzyıl özelliğidir, bu tarih eser için uygundur[454].

Marm-001 Poseidon (Lev. 49, c, d)

Korunduğu Yer: Marmaris Müzesi
Müze Env. No.: 9. 2. 97
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, yeşil patina iyi korunmuş.
Ölçüler : yük: 6.5 gen: 4 cm.
Sağ bacak dizden, sağ kol dirsek altından kopuk, kaide ve üçlü yaba kayıp.

Rahat bir duruş içerisindeki figürin gövde ağırlığını sabit sağ bacağa vererek sağa esnemiş, sol bacağı yana açarak dengeyi sağlamıştır. Sağ kol gövde yanında aşağıya sarkmakta, sol kol omuzdan yana açılarak önce yere paralel duruma gelir ve dirsekten bükülerek yukarı yönlenir. Başa yönelen el yumuktur, yabayı kavradığı anlaşılmaktadır. Baş sağa dönüktür.

---

[452] Kozloff-Mitten 1988, 168-172; LIMC VII (1994) 451 vd. Nr. 24 vd. örneklerinde de boyun uzun ve güçlü verilmiştir.
[453] K. A. Neugebauer, Die Griechischen Bronzen der Klasissischen Zeit und Hellenismus (1951) Lev. 31 Res. 63. Zeus veya Poseidon olarak değerlendirilmiştir.
[454] LIMC VII (1994) 486 vd. Nr. 20 (İ.S. 1./2. yy.).

Dolgun gövde atletik yapıdadır. Gövdede kas yapısı işlenmemiştir. Göğüs ve kalça bölgesi dolgun işlenmiştir. Boyun oldukça kısa, baş gövde ile orantılıdır. Geniş yüz, kabarık sakalla kaplıdır ve yüz uzuvları küçük işlenmiştir. Geriye taranan saç kısa ve düzdür, ense üzerinde kabarık şekilde sonlanır.

Çıplak betimlenen figürin, sakallı ve olgun yüz yapısı, yukarıya yönlenen eli ile Poseidon olarak tanımlanmıştır. Kümede yer alan diğer örnekler olan İst-037 ve Bodr-001 ile benzeşmektedir. Gövdedeki sert hatlar, kol ve bacakların keskin geçişleri nedeniyle İ.S. 2. veya 3. yüzyıla tarihlenmelidir.

Bodr-001 Poseidon (Lev. 50, a, b)

Müze : Bodrum Müzesi
Müze Env. No.: 1.2. 94
Buluntu yeri : Göktepe-Muğla
Durumu : Dolu döküm, Yaba avuç içine monte edilmiştir. Birkaç noktada oksidasyon başlamış, konservasyon gerekli.
Ölçüler : yük: 9.5 gen: 1. 7 cm.
Eserin tamamı korunmuş.

Ayakta duran figürin sabit sağ bacağı üzerine gövde ağırlığını vermiş, sağa iyice esnemiştir. Sol bacak hafif yana açık ve dizden bükülüdür. "S duruş" içerisindeki gövde, üst bölümde geriye esnemiş, baş hafif sağa yatık durmaktadır. Sağ kol omuzdan itibaren önce aşağıya sarkmakta, dirsekten bükülerek hafif yukarı yönlenmektedir. İst-001 örneğinde olduğu gibi elinde yunus taşımış olmalıdır. Sol kol omuzdan yana açılır, dirsekten bükülerek yukarı yönlenir. Bilekten bükülüp başa yönelen eliyle, ucu arkaya kıvrık ve yere dek uzanan yabayı tutar.

Gövde iri, omuzlar geniş verilmiştir. Göğüs, karın ve kasık bölgesindeki kaslar fazla abartılmadan belirgin işlenmiştir. Kalça oldulça dolgundur. Sırt bölgesinde hiçbir ayrıntı işlenmemiştir. Boyun oldukça kısa, baş gövde ile orantılıdır. Geniş yüz sakallıdır. Uzuvlar küçük işlenmiştir. Geriye taranan saç ortadan ayrılmış, ense üzerinde lüleler yaparak aşağıya sarkar.

Praxiteles veya Lysippos eserlerinin kopyası olamalıdır. İ.S. 2. veya 3. yüzyıla tarihlenmelidir.

III.1.5.2. Poseidon-Khylamisli. Duruşu ve ikonografisi ile diğer kümedeki eserlerle aynıdır. Yalnızca sol omzundan aşağı sarkan giysisi ile farklılaşır.

İst-001 Giyimli (Lev. 50, c, d)

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 394
Buluntu yeri : Bilinmiyor (Küçük Asya)
Durumu : Dolu döküm, Yaba avuç içine monte edilmiştir. Birkaç noktada oksidasyon başlamış, konservasyon gerekli.
Ölçüler : yük: 7. 8 gen: 4. 1 cm. ağırlık: 100 gr.
Bileğin yukarısından kopuk olan sol ayak dışında tamamen korunmuş.

Ayakta duran figürinin sağ bacağı sabit, sol bacağı hafif yana açılmış, dizden bükülerek geri çekilmiştir. Gövdede hafif sağa esneme görülür. Tam uygulanan "S duruş" yoktur. Sol kol önce aşağıya sarkar, daha sonra dirsekten bükülerek yukarı yönlenir, eliyle üç çatallı yabasını tutmaktadır. Sağ kol omuzdan itibaren aşağı sarkar, dirsekten bükülerek hafif yukarı yönlenir ve ileri uzanır. Elinde iri bir yunus tutmaktadır. Baş, hafif sağa dönük ve öne eğik durmaktadır.

Gövde dolgun ve tıknaz verilmiş, kas yapısı işlenmemiştir. Göğüs ve kalçalar dolgun işlenmiştir. Boyun oldukça kısa ve güçlü, baş gövde ile orantılıdır.Saç ve sakal kıvırcık ve kabarıktır. Tepe merkezli her yöne taranan saç ensenin az yukarısında lüleler yaparak sonlanmaktadır.

Sol omuzdan aşağı sarkan giysi gövdenin dörtte birini örterek diz altına dek uzanır. Arkada da sol kalçanın yarısını örterek düz olarak aşağı sarkar. Sol kolun dirsek bölgesinde helezonik kıvrımlar yapan giysi dökümlü durur.Büyük heykel sanatında da khylamisli örnekler bilinmektedir[455]. Sağ elde tutulan balığın kafası avuç içinde, kuyruğu ise dirseğin yukarısına dek uzanmaktadır. Sol elde tuttuğu üçlü yaba korunmuş ve yere dayanmaktadır.

Dolgun gövde plastik fakat oranlar dengeli değildir. Bacaklar gövdeye göre kısa verilmiş bu nedenle tıknaz bir yapı ortaya çıkmıştır. Kol ve bacak gibi uzuvların geçişi ve gövde hatları keskin işlenmiştir. Bu özellikler nedeniyle eser İ.S. 2. veya 3. yüzyıla tarihlenir.

[455] LIMC VII (1994) 485 vdd. Nr. 7-9.

Değerlendirme: Yabasını tutan çıplak Poseidon figürinleri aynı tipoloji içerisinde betimlenmişlerdir. Her üç örnekte de gövde, sabit olan sağ bacak üzerine ağırlığını vermekte diğer bacağını yana açarak dizden hafif bükmektedir. İst-037 örneğinde sağa esneme normal ölçülerde iken Marm-001 ve Bodr-001 örneklerinde daha fazladır. Sol kol her üçünde omuzdan yana açılarak yere paralel duruma gelir, dirsekten bükülerek yukarı yönelir. Bilekten bükülen el yabayı tutmak üzere kapanmıştır. Bodrum örneğinde elin büyüklüğü dikkat çekmektedir. Sağ kol İst-037 ile Bodr-001 figürinlerinde yana açılarak aşağı sarkar, Marm-001 örneğinde ise dirseğe dek gövdeye yapışıktır, daha sonra yana açılır. İst-001 örneğinde olduğu gibi ellerinde yunus taşımış olmalıdırlar.

Gövde yapıları dolgun ve atletik verilmiş, İst-037 örneğinde, diğerlerine göre boyun uzun tutulmuştur. İst-037 ve Bodr-001 figürinlerinin karın, kasık ve bacak bölgelerinde kaslar abartılmadan vurgulanmış, Marm-001 örneğinde ise daha yüzeysel işlenmiştir. Her üç örnekte de hafif sağa dönük baş gövde ile orantılı yüz, İst-037 de yuvarlak diğer ikisinde ise ovaldir. Uzuvlar küçük ve narin işlenmiştir. Saç, Bodr-001 figürininde kıvırcık diğer ikisinde hafif dalgalıdır. Başa sarılan diadem İst-037 ve Marm-001 örneklerinde belirgin, Bodrum figürininde ise belirsizdir.

Khylamisli Poseidon duruşu ile diğer örneklerle aynı tipolojidedir. Sadece sol omzundan aşağı sarkan ve diz hizasında biten khilamis ile diğerlerinden ayrılır. Yabasını tutan el dşer örneklere göre daha aşağıdadır[456]. Gövde yapısı İst-037, Bodr-001 ve Marm-001 örnekleri kadar atletik değildir. Boyun oldukça kısa, baş orantılıdır. Gövde işlenişi katı ve serttir.

[456] Zeus Asa Tutan örnekleri arasında SH-058, asasını tutan eli bu örnekte olduğu gibi aşağıdadır.

Belirteçleri:

Üçlü Yaba: Poseidon'un en önemli belirtecidir. Ucu üç çatallı ve uzun saplı gerecin birçok işlevi vardır. Hasımlarına karşı silah olarak kullandığı yabayı[457], dinlenme anında da gövde ağırlığını ona vererek yaslanmıştır[458]. Bazı örneklerde de tanrının balık avladığı görülmektedir[459].

Yunus: Denizler tanrısının üçlü yabadan sonra en önemli belirtecidir. Elinde taşıdığı örnekler daha çoktur[460], ancak özellikle vazo sanatında yunusun üzerinde betimlenmiş örnekleri de bilinmektedir[461].

[457] Silah olarak kullandığı örnekler için bkz. LIMC VII (1994) 461 vdd. Nr. 135. 161. 175-180.
[458] age, 451 Nr. 22.
[459] age, 455 vd. Nr. 74a. 142.
[460] age, 486 Nr. 21 vd.
[461] age, 493 Nr. 139.

III.1.6: Ares: Zeus ile Hera'nın oğlu olan Ares Homer tarafından Trakyalı bir savaş tanrısı olarak anılır. Aphrodite ile olan birlikteliğinden Eros'un dünyaya geldiği kabul edilir. 7. yüzyıldan itibaren vazo sanatında görülmeye başlayan tanrı ilk tapınımını Aphrodite ile birlikte Theben de görür. Troya savaşında Athena'ya karşın Troyalılar tarafında savaşmış olan Ares, Küçük Asya halklarınca da çok sevilmiş, kültü oldukça geniş alanlara yayılmıştır. Ayrıca sürekli savaşan toplumların yardım ve zafer beklediği bir tanrı olarak değişik zamanlarda gündemde kalabilmiştir. Pantheonlarında tanrıyı Mars gezegeninin babası olarak kabul eden Romalılar[462], kendisine savaş tanrısı olarak da tapınmışlardır. Küçük Asya'da Ares kültlerinin yayılım alanlarını tapınak, yazıt ve sikkeler yardımıyla izlemek mümkün olmuştur.

Çalışma kapsamında fazla sayıda olmayan Ares heykelcikleri, giysi çeşidine ve atlı betimlenmesine göre üç alt kümede ele alınmıştır.

III.1.6.1. Ares-Zırhlı. Bu betimleme içerisinde tanrı, savaş giysi ve gereçleri olan zırh, mızrak, kalkan ve bazen de kılıç ile birlikte betimlenmiştir. Bazı Ares heykel ve heykelciklerinde savaş giysilerinin üzerine chylamis atmış örnekler de olabilmektedir[463].

SH-015 Ares-Zırhlı (Lev. 51, a-c)

Korunduğu Yer : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No. : 5653
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, yeşil oksidasyon var, konservasyon görmüş.
Ölçüler : yük: 10. 5 gen: cm. ağırlık: 105 gr.
Sağ el parmakları kopuk, yüz ve giysi detayları büyük oranda yıpranmış.

Rahat bir duruş içerisindeki figür, kendisine ait olmayan kaide üzerinde ayakta durmaktadır. Sol bacak sabit, üçte bir gövde genişliğinde yana açılan sağ bacak ise, çok az öne çıkarılarak dizden bükülmüş ve hafif sağa döndürülmüştür. Gövde cephedendir, sol dizin bükülmesiyle az da olsa bir yaylanma oluşur ve üst gövde sol omuzda geriye doğru yaslanır. Sağ kol omuzdan yere paralel yana açılıp dirsekten bükülerek yukarı dik kaldırılmış, bir nesneyi tutmakta, tuttuğu bu nesneye dayanarak gövdeyi rahatlatmaktadır. Sol kol omuzdan itibaren gövdenin yanında aşağı sarkar, parmakları bitişik elin baş

[462] Simon 1990, 135 vd.
[463] LIMC II (1984) 479 vdd. Nr. 24a. 24b. 42. 95.

parmağı gövdeye temas eder[464]. Bacaklar gövde ile orantılı fakat katı ve diz ve ayak parmakları gibi detaylar işlenmemiştir.
Boyun oldukça kısa, dik durumdaki ve ileri bakan baş iridir. Yüz geniş, çene sivri burun ve gözler aşınma nedeniyle izlenememektedir. Alın ve şakaklarda dalgalı saç demetleri miğferin dışında kalıp görünmektedir. Taktığı Attika miğferi çan formludur ve sırtta kürek kemikleri hizasından başlayıp, içbükey bir yay çizerek miğferi kendi boyunun üçte biri kadar geçerek sonlanan sorguç ile dikkat çekmektedir[465]. Sorguç ise arkada, dipten geriye doğru açılan, kesitte "V" formu veren kenarları zikzaklı işlenmiş özellikler gösterir, sonlandığı yerde ise sırta değmektedir.

Aşırı tahribat gören giysi ve kıvrımları ile üzerine geçirdiği zırh-giysinin tüm detayları seçilememektedir. İç giysi olan tunik kısa kollu ve boyun altında yuvarlak yakalıdır[466]. Üzerine giydiği zırh göbeğe dek uzamakta, etek zırh ise diz yukarısında sonlanmaktadır. Sırtta ise, kalça üzerinde belirgin olan üst zırhın kalın bordürü dışında hiçbir detay görülmemektedir. Bacak ve ayaklarda da zırh ve giysi ile ilintili ayrıntı kalmamıştır.

Figür; duruşu, zırh kuşanmışlığı ve yukarı kaldırdığı sağ eli ile bir mızrağı tutması gibi özellikleri nedeniyle Ares olarak nitelendirilmiştir. Küçük Asya ve Avrupa buluntuları arasında çıplak betimlemeleri olduğu gibi zırhlı olanları da fazla sayıdadır. Bunlar arasında en yakın benzerleri Avusturya[467] ve Lyon[468] örnekleridir. Bunların yanısıra Augst[469] ve Marren[470] örnekleri ile de giysi ve duruşta benzeşmektedir

Duruş ve gövde yapısındaki genişlik ile Kartaca kabartmasındaki betimleme ile benzeşir[471]. Bu örnekler ışığında eser İ.S. 2. yüzyıl sonu veya 3. yüzyıl başlarına tarihlenmiştir.

---

[464] Ares, aşağıya sarkıttığı sağ eli ile çoğunlukla yere dayadığı kalkanını tutar durumda betimlenmiştir. Sikke ve kabartmalarda bu betimlemenin çok örneği bulunmaktadır. LIMC II (1984) 479 vdd. Nr. 12-18. 22 (Sikke) 24 b. 65 (Kabartma). Plastik eserlerde ise kalkan, gövdeden ayrı durduğu için genellikle günümüze dek korunamamışlardır.

[465] Benzer miğfer örnekleri için bkz. LIMC II (1984) 479 vdd. Nr. 25-39. 54. 61.

[466] Ares, Arkaik Dönem vazo resimleri ve kabartmalarda da, iç tunik ve üzerine zırh kuşanmaktadır. Hatta bazı betimlemelerde tunik etek zırhtan daha uzun tutulabilmektedir. LIMC II (1984) 479 vdd. Nr. 86 vd. 106. 109.

[467] Fleischer 1967, Lev. 28 vd. Res. 40 vd.

[468] Boucher 1973, 59 Res. 94. Duruş, giysi ve sorguç benziyor.

[469] Augst örneği için bkz. Kaufmann-Heinimann 1977, Lev. 10 Res. 15 vd.

[470] R. Stupperich, Untersuchungen zu den figürlichen römischen Metalarbeiten anhand der Importfunde aus dem Freien Germanien (1988) 72 vdd. Lev. 16 Res. 18 D.

[471] LIMC II (1984) 514 vd. Nr. 24b. Kabartma Claudiuslar Dönemi'ne tarihlenmektedir. Heykelciğin yüzü korunamadığından bu tarihleme için karşılaştırma yetersiz kalmaktadır. Ancak, sorguç altından görünen

Ant-031 Ares-Zırhlı. (Lev. 52, a-d)

Korunduğu Yer : Antalya Müzesi
Müze Env. No : 1. 23. 73
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, yeşil patina korunmuş. Konservasyon yapılmış.
Ölçüler : yük: 10 gen: 4 cm.

Kaide kayıp, sol ayak bilek üzerinden kopuk, yüz detayları aşınmış, kaide kayıp, diğer yerler korunmuş.

Sol bacak sabit, sağ bacak dizden hafif bükülerek yarı gövde genişliğinde yana açılmıştır. Gövde hafif sağa esnemiş, üst gövdede tekrar doğrularak baş sola çevrilmiş "S duruş" tamamlanmıştır. Sağ kol omuzdan yana açılarak dirsekten bükülmüş ve yukarı yönelmiştir. Normal ölçülerlerden büyük olan eli ile mızrak tutmuş olmalıdır[472]. Sol kol ise omzun aşağısında gövdeden ayrılarak ileri doğru hareketlenmiş, kapanmış elin hareketine göre bir nesne tutar durumdadır[473].

Dolgun ve orta boylu yapıda betimlenen figürinin boynu kısa fakat güçlü, baş gövde ile orantılı, yüz ovaldir. Yüz uzuvları küçük ve kendi içerisinde orantılı işlenmiştir. Korinth tipi miğfer başa tam oturmuş, sorgucu ense altına dek uzamaktadır[474]. Yüzün yanlarında ve alında dalgalı, kabarık saç tutamları görünür.

Giymiş olduğu kısa kollu tunik diz yukarısında sonlanır, zırh-giysinin parçalı eteğinden daha uzun tutulmuştur[475]. Boğazdan başlayan "V" yakalı zırh-giysi diz yukarısında biter. Göğüs ve göbek bölgesinde yalın süslemeler bulunur. Kasık bölgesindeki sarkık ek yerinden sonra parçalı etek zırh başlamaktadır[476]. Sırtın üst bölümünde düz bırakılan zırh-giysinin etek bölümü arkada da parçalı işlenmiştir. Korunmuş olan sağ ayağında sandalet bulunur ve bağcıkları ile bileğin yukarısına dek uzun olduğu, diz altındaki kabarık kenarlıktan anlaşılmaktadır.

---

kabarık saçlar daha geç bir döneme işaret etmektedir. Örn. bkz.: age. Nr. 25 (Augst. İ. S. 200) 32 (Bonn. İ.S. 100) Her iki heykelciğin de saçları dalgalı ve daha kabarıktır.

[472] Mevcut olan ucu kıvrık asanın orijinalliği kesin değildir.

[473] Tanrı bazı örneklerde kalkanı yere dayamamakta, sağ eliyle havada tutmaktadır. LIMC II (1984) 512 vdd. Nr. 21b. 61 örneklerinde olduğu gibi.

[474] Miğferin benzer örnekleri için LIMC II (1984) 479 vdd. Nr. 31. 37a. 40 gibi.

[475] Yukarıda söz edildiği gibi bazı örneklerde tunik zırh-giysiden daha uzun olabilmektedir. LIMC II (1984) 479 vdd. Nr. 109; 498 vd. Nr. 4 gibi.

[476] D. Boschung, "Figürliche Kleinbronzen aus Xanten. Eine konventionelle Bilderwelt und ihre Quellen" KölnerJb 33, 2000, 126 Res. 10 vd.

Augst[477] ve Marren[478] örnekleri duruş, zırh kuşanımı ve yüz özellikleri olarak eserin en yakın benzerleridir. İ.S. 200 dolaylarına tarihlenir.

Ant-029 Ares-Zırhlı (Lev. 53, a, b)

Korunduğu Yer : Antalya Müzesi
Müze Env. No. : 2. 14. 75
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, yeşil patina kirli, temizlik gerek.
Ölçüler : yük: 5. 8 gen: 2. 9 cm.

Sağ elde tuttuğu nesne ve kaide kayıp, sol kol dirsek altından, sol bacak baldır üst yarsından, sağ bacak diz üzerinden, miğferin sorgucu ense hizasında alt bölümü kopuk, sağ el parmakları tahrip olmuş, yüz detaylarında aşınmalar var.

Ayakta duran figür, bacakların korunabilmiş bölümlerine göre, gövde ağırlığını sabit duran sol bacağa vermekte, sağ bacağını hafif yana açarak denge sağlamaktadır. Heykelciklerin çoğunluğunda bu duruş yani "S duruş" görülmektedir. Sağ kol omuzdan yana açılarak yere paralel duruma gelir, dirsekten bükülerek yukarı yönelir. Yere dayadığı mızrağı eliyle kavradığı anlaşılmaktadır. Sol kol ise gövdenin yanında aşağıya sarkmaktadır[479]. Gövde narin ve atletiktir. Boyun oldukça uzun, hafif sağa dönük baş gövdeye oranla küçük işlenmiştir. Başa sıkıca oturan miğfer uzun sorguçlu Attika tipidir.

Geniş ve kabarık "V" yakalı zırh, göbek altından sonra etek ve parçalı zırha dönüşmekte ve diz yukarısında sonlanmaktadır[480]. Göbek hizasında fiyonk yapılmış bağcığın izleri görülmektedir[481].

Narin ve atletik yapılı figür Ares olarak nitelendirilmekte ve bu gövde özelliklerinin genç Ares'i temsil ettiği düşünülmektedir. Sakalsız olması bu öneriyi daha da güçlendirmektedir. Yukarıda verilen örnekler ışığında İ.S. 2. veya 3. yüzyıla tarihlenir.

---

[477] Augst örneği için bkz. Kaufmann-Heinimann 1977, Lev. 10 Res. 15 vd.; LIMC II (1984) 479 vdd. Nr. 25.
[478] Stupperich, age. 72 vd. Lev. 16 Res. D.
[479] Kolun gövdeye yapışık olması, diğer örneklerde olduğu gibi yere dayanan kalkanı tutması ile ilişkili olmalıdır.
[480] Zırh-giysinin tek parça olduğu düşünülmektedir. Benzer örnekler için bkz. LIMC II (1984) 479 vdd. Nr. 42 de olduğu gibi.
[481] Bazı heykelciklerde benzer örneklere rastlanmaktadır. LIMC II (1984) 479 vdd. Nr. 37. 49. 95 örneklerinde göbek üzerinde duran bir nesne vardır. Age. Nr. 112 de ise khylamis göbek üzerine dolanarak düğüm atılmıştır. Normal zamanda omuzlarından aşağı sarkan khylamis, hareketli anlarda veya dövüş sırasında bu şekilde bağlanmış olmalıdır.

III.1.6.2. Ares-Chylamisli: Tanrı bu betimlemede miğferi ve mızrağı dışında pusat kuşanmamıştır. Omuzlarına aldığı chylamis dışında gövdesi çıplaktır. Bu betimleme içerisinde de Arkaik Dönem'den Roma Dönemi içlerine dek uzanan geniş zaman dilimine yayılan birçok örnek bulunmaktadır. Lydia Bölgesi sikkelerinde tanrının çıplak betimlendiği örnekler bulunmaktadır[482].

İst-013 Ares Chylamisli (Lev. 54, a-d)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No : 405
Buluntu yeri : Kapadokya
Durumu : İçi dolu döküm, iyi korunmuş, Sarı metal üzeri siyah patina.
Ölçüler : yük: 14. 7 gen: 7. 2 cm. ağırlık: 1080 gr. (kaide ile)
Her iki el bilekten kopuk, diğer yerler çok iyi korunmuş.

Sabit sağ bacak üzerinde hafif sağa esneyen gövde cephedendir. Az yana açılan sol bacak dizden bükülerek geri çekilmiş, parmak uçları ile yere dokunmaktadır. Gövde dik durumda, baş çok az sağa dönüktür. Sağ kol omuzdan yere paralel açık, dirsekten bükülerek yukarı dik yönlenmiştir. Korunamamış eli ile mızrak tutuyor olmalıydı. Sol kol gövdeden az yana açılarak aşağı sarkar, dirsekten bükülerek karşıya yönlenir ve yere paralel duruma gelir. Yere paralel arkaya uzanan kılıcı eliyle kabzasından kavramaktadır[483]. Gövde plastik, göğüs, göbek ve kasık bölgesindeki kaslar kabartılı işlenmiş, bel kalın kalçalar geniş ve dolgun verilmiştir. Kollar ve bacakların yapısı da güçlüdür.

Boyun uzun ve narin, baş gövdeye göre küçük, yüz ise zayıf görünmektedir. Gözler biraz patlak, burun iri, ağız ise yüz ile orantılı işlenmiştir. Korinth tipi ve yanaklığı açık miğfer başa sıkıca oturmuş, alın koruyucusu nedeniyle saçları tamamen kapanmıştır. Sorgucun tamamen korunamadığı ense üzerinden kırıldığı anlaşılmaktadır.

Sağ omuz üzerinde broşla tutturulmuş giysinin bir ucu göğsün sol yarısını örterek sol kol üzerine ulaşır. Diğer ucu ise sırtın ve omzun sol yanını örter ve dirsek üzerinde diğer uç ile buluşur. Kola bir kez dolandıktan sonra daralarak aşağı sarkar. Sol el bir nesne ile birlikte bu sarkan giysiyi de kavramaktadır. Figürün diğer yerleri çıplak betimlenmiştir. Ayaklarında sandalet bulunmamaktadır.

---

[482] V. H. Barclay, A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum. Lydia (1964) Lev. XL Nr. 7 (Tripolis Traian sikkesi). Ares başında miğferi ile çıplak görülür, savaş giysileri yoktur.
[483] Ares'in kılıcı bu şekilde kavramış heykelcik örnekleri fazla yaygın değildir.

Figür, duruşu, yukarı kaldırdığı kolu ile mızrak veya asa tutuşu, başındaki miğferi nedeniyle Ares olarak tanımlanmıştır. Tanrının bu şekilde, zırh-giysisi olmayan örnekleri Küçük Asya ve Avrupa buluntuları içerisinde bilinmektedir[484].

İst-005 Hermes heykelciği ile karşılaştırıldığında chylamisin düzenlenişi, kenarlıklardaki kabarık katlanmalar ile benzeşen yanları bulunur. Ayrıca gövde yapılarının dolgun ve plastik işlenişindeki benzerlik değerlendirildiğinde, her iki heykelciği 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlemek olasıdır.

Giysi düzenlenişine en yakın örnek Vatikan kabartması üzerindeki Ares betimlemesi üzerinde görülmektedir[485]. Gövdenin dolgun yapısı, duruştaki esneme, miğferin formu ile klasik örneklere geri giden ve kabartmadaki örnekle benzer yönler bulan heykelcik Hadrian Dönemine tarihlenir.

III.1.6.3. Diğer: Yukarıda incelenen ve Ares olarak tanımlanan figürinler dışında, tanrıyı temsil ettiği ya da tanrı adına hediye olarak bırakıldığı düşünülen figürinler aşağıda ele alınmıştır. Bu örnekler arasında atlı olarak betimlenen figürinler Likya Bölgesi, İdebessos buluntusudur.

Ant-030 Ares-Atlı (Lev. 55, a, b)

Korunduğu Yer : Antalya Müzesi
Müze Env. No. : 2. 14. 75
Buluntu yeri : Kumluca-İdebessos
Durumu : Dolu döküm, kahverengi patinada aşınma, karın bölgesinde korozyon ve erime var.
Ölçüler : yük: 5. 8 gen: 2. 9 cm.

Atın arka ayak toynakları, kuyruk ucu, askerin sağ kolu omuzdan, sol el parmakları bilek altından kopuk ve noksan. Yüz tamamen tahrip olmuş.

Süvarinin ve atın gövde ile uzuvları arasında oransızlık vardır. Figür, atın üzerinde geriye esneyerek oturmuştur. Her iki bacağını doğrudan aşağıya sarkıtmış, sağ ayak az geri çekilmiştir. Sol kol gövdenin yanında önce geri çekilmiş, dirsekten bükülerek tekrar öne yönlenmiştir. Sağ kolun omuzdan yana açıldığı anlaşılmaktadır. Oldukça katı bir şekilde dik duran gövde önden bakıldığında bir korkuluğu andırır. Hiçbir detay ve bağlantı başarılı

[484] LIMC II (1984) 479 vdd. Nr. 55. 104 (Arkaik vazo resim sanatında görülen örnekler) Nr. 65. 116 (Klasik Dönem kabartmalar, Parthenon); 495 vd. Nr. 16 (Heykel); 512 vd. Nr. 22 (Doğulu Ares); 522 vd. Nr. 136 (bronz heykelcik); 525 vd. Nr. 197-207. 213. 219 (sikke ve gemmeler).
[485] age, 479 vdd. 551 Nr. 340.

işlenmemiştir. Boyun kalın, karşıya bakan baş gövde ile orantılıdır. Başa giyilen miğfer korunabilmiş sorguç ile belli olmaktadır. Giysi, aşırı korozyon nedeniyle seçilememektedir.

Figür, bölgede yaygın olan Kakasbos, Herakles, Men, Apollon gibi tanrılardan birini temsil eden figürinlere benzemektedir. Aşırı korozyona uğramış patina fazla ipucu vermemektedir. Ancak, korunmuş olan miğfer eseri, tanrılar içerisinde Ares'e yaklaştırır. Bu belirteç Apollon olasılığını kaldırmaktadır. Apollon heykel ve heykelcikleri içerisinde bilinen benzer örnek yoktur. Zırhlı betimleme ve miğfer, Herakles için de uygun görünmemektedir. Bu nedenle eser, tanrı Ares'in yerel özellik katılmış herhangi bir epithetini temsil eden figürin veya sözkonusu bu kült için bırakılmış bir armağan olmalıdır. Bu tür üretimin yoğunlaştığı 3. veya 4. yüzyıla tarihlenmiştir.

Ant-032 Ares-Atlı (Lev. 55, c, d)

Korunduğu Yer : Antalya Müzesi
Müze Env. No. : 2. 12. 89
Buluntu yeri : Kumluca-İdebessos
Durumu : Dolu döküm, yeşil patina, at ve binicide korozyon var.
Ölçüler : yük: 5. 8 gen: 2. 9 cm. Ağırlık: 56 gr.
Atın kuyruk ucu kopuk. Binicinin yüzü tahrip olmuş, sol eli aşınmış.

At ve binicini gövde yapılarında orantısızlık vardır. Atın üzerinde dik şekilde oturan savaşçının bacakları kısa gövdesi uzun tutulmuştur. Sol kolu gövde yanında aşağıya sarkmakta, dirsekten bükülerek ileri uzanmaktadır. Eliyle dizginleri tutmuş olmalıdır. Sağ kol dirsekten bükülerek yukarı yönlenir. Yukarıya kaldırdığı eli ile karşısındaki hasmına hamle yapmak üzere olduğu anlaşılmaktadır. Baş, gövde gibi cepheden verilmiştir. Giysili olan figürün, başındaki miğferi belirgindir[486]. Atın gövdesi ve bacakları uzun buna karşılık çok zayıftır. Kuyruk katı bir şekilde yere paralel arkaya uzanmaktadır. Niteliksiz işçiliği ile yerel üretim olmalıdır. Ant-030 ile aynı özellikleri taşıyan figürin dönem olarak 3. veya 4. yüzyıla tarihlenmelidir.

Edr-006 Ares-Atlı (Lev. 55, e, f)

Korunduğu Yer : Edirne Müzesi
Müze Env. No. : 770
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, yeşil patinalıdır. Sırtın sol bölgesi ile sol bacak arkası korozyonludur.

[486] Fleischer 1967, 141 Res. 189.

Ölçüler : yük: 5. 5 gen: 3. 2 cm.

Sol kol dirsek üzerinden, sağ bacak ise diz üzerinden kopuk, yüz aşırı tahrip olmuş, hatlar seçilememekte.

At üzerinde olması gereken, hareketli durumdaki binici, sağ kolunu önce ileri yere paralel uzatıp, sonra yukarı kaldırmıştır. Elinde tuttuğu nesneyi hasmına sallar durumda betimlenmiştir. Sol kol hafif yana açık, ileri doğru uzatılmıştır. Atın dizginlerini tuttuğu anlaşılmaktadır. Gövde zayıf, boyun uzun ve kalın verilmiştir. Kalın telli dalgalı saçlar enseye dek uzanmakta, alın bölgesinde ise bir bant gibi durmaktadır.

Göğüs bölgesinde ve diz üzerindeki çıkıntılar figürinin, bu bölgelerle ilgili zırhlarla kuşandığını gösterir. Özellikle göğüs bölgesindeki kabartıların kas olmadığı, profilden bakıldığında uçuşan giysinin varlığından da anlaşılmaktadır.

Trakya Bölgesi buluntularından özellikle Bulgaristan eserlerine benzerliği ile dikkat çekmektedir[487]. İ.S. 3. veya 4. yüzyıla tarihlenir.

SH-071 Ares? (Lev. 56, a-d)

Korunduğu Yer : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No. : 5654
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, patina korunmuş.
Ölçüler : yük: 12 cm. ağırlık: 320 gr.

Yüz aşınmışlığı dışında tamamı korunmuş, elinde olması gereken mızrağı kayıp.

Ayakta duran figürün duruşu sola doğru yatmış gövdesi nedeniyle farklı görülmektedir. Sağ bacağı sabit, sol bacağı dizden bükülü ve az geri çekilerek yana açılmış ve yere parmak uçları ile basmaktadır[488]. Gövdede esneme yoktur, duruş dik baş ise sağ yana çevrili gözler ileri bakmaktadır. Sağ kol omuzdan yana açıldıktan sonra aşağıya yönlenir ve kalça hizasında elinde tuttuğu nesne ile gövdeye temas eder. Sol kol yine omuzdan yana açılarak yere paralel duruma gelir, dirsekten bükülerek yukarı yönlenir. Bükülerek içeri dönen elin bir nesneyi kavradığı anlaşılmaktadır.

---

[487] Yakın benzerleri için bkz. T. Kanceva, "Bronzestatuetten des thtakischen Reitergottes im Museum Nova Zagora" Akten der 9. Tagung über antike Bronzen in Wien (1988) 407 Res. 14; V. P. Vassilev, "Bronzestatuetten aus dem Heiligtum bei Lozen" Akten der 10. Internationalen Tagung über Bronzen Freiburg 18-22 Juli 1988 (1994) 429-434. Bu örnekler de Bulgaristan buluntusudur. Trakya Bölgesindeki buluntularla benzeşmesi bölgenin antik dönemde aynı kültlere ve tanrılara tapınıldığını, aynı zamanda üretimle ilintili yakınlıklar olduğu anlaşılmaktadır;

[488] Sergileme sırasında ayağının altına destek konulmuştur.

Orantısız uzuvları olan ve çelimsiz yapılı figürün gövdesi, kol ve bacakları zayıf beli ince işlenmiştir. Göğüs bölgesi dümdüz, kalçalar vurgulanmamış özellikle kol ve bilekler aşırı zayıf işlenmiştir. Boyun ince ve uzun baş ise dalgalı ve kabarık saçlar nedeniyle iri görünmektedir. Yuvarlak yüzde ağız büyük ve kapalı, burun orantılı işlenmiştir. Gözler aşındığından patlak ve iri bir görünüm içerisindedir. Yüzün çevresinde dolanan bir banda sarılan saç önde süslü bir taç görünümü almış, arkada ise iri dalgalı ve dağınık tutularak ense üzerinde sonlandırılmıştır.

Figürün giydiği tunik yuvarlak yakalı, omuz altında sonlanan kısa kollu ve diz yukarısında biten düz kesimlidir. Tuniğin üzerine giydiği zırh üst ve alt olmak üzere iki parçalıdır. Üst bölüm belde iri tokalı ve sağ yana kaymış bir kemerle sıkılarak gövdeye sımsıkı oturtulmuş, daha sonra açılarak göbek üzerinde pileli olarak sonlanmıştır[489]. Üst zırh kollarda tuniğe göre daha yukarıda bitirilmiştir. Alt (etek) zırh aşağıya doğru genişleyerek yine tunikten az yukarıda düz kesimle sonlanmıştır. Yukarıdan aşağıya geniş parçalı dilimlere ayrılan zırh önde girintili arkada ise düz tutulmuştur. Bacakları çıplak olan figürün, her iki bacakta yuvarlak kabarıklıkla vurgulanmış bot giydiği anlaşılmaktadır.Bot üzerinde fazla bir ayrıntı görülmemektedir.

Eser tipolojik olarak Ares öreklerine benzemektedir. Sol kolun mızrak tutup ona yaslanması, sağ elinde kısa bir kılıç tutması ve üzerine giydiği zırh ile Ares olarak değerlendirilmiştir. Gotland örneği, figürine yakın benzerdir[490]. Niteliksiz işçilik, ayrıntıların özensizliği ile İ.S. 3. veya 4. yüzyıla tarihlenir.

---

[489] Zırh-giysinin bel üzerinde bu şekilde düzenlenişine örnek olarak Ares-Laran örneğinde rastlanmıştır. LIMC II (1984) 479 vdd. Nr. 4.

[490] R. Stupperich, Untersuchungen zu den figürlichen römischen Metalarbeiten anhand der Importfunde aus dem Freien Germanien (1988) 72 vdd. Lev. 19 S.

Değerlendirme:

"Ares-Zırhlı" olarak kümelenen SH-015, Ant-029 ve Ant-031 örnekleri duruş olarak birliktelik göstermektedir. Ayakta rahat bir duruş içerisindeki figürinlerin sağ kolları omuzdan yana açılmakta, dirsekten bükülerek yukarı yönelmekte ve her üç örneğin, yere dayalı bir mızrağı kavradığı anlaşılmaktadır.

Gövdelerindeki katı işlenişe karşın, sol bacakların dizden bükülerek yana açıldığı ve az geri çekilerek klasik "kontrapost duruş" verilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Özellikle SH-015, ve Ant-031 örneklerinde bu duruş tam olarak izlenebilmektedir. Bacakları korunamamış olan diğer örneklerde de benzer durum beklenmelidir. Ant-029 ve Ant-031 heykelciklerinin duruşu SH-015 örneğine göre daha esnek ve "S duruş"a yakındır.

Gövdenin plastik işlenişinde Ant-029 örneği diğer iki örneğe göre daha atletik ve zayıf yapıdadırlar. Ant-031 ile SH-015 boylarına göre biraz dolgun fakat dinamik yapıdadırlar. Bu iki örnekte tanrı daha olgun görünmektedir.

Tüm örneklerin gövdelerindeki katı anlatımda, üzerlerindeki zırhın etkili olduğunu, çıplak bir figürü hareketlendirmek kadar kolay olmadığını da unutmamak gerekir.

Ares-Chylamisli: Savaş giysilerini kuşanmamış olan Ares başındaki miğferi ve elindeki kılıcı ile tanımlanmıştır.

Ares-Atlı olarak adlandırılan Ant-030 ve Ant-032 örneklerinde atlar ve binicilerin orantısız gövde yapıları birliktelik gösterir. Edr-006 ise orantılı yapısıyla Antalya örneklerinden farklılaşır. Her üç örnek, yukarı kaldırdıkları sağ kolları ile tipolojik birliktelik gösterirler. Hasımlarına karşı kılıç savurmuş olmalıdırlar.

Belirteçleri:

Zırh: Savaş tanrısının en önemli belirteci savaş pusatları olmalıdır. Zırh giyinen örneklerde en önemli iki belirteçten biridir. İst-015, Ant-029 ve Ant-031 örneklerinde birbirine benzer kısa etekli ve katlamalı zırh giymiştir. Üst bölümde de göğüs zırhı bulunmaktadır.

Miğfer: Zırh kadar önemli ve çok kullanılan belirtecidir. İst-013 örneği zırh giymemiş olmasına karşın miğferli betimlenmiştir. Ares-Kakasbos heykelciklerinde aşırı yıpranmaya karşın korunan miğfer yardımıyla tanrının identifikasyonu yapılabilmiştir. Ayakta duran dört örnekte de Ares, Attika miğferi taşımaktadır.

Mızrak: Tanrıların asaletini simgeleyen ve vurgulayan asa veya mızrak Tanrı Ares için farklı bir anlam daha taşımış olmalıdır. Savaşçı kimliğiyle öne çıkan tanrının savaş gereçlerinden biri olarak değerlendirilmelidir.

Kılıç: Kakasbos olarak betimlenmiş figürinlerde yukarı kaldırdığı sağ elinde taşıdığı nesnenin kılıç olması beklenmelidir. Tanrının bilinen erken örneklerinde kılıç taşıyan betimlemeleri de bilinmektedir.

III.1.7. Dionysos: Homer'e göre Zeus ve Semele'nin çocukları olan Dionysos şarap tanrısı olarak anılır. Hellen pantheononuna dışarıdan (Nysa Bölgesinden) giren Dionysos, yeni toprağına üzüm asmasını da beraberinde getirmiştir[491]. En önemli belirteci olan asma dalı erken dönem vazo betimlemelerinde hep elinde olmuş[492], elinde olmadığı zaman ise başında aynı daldan bir taç bulundurulmuştur. Diğer elinde de, şölen ve/veya içki alemlerinde kullandığı varsayılan kantharos ya da başka bir kap ile betimlenmiştir. Üzüm ve onun ürünü olan şarap, Dionysos şenliklerinin ana malzemesidir. Kutsama veya onun adı altında gerçekleşen esrik davranışlar için şarap içmek baş koşuldur. Bu iki ana belirteç veya herhangi biri, vazo, heykel, kabartma gibi her türlü eserde tanrı ile birlikte bulunmaktadır. Tanrının yanında yer alan panter, tanrının doğadaki yaşamının ifadesi olarak değerlendirilir ve bazı eserlerde bu hayvanın derisinden yararlanılarak yapılan giysi ile betimlenmiştir[493]. Derlenen eserlerin bazılarının tespitinde bu üç ana belirteç yardımcı olmuş, belirteçleri korunmayan örneklerde ise duruş ve giysi ve fizyonomi gibi özelliklerden yararlanılmıştır. Konu içerisinde incelenen figürinler tanrının yaşlı fizyonomisini yansıtmaktadır.

III.1.7.1. Himation Giyen. Dionysos figürinleri içerisinde çıplak gövde üzerine doğrudan himation giyen örnekler bu kümede incelenmişlerdir. Babası gibi genellikle çıplak gövde üzerine himation giymektedir. Sol omuz üzerine atılan himation gövdenin sağ yarısını çıplak bırakacak şekilde düzenlenmiştir. Saç ve sakal yapısı da Zeus gibi gür ve dalgalıdır.

İst-006 Dionysos (Lev. 57, a-c)

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 1625
Buluntu yeri : Bursa
Durumu : Dolu döküm, iyi korunmuş, oksidasyon ve korozyon henüz başlamamış.
Ölçüler : yük: 8. 1 gen: 3. 8 cm. ağırlık: 80 gr. (Tahta kaide ile)
Sağ kol dirseğin aşağısından kopuk, yüz aşınmış eser genelde kaliteli işçilik gösterir.

İki kademeli, yukarı doğru incelen silindirik bir kaide üzerinde ayakta duran figür, sabit sağ bacak üzerine gövde ağırlığını verip, sol bacağını yarı gövde genişliğinde yana açmıştır. Cepheden verilen gövde belirgin bir şekilde sola esnemiş, üst gövde tekrar sağa yönlenerek esnek ve düzgün olmayan bir "S duruş" oluşturulmuştur. Bu duruşa uygun olarak baş sağa dönük, gözler ileri bakmaktadır. Sol kol gövdeye yapışık, dirsekten

[491] H. Walter, Griechische Götter (1971) 348.
[492] Simon 1969, 282 vd. Res. 274 vd.
[493] LIMC III (1986) 432 vdd. Nr. 93a.

bükülerek ileri yönlenir, elinde bir nesne tutmaktadır. Sağ kol omuzdan yana açık ve ileri uzamaktadır. Dirseğin altından kırık olduğu için elinde ne taşıdığı bilinememektedir[494].

Dolgun gövde ile betimlenen figürin orta boyludur. Göğüs bölgesinde hafif bir kabartı işlenmiş, gövdenin diğer yerleri ayrıntısız işlenmiştir. Kalın bir boyundan sonra gelen sağa dönük baş gövde ile orantılı, yüz yuvarlaktır. Yüz uzuvları seçilememektedir. Kıvırcık ve uzun saç enseye dek uzamış, yüz çevresinde kalın lülelerle arkaya uzatılan saça bir çelenk veya saç bandı takılmıştır. Gür ve kıvırcık sakal yüzü çevreleyen saç bandına benzer ve şakaklara dek uzanır.

Sol kalçanın üzerinde başlayıp göbek üzerinden geçerek sağ kalçaya ulaşan kalın bir tomarla tutturulmuş giysi, ayak bileklerine dek uzanmaktadır. Serbest kalan giysinin diğer ucu, sırttan dolaşarak sol omuz üzerine ulaşır ve oradan da aşağı sarkıtılır. Sağ bacak üzerinde harekete koşut kıvrımlar oluşturan giysi diğer bölgelerde dikine ve fazla kalın olmayan kıvrımlarla hareketlendirilmiştir.

Sol elinde tuttuğu iri nesne diğer örneklerde olduğu gibi üzüm salkımıdır. Salt bu belirteci ile Dionysos olduğu kesinleşen figürün giysi özellikleri, duruşu, kabarık saç ve sakal yapısı da tanrıyı ifade eden özelliklerdendir[495]. Yumuşak ve plastik gövde yapısı keskin ve sert hatlarla tezattır. İ.S. 2. yüzyıl içlerine tarihlenir.

İst-069 Dionysos (Lev. 58, a-c)

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 78-198
Buluntu yeri : Elbistan/Kahramanmaraş
Durumu : Dolu döküm, yeşil oksidasyon başlamış.
Ölçüler : yük:5. 9 gen: 3. 3 cm. ağırlık: 38 gr.
Sağ elinde tuttuğu kayıp nesne dışında tamamı korunmuş.

İnce ve dairesel bir kaide üzerinde ayakta duran figürin rahat duruş içerisindedir. Sol bacağı sabit, sağ ayağı yarı gövde genişliğinde yana açık ve geriye atılmıştır. Bacak dizden bükülü ve ayak yere parmak uçları ile basar. Sağa esneyen gövde, omuz bölgesinde hafif sola döndürülmüştür. Sağ kol gövdeden yana açılmış, aşağıya sarkar. Düzleştirilmiş elinde

[494] Benzer örneklere göre tanrının elinde kantharos taşıması beklenir: bkz. LIMC III (1986) 413 vdd. Nr. 103. 124a. 254.

[495] M. Bieber, "A Bronze statuette in Cincinnati and its Place in the History of the Asklepios Types" American Philosophical Society (1957) 70 vdd. Res. 30.

bir nesne tutmuş olmalşıdır. Sol kol gövdeye bitişik aşağıya uzanır, bel hizasında dirsekten bükülerek ileri yönlenen elinde üzüm salkımı taşımaktadır. Başını hafif sağa doğru çeviren figürin ileri bakmaktadır.

Orta boylu verilen figürinin gövdesi fazla dolgun değildir. Kollar gövdeye oranla uzundur. Göğüs bölgesinin kabartılı işlendiği gövdede fazla ayrıntı yoktur. Sırtın açıkta kalan bölümü ile kolda sert ve düz anlatım hakimdir. Boyun kısa fakat güçlü, baş iridir. Yuvarlak yüzde uzuvlar küçük, ağız hafif açık işlenmiştir. Geriye taranan saç yüz çevresinde kalın bir bant oluşturacak şekilde taranmış, ense üzerinde de yuvarlak formda devam etmiştir. Tepe bölgesinde "Polyklet Yıldızı" oluşturulmaya çalışılmıştır. Başın geriye doğru çıkıntısı dikkat çekecek ölçüdedir. Kabarık olmayan sakal, yüzü dolanan saç formunda çeneyi dolanmaktadır. Aralıklı ve kalın taranmıştır.

Sol omuzdan inip sırta dolanan himation sağ kalça üzerinden göbek üzerine gelir, yatay ve kalın kıvrım tomarı oluşturup sol kolun altına ulaşır. Omuzdan aşağı sarkan diğer uç ile birlikte sıkıştırılır. Ayak bileklerine dek uzun olan himation önde, sağ bacağın hareketinden etkilener ve sol bacağın üzerinde dikine kalın bir sırt oluşturur. Geriye çekilen sağ bacak giysinin bir kısmını hareketlendirmiş, sağ dizin altında boşluk oluşturmuştur. Sırtta ise kalın kumaş kenarına benzer sol omuzdan sağ ayak topuğuna uzanan bir kıvrım sırtı görülür.

Giysi düzenlenişi, sakallı yüz yapısı ve sol elinde taşıdığı üzüm salkımı nedeniyle Dionysos olarak değerlendirilen figürinin gövde ve giysi işlenişinde katılık, uzuvların geçişlerinde sertlik hakimdir. Saç ve sakalın yapısındaki çizgisel anlatım İ.S. 3. yüzyıl özelliğidir. Tepede işlenen "Polyklet Yıldızı" Roma Dönemi eserlerinde de sevilerek kullanılmış bir örgedir[496]. Eser İ.S. 3. yüzyıla tarihlenir.

İst-055 Dionysos (Lev. 59, a, b)

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 5915
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, siyah patina altından kahverengi zemin görülüyor.
Ölçüler : yük: 4. 7 gen: 2 cm. ağırlık: 35 gr.
Her iki bacak dizden aşağı, sağ kol omuz altından kopuk, yüz aşınmış.

[496] K. Fittschen, Prinzenbildnisse antoninischer Zeit (1999) Lev. 81b. 85b. 99b. 107b.

Sabit sol bacak üzerine gövde ağırlığını vererek sağa esneyen figürin, üst gövdeyi iyice sola esnetmiş, sağ bacağı yana açarak duruşu dengelemiştir. Baş sağa döndürülmüş ve "S duruş" başarılı verilmiştir. Sol kol dirseğe dek gövdeye yapışık, sonra yana açılıp biraz ileri uzatılır. Detayları aşınmış olan üzüm salkımını tuttuğu sol elinde giysinin de bir tomarını taşımaktadır. Sağ kolun aşağıya sarktığı anlaşılmaktadır.

Orta boylu betimlenen figürinin dolgun verilen gövdesinde göğüs bölgesi kabartılmış, diğer yerler ayrıntısız çalışılmıştır. Çok kısa boyunludur, baş gövde ile orantılı, yüz geniştir. Aşınmaya karşın, uzuvların orantılı verildiği anlaşılmaktadır. Uzun düz saçlar geriye taranmış, enseye dökülerek sonlanmıştır. Alnın yukarısında başa yerleştirilen diadem kulakların arkasına dolanır, ensede şapka kenarına benzer keskin hat oluşturmuştur..

Sol omzun üzerinden göbeğin altına uzanan himation, sağ kalçaya çapraz olarak ulaşıp, buradan sırta yönelir, önde oluşan kalın kumaş kenarına paralel bir hat çizerek tekrar aynı omza geri gelir. Gövde ve sırtın sağ yarısını çıplak bırakan bu düzenleme sonucu[497], giysi dize kadar uzanır. Alt bölümde soldan sağa kalın sırtlı ve geniş aralıklı yay kıvrımlar meydana gelmiş, arkada ise aynı karakterdeki kıvrımlar daha kalın sırtlar ile kumaş kenarına paralel uzanmışlardır.

Yarı çıplak gövdesi, elinde taşıdığı olasılıkla üzüm salkımı ve duruşu ile figürin Dionysos olarak tanımlanmıştır. Yüzün sakalsız olması bu durumu değiştirmemelidir[498]. Dolgun ve plastik verilmiş gövdeye rağmen, çok kısa boyunlu olması, giysideki katı yapı, İ.S. 2. yüzyıla tarihlenmesini gerektirir. Yüz ve patinadaki aşınma detaylı tarihlemeyi engellemektedir.

III.1.7.2. Khiton ve Himation Giyen: Bu alt kümeye alınan figürin diğer örneklerden farklı olarak himationun altına khiton giymiştir. Bu tipolojide şimdilik tek eser bulunmaktadır.

---

[497] Bregenz den benzer bir örnek filozof olarak değerlendirilmiştir. Fleischer 1967, Lev. 104 Res. 190 (Duruş ve giysi çok benzemektedir) Başka bir bronz örnekte de elinde bereket boynuzu taşımaktadır. Bkz. Bieber 1915, 68 vd. Lev. LXIV Res. 200. Sol kolunda bereket boynuzu taşımaktadır. Genius olarak değerlendirilmiştir. Yarı çıplaklığı, giysisi çok benzer.

[498] Tanrının sakalsız ve genç betimlenmiş pek çok örneği bilinmektedir. LIMC III (1986) 533 Nr. 30.

İst-073 Dionysos (Lev. 59, c-e)

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 84-103
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, yeşil oksidasyon başlamış.
Ölçüler : yük: 7. 1 gen: 2. 6 cm. ağırlık: 60 gr.
Her iki ayak bileğin yukarısından, sağ kol omuz kökünden kopuk, diğer yerler sağlam.

Kalın bir giysi ile tamamen örtülü olan gövde dik durmaktadır.Sol bacak sabit ve gövde ağırlığını taşırken, sağ bacak ise yana az açık ve dizden bükülüdür. Sol kol gövdeye yapışık, dirsekten bükülerek göbeğe doğru yönelir ve elinde, üst ucu sivri alt ucu büyük bir kese gibi olan nesneyi tutmaktadır. Çok kısa bir boyundan sonra gelen baş sağa döndürülmüştür. Baş iri, gür ve kıvırcık sakalla kaplı yüz ise geniştir. Yüz uzuvları orantılı, gözler çekik, burun ve ağız küçüktür. Uzun, dalgalı saç alından geriye taranmış, tepenin altında topuz oluşturulmuş, geri kalanlar ise taranarak ensenin altında omuz hizasında sonlanmıştır.

İki giysili figürin içine "V yakalı" kalın kumaştan khiton, üzerine de daha kalın olan himation giymiştir. Khiton yakaya dik uzanan fakat kendi içinde yay formu alan kıvrımlar yapmıştır. Sağ göğüs ve omuz bölgesinde izlenebilmektedir. Himation, sol omuzdan arkaya geniş bir kenar bandı oluşturarak dolanır, sağ omzun altından geçerek öne geçer, göğsün altından aynı omza ulaşan giysi gövdenin büyük bölümünü örterek ayak bileklerine dek uzanır. Genelde ağır ve dökümlü duran giysi, sağ göğsün altında geniş bir katlanma ile ince tomar oluşturmuştur. Bu yığın omza ilerledikçe incelir. Hafif derinlikte kıvrımlar vardır. Altta ise sağ dizin hareketine bağlı oluşan iki kalın kıvrım sırtı, elin gövdeye değdiği yerden başlar ve açısı genişleyerek biri sağ dize diğeri de ayak bileğine doğru uzanır. Sırtta, sol omuzda geniş başlayıp topuğa dek uzayan bant aşağılarda incelmektedir. Bunun dışında ortalarda birbirine paralel iki geniş, fakat yüzeysel kıvrım daha bulunmaktadır.

Figür, bazı özellikleri ile Zeus heykelciklerini anımsatmaktadır. Gür ve kıvırcık sakal, dalgalı uzun saçlar her iki tanrının ortak özellikleridir[499].

[499]LIMC VIII (1997) 346 vdd. Nr. 250 vd. 292 vd. gibi örneklerde sadece himation giyen tanrı gür sakallı ve saçlı fizyonomide betimlenmiştir.

Giysili olması bir ayrım nedeni olmamalıdır. Tanımlama için fazla anlam taşımamaktadır. Fakat figürün sol elinde tuttuğu aşınmış nesne, form olarak ilk bakışta yıldırım demetine benzese de bu olanaksız görünmektedir. Çünkü, Zeus, yıldırım demetini hemen her örnekte sağ eliyle tutmaktadır ve tutuş şekli de bu örnekteki gibi değildir. Bu nesne ya bir içki kabı ya da üzüm salkımı olmalıdır. Bu öneriler ışığında da figürün Dionysos olması beklenir.

Himationun düzenlenişi, göbeğin altında geniş bant oluşturması, çizgisel kıvrımlar ile İ.S. 2. yüzyıla tarihlenir[500].

Değerlendirme: Dionysos figürinlerinin üçü **"Himation Giyen"** tipolojisinde görülür. Her üç örnek rahat ve esnek duruş içerisinde betimlenmiştir. Ancak İst-006 ve İst-069 gövde ağırlığını sabit sol bacağa verip sağa esnerken, İst- 055 sol bacak üzerine yüklenerek sola esnemiştir. Başlar hafif sağa dönüktür. Diğer bacak dizden bükük ve yana açılmış, az geri çekilmiştir. İst-069 örneğinde yere parmak uçları ile basmıştır. Sol kol gövde yanında aşağıya sarkmakta ellerinde üzüm salkımı taşımaktadır. Sağ kol gövdeden uzaklaşarak aşağıya yönlenir ve ellerinde olasılıkla kantharos taşımaktadırlar.

Her üç figürin orta boylu ve atletik yapılıdır. Boyunlar oldukça kısa, İst-006 ve İst-069 örneklerinde baş gövdeye oranla iri verilmiştir. İst-055 ise gövdeyle orantılı başa sahiptir. Gövde işlenişleri fazla detaylı değildir. Göğüs bölgelerindeki hafif kabarıklık dışında vurgulanan bölge yoktur. Figürinlerin genel yapısında katı ve sert anlatım söz konusudur. Yüzler yuvarlak, yüz uzuvları küçük işlenmiştir. İst-055 düz saçlı ve sakalsız betimlenmiş, İst-006 ile İst-069 kıvırcık saç ve sakallıdır. Sakal şakaklara doğru uzanarak saçın devamı gibi görülür. Her üç örnekte de saça takılan diadem nedeniyle, başı çepeçevre dolanan bir bant görünümü almıştır.

Üç figürin, küçük farklılıklar dışında himationu benzer tarzda giyinmiştir. Sıttan gelen ve göbek üzerinde oluşan katlanma ile birlikte giysi İst-055 örneğinde tekrar omza yönelirken diğer iki örnekte sol kolun altına gelir ve omuzdan gelen parça ile burada kıstırılır. İst-055 ve İst-069 örneklerinde giysi diğer örneğe göre daha dökümlüdür. İst-055 sol bacağını ileri çıkararak alt bölümde sağa yönlenen yay kıvrımlar oluşturmuş, İst-006 ise dikine kıvrımlarla diğerlerinden farklılaşır.

---

[500] LIMC VIII (1997) 346 vdd. Nr. 293.

Korunabilmiş kaidelerine bakıldığında İst-069 düz ve dikdörtgen bir silme üzerinde durmaktadır. İst-006 örneği de düz bir silme üzerinde durur ancak; bu silme ile birlikte silindirik bir altlık üzerine monte edilmiştir.

"Khiton ve Himation Giyen" İst-073 örneği himationun altına khiton giymesi ile tipolojik olarak diğerlerinden ayrılır. İst-006 ve İst-069 örneklerinde olduğu gibi sol bacak sabit diğeri hafif dizden bükülerek yana açılmıştır. Baş sağa dönük, yüz uzun ve geniştir. Buna bağlı olarak uzuvlar iri işlenmiştir.

Dionysos'un belirteçleri:

Üzüm salkımı: Hellen pantheonunun dışarıdan gelen yabancı tanrısı Küçük Asya kökenlidir. Nysa Bölgesinin en önemli üretimi olan asmayı beraberinde getirmiş[501], ve ayrılmaz bir belirteci olmuştur. Eserler içerisinde İst-006, İst-055, İst-069 örnekleri sol ellerinde üzüm salkımı taşımaktadırlar. İst-049 ise başına sarılı asma çelengi ile belirlenmiştir.

Kantharos: İçki kabı olarak kullanılan çift kulplu kantharos, Dionysos ve kültü ile ilgili her bireyin kullanabileceği ve belirteç olarak adlandırılacağı kap olarak bilinir. Kolları korunamamış örneklerde görülmeyen kap İst-069 örneğinde, düzeltilerek yassılaştırılmış elin üzerine yerleştirilmiş olmalıdır. Dionysos törenlerine katılanların ellerinden düşürmediği önemli nesnelerdendir.

Asa (Thyrsos): Asaleti yüksek ve önemli tanrı ve/veya tanrıçalar ellerinde asa bulundurmaktadırlar.

[501] Simon 1969, 287 Res. 279; Walter 1971, 358 Res. 332.

III.1.8. Eros: Sevgi ve aşkı isteyenlere koşan Eros, Hellen dünyasında Aphrodite ve Ares,'in çocuğu olarak tanımlanır.Homer destanlarında anılmayan Eros ilk kez Arkaik vazo sanatında ortaya çıkar[502]. Tek başına kült sahibi değildir, Aphrodite ile birlikte anılır. Hellenistan Thespiai Bölgesi'nde adına bir kült kurulduğu varsayılmaktadır. Latin ve Roma dünyasında Amor ve Cuido olarak bilinir ve anılır. Elinde taşıdığı yay ve ok ile aşk kıvılcımları saçar, bazen de meşale taşıyan betimlemeleri görülür.

III.1.8.1. Eros-Oturan: Oturan Eros betimlemeleri de kendi aralarında farklılıklar göstermektedir. Bazen bir kaide üzerinde, bazen de yere oturabilmektedir.

Kon-004 Eros, oturan (Lev. 60, a-c)

Korunduğu Yer : Konya Müzesi
Müze Env. No. : 331
Buluntu yeri : Bozkır-Bademli
Durumu : Heykelcik ve kaide ayrı dökülmüş, oturak ve figür sonradan lehimlenmiştir. Sarı metalden olan eser bronzlaştırılmaya çalışılmış gibi.
Ölçüler : yük: 8 gen: 2 cm. Kaide: 5x5. 3 cm. ağırlık: 530 gr.
Tamamı korunmuş.

Alt ve üstü birer silmeyle çevrili, dikdörtgen prizma kaidenin sağ kenarına, yuvarlak bir tabure monte edilmiştir. Kaidenin ucundaki bu tabureye dik oturan figürin, bacaklarını yere paralel uzatmış, dizlerden büküp ayakları üst üste koyarak aşağı sarkıtmıştır. Sağ ayak üste solun üzerine atılmıştır. Her iki kol dirseklere dek gövdeye yapışık, daha sonra bükülerek ileriye yönlenir. Göbeğin üzerine yerleştirdiği kabı, parmakları açık iki eliyle sıkıca kavramıştır.

Boyun çok kısa fakat kalın, yüz yuvarlak, yanaklar dolgun, uzuvlar küçük, ağız açık işlenmiştir. Dalgalı saç, geriye ve yana taranmış, tepeden alna düşen küçük bir topuz yapılmıştır. Saçın yanlarda kalan bölümü kıvırcık bukleler yapmış, ensede ise küt kesimle düz bitirilmiştir.

Gövde tombul, göbek hafif şişkindir, kol ve bacaklar bu dolgunlukla paralel verilmiştir. Sırtında, köprücük kemiğinden daha alta uzanan bölgeden iki geniş simetrik kanat çıkmakta, ve üstü geniş, alta doğru daralan bir form almaktadır. Kanatların dış yüzleri çizgisel işlenmiştir.

---

[502] Eros mitolojisi için bkz.: RE VI (1907) 484 vdd. bkz. Eros (Waser).

Kanatları ve saç işlenişi ile kolay tanımlanan Eros her iki eliyle kavradığı kabı gövdesine yapıştırmış, sıkı sıkıya sarmış gibidir. Geniş karınlı ve geniş ağızlı bu kap, asma bağlarında üzüm toplayan Eros'un kullanmış olduğu dinos olmalıdır. Lahit ve vazolarda bağ bozumu sırasında betimlenen Eros, bu kap ile görülmektedir[503].

Ant-020 Eros, oturan (Lev. 60, d, e)

Korunduğu Yer : Antalya Müzesi
Müze Env. No. : 1. 13. 82
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, siyah patina. Gövdede ve sırtta kalçaya dek yeşil oksidasyon kaplı.
Ölçüler : yük: 5. 3 gen: 3 cm. ağırlık: 88 gr.

Sağ kanat köke yakın yerden, sol kanat uçtan, sol ayak bilekten kopuk, sol bacağın bilekle diz arasından bir parça kesilmiş, yüz detayları aşınmış. Oturduğu nesne eksik.

Oturur durumdaki figür, bacaklarını yere paralel ileri uzatıp, sol ayağını sağın üzerine atarak aşağıya sarkıtmıştır. Gövde ve başı cepheden verilmiş figürün, her iki kolu gövdeye yapışık aşağıya sarkmakta, dirsekten bükülerek yukarı yönelmektedir. Her iki eliyle geniş bir nesneyi altından kavramış ve bu nesneyi de ağzına götürmüştür[504].

Gövde atletik yapılıdır, boyun yok denecek kadar kısa, baş ise iridir. Tombul yüzde burun narin, gözler iri işlenmiş görünmektedir. Tepe ve alın saçları alnın üzerinde topuz yapılmış, geri kalanı belirgin olarak ayrılıp taranmıştır. Omuzların arkasından çıkan kanatlar, form olarak da yalın ve düzdür, çıkış noktaları simetrik görünmemektedir.

Eros'un, iki eliyle ağzına götürdüğü nesne çoklu flüt olmalıdır ve yaptığı eylemle de bunu çalmaya çalışmaktadır[505]. Yukarıda tanımlanan her iki Eros figürini İ.S. 2. veya 3. yüzyıla tarihlenmelidir.

SH-061 Eros, oturan (Lev. 61, a-c)

Korunduğu Yer : Müzesi
Müze Env. No. : 5656
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Döküm, patina iyi durumda.

---

[503] Bağ bozumu betimlemeleri için bkz: P. Kranz, Jahreszeiten-Sarkophage (1984) Lev. 51vdd;LIMC III (1986) 855 vdd. Nr. 976. 952 vdd. Nr. 18.

[504] Reinach, RSt. II, Lev. 436 Res. 2; Comstock-Vermeule 1971, 70 Res. 73; Mansuelli, Uffizi I 134 Res. 99; 138 Res. 103;

[505] Comstock-Vermeule1971, 70. Yazar figürinin çoklu flüt çalabileceğini söyler.

Ölçüler : yük: 5 gen: cm. ağırlık: 50 gr.

Oturduğu nesne dışında tamamı korunmuş olan eser, nitelikli ve özenli bir işçilikle yapılmış.

Oturur durumdaki figürin, açık bacaklarını dizden büküp, ayaklarını üst üste koyarak aşağıya sarkıtmıştır. Gövde cepheden betimlenmiş, üst gövde sola, baş ise sağa döndürülerek yukarı bakması sağlanmış ve bu eylemle sırtta ters bir yönlenme oluşturulmuştur. Sağ kol omuzdan yana açılarak önce yere paralel duruma gelmiş, sonra dirsekten bükülerek yukarı yönlenmiştir. El parmakları açık, avuç karşıya bakmaktadır. Sol kol omuzdan yana açık önce aşağıya sarkar, sonra dirsekten bükülerek ileri uzanır. Bu elinde parmakları aralık, avuç içi gövdeye dönüktür.

Tombul yapılı gövdede göğüs ve göbek vurgulanarak şişkin verilmiş, boyun uzun ve kalın, baş orantılı, yüz ve uzuvlar küçük ve narin işlenmiştir. Tamamı geriye taranan saçın bir bölümü ile alnın üstünde, ucu kalkık küçük bir topuz yapılmış, geri kalanı yanlarda havalandırılarak yeleye benzetilmiştir[506].

Mısır örneği, yere oturuşu dışında SH-061 örneği ile çok benzeşir. Kolların durumu, başındaki başlık ve çıplaklık gibi özelliklerde birbirlerine yakındırlar[507]. Genel yapıda benzer örnek[508]

Bavai örneği Eros-Genius olarak nitelendirilmiştir. Saç yapısı ve ellerin duruşu aynıdır[509]. Saçın tepede küçük topuz yapılması, taranan uzun saçın çocuk yapısı ile ilişki olmasındandır.

SH-064 Eros-Oturan (Lev. 62, a-d)

Korunduğu Yer : Sadberk Hanım Müzesi

Müze Env. No. : 5689

Buluntu yeri : Bilinmiyor

Durumu : Boş döküm, patina genelde iyi, kırık yere kurşun konmuş.

Ölçü : yük: 6. 5 ağırlık: 100 gr.

Sağ kol bilek üstünden, kanatları kökünden kopuk, oturduğu nesne yitik, yüz aşınmış.

---

[506] Hill 1900, Lev. 15. Saç düzenlenişi çok benzer.

[507] Ridder 1913, 56 Lev. 30 Res. 350; 90 Lev. 44 Res. 639. Mısır örneği Hellenistik Dönem'e tarihlenmektedir: Reinach, RSt II, Lev. 486 Res. 5.

[508] J. Petit, Musee du Petit Palais. Bronzes antiques de la collection Dutuit, grecs, hellenistiques, romains et de l'antiquite tardive (1980) Nr. 29 Res. 29.

[509] Faider-Feytmans 1957, Lev. XV Res. 63. Ayakta fakat eller aynı hareketi yapmakta. Saç yapısı benzer. Eros-Genius olarak nitelendirilmiş.

Oturur durumdaki figürin, kalçanın alt kenarı ile yere temas etmektedir. Nesnenin kenarına geçici olarak oturmuş gibidir. Baş, sağ yandaki bir nesneye bakmak için o yöne çevrilmiş, bu eyleme uyan gövde de sağa hafif dönük betimlenmiştir. Sol bacak yere paralel ileri uzatılmış, sonra dizden hafif bükülerek aşağı sarkıtılmıştır. Sağ bacak ise dizden bükülerek gövdeye çekilmiş, diz yükselmiştir. Sağ kol omuzdan yana açılarak aşağı sarkıtılmış, dirsekten bükülen kol başa yönelmiştir. Sol kol dirseğe dek gövdeye yapışık, sonra bükülerek içe yönelir, omzuna dayadığı yaklaşık "L formlu" çoban değneğini eliyle kavramıştır.

Gövde tombul, göğüs ve göbek ayrıca şişkin işlenmiştir. Kol ve bacaklar dolgun yapıya paralel verilmiş ancak gövdenin genel yapısına göre kısa kalmıştır. Omuzlar ve bel geniş, kalça dolgun yapılıdır. Boyun kısa ve kalın, gerdan sarkık, baş gövdeye oranla büyüktür. Tombul yüzde uzuvlar küçük ve narin işlenmiştir. Geriye taranan saç, yanlarda ve ense üzerinde kıvırcık lüleler yapar.

Louvre örneği ile oturuş, gövde ve özellikle saç yapısı gibi detaylarda benzeşmektedir[510]. Trier örneği de figüre yakın benzerlikler göstermektedir[511]. Londra örneği ise eserle çok yakın benzerlikler içerisindedir Yüksek bir kaide üzerinde benzer bir oturuş ve dönüş içerisinde görülen Eros sol elindeki nesne ile farklılık gösterir[512].

Yuvarlak yüz yapısı, kıvırcık saç Commodus veya Caracalla'nın çocukluğunu betimleyen bir örnek olabileceğini gösteren özelliklerdir. Bu örneklere göre eser İ.S. 2. yüzyıla tarihlenir.

SH-063 Eros-Oturan. (Lev. 63, a-c)

Korunduğu Yer: Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No.: 5688
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Tamamı korunmuş, bir yere oturuyor.
Ölçü : yük: 3. 5 ağırlık: 75 gr.
Dolu döküm, patina iyi durumda, konservasyon yapılmış.

Bacaklarını yana açarak bir hayvan üzerinde oturur durumda betimlenmiş çocuk heykelciğinin bacakları yere paralel ileri uzanmakta, dizden bükülerek aşağı sarkmaktadır.

---

[510] Reinach, RSt II Lev. 452 Res. 6; Ridder, age. 87 Lev. 43 Res. 614 (Roma Dönemi).
[511] Menzel 1966, 21 vd. Lev. 47.
[512] LIMC III (1986) 866 Nr. 131a.

Sağ kol omuzdan yana açılarak aşağı sarkar, elinde kantharos tutmaktadır. Kap bacağa temas etmektedir. Omuzdan yana açılan sol kol ise dirsekten bükülerek ileri uzanır ve elinde iri bir üzüm salkımı tutar. Üçgen formlu salkım aşağı sarkarak bacağa dek uzanır. Gövde dolgun, göğüs bölgesi daha kabarıktır. Boyun yok denecek kadar kısa, sağa aşağı yönelen baş oldukça iri verilmiştir.

Eros'un bu tipoloji ve ikonografide betimlenmesi daha çok bağ bozumu konulu lahitlerde görülür[513]. İ.S. 3. yüzyıla tarihlenmelidie.

III.1.8.2. Eros-Uçan. Bu kümede de uçan veya henüz yere inmekte olan Eros betimlemeleri yer almaktadır.

SH-019 Eros-Uçan (Lev. 64, a, b)

Korunduğu Yer : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No. : 5670
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, korozyonlu, konservasyon görmüş.
Ölçü : yük: 4. 5 ağırlık: 40 gr.

Sol kol dirsekten, sağ kol dirsek altından, sol kanat kökten kopuk, yüz detayları tamamen aşınmış.

Uçar durumdaki figürin, baş ve üst gövdeyi geriye atmış, bacakları dizden bükerek geriye çekmiştir. Gövde yay gibi gerilmiş, başın zorlanırcasına geriye yönlenmesi sonucu figür düşecekmiş gibi görünür. Sol kol omuzdan yana açık, ileri yönlenmiş, korunmuş sağ kanadı açıktır.

Gövde dolgun, göbek ve kalça şişkin verilmiştir. Boyun çok kısa, baş gövdeye oranla büyüktür. Ortadan ikiye ayrılıp geriye taranan saç, alnın üzerinde iki lüle yapmıştır.

Eros, bu betimlemesi ile daha çok takılarda görülür[514]. Suriye buluntusu olan örnek ise serbest figür olarak en yakın benzeridir[515]. Bir gemme üzerinde ise Eros bu kez benzer duruşta, ok atarken betimlenmiştir[516]. Tarihlemek için yeterli detay yoktur.

---

[513] LIMC III (1986) 930 Nr. 976; 946 vdd. Nr. 67a-b.
[514] age, 904 vd. Nr. 200. Bir küpede betimlenen Eros, başın geriye atılması dışında, gövde yaylanması olarak benzer örnektir.
[515] age, 965 vd. Nr. 59.
[516] age, 974 vd. Nr. 142 (İ.S. 1. yy.).

SH-020 Eros, uçan (Lev. 64, c, d)

Korunduğu Yer : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No. : 5671
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Boş döküm, patina tamamen aşınmış.
Ölçüler : yük: 5. 5 gen: cm. ağırlık: 60 gr.

Sağ kol omuz altından, her iki bacak diz üzerinden, sol kanadın büyük bölümü ve sol elin parmakları kopuk, yüz ve gövde detayları aşınmış.

Figürin, hareketli bir duruş sergilemektedir. Tüm gövde ve bacaklar cepheden, baş sola dönük ve yukarı bakar durumdadır. Gövde kalçadan itibaren yaylanarak sağa yönlenmiş, baş da bu eyleme bağlı kalmış ve bir yarım yay çizmiştir. Sol kol, omuzdan yana açılıp yukarı kaldırılmış, dirsekten bükülerek yere dik getirilmiştir[517]. El parmakları aşınmış olsa da kapalı olduğu ve bir nesne tuttuğu anlaşılmaktadır.

Gövde dolgun fakat atletik yapılıdır. Boyun kısa, baş gövde ile orantılıdır. Kıvırcık saç geriye taranıp ense üzerinde sonlanır, bu bölümde kıvırcık lüleler görülür. Sırtta, köprücük kemiği üzerine monte edilen kanatlardan korunmuş olan sağdaki, eni az, geriye doğru uzun ve yalındır.

İzlenebildiği kadarı ile giysi sağ omuzdan öne gelip sol göğüs bölümünü açıkta bırakarak arkaya yönlenir. Bel hizasında kabararak harekete uyum sağlamıştır. Göbek üzerinde görülen yuvarlak sırtlı kıvrım sağdan sola, yaylanmaya koşut yükselir. Göbek altında görülen aynı karakterde birbirine paralel, aşağı doğru iç bükey iki kıvrım giysinin genital bölgede sonlandığının işaretidir. Kalçalar üzerindeki kabarıklık giysiye ait olmalıdır.

Eros bu hareketiyle meşale taşıyan örneklere benzemektedir[518]. Duruş benzerliği içerisinde olan örnekler de vardır[519]. Baltimore örneği ise esere en çok benzeyen örnek olarak değerlendirilmiştir[520]. İ.S. 2. yüzyıla tarihlenir.

SH-021 Eros-Uçan (Lev. 65, a, b)

Korunduğu Yer : Sadberk Hanım Müzesi

---

[517] Benzer örnek için bkz. Fleischer 1967, Lev. 57 Res. 101.
[518] Sol elinde meşale, sağ elinde yuvarlak bir nesne taşıyan örnek için bkz. Reinach, RSt V 184 Res. 3.
[519] Boucher 1973, Nr. 8. Duruş ve ellerin durumu çok benzer. Eli yuvarlatılmış, bir nesne tutmuş olması gerekir; Duruşu ve ellerin durumu benzeyen bir başka örnek. S. Boucher, Les bronzes-figures antiques, Musee Denon, Chalon-sur Saone (1983) 61 vd. Nr. 36 vd.
[520] D. K. Hill, Catalogue of Classical Bronze Sculpture in the Walters Art Gallery. Baltimore (1949) Lev. 15 Res. 59.

Müze Env. No. : 5664
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, patina silinmiş, konservasyon görmüş.
Ölçüler : yük: 10 gen: cm. ağırlık: 160 gr.

Sağ ayak bilekten, sağ el parmakları kopuk, yüzün sağ yarısında aşınmalar var, diğer yerler korunmuş. El ve ayak parmaklarında ince işçilik yapılmamış. Sağ kanadın alt bölümünde bulunan delik daha sonra açılmış olmalı. Oraya takılan bir iple asıldığında figür dengede duramamakta.

Figürün her uzvu hareket halindedir. Tüm gövde, bacaklar cepheden verilmiş, baş ise hafif sağa çevrilip yukarı kaldırılmıştır. Gözler, uzaklara bakmaktadır. Sol bacak gergin olarak ileri uzatılmış ve topuğunun ucuna basmaktadır. Sağ bacak ise dizden çok az bükülerek geriye çekilmiştir. Sağ kol omuzdan yükselerek yana açılmış, dirsekten geniş bir açı ile bükülüp yukarı kaldırılmıştır. El açık, parmakları kapalıdır, bir nesne (meşale) tutmuş olmalıdır. Sol kol dirseğe dek gövdeye yakın, daha sonra yana ileri açılır. El parmakları yapışık, avuç içi yere bakar durumda açık ve gergin durmaktadır.

Çok kısa boyna ve gövdeyle orantılı başa sahip figürinin tombul yüzünde gözler ve ağız narin, burun ise geniş işlenmiştir. Saçları toplanmış, alnın yukarısında, başın ortasına gelen bir kakül-topuz oluşturulmuş, geri kalanı genişletilerek geriye taranmış, enseyi örtecek şekilde, yele gibi bir görünüm kazandırılmıştır[521]. Bu düzenleme, figürinin yaptığı eylem ile ilgili, yani uçuşunu destekleyen bir anlatım olmalıdır.

Çıplak gövde dolgun verilmiş fakat atletik yapılıdır. Özellikle vurgulanan uzuv yoktur. Bacak ve kollar gövdenin dolgunluğuna uyumludur. Sırtta, köprücük kemiklerinden çıkan ve yanlara açık iki kanat bulunur. Bele kadar uzanan kanatların yukarısı daha geniş, kenarları yuvarlatılmıştır. Üst bölümde çizgisel tüy ve telek işlenmiştir.

Eros'un bu betimlemesi farklı yerlerden bir çok benzer bulmaktadır[522]. Louvre örneği ile duruş ve gövde yapısı ile benzeşir[523]. İ.S. 1.-2. yüzyıla tarihlenmiştir.

---

[521] Saç düzenlenişindeki benzerleri için bkz. Boube-Piccot 1969, 211 Lev. 157 Res. 2; LIMC III (1986) 860 vd. Nr. 55 b; Kellner-Zahlhaas 1993, Lev. 52 vd.

[522] Reinach, RSt. II Lev. 446 Res. 2; de Ridder 1913, 86 Lev. 43 Res. 611 (Roma Dönemi); Fleischer 1967, Lev. 51-55 Res. 90. 92. 95; Boube-Piccot 1969, 211 Lev. 157 Res. 2; 272 Lev. 220; M. Velickovic, Petit bronzes figures romains au Musee National. Beograd (1972) Lev. 79 Nr. 1. Çok benzer örnek: LIMC III (1986) 860 Nr. 55b. Baltimore örneği, duruşu, gövde ve saç yapısı çok benzer; Kellner-Zahlhaas 1993, Lev. 52 vd.

[523] Reinach, RSt II, Lev. 446 Res. 2; de Ridder 1913, 86 Lev. 43 Res. 611 (Roma Dönemi).

SH-038 Eros-Uçan (Lev. 65, c, d)

Korunduğu Yer : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No. : 5687
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, sarı metal, patina korunmuş.
Ölçüler : yük: 6. 5 gen: cm. ağırlık: 60 gr.

Tamamı korunmuş. Nitelikli bir eser gibi görünen figürün kol, göğüs gibi detayları ince işçilik göstermez.

Tamamı cepheden betimlenen figürinin her uzvu hareketlidir. Gergin ve az öne çıkarılmış sağ bacağın üzerine ağırlığını veren gövde dik ve geriye esnemiştir. Baş gergin ve az yukarı kaldırılmıştır. Sol bacak, dizden bükülerek geri çekilmiş yere parmakları dik gelecek şekilde basmaktadır. Sağ kol omuzdan yana açılıp yere paralel uzanır, dirsekten bükülerek yukarı dik yönlenir. Baş hizasına gelen elinde, silindirik bir meşale tutmaktadır. Sol kol ise yine omuzdan yana açılıp aşağı yönlenir, dirsekten bükülerek öne uzanır, avucuna oturmuş bir güvercini tutmaktadır.

Boyun çok kısa, baş ise verilmiştir. Yuvarlak hatlı yüzde yanaklar şişkin, gözler iri, burun ve ağız küçük işlenmiştir. Saç düzenlemesi ilgi çekici bir tarzda yapılmıştır. Alından geriye sıkıca taranan saçın bir tutamı ile alnın üstünde kelebek formlu küçük bir topuz yapılmış, geri kalanlar kulak yanlarına ve enseye taranmıştır. Ensede üst üste iki katlı, dörder dikdörtgen bölüme ayrılmış saç düzeni kulak altlarına kadar devam etmektedir.

Gövde tombul, göbek hafif şişkindir. Bacaklar bu yapıya uygun fakat kollar zayıf ve gereğinden uzun verilmiştir. Sırtta, köprücük kemiklerinin altına bağlı kanatlar geriye uzarken az da yanlara doğru açılır. Kenarları düz, aşağı kısımları girintili işlenmiştir.

Eros bu hareketler içerisinde, uçuşunu tamamlamış, yere inmek üzere gibi görünmektedir. Bir önceki eserle aynı özellikleri gösterdiğinden verilen örneklerle de benzerliği bulunmaktadır. Aynı döneme tarihlenir.

SH-069 Eros-Uçan (Lev. 66, a-d)

Korunduğu Yer : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No. : 5665
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, yeşil patina, konservasyon görmüş.
Ölçüler : yük: 11.5 gen: cm. ağırlık: 450 gr.

Sol bacak dizden, sol el bilekten kopuk, kanatları gövdeye yakın bölümlerden kırık, sağ el parmaklarının da uçları kopuk, sol kol restorasyon görmüş.

Uçar durumdaki figürin, öne uzatılan sabit sol bacağın üzerinde gövdesiyle hafif öne hamle yapmış, sağ bacağını da geri çekerek yere parmak uçlarıyla basmıştır. Bu eylemlerle dengeyi sağlarken, sol kolu gövdeye yapışık ve geri çekilmiş, bu harekete uygun olarak üst gövdenin sol bölümü de hafif geriye dönmüştür. Başın sola dönük yukarı bakışı bir önceki eylemle ilişkilidir. Dirsekten bükülerek ileri ve hafif yana yönlenen kol yere paralel duruma gelir, kol üzerinde khylamis ve çoban sopası taşır. Sağ kol omuzdan yana açılırken yükselerek ileri yönelir. Diğer örneklerde olduğu gibi yarı kapalı elinde meşale taşıyor olmalıydı.

Boyun kısa ve kalın, baş gövdeyle orantılı verilmiş, yüz yuvarlak, yanaklar tombul uzuvlar narin işlenmiştir. Geriye taranıp toplanan saçın bir bölümüyle ense üzerinde ortada bir fiyonk-topuz, arkada ensenin yukarısında küçük bir topuz yapılmış, geri kalanı ise enseye taranmıştır. Yanlarda ve ense üzerinde kabarık, kıvırcık lüleler oluşmuştur.

Çıplak gövde dolgun, göğüs ve göbekler şişkin verilmiştir. Bacak ve kollar bu yapıya uygun, bel kalın, kalça dolgun işlenmiştir. Omuzların arkasından çıkan kanatlar dik (açık) durumdadır.

Önceki Eros figürleriyle benzeşir, bu nedenle daha önce verilen karşılaştırma örnekleriyle benzerliği bulunmaktadır. Gövdenin, yukarıda incelenen iki örneğe döre daha tombul verilmesi, dönemsel değil bölgesel özellik olmalıdır. İ.S. 2. yüzyıla tarihlenir.

III.1.8.3. Eros-Harpokrates: Eros ve Mısır kökenli Harpokrates'in birleştirilmesi ile tapınım gören tanrı bilinen Eros görünümünden ayrılır. Harpokrates, Mısır'ın gök tanrısı olan Horus'un özel bir tipidir[524]. Tanrının çocukluğu betimlenmiştir. İkonografisi de Eros'dan farklıdır. Sol elinde bereket boynuzu taşır, bazı örneklerde de ona yaslanır. Figürün sağ eli genellikle çenesine veya ağzına yakın durmaktadır. Bazı örneklerde başında, İsis ile bağlantılı başlık bulunabilmektedir.

[524] Harpokrates için bkz. RE 7 (1912) 2410 bkz. "Eros"

Afy-002 Eros-Harpokrates. (Lev. 67, a-c)

Korunduğu Yer : Afyon Müzesi
Müze Env. No. : E 6182
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Tek parça, içi boş döküm. Sol bacak dışında patina oksidasyonludur. Temizlenip korozyon önlenebilir.
Ölçüler : yük: gen: cm. ağırlık: 50 gr.

Sağ kanadın bir parçası, sağ elin ve iki ayağın parmakları kopuk, yüz detayları aşınmış, diğer yerler korunmuş.

Ayakta duran figürin, gövde ağırlığını sabit sağ bacağa vererek, dizden hafif büktüğü sol bacağı az öne çıkarmıştır. Sağ ayak yere tam basarken, sol ayak hafif dokunur. Gövde sağ kalçaya doğru esnerken, üstte tekrar doğrulur, baş sola döndürülüp hafifçe yere eğilir. "S duruş" görülen gövde sola doğru meyillidir. Kon-005 örneğinde olduğu gibi bir nesneye dayanmış olmalıdır[525]. Sol kolun kalkık durumu da bu tespiti desteklemektedir. Sağ kol dirseğe dek gövdeye yapışık, sonra bükülerek göğse doğru yönlenmiş ve el çenenin altında durmuştur. Sol kol omuzdan yana açılmış, dirsekten bükülerek ileri yönelmiştir. Belirsiz bir nesne tutmaktadır. Benzer örneklere göre kolun üzerinde giysi parçası, elinde de bereket boynuzu taşıması beklenmelidir.

Boyun çok kısa, baş gövdeyle orantılıdır. Tombul yanaklı yuvarlak yüzde, yüz detayları seçilememektedir. Geriye sıkı taranan saç toplanmış, geri kalanı ile ense üzerinde geniş kütleli lüleler oluşturulmuştur. Bu düzenleme şakaklara dek uzanmaktadır. Tepede kalın ve sivri bir nesne durmaktadır. Tüm Eros betimlemelerinde olduğu gibi Harpokrates'in saçı taranarak toplanmış, ve tepede küçük bir topuz yapılmıştır.

Louvre örnekleri ile duruş, elin ağza götürülüşü, başındaki ponponlu başlık gibi özelliklerde çok benzeşir[526]. İ.S. 2. veya 3. yüzyıla tarihlenmelidir.

SH-073 Eros-Harpokrates. (Lev. 67, d-f)

Korunduğu Yer : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No. : 5694
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, patina oksidasyonlu ve kirli. Temizlik ve konservasyon gerek.
Ölçüler : yük: 8 gen: cm. ağırlık: 170 gr.

Kaide kayıp, sağ el parmakları belirsiz, başın sol yanı aşınmış.

---

[525] C. Bayburtluoğlu, "Arykanda Kazısı" Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri 2, 2004, 8 Res. 4.
[526] Reinach, RSt II, Lev. 483 Res. 5 (Roma Dönemi); de Ridder 1913, 54 Lev. 29 Res. 335 (Hellenistik Dönem) 89 Lev. 44 Res. 629;

Kendisine ait olmayan bir kaide üzerinde ayakta duran figür "S duruş" içerisindedir. Sağ bacak sabit ve gövde ağırlığını taşımakta, sol bacak yarı gövde genişliğinde yana açık, dizden bükülü ve profildendir. Gövde cepheden, baş sağa dönüktür. Sağ kol omuzdan yana açılıp, dirsekten bükülerek çene altına yönelir. Sol kol dirseğe dek gövdeye yapışık, sonra bükülerek ileri yönelir. Omzuna yasladığı bereket boynuzunu ve giysiyi taşımaktadır.

Boyun kısa, baş gövdeyle orantılıdır. Yüz yuvarlak, yanaklar dolgun ve uzuvlar narin işlenmiştir. Yüze gülümseme yayılmıştır. Aşırı kıvırcık saç, başın her yerinde seyrek kaba lüleler yapmıştır.

Gövde dolgun ve atletik yapılıdır. Uzuvlarda tombulluğun vurgulanmadığı görülür. Kanatları yoktur. Sol omuz üzerine tutturulan giysi kol üzerine gelir, bir kez dolandıktan sonra aşağıya sarkıtılır. Giysinin dış kısmında geniş aralıklı kırlangıç kuyruğu kıvrımlar görülür.

Farklı yerlerde bulunmuş yakın benzer örnekleri bilinmektedir[527]. Napoli buluntusu olan örnek, kanatları dışında benzer özellikler gösterir. Sol kolunu bir kütüğe yaslamış, elini ağzına götürmüş olan Harpokrates, SH-068 örneğindeki eksiklikleri tamamlayan bir örnektir[528].

Gövdenin plastik işlenişine karşın, uzuvların ve geçişlerin sert verilmesi ile Roma Dönemi'ne tarihlenmelidir.

Feth-007 Eros-Harpokrates. (Lev. 68, a, b)

Korunduğu Yer :Fethiye Müzesi
Müze Env. No. : 2736
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, patina iyi durumda.
Ölçüler : yük: 4. 3 gen: 2. 3 cm. ağırlık: gr.

Yüz detayları aşınmış, el parmakları belirsiz, diğer yerler korunmuş. Sağ bacak diğerine göre daha kalın işlenmiş.

---

[527] Comstock-Vermeule 1971, 97 Res. 103; Yakın benzeri için bkz. V. P. Vassiliev, "Statuettes en bronze de la Severeanu (Bucarest)" Akten der 10. Internationalen Tagung über Bronzen Freiburg 18-22 Juli 1988 (1994) 429-434 Res. 2.

[528] LIMC III (1986) 1022 Nr. 572.

İki ayağı sığacak büyüklükte, yuvarlak ve kalın bir kaide üzerinde ayakta duran figürin "S duruş" içerisindedir. Sağ bacak sabit ve gövde ağırlığını taşımakta, sol bacak ise dizden hafif bükülüdür. Gövde ve bacaklar cepheden, baş hafif sola dönük ve yukarı bakar durumdadır. Sol kol omuzdan yana açılır, omzuna yasladığı bereket boynuzunu taşımaktadır. Sağ kol dirseğe dek gövdeye yapışık, daha sonra bükülerek başa doğru yönlenir, el çenenin altında durmaktadır.

Boyun yok denecek kadar kısa, baş gövde ile orantılıdır. Yuvarlak yüzde yanaklar tombul, uzuvlar küçük işlenmiş görünmektedir. Ortadan ayrılıp geriye taranan saç, önce yanlara yönlendirilmiş, ense üzerinde ise tekrar aşağıya doğru kalın dişli tarakla şekillendirilmiştir. Bu uygulama çizgisel ve döküm sonrası yapılmış olmalıdır. Tepeye Harpokrates başlığı oturtulmuştur. Çıplak gövde dolgun verilmiş, göbek ve kasık ile kalçalar vurgulanmıştır. Kanatlar verilmemiştir.

Eros'un yakın benzer örnekleri bulunmaktadır[529]. Dolgun fakat katı işlenişi, uzuvların sert geçişi ve saçların döküm sonrası çizgisel işlenişi nedeniyle İ.S. 3. yüzyıl sonrasına tarihlenmelidir.

III.1.8.4. Eros-Diğer: Alt küme oluşturulamayacak ve tipolojileri adlandırılamayan Eros figürinleri bu kümede değerlendirilmişlerdeir.

SH-023 Eros. (Lev. 68, c-e)

Korunduğu Yer : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No. : 5696
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Sarı İçi boş döküm, patina iyi durumda, konservasyon görmüş.
Ölçüler : yük: 11 gen: cm. ağırlık: 375 gr.
Eserin tamamı korunmuş. Mobilya aksamı olarak kullanılmış olmalı.

Üstü daha küçük iki aşamalı dairesel bir kaide üzerinde, fil ayağına bağlı bir bitkinin ikiye ayrılmasıyla içinden çıkan figür, her iki eliyle bu bitkinin yanlara açılan parçalarını tutmaktadır. Kasık ve kalçalarıyla başlayan gövdenin bacakları henüz bitkinin içindedir. Gövde baş cepheden verilmiş, her iki kol omuzdan yanlara açılarak bitkiye yönelmiştir.

[529] Karşılaştırma için bkz. Ridder 1913, 54 Lev. 29 Res. 333 (Basse-Mısır örneği Hellenistik Dönem'e tarihlenmektedir);Bieber 1915, 75 Res. 256. (bronz) Bayburtluoğlu, age. 8 Res. 4. Yakın benzeri için bkz. Vassiliev, age. 429-434 Res. 2, 4.

Boyun kısa ve kalın, yüz yuvarlak, gözler ve burun narin işlenmiştir. Yarı açık dudaklarda bir gülümseme vardır. Ortadan ayrılıp yanlara ayrılan saçın bir bölümü ile alnın üstünde, ortada fiyonk-topuz oluşturulmuş, geriye kalanı aşağı ve yanlara taranmıştır. Yüzün yanlarında kıvırcık lüleler şeklinde aşağı sarkan saç, tepeden enseye düz taranmıştır.

Çıplak gövde dolgun verilmiş, kollar da bu yapıya uygun güçlü işlenmiştir. Köprücük kemiği üzerinden çıkan kanatlar birbirine birleştirilmiş, altta ise bir parça ile kalçalara monte edilmiştir. Üst kesimleri yuvarlak, altları ise düz işlenen kanatlar, bu düzenlenişle hem sağlamlaştırılmış, hem de kullanıldığı nesneye monte edilebilmesi sağlanmıştır.

Esere profilden bakıldığında, fil ayaklı bir Eros öne hamle yapar durumda görülmektedir. Bu tür betimlemelerde figürlerin Eros olarak tanımlamaları değişmemektedir[530]. Bazen de farklı tanımlamalar yapılabilmektedir. Paris ve Kahire örneklerinde Manfrini, eserleri Eros-Bacchus olarak değerlendirmiştir[531]. Ancak; söz konusu her iki Eros üzüm salkımı taşırken, SH-023 örneğinde böyle bir özellik yoktur. Londra örneği, aslan ayağına bağlı bir bitkinin ikiye yarılması ile içinden çıkan Eros'u betimlemesi ile SH-023 örneğine çok benzer[532]. Dionysos konulu bazı lahitler üzerinde de Eros, bir bitkinin içinden çıkarken betimlenmiştir[533].

[530]Babelon 1895, Nr. 458 (aynı örnek); C. C. Edgar, Greek Sculpture, Catalogue General des Antiquites Egyptiennes du Musee du Caire (1903) No. 27. 698; V. Stais, Marbres et Bronzes du Musee National Athenes V. I (1910) 325 Res. 7562 (bronz); de Ridder 1913, 41 Lev. 75 Res. 1678 (Cherchell örneği).

[531] I. Manfrini-Aragno, Bacchus dans les Bronzes Hellenistiques et Romains (1987) 149 vdd. Res. 318 (Paris) Res. 319 (Kahire). Bu bronz örnekleri yazar, Eros-Bacchus olarak değerlendirmiştir. Her ikisi de elinde üzüm salkımı tutar;

[532] H. B. Walters, British Museum Bronzes (1899) 203 No. 1161; LIMC III (1986) 867 Nr. 156.

[533] LIMC III (1986) 972 vdd. Nr. 129 ve 195 örneklerinde Eros'un bitki içerisinden çıkışı işlenmiştir.

Değerlendirme: Çalışma konusu eserler içerisinde **"Eros-Harpokrates"** olarak tanımlanan figürinlerin hepsi ayakta ve rahat bir duruş içerisinde betimlenmişlerdir. Ant-007 gövde ağırlığını sabit sağ bacak üzerine verip sağ kalçaya esnerken, sol kolu ile bir ağaç kütüğüne yaslanmıştır. Sağ kolu omuzdan sol göğüs üzerine gelir ve el çene altındadır. Afy-002 ile Feth-007 duruş olarak küçük ayrıntılar dışında birbirlerine çok benzemektedirler. Her ikisi de "S duruş" içerisindedir. Afyon Erosu'nun gövdesi sağ kalça üzerine biraz fazla esnemiştir ve başı sola bakmaktadır. Sağ kolları omuzdan sağ göğüs üzerine yönlenmiş, eller çene altındadır. Sol kolların biraz yukarı kalkık olması nedeniyle bu iki figürinin de, Kon-005 ve Ant-007 örneklerinde olduğu gibi sol yanlarında duran bir nesneye dayanmış olabileceğini düşündürtmektedir. Her ikisinin kol altlarındaki açıklık bu eylem için yeterli görünmektedir. SH-068 örneği, "S duruş" içerisindedir ve aynı yöne esnemiştir. Sol bacağının yana fazla açılıp profilden verilmesi, diğer örneklere göre farklı bir durumdur. Duruşuna göre, herhangi bir nesne ile ilişki içerisinde olduğu pek söylenemez. Yanındaki nesneye dayanması söz konusu olsa bile, bereket boynuzunun konumu nedeniyle, bu eylemi ancak eliyle yapmış olmalıdır.

Gövde yapıları incelendiğinde, Afy-002 ile Feth-007 örneklerinin, dikkat çekecek kadar birbirine benzediği görülür. Her ikisi de dolgun yapılı, göbek ve kasık bölgelerinin şişmanlığı ayrıca vurgulanmış, boyunları yok denecek kadar kısa, baş ve yüz yapıları da aynı derecede tombuldur. Fethiye Eros'unun sol bacağı daha dolgun verilmiş, üretimden kaynaklanan hatalı bir uygulama olmalıdır. SH-068 örneği dolgun fakat, yukarıda anılan iki örneğe göre daha atletik yapılıdır. Gövdede fazlalık ve vurgulanmış bölge yoktur. Boyun yapısı da diğerleri gibi değil, normal ölçülerde işlenmiştir. Kon-005, daha narin ve atletik yapılıdır, diğer üç örneğe göre zayıf olarak değerlendirilebilir. Ant-007 ise içlerinde en zayıf olanıdır, yüzey kirliliğinden ayrıntılar seçilememektedir. Sırt yapılarına göre, Afyon ve Fethiye örneklerinin kalça ile bacak dolgunlukları diğerlerine göre daha belirgindir. Kon-005 zayıf yapısına rağmen SH-068 örneğine göre, kalçaları yuvarlak ve dolgun işlenmiştir.

Erosların baş yapılarında da gövde yapısına paralellik görülmektedir. Kon-005 zayıf gövdesine uygun olarak zayıf yüz yapılıdır. Yüz uzuvları yüze ve diğer örneklere göre biraz iri işlenmiştir. Afy-002, Feth-007 ve SH-068 örneklerinde tombul yüz ve küçük işlenmiş uzuvlar görülür. SH-068 yüze yayılan gülümseme ile diğerlerinden ayrılır. Kon-

005 örneği dışında kalan dört örneğin başında Harpokrates başlığı bulunmaktadır. Konya Eros'unun, bu başlığı taşımaması ile Harpokrates örneklerinden ayrı değerlendirilmesi gerektiği düşünülebilir. Ancak, figürinin sağ kolu, diğer örneklerde olduğu gibi omuzdan göğse yönlenmekte ve eli çene altında durmaktadır. Elin bu şekilde çene altında duruşu, Harpokrates'e özgü bir eylemdir ve parmağını ağzına götürmüş olarak yorumlanır.

"Eros-Uçan" olarak adlandırılan kümede yer alan örnekleri, bacak ve ayakların durumuna göre "Havada" ve "Yerde" olmak üzere iki farklı eylem içerisinde değerlendirmek daha anlaşılır olacaktır. SH-019 ile SH-020, duruşları gereği havada olmalıdır. Gövdeyi zorlarcasına geriye esnemiş olmaları, korunmuş olan SH-019 örneğine göre bacakların dizden bükük, ayak parmaklarının yere doğru olması bu iki figürinin havada betimlendiğini göstermektedir[534]. SH-020 sol kolunu omuzdan itibaren yukarı kaldırmıştır[535].

SH-019 dolgun gövdeli, kısa boyunlu ve iri başlı, SH-020 ise atletik gövdeli, orantılı boyun ve baş yapılıdır. Saçın diğerine göre daha uzun olduğu SH-019 örneğinde, alnın üzerinde ikiye ayrılıp kabarık bir şekilde yana taranan bir düzenleme içerisinde olduğu görülmektedir.

"Yerde" olarak nitelenen SH-021, SH-038 ve SH-069 örnekleri duruşlarında benzerlik gösterirler. Öne çıkarılan bacakları gergin ve ayaklar yere tam, geriye çekilen ve dizden hafif bükülü olan diğer bacakta ise ayaklar yere parmak uçları ile basmaktadır. SH-021 ve SH-069 sağ bacağını geri çekerken SH-038 örneğinde geri çekilen sol bacak olmuştur. Sağ kol her üçünde de omuzdan yana açılmış, dirsekten bükülerek yukarı yönelmiştir. Dirsekten bükülme SH-069 için daha az olmuştur. Üç örnekte de farklı olan, sol kolun durumudur. SH-021 gövde yanında aşağı sarkıtıp avucunu yere bakacak şekilde tam açarken, SH-038 kolunu yana açıp, dirsekten bükerek ileri yönlendirmiştir. Elinde kavradığı güvercini sıkıca tutmaktadır. SH-069 ise, dirseğe dek gövde yanında tuttuğu kolunu daha sonra bükerek ileri uzatmıştır. Kolunda chylamis ve çoban sopası taşımaktadır. Her üçünde de gövde ve baş cepheden verilmiştir.

Üç örneğin gövde yapısı birbirine yakın dolgunlukta işlenmiş, SH-038 örneği ise zayıf ve oransız kol yapısı ile farlılaşmıştır. Göbek ve bacakların, sırtta ise kalçaların dolgunluğu

---

[534] Vazo resimlerinde Eros'un bu duruşunu gösteren betimlemeleri bulunmaktadır: LIMC IV (1988) Lev. 33 Res. 8.
[535] age, Nr. 14.

gövdenin yapısıyla uyumludur.Kanatlar yaklaşık aynı yerlerden çıkmakta ve hepsinde açık durumda bulunmaktadır.

Yok denecek kadar kısa boyunları, iri başları ve tombul yanaklı yüzlerinde uzuvlar küçük işlenmiştir. Geriye taranan saç, alnın üzerinde fiyonk topuz yapıldıktan sonra enseye ve yanlara yönlendirilmiştir. Saç yapıları arkada farklılık gösterir. SH-021 ense ve yanlarda uçuşan yele formunda düz taranmışken, SH-038 de ense üzerinde iki sıra kalın ve dörtgen kütleler şeklinde düzenlenmiş diğerinde ise ense üzerine kabartılarak taranmıştır. SH-038 ile SH-069 un şakaklar üzerinde kıvırcık lüleler görülürken diğerinde yoktur.

SH-069 Eros'u sol koluna dolayıp aşağı sarkıttığı chylamisi ile diğer örneklerden ayrılır. Salt chylamisi nedeniyle benzerlik gösterdiği diğer örneklerden ayırıp farklı bir küme içerisinde değerlendirilmemiştir.

Belirteçleri:

Meşale: Aphrodite ile birlikteliği dışında birçok tanrı ve olayda yer alan Eros, bazen meşale taşırken betimlenmiştir[536].

Bereket boynuzu: Mısır tanrısı Harpokrates tarafından gelen belirteçtir. Mısırın önemli tanrısı Horus'un çocukluğunu temsil eden Harpokrates, bereket boynuzunu bazen taşımakta bazen de (ağır gelmiş olacak ki) ona yaslanmaktadır.

[536]Eros'un heykel sanatı eserlerinde meşele taşıyan örnekleri az sayıdadır. Bunun nedeni korunamamasından kaynaklanmış olmalıdır. Kabartma ve lahitlerde daha fazla sayıda görülmesi bu olasılığı güçlendirir. Örnekler için bkz. LIMC III (1986) 882 vdd. Nr. 387 (heykel) 950 vd. Nr. 112a. 113 (lahitler).

III.1.9. Men. Attis, Mithras ve Sabazios gibi doğu kökenli olan Men, Hellenistik Dönem'den itibaren Akdeniz havzasında tapım ve saygı görmüştür. Küçük Asya'da Lydia ve Phrygia[537] bölgelerinde daha etkin olduğu, aynı dönemler içerisinde Kıta Yunanistan'da da kültünün varlığı bilinmektedir[538]. Giysi ve belirteçlerinde doğulu özellikleri aynen kabul edilmiş, hiçbir değişiklik yapılmamıştır. Kollu elbise, pantolon ve Frig başlığı karakteristik giysileridir. Genelde omuzlarında görülen ay, sol elinde taşıdığı kozalak ve sağ eliyle kavrayıp yere dayadığı mızrak en belirgin belirteçleridir. Sol ayağını bazen bir boğa kafası bazen de horoz üzerine koymaktadır.

Khitonik özellikli olan tanrı mezar ve aile koruyuculuğu yanında bereket sağlayıcı misyon da üstlenmiştir. Magna Mater, Attis, Sabazios ve Mithras gibi diğer tanrılarla birleştirilerek (Synkretism) bölgesel kültler oluşturulmuştur. Pisidia Antiocheia kentinde ünlü bir tapınağı olduğu bilinir ve Strabon, Sillyon ya da Perge de Men tapınağı olduğunu söylemektedir[539]. Ele geçen Men betili sikke yoğunluğundan, kültünün Küçük Asya üzerinde oldukça yaygın olduğu anlaşılmaktadır[540].

Tanrının kabartma, sikke ve plastik betimlemeleri yaygındır, ancak araştırma kapsamındaki müzelerde küçük bronz Men örneğine fazla rastlanmamıştır. İncelenen dört eserin tamamı Antalya Müzesi deposunda bulunmaktadır. Ayakta ve atlı olarak iki farklı şekilde betimlenen Men figürinleri iki ayrı küme altında değerlendirilmiştir.

III.1.9.1. Men Ayakta: Bu kümede şimdilik tek eser bulunmaktadır. Tanrı ayakta durmakta, bir elini yukarı kaldırırken diğerini de ileri uzatmaktadır. Frigya, Lydia, Pisidya ve Lykia bölgelerinde kültünün yaygın olduğu bilinmektedir. Men'in bu tipolojisi kabartma, heykel veya heykelcik olarak yapılmış ve ayrıca sikkeler üzerinde de betimlenmiştir[541].

---

[537] Der Neue Pauly 7 (1999) 1210 vd. bkz. Men (Pe)
[538] D. Salzmann, "Neue Denkmäler des Mondgottes" IstMitt 30, 1980, 261 vd.
[539] Der Neue Pauly 7 (1999) 1210 vd. bkz. Men (Pe)
[540] Kabartma ve plastik eserlerinin sayısı sikkeye göre şimdilik daha azdır.
[541] V. H. Barclay, A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum. Lydia (1964) Lev. XX Nr. 9 (Nysa, Elegabalus sikkesi) Men ayakta betimlenmiş, sağ eliyle phile, sol eliyle de asasını tutmaktadır. Sikke üzerindeki betimlemeler için bkz: von Aulock 1977, 43 vdd. Lev. 28 Nr. 1149. 1152. 1158. 1165 (Pappa-Tiberiopolis, A. Pius); 112 Lev. 26 Res. 1098. 1116. 1118 (Palaiopolis, Caracalla); LIMC VI (1992) Nr. 62 (Laodiceia 2. 3. yy).

Ant-016 Men (Lev. 69, a-c)

Müze : Antalya Müzesi
Müze Env. No.: 2. 9. 99
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, yeşil- kahverengi patinada oksidasyon var, korozyon başlamış.
Ölçüler : yük: 9. 3 gen: 2. 4 cm. ağırlık: 130 gr.

Sağ kol dirsek altından, sol el bilekten, sağ ayak bilek yukarısından kopuk. Sol ayağın bastığı nesne, ayak bileği ile birlikte tahrip olmuş.

Ayakta duran figürün sağ bacağı sabit ve gövde ağırlığını taşımakta, sol bacağı dizden bükülü ve az öne çıkarılmış, önünde duran bir nesneye basmakta. Gövde dik, baş hafifi sola dönük verilmiştir. Sağ kol omuzdan yana açılarak yukarı yönlenir, yere dayalı bir asayı kavramış ve ona yaslanmış olmalıdır[542]. Sol kol dirseğe dek gövdeye bitişik aşağı sarkar, dirsekten büküldükten sonra ileri yönlenir. Bu elde de bir nesne taşıması söz konusudur. Bazı örneklerde phiale[543], bazılarında ise kozalak taşırken görülmektedir[544]. Antalya buluntusu olan bir başka örnekte de Men kozalak taşırken betimlenmiştir[545].

Boyun kısa ve güçlü, baş gövde ile orantılı verilmiştir. Yüz yuvarlak, uzuvlar orantılı ve narin işlenmiştir. Başlığın dışında kalan saç, alnı çevreler ve düz olarak geriye taranmıştır. Gövde plastik ve atletik yapıdadır.

İçerisine giydiği khiton uzun kollu, üzerine aldığı üst giysi ise kolsuzdur. Diz altına dek uzanan üst giysi "V" yakalıdır, göğsün hemen altında bir kuşakla esnek bir şekilde sıkılmıştır[546]. Sağ kalçadan gelen sarmal bir tomar göbeğin altından geçerek sol diz üzerine gelir ve buradan aşağı sarkar[547]. Yakadan başlayan düz ve hacimsiz kıvrımlar göbek altına doğru genişleyerek ve hacim yitirerek uzanır. Sağ bacağın yanlarında, giysinin öne çekiştirilmesi ile enlemesine ve geniş üç sıra kıvrım oluşmuştur. Her iki omuzda giysiye monte edilmiş, sivrilerek başa doğru yönlenen parçalar, tanrının belirteçlerinden olan aydır.

[542] LIMC VI (1992) 466 vdd. Nr. 62. 82. 86 vd. 94 vd.
[543] age. 463 vdd. Nr. 24-28. 32.
[544] age. Nr. 34-38. 65 vd.
[545] age. Nr. 87.
[546] age. Nr. 87. 89.
[547] age. Nr. 89.

Başa sıkıca oturan başlık, frig tipinde ve öne eğilen iri ponponludur. Başlığın arkalığı enseye dek uzanır.

Figür bu özellikleri nedeniyle Men olarak tanımlanmıştır. Başındaki frig tipi başlık, omuzlarında taşıdığı ay, bir elinde kozalak bulundurması ve sol ayağını bir nesnenin üzerine koyması tanrı Men'e ait özelliklerdir. Ayağı ile bastığı nesne bazen boğa başı, bazen bir horoz, bazen de bir kaplumbağa olabilmektedir.

Plastik ve atletik verilmiş gövdesi, giysinin modeli, aşınmış kıvrımların Antoninler sonrası dönemin eserlerine benzemesi Ant-016 örneğinin İ.S. 2. yüzyıla tarihlenmesini gerektirmektedir[548].

III.1.9.2. Men-Atlı: Tanrı, at üzerinde ilerler durumda görülmektedir. Belirteçlerinden en önemli ve belirleyici olanı omuzlarındaki ay betimlemeleridir. Küçük heykel dışında kabartmave sikke üzerinde de görülmektedir[549]. Buluntuların çoğunluğu Phrygia, Pamphylia ve Lykia bölgelerindendir. Atlı Men kültünün yerel tanrılarla birleştirilmesi sonucu farklı tapımlar oluşturulmuştur.

Ant-033 Men-Atlı (Lev. 69, d, e)

Müze : Antalya Müzesi
Müze Env. No.: 1. 12. 89
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Kahverengi-yeşil patina, konservasyon görmüş.
Ölçüler : yük: 8 gen: 4. 8 cm. ağırlık: gr. Atın boyu 5. 8 cm.

Atın ön ayakları toynak üstünden kopuk, ağzının sağ tarafı aşınmış, sol kulağı ve kuyruk kökten kopuk. Figürün yüzü biraz aşınmış.

Atın duruşu anormal, ön ayaklar havada, arka ayaklar dik durmakta. At üzerinde duran figür ayaklarını yana açmış, atın gövdesine değmemektedir. Sağ kolu, omuzdan yana açılarak yukarı yönelir, dirsekten bükülüp dik olarak kaldırır. Elinde tamamı korunamamış belirsiz bir nesne tutmaktadır. Sol kol, gövdeden yana açılarak aşağı sarkmakta, uçuşan pelerini taşımaktadır. Bilekten içe bükülen el hafif kapanmış, bir nesne taşıdığı anlaşılmaktadır[550].

---

[548] age. Nr. 89.
[549] age. 468 vdd. Nr. 96. 100 (kabartma) 108-112 (sikkeler üzerindeki Atlı Men betimlemeleri).
[550] Lykia Bölgesi'nin sevilen Heros/Tanrısı Kakasbos gibi elinde kılıç ya da sopa bulundurmaktadır.

Gövde dik, baş hafif sola dönüktür. Gövde, kol ve bacaklarda hiç esneme yoktur, katı ve cansız işlenmiştir. Boyun çok kısa, baş orantılıdır. Yuvarlak yüzde uzuvlar küçük işlenmiştir.

Sağ omza tutturulmuş chylamis, sol göğsü örterek kol üzerine gelir, kola bir kez dolandıktan sonra aşağıya sarkıtılır. Kollarla aynı doğrultuda görülen giysi kaskatı durmaktadır. Belki de atın hızlı gittiği, giysinin uçuştuğu vurgulanmaya çalışılmıştır. Omuzlardan yukarı ve yana doğru sivrilerek uzanan ay betimlemeleri giysi ile bağlantılıdır. Gövdenin diğer yerleri ise çıplaktır.

Gövdenin zayıflığı, uzuvların geçişlerindeki keskin yapı eserin, genel olarak niteliksiz işlendiğini ve buna bağlı olarak yerel atölye üretimi olduğunu düşündürtmektedir. Ele geçen ve örnek verilen sikkelerin büyük çoğunluğu İ.S. 2. ve 3. yüzyıl tarihlidir. Figürinin de bu tarihlere verilmesi uygun görünmektedir.

Ant-025 Men-Atlı (Lev. 70, a-c)

Müze : Antalya Müzesi
Müze Env. No.: 4. 12. 89
Buluntu yeri : Kumluca-İdebessos
Durumu : Dolu döküm, kahverengi patina. Korozyon yok.
Ölçüler : yük: 4. 7 gen: 6. 9 cm. ağırlık: 80 gr. Atın boyu 5. 8 cm.
Atın sol ön ayağının toynağı, arka iki bacağı kökten, kuyruğun alta kıvrılan ucu kırık ve noksan. Binicinin başı boyun kökünden, sağ kol dirsek yukarısından, sol el bilekten kopuk.

At üzerinde geriye doğru kaykılarak oturan figürinin aşağı sarkıtmış olduğu her iki bacağı dizden hafif bükülüdür. Kollar aşağı doğru sarkmaktadır. Gövde yapısı dolgun olan figürin giysili ve pantolonludur. Omuzdan katı bir şekilde sarkan pelerin aşağı doğru genişlemekte ve uçuşmaktadır.

Atın gövdesi ince boynu uzundur. Yeleleri döküm sonrası çiziklerle işlenmiştir. Kuyruk, arkaya doğru incelir fakat katı verilmiştir. At üzerinde betimlenen figürin, uçuşan pelerini ile yukarıda incelenen Ant-033 örneğine benzemektedir. Bölgede Men kültünün varlığı bilinir. Bu figürinin de "Men Atlı" olduğu düşünülmektedir[551].

[551] Sikkede atlı Men için bkz. von Aulock 1964, Lev. 110 3387 vd. (Alia, III. Gordian) Her iki örnekte de Men ve at sol profilden verilmiş, sol omuzda çift ağızlı balta taşır; İ. Delemen, "Lykia-Kabalia-Pisidia Bölgesinden Roma Dönemi Dioskurlar ve Tanrıça Kabartmaları" Belleten LIX , 1995, 295-321 Lev. 1-9;

Yukarıda incelenen Ant-033 örneği ile benzer özelliklerdedir, aynı tarihlere verilmelidir.

Değerlendirme: "Men atlı" kümelemesinde yer alan iki örneğin at üzerinde oturuşları arasında bazı farklar görülür. Ant-025 geriye esneyerek oturmuş, bacaklarını ata dayamıştır. Parmak uçları yere doğrudur. Ant-033 ise dik oturmakta ve bacaklarını yana açmaktadır. Sanki ara sıra atı mahmuzlayıp, daha hızlı gitmesini sağlamaya çalışmaktadır. Gövdede görülen diğer eylemler de bu isteği destekler görünmektedir. Sağ kolun, hamle yapmak üzere yukarı yönlenişi, sol kolun gövdeyi dengede tutmaya çalışması ve giysinin aldığı şekil söz konusu eylem için uygun durumdadır.

Her iki figürinin giysisi birbirine benzemez. Ant-025, yuvarlak kesimli yakasız ve kısa kollu dökümlü bir tunik, üzerine de kalın kumaştan bir pelerin giymiştir. Pantolon, bu giyinişi tamamlamaktadır. Ant-033 ise sağ omuzda sabitlenip sol göğsü örterek, sol omza yönlenen ve buradan kol üzerine sarkan bir chylamis giymiştir. Pantolonsuzdur ve gövdenin diğer yerleri de çıplaktır.

Men ayakta olarak adlandırılan Ant-016, sabit sağ bacak üzerine gövde ağırlığını verip sol bacağını dizden bükerek ayağı ile de bir hayvanın üzerine basmıştır. Sağ eliyle yere dayadığı mızrağı kavramakta, açık avucun yukarı bakması nedeniyle sol elde çam kozalağı taşımaktadır. Aynı duruşu bir başka Antalya buluntusu eser de göstermektedir. Leiden Müzesi'nde korunan Men, sol ayağı ile bir kaplumbağa üzerine basmakta, sol elinde de bir çam kozalağı taşımaktadır.

Her iki figürinin giysisi çok benzemektedir. İçlerine uzun kollu khiton, üzerlerine de sol omza tutturulan himation giymişlerdir. Khitonun göğüs altında sıkılmasını sağlayan kemer Ant-016 da esnek ve fiyonklu, Leiden örneğinde ise sıkı ve düzdür. Farklı kılan bir başka uygulama, sırttan sağ kalçaya gelip, oradan da sol dizin üzerine yönlenen himationun katlanmış kenarında görülür. Leiden örneğinde katlanma düzdür, kenarlar sarmalanmamıştır. Bu nedenle kıvrım görülmez. Ant-016 da ise bu kenar sarmalanmış ve yuvarlak bir tomar formunu almıştır. Kalın ve hacimli kıvrımlar, derin kanallarla belirginleştirilmiştir. Himationun ön bölümünde fazla kıvrım görülmezken, Leiden örneğinde sol bacağın yukarı kaldırılmasıyla, birbirine paralel ince sırtlı ve derin kanallı

---

a.y, Lykia-İdebessos'ta bulunmuş olan bronz adak heykelcikleri. Prof. Dr. A. Erzen'e Armağan (1996) 197-212; a.y, "Anatolian Rider-Gods" Asia Minor Studien 35 (1999) 57 vdd. Lev. 19 Res. 318. 321. 323. 330.

verev kıvrımlar oluşmuştur[552]. Himation, Leiden figürininin sol omuz ve kol arkasına temas etmezken, Ant-016 da kolun arkasını sarmaktadır. Khiton üzerinde dikine ve ince kıvrımlar her ikisinde de benzeşir, Leiden örneğinin göbeği üzerinde oluşan kıvrım diğerinde görülmez[553].

Belirteçleri:

Ay: "Ay tanrısı" olmasından ötürü tanrının karakteristik belirtecidir. Omuzların hemen üzerinden yükselen ay bezemesi bazen giysiye aplike edilmiş olarak görülür.

Çam kozalağı: Genellikle sol elinde taşıdığı meyve, bereketi ve yeniden doğup üremeyi simgelemektedir.

Boğa başı: Ayağını üzerine bastığı boğa başı kuru kafa değil canlıdır. Kendisine sunulan kurbanları kabul edişini simgelemiş olmalıdır.

Horoz: Boğa başı gibi aynı değerlendirme içerisinde yer almalıdır. Bazen tanrının ayağının dibinde, bazen de altında betimlenmiştir.

[552] LIMC VI (1992) 467 Nr. 87.
[553] Giysinin genelinde görülen hafif aşınma nedeniyle bu ayrıntının kaybolmuş olasılığı bulunmaktadır.

III.1.10. Attis: Kybele'nin oğlu ve/veya sevgilisi olarak bilinen Attis, Pesinus tapınağında tanrıça ile birlikte yaşamış ve tapınımı orada başlamıştır[554]. Geç Hellenistik Dönemden itibaren kültü İtalya ve özellikle başkent Roma da yaygınlaşmıştır. İncelenen eserler içerisinde örneği az olan tanrılardandır. Ayakta duran figür giyimli betimlenmiştir.

İst-089 Attis (Lev. 71, a-c)

Korunduğu Yer : *İstanbul Arkeoloji Müzeleri*
Müze Env. No : 88-27
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, yüzeyde kirlilik var.
Ölçüler : yük: 5. 6 gen: 2. 7 cm. ağırlık: 45 gr.
Sağ ayak bilek üzerinden, sol ayak parmakları uçtan kopuk, başlığın tepesi kırık, yüz aşınmış, kaide eksik.

Ayakta duran figür, gövde ağırlığını sabit sağ bacak üzerine vererek hafif sağa esnemiştir. Sol bacak dizden bükük, az öne çıkmış ve yere parmak uçları ile basmıştır. Bu hareketlerle başın sağa döndürülmesi ile gövdedeki yumuşak "S duruş" tamamlanır. Sağ kol omuzdan yana açılarak aşağı sarkar. Açık olan avucunda phiale benzeri yuvarlak bir nesne tutmaktadır. Sol kol, dirseğe dek gövdeye yapışık aşağı iner, dirsekten bükülerek ileri yönelir. Elinde bir nesne tutmaktadır.

Boyun uzun, baş gövde ile orantılı verilmiş, oval yüz dolgun işlenmiştir. Başlık nedeniyle saç detayları görülmez. Giysili olan figürün gövdesi dolgun ve plastik, uzuvlar orantılıdır.

İçerisindeki kısa tunik üzerine, bilek hizasına dek uzanan bir manto giymiştir[555]. Göbekten itibaren mantonun önü açık olduğundan iç giysi ve pantolon görülmektedir[556]. Üst giysi, dökümlü ve kalın bordürlü bir "V yaka" oluşturmuş, aşağıya doğru birbirine paralel yumuşak sırtlı kıvrımlar yapmaktadır. Sağ omuzdan göbek üstüne doğru ilerledikçe incelen kıvrım üst giysiye, göbek altındaki, dışa büyüyen "V" formlu kalın ve içi dolu kıvrımlar ise iç giysiye aittir. Pantolon ile ilgili fazla detay görülmez, sol bacak, diz bölgesinde aşınmıştır, bilek üzerinde kumaş yoğunluğu görülür.

---

[554]Attis mitolojisi için bkz.: LIMC III (1986) 22 vdd.; Der Neue Pauly 2 (1997) 248 vd. bkz. Attis (G. B.).
[555]LIMC III (1986) 24 vd. Nr. 14 Giysi düzenlenişi olarak en çok benzeyendir, Nr. 216 örneği de uzun giysilidir.
[556]Attis, betimlemelerinin çoğunda pantolonlu olarak görülür. Benzer örnek için bkz. age. Nr. 114.

Başlık, öne kıvrılan ponponlu ve arkalıklıdır. Başı tamamen örter ve omuzlar üzerinden aşağıya dökümlüdür. Figür her iki elinde de birer nesne taşımaktadır. Sağ elinde tympanon[557], sol elinde de bunu çalmak için pedum[558] bulundurmuş olmalıdır[559].

Uzun giysisi, ponponlu başlığı, sağ elindeki tympanonu nedeniyle figür Attis olarak değerlendirilmiştir. Attis, plastik ve kabartmalarda çocuk veya genç bir yüz ifadesi ile betimlenmiştir. Bu nedenle mutlaka sakalsızdır. Kybelenin doğurganlık özelliğinin ortaya çıkması için, Attis yaratılmış ve oğul ve/veya sevgili sıfatları yüklenmiştir. Bu özelliklerinden dolayı Attis, sakalsız ve genç, bazen de çocuk yüzlü betimlenmiştir.

Plastik yapısı, orantılı gövdesi, giysinin başarılı işlenişi nedeniyle eser Geç Hellenistik veya Erken Roma Dönemleri'ne tarihlenmelidir.

III.1.10.1. Diğer: Benzer tipolojide olup kesin olarak tanımlanamayan figürin, bu başlık altında incelenmiş, karşılaştırmalar yapılarak olasılıklar değerlendirilmiştir.

Silf-013 Attis? (Lev. 71, d, e)

Korunduğu Yer : Silifke Müzesi
Müze Env. No. : 2691
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, yeşil patina iyi korunmuş. Sağ kol üzerinde yeşil oksidasyon oluşmuş.
Ölçüler : yük: 7 gen: 3. 3 cm. ağırlık: 130 gr.
Baş boyun kökünden, sol kol omuz altından kopuk, diğer yerler korunmuş.

İnce silme bir kaide üzerinde cepheden betimlenen figür ayakta ve rahat bir duruş içerisindedir. Sağ bacağı sabit ve gövde ağırlığını taşımakta olan figürinin sol bacağı ise dizden bükülü, sağ ayağın üzerinden geçirilerek yana uzatılmış ve rahat bir şekilde parmak uçlarına basar durumdadır. Sağ kol omuzdan yana açılmış, dirsekten bükülüp tekrar gövdeye yönelerek, elin tersi ve bilekten bele dayanmıştır. Sağ el ve parmaklar normalden iri yapılmıştır. Figür, sol yanında duran bir nesneye sol kolu ile yaslanmış olmalıdır.

Narin yapılı figür, orantılı uzuvlara sahiptir[560].Giysinin tamamen örtmesi nedeniyle gövde ve kas yapısı görülmemektedir.

---

[557] Bu nesnenin benzer örnekleri için, age. Nr. 87.
[558] age. Nr. 248.
[559] Attis, elinde çoklu flüt, tympanon ve pedum bulundurabilmektedir. Sağ elindeki nesnenin formu tympanona çok benzer, bu nedenle sol elindeki de pedum olmalıdır.

İçine uzun kollu bir khiton ile pantolon giymiş, üzerine de kalın kumaştan himation almıştır. Yere dek uzayan ve bel hizasında yırtmaç gibi açılan himation sol bacağın dışarı çıkmasına olanak tanımış ve pantolonun görünmesini sağlamıştır. Üst gövdede her iki omuzdan göbek bölgesine uzanan kalın kıvrımlar yanında göğüs çevresinde de ince kıvrımlar oluşmuştur. Sol bacağın hareketine koşut olarak gelişen kıvrım, kasıktan sağ bacağın üst bölümüne yönlenir. Pantolon, daha ince bir kumaş veya deriden dikilmiş, bilek üzerinde boğumlanmıştır. Khitonun kollardaki görünümü sarmal kıvrımlarla belirgindir. Arkada ise omuzlardan alta doğru kalın katlanmalar, aşağıya yere dek uzayan kalın ve derin kıvrımlar görülmektedir. Ayakkabının formu ve bağcıkları için fazla detay görülmemektedir.

Figür tipolojik olarak incelendiğinde, benzer şekilde duran birçok tanrı ve tanrısalın farklı örneklerine yakınlık göstermektedir. Örneğin Eros bu tipoloji içerisinde fazlaca betimlenmiştir[561]. Verilen örnekler ikonografik olarak değerlendirildiğinde ise Eros'un, yarı çıplak veya çıplak betimlenmiş olduğu görülür[562]. Silifke örneği tamamen giysilidir. Eros örnekleri içerisinde tipolojik ve ikonografik açıdan en yakın örnek olarak Paris Louvre Müzesi'nde bulunan eser gösterilebilir[563]. Giyimli, sol yanında bulunan bir nesneye dayanmış, sol bacağını sağ bacak üzerinden geçirerek yere basmış ve sağ elini de beline dayamıştır. Ancak, Silifke eserinin arkasında kanatların varlığı ile ilgili hiçbir iz veya parça bulunmamaktadır.

Figür tipolojik olarak Mithras betimlemelerini de çağrıştırmaktadır. Yine küçük farklılıklarla birlikte aynı duruşla görülen birçok Mithras örneği bulunmaktadır[564]. Bu örnekler içerisinde bazen sol ayak bazen de sağ ayak diğerinin üzerinden geçirilmiş, ellerin durumu ise Silifke örneğine göre (özellikle sağ el) farklı hareket etmiştir. İkonografik olarak yakın benzerlikte giysilerle betimlenmiş örnekler vardır[565].

Bunlar dışında tipolojik örnek arandığında Artemis betimlemelerinden de benzerlerini bulmak olasıdır. Giysili ve ayakkabılı Artemis, kolunu bir nesneye dayayıp ayaklarını da

---

[560] Bele dayanan sağ el bu oranı bozan tek uzuvdur.
[561] LIMC III (1986) 25 vdd. Nr. 47a. 909 vdd. Nr. 675. 957. 989 vd.; Stephanidou-Tiberiou 1993, Lev. 47 vd. örneklerinde aynı tipolojide fakat küçük farklılıklar göstermektedir.
[562] Stephanidou-Tiberiou 1985, 95 No. 20; Stephanidou-Tiberiou 1993, Lev. 47.
[563] LIMC III (1986) 931 Nr. 990.
[564] LIMC VI (1992) 615 vdd. Nr. 500-511. 527 vd. 531. 534 vd. 542. 670.
[565] Babelon 1895, 285 Res. 665.

çapraz atarak bazen de elini beline dayayabilmektedir[566]. Giysi benzerliği olmayan bu örneklerde figürün kadın olduğu belirgindir. Silifke örneğinde ise kalın giysiler nedeniyle cinsiyet tam anlaşılamamaktadır.

Sunulan bu öneriler dışında aynı tipolojik betimlemelerle Apollon'u da görmek olasıdır[567]. Betimlemelerin genelinde duruş benzer, sağ elin hareketi ise farklılık gösterir. İkonografik olarak ise Apollon genelde çıplak veya yarı çıplak betimlenmiştir. Silifke örneği gibi giyimli değillerdir.

Reinach, Kahire Müzesi'nde bulunan benzer giysi içerisinde fakat daha hareketli bir eseri aktör olarak yorumlamıştır[568]. Uzun ve önden yırtmaçlı giysisi ile benzerlik göstermektedir. Tanagra buluntusu bir terrakotta, giysi ve tavır olarak Silifke örneğine benzer[569].

Başı kopuk olan eserin kimliğinin tespiti kolay olmamaktadır. Bu konudaki bir başka öneri de Attis betimlemeleridir. İkonografik betimlemede özellikle giysi modeli ile farklılıklar gösteren Attis örneklerinde tamamen kapalı olan giysiler yanında göbeği ve genital bölgeleri açıkta bırakan örnekler çoğunluktadır. Bu örneklerin yanında tamamen çıplak olan örnekler de mevcuttur[570]. Silifke örneğinin tipolojik benzerleri olan giysili örneklerde de giysi aynı özelliklerle betimlenmiştir. Pantolon ve ayakkabılar da Silifke örneğine benzer şekliyle görülebilmektedir[571]. Tipolojide ise küçük farklılıklar bulunmaktadır. Bütün örneklerde sağ elin duruşu Silf-013 ile farklı konumdadır, fakat Amphipolis Attisi tipolojik ve ikonografik olarak Silifke örneğine en yakın örnek olarak görülmektedir[572].

Floransa Müzesi'nde sergilenen bir eser, birçok özelliğiyle Silifke örneğini karşılamaktadır[573]. Gövde yapısındaki incelik, duruş, ayakların üst üste atılması, sağ elin

---

[566] Babelon 1895, 64 Res. 138; 77; LIMC II (1984) 660 vd. Nr. 496-498.

[567] Apollon betimlemeleri için bkz. LIMC II (1984) 257 vdd. Nr. 596; 397 vd. Nr. 192. 197 vd. 203. 206; 410 vdd. Nr. 517. 519. 522. 535.

[568] Reinach, RSt IV, 355 Res. 4.

[569] J. Charbonneaux, Les Terres Cuities Grecques (1936) 79 Res. 89.

[570] Büyük heykel olarak Londra dan iki örnek gösterilebilir. Bkz. Reinach, RSt I, Lev. 396 E, Res. 664 Lev. 664 K; LIMC III (1986) 28 vd. 101. Attis tamamen çıplak fakat tipolojik olarak en yakın örnektir.

[571] Reinach, RSt II, 791 Res. 7; LIMC III (1986) 24 vdd. Nr. 3. 17. 46. 117 (tamamen giyinik); 43 vd. Nr. 435; Stephanidou-Tiberiou 1985, Lev. 101; Comstock-Vermeule 1971, 463 Res. 676.

[572] LIMC III (1986) 27 Nr. 98.

[573] A. Adriani, Documenti e ricerche d'arte Alessandrina II (1948) Lev. XIII Res. 2; Mansuelli, Uffizi I 129 Nr. 92 Res. 92. Yazar Hermaphrodit olarak yorumlamakta ve Hellenistik Dönem'e tarihlemektedir; Bieber 1967, 90-241 Res. 333. Yazar, eserin Hermaphrodite olamayacağını söylemiş, adlandırmamayı tercih etmiştir.

kalça üzerine ters konması, giysinin düzenlenişi ve üst giysinin boyun altında oluşturduğu kıvrımlar ile bacaklara ilerlerken aldığı form her iki eserde de benzerdir. Sol kolun durumu hakkında yorum yapılamamaktadır. Fakat bu duruşta iken bir yere dayanma gereği duyulacağından Silifke örneğinde de sol yanda bir nesne beklenmelidir. Eserin, az da olsa sol yana doğru esnemesi de bu öneriyi desteklemektedir. Silifke heykelciğinin tipolojisi ve ikonografisinin tanımlanması Floransa örneği ile mümkün görünmektedir.

Eserin kimi temsil ettiği ise hala net değildir. Yapılan bu farklı değerlendirmelerle Silifke örneğini, ikonografisi benzer örnekler içerisinde kesin bir yere yerleştirmek kolay görünmemekte, herhangi bir belirtecin olmaması ve buluntu olarak bir konsept içermemesi de ayrı bir zorluk getirmektedir. Giysinin doğulu özellikler göstermesi, çok benzeyen Floransa örneğinin İskenderiye de bulunması nedeniyle Attis olabileceği önerisi en uygun tanımlama olarak görünmektedir.

Üç giysili figürün, giysi ve kıvrımlarındaki yüzeysel işçilik Roma Dönemi sonlarına doğru görülen eserleri çağrıştırmaktadır. İ. S. 3. veya 4. yüzyıla tarihlenir.

Değerlendirme: Ayakta betimlenen Attis heykelciği, Silifke örneğine göre duruşta farklılık gösterir. Sağ bacakları sabit ve gövdeyi taşıyan figürlerden İstanbul Attis'i sol bacağı dizden bükerek öne çıkarmış ve böylece dengeyi sağlamıştır. Silifke Attis'i ise sol bacağını dizden bükerek sağ bacağın üzerinden geçirmiş ve sol ayağın üzerine koymuştur. Sağ kolu gövdeden uzaklaşarak yana çılan İst-089 örneğine göre Silf-013 daha farklı bir eylem gösterir. Omuzdan yana açılan kol, dirsekten bükülerek tekrar gövdeye yönelir ve bel hizasında elin tersi ile bele dokunur. Sol kollarda da farklı uygulama söz konusudur. İstanbul Attisi gövdenin yanında aşağı sarkıttığı kolunu dirsekten bükerek ileriye yönlendirirken, Silifke Attisi ise aşağıya sarkıtmış görünür. Sağ kolun ve bacakların durumuna göre figür sol koluyla bir nesneye dayanmış olmalıdır[574].
Her iki örnekte de gövde yapıları plastik ve atletik, uzuvlar orantılı işlenmiştir.

Giysileri incelendiğinde figürlerin iç giysi ve mantonun yanısıra pantolon giydiği anlaşılmaktadır. İstanbul örneğinde bilek üzerine dek uzun olan üst giysi ince, Silifke örneğinde daha kalın kumaştandır ve yere değmektedir. Her ikisinin de önden yırtmacı vardır ve göbekten aşağı açılmıştır. Bacak ve kolların hareketi giysideki kıvrımları yönlendirmiştir.

Attis ve belirteçleri:

Başlık: Başa oturan tepeye doğru sivrilen konik formlu örme başlık Küçük Asya toplumlarının kullandığı bir giysidir. Özellikle İç kesimlerde Frig Uygarlığı'nın sembolü olacak denli kullanılmış olması bu nesneye "Frig başlığı" adının konulmasını sağlamıştır.

Uzun giysi: Erkeklerde uzun giysi Mezopotamya, İç ve Doğu Küçük Asya bölgelerinde daha sık görülen bir giysidir. Rahat hareketi sağlaması yanında yazın kavurucu sıcaktan, kışın ise soğuktan koruması nedeniyle benimsenmiş ve giyilmiştir.

Pantolon: Erkeklerin rağbet ettiği bu giysinin amacı uzun giysiye benzer. Rahat hareket etmek, doğal etkenlerden bacakları korumak için özellikle açık havada daha kullanışlıdır. Tekstilde hayli ileri olan Frigya da çok çeşitli giysi ve pantolon bulunması doğaldır. Pantolon giyiminde, Küçük Asya'nın iç bölgelerindeki karasal iklim koşullarının da etkisi olmalıdır.

---

[574] LIMC III (1986) 40 vdd. Nr. 389. 435 gibi örneklerde Attis sol kolu ile bir nesneye dayanmakta ve dinlenmektedir.

Tympanon ve pedum: Gizemli tapınım ve şölenlerin merkezi olan Pessinus Tapınağı'nda müzik aletleri, olmazsa olmazlar arasındadır. Çoklu flüt yanında vurmalı sazlar da kulllanılmıştır. Tympanon ve pedum ayrılmaz ikili olarak bu törenlerde yerini almıştır. Tympanon bugünkü def, pedum ise davul tokmağına benzemektedir.

III.1.11. Lar: Roma Panteonunun önemli tanrıları arasında yer alan tanrı Lar'ın kültü önce Roma daha sonra Hellenistan ve Küçük Asya topraklarına yayılmıştır. Özellikle Buğday ile tahıl ürünlerinin koruyuculuğunu ve bereketini sağlayan Lar, Küçük Asya da diğer tanrılar kadar taraftar toplayamamıştır. Çünkü bu toprakların bereketi Demeter gibi güçlü ve köklü bir tanrıça tarafından sağlanmıştır. Lar ve kültünün Roma İmparatorluğu'nda önemsenmesi, tahıl ihtiyacının büyüklüğünden kaynaklanmış olmalıdır[575].

Çalışma içerisinde Lar'ın tek figürini bulunduğundan alt küme oluşturulmamıştır.

İst-081 Lar (Lev. 72, a-c)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No. : 88-25
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, yassı biçimlendirilmiş.
Ölçüler : yük: 6. 4 gen: 4. 1 cm. ağırlık: 65 gr.
Sol kol omuzdan, sağ el bilekten, sağ bacak dizden, sol ayak bilekten kopuk.

Giysinin uçuşmasından da anlaşılacağı gibi figür hareketlidir. Lar betimlemelerinin ortak özelliğidir. Korunmuş sol bacak üzerinde yaylanan figürün gövdesinde sola doğru az bir dönme görülür. Omuzdan kopuk sol kol yukarıya yönlenmektedir. Benzer örneklerinden de anlaşılacağı gibi kaldırdığı sol elinde karakteristik özelliği ve belirteci olan bir rython taşıması beklenir[576]. Sağ kolu ise bileğe dek gövdeye yapışık aşağıya sarkmakta ve bel hizasında ileri doğru yönelmektedir. Bilekten itibaren kopuk elinde, belirteçlerinden phiale tutmuş olmalıdır[577]. Baş cephedendir ve gözler ileri bakmaktadır. Saçlar uzun ve dalgalı, arkada enseye doğru düz taranmış, benzer örneklere göre olasılıkla tepede bir bantla tutturularak basit bir topuz oluşturulmuştur[578].

Uçuşan etekli giysinin etek uçları ve kemer bölgesi firfirlıdır. Bu bezeme arkada da devam eder. Üst giysi aşağıya uzanan düz kıvrımlı, altta ise yanlara uçuşan eteklere koşut kıvrımlar

---

[575] İmparatorluk süresince eyaletlerin bazı liman kentlerinde inşaa edilen granariumlar bu ihtiyacın boyutunu göstermektedir.
[576] LIMC VI (1992) 208 vd. Nr. 49-58.
[577] age. 204 vdd. Nr. 4. 8. 10. 12. 39. 46.
[578] Rabat Müzesi örneği için bkz. Boube-Piccot 1969, 204 Lev. 148-151; S. Boucher-H. O. Bitar, Les Lares des Provinces romaines: essai de datataion; Acta of the 12th International Congress on Ancient Bronzes Nijmegen 1992 (1995) 231-240.

oluşmuş. Etek diz üzerinde sonlanır[579]. Giysinin uçuşmasına örnek olarak Augst örneği gösterilebilir[580].

Lar olarak tanımlanan figürin havaya kaldırdığı sol elinde bereket boynuzu, aşağıya sarkıttığı sağ eliyle de phiale taşıyor olmalıdır[581]. Giysi kıvrımlarının sert ve yalınlığı İ.S. 3. veya 4. yüzyıla tarihlenmesini gerektirir.

Lar'ın belirteçleri:

Boynuz: Tüm tanrı ve tanrıçalarda olduğu gibi üzerindeki meyve ve hububatlarla, insanların bereket beklediğini sembolize eden bir belirteç olarak tanrının eline yerleştirilmiştir. Demeter, Tyche ile bazı Serapis ve Eros figürlerinde görülen bereket boynuzu Lar betimlemelerinin tamamında bulunmaktadır.

Phiale: Tanrının elinde tutup sunağa uzattığı önemli belirteç ile bu kez tanrının insanlardan beklentisi dile getirilmiş olmalıdır. "Sizin istediklerinizi yerine getirmemin karşılığında bana sunu yapmayı bekliyorum" der gibidir.

[579] Danseden Lar betimlemelerinde giysi genelde kısa tutulmuştur, havada uçuşan etek nedeniyle de normalden daha kısa görünebilir. Örnekler için bkz. Boucher-Bitar 1995, 231-240 Res. 6 vd.
[580] Augst örneği için bkz. Kaufmann-Heinimann 1977, Lev. 53 Res. 52.
[581] Benzer örneklerin büyük çoğunluğunda bu belirteçler bulunmaktadır. E. Simon, Augustus Kunst und Leben in Rom um die Zeitenwende (1986) 97 vdd. Res. 124.

III.1.12. Janus: Kent Roma kökenli olan tanrı ' Kent ve/veya Kapı Koruyucu' olarak tapınım görmüştür. Birbirinin aynı iki cepheden oluşan heykel ve heykelcikler, bu özelliği ile kentin veya kapının her iki yüzünü koruyabileceğine olan inancın ve beklentinin ifadesidir. Derlenen malzeme içerisinde yalnızca bir örnek bulunmaktadır fakat deforme olmuştur.

Ant-024 Janus (Lev. 73, a, c)

Müze : Antalya Müzesi
Müze Env. No.: A 3421
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, kahverengi-yeşil patina. Oksidasyon ve korozyon var.
Ölçüler : yük: 7 gen: 2. 5 cm. ağırlık: 90 gr.

Polosun üst ucu kırık, yüz detaylarında aşınma var.Kaidenin alt yarısı düz, diğer yarısı pürüzlü işlenmiştir.

Yuvarlak, ince bir silme üzerinde duran çift yüzlü figürün elleri ve ayakları bitişik durumdadır. Her iki yüzde de giysilidir ve giysi diz üzerinde sonlanır. Kısa bir boyundan sonra gelen baş ilginçtir. Her iki yüz, daha çok bir hayvanı andırır. Maymunumsu ve köpeğimsi bir görünüş hakimdir. Başında bulunan ve tepeye doğru sivrilen polos dikkat çeker. Göbek üzerinde öne doğru uzayan yuvarlak birer çıkıntı vardır.

Kazan ataşı olarak kullanılan bir erken örnekte Mezopotamya figürleri görülmektedir[582]. Ayrıca, sikkeler üzerinde büst olarak betimlenmiş örnekleri bilinmektedir[583]. Tarihleme için veriler yetersizdir.

[582]Simon 1990, 88 vdd. Res. 113. Kapı koruyucu kültü, Mezopotamya ve Mısır saray kültüründen Kıta Yunanistan'a oradan da Avrupa içlerine girdiği öne sürülmektedir.

[583] M. Miller, Die Münzen des Altertums (1933) 163 Nr. 250. 252 Lev. XXI. İki örnekte de Janus betimlemesi vardır. İlki genç, Capua buluntusu, 286-269 a tarihlenir, diğeri yaşlı ve sakallıdır, 335-312 yüzyıla tarihlenir; Simon 1990, 88.

III.1.13. Pan : Dağlık Arkadia da küçükbaş hayvanların ve çobanların tanrısı olarak bilinir ve Hermes'in oğlu olarak kabul edilir. Pan, insan başlı, keçi sakallı ve belden aşağısı keçi olan bir fizyonomi içerisinde betimlenmiştir. Çoban kavalı çalmayı, Nymphelerin peşine düşüp onları taciz etmeyi ve sarhoş olup insanları korkutmayı sever. Bazı betimlemelerinde şarap amphoraları ile betimlenerek içkiye ve zevke düşkünlüğü vurgulanmıştır.

Çalışma içerisinde üç Pan figürini bulunmaktadır, bu eserler "ayakta" ve "oturan" olarak iki alt kümede incelenmiştir.

III.1.13.1. Pan-Ayakta:

İst-027 Amphora Taşıyan (Lev. 74, a-c)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No. : 399
Buluntu yeri : Kyzikos
Durumu : Tüm yüzeyi yeşil oksidasyon kaplamış, konservasyon gerekli.
Ölçüler : yük: 9 gen: 4 cm. ağırlık: 520 gr. (Kaide ile birlikte)
Tamamı korunmuş, kaide eksik.

Dört yönden de bakılmak üzere tasarlanmış figür, kendisine ait olmayan bir kaide üzerinde ayakta durmaktadır. Sağ bacak dik ve önde, sol bacak hafif yana açık ve geride kalmış, her iki ayak yere tam basmaktadır. Sağ kol gövdeden yana açık, aşağıya sarkıtılır. El açık durumdadır. Sol kol ise omuzdan yana açılır ve dirsekten bükülerek başa doğru yönlenir. Omza yatık yüklenen ve başa da dokunan çift kulplu amphorayı kulpun birinden kavramıştır. Bu taşıma nedeniyle gövde, az sağa yatık durumdadır.

Boyun kısa, sağa yatık ve aşağı bakan baş gövde ile orantılıdır. Kalın telli ve karmaşık saç ense üzerinde topuz yapılmıştır. Tepe bölgesinde dışa yönlenen iki, kısa boynuz yükselir[584]. Geniş yüzün büyük bölümünü uzun ve karmaşık sakal kaplamıştır. Göz ve burun yüz ile orantılı işlenmiştir.

Plastik işlenen figürde gövde tombul, göbek şişkin ve sarkık, göğüsler dolgun işlenmiştir. Aynı plastik yapı sırtta da devam eder, omuz altları ve kalçalar dolgun işlenmiştir. Tam bel

[584] Kısa ve dipten itibaren dışa yönlenen boynuz tipi için bkz.: LIMC VIII (1997) 925 Nr. 30. 33.

üzerinde çengel gibi kıvrık kısa bir kuyruk görülmektedir. Gövde altı ve bacak kılları kütleler şeklinde verilmiştir. Ayaklar keçi ayaklı ve toynaklıdır. Cinsel uzuvlar belirgindir.

Yarı insan yarı keçi olarak betimlenen figür, insansı özelliklerinin çokluğuyla dikkat çeker. Bacak, ayaklar ve sağ kolun hareketleri Pan'ın yürüdüğünü göstermektedir. Dionysos şenliklerine şarap taşıdığı ve sarhoşluğu yüz ifadesinden anlaşılmaktadır.

Gövdenin plastik işlenişi, uzuvların başarılı geçişleri ve idealizmden uzak gerçekçi yansıtma gibi özellikler, eserin Hellenistik Dönem'e tarihlenmesini gerektirir. Omzunda taşıdığı sivri dipli amphoranın ince uzun yapısı da aynı dönemin yapısını yansıtmaktadır[585].

SH-065 Amphora Taşıyan (Lev. 74, d, e)

Korunduğu Yer : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No. : 5693
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, konservasyon yapılmış.
Ölçüler : yük: 6.3 gen: 3 cm. ağırlık: 70 gr.
Yüz aşınmışlığı dışında tamamı korunmuş. Kaide eksik.

Kendisine ait olmayan bir kaide üzerinde ayakta betimlenen, iki yana açık bacakları üzerinde duran figür üst gövdeden itibaren sağa eğilmiştir. Bu harekete katılan baş sağ omza dayanmıştır. Sağ kol omuzdan yana açık, dirsekten bükülerek yukarı yönlenir. Baş parmak dışarıda kalacak şekilde yumuktur. Sol kol omuzdan yana açılmış ve omzuna dayadığı amphorayı kavramıştır[586].

Gövdenin göbekten aşağısı tamamen keçi özelliklerindedir. Yoğun kıl ile kaplı kalça bölgesinde geniş, bacaklarda ise oldukça ince bir yapı söz konusudur. Bel üzerinde küçük ve yukarı kıvrılan kuyruk bulunmaktadır. Bacakların arasında iri koç yumurtası sarkmaktadır.

Gövdenin bacaklara göre daha uzun tutulduğu, boynun oldukça kısa, başın ise gövde ile orantılı olduğu figürin Paris örneği ile benzeşir[587]. Sağ kolun yana açılması, sol kolu ile omza dayadığı amphorayı taşıması, başını sağ yana eğip amphorayı desteklemesi her iki

[585] N. Marquardt, Pan in der hellenistischen und kaiserzeitlichen Plastik (1995) 46 Lev. 7 Res. 3.
[586] Babelon 1895, 196 Res. 441; Marquardt, age. Lev. 7 Res. 3. Duruşu ve amphorayı taşıması benzer; N. Marquardt, Pan in der hellenistischen und kaiserzeitlichen Plastik (1995) Lev. 7 Res. 3.
[587] age, 45 vd. Yazar, eseri kesin olarak tarihlemenin mümkün olmadığını fakat Roma Dönemine verilebileceğini öne sürmektedir.

eserde de aynıdır. Bu duruş, figürinin sarhoş durumda dans ettiğini göstermektedir. Göbeğin şişkin verilmesi, aşırı içmenin bir ifadesi olmalıdır. Karmaşık saçlı başı tepesinde uzun ve yanlara kıvrılan güçlü iki boynuz bulunmaktadır. Yüz oval, büyük bölümü uzun ve göğse değen sakalla kaplanmıştır. Uzuvlardan sadece göz belirgindir.

Pan, gövde yapısının başarılı işlenişi, gerçekçi anlatım ve uzuvların geçişlerindeki yumuşaklık gibi özelliklerle Geç Hellenistik Döneme tarihlenmelidir[588].

III.1.13.2. Pan Oturan: Herhangi bir nesne üzerine oturan Pan figürinleri bu alt kümede incelenmiştir. Doğada, herhangi bir kaya üzerinde otururken betimlenen Pan figürinlerinin incelenen örnekler içerisinde oturdukları nesne kayıptır.

İst-026 Pan Oturan (Lev. 75 Res. a, b)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No : 35
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : İçi boş döküm, siyah patina korunmuş, sırtın ortası konservasyon görmüş.
Ölçüler : yük: 9. 7 gen: 4. 9 cm. ağırlık: 650 gr.
Kalçası, sol el bilek üzerinden kopuk, oturduğu ve elinde tuttuğu nesne kayıp.

Bir nesne üzerine oturuyor durumda betimlenmen figür[589], üst bölümde açık olan bacaklarını sağ ayak üste gelecek şekilde üst üste atarak birleştirmiştir. Dik durumdaki gövde bacaklarla birlikte cepheden, baş ise sola dönüktür. Sağ kol omuzdan yana açılır, dirseğe dek yere paralel devam eder ve sonra bükülerek yukarı yönlenir[590]. Kulak hizasında duran el yumularak bir yuvarlak boşluk oluşturulmuştur. Bir nesne tuttuğu anlaşılmaktadır. Sol kol gövdeden ayrık olarak aşağı sarkmaktadır.

Boyun kısa ve kalın, baş iri, yüz geniş verilmiştir. Uzun keçi sakallı ve bıyıklıdır. Kalın telli saç kütleler halinde farklı yönlere taranmıştır. Arkada geriye taranan saç ense üzerinde toparlanmıştır. Kırışık alın, çatık kaş, sarkık dudak ve kaytan bıyık figüre çirkin ve sert bir görünüm kazandırmıştır. Yan bakan gözler bu görünümü destekler. Çıplak gövdede göğüs

---

[588] de Ridder 1913, Lev. 41 Res. 563. Tipoloji ve ikonografi aynı, biraz dik durur, amphora kayıp.
[589] Doğada yaşayan Pan genellikle bir kaya kütlesi üzerine oturur durumda betimlenmiştir: LIMC VIII (1997) 929 vd. Nr. 119. 122.
[590] Reinach, RSt II, 69, 2. ayakların durumu, oturuşu, kolun yukarı kalkması aynı, elinde bir nesne taşır: LIMC VIII (1997) 925 Nr. 8.

ve göbek kasları arkada da omuz altı kaslar vurgulanmıştır. Cinsel uzvu karna yapışık ve yukarı kalkık olarak belirtilmiştir.

Belden aşağısı keçi, yukarısı insan olan Pan daha çok insansı yapıya sahiptir. Keçi ayağı özelliklerinde tırnaklıdır, bacakları da uzun kıllıdır.

Gövde yapısındaki plastik işleniş, yüz hatları Hellenistik Dönem özellikleri gösterir.

Değerlendirme: Az sayıda örneğin bulunduğu Pan heykelciklerinin ikisi ***"Pan Ayakta"*** olarak adlandırılmış ve kümelenmiştir. İst-027 duruş olarak SH-065 örneğine benzer. Ancak, amphorayı omzuna atarak taşımaktadır ve boşta olan sağ kolu, diğerinde olduğu gibi yukarı yönlenmeyip aşağı sarkmaktadır. Gövde yapıları karşılaştırıldığında, İst-027 daha çok insana benzemektedir. Şişmanlığı ve yağlanmış yapısı başarılı biçimde anlatılmış, diğeri ise kuru yapıda verilmiştir. İst-027 durgun diğeri ise hareketlidir. İkonografileri de benzeyen bu iki Pan arasındaki bu farkın nedeni yaşanan olay ve an ile ilintili olmalıdır. İst-027 şölene içki taşımakta, SH-065 ise şölen sırasında ve alkollü durumdadır. Şölen başlamış, dans etmektedir.

"Pan-Oturan", tek örnekle kümelenmiştir. Gövde yapısı diğer kümedeki örneklerden farklı, dolgun fakat atletik verilmiştir. İnsansı bölümleri daha çoktur. Bu durumu ile İst-027 ile benzeşir. Sağ kolun duruşu figürün bir nesne taşıdığını göstermektedir. Tunus Mozaiği üzerinde betimlenen Pan, Petum taşımaktadır[591]. Bir başka örnekte de Pan bu elinde ağzına götürüp çalmak üzere olduğu bir flüt tutmaktadır[592]. İst-026 heykelciğinin oturduğu için flüt taşıması, sert bakışı ve birine kızmış gibi durması nedeniyle de Petum taşıması uygun görünmektedir.

Belirteçleri:

Amphora: Pan figürlerinin taşıdığı amphora, dionysiak şölenlerinin vazgeçilmez unsuru şarabın taşınışını, bazen de içilişini simgelemektedir. Örneklerin birinde İst-027 de omzun üzerinde taşınan amphora şölene şarap getirmek amaçlı olmalıdır. Diğerinde ise dans eden Pan, şaraptan içip kendinden geçmiş, yalpalar duruma gelmiş görünmektedir.

---

[591] age, 925 vdd. Nr. 87.
[592] LIMC VIII (1997) 923 vdd. Nr. 118 (Louvre, mermer örnek).

Petum: Ucu kıvrık kesici alet, doğada yaşayan Pan için çok gerekli bir malzemedir. Alet yapımında ve gerektiğinde kendini korumada kullanabileceği çok amaçlı bir gereçtir. Bazı betimlemelerde uzun saplı olabilmektedir[593].

Flüt: Mitoloji dünyasının en esrik ve en neşeli şölenlerine sahip pan ve diğer üyelerin, müzik aletlerinden en önemlisi flüt olarak bilinmektedir. Vazo betimlemelerinde, kabartma ve heykelde flüt ile birlikte betimlenen Pan figürleri bulunmaktadır[594].

[593] LIMC VIII (1997) 932 vdd. Nr. 211a-b. 221 Res. 238.
[594] age. 926 vdd. Nr. 59. 70. 96. 126. 161. 212.

III.1.14. Priapos: Genelde çirkin görünüşlü, alt yarısı çıplak, erkeklik uzvu abartılarak vurgulanmış ve elinde meyve dolu bir tepsi tutan tanrı, Küçük Asya da önemli misyonlarla yüklüdür. Topraksal ve hayvansal ürünlerin bereketi ile birlikte kem gözlerden koruması da beklenir kendisinden[595]. Kökeninin Kuzeybatı Küçük Asya'da Lampsakos (Lapseki) olduğu öne sürülmektedir[596]. Abartılarak vurgulanan fallos, bereketin ve üremenin simgesidir. Örneklerde ya çıplaklığı ya da elinde taşıdığı tepsiye fallos formu verilmesiyle öne çıkarılmaktadır. Mitolojik literatürde Dionysos'un Aphrodite veya bir Nymphe ile birleşmesinden doğduğu belirtilmektedir[597].

Priapos, bazen bütün heykel olarak betimlendiği gibi bazen de herme olarak görevini yerine getirebilmektedir[598].

İst-034 Priapos (Lev. 76, a-c)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No : 512
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Patina genelde iyi durumda fakat oksidasyon başlamış.
Ölçüler : yük: 6. 4 gen: 2. 6 cm. ağırlık: 80 gr.
Sağ bacak diz yukarısından, sol bacak ise dizden itibaren kopuk.

Bacakları birbirine bitişik, ayakta ve cepheden betimlenen figür her iki ayağı üzerinde dengede ve dik durmaktadır. Her iki kol dirseğe dek gövdeye bitişik, dirsekten büküldükten sonra göğüslere doğru yönlenir. Elleri ile kavradığı üzüm ve meyve salkımlarını göbek üzerinde tutmaktadır.

Boyun kısa fakat kalın, sola dönük baş gövdeyle orantılıdır. Yuvarlak ve tombul yüzde uzuvlar orantılı ve narin işlenmiştir. Geriye taranmış dalgalı saçlar, yüz çevresi ve ensede yoğun lüleler oluşturmuştur. Ense üzerinde kıvırcık perçemlerle sonlanır.

Gövde dolgun ve plastik işlenmiştir. Göbek ve kasık bölgesi daha dolgun verilmiş, kas yapısı işlenmemiştir. Bacaklar gövde ile orantılı dolgun işlenmiştir. Giysiden dolayı sırtta detay görülmez. Tam korunamamış cinsel uzuvlar belirgindir.

---

[595] Bu beklentiyi en güzel anlatan tanımlamalar lahit üzerinde resmedilen konusal kabartmada görülmektedir. LIMC VIII (1997) 1035 Nr. 86.
[596] Der Neue Pauly 10 (2001) 308 vd. bkz. Priapos (Gerif)
[597] age. 308 vd.
[598] Örnek olarak Esk-001; LIMC VIII (1997) 1036 vd. Nr. 92. 94. 143.

Sırtına aldığı ve omuzlardan aşağı sarkan giysi, her iki kola sarılıdır, kolların içeri yönlenmesi ile sırtta gerilmiştir. Göğüslerin yanlarından geçerek aşağıya uzayan giysi, arkada diz seviyesine ulaşmaktadır. Boğazdan başlayarak göğsü,göbek ve cinsel uzuvları açıkta bırakan giysi, bacak yanlarında kalın, sırt ve kollarda ise ince kıvrımlar oluşturmuştur[599].

Figür, özellikle ön tarafın çıplaklığı, ellerinde taşıdığı meyve salkımları ile Priapos olarak değerlendirilmiştir. Misyonu için gereken fallosu ve meyveleri ile hazır görünmektedir. Yüz yapısı, genelde çirkin betimlenen Priapos'a göre daha insansı ve güzeldir. Bu nedenle Silvanus figürlerini düşündürtmektedir[600]. Ancak, Silvanus tipolojisi ve ikonografisi farklıdır. Sol elinde meyve salkımı taşıyan tanrı diğer elinde kesici aletini bulundurur[601]. Bu nedenle eser, Priapos'un genç betimlemelerinden biri olarak değerlendirilmelidir.

Dolgun gövde yapısı, narin yüz uzuvları Erken Roma eserlerini çağrıştırmaktadır. İ.S.1. yüzyıla tarihlenmelidir.

Silf-004 Priapos (Lev. 77, a, b)

Korunduğu Yer : Silifke Müzesi
Müze Env. No : 17
Buluntu yeri : Silifke
Durumu : Dolu döküm, yeşil patina, boyun bölgesinde korozyon var. Arkasında monte etmek için perçin izi var.
Ölçüler : yük: 9 gen: 3 cm. ağırlık: 160 gr.

Yüz ve saçlar aşınmış, sağ ayağın bilekten aşağısı, sırtta monte işlemini sağlayan parçası kırık ve eksik, diğer yerler korunmuş.

Tamamen cepheden betimlenen figür iki ayağı üzerinde dengede ve dik durmaktadır. Sol ayağını az öne çıkarmış, yere tam basmaktadır. Kollar gövdeye yapışık olarak öne göbek hizasına dek gelmekte, dirsekten bükülerek içeri yönelmektedir. Her iki el ile oval bir tepsiyi taşımaktadır[602]. Baş cepheden ve gözler ileriye bakmaktadır. Boyun kısa fakat güçlü, baş gövdeye oranla iridir. Yüz geniş ve oval, çene sivridir. Aşınmaya karşın saçların

[599] LIMC VII (1994) 768 vd. Nr 98 (Mermer, Vatikan Müzesi). Örneklenen Silvanus, esere en çok benzeyen örnek olarak alınmıştır.
[600] age. Nr. 98-100.
[601] age. 765 vd. 69-71.
[602] C. L. Baluta, "Statuettes en bronze de la Severeanu (Bucarest)" Akten der 10. Internationalen Tagung über Bronzen Freiburg 18-22 Juli 1988 (1994) 29-36 Res. Lev. 3 Res. 3. Uzun giysi arkadan yere dek uzanır önü açıktır. Başında, ucu öne eğik ponponu bulunur. Elinde tuttuğu tepsinin iki ucu havaya kalkık içi meyve dolu. Tepsinin altından ileri doğru fallos uzanır. Giyside uzunlamasına (aşağı doğru) yalın kıvrımlar vardır. Yüz ayrıntısız işlenmiştir.

karmaşık ve dalgalı olduğu, ense üzerinde sonlandığı anlaşılmaktadır. Giysi nedeniyle izlenemeyen gövde katı ve hareketsiz omuzlar düşüktür. Bacaklar katı ve detaysız işlenmiştir.

Giysi düzdür ve diz üzerinde sonlanır. Göğüs üzerinde her iki omza uzanan sarkık kabartı giysinin yakası olmalıdır Etekte ise sol bacağın ileri atılmasıyla oluşan dalgalanma dışında bir ayrıntı görülmez. Sırtta da hiçbir detay işlenmemiştir.

Figürin, ellerinde üzeri meyve dolu bir tepsi taşımaktadır[603]. Tepsinin iki ucu iri phallos başı formunda işlenmiştir. Bu nedenle figürün fallosu ayrıca vurgulanmamış olmalıdır.

Bu özelliklerle figür Priapos olarak düzenlenmiştir. Giysi düzenlenişi ve phallosun vurgulanmaması alışılmış Priapos örneklerine benzememektedir. Fakat phallos uçlu ve üzeri meyve dolu tepsi, figürün Priapos olarak tanımlanması için yeterli verilerdir[604].

Orantısız gövde yapısı, kaskatı işlenişi ile eser yerel üretim olmalıdır. İ.S. 3. veya 4. yüzyıla tarihlenmelidir.

III.1.14.1. Priapos-Herme: Priapos, serbest heykel veya herme olarak da betimlenebilmektedir. Bir yere monte edilerek kullanılmaktadır.

Esk-001 Priapos-Herme (Lev. 77, c, d)

Korunduğu Yer : Eskişehir Müzesi
Müze Env. No : A-57-77
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, yüzey tamamen siyahlaşmış, konservasyon gerekli. .
Ölçüler : yük: gen: cm. ağırlık: 62 gr.
Tabandan bir parça kırık, yüz hatları silik, diğer yerler korunmuş.

Yüksek ve yukarıya doğru kalınlaşan kaideden sonra başlayan gövde geniştir. Yukarıya (omza) doğru incelir. Gövde cepheden, baş sola dönüktür. Kolları her iki yanda gövdeye

---

[603] Benzer örnekler için bkz. Babelon 1895, 215 Res. 499, 500; Reinach, RSt V1897, 73 Res. 5. 7; 74 Res. 2-8. sayı Tümü kucağında meyve taşımaktadır. Elbisenin arkası uzun, önü kısadır ve fallos görünmektedir; Fuchs 1969, 185 Lev. 194 (Athena elinde bir tepsi taşımakta); Boucher 1973, 103 Res. 164.

[604] Baluta, age. 29-36. Lev. 3 Res. 3. Uzun giysi arkadan yere dek uzanır önü açıktır. Elinde tuttuğu tepsinin iki ucu havaya kalkık içi meyve dolu. Tepsinin altından ileri doğru fallos uzanır; Reinach, RSt II, 782, Res. 6 (Sofia); Reinach, RSt II, 234 Res. 38 (duruş ve tipoloji çok benzer); Fuchs 1983, 185 Lev. 194; Walde-Psener 1983. 91 Res. 68. (Giysili, önü açık duruş ve meyve dolu tepsiyi taşıması aynı).

yapışık elleri ile, göbek hizasında tepsi benzeri bir nesne taşımaktadır. Tepsi üzerinde yer alan nesneler meyveye benzemektedir. Boyun çok kısa tutulmuş, baş gövdeyle orantılı verilmiştir. Gövdenin alt kısmını sembolize eden kaidenin üste yakın bölümünde, yukarı kalkık phallos ve testisler vurgulanarak işlenmiştir.

Üzerinde bulunan giysi parçası, sol omzun arkasına atılmıştır ve ucu aşağıya sarkar. Hiçbir detay görülmemektedir.

Figür, vurgulanan phallosu, meyve dolu tepsisi ve önü açık giysisi ile Priapos, kaide gövdesi nedeniyle de herme olarak değerlendirilmiştir. Katı gövde yapısı Roma Dönemi eserlerini çağrıştırır. İ.S. 3. veya 4. yüzyıla tarihlenmelidir.

Değerlendirme: En önemli belirteçleri phallos ve meyve salkımları ile birlikte betimlenen Priapos heykelcikleri serbest plastik olarak iki örnek bulundurmaktadır. İst-034 ve Silf-004 duruş olarak benzerlik göstermektedir. Ancak, bacakların ayrı ve bitişik duruşu yapım kalitesinden kaynaklanmaktadır. Silf-004 örneğinde ayrı duran bacaklardan sağı az öne çıkarılmıştır.

Gövde yapılarında da üretimden kaynaklanan farklılıklar görülür. İstanbul Priaposu plastik gövdesi, orantılı uzuvları ile Silifke örneğine göre daha niteliklidir.

Esk-001 örneği **Priapos-Herme** tarzında yapılmıştır. Aşınma nedeniyle birçok detay kaybolmuştur. Ancak, geniş gövdesi eserin plastik ve dolgun işlendiğinin göstergesidir.

Belirteçleri:

Phallos: Priapos'un en belirgin özelliğidir. Silifke örneğinde vurgulanmamıştır fakat tepsinin iki ucu bu görevi yerine getirecek şekilde phallos olarak betimlenmiştir. Eskişehir örneği ise herme formundadır, fakat yine phallosu vurgulanmıştır. İstanbul örneğinde giysi önünün açık verilmesi, fallosun vurgulandığını gösterir. Korunamamıştır.

Meyve dolu tepsi: Tanrının, erkeklik uzvunun üzerine koyup kucağında taşıdığı tepsi, ürününün bereketli olmasını istediğini, kem gözlerden sakınmasını beklediği meyveler içindir. Silifke örneğinde erkeklik uzvu vurgulanmadığı için tepsinin iki ucu bu formda

betimlenmiştir. Bazı örneklerde hem tepsi uçlarında hem de erkeklik uzvunun iri verilmesiyle bu misyon öne çıkarılır[605].

Eskişehir örneğinde ise herme formlu Priapos normal tepsiyi kucağında, hemen fallosun üzerinde taşımaktadır.

[605] LIMC VIII (1997) 1029 vdd. Nr. 107 vd.

173436

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İsa KIZGUT

Türkiye'nin Seçilmiş Bazı Müzelerinden Hellenistik ve Roma Dönemi Bronz Heykelcikleri

II

Danışman
Doç. Dr. Burhan VARKIVANÇ

Arkeoloji Anabilim Dalı

Doktora Tezi

2004, Antalya

III.2. TANRIÇALAR: Çalışma konusu eserler arasında Hellen ve Roma pantheonunda yer alan tanrıçalardan Athena, Aphrodite, Demeter (Ceres), Artemis (Diana), Tyche, Nike ve Hekate'nin betimlendiği figürinler saptanmıştır.

III.2.1. Athena: Küçük Asya yerleşimlerinde gördüğü saygı, kültünün yayılım alanları, ele geçen tapınaklar, sikkeler ile heykel ve heykelciklerden anlaşılmaktadır. Akıl, yeti ve savaş tanrıçası misyonları, o dönem insanının gereksinim duyduğu en önemli özellikleridir. Bu nedenle çok sevilmiş ve tapınım görmüş olmalıdır. Tanrıçanın, bölge kültlerine göre yaratılmış farklı tiplemeleri bulunmaktadır. Çalışma içerisindeki kümelemeler giysi düzenlenişine göre oluşturulmuştur.

III.2.1.1.Athena-Peploslu: Bu kümeye giren eserlerde tanrıça sol elinde yere dayadığı mızrağını yukarıdan kavrar, sağ elinde de tuttuğu bir nesneyi ileri doğru uzatır şekilde betimlenmiştir. Bu nesne, tanrıçayı tanımlayan phiale[606], bazen miğfer bazen de baykuş[607] olabilmektedir. Derlenen eserler içerisinde, taşıdığı nesnenin kesin belirsiz olmadığı örnekler de vardır. Bu figürinlerin tamamında daha erken dönemlerde yapılan örneklere öykünmeler görülmektedir.

İst-071 Athena (Lev. 78, a, b)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No : 84-97
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, yeşil oksidasyonlu, konservasyon görmüş.
Ölçüler : yük: 6. 7 gen: 3. 2 cm. ağırlık: 70 gr.

Her iki el bilekten kopuk, dolayısıyla ellerinde tuttuğu nesneler kayıp. Yüz aşınmışlığı dışında diğer yerler korunmuş.

Bütünüyle cepheden ve dik betimlenen figürinin gövdesinde, kalın giysi nedeniyle hiçbir hareket izlenememektedir. Duruş oldukça katıdır[608]. Sağ kol dirseğe dek gövdeye yapışık, sonra yana ve ileri açılır. Sol kol ise omuzdan yana açılarak, dirseğe dek yere paralel uzanır, sonra dirsekten yukarı dik bükülür. Bilekten içe yönelen elin parmakları kopuktur. Cepheden ve dik verilen başa uzun ve sorguçlu Korinth miğferi oturtulmuş, saç ve

[606] K. Kalcev, "Bronzestatuetten aus dem Territorium von Augusta Trajana. Griechische und römische Statuetten und Grossbronzen" Akten der 9. Tagung über antike Bronzen in Wien. 21.-25. April 1986 (1988) 404 vdd. Res. 5.
[607] T. Weber, "Athena Archegetis und die Minerva auf dem Aventin" AA 1994, 261 vdd. Res. 3.
[608] Duruş ve giysinin katılığına örnek için bkz. Weber, age. 265 Res. 3.

detayları tamamen örtüldüğü için görülmemektedir. Yuvarlak yüzde uzuvlar küçük ve orantılı işlenmiştir.

Giysi iki parçalı ve kalın kumaştandır. Alt giysi, ayakları örterek yere dek dökümlü uzanır, yuvarlak form verilerek, biraz da kalınlaştırılarak heykelciğin ayakta durabilmesi sağlanmıştır. Üst giysi, kolları dirseğe dek örten, bel üzerinde dökümlü biten peplostur. Sol kol yukarı kaldırıldığı için giysi omza dek sıyrılmıştır. Her iki giysi kumaş ve kıvrımlarda aynı karakteri gösterir. Peplos üzerinde, boyun altında yatay kıvrım gösteren, ortada büyük Medusa başı bulunduran bir aegis görülmektedir.

Trier Müzesi'inde korunan bir Athena heykelciği, giysideki enlemesine kıvrım tomarı dışında İstanbul Athenası'na tamamen benzemektedir[609]. Carnuntum örneğinde ise katı duruşu ve pelerini dışında giysi düzenlenişi görülür[610]. Louvre Müzesi'nden bir örnek te duruş ve giysi benzer katılıkta verilmiştir[611].

Frankfurt'taki bir figürin de duruşun dikliği ve katılığı, kolların durumu, giysinin genel düzenlenişi, aeigisin formu ve Medusa'nın kabarık işlenişi gibi detaylarda eser ile benzerlik göstermektedir[612].

Heykelcik, yukarıda anılan örneklerde izlenen stilistik detaylar, özellikle giysinin katılığı ile Antoninler Dönemi eseri olmalı, İ.S. 2. yüzyıl ortalarına tarihlenmelidir.

İst-074 Athena (Lev. 78, c-e)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No : 87-177
Buluntu yeri : Bakırköy-İstanbul.
Durumu : Boş döküm, yeşil oksidasyonlu, korozyon ilerlemiş. Konservasyon gerekli.
Ölçüler : yük: 8. 4 gen: 5. 2 cm. ağırlık: 70 gr.
Yüzün aşınmışlığı dışında tümü korunmuş, sol elde tuttuğu nesne (mızrak) kayıp.

Kalınca verilen kumaştan peplos ve alt giysi gövde detaylarını örtmektedir. Sağ ayak ucunu açıkta bırakan alt giysi yuvarlak kaide gibi düzenlenerek heykelciğin ayakta durması

---

[609] Bkz. Menzel 1966, Lev. 29 Res. 62.
[610] Fleischer 1967, 39 Lev. 19 Res. 21a.
[611] de Ridder 1913, 103 Lev. 51 Res. 750.
[612] P. C. Bol-Th. Weber, "Bildwerke aus Bronze und Bein aus minoischer bis byzantinischer Zeit" Liebieghaus-Museum Alter Plastik II (1985) 125-129 Res. 62, 1-4. Sağ elinde phiale tutar. İ.S. 1. yy.a tarihlenmiştir.

sağlanmıştır. Cepheden verilen gövde, sabit sağ bacak üzerine ağırlığını vererek sağa esnemiştir. Sağ kol dirseğe dek gövdeye bitişik aşağıya uzanır ve sonra yana açılır. Elinde bir phiale tutmaktadır. Sol kol omuzdan yana ayrılır, dirsekten bükülerek başa doğru uzanır. Başın üst hizasında parmaklar hafifçe yumulmuş, yuvarlak bir nesne tutacak şekilde kalmıştır. Sağa dönük baş yüksek sorguçlu bir miğfer taşımaktadır. Saç, genelde miğferin altında kalmıştır, bu nedenle detaylar görülmemektedir.

İki parçalı giysinin alt bölümü, düz kıvrımlarla aşağıya dökümlü uzanmakta, üste giyilen peplos ise, alt giysi ile aynı karakterde, kolları açıkta bırakarak bel altına dek uzamaktadır[613].

Sikkeler üzerinde de betimlemeleri bulunan tanrıçanın Küçük Asya üzerindeki epitheti yaygın görünmektedir[614]. Söz konusu sikkelerin genellikle 2. yüzyıla tarihlendiği görülür. Figürinin giysisindeki klasisistik hatlar İ.S. 2. yüzyılın özellikleridir. Bu yüzyıl eser için uygundur.

Silf-010 Athena (Lev. 79, a, b)

Korunduğu Yer : Silifke Müzesi
Müze Env. No : 571
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, siyah patina, karın, göğüs ve kollarda aşınma var.
Ölçüler : yük: 7 gen: 4. 6 cm. ağırlık: 70 gr.
Tamamı korunmuş, sol elinde tuttuğu nesne kayıp, patina yıpranmış.

Uzun giysinin ayaklara kadar uzanan uçlarının, yuvarlatılarak bir kaideye dönüştürülmesi ile figürin ayakta durabilmektedir. Savaş giysileri ile görülen tanrıça ayakta ve sağa doğru yönelmiş durumdadır. Sabit sağ bacağı üzerine yüklenen gövde sağa hamle yapmıştır. Sol bacak yana açık, ayak yere tam basmamaktadır[615]. Sağ kol omuzdan yana açılıp aşağıya yönlenir. Elinde bir phiale tutmaktadır. Sol kol omuzdan yana açılır, yere paralel duruma geldikten sonra dirsekten bükülerek yukarı yönlenir. Parmakları kapalı el ise bilekten içeri doğru bükülüdür. Yumuk eliyle mızrağını kavramış ve ona dayanmış olmalıdır[616]. (Res.)

---

[613] Babelon 1895, 76 Res. 165; Bieber 1915, 58 Lev. XL Res. 141. Korinth başlıklı, Phidias tipine geri gider. IV. yy. özellikleri gösterir.

[614] Sikkede Aulock 1964 Phrygien, Lev. 110 3408, Amorion (S. Severus), Lev. 114 3500 Apameia (Caracalla) Lev. 114 3509 Apameia (Tranquillina) Lev. 124 3785 Kotiaeion (S. Alexander) Aynı duruş ve sağ elde phiale; Aulock 1968 Nachtræge III, Lev. 283 8214 Akrasos (Gordian III) Aynı tipoloji ve ikonografidedir.

[615] Höckmann 1984, Lev. 19 Res. 62. İ.S. 2. yüzyıla tarihlenmektedir.

[616] Benzer örnekler: İst-77-177, İst-5912, İst-84-97 numaralı eserler.

Dik durumdaki baş sağa dönük, gözler ileri bakmaktadır. Yüz detayları iyice aşındığından sadece göz çukurları görünür. Başta bulunan yüksek sorguçlu miğferin alt ucu köprücük kemikleri hizasına dek uzamaktadır.

Ayak uçlarını örten uzun bir hiton, üzerine peplos ve aegis giymiştir. Kalın kumaştan yapılan alt giysi önde, aegis bitiminde başlayıp ayak ucuna dek uzayan derin ve geniş bir kıvrım oluşturur. Derin kıvrımlar, ayak ucu çevresinde de görülürler ve fazla yükselmeden sonlanırlar. Aegis ve peplosun omuz altından aşağıya uzanan kesimleri izlenebilmektedir[617]. Arkada da yukarıdan aşağıya uzayan iki taraflı katlanma izi, bele bağlama kuşağı ve kalçalar üzerinde dairesel sonlanma izlenebilmektedir.

Tanrıçanın erken dönem örneklerinden itibaren kullanılan bir örge olan miğfer yüksek sorguçludur. Sorgucun ucu, arkada boyun altına dek uzamaktadır[618]. Yukarıda incelenen İst-074 örneğinde verilen sikke örnekleri ve önerilen tarih bu esere de uygundur.

İst-045 Athena (Lev. 80, a, b)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No : 7576
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, siyah patina, karın, göğüs ve kollarda aşınma var.
Ölçüler : yük: 8. 6 gen: 2. 9 cm. ağırlık: 130 gr.

Sağ kol dirsek aşağısından kopuk, sol eliyle tuttuğu kalkanı eksik, diğer yerler iyi korunmuş. Sol etek ucunda görülen delik sonradan açılmış.

Üstü daha geniş ve iki kademeli dörtgen bir kaide üzerinde ayakta betimlenen figürin, her iki ayağı üzerinde dengede durmaktadır[619]. Tüm gövde cepheden verilirken baş hafif sağa çevrilmiştir. Sağ kol gövde yanında ve omuzdan aşağı sarkmakta, kalça hizasında kabarık giysi nedeniyle yana hafif açılmaktadır. Sol kol dirseğe dek gövde yanında aşağı sarkmaktadır. Boyun ince ve uzun, baş gövdeye oranla küçüktür. Yüz oval, uzuvlar küçük ve narin işlenmiştir.

---

[617] Giysiye benzer örnek için bkz. Simon 1990, 174 Lev. 223.
[618] Miğfer örnekleri için bakınız: LIMC II (1984) 961 vdd. Nr. 37. 42. 49. 171. 185. 192. 195.
[619] Benzer örnekler için bkz: Reinach, RSt I, Lev. 163 Res. 869. (Louvre Müzesi, büyük mermer); Bieber 1915, 58 Lev. LX Res. 140 (bronz). Duruşu, miğferi, sol elin durumu (kalkan tutması) benzer.

Figür, üzerinde üç giysi bulundurmaktadır. İçerisine giydiği khiton kolsuz ve yere kadar uzundur. Ayak uçlarında bol dökümlü durur. Giysi, ön ve arkada simetrik olarak ortadan kalın bir bantla ayrılmış gibidir. Üst giysi olarak giydiği kolsuz peplos, göbeği ve beli örtmektedir. Dökümlü düzenlenmesi iç giysiye benzer. Üst giysinin kıvrımları hafif dalgalı olarak aşağıya dökülür. Alt giyside ise hareket daha farklı ve çeşitlidir. Çizgisel kıvrımlar dalgalanma yapmaktadır. Üçüncü giysi, boyundan geçirilmiş aegis tir. Önde "V" yakalı ve göğüsleri örten iki yuvarlak, arkada ise sırtı örten tek ve geniş yuvarlak formda düzenlenmiştir[620]. Önde iki yuvarlak üzerinde, tam seçilemeyen bezekler görülmektedir, benzer örneklere göre Medusa işlenmiş olmalıdır[621].

Başında taşıdığı miğferin tepeliği yüksek, sorgucu oldukça uzundur. Sorgucun püsküllleri ense hizasını geçerek aegisin arkasına dökülür.

Peplos, aegis ve miğfer gibi belirteçler figürinin Athena olarak tanımlanmasını sağlamaktadır Yüz yapısı, giysinin katı dokusu ile Antoninler Dönemi eserlerine yakın görünmektedir[622].

III.2.1.2. Athena-Himationlu: Tanrıçanın, bazı figürinlerinde peplos yerine himation taşıdığı görülür. Himationlu figürinlerde Athena, mızrak ve miğfer taşısa da peplos üzerinde taşıdığı aegisi bu giysi ile birlikte giyinememekte, bu nedenle savaşçı kimliği daha zayıf görünmektedir. Bu ikonografide betimlenen tanrıçadan umulanların ve beklentilerin daha farklı olması gerekir.

İst-056 Athena (Lev. 79 c, d)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No. : 5912
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Boş döküm. Sağ dirsek çevresinde korozyon var.
Ölçüler : yük: 6. 1 gen: 3. 7 cm. ağırlık: 60 gr.
Yüz detaylarının aşınmışlığı dışında iyi korunmuş. Sol elde tuttuğu nesne kayıptır.

---

[620] Aegisin benzer örneği için bkz. A. J. N. W. Prag-J. Swadling "Two Athenas: A Fake and its Original" Griechische und römische Statuetten und Grossbronzen. Akten der 9. Tagung über antike Bronzen in Wien. 21.-25. April 1986 (1988) 214 vdd. Res. 9 vd.

[621] Simon 1985, 204 Res. 189.

[622] Reinach, RSt I, Lev. 163, Res. 869; M. Bucovala, "Römische Bronzefiguren aus der Sammlung des Museums für Nationalgeschichte und Archäologie in Konstanza" Griechische und römische Statuetten und Großbronzen. Akten der 9. Tagung über antike Bronzen in Wien (1988) 390 Res. 4; Bieber 1915, 58 Lev. LX Res. 140 (Bronz). Duruşu, miğferi, sol elin durumu benzer.

Gövde ve baş cepheden verilmiş, ayaklar bitişik, gövde kaskatı durmaktadır. Kalın giysi bu donuk görünümü güçlendirir. Özellikle dizden aşağısı yuvarlak kaide formuna sokularak heykelciğin ayakta durması sağlanmıştır. Sağ kol dirseğe dek gövdeye yapışık, daha sonra yana açılır. Elinde, dört parmağı arkada baş parmağı önde olacak phiale taşımaktadır. Sol kol omuzdan itibaren yana ve yukarı açılır. Dirsekte yuvarlak olarak bükülür, başa doğru yönelir. Parmaklar kapatılarak yuvarlak bir nesne tutar duruma getirilmiştir.

Baş dik ve karşıya bakar, saçlar başta taşınan miğferin altında kalmıştır, "V" yakalı alt giysi göğüs bölgesinde kıvrım yapmaz. Ayak bölgesinde dikine kalın iki kıvrım, arada derin oyuk oluşmuştur, arka yüzü ise düzdür. Sol omuz üstünde tutturulan kalın giysi sol göğsü örterek sağ kalçaya uzanır, buradan sırtı aynı şekilde geçerek yine aynı omza ulaşır. Önde daha kalın olmak üzere bir kıvrım tomarı şeklinde dolaşan hatla başlayan ikinci giysi, sol dize, buradan da sağ bileğe doğru uzanır. Alt bölüm giysi cinsinden dolayı kalın dökümlüdür.

Küme içerisinde diğer örneklerle aynı tipolojiyi paylaşır. Manchester örneği ile giysi tipolojisi benzemektedir[623]. Sikkelerde de aynı tipoloji ve ikonografi ile betimlenen tanrıça bölge kültlerinin belirlenmesine de yardımcı olmaktadır[624]. Eser, klasisistik bir örnek olup İ.S. 2. yüzyıla tarihlenmelidir.

2.1.3. Diğer. Peploslu ve Himationlu olarak kümelendirilen figürinlerin dışında farklı tipoloji ve ikonografide betimlenen örnekler de bulunmaktadır. Bu eserler arasındaki şimdilik tek örnek Athena Parthenos olarak adlandırılan bir figürindir.

2.1.3.1. Athena Parthenos: Tanrıçanın bu tipolojisindeki örnekler de erken dönemlere uzanmaktadır. Atina Akropolü'nde bulunan Athena Parthenos heykeli bu figürinlere örnek olmuş[625] ve daha sonraki yüzyıllarda yaşamasını, savaşlarda başarı ve güç, zanaatlarda akıl ve yeti isteyen toplumlar arasında kültünün devamını sağlamıştır[626].

---

[623] J. M. Turfa, "The Etruscan and Italic Collection in the Manchester Museum" BSR V, 1982, 166 vdd. Lev. XXI No. 67. Aynı ikonografide görülen tanrıça himation giymesi ile de tipolojik olarak benzer.

[624] B. V. Head, Catalogue of the Greek Coins of Ionia in the British Museum (1892) 263 Lev. XXVIII 1 (Commodus-Valerian) Symrna.

[625] Fuchs 1983, 193 Res. 205. Athena Parthenos heykelinin Roma Dönemi kopyasıdır. Peploslu tanrıça yere dayadığı kalkanı sol eliyle tutmakta, sağ elinde de Nike taşımaktadır.

[626] Comstock-Vermeule 1971, 92 Lev. 97.

İst-045 Athena Parthenos (Lev. 80, a, b)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No : 7576
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, siyah patina, karın, göğüs ve kollarda aşınma var.
Ölçüler : yük: 8. 6 gen: 2. 9 cm. ağırlık: 130 gr.

Sağ kol dirsek aşağısından kopuk, sol eliyle tuttuğu kalkanı eksik, diğer yerler iyi korunmuş. Sol etek ucunda görülen delik sonradan açılmış.

Üstü daha geniş ve iki kademeli dörtgen bir kaide üzerinde ayakta betimlenen figürin, her iki ayağı üzerinde dengede durmaktadır[627]. Tüm gövde cepheden verilirken baş hafif sağa çevrilmiştir. Sağ kol gövde yanında ve omuzdan aşağı sarkmakta, kalça hizasında kabarık giysi nedeniyle yana hafif açılmaktadır. Sol kol dirseğe dek gövde yanında aşağı sarkmaktadır. Boyun ince ve uzun, baş gövdeye oranla küçüktür. Yüz oval, uzuvlar küçük ve narin işlenmiştir.

Figür, üzerinde üç giysi bulundurmaktadır. İçerisine giydiği khiton kolsuz ve yere kadar uzundur. Ayak uçlarında bol dökümlü durur. Giysi, ön ve arkada simetrik olarak ortadan kalın bir bantla ayrılmış gibidir. Üst giysi olarak giydiği kolsuz peplos, karnı ve beli örtmektedir. Dökümlü düzenlenmesi iç giysiye benzer. Üst giysinin kıvrımları hafif dalgalı olarak aşağıya dökülür. Alt giyside ise hareket daha farklı ve çeşitlidir. Çizgisel kıvrımlar dalgalanma yapmaktadır. Üçüncü giysi, boyundan geçirilmiş aegistir. Önde "V" yakalı ve göğüsleri örten iki yuvarlak, arkada ise sırtı örten tek ve geniş yuvarlak formda düzenlenmiştir[628]. Önde iki yuvarlak üzerinde tam seçilemeyen bezekler görülmektedir, benzer örneklere göre Medusa işlenmiş olmalıdır[629].

Başında taşıdığı miğferin tepeliği yüksek, sorgucu oldukça uzundur. Sorgucun püsküllleri ense hizasını geçerek aegisin arkasına dökülür. Peplos, aegis ve miğfer gibi belirteçler figürinin Athena olarak tanımlanmasını sağlamaktadır. Bu tipoloji içerisinde ve sol elin, yanında duran kalkanı tuttuğu kabul edildiğinde figürin Athena Parhenos olarak değerlendirilmelidir. Hellen kökenli bu tipin Küçük Asya üzerinde de ilgi gördüğü, adına

[627] Benzer örnekler için bkz: Reinach, RSt I, Lev. 163 Res. 869. (Louvre Müzesi, büyük mermer); Bieber 1915, 58 Lev. LX Res. 140 (bronz). Duruşu, miğferi, sol elin durumu (kalkan tutması) benzer.
[628] Aegisin benzer örneği için bkz. A. J. N. W. Prag-J. Swadling "Two Athenas: a Fake and its Original" Griechische und römische Statuetten und Grossbronzen. Akten der 9. Tagung über antike Bronzen in Wien. 21.-25. April 1986 (1988) 214 vdd. Res. 9 vd.
[629] Simon 1985, 204 Res. 189.

tapınaklar inşa edildiği ve sikkeler basıldığı bilinmektedir. Side Athena Tapınağı[630] ve kent sikkeleri üzerinde bulunan, tanrıçanın Parthenos tipoljisindeki betimlemeleri kültün varlığını kanıtlamaktadır[631]. Büyük heykel örneklerin de ele geçtiği Küçük Asya'da bilinen en önemli eser olarak Pergamon Athenası gösterilebilir[632].

Figürinin aşınmış yüz detayları tarihlemeye yardımcı olmamaktadır. Uzun peplosun göbek üzerinde kuşakla bağlanmayıp serbest bırakılması, diğer örneklerle birliktelik gösterir. Aegisin formu, İ.Ö. 2. yüzyıla tarihlenen Pergamon örneğine benzer Ancak; giysinin katı dokusu ve kıvrımların yüzeysel ve çizgisel işlenişi, eseri bu dönemdem uzaklaştırır. Döküm sonrası çizgisel işlemeler daha çok İ .S. 2. veya 3. yüzyılda görülen özelliklerdendir. Figürin bu döneme tarihlenmelidir.

Değerlendirme: Tanrıçanın en çok örnek bulundurduğu küme olan **"Athena-Peploslu"** heykelciklerinde duruş, bazı ayrıntılar dışında genellikle aynıdır. İst-056 ve İst-071 figürinleri sabit sağ bacak üzerine gövde ağırlığını vererek, sol dizleri hafif bükülü betimlenmişlerdir. Katı ve hantal gövde dik durumda ve baş, bu harekete uygun olarak cepheden verilmiştir. Aynı kümede değerlendirilen İst-074 örneğinde sabit sağ bacak üzerine ağırlığını veren gövde, sağ kalça ile ileri, üst gövde ile de geriye doğru esnemiştir. Bu hareketli ile figürin esnek bir "S duruş" göstermiştir. Her iki kolun uyum içerisindeki hareketi de esere denge sağlarken görsel ahenk de katmıştır. Kümenin diğer üyesi Silf-010 örneği, sabit sağ bacak üzerinde gövdeyi dengelemiş, ileri hamle yaparak İst-074 örneğinin tersine bu kez üst gövdeyi öne, sol kalçayı ise geriye esnetmiştir. Duruşta görülen esnemenin denge amaçlı olduğu, uygulandığında anlaşılmaktadır.

Bu kümede yer alan figürinlerin giysileri, İst-056 örneği dışında birbirine benzemektedir. İçlerine, yere dek uzun tutulmuş chiton, üzerine de peplos giyinmiş, daha sonra da boyundan geçirilen aegis ile tamamlanmıştır. İst-071 örneğinin peplosu İst-074 ve Silf-010 örneklerine göre daha kısa tutulmuştur. İst-056 ise peplos giyme yerine dökümlü bir himationa sarınmıştır.

---

[630] J. Nolle, Inschriften von Side I (1993) 286 Nr. 26.
[631] LIMC II (1984) 955 vd. Nr. 215 vd. (Side sikkeleri. İ.Ö. 4. yy.).
[632] LIMC II (1984) 955 vd. Nr. 230. (İ.Ö. 2. yy.).

"Athena-Himationlu" örneklerinde tanrıça peplos yerine himation giyinmiştir. Kalın ve düzenlenişindeki özellik nedeniyle bu giysi üzerine aegis giymesi söz konusu değildir.

Tanrıça, her iki kümede yer alan örneklerde sağ elinde tuttuğu derin bir phialeyi sağa esneyerek ileri uzatmaktadır. Bu ikonografisi ile Klasik ve Hellenistik Dönemler'e geri gitmektedir. Bilinen betimlere göre phialeyi iki amaç için kullanmıştır. Phialeyi ayak ucunda bulunan bir sunağa uzatıp, sıvı sunu sunmakta olan tanrıçayı betimleyen örnekler bilinmektedir. Her tanrı ve ölümlünün gerçekleştirebildiği bu eylem tanrıçanın ikonografik anlatımlarında yer almaktadır Hellenistan[633] ve Küçük Asya[634] buluntuları bu epithete iz vermektedir.

Bunun dışında erken dönem Yunan resim sanatında Athena, phialeyi Akropolis'te bulunan kutsal zeytin ağacına doğru uzatmakta iken betimlenmiştir[635]. Bilinen bu ikonografi de sevilerek hemen her dönem ve her bölgede kullanılmıştır[636]. Tanrıça, Poseidon ile giriştiği Athena kentinin baş tanrılığını kazanma yarışında, kendi tercihi olan zeytin ağacını hızla gelişip meyve vermesi için sulamaktadır.

Şimdilik tek örnek olan ve **"Athena Parthenos"** olarak adlandırılan İst-045 figürini, "Peploslu" örneklerinden farklı olarak her iki ayağı üzerinde dengede durmakta ve kollarını aşağıya sarkıtmaktadır. Parmakları aralık duran sol eliyle, yere dayanmış olan kalkanı tutmuş olmalıdır.

Belirteçleri:

Mızrak: Asalet simgesi olarak taşınan asa ile farklı işlevdedir. Tanrıçanın savaşçı özelliğini vurgulayan önemli belirteçlerdendir. Genelde yere dayayıp, sol kolunun ağırlığını alır durumda betimlenmiştir. Tanrıça mızrağı, eli ile yukarıdan kavramaktadır.

---

[633] LIMC II (1984) 975 vd. Nr. 185 (arkaistik bronz figürin).
[634] H. Fritze, Die Münzen von Ilion 7 (1902) 478-501 (İ.S. 2. yy.); LIMC II (1984) 963 Nr. 58 f (bir sunağa kap uzatmaktadır).
[635] Simon 1990, 197 Lev. 180; Barclay 1888, 96 Lev. XVI 7 vd. (İmp. Dön. Atina).
[636] Farklı dönem örnekleri için bkz. Bkz. Barclay 1888, 98 Lev. XVII 4 (İmp. Dön.); LIMC II (1984) 975 Nr. 185. Sikkeler üzerinde de aynı betimlemeyi bulmak olasıdır: age. Nr. 189, 1083 vd. Nr. 115.

Kalkan: Mızrak ile aynı misyonu paylaşan kalkan, tanrıçanın bazen elinde bazen de yere enlemesine bırakılmış ve eliyle üstten kavramış olarak betimlenir. İst-045 örneğinde olduğu gibi, yere dayayıp eliyle tuttuğu kalkan betimlemesi Olympia'daki Athena Parthenos heykelinden gelmektedir.

Miğfer: Tanrıçanın vazgeçilmez belirteçlerinin başında gelir. Savaşla ilgili olmayan sahnelerde bile miğferle betimlenmesi, kimliğinin en ayırıcı belirteci olmasından kaynaklanmaktadır. Uzun sorguçlu Attika tipi miğfer kullanmaktadır.

Aeigis: Üçüncü giysi olarak başından geçirerek giydiği kısa ve kalın yelek, korunma amaçlıdır ve kalın deriden yapılmaktadır. Üzerinde bulunan Medusa betimlemesi ile karşıdaki hasmına korku da verebilmektedir. Sadece peplos üzerine giydiği bu zırh ile tanrıçanın savaşçı kimliği tamamlanmaktadır.

Phiale: Sol eliyle mızrağını tutup ondan destek alan tanrıça, sağ elinde tuttuğu phialeyi de ileri uzatmaktadır. İkonografisi yukarıda anlatılan phiale diğer tanrı, tanrıça vb. kişiliklerin sunu yaparken kullandıkları bir kaptır. Bu kap bazen de içkili şölenlerde kullanılabilmektedir. Athena'nın bu ikonografilerinde, sunu veya kutsal zeytin ağacına su vermesi olayı daha uygun görülmektedir.

III.2.2. APHRODİTE: Aphrodite, deniz köpüklerinden doğduktan sonra güzellik ve aşk tanrıçası olarak benimsenmiş, kültleri her bölgede olduğu gibi Küçük Asya yerleşimlerinde de yayılmıştır. Bu kültlere ve yörelere ilişkin farklı birçok betimlemesi bulunmaktadır. Çalışma konusu eserler içerisinde Anadiomene tiplemesi ile en fazla örneği veren Aphrodite figürinleri üç temel kümede değerlendirilmiştir.

III.2.2.1. Aphrodite-Anadiomene: Tamamen çıplak olarak betimlenen tanrıça, yukarı kaldırdığı elleriyle yanlardan saçlarını tutmakta ve banyo sonrası ıslaklığını gidermek için sıkmaktadır. Bu genel tipoloji içerisindeki tanrıçanın, kollarını farklı ölçülerde yukarıda veya aşağıda tutması kümelemede dikkate alınmamıştır[637]. Küçük Asya'da kültleri hemen her bölgeye yayılmış olan Aphrodite'nin bu tipi en yaygın ve en sevilen betimlemelerindendir. Çok sayıda plastik ve kabartma örneklerle birlikte sikkeler üzerinde de görülür. Küçük bronzlar içerisinde erken örnek olarak Münih Müzesi'nde korunan ve Arkaik Dönem'e tarihlenen ayna tutamağı gösterilebilir[638].

III.2.2.1.1. Anadiomene-Giysisiz: Bilinen tüm Anadiomene örneklerinin içerisinde olduğu gibi, çalışma konusu olan Anadiomene figürinlerinin büyük çoğunluğu çıplak betimlenmiştir[639].

Kon-010 Anadiomene. (Lev. 81, a, b)

Korunduğu Yer : Konya Müzesi
Müze Env. No. : 437
Buluntu yeri : Antalya
Durumu : Dolu döküm, yüzeyde korozyon hakim. Temizlik ve konservasyon gerekli.
Ölçüler : yük: 5 gen: 3. 1 cm. ağırlık: gr.

Sağ bacak dizin yukarısından, sol bacak ise dizden kopuk, el parmakları belirsiz ve yüz detayları aşınmış. Döküm kalitesiz, sonrasında da ince işçilik yapılmamış.

Figürin dolgun gövdeli fakat şişman değildir. Gövde ağırlığını sabit sağ bacağa vererek sağa kaykılmış, sola hareketlenen gövde omuzlarda tekrar dikleşmiştir. Baş sağa döndürülmüş 'S' duruş tamamlanmıştır. Sol bacak dizden bükülerek az öne çıkarılmış ve denge sağlanmıştır. Kollar omuzdan yana açılarak dirseklerden bükülür ve yukarı kaldırılır.

---

[637] Bazı örneklerde kısa saçlı veya saçı arkada toplanmış olmasına karşın elleri bu duruşta betimlenen Anadiomene betimlemeleri de bulunmaktadır. Büyük heykelde bkz. A. H. Smith, British Museum Marbles and Bronzes (1914) Lev. 44.

[638] D. Ohly, Guide to the Munich Antikensammlungen (1986) 69 Lev. 53. Laconia eseri 560-540 yıllarına tarihlenmektedir.

[639] Çıplak betimlenmesinin nedeni, tanrıçanın banyodan hemen sonra yaptığı bir eylemi anlatması olmalıdır.

Sol el başa doğru yönlenerek sol bölümde toplanan saç demetini kavrar, sağ el ise sağ omza uzanır ve buraya dökülen saç demetini kavramaya çalışır. Çıplak gövdede göğüsler dolgun, göbek bölgesi biraz sarkık betimlenmiştir. Bu dolgun işleniş gövdenin arkasında da uygulanmış, özellikle kalçalar vurgulanmıştır.

Yüzün tahrip olduğu başta saçlar dalgalı ve arkaya doğru taranmış, ense üzerinde bir topuz oluşturulmuştur. Alnın üzerinde bulunan diadem nedeniyle saç kabarık durmaktadır.

Tanrıça Aphrodite'nin Anadiomene olarak adlandırılan bu betimlemesi, en yaygın kullanım alanı bulan ve en çok üretimi yapılan tipidir. Yıkanmış olan tanrıça, suyun süzülmesi için ikiye ayırdığı saçlarını burarak sıkmaktadır[640]. Tanrıçanın bu tipi, Klasik Dönem'den Roma Dönemi sonlarına dek sevilerek kullanılmış ve üretilmiştir[641].

Gövde yapısındaki incelik erken dönem özelliği olarak görülebilir, ancak gövde yapısındaki ve uzuvların gövde ile birleşmesindeki katılık eserin Roma Dönemi'nde üretildiğini göstermektedir[642].

Esk-002 Anadiomene. (Lev. 81, c, d)

Korunduğu Yer : Eskişehir Müzesi
Müze Env. No : A-112-77
Buluntu yeri : Kayseri
Durumu : Sarı metal üzerinde siyah patina, iyi korunmuştur.
Ölçüler : yük: gen: cm. ağırlık: 100 gr.

Ön ve arkası aynı önem ve kalitede işlenmiş olan heykelciğin her iki ayağı bileğin yukarısından kopuk, kaide kayıp, yüzün göz bölümleri aşınmış.

Ayakta ve çıplak betimlenmiş figür, sabit sağ bacağı üzerine gövde ağırlığını vererek sağa hafif esnemiştir. Diğerine bitişik sol bacak dizden bükülerek az geri çekilmiş, duruşa göre

---

[640] Anadiomene örnekleri için bkz. Babelon 1895, 103 Res. 237, 104 Res. 239; Reinach, RSt I, Lev. 622 b Res. 408 A, Lev. 626 Res. 1403; Reinach, RSt VI, 175 Res. 7; R. Thouvenot, "Trois tetes de marbre de Volubilis" REA 37, 1935, 438 vd. Lev. XXXVII, 11; Boube-Piccot 1969, 221 Lev. 174-176; A. D.-Milceva, Bronzestatuetten der Venüs aus Novae, "Griechische und römische Statuetten und Großbronzen" Akten der 9. Tagung über antike Bronzen in Wien (1988) 400 Res. 1-22; K. Parlasca, "Kleinasiatische Terrakotten mit Bleiglasur" IstMitt 40, 1990, 195 vdd. Lev. 37 Res. 1-3. 5; Najdenova 1994, 297 vd. Res. 1-3.

[641] C. Rolley, Griechischen Bronzen (1984) 158 vd. Res. 147 Gövde zayıflığı, kolların durumu oldukça benzer. İÖ 4. yy. sonuna tarihlenir.

[642] Rolley, age. 158 vd. Res. 147. Figürün gövde zayıflığı, kolların durumu oldukça benzer, fakat gövde ve uzuvlar daha yumuşak ve başarılı işlenmiştir.

yere parmak uçları ile bastığı anlaşılmaktadır. Gövde cepheden ve dik verilmiştir. Sağ kol omuzdan yana açılarak önce aşağı yönlenmiş, dirsekten bükülerek dik olarak yukarı kaldırılmıştır. Kavradığı saç demetini çekiştirerek omzun hizasında tutmaktadır. Sol kol omuzdan yana açılırken yukarı yönlenir ve dirsekten bükülerek arkaya uzanır[643]. Diğer saç demetini kulak hizasında kavramıştır. Gövde dolgun fakat orantılıdır, hiçbir yerinde fazlalık yoktur. Göğüsler gövde ile orantılı[644], karın bölümü düzdür. Arkada ise sırt bölümü düz, kalçalar dolgundur.

Boyun kısa fakat güçlü tutulmuştur, sola döndürülmüş baş az yukarı kaldırılmıştır. Yüz geniş ve yuvarlak, gözler, burun ve ağız narin işlenmiştir. Önden arkaya doğru ortadan ayrılıp yanlara taranan saçlar düzdür. Her iki eliyle sıkıca kavradığı kalın belikleri aşağı sarkmakta, yukarı çekilmesine karşın omuz altına dek uzanmaktadır.

Aphrodite-Anadiomene, dolgun yapısına ve orantılı gövde işlenişine karşın, gövdedeki sertlik ve keskinlik nedeniyle Roma Dönemi eserleriyle benzeşir. 2. veya 3. yüzyıla tarihlenmelidir[645].

İst-012 Anadiomene. (Lev. 82, a-c)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No : 5938
Buluntu yeri : Çiftlikköy-Yalova
Durumu : İçi boş döküm, göz yuvaları boş, (bir madde aplike ediliyor olmalıydı)
Ölçüler : yük: 20 gen: 8. 2 cm. ağırlık: 550 gr.
Sol ayağı bilekten kopuk, kaidesi kayıp, diğer yerler korunmuş.

Kaliteli işçilikle üretilen eser her iki yüzde de aynı önemde işlenmiştir. Ayakta duran figürin, gövde ağırlığını sabit sol bacak üzerine vererek kalçayı belirgin bir şekilde sola esnetmiştir. Sağ bacak ise diz hizasına dek diğerine yapışık ve dizden bükülü, az öne çıkarılarak yana açılan ayak, parmak uçları ile yere basmaktadır.

Cepheden verilen ve kalçadan itibaren sağa yönlenen gövde, omuzlarda tekrar düzelmiş bu nedenle önden bakıldığında figürün "S duruş" ile betimlendiği izlenimi ortaya çıkmıştır.

---

[643] Benzer örnek için bkz. M. Kunze, Antike Bronzeplastik aus Bulgarien (1990) 49 Res. 1 (Artschar buluntusu).
[644] Göğüslerin ortası deliktir.
[645] Roma'daki Caracalla Hamamı'nda bulunmuş mermer bir heykel ile gövde dolgunluğu ve orantılı yapısıyla benzeşir. Bkz. Giuliano 1983, Res. 23. Gövde yapısı ve duruş benzer.

Oysa sırtta hiçbir oynama yoktur ve dik durumdadır. Gövdenin sağa hamle yapması ve sağ bacağın dizden fazla bükülmesi ile gövdede esneme olmuştur.

Sağ kol omuzdan yana açılarak yukarı yönlenir, omzun yüksekliğini biraz geçtikten sonra dirsekten bükülerek başa doğru uzanır. Kulak hizasında kavradığı yoğun saç demetini çekiştirmektedir. Sol kol omuzdan yana açılırken aşağı yönlenir ve dirsekten bükülerek tekrar yukarı döner. Omuz hizasında kavradığı eliyle kavradığı saç demetini döndürerek sıkmaktadır[646].

Çıplak olan Anadiomene, dolgun fakat özellikle üst bölgede narin gövde yapısına sahiptir. Göbek ve kasık bölgesi yağlanmış, göbek altında iki kat olarak görünmektedir. Bu özellik arkada da aynı şekilde devam eder, kalçalar geniş ve dolgun işlenmiş ancak, bu duruma tezat olarak göğüsler küçük ve diri verilmiştir. Boyun uzun, baş gövdeye göre biraz küçüktür. Yüz detayları korunmuş, göz, burun ve ağız orantılı ve narin işlenmiştir. Boş olan göz yuvalarına başka bir madde takılarak daha canlı gösteriliyor olmalıydı.

Dalgalı saçları ortadan ikiye ayrılarak önce yüz çevresinde yanlara taranmış, daha sonra geriye taranarak ensenin yukarısında stephanosa dolanmıştır. Uzun iki saç demetini elleri ile banyo sonrası sıkarak ıslaklığını gidermektedir. Yüz çevresinde geniş dalgalı lüleler yapan saç, sol elde omuz altına dek uzamaktadır.

Figür, dolgun gövdesi ve yüz özellikleri ile Suriye ve Mısır örneklerine benzemektedir[647]. Bu dolgun yapı ve kısa yapısıyla Roma Dönemi eserlerine benzeyen heykelcik, yüz yapısı ile de Hellenistik Dönem eserlerini çağrıştırmaktadır. Suriye buluntusu Hellenistik eserlere de benzemesi tarihlemede çelişki yaratmaktadır[648]. Kayıtlarda Yalova buluntusu olarak

---

[646] Benzer örnekler için bkz. Reinach, RSt II, Lev. 341 Res. 8; Warneck 1905, 11 Lev. IV Res. 56. Suriye buluntusu bronz. İstanbul örneğine çok benzer; de Ridder I, 60 Lev. 32 Res. 383 (Hellenistik) 105 Lev. 53 Res. 768 (Mısır. Roma Dönemi); G. Souville, "Petits bronzes de Jupiter et de Venüs trouves en Mauretanie tingitane" Hesperia 1957, 149 vd. Lev. VI vd; Duruş ve saç düzenlemesi için benzer örnek, Boube-Piccot 1969, 289 Lev. 232-235; Faider-Feytmans 1979, 82 Lev. 47 Res. 76; Vermeule-Comstock 1988, 37 Res. 24 (mermer Anadiomene. İ. S. 3. yüzyıl).

[647] M. C. C. Edgar, Catalogue General des Antiquites Egyptiennes du Musee du Caire (1904) 5 Lev. 1 Nr. 27. 647 (Gövde yapısı ve duruş olarak benzer); Warneck 1905, 9 Lev. III Res. 56 (Suriye buluntusu bronz. İst. örneğine çok benzer); LIMC II (1984) 157 vd. Nr. 44 (Mısır buluntusu olan örnek, duruş ve gövde yapısı olarak çok benzer, Hellenistik Döneme tarihlenir).

[648] Buluntu yerinin ve katmanının bilinmesindeki önem bu noktada bir kez daha anlaşılmaktadır.

görünmesine karşın kaynağının Suriye olduğu[649] ve Geç Hellenistik Döneme tarihlenmesi gerektiği düşünülmelidir.

İst-047 Anadiomene. (Lev. 82, d-f)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No : 6120
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, siyah patinalı.
Ölçüler : yük: 5. 4 gen: 2. 4 cm. ağırlık: 37 gr.

Bacaklar diz altından kopuk, yüz aşınmış, özensiz ve uzuvları orantısız esere döküm sonrası işçilik de yapılmamış. Göbek ve sol kasık üzerinde kabarık bir iz görülmekte.

Ayakta duran figürin bacaklarını bitişik tutmakta, gövde ağırlığını sabit duran sağ bacak üzerine vermektedir. Sol bacak dizden bükülü ve az ileri çıkarılmıştır. Zayıf yapılı gövde bacaklara göre daha uzundur ve dik durmaktadır. Göğüsler ve kalçanın belirginliği dışında gövde düz olarak betimlenmiştir. Göğüslerde yıpranma olduğundan oranları bozulmuştur. Sağ kol omuzdan yana açılarak önce aşağı yönlenir. Dirsekten bükülerek dik olarak yukarı çıkar ve yana doğru gelen saçlarını çekerek kavrar. Sol kol omuzdan yan açılırken yükselir dirsekten bükülerek başa geri döner ve kulak hizasında saçlarını kavrar.

Boyun kısa, sola dönük baş gövde ile orantılıdır. Yüz aşındığından uzuvlar belirsizdir. Özellikle gözler iri ve tam yuvarlak, stilize gibidir. Burun ve ağız küçük işlenmiştir. Düz ve yana taranmış saçlar, tepede duran stephanos nedeniyle saç kabarık görünmektedir. Ortadan ayırıp her iki eliyle sıktığı saç demetleri omuzlardan aşağı sarkmaktadır.

Aphrodite-Anadiomene, gövde yapısının inceliği ve duruşu ile Beyrut örneğine benzemektedir[650]. Uzuvlardaki keskinlik ve oransız gövde yapısı nedeniyle yerel üretim olmalıdır ve İ.S. 3. ya da 4. yüzyıla tarihlenmelidir.

İst-048 Anadiomene. (Lev. 83, a-c)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No : 6121
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : İçi boş döküm, patina siyah, attan sarı metal görülüyor.

---

[649] Suriye kaynaklı benzer eserler için bkz.: Warneck 1905, 9 Lev. III Res. 56 (bronz); Neugebauer 1921, Res. 66 Suriye buluntusu eser, dolgun gövde yapısı ile bölgesel özellik gösterir ve İstanbul örneğine benzer.

[650] D. C. Baramki, The archaeological Museum of the Amerikan University of Beirut (1959) 12 vdd. Lev. 6 Res. 22. İstanbul örneğine göre işçilik olarak daha niteliklidir.

Ölçüler : yük: 5. 5 gen: 2. 4 cm. ağırlık: 40 gr.

Her iki bacak diz altından kopuk, el parmaklarının detayları belirsiz, yüz aşırı yıpranmış.

Bir önceki eser gibi özensiz ve orantısız işçilik gösterir. Ayakta duran figürün, bacakları bitişik, gövdesi dik durumdadır. Her iki kol omuzdan yana açılarak yukarı yönlenir, dirsekten bükülüp kulaklar hizasına gelir. Elleri ile kavradığı saçlarını yanlara çekiştirip sıkmaktadır. Sol dirsek diğerine göre daha yukarıdadır. Dik durumdaki gövde ve bacaklar cepheden verilmiş, baş çok az sola dönüktür[651]. Gövde ile bacaklar arasında oransızlık görülmekte, gövdenin daha uzun tutulduğu anlaşılmaktadır. Göğüsler dik ve yuvarlak verilmiş, belirginleştirilmiş göbek deliğinin altında derin bir çizikle o bölgedeki yağlanma vurgulanmış gibidir. Arkada ise, düz ve katı verilen sırtın aksine kalçalar belirginleştirilmiştir.

Boyun kısa, baş ve yüz gövde ile orantılıdır. Düz ve geriye taranmış saç, arkada ortadan ayrılarak yanlara yönlenir. Tepede duran yüksek diadem (stephanos) ile süslendiğinden saç kabarık görünür. Yüz detaylarından sadece burun belirgindir.

Orantısız gövde yapısı, uzuvların geçişlerindeki keskinlik, genel yapıdaki sertlik gibi özellikler nedeniyle yerel üretim olarak değerlendirilen bu örnek Thrakia Bölgesi buluntularına çok benzemektedir[652] ve İ.S. 3. veya 4. yüzyıla tarihlenmelidir.

İst-053 Anadiomene. (Lev. 83, d-f)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri

Müze Env. No : 6172

Buluntu yeri : Bilinmiyor

Durumu : İçi boş döküm, siyah patinalı, yer yer oksidasyon var. Temizlik ve konservasyon gerekli.

Ölçüler : yük: 6. 2 gen: 2. 2 cm. ağırlık: 40 gr

Yüz aşınmışlığı dışında tamamı korunmuş, döküm sonrası işçilik yapılmamış. Kaide kayıp.

Gövde ve bacakları cepheden verilen figür, gövde ağırlığını sabit sol bacağı üzerine vermiş, diğerine yapışık duran sağ bacağını dizden bükerek az yana çevirmiştir. Kalçada sola esneyen gövde üstte tekrar doğrularak "S duruş" oluşturmuştur. Gövde altı ve ayakların duruşu ile bir balığı andıran figürün sağ kolu omuzdan yana açılarak yukarı yönlenmiş, dirsekten bükülüp kulak hizasında saçları eliyle kavramıştır. Sol kol ise önce

[651] de Ridder 1913, Nr. 29 Res. 29; Baramki 1959, 12 vdd. Lev. 6 Res. 22. Daha nitelikli işçilik gösterir, duruş ve gövdenin ince yapısı benzer.

[652] Marinova 1975, Nr. 170. Duruşu ve tipi çok benzer.

aşağı, daha sonra dirsekten bükülerek yukarı yönelir. Kulak hizasında kavradığı saçları eliyle kavrar ve çekiştirir.

Dolgun yapılı gövdenin üst bölümü daha ince kalçalar geniş ve dolgundur. Göbek şişkin, bacakların üst bölümü kalın verilmiştir. Sırt düz, kalçalar dolgundur. Boyun kısa ve kalın tutulmuş, hafif sağa dönük başı gövde ile orantılıdır. Oval yüzde iri gözler dışında diğer uzuvlar orantılıdır. Çekiştirerek tuttuğu saçlarını ortadan ayırıp geriye taramış, tepede duran stephanos ile süslemiştir.

Anadiomene heykelciğine birçok benzer örnek bulunmaktadır[653]. Suriye buluntusu Louvre örneği ise oldukça benzemektedir[654]. Eser İ. S. 3. yüzyıla tarihlenmelidir.

İst-060 Anadiomene. (Lev. 84, a, b)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No : 60-36
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, sarı metal, siyah patina.
Ölçüler : yük: 6. 3 gen: 2. 5 cm. ağırlık: 40 gr
Sol ayak parmağının ucu kopuk, her iki elin parmak detayları ve yüzü aşınmış, diğer yerler korunmuş.

Ayakta ve dik duran figürün gövdesi baş cepheden verilmiş, bacaklar bitişik, ayaklar topuktan birbirine değer, parmak uçları yana açıktır. Sağ kol omuzdan yana açık, dirseğe dek yere paralel gider, sonra bükülerek dik olarak yukarı yönelir. Saç demetini kavrayarak yana çekiştirmektedir. Sol kol omuz altından itibaren gövdeden ayrılır, dirsekten yukarı bükülerek diğer saç demetini kavrar ve yana çeker. Çekilen saç demetleri ile iki kolun duruşu arasında paralel bir görünüm oluşmuştur.

Gövde yapısı bir ağaç kütüğü gibi katı ve hareketsizdir. Bel hizasında biraz incelmiş ve kalçaların genişliği ortaya çıkmıştır. Gövdeye göre daha kısa tutulmuş bacaklara arkadan bakıldığında esneme görülür. Göğüsler küçük, karın ve bacak bölgeleri detaysız, fakat dolgun işlenmiştir.

---

[653] Marinova 1975, Nr. 167. Bulgaristan buluntusu. Kalçanın esnemesi de benzer: LIMC II (1984) 157 Nr. 60;
[654] de Ridder 1913, Lev. 34 Res. 415 (Suriye buluntusu) Lev. 53 Res. 768.

Boyun kısa ve kalın, baş gövde ile orantılıdır[655]. Geriye taranan düz saç, tepede duran geniş stephanosa sarılmıştır. Uzun ve düz saçlar başındaki stephanos nedeniyle kabarık görünmektedir. Bu özellikleriyle Thrakia[656] ve Louvre[657] örneklerine benzeyen Anadiomene İ. S. 3. veya 4. yüzyıla tarihlenmelidir.

İst-062 Anadiomene. (Lev. 84, c, d)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No : 76-65
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Siyah patinalı, yeşil oksidasyon başlamış.
Ölçüler : yük: 5. 9 gen: 1. 7 cm. ağırlık: 35 gr.
Sağ kol omuz altından, sol kol omuzdan kopuk, yüz detayları aşınmış. Kaide kayıp.

Bacakları bitişik ve ayakta duran figürün, sol bacağı sabit, sağ bacağı dizden hafif bükük ve öne çıkıktır. Bu nedenle bacaklarda hafif bir yaylanma oluşmuştur. Ayak topukları bitişik, burunlar ise ayrık durur. Sağ kolun omuzdan yana açıldığı, sol kolun ise aşağıya sarktığı anlaşılmaktadır. Zayıf gövdede, kalçadaki genişleme dışında detay görülmez, balık görüntüsü vermektedir. Arkadan bakıldığında ise sırtın düz, kalçaların dolgun, bacakların gövdeye göre daha kısa olduğu görülür.

Boyun ince, hafif sola dönük baş gövde ile orantılı verilmiştir. Geriye taranan saçlar başa geçirilen stephanosa sarılmıştır. Stephanos, başa bere gibi tam oturmuş, önü ve arkası yuvarlak şapka görünümü almıştır[658]. Saç stephanosa dolandığı için ense açıkta bırakılmıştır. Yüz yuvarlak, uzuvların küçük ve narin işlendiği anlaşılmaktadır.

Aphrodite, sağ kolun yukarı yönlenmesi nedeniyle Anadiomene tipolojisine dahil edilmesi, oransız gövde yapısı ile de Thrakia eserleriyle birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. İ.S. 3. veya 4. yüzyıla tarihlenir.

İst-068 Anadiomene. (Lev. 85, a, b)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No : 76-159

---

[655] Baramki 1959, 12 vdd. Lev. 6 Res. 22. Daha nitelikli işçilik gösterir, duruş ve gövdenin ince yapısı benzer.
[656] Marinova 1975, 148 vd. Res. 170. Gövde yapısı, duruş, ellerin durumu benzer.
[657] de Ridder 1913, Lev. 53 Res. 768.
[658] Duruşu ve kollarının yönlenişine örnek olarak bkz.: Boube-Piccot 1969, 222 Lev. 178 (Rabat Müzesi). Giuliano 1983, 173, Res. 115 vd. (Mermer heykel). Duruş ve saç düzenlemesi açısından bkz. de Ridder, Lev. 53 Res. 768.

Buluntu yeri : Divriği-Sivas
Durumu : İçi dolu döküm, siyah patinalı. Kirli, temizlik ve konservasyon gerekiyor.
Ölçüler : yük: 9 gen: 4. 1 cm. ağırlık: 90 gr

Sağ bacak diz altından, sol ayak bilek üstü, sol el ise bilekten kopuk. Sol eliyle tuttuğu saçın ele yakın bölümü kopuk, kaide kayıp.

Figürin ayakta durmakta, sağ bacak sabit, sol bacak diğerine bitişik ve dizden hafif bükülü yana açık durumdadır. Bu duruş, esneme ve rahatlık sağlamıştır. "S duruş" görülmez. Sağ kol az yana açılarak önce aşağı, dirsekten bükülüp yukarı yönelmiştir. Kulağın altından gelen saç demetini eliyle kavrayıp yana çekiştirmektedir. Omuzdan yana açılan sol kol, daha yukarıda olmak üzere dirsekten bükülü ve yukarı kalkıktır. Eli ile saçlarını yana doğru çektiği anlaşılmaktadır.

İnce yapılı figürün gövdesi narin, uzuvları orantılı verilmiştir. Göbek bölümü hafif, kalçalar vurgulanarak dolgun işlenmiş, göğüsler ise hem gövde hem de birbiriyle orantısız ve küçüktür. Gövdeye sonradan monte edilmiş gibidir. Bacaklar gövdenin ince ve narinliğine uygun olarak uzun verilmiştir[659].

Boyun ince ve uzun, hafif sola dönük baş gövde ile orantılıdır. Yüz oval, çene sivri, korunmuş olan ağız, göz, burun gibi uzuvlar yüz ile orantılı ve narin işlenmiştir. Önce geriye taralı düz saçın bir bölümü stephanosa sarılmış, alın üzerinde yanlara doğru bir bant oluşturulmuş, geri kalanı arkada topuz yapılmıştır. Topuzun dışında kalanlar ise ikiye ayrılarak elleri ile yanlara doğru çekiştirilmiştir.

Aphrodite-Anadiomene erken örnekleri çağrıştıran gövde yapısıyla dikkat çekmektedir[660]. Ancak; hellenistik örneklere benzeyen bu ince ve uzun yapısına karşın boyun, dirsek ve dizlerde görülen keskinlik, göğüs ile sırttaki düz ve detaysız işleniş, Roma Dönemi özellikleridir ve İst-068 örneği İ. S. 2. yüzyıla tarihlenir.

İst-078 Anadiomene (Lev. 85, c, d)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No : 90-30
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, siyah patina, sarı metal.
Ölçüler : yük: 7 gen: 2. 2 cm. ağırlık: 50 gr.

---

[659] Baramki 1959, 12 vdd. Lev. 6 Res. 22. Duruş ve gövdenin ince yapısı benzer; E. D. Reeder, Hellenistic Art in the Walters Art Gallery (1988) 163 Res. 71, 1 vd. Narin uzun gövde yapısı ve duruşu benzer.
[660] Rolley 1984, 158 vd. Res. 147. Gövde zayıflığı, kolların durumu oldukça benzer.

Yüz ve ayak detaylarının aşınmışlığı dışında tamamı korunmuş.

Figür, kendisiyle birlikte dökülen ince, dairesel bir kaide üzerine yerleştirilmiş ve ayakta durmaktadır. Bacakları bitişik, gövde dik durmaktadır. Sağ kol omuzdan yana açılarak yana açılır, dirsekten bükülerek yukarı yönlenir. Kulak hizasında kavradığı saç demetini çekiştirmektedir. Sol kol omuzdan yukarı yönlenir, kulak hizasında kavradığı saçları diğerinde olduğu gibi yana çeker. Bu hareketler dışında gövde kaskatı ve tamamen cepheden betimlenmiştir. Kalça seviyesinde az bir genişleme görülen gövdenin arkası da düz işlenmiş, sadece kalçalar dolgun verilmiştir.

Boyun ince uzun, hafif sola dönük baş gövde ile orantılıdır. Geriye taranan düz saç, başta bulunan stephanosa sarılmıştır. Ortadan ikiye ayrılıp yanlarda çekiştirilen belikler dışında kalan saç ensede topuz yapılmıştır. Yüz oval, çene sivridir. Aşınmaya rağmen gözlerin iri olduğu anlaşılmaktadır.

Balık görünümlü Aphrodite-Anadiomene örneklerine Thrakia buluntusu figürinler içerisinde rastlanmaktadır[661]. Beyrut örneği ile gövde yapısı ve duruş olarak benzer[662].

Aynı küme içerisinde yer alan İst-060, İst-047, İst-048 heykelciklerine gövde yapısı, zayıflığı ve duruşu ile benzeyen örnek, yerel üretimlerin arttığı İ.S. 3. veya 4. yüzyıla tarihlenmelidir.

SH-037 Anadiomene (Lev. 86, a-c)

Korunduğu Yer : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No : 5692
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, yeşil patina.
Ölçüler : yük: 8. 5 gen: cm. ağırlık: 60 gr

Sol kol dirsekten, sol yanda kavradığı saç demeti başa bağlandığı noktadan kopuk, yüz tahrip olmuş. Kaidesiz.

Ayakta duran figürün gövde ağırlığı iki bacağa eşit olarak verilmiş, dizlerin hafif bükülmesi de duruşa esneklik kazandırmıştır. İşçilik nitelikli olmadığından gövde geometrik yapıda, detaylar kaba işlenmiştir. Bacakları bileğin yukarısına dek bitişik,

[661] Marinova 1975, 148 vd. Res. 170.
[662] Baramki 1959, 12 vdd. Lev. 6 Res. 22. Daha nitelikli işçilik gösterir, duruş ve gövdenin ince yapısı benzer.

ayaklar birbirinden ayrık durmaktadır. Bacakların bitişikliği, üretim artığı çapakların temizlenmemesinden de kaynaklanmıştır. Sağ kol omuzdan yana açık, dirsekten bükülerek dik olarak yukarı yönelir. Detayları ve parmakları iyi belirlenmemiş eli ile kulak hizasından bir tutam saçı kavrayarak yana çekiştirmektedir. Sol kol omuzdan yana açık ve aşağı sarkmakta, dirsekten bükülerek yukarı yöneldiği anlaşılmaktadır[663].

Bütünüyle çıplak gövdenin yapısı genelde narin, baseni geniş, beli oldukça ince işlenmiş, genital bölge bir çizikle belirtilmiştir. Gövdenin ön ve arkası düz ve ayrıntısız verilmiş, göğüsler ve kalça vurgulanmamıştır. Omuzlar düşük, kol ve dirseklerdeki geçişler keskindir.

Boyun uzun, baş küçük, yüz yuvarlaktır. Alından geriye taranan saçların bir bölümü yarım daire formundaki stephanosa sarılmış, bir bölümü de arkadan ikiye ayrılarak yanlara iki belik şeklinde uzatılmıştır. Ense üzerinde görülen kabartı, topuza ait olmalıdır.

Aphrodite-Anadiomene, Thrakia buluntuları içerisinde kendisine yakın benzerlikte örnekler bulur[664]. Gövde yapısının genelindeki katılık, uzuvların geçişlerindeki keskinlik nedeniyle İ. S. 3. veya 4. yüzyıla tarihlenir.

SH-007 Anadiomene. (Lev. 86, d-f)

Korunduğu Yer : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No : 5628
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, siyah patina., kaide figürle birlikte dökülmüş.
Ölçüler : yük: 6 cm. gen: cm. ağırlık: 50 gr.
Baş boyun kökünden, sol kol omuzdan, sağ kol bilek üzerinden kopuk.

İki ayağın sığabileceği büyüklükte, dikdörtgen bir silme formundaki kaide üzerinde ayakta duran figürün bacakları bitişiktir. Sabit sağ bacak gövde ağırlığını taşımakta, sol bacak ise dizden bükülü ve yere parmak uçları ile basmaktadır. Bu nedenle gövdenin sol yanında hafif bir esneme olmuştur. Sağ kol gövdenin yanında önce ileri uzanıp sonra dirsekten bükülerek yukarı yönlenmiştir.

[663] Sol kolunun duruşu için bkz.: Neugebauer 1921, Lev. 12 Res. 43.
[664] Duruş ve elin aşağıya sarkması hakkında bkz.: Marinova 1975, 148 vd. Res. 157-169.

Gövde dolgun fakat hantal değildir. Bel ince, basen geniş, kalçalar dolgundur. Göbek fazla vurgulanmamış, göğüsler gövde ile orantılı büyüklüktedir. Sağ kolun arkasında, elleriyle yana çekiştirdiği saçın uzantısı görülmektedir.

Aphrodite-Anadiomene, dolgun ve plastik yapısı, orantılı uzuvları ile nitelikli işçilik gösterir. İ.S. 3. yüzyıla tarihlenmelidir.

III.2.2.1.2. Anadiomene-Giysili: Anadiomene betimlemelerinin büyük çoğunluğu çıplaktır. Bunların yanında İst-090 örneği gibi yarı çıplak örnekler de olabilmektedir.

İst-090 Anadiomene-Giysili. (Aphrodite Euploia/Pontia) (Lev. 87, a-c)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No. :
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : İçi boş döküm, üst gövdede kirlilik ve patinada korozyon var. Sırtın bele yakın bölümünde bir yarık oluşmuş. Konservasyon gerekli.
Ölçüler : yük: cm. gen: cm. ağırlık: gr.

Sol eliyle kavradığı saç demeti kopuk, yüzün göz çevresi aşınmış, kaide kayıp.

Ayakta duran figür, gövde ağırlığını sol bacak üzerine vermiş, sağ bacağını dizden bükerek sol bacağa yapıştırılmış, ayak az geri çekilmiştir. Sol kalçaya esneyen gövde üstte tekrar doğrulur, baş sağa çevrilerek yumuşak bir "S duruş" oluşur. Her iki kol omuzdan yana açılır, dirsekten bükülerek başa yönelir. Kulak altından gelen belikleri elleriyle kavrayarak yan çekiştirmektedir.

Dolgun gövde orantılı betimlenmiş, hantal ve kaba değildir. Bel kalın, basen geniş, göğüsler orantılı fakat biraz yukarıda ve dik verilmiştir. Eserin arkası da ayrıntılı işlenmiş, omurga boşluğu belirginleştirilmiş, kalçalar dolgun fakat abartılmamıştır.

Boyun kısa ve geniş, baş gövde ile orantılı verilmiştir. Yüz yuvarlak, uzuvlar orantılı ve narin işlenmiştir. Düz saç geriye taranmış, yanlarda oluşturulan iki belik dışında kalan saç omza ve sırta dökülmüştür.

Bele oturan ince ve şeffaf giysi, üstte geniş bir bantla çevrelenir, bu bant arkada soldan sağ kalçaya eğimle gelir önde, genital bölge üzerinde kemer tokası formlu bir nesne ile sabitlenir . Sağ bacağın dizden bükülmesi ile arkada birbirine paralel, hilal formunda

kıvrımlar oluşmuştur. Yanlarda ve önde dikine inen bantlar, giysinin yanları açık bir etek olarak düzenlendiğini gösterir[665].

Tanrıçanın bu tipolojideki betimlemesi Euploia ya da Pontia olarak adlandırılmaktadır[666]. İki eliyle saçlarını kavrayan tanrıçanın belinden aşağısını örten bir giysisi bulunmaktadır, bu giysi göbek altında bir nesne ile sabitlendirilmiştir[667]. İst-090 için en yakın örnek Napoli buluntusudur[668]. Thrakia Bölgesi küçük bronzları içerisinde, diğer Anadiomene tipolojisinde olduğu gibi pudicia tipinde de örnekler bulunmaktadır. Radomir Aphroditesi, göbekten aşağısını örten giysisi ile Anadiomene-Pudicia tipindedir ve İst-090 örneği ile benzeşir[669].

Aphrodite-Anadiomene, plastik gövdesi, orantılı uzuvları, ince ve şeffaf giysisi ile nitelikli işçilik gösterir. Bu özelliklere karşın katı, ve hareketler keskindir. 2. veya 3. yüzyıla tarihlenmelidir. Yapıdaki bu sertlik Antoninler Dönemi eserlerini de çağrıştırmaktadır.

III.2.2.2. Elinde Nesne Tutan: Eserler içerisinde az sayıda örneği bulunan bu kümede iki farklı tipoloji içerisinde Aphrodite heykelcikleri bulunmaktadır.

III.2.2.2.1. Elma Tutan: İncelenen eserler içerisinde tek örnek bulunmaktadır. Sol yanında duran bir nesneyi tutarak destek almakta, diğer elinde de bir elma tutmaktadır.

SH-054 Elma Tutan (Lev. 88, a-c)

Korunduğu Yer : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No. : 5641
Buluntu yeri : Çavdarhisar-Aizonai
Durumu : Dolu döküm, yeşil patina korunmuş.
Ölçüler : yük: 8. 5cm. gen: cm. ağırlık: 90 gr.
Sağ ayak bilek üzerinden kopuk, yüz detayları aşınmış diğer yerler korunmuş.

---

[665] de Ridder 1913, Lev. 34 Res. 417 (Elbise düzenlenişi aynı); D. K. Hill, Catalogue of Classical Bronze Sculpture in the Walters Art Gallery Baltimore (1949) Lev. 40 Res. 205; K. Gschwantler, Guß and Form. Bronzen aus der Antikensammlung. Katalog Kunsthistorisches Museum Wien (1986) Nr. 154 Res. 219 (İmparatorluk Döneminin ortalarına tarihlenmiştir. Giysinin düzenlenişi ve gövde yapısı aynıdır).

[666] LIMC VIII (1977) 204 vd.

[667] W. Lamb, Greek and Roman Bronzes (1929) Lev. 89a. Bu kabarık bölüm bazı örneklerde aşınmıştır. Giysiye bu noktada bazen bir istiridye kabuğu takılmaktadır. Bu betimlemelere genellikle Nymphe adı verilir Benzer örnekler için bkz.: R. Özgan, "Die griechischen und römischen Skulpturen aus Tralleis" Asia Minor Studien 15 (1995) Lev. 3 Res. 1-4; LIMC VIII (1997) 202 vd. Nr.78-85 (Bu örneklerde giysiye, göbek altında bir düğüm atılmıştır.).

[668] LIMC VIII (1997) Nr. 85 (İ.S. 1. yy.). Ellerin duruşu, giysi düzenlenişi çok benzeyen bu örnek yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir.

[669] Marinova 1975, 132 vd. Res. 146. Figürin sadece sol eli ile saçlarını sıkmaktadır, aşağı sarkan sağ eli ile İst-090 örneğinden farklılaşır. Bu küçük ayrıntı, tipolojiyi değiştirmemelidir.

Yuvarlak iki aşamalı bir kaide üzerinde ayakta duran figürin, gövde ağırlığını sabit sol bacak üzerine vermiştir. Sağ bacak dize kadar diğerine yapışık daha sonra ayrılarak dizden bükülmüş ve az geri çekilmiştir. Sol yanında duran bir nesneyi sıkıca tutarak sağa doğru hamle yapmış ve gövdenin dengesi bozulmuştur. Sağ kol dirseğe dek gövdeye yapışık daha sonra bükülüp ileri yönlenmiş ve yere paralel duruma gelmiştir. Yukarıya bakan avucunda bir elma tutmaktadır. Sol kol ise omuzdan yana açılıp gergin bir şekilde yana uzanmış, kalça yüksekliğindeki ağaç kütüğünü yukarıdan kavramıştır.

Tamamen çıplak gövde dolgun yapılı fakat hantal değildir. Göğüsler gövde ile orantılı ve diri verilmiş, basen geniş, kalçalar dolgun işlenerek vurgulanmıştır. Göbek kabarık ve dolgun, ancak abartılı değildir. Boyun oldukça ince, baş gövdeye göre küçüktür. Yüz sivri yapılı, yüz uzuvları küçük ve narin işlenmiştir. Saçlar geriye taranarak stephanosa sarılmış, ensede toplanarak topuz oluşturulmuştur.

Kaidenin tabanı geniştir. Belli bir açıyla daralır ve silindirik form alır, az yükseldikten sonra tekrar taban genişliğine kavuşur, ince bir kat ile figürün zeminini oluşturmuştur. Sol yanında duran nesne tabanı geniş, yukarı doğru incelen bir form gösterir. Ağaç kütüğü veya bir sütun olmalıdır.

İncelenen eserler içerisinde benzeri şimdilik bulunmayan Aphrodite heykelciği, mermer örneklerden kopya edilmiş ve bu tipolojideki tanrıça sevilerek ilgi görmüştür[670]. Bronz örneklerde de aynı durum söz konusudur[671].

Dolgun fakat narin yapısı, uzuvların geçişlerindeki başarılı ve yumuşak özellikler nedeniyle eser Berlin örneği ile çok benzeşir[672]. Bu ve diğer örnekler eserin Geç Hellenistik veya Erken Roma Dönemi'ne tarihlenmesini gerektirmektedir[673].

---

[670] Vermeule-Comstock 1988, 38 Res. 25 (Mermer; yük.: 42 cm.).

[671] H. Bulle, Der Schöne Mensch im Altertum (1912) 331 Lev. 153. Carnuntum örneğinde de aynı durum vardır: bkz. Fleischer 1967, Lev. 50 Res. 87; K. Knoll-H. Protzmann, "Staatliche Kunstsammlungen Dresden Skulpturen" AW Sondernummer (1993) 106 Res. 78 (bronz).

[672] W. de Gruyter, Führer durch das Antiquarium Staatliche Museen zu Berlin (1924) 66 Lev. 69 (Erken Roma Dönemi).

[673] M. Raumschüssel, "Die Bronzestatuette einer Aphrodite in der Skulpturensammlung" Staatliche Kunstsammlungen Dresdener Jahrbuch (1967) 97 vdd. Res. 44; Vermeule-Comstock 1988, 38 Res. 25 (İ.Ö. 50- İ. S. 50).

III.2.2.2.2. Bandaletta Tutan (Aphrodite ile Pan): Bu kümede değerlendirilen tanrıçanın çalışma içerisinde şimdilik tek örneği bulunmaktadır. Çıplak olan tanrıça ayakta ve bir eli havadadır. Bilinen örnekler yardımıyla bu betimlemede tanrıçanın yalnız olmadığı, Pan ile birlikte betimlendiği ve bazı örneklerde de hemen yanında Eros bulunduğu görülmektedir[674].

İst-018 Bandaletta Tutan. (Lev. 88, d-f)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No : 396
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : İçi dolu döküm, aşırı oksidasyon ve buna bağlı olarak korozyon başlamış.
Ölçüler : yük: 28 gen: 13. 2 cm. ağırlık: 2 Kg.dan fazla.
Küçük aşınmalar dışında tamamı korunmuş, kaide ve sağ elinde tuttuğu nesne kayıp.

Figür tamamen çıplak, ayakta ve hareketlidir. Gövde ağırlığını sabit sol bacak üzerine vererek, dize kadar diğerine yapışık sağ bacağını yana açıp, biraz geri çekmiştir. Sağ kalçaya esneyen gövde sola çok az hareketlenerek üst bölümde doğrulmuş, baş sabit bacak yönüne döndürülmüştür. "S duruş" keskin olmasa da izlenebilmektedir. Sağ kolunu önce yana açıp, aşağıya yönlendiren figür sonra dirsekten bükerek dik olarak yukarı, çene hizasına dek kaldırmıştır. Açık ve karşıya bakan elin duruşundan bir nesne tuttuğu anlaşılmaktadır. Sol kol ise gövdenin yanında aşağı sarkıtılmış, el içe doğru bükülmüştür.

Gövde tombul, kalça geniş ve bel kalın betimlenmiştir. Hantal yapılı figürün göbeği üzerinde de yağlanmadan dolayı şişkinlik görülmektedir. Buna karşın göğüsler küçük işlenmiştir. Arkada sırt düz, kalçalar dolgun işlenmiştir. Bacakların üst bölümleri oldukça kalın, aşağıya doğru incelmektedir.

Boyun ince baş gövdeye göre küçüktür. Yüz geniş, çene yuvarlak, uzuvları da küçük işlenmiştir. Kıvırcık ve gür saç yüksek stephanosa sarılmış, ensede ise iri bir topuz oluşturulmuştur. Buradan iki ince belik olarak çıkan saç her iki omza yönlendirilmiştir.

Ayrı bir alt kümeye alınan bu eserin benzerleri, diğer belirteçleriyle izlenebilmektedir[675]. Bir elinde bazen, Pan figürlerini savuşturmada kullandığı ayakkabı (bandaletta-terlik)[676],

[674] LIMC II 2 (1984) 62 Nr. 514.
[675] Babelon 1895, 101 Res. 233 (Suriye); Bieber 1915, 60 Lev. LXI Res. 149 (Hantal gövdesi, baş ve yüz işlenişi benzer, yazar tarafından Praxiteles atölyesine geri götürülür); Marinova 1975, 135 Res. 148; LIMC

bazen süslenirken kullandığı ayna[677], bazen de elma[678] tutabilmektedir. İstanbul örneğinde elin durumuna göre en uygun düşen belirteç bandaletta olmalıdır. Kendisine sataşan Pan figürüne karşı korunmakta ve ona vurmaya çalışmaktadır[679]. Bu nedenle, tanrıçanın duruşu da dikkate alınarak yanında başka bir veya iki figür daha beklenmelidir. Bu figürler genellikle Eros ve Pan[680] olmaktadır.

İstanbul örneği dolgun ve hantal gövdeli betimlenmiştir. Aynı yapıda, bilinen birkaç örnek Suriye buluntusu olarak kaydedilmiştir[681]. Geniş kapsamlı Radowitz Koleksiyonu ile 1892 yılında müzeye gelen ve buluntu yeri belirsiz eserin de, Suriye kaynaklı olabileceği düşünülmektedir.

Hantal yapısı eserin niteliksiz üretimine bağlanmamalı, bölgenin ırksal ve sosyal durumu ile ilişkilendirilmelidir. Gövdenin belirgin hantal ve kaba yapısına karşın yüzün ve yüz uzuvlarının ince, narin yapısı hellenistik özellikler olarak görülmektedir. Bu nedenlerle eser, Geç Hellenistik Dönem içlerine tarihlenmelidir.

III.2.2.3. Aphrodite-Giysili: Aşk ve güzellik tanrıçası Aphrodite, çıplak betimlemelerinin çokluğuna karşın yarı çıplak veya tamamen giysili olarak da görülebilmektedir. Özellikle Arkaik ve Klasik gibi erken dönemlerde giysili örneklere daha sık rastlanır. İncelenen eserler içerisinde sadece iki örneği bulunan giysili Aphrodite örneklerinden biri, giysiyi sol eliyle kavrayıp yanda tutmakta, diğeri ise belden aşağısını örten giysiyi bir eliyle kavrarken diğer eliyle de göğsünü tutmaktadır.

III.2.2.3.1. Pudicia. Tanrıçanın, üst gövdesi çıplak, belden aşağısı ise giysili tipidir. Bir eli ile göğsünü, diğeri ile de giysiyi tutmaktadır.

II (1984) 160 vdd. Nr. 132. 135. 141. 146. Nr. 151 (kandil); Bkz. N. Goulyaeva, "The collection of Roman Bronzes in the Hermitage Museum" KölnJb 33, 2000, 165 Res. 5.

[676] Babelon 1895, 104 Res. 241.

[677] Babelon 1895, 108 Res. 250; LIMC II (1984) 159 Nr. 100; A. Dimitrova-Milceva, "Bronzestatuetten der Venüs aus Novae" K. Geshwantler – A. Bernard-Walcher (Ed.), Akten der 9. Tagung über antike Bronzen in Wien 21.-25. April 1986 (1988) 400-403 Res. 10 vd.

[678] LIMC II (1984) 159 vd. Nr. 112.

[679] Bu betimleme birçok yayında görülebilir. Bieber 1967, 147 vd. Res. 629 vd.; Fuchs 1983, 377 Res. 418; LIMC II (1984) 62 Nr. 514.

[680] LIMC II (1984) 62 vd. Nr. 514.

[681] Babelon 1895, 101 Res. 230. 233; 103 Res. 235; 104 Res. 241.

SH-039 Aphrodite-Pudicia. (Lev. 89, a-c)

Korunduğu Yer : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No : 5739
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Döküm aplik, arka içi boş, patina korunmuş.
Ölçüler : yük: 7 cm. ağırlık: 38 gr.

Her iki ayak bilek üzerinden kopuk, yüz aşınmış. Kaidesiz. Gövde kalınlığı ince ve aplik olarak dökülen figürün, sırtındaki oyuntudan bir yere monte edildiği anlaşılmakta.

Ayakta duran figürün sağ bacağı sabit ve cepheden, sol bacağı diğerinin üzerine atılıp dizden bükülmüştür. Zayıf yapılı ve köşeli kollar geometrik bir şekil almıştır. Sağ kol önce omuzdan aşağı sarkar, dirsekten bükülerek sağ göğsün üzerine yönelir. Eli ile göğsü örter. Omuzdan aşağı sarkan sol kol dirsekten hafif bükülerek cinsel uzuva yönlenir[682]. Parmakları kabaca işlenmiş el kalçasından aşağısını örten giysiyi tutmaktadır[683]. Bu bölgede aşınma izleri görülür. Giysinin döküm sonrası işlenerek oluşturulmuş kıvrımları Louvre Müzesi örneğinde olduğu gibi çizgisel ve fazla derin değildir[684].

Baş iri, yüz geniştir. Gözler küçük işlenmiş, burun ve ağız belirsizdir. Keskin hatlı çene, etli ve öne çıkıktır. Başa, saçların tümünü örten bir türban sarılmış, yanlarda kulakları örtecek şekilde düzenlenmiştir ve tepede alna doğru eğilir. Gövde narin, kol ve bacaklar zayıf işlenmiştir. Kolların gövdeyle birleşmesi, dirseklerden dönüşü keskin ve serttir.

Sağ bacağın üst bölümünde, yatay birkaç kıvrım yapan giysi, kalçadan öne gelir, öne çıkan sol bacağı açıkta bırakır[685].

Tanrıçanın bu tipolojisi erken antik dönemlere dek geri gitmektedir. Girit ve Kıbrıs terrakottalarında görülen İ.Ö. 7. yüzyıla ait örnekler Aphrodite kültlerinin eskiliğini, daha

---

[682] Benzer tipolojideki terrakotta örneği için bkz. F. Fremersdorf, Die Denkmäler des römischen Köln I (1928) Lev. 47 (İ.S. 2. yy.). Duruş için başka benzer örnekler; Fleischer 1967, 73 vd. Res. 78 vd.; Boube-Piccot 1969, 221 Lev. 177; Marinova 1975, 132 Res. 144; Bu duruşun büyük heykel öncüsü, Kapitol Aphroditesi olarak tanımlanan mermer örnektir. Roma kopyası için bkz. Fuchs 1983, 238 Res. 257 (İ.Ö. 2. yy.).

[683] Bu tipoloji için benzer örnekler:, Fremersdorf 1928, Lev. 47 (terrakotta. İ.S. 2. yy.); G. Faider-Feytmans, Recueil des Bronzes de Bavai (1957) Lev. XVII Res. 69 (bronz. Giysi benzer, eller aynı hareketi yapmakta); LIMC II (1984) 77 vdd. Nr. 689. 696. 697-700. 729. 737. 743. 746-753 (mermer heykel); Nr. 742 (bronz).

[684] S. Besques, "Un Groupe d'Aphrodite au Dauphin" RA 1976, 121-132 Res. 1 vd.

[685] Giysinin bu düzenlenişine benzer örnek: Marinova 1975, 133 Res. 145; LIMC II (1984) 84 Nr. 755.

geç dönemlere dek eser vermeye devam etmesi de bu kültlerin ve Aphrodite sevgisinin uzun süre devam ettiğini göstermektedir[686].

Sevilerek betimlenen bu tipolojideki tanrıça "Aphrodite-Nymphe" olarak da anılmaktadır. Özellikle büyük heykelde çok örnek vermiştir[687]. Bu ikonografi ve tipolojideki tanrıça iki eliyle kavradığı istiridye kabuğunu göbeğinin altında taşımaktadır.

Bazı kaynaklarda ise tanrıçanın bu betimlemesi "Venüs-Pudicia" olarak tanımlanmıştır[688]. Bu tanımlama, üzerindeki giysiyi bir eli ile kavraması nedeniyle yapılmıştır[689]. SH-039 için bu tanımlama daha uygundur. Thrakia buluntusu bazı örneklerde aynı duruş içerisindeki tanrıça giysisiz betimlenmiştir[690].

Tipolojik olarak Arkaik Dönem'e dek geri giden, Klasik ve Hellenistik Dönemler'de çok sayıda örneği bulunan eser, sert gövde yapısı, kollarındaki keskin geçişleri nedeniyle dikkat çekmekteir. Eserin zayıf ve köşeli gövde yapısı, aplik olarak üretilmesi ve işçiliğin niteliğinden kaynaklanmış olmalıdır. Gövde hatlarındaki keskinlik ile Roma Dönemi eserlerine yakındır ve İ.S. 3. veya 4. yüzyıl içlerine tarihlenmelidir.

SH-012 Pudicia. (Lev. 89, d-f)

Korunduğu Yer : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No : 5642
Buluntu yeri : İzmir
Durumu : Dolu döküm, sarımsı bir oksidasyon var, konservasyon görmüş.
Ölçüler : yük: 5. 5 cm. ağırlık: 90 gr.
Baş boyundan, sağ kol dirsekten, her iki bacak ise dizden kopuk. Kaidesiz.

Ayakta duran figür, kendisine ait olmayan bir kaide üzerine metal bir çubukla sabitlenmiştir. Sağ bacak sabit, dizden bükülü sol bacak sağın üzerine yönlenmiş ve bitişik durmaktadır. Sağ diz hizasında yer alan bir kütleden, her hangi bir nesneye dayandığı

---

[686] Bkz. S. Böhm, Die nackte Göttin (1990) 74 Res. 14 (7. yy.) Girit terrakotta örneği ile tipolojik benzerlik içerisindedir. Bir Kıbrıs terrakottasında (age. Lev. 41 a) çıplak ve aynı tipolojide bir örnek daha bulunmaktadır.

[687] Büyük heykelde örnek olarak Louvre Müzesi'nde bulunan Venüs-Nymphe gösterilebilir: Bkz. Reinach, RSt I, Lev. 344, Res. 354.

[688] Besques, age. Res. 5.

[689] İnan 1975, Lev. LXXII vd Nr. 80 vd.

[690] M. Bucovala, "Romische Bronzfiguren aus der Sammlung des Museums für Nationalgeschichte und Archäologie in Konstanza" K. Geshwantler-A. Bernard-Walcher (Ed.), Akten der 9. Tagung über antike Bronzen in Wien 21.-25. April 1986 (1988) 391-395 Res. 5; A. Dimitrova-Milceva, "Bronzestatuetten der Venüs aus Novae" Geshwantler- Bernard-Walcher (Ed.), age. 400-403 Res. 18-20.

anlaşılmaktadır. Sağ kol dirseğe dek gövdeye yapışık, aşağıya sarkıtılmış, sol kol ise yana açık dirsekten bükülerek yukarı kaldırılıp az ileri uzatılmıştır. Eliyle de aşağı sarkan giysiyi kavramıştır[691].

Gövde dolgun fakat hiçbir bölgede fazlalık yoktur. Bel kalın, kalçalar geniş ve dolgun, birbiriyle orantısız göğüsler ise gövdeye göre küçük işlenmiştir. Döküm sonrası aplike edilmiş gibi durmaktadırlar.

Sol kolunda taşıdığı giysi aşağı sarkarken genişlemekte, arkaya dolanırken sol kalçanın altından geçerek sağ dizin arkasına ulaşmaktadır[692]. Aşağıya sarkarken uzunlamasına, arkaya dolanırken de içe doğru incelen birbirine paralel şerit kıvrımlar oluşmuştur. Diz altında görülen kütle dayandığı nesneye ait olmalıdır Gövdenin diğer yerleri ise çıplaktır.

Bu betimlemeyle figür Aphrodite olarak değerlendirilmiştir. Mermer eserlerden "Knidos Aphroditesi" ile benzer tipolojidedir[693]. En yakın örnek ise mermer heykelcik olarak İzmir Müzesi'nde korunan Aphrodite'dir[694].

Eserin, geniş ve dolgun yapısına karşın uzuvların geçişlerindeki sertlik, göğüslerin verilişindeki başarısızlık nedeniyle eser, erken örneklerin Roma Dönemi kopyası olmalıdır.

Karya Bölgesinin sevilen Aphrodite tipi, adını Praxiteles'in Knidos kenti için yaptığı heykelden almaktadır. Ayakta ve çıplak betimlenen tanrıçanın sol yanında bir hydria, sol elinde katlayarak taşıdığı giysi bulunmaktadır[695]. Mermer heykel[696], terrakotta ve heykelcik olarak birçok örnek bulundurur. Hellenistik örneklerin kopyası olmalıdır, keskin hatlı gövde yapısı ve orantısız göğsü eserin Geç Roma Dönemi'ne tarihlenmesini gerektirir. 4. yüzyıl içlerine verilmelidir.

---

[691] Furtwängler 1893, 551 vd.; Giysiyi tutup aşağıya sarkıtması ile Myrina'dan terrakotta örneğine benzer. LIMC II (1984) 51 vdd. Nr. 404; 51 vd. Nr. 399 (mermer) Nr. 407 (Caracalla Dönemi sikke. Knidos).

[692] Giysinin bu şekilde düzenlenişine örnekler için bkz. LIMC II (1984) 84 vdd. Nr. 751 vd. Gövdenin solundaki giysi arkadan dolanıp kalçanın altından öne geçmektedir.

[693] Knidos Aphroditesi için bkz. LIMC II (1984) 49 vdd. Nr. 391. 393. 396. 399 vd.

[694] A. Filges, "Marmorstatuetten aus Kleinasien" IstMitt 49, 1999, Lev. 36 Res. 1.

[695] Fuchs 1983, 217 Res. 234.

[696] LIMC II (1984) 50 vd. Nr. 391-414 örnekleri Knidos Aphroditesi'nin çeşitli kopyalarıdır.

III.2.2.4. Yıkanan: Bu kümede incelenen tanrıçanın çok sevilen bir tip olmasına karşın, yalnızca bir örneği bulunmaktadır. Bu tipoloji Hellen sanatında 6. yüzyıldan itibaren özellikle de 5. yüzyılın son çeyreğinde çok yoğun görülmüştür[697]. Tanrıçanın bu yıkanma anına bazen bir Eros[698], bazen de bir genç kız[699] eşlik edebilmektedir. İçinde diz çökerek oturduğu nesne ilginç ve fazla rastlanmayan bir örnektir.

İst-009 Yıkanan. (Lev. 90, a-c)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No : 267
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Kurşun içi boş döküm. Sağ göğsün altında enlemesine bir çatlak sırta doğru uzanır. Yer yer korozyon ve kirlilik var. Konservasyon gerekli.
Ölçüler : yük: 11 gen: 4. 8 cm. ağırlık: 300 gr.

Baş boyun kökünden kopuk, her iki elin parmak uçları kırık, diğer yerler ve içinde bulunduğu nesne korunmuş.

Kenarları sarmaşık dalları ile çevrilmiş yuvarlak formlu kaidenin içerisinde diz çöken figür hareketli durumda betimlenmiştir. Sağ ayağını altına alarak üzerine oturmuş, sol bacağını dizden bükerek biraz yukarı kaldırmış ve yalnızca ayağı altında kalmıştır[700]. Gövde ağırlığını sağ bacağın üzerine verirken, üst gövde sola esnemiştir. Omuzdan az yana ve yukarı kaldırılan sağ kol dirsekten bükülerek başın üzerine yönlenir. Sol kol ise gövdenin yanında aşağı sarkar, dirsekten bükülerek göğüs hizasına dek yukarı kaldırılır[701]. Kolun omuz altında kalan bölümünde sarmal, yuvarlak formlu metal bir takı bulunmaktadır. Her iki elin de parmakları açıktır.

Gövde genel yapısıyla dolgun verilmiştir. Bacak ve kollar kalın, kalçalar dolgun, göğüsler ise küçük işlenmiştir. Çıplak olan tanrıçanın sağ baldırında görülen nesne ya metal bir takı[702], ya da üzerine attığı giysinin bir bölümü olmalıdır[703].

---

[697] LIMC II (1984) 101 vdd. Nr. 995-1042 örneklerinde, tanrıçanın çeşitli ortamlarda yıkanırken betimlendiği görülür.
[698] age. 101 vdd. Nr. 990 vd. 998. 1014. 1042.
[699] age. 101 vd. Nr. 993. 997.
[700] Bu duruşa benzer yıkanan Aphrodite örnekleri için LIMC II (1984) 104 vd. Nr. 1024. 1027. 1031. 1039.
[701] Kolun başa yönlenmesiyle el saçı kavramış olmalıdır ve Rodos örneğinde her iki kolun durumu benzemektedir: D. Brinkerhoff, "Hypotheses on the History of the Crouching Aphrodite Type in Antiquity" B. B. Fredericksen-J. Frel (Ed.) GettyMusJ 6, 1978-79, 83 vdd. Res. 10.
[702] Tanrıça genelde kollarına taktığı takılardan birini bu kez bacağında taşımaktadır. Fazla görülmeyen bir uygulamadır. Bkz. E. Kelperi, Der Schmuck der Nackten und halbnackten Aphrodite (1997) Lev. 13-15.
[703] LIMC II (1984) 103 Nr. 1007' de görüldüğü gibi yıkandıktan sonra kullanacağı giysi yakınında durmaktadır.

Yıkanan Aphrodite olarak tanımlanan bu tipin çok sevildiği ve hemen her dönem içerisinde büyük heykelde pek çok örnek verildiği görülmektedir[704]. "Doidalses Aphroditesi" ile benzer duruştadır, sağ elindeki kap ile başına su dökme anı betimlenmiş olmalıdır[705]. Tanrıça aynı betimleme ile terrakotta[706], vazo resimleri ve küçük heykel ile sikkeler[707] üzerinde de görülebilmektedir.

Fakat içinde oturduğu nesneye bire bir benzer örnek bulunamamıştır[708]. En yakın benzer örnek olarak Teselya Aphroditesi'nin içerisinde yıkandığı nesne gösterilebilir[709]. İstanbul örneğinin, bunlara benzer ve bitkisel bezeklerle süslü bir kabın içerisinde yıkanırken betimlendiği kabul edilebilir.

Tanrıçanın doğada yıkanan betimlemesini birçok örnekle görmek olasıdır[710]. Bu nedenle İstanbul Aphroditesi'nin doğada, bitki dalları ile çevrelenmiş bir ortamda yıkandığı da düşünülebilir.

Arkaik Dönem'den itibaren görülen "Yıkanan Aphrodite" betimlemeleri içerisinde tanrıça özellikle Hellenistik Dönem yapıtlarında dolgun gövdelidir. Louvre Müzesi'nde korunan torzo gövde yapısı, kolların hareketi ve üst gövdenin yönlenişi ile esere çok benzemektedir[711]. Başı korunamamış İstanbul örneğinin tarihlenmesi zor olsa da gövdedeki plastik yapı, uzuvlardaki yumuşak geçiş Hellenistik Dönem örneklerin kopyalarında görülen özelliklerdir[712]. Ancak; verilen örneklerdeki gibi, harekete koşut olarak gövdede beliren kas oynamaları işlenmemiştir. Aşınmaya rağmen gözlenmesi gereken bu detaylı çalışmanın olmaması eserin Roma Dönemi'ne tarihlenmesini gerektirir.

---

[704] Büyük heykelde örnek olarak Louvre Müzesi'nde bulunan Venüs-Nymphe gösterilebilir. Bkz. Reinach, RSt I, Lev. 345, 1406 Lev. 606 A, 1408; H. Bulle, Der Schöne Mensch im Altertum (1912) 399 vd. Lev. 182 (Bithynia. mermer. İ.Ö.3. yy.) 400 Res. 111 (Viyana. Mermer); Vermeule-Neuerburg 1973, Res. 19 vd.

[705] Fuchs 1969, 302 vd.

[706] LIMC II (1984) 102 vd. Nr. 995-998. 1001.

[707] G. M. A. Richter, The Sculture and Sculptors of the Greeks (1970) 234 Res. 823.

[708] Tanrıçanın içinde yıkandığı kap çeşitli nesneler olabilmektedir. Bunlara örnekler için bkz. X. Gorbounova-I. Saverkina, Greek and Roman Antiquities in the Hermitage (1975) 58; LIMC II (1984) 109 vd. Nr. 1083, Deniz kabukları içerisinde de betimlenen tanrıça değişik tipolojilerde görülür. Örnek için bkz. age. 116 Nr. 1185 (terrakotta. İ.Ö. 4. yy.) Nr. 1188 (Geç Hellenistik).

[709] age. 105 vd. Nr. 1038. Altın bir kap üzerinde betimlenen tanrıça elleriyle saçlarını tutmakta, diz çökmüş durumda bir kabın içerisinde yıkanmaktadır.

[710] Vazo betimlemelerindeki Aphrodite'nin doğada yıkanan betimlemeleri için bkz.: age. 101 vd. Nr. 988. 990 vd. 994.

[711] M. Massoul, Le Musée du Louvre III (1938) 228 vd. Res. a. b.

[712] LIMC II (1984) 10 vdd. Nr. 1019 vd.

Değerlendirme: Aphrodite heykelciklerinin çoğunluğunu oluşturan, **Anadiomene** tipolojisinde betimlenen örneklerin korunabilmiş olanlarına göre, tanrıça iki belik halinde aşağıya sarkan saçlarını elleriyle kavrayıp yanlara çekiştirmekte, banyo sonrası ıslaklığını almaya çalışmaktadır. Bacaklarını birleştirerek ayakta duran tanrıça, Kon-010, Esk-002, İst-047, İst-068, SH-007 örneklerinde sol bacağını, İst-012 ve İst-053 ise sağ bacağını dizden bükerek az öne çıkarmıştır. Gövde ağırlığını her iki bacak üzerine veren İst-062, İst-060, SH-037 örneklerinde dizlerin hafif bükülmesi ile esneme olmuştur. İst-078 ise dik duruşu ile diğerlerinden ayrılır. Yarı giysili İst-090 "S duruş" ile betimlenmiştir.

Ellerin duruşu, işlev olarak hepsinde aynı iken kolların yukarı uzanışı küçük farklılıklar göstermektedir. Kon-010, Esk-002, İst-068, İst-047, İst-048, İst-060, İst-078, İst-090 heykelciklerinde iki kol omuzdan yana açılıp, dirsekten yukarı kalkmakta, İst-012, İst-053, İst-060, İst-062 ve SH-037 örneklerinde sol kollar önce aşağı sarkıp, daha sonra dirsekten bükülerek yukarı yönlenmektedir.

Gövde yapıları incelendiğinde, Kon-010, Esk-002, İst-012, İst-053, İst-068, İst-090 ve SH-072 heykelcikleri plastik ve dolgunluğu, orantılı uzuvları ile birliktelik gösterir. Kalçalar geniş ve göbek dolgun, bacaklar da bu yapıya uygun olarak kalın işlenmiştir. Bu dolgun ve plastik yapıya karşın göğüsler fazla vurgulanmamış, İst-012 ile İst-053 örnekleri dışında gövdeye göre küçük kalmıştır. İst-068 örneğinde iyice küçülmüş göğüsler, eklenti gibi durmaktadırlar.

İst-047, İst-048, İst-060, İst-062, İst-078 ise zayıf yapıları ve oransız ölçülerleri ile farklılaşır. Bacaklar, gövdeye göre daha kısa betimlenmiştir. Figürlerin zayıf işlenişine rağmen basenlerin geniş verilmesi ortak özellik olarak görülmektedir. İst-047, İst-048, İst-060 örneklerinde göğüsler gövdeyle orantılı, İst-062, İst-078, SH-037 de ise küçük işlenmiştir.

Anadiomene heykelciklerinin bazılarının saçı stephanos ile süslenmiş, saçın görünümü zenginleştirilmiştir. Başları korunmuş eserler içerisinde yalnızca Esk-002 ve İst-090 örneklerinde stephanos görülmez, diğerlerinde saç stephanosa dolandırıldıktan sonra arkada ikiye ayrılıp, yanlara yönlendirilmiş, geriye kalanlar ise ensede topuz yapılmıştır. Bu saç düzenlemesi ile banyo sonrası saçları sıkıp ıslaklığın alınması arasında bir çelişki bulunmaktadır. Banyo sonrası burularak sıkılan saçın stephanosla süslenmesi, ense

üzerinde topuz yapılmış olması aynı anda yapılacak işlemler değildir. Bu durum, ancak tanrıçanın güzelliği temsil etmesi ve her zaman (banyo sırasında veya hemen sonrasında) güzel olarak görünmesi gerekliliğiyle açıklanabilir.

Aphrodite-Giysili olarak adlandırılan kümede yer alan SH-012 ile SH-039 farklı tipoloji içerisindedirler. SH-039 belden aşağını örten giysi düzenlenişi, sol eliyle giysiyi genital bölgede kavraması, sağ eliyle de sağ göğsünü örtmesi ile bu kümede yer almıştır. Bazı yazarlar bu betimlemedeki tanrıçayı "*Aphrodite-Nymphe*" olarak adlandırmaktadır[713]. Ancak; bu tipolojide betimlenen Aphrodite örnekleri giysi düzenlenişi yönünden SH-039 ile benzeşirken, her iki eliyle içi su dolu istiridye kabuğunu göbeğinin altında kavraması nedeniyle de farklı bir ikonografi içerir.

Erken dönemlere dek geri giden bu tipoloji yukarıda anlatıldığı gibi Küçük Asya ve Ön Asya tanrıçaları geleneğindedir. Bazı yazarlar ise aynı tipolojiyi "*Aphrodite-Pudicia*" olarak adlandırmaktadır[714] ve bu tanımlama SH-039 için daha doğrudur[715].

Zayıf gövde yapısı, kollarının çelimsiz ve köşeli işlenişi ile yerel üretim olabileceği düşünülmektedir.

SH-012, duruşu ve giysiyi yanda eliyle kavraması gibi özellikler nedeniyle "*Knidos Aphroditesi*" ile ilişkilendirilmiştir[716]. Tipoloji ve ikonografi benzerliği nedeniyle bu isimle bir alt küme oluşturulmuştur[717]. Plastik gövdesi, dolgun kalça ve göğüsleri yanında çıplaklığı ve giysiyi yanda tutması figürün kimliği konusunda şüphe bırakmamaktadır.

Aphrodite ile Pan (Bandaletta Tutan) olarak adlandırılan eser iri ve hantal yapısıyla dikkat çekmektedir. Geniş ve dolgun gövdesi, geniş baseni, dolgun kalça ve bacakları diğer bütün Aphrodite heykelciklerinden en belirgin farklarıdır. Tanrıçanın iri gövdesine karşın

---

[713] Büyük heykelde örnek olarak Louvre Müzesi'nde bulunan Venüs-Nymphe gösterilebilir. Bkz. Reinach, RSt I, Lev. 344 Res. 354; Reinach, RSt II, 358, 12.

[714] Z. Banki,"Venüs Pudicia und Jupiter-Statuetten aus Gorsium" Akten der 10. Internationalen Tagung über Antike Bronzen Freiburg 18.-22. Juli 1988 (1994) 37-40 Res. 1-4 (Gövde yapıları daha dolgun, duruş ve ellerin durumu benzer.).

[715] Pudicia tipolojisinde figürün giysi-el ilişkisinde ele giysi dolanmaktadır. Sadberk Hanım örneğinde çok net görünmese de giysinin kavrandığı ve ele sarıldığı izlenebilmektedir.

[716] LIMC II (1984) 10 vdd. Nr. 391 vd.

[717] Furtwängler 1893, 551 vd.; Giysiyi tutup aşağıya sarkıtması: LIMC II (1984) 51 vd. Nr. 404 (Myrina'dan terrakotta) Nr. 399 (mermer. Brasci-İtalya), 52 vd. Nr. 407 (Knidos Sikkesi. Caracalla-Plautilla Dönemi).

göğüslerin vurgulanmaması, baş ve yüzün küçük, yüz uzuvlarının ise narin işlenişi esere farklı bir karşıtlık getirmiştir.

Yıkanan Aphrodite, tipolojik olarak pek çok örnekle karşılaştırmak ve benzer betimlemelerini bulmak olasıdır. Altına aldığı bir bacağının üzerine oturan ve başına su dökerek yıkanan tanrıça dolgun ve plastik gövde yapısıyla, orantılı uzuvlarıyla nitelikli işçilik gösterir[718].

Aphrodite bazen küvet içerisinde, bazen istiridye formlu bir kabın içerisinde bazen de doğada yıkanırken betimlenebilmiştir. İstanbul örneği sarmaşık dallarından oluşan bir kabın içerisinde yıkanmaktadır. Aynı formda benzer örneğe rastlanmamıştır.

Başın sola döndürülmesi, elin havaya kaldırılması sol yanında duran birine yaptığı bir davranışla açıklanabilir. Bu betimleme içerisindeki tanrıçanın yanında bir Pan figürünün beklenmesi gerekir. Bazı örneklerde, Pan ile mücadelesine Eros katılmakta ve kendisine yardımcı olmaya çalışmaktadır.

Eser, İst-012 örneği ile birlikte dolgun gövde yapısı, geniş baseni, aşırı vurgulanmış kalçası ile Suriye kaynaklı eserleri çağrıştırmaktadır. Aphrodite genellikle dolgun betimlense de, bu iki eserde bölgesel ve ırksal özellikler ön plana çıkmakta, bu özelliklerin iki heykelciğe yansıtıldığı düşünülmektedir.

Aphrodite heykelcikleri üzerinde bulunan belirteçler:

Stephanos: Güzelliğin sembolü tanrıça, süslenme konusunda da sınırsız olmak durumundadır. Kadınların örnek aldığı, veya onlara örnek gösterilen Aphrodite başında stephanos bulundurarak saçlarına farklı şekiller vermiştir.

Elde tuttuğu (bandaletta) ayakkabı: Tanrıça, sağ elinde tuttuğu ayakkabıyı kendisine kur yapan, daha sonra bunu sarkıntılık derecesine getiren Pan'a karşı silah olarak kullanmakta ve ona vurmaktadır.

---

[718] H. Bulle, Der Schöne Mensch im Altertum (1912) 399 vd. Lev. 182 (Bithynia, mermer. İ.Ö. 3. yy.) Res. 111 (Louvre Müzesi); Vermeule-Neuerburg 1973, Res. 19 vd.; Fuchs 1969, 302 vd.

Küvet: Vazo resimlerinde doğada veya bir mekanda yıkanarak betimlenen Aphrodite, bazen de doğduğu denizi sembolize eden istiridye kabuğu formlu küvet içerisinde görülebilmektedir. Çalışma içerisinde incelenen örnekte, küvet olarak tasarlanmış bir bitkinin içerisinde yıkanan tanrıçanın, mekan içerisinde ve doğallığı ön plana çıkaran ortamda bulunuşu işlenmiş olmalıdır. Bu formda işlenen birebir benzer örnek şimdilik bilinmemektedir. Ancak, lotus dallarından yapılmış bir nesnede oturan terrakotta örnek bu anlamda İstanbul örneği ile ilişkilendirilebilir.

Elma: Tanrıçanın sevilen belirteçlerindendir.

Takı: Güzelliği tanımlayan tanrıçanın süslü ve bakımlı olması gerekmektedir. Bazı betimlemelerinde kolunda bilezik[719], boynunda kolye ve bazen de bacaklarında takılar[720] bulunabilmektedir. Tanrıçanın, bazı örneklerde pazubant taktığı da görülmektedir[721].

[719] Marinova 1975, 146 vd. Res. 164 vd.
[720] Marinova 1975, 146 Res. 164.
[721] Marinova 1975, 154 Res. 177.

III.2.3. Tyche : Okeanos ile Tethys'in kızları olarak kabul edilir. Şans, kader ve talih tanrıçası olarak kabul edilen Tyche, başındaki polosu, sağ elinde bulunan gemi dümeni ve sol kolunda taşıdığı bereket boynuzu ile tanınır[722]. Bu betimleme şablon gibidir. Homeros destanlarında adı geçmeyen tanrıça Arkaik Dönem ile birlikte vazo ve heykel sanatında, kült olarak ise 4. yüzyıldan itibaren Hellenistan'da yerini alır. Daha sonra Mısır tanrıçası İsis ile birleşerek İsis-Tyche adı altında yeni bir kült oluşturulur. İsis ile birleşmesinden sonra tanrıça her iki farklı ikonografide de tapınım görmüştür. Şablon olan Tyche betimlemesine İsis'in ışın tacı eklenir ve oğlu Horus'un emdiği göğsünden biri bazı örneklerde açıkta bırakılmaya başlanır. Misyonu fazla değişmemiştir. Elindeki gemi dümeni nedeniyle, salt gemicilerin şans tanrıçası gibi algılanan Tyche ve İsis-Tyche, sahili olmayan bölge ve kentlerde de oldukça sevilmiş ve adına kültler düzenlenmiştir. Bu iç bölgelerde ele geçen sikkeler üzerindeki betimlemeleri izlenerek kültünün, Küçük Asya üzerinde çok yaygın olduğu anlaşılmaktadır[723].

Roma Dönemi'nde Fortuna adını alarak aynı ikonografi ve tipoloji ile misyonunu değiştirmeden tapınım görmeye devam etmiştir.

Bütünü ayakta betimlenen tanrıçanın figürinleri ikonografik olarak Tyche, Tyche-İsis olmak üzere ve giysi tipolojisine göre kümelenmiştir. Tanrıçanın her iki ikonografide peplos, enine şal ya da himation ile betimlenmiş figürinleri bulunmaktadır.

III.2.3.1. Peploslu: Çalışma konusu figürinler içerisinde tanrıçanın peplos giymiş örnekleri diğerlerine göre daha az sayıdadır. Peploslu tipolojisi hem büyük[724] hem de küçük heykel sanatında görülmektedir.

SH-055 Tyche (Lev. 91, a-e)

Müze : Sadberk Hanım Müze
Müze Env. No.: 5647
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Patina oksidasyonlu ve pis, temizlik gerek.

---

[722] Tyche mitolojisi için: LIMC VIII (1997) 115 vdd.; Der Neue Pauly 12/1 (2002) 936 vd. bkz. "Tyche" (Niehoff).

[723] Sikke örneği için bkz. W. Wroth, Catalogue of the Greek Coins. Pontus, Paphlagonia, Bithynia and the Kingdom of Bosporus. British Museum Catalogue (1889) 10 Lev. I 17 (Amasia sikkesi. Caracalla Dön.); Wroth 1904, 211 Lev. XLII 6. Aynı tipoloji ve ikonografi içerisinde Mytilene (Valerian Dön.) sikkesinde görülür. Aynı kentin sikkelerinde farklı ikonografi ile de görülen tanrıça Mytilene için oldukça önemli görülmektedir: Wroth 1904, Lev. LXII 3, 5.

[724] LIMC VIII (1997) 127 vdd. Nr. 19. 41. 64a.

Ölçüler: yük: 7 cm. ağırlık: 60 gr.

Sağ elde tuttuğu gemi dümeni eksik, gözler ve sağ elin detayları aşınmış, diğer yerler korunmuş.

Altı daha geniş silindirik bir kaide üzerinde ayakta duran figürin, gövde ağırlığını sabit sağ bacak üzerine vererek sağa esnemiş, sol bacak dizden bükülerek az yana açılmıştır. Cepheden betimlenen gövde "S duruş" içerisinde görülmektedir, baş ise sabit olan sağ bacak yönüne dönüktür. Sağ kol omuzdan itibaren gövdenin yanında aşağı sarkmaktadır. Sol kol omuzdan yana açılıp aşağı sarkmakta ve omza yasladığı meyve dolu bereket boynuzunu taşımaktadır.

Zayıf gövde yapılı figürinin uzuvları orantılı verilmiş, göğüsler kabarık ve belirgin işlenmiştir. Boyun ince ve uzun, başı küçüktür. Oval yüzde uzuvlar birbiriyle orantılı fakat yüze oranla iri betimlenmiştir. Ortadan ayrılarak geriye taranan saç önde iki yanda yuvarlak ve kabarık kütle oluştururken, geri kalanı yanlarda toplanmıştır. Başı çevreleyen ve kabarık bir taç görünümü alan saç, ense üzerinde topuz yapılmıştır.

Ayak uçlarına dek uzanan khiton giymiş olan figürinin üst giysisi "V yakalı" yarım kollu ve göbek üzerinde dek uzanan peplostur. Sol omuzdan sağ kol altına çapraz uzanan ve alta doğru genişleyen bant peplosu iki bölüme ayırmış gibidir. Daha geniş olan sol bölümde dikine sarkan pileler, alt bitimde kırlangıç kuyruğu form alırlar. Giysi, sırt bölümünde de aynı özellikleri göstermektedir. Khiton, dizden bükülerek ileri çıkan sol bacağın hareketi nedeniyle bacağa yapışmış, iki bacak arasında dikine ve ayak uçlarına dek uzanan kıvrımlar oluşmuştur. Sağ kalçadan aşağıya inen kıvrımlar, hitonun katlanmış bölümüdür. Arkada düz pileler şeklinde aşağıya uzanmaktadır.

Giysi düzenlemesi ile büyük ve küçük heykel sanatında az sayıda örnek veren "peplos giyen" figürin olarak dikkat çekmektedir[725]. Küçük bronz buluntular içerisinde ince gövde yapısı, zarif boynu, giysinin dökümlü verilişi ve derin kıvrımlarla işlenişine Marsilya Tychesi en yakın benzer örnek olarak görülmektedir[726]. Bu özellikleri ile Klasik ve Hellenistik Dönem örneklerine geri giden figürin katı işlenmiş kolları, ayrıntısı verilmemiş elleri ile Roma Dönemi eseri olmalı ve 2. yüzyıla tarihlenmelidir.

---

[725] Peplos giyen Tyche ve Tyche/Fortuna örnekleri için büyük heykel örnekleri: LIMC VIII (1997) 119 vdd. Nr. 37. 41, 44. 126 vd. 180 f.

[726] LIMC VIII (1987) 125 vd. Nr. 180g. (Tarihlenmemiştir).

III.2.3.2. Enine Şallı: Tanrıçanın peplos, khiton ve himation giyen örneklerinden başka uzun khiton üzerinde enine şal taşıyan örnekleri bu kümede irdelenmiştir. Tyche literatüründe bu tipolojide fazla örnek bilinmemektedir. Küçük Asya buluntularında hem Tyche hem de Tyche-İsis figürinlerinin enine şallı betimlemeleri, toplam eser oranına göre fazla sayıdadır.

III.2.3.2.1. Tyche:

Afy-001 Tyche (Lev. 92, a, b)

Müze : Afyon Müze
Müze Env. No.: E 6176
Buluntu yeri : Dinar
Durumu : Tek parça döküm, patinası büyük oranda korunmuş, korozyon henüz başlamamış.
Ölçüler : yük: 5. 4 gen: cm. ağırlık: 25 gr.
Sağ el bilekten kopuk, boynuzu tutan sol el parmakları eksik, yüz detayları aşınmış.

Dikdörtgen bir silme üzerinde ayakta duran figürin cepheden betimlenmiştir. Sol kol omuzdan aşağı sarkmakta, omza yaslanan bereket boynuzunu eliyle kavramaktadır. Sağ kol, dirseğe dek gövdeye yapışık aşağı sarkmakta daha sonra yana açılmaktadır. Gövde narin, boyun uzun ve ince, cepheden verilen baş gövde ile orantılıdır. Oval yüzde uzuvların orantılı ve narin işlendiği anlaşılmaktadır. Geriye taranan saç, yanlardan toplanarak arkaya yönlendirilmiş ve ense üzerinde topuz oluşturulmuştur. Tepede sivri fakat fazla yüksek olmayan polos bulunmaktadır.

Giysi iki parçadan oluşur. "V yakalı" khiton kısa kollu ve ayaklara dek uzundur. Üst giysinin dışında kalan ön ve arka bölümlerde dikine ve ince kıvrımlar yaptığı ve ayak uçlarında dökümlü olduğu görülmektedir. Khiton üzerine giymiş olduğu enlemesine şal, ön ve arkada diz hizasında sivrilerek sonlanır. Önde sağ omuzdan sola enlemesine oluşan kıvrımlar geniş ve kabarıktır. Narin yapısı, ince uzun boynu ve küçük başı ile İ.Ö. 1. yüzyıla tarihlenir[727].

Feth-011 Tyche (Lev. 92, c, d)

Müze : Fethiye Müzesi

[727] Benzer örnek olarak terrakotta figürin için bkz. U. Sinn, Antike Terrakotten. Staatliche Kunstsammlungen Kassel (1975) 24 vd. Lev. 4 Res. 12 (İ.S. 1. yy.); M. Kunze, Antike Bronzeplastik aus Bulgarien (1990) 74 Res. 26 (Opaka buluntusu).

Müze Env. No.: 3337
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, Siyah ve yıpranmış, yanmış gibi.
Ölçüler : yük: 6. 4 gen: 2. 9 cm. ağırlık: gr.
Dizden aşağısı, polosun ve bereket boynuzunun üst bölümleri kopuk, sağ elde tuttuğu dümenin üst parçası korunmuş, yüz aşınmış.

Katı bir şekilde ve cepheden betimlenen figürin ayakta durmaktadır. Sağ kol gövdeye yapışık aşağıya sarkmakta, korunamamış olan gemi dümenini tutmaktadır. Sol kol omuzdan yana açılıp aşağıya sarkmakta ve omza yasladığı bereket boynuzunu taşımaktadır.

Zayıf gövdeli figürinin boynu kısa kalın, başı gövdeye göre iridir. Geniş ve yuvarlak yüzde burun ve dudaklar iri verilmiştir. Kıvırcık saç ortadan ayrılarak yanlara taranmış ve ense üzerinde topuz yapılmıştır. Yüz ve saç özelliklerine ile zenci görünüme sahip figürin yerel üretim olmalıdır.

Figürinin giydiği kısa kollu khiton düz pileler yaparak aşağıya uzanmaktadır. Sol omuzdan sağ kol altına çapraz yönlenen şal sağ göğsü dışarıda bırakarak göbek bölgesine dek olan bölümü örtmektedir. Şal, kalın ve içi dolu bantlar yaparak sırta dolanır ve buradan aynı özelliklerle sol omza geri döner.

Başında taşıdığı polosu, sol kolundaki bereket boynuzu ile Tyche olarak tanımlanmıştır. Sağ elinde kalan parçanın gemi dümenine ait olmalıdır. Niteliksiz işçiliği, başarısız gövde oranları ve giysi betimlemesi nedeniyle yerel üretim olduğu düşünülmekte ve İ.S. 3. veya 4. yüzyıla tarihlenmiştir.

III.2.3.2.2. Tyche-İsis:

İst-079 İsis-Tyche (Lev. 93, a, b)

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 90-136
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, siyah patina, korozyon başlamış.
Ölçüler : yük: 7 gen: 3. 8 cm. ağırlık: 70 gr.
Bütün belirteçleri ile betimlenmiş tanrıçanın tamamı korunmuş.

Cepheden ve ayakta betimlenen figürin, sabit sağ bacak üzerine gövde ağırlığını vererek sağa esnemiştir. Baş hafif sağa dönüktür. Sağ kol dirseğe dek gövdeye bitişik, daha sonra yana açılır ve eliyle kavradığı dümeni tutar. Sol kol gövdeye bitişik aşağıya sarkmakta, omzuna yaslayıp sapın altından eliyle kavradığı bereket boynuzunu tutmaktadır. Boyun kısa ve kalın, baş gövdeyle orantılı verilmiş, oval yüzde uzuvlar küçük ve narin işlenmiştir. Başa giydiği örtü aşağıya sarkar ve bel hizasında biter. Yanlarda kulakları örter ve solda göğsün yanından geçerek aşağıya uzanır. Bunun üzerine kanatlı "ışın tacı" oturtulmuştur.

İki giysili figürün, dirseğe dek uzanan yarım kollu iç giysisi "V yakalı" khitondur ve ayakları örterek yere değer. Üst giysinin örtmediği dizden aşağı bölümde derin oyuklu düz inen kabarık kıvrımlar görülür. Khiton üzerine giydiği enlemesine şalın bir ucu, önde sol diz üzerinde sivrilerek sonlanırken diğer ucu arkada sol ayak bileğinin dışına dek uzanır ve sivri formla biter. Sırtta, sağ omuzdan sol ayak dibine dek uzanan geniş bant şalın kenarıdır. Önde sağ omuzdan sol kola yönlenen geniş birkaç kıvrım paralel olarak devam eder.

İsis-Tyche olarak tanımlanan figürine be yakın benzer olarak Kuzeydoğu Bulgaristan örneği gösterilebilir[728]. Duruş ve tüm belirteçler yanında giysi düzenlenişi ve yalın kıvrım yapısı da benzemektedir. Eser, İ.S. 3. yüzyıla tarihlenir.

Feth-006 İsis-Tyche (Lev. 93, c, d)

Müze : Fethiye Müzesi
Müze Env. No.: 2514
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, siyah patina korozyon yok, oksidasyon başlamış.
Ölçüler : yük: 6. 7 gen: 1. 7 cm.
Yüzeysel aşınmalar dışında iyi korunmuş. Kaide eksik. Temizlik ve konservasyon gerekli.

Her iki ayağı üzerinde dengede duran figürinin başı hafif sağa dönüktür. Sol kol dirseğe dek gövdeye yapışık, daha sonra yana açılmakta ve ayak dibinde duran gemi dümenini üst ucundan kavramaktadır. Sol kol omuzdan aşağıya sarkıp dirsekten yana açılır ve omza dayalı bereket boynuzunu taşımaktadır. Gövde dolgun, boyun çok kısa, baş gövde ile orantılı verilmiş, oval yüzde uzuvlar orantılı ve narin işlenmiştir. Başa giyilen örtü, alında

[728] Najdenova 1994, 301 Res. 7. Kuzeydoğu Bulgaristan buluntusu olarak giysi kıvrımlarının yönleri de benzemektedir.

bir bant ile sarılmış, kulakları örterek aşağıya ve sırta dökülmüştür. Bunun üzerine geniş kanatlı ve geniş formlu ışın tacı oturtulmuştur.

Figürinin giydiği kısa kollu khiton diğer örneklerde olduğu gibi ayak uçlarını örtmektedir. Üst giysinin dışında kalan bölümlerde ince ve dikine kıvrımların derin olmayan kanallı olduğu görülmektedir. Üzerine giydiği enine şal önde sol diz üzerinde, arkada ise sol ayak bileğinde sivri formda sonlanır. Önde sağ omuzdan sol kola yönlenen paralel kıvrımlar oldukça geniş, kanallar ise derin değildir.

Hantal gövde yapısı, boynun gövdeden ayrı verilemeyişi, kolların katılığı gibi özelliklerle İsis-Tyche figürini İ.S. 3. yüzyıla tarihlenmelidir.

Marm-006 İsis-Tyche (Lev. 94, a, b)

Müze : Marmaris Müzesi
Müze Env. No.: 17. 26. 95
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, siyah patina iyi durumda. .
Ölçüler : yük: 8. 8 gen: 2. 8 cm. ağırlık: gr.
Yüz bölgesinin aşınmışlığı dışında korunmuş. Kaidede korozyon nedeniyle delinmeler var.

Altı daha geniş silindirik bir kaide üzerinde ayakta duran figürin cepheden betimlenmiştir. Sol bacağın sabit, sağ bacağın dizden hafif bükük olduğu giysi üzerinden anlaşılmaktadır. Sağ kol omuzdan dirseğe dek gövdeye bitişik aşağıya sarkar, daha sonra yana açılarak eliyle, yanında duran gemi dümenini ucundan kavramaktadır. Figürinin sol kolu, omza yaslanan uzun saplı bereket boynuzunu taşımakta, eliyle sapı kavramaktadır. Gövde dolgun, boyun kısa, baş gövdeye oranla küçük verilmiştir. Başa giyilen örtü kulakları ve başın arkasını örterek aşağıya sarkmaktadır, bu nedenle saçın işlenişi belirgin değildir. Baş üzerine kanatlı ışın tacı takılmıştır.

Yaka detayı belirsiz kısa kollu khiton ayak uçlarını örter, üst giysi dışında kalan alt bölümlerde dikine, ince ve derin olmayan kanallı kıvrımlar görülür. Üst giysi olarak giyilen enlemesine şal, sol diz altında sivrilerek sonlanır. Göğüs ve etek bölümlerinde enlemesine verev kıvrımlar kabarıktır. Göbek çevresindeki boşluk içerisinde alt giysinin kabartıları belirgindir.

İsis-Tyche katı duruşu, giysideki sertlik nedeniyle İ.S. 3. yüzyıla tarihlenmelidir.

Bodr-004 İsis-Tyche (Lev. 94, c, d)

Müze : Bodrum Müzesi
Müze Env. No.: 4472
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, siyah patina. sağ kol ve giysinin alt bölümünde korozyon başlamış.
Ölçüler : yük: 7. 2 cm.

Gemi dümeni üst ucundan kırık, yüz hatları ve bereket boynuzunun üstü aşınmış. Diğer bölümler korunmuş.

"S duruş" içerisindeki figürinin sağ bacağını dizden büküp az geri çektiği giysinin yönlenişinden anlaşılmaktadır. Gövde cepheden, baş sağa dönük verilmiştir. Sağ kol omuzdan yana açılarak yanında duran gemi dümenini üst ucundan kavramaktadır. Sol kol omuzdan yana açılarak, eliyle sapın altından kavradığı bereket boynuzunu taşır. Gövde dolgun, boyun kısa ve kalın baş gövde ile orantılıdır. Yuvarlak yüzde uzuvlar birbiriyle orantılı ve narin verilmiştir. Geriye taranan saç yüz çevresinde bir taç görünümü almış, arkada ise aşağı sarkıp bel hizasına dek uzanan örtünün altında kalmıştır. Başın üzerinde kanatlı ışın tacı bulunmaktadır.

"V" yakalı ve kısa kollu khiton ayakları örtmekte, sağ bacağa yapışan bölüm dışında geniş fakat sığ kanallı kıvrımlar oluşturmaktadır. Üzerine giyilen enlemesine şal, sol diz aşağısında sonlanır. Göğüs üzerinde yakaya, göbek aşağısında ise şalın alt kenarına paralel kıvrımlar geniş ve kabarık değildir. Göğüs ve alt bölgesinde khitonun kabartıları belirgin olarak görülmektedir.

Giysinin yalın verilmesi, kıvrımların çizgisel işlenişi ile figürin İ.S. 2. yüzyıl klasisistik özellikleri gösterir.

Bodr-009 İsis-Tyche (Lev. 95, a, b)

Müze : Bodrum Müzesi
Müze Env. No.: 1. 6. 78
Buluntu yeri : Kaunos Kazısı
Durumu : Dolu döküm, yeşil-siyah patina. Konservasyon yapılmış.
Ölçüler : yük: 7. 2 gen: cm. ağırlık: gr.

Yüz ve giysi ve el detaylarındaki aşınmışlık nedeniyle niteliksiz görünümü artan eserin, belirteçlerle birlikte tamamı korunmuş.

Her iki ayağı üzerinde dengede duran figürin tamamen cepheden betimlenmiştir. Sağ kol dirsekten sonra gövdeden ayrılarak yanında duran gemi dümenini üst ucundan kavramıştır. Sol kol ise omza yasladığı iri ve uzun bereket boynuzunu taşır. Tıknaz gövde dolgun, boyun kısa baş ise gövde ile orantılıdır. Saç detayları da aşınmış olan figürinin başında ışın tacı bulunmaktadır.

Kısa kollu, ayaklara dek uzun olan khiton "V" yakalıdır. Etek bölümünde geniş fakat kabarık olmayan kıvrımlar dökümlü hacimle ayak uçlarına uzanır. Üzerine giydiği enlemesine şal, şablon görünümündedir. Sağ omzu ve kolu tamamen örten şalın alt ucu sol diz kenarında sivrilerek sonlanır. Göğüs bölgesinde çelenk formlu, sol kol ve göbek bölgesinde verev ince kıvrımlar oluşmuştur.

Detaysız çalışılmış figürinin giysideki yüzeysel kıvrımları, kolların katı verilişi nedeniyle İ.S. 3. veya 4. yüzyıla tarihlenmelidir.

III.2.3.3. Himationlu: Tanrıçanın, üzerine khiton ve himation giyen örnekleri bu kümede irdelenmiştir.

III.2.3.3.1. Tyche: Çalışma kapsamındaki bazı Tyche figürinleri himationlu betimlenmiştir. Avrupa ve Mezopotamya buluntuları içerisinde yoğunlukla bu giysi içerisinde görülür. Sofya Müzesi Tyche figürinlerinin tamamı khiton ve himationludur[729].

İst-014 Tyche (Lev. 95, c-e)

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 262
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : İçi boş döküm. Patina iyi durumda, korozyon ve oksidasyon henüz başlamamış.
Ölçüler : yük: 8. 4 gen: 3. 8 cm. ağırlık: 135 gr.
Kaide dışında tamamı korunmuş

Dik ve cepheden verilen gövdeyi kalın bir giysi ayak uçlarına dek örter. Dirseğe dek gövde yanında aşağı sarkan sağ kol daha sonra gövdeden ayrılarak elinde tuttuğu gemi dümenini ileri doğru iter. Omuzdan yana açılan sol kol ise, omza yaslanan üstü irice ve dolu bereket

[729]Marinova 1975, 157 vdd. Res. 182-186.

boynuzunu taşır[730]. Tıknaz ve dolgun gövde yapılı figürinin boynu kısa ve kalın, başı gövde ile orantılıdır. Oval yüzde uzuvlar küçük ve narin işlenmiştir ve gözler ileri bakar. Geriye taranan saç, başa yerleştirilen stephanosa sarılarak yüz çevresinde dökümlü ve kalın perçemler oluşturur, arkada toplananlar ise ense üzerinde topuz yapılmıştır. Kısa ve yukarı doğru genişleyen polos, stephanosun arkasında tepeye oturtulmuştur.

Figürin iç giysi olarak "V" yakalı ve kısa kollu khiton giymiştir. Dökümlü olarak aşağıya uzanır ve ayak uçlarını örter. Göğüs bölgesinde kabaran giysi ortada ve göbek yanında dalgalanır. Sol omuz üzerinden sağ kalçaya yönlenen himation sırta dolanır aynı açı ile tekrar sol kolun ulaşır. Kolun altına sıkıştırılan himation, aşağıya sarkan bölümlerde katlanarak kırlangıç kuyruğu kıvrım oluşturur. Himationun alt kenarı da üst kenara paralel yönlenmekte, sol dizden sağ ayak bileğinin yukarısına uzanmaktadır. Sol omuzdan gelip göbek üzerinden geçen ve sağ kalça üzerinden sırta dolanan üst kenar, katlanmadan dolayı kalın bir kıvrım tomarına dönüşmüş, oluşan kıvrımlar katlanmaya paralel geniş kanallı fakat derin değildir. Sırta dolanan himationun, sağ bacağın dış kenarındaki dökümlü ve kabarık sırtlı kıvrımları dökümlü durmaktadır. Himationun özellikle sırt bölgesinde alt giysiden etkilenme ve yüzeysel enlemesine kıvrımlar görülür.

Carnuntum örneği, duruşu, giysi düzenlenişi, saç yapısı dümeni ve bereket boynuzunu tutuşu çok yakın bir örnektir[731]. Kıvrımlarda ki benzerlik, yüzey aşınması nedeniyle çok net değildir. Giysideki katı ve sert yüzey, figürinin yüzündeki anlatım Antoninler Dönemi eserlerini çağrıştırmaktadır. Bu nedenle İ.S. 2. yüzyıla tarihlenir.

İst-032 Tyche (Lev. 96, a-c)

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 1559
Buluntu yeri : Milas
Durumu : Oksidasyon başlamış, genelde iyi durumda.
Ölçüler : yük: 7. 7 gen: 3. 7 cm. ağırlık: 175 gr.
Sağ el ve bu el ile tutulan gemi dümeninin büyük bölümü, sol elin parmakları kopuk, yüz aşınmış diğer bölgeler iyi korunmuştur.

Ayaklar üzerinde dikdörtgen tabanlı, yukarıya doğru incelen silindirik gövdeli ve gövdeden daha geniş dairesel bir kaide üzerinde.ayakta duran figürin, bütünüyle cepheden

[730]U. Höckmann, Antike Bronzen. Staatliche Kunstsammlungen Kassel (1984) Lev. 19 Res. 63. Polosun alın kuşağı ve boynuzu alttan kavrayışı benzemektedir.
[731] Fleischer 1967, Lev. 59 Res. 109.

verilmiştir. Dik duran gövde, kalın bir giysi ile kapalıdır. Her iki kol gövdeye yapışık, sol elde omzuna dayadığı bereket boynuzunu, diğer elde de yere dayanan gemi dümenini tutmaktadır.

Boyun kısa ve kalın, baş gövdeyle orantılıdır. Oval yüzde uzuvlar yüz ile orantılı işlenmiştir. Saç, önde alna dökülen perçemler şeklinde, arkada ise ortadan ayrılarak yanlara taranmıştır. Toplanan saç ense üzerinde küçük bir topuz yapılmıştır. Arkada polosun bağcığı kulakların yanından başı çevreler. Kısa ve yukarı hafif genişleyen polos, doğrudan baş üzerine oturtulmuştur.

Figürin iç giysi olarak kabarık, içi oyuntulu çift "V" yaka ile başlayan khiton giymiştir. Sırtta ense altındaki kalın tomar "V" yakanın devamı olarak arkaya uzanır. Ayak uçlarına dek uzanan khiton göbek üzerinde bir kuşakla sıkılmıştır. Himationun altından görünen bölümlerde khiton ince kıvrımlarla belirginleştirilmiştir. Khiton üzerine giyilen himation sol omuzdan sağ ayak ucuna dek gövdeyi ön ve arkadan sarmış ve tekrar sol omza ulaşıp kola sarılmıştır. Sırtta enlemesine oluşan kıvrımlar yukarıda ince iken, aşağıya indikçe genişlemektedir. Göğüs ve göbek bölgesinde giysinin kıvrımlarında karışıklık görülmektedir. Göbek üzerinde sağ bölümde verev başlayan kıvrımları enine olanlar sola doğru tamamlar[732]. Göbek altında soldan sağ alta verev giden kıvrımlarla belirtilen parçanın altından, ayak uçlarına doğru iç giysinin kıvrımları düz ve dökümlü uzar[733]. Sol omuzdan sağ alta uzayan verev kalın kıvrımlar aşağıya dek devam etmektedir. Bereket boynuzu elde tutulan ince bölümden sonra yukarıya doğru kalınlaşır. enine kalın şeritlerle bezenmiştir. Giysinin ön bölümündeki kıvrımların, döküm sonrası çiziklerle oluşturulduğu, sanatçının fantezisinde biraz abartıya kaçtığı düşünülmektedir.

Polosu, bereket boynuzu ve gemi dümeni ile Tyche olarak tanımlanan eser yukarıda verilen örneklere göre İ.S. 3. veya 4. yüzyıla tarihlenmelidir.

İst-086 Tyche (Lev. 96, d-f)

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzeleri

---

[732] Kıvrımların sicim gibi düz olmaları ve sırtların kalınlığı Enns örneğinde benzerini bulur: Bkz. Fleischer 1967, Lev. 59 Res. 109.

[733] Giysiye yakın benzer olarak bkz: Boube-Piccot 1969, 217 Res. 236; Giysinin bu şekilde düzenlenişine yakın örnek olarak bkz.: A. Göttlicher, "Tyche Gubernatrix. Das Steuerruder als römischer Glückssymbol" AW 1981, 27-33; L. Teposu-Marinescu, "Römische Bronzestatuetten von Micia. Griechische und römische Statuetten und Großbronzen" Akten der 9. Tagung über antike Bronzen in Wien (1988) 381 Res. 2. 38.

Müze Env. No.: 84-98
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Konservasyon görmüş, yeşil patinalı.
Ölçüler : yük: 5. 1 cm. ağırlık: 30 gr.
Yüzü ve giysinin detayları aşınmış, gemi dümeni ve kaide eksik, bereket boynuzunun üst bölümü kopuk bunlar dışında korunmuş.

Kalın giysinin kapladığı gövde dik ve cephedendir. Sol kol gövdeye yapışık, omza dayadığı bereket boynuzunu tutar, gövde yanında aşağı sarkan sağ kol yanda gemi dümenini tutuyor olmalıdır. Gövde dolgun, boyun uzun ve kalın, baş gövdeye göre küçük verilmiştir. Geriye taralı saç, ense üzerinde iri bir topuz yapılmıştır. Figürinin başında sadece polos bulunmaktadır[734].

İki giysiyle betimlenen figüründe geniş "V" yaka ile başlayan khiton üst gövdeyi sarar, kalça hizasında genişledikten sonra daralarak ayakları örtünceye dek aşağıya uzanır. Sol omuzdan gelip göbeğin altından sağ kalçaya uzanan himation buradan sırta dolanır ve sol kolun altında sıkıştırılarak aşağıya sarkıtılır[735]. Omuzdan sağ kalçaya ulaşan kıvrım tomarı oldukça kalındır, sırta dolanan bölümde de aynı özellik görülür.

Detayları aşınmış figürin, İ.S. 2.-3. yüzyıla tarihlenmelidir.

III.2.3.3.2. Tyche-İsis:

İst-046 İsis-Tyche (Lev. 97, a, b)

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 7511
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : İçi boş döküm, patina bazı kesimlerde sıyrılmış, konservasyon geçirmiş. Sağ göğüs altında iki delik bulunmakta.
Ölçüler : yük: 9. 7 gen: 5. 8 cm. ağırlık: 100 gr.
Sağ el bilekten, dümenin üst bölümü büyük oranda kopuk, sol el parmakları belirsiz, diğer yerler korunmuş.

Figürin, kalın ve dökümlü giysinin ayak uçlarında oluşturduğu hacimle ayakta durabilmektedir. Gövde, sabit sağ bacak üzerine ağırlığını vererek yana esnemiş, sol diz hafif bükülerek bir yaylanma oluşturulmuştur. Cepheden verilen gövdede baş hafif sağa

[734] Polosun formu için bkz.: V. Kolsek, "Die Bronzen aus Celeia. Bronces y Religion Romana" Actas del XI Cong. Internacional de Bronces Antiguos. Madrid, Mayo-Junio (1990) 266 Res. 3.
[735] Sol bacak üzerinde görülen kabarıklıktan, himationun bir bölümü buradan aşağı sarktığı anlaşılmaktadır.

çevrilidir. Sağ kol dirseğe dek gövdeye bitişik, daha sonra yana açılır ve eliyle bacağın dibindeki gemi dümenini kavrar. Sol kol omuzdan yana açılır, eliyle sapın dibinden kavradığı bereket boynuzunu taşımaktadır.

Gövde yapısı dolgun, boyun kalın ve baş gövde ile orantılıdır. Gülümsemenin yayıldığı yuvarlak yüzde uzuvlar orantılı ve küçük işlenmiştir. Başında yer alan iki ayrı başlıktan ilki olan geniş stephanos, saça sıkıca yerleştirilmiş ve bağlanmış, bağcıklar omuzlardan geçerek öne sarkmıştır. Stephanosun üzerine de kanatlı ışın tacı oturtulmuştur. Geriye taranan saç şakaklarda yanlara taşmış, ensede toplanmıştır.

İki ayrı giysi ile görülen figürinin üst giysisi "V" yakalı, kısa kollu ve ayakları örtecek denli uzundur. Sol göğsü açıkta bırakan giysi üstte sağ omuzdan sol göğse verev kıvrımlar oluştururken, altta, dizden aşağı bölümde kalın ve düz kıvrımlar görülür[736]. Göbeğin hemen üzerinde giysinin inceliği vurgulanmış ve çok ince kıvrımlar verilmiştir. Ortadaki geniş bant ek yerindeki katlanma sonucu oluşmuştur. Giyilen ikinci giysi, sol kolun altından gelip, göbeğin üzerinden geçer ve sağ kalçayı örterek arkaya dolanır. Sırtın bir bölümünü örterek sol omzun altına ulaşır. Göbekten aşağı, birbirine paralel oluşan verev kıvrımlar hacimsizdir.

Kaliteli işçilikle plastik verilen figürin Mousai Müzesi'nde bulunan bir örneğe, duruş ve giysi yönünden çok benzemektedir[737]. Duruş ve giysi özellikleriyle İ.S. 3. yüzyıla tarihlenmelidir.

SH-053 İsis-Tyche (Lev. 97, c-e)

Müze : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No.: 5646
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Döküm, oksidasyon var, temizlik gerek.
Ölçüler : yük: 7. 5 cm. ağırlık: 100 gr.

Ayakta duran ve kaidesi bulunmayan figürin cepheden betimlenmiştir. Kalın giysisinin altından sağ bacağın sabit, sol bacağın dizden bükülü ve az öne çıktığı anlaşılmaktadır. Sağ kol omuzdan aşağı sarkarak dirsek hizasında gövdeden ayrılır ve az yana açılır. Detaylı işlenmemiş eli ile gemi dümeninin sapını tutmaktadır. Sol kol gövdeye yapışık, dirsekten

[736] Boucher-Bitar 1990, 87. 95 Res. 16 (tanrıçanın sol göğsü dışarıda).
[737] G. Faider-Feytmans, Recueil des Bronzes de Bavai. VIII Supplement a 'Gallia' (1957) 61 Lev. XIX Res. 77.

bükülerek ileri yönlenir. Omzuna dayadığı ve kolunun şeklini alan bereket boynuzunu kolunda taşır ve elinin içiyle de kavrar.

Boyun önden ince, yandan oldukça kalın işlenmiştir. Yüz çeneye doğru daralır, uzuvlar küçük ve birbiriyle orantılıdır. Saç düzenlemesi özenlidir. Önce tamamen geriye taranan saçın yan bölümleri toplanarak yüzün çevresinde geniş bant oluşturulmuş. Bu bant kalın tarakla taranmış gibidir ve arkaya dek uzanır. Diğer yönden gelen saçlarla ensenin üstünde birleşerek bir topuz oluşturulur. Tepeden aşağı uzanan saçlar ortadan ikiye ayrılarak çizgisel taranmış ve yanlardaki bandın içine yönlenmiştir. Önde, tepeye yakın bölgede dikine yerleştirilmiş İsis başlığı bulunmaktadır.

İki giysili figürin içte "V" yakalı ve kısa kollu khiton giymiştir. Bol dökümlü khiton dikine ve kabarık kıvrımlarla ayak uçlarına dökülür. Üst gövdede yakaya paralel göğsün ortasına yönlenen kıvrımlar yapar. Arkada da üst giysinin örtmediği bölümlerde, sağ omuz ve etek uçlarında kabarık ve dikine kıvrımlar görülür. Üste giyilen himation sol omuzdan önce aşağı, sonra göbek altına yönlenir ve sağ kalça üzerinden sırta dolanır. Buradan tekrar aynı omza ulaşır ve koldan aşağı sarkar. Kıvrımlar, önde himationun yönlenişine koşut geniş ve sönüktür ve gövdenin sağ yarısında hitonun kıvrımlarını gizleyemezken arkada, birbirine paralel geniş ve oldukça kabarıktır.

Carnuntum örnekleri, esere elbise düzenlenişi ve kıvrım katlanmaları ile benzer[738]. Ayrıca başlığın formu, dümen ve onu tutuşu, bereket boynuzu ve alt ucundan kavrayışı anılan örneklere yakın benzerlikler gösterir. İ.S. 3. yüzyıla tarihlenir.

Feth-002 İsis-Tyche (Lev. 98, a, b)

Müze : Fethiye Müzesi
Müze Env. No.: 1092
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : İçi dolu döküm. Patina genelde iyi korunmuş, ön ve arkada küçük delikler var, korozyon nedeni ile olmalı.
Ölçüler : yük: 11 gen: 5 cm.

Baş boyun kökünden, sağ kol omuz altından, bereket boynuzunun meyveli baş bölümü kopuk, diğer yerler korunmuş.

---

[738] Reinach, RSt II, 261 Res. 9, 263 Res. 1; Reinach, RSt IV, 143 Res. 7, 154 Res. 1; Reinach, RSt V, 109 Res. 2; P. Lebel, Catalogue des collections archeologiques de Besançon. V. Les bronzes (1959-61) 33 Lev. XXXIV Res. 64; Fleischer 1967, Lev. 60 Res. 113 vd.; Giyside yakın benzer olarak bkz.: Boube-Piccot 1969, 217 Lev. 182, 1 (Rabat Müzesi).

Giysinin, ayak ucunda yuvarlatılması ile kaidesiz dengede durabilen figür ayakta betimlenmiştir. Tamamen cepheden betimlenen gövde narin yapılıdır. Korunabilmiş sol kol bileğe dek gövdeye bitişik, daha sonra ileri yönlenen el bereket boynuzunu kavramaktadır. Sağ kolun omuzdan aşağı yönlendiği anlaşılmaktadır. Başın iki yanından gelen saç örgüleri öne uzanarak kol altına dek incelerek gelir.

Giysi iki parçalıdır. İçe giyilen khiton ayakları örter ve yere değmektedir. Uzun hava dolu kıvrım sırtları ile derin oyuklar yapar. Üstteki himation ise sol omuzdan çapraz başlayıp göbek altına dek gövdeyi sıkıca kavrar ve sağ göğsü açıkta bırakıp arkaya dolanır. Sol omuzdan sağ kol altına uzanan geniş bant, katlanmadan dolayı kalındır. Gövdeye sıkı sarılan bölümde geniş aralıklarla ip kıvrımlar oluşmuştur. Giysinin göbek altında kalan bölümü daha esnektir, bu nedenle kumaş daha kalın görünür. Çapraz sarmalanış altta, giysi bitiminde de etkili olmuştur. Sol bacakta diz üzerinde biten himation sağ bacakta diz altına iner.

Sol elde taşıdığı nesnenin kalıntısı bereket boynuzuna ait olmalıdır. Figürün sağ göğsü giysi dışında bırakılmıştır. Bu tarz İsis'e özgüdür[739]. Bu iki önemli özellikten dolayı figür İsis-Tyche olarak değerlendirilmiştir.

Küme içerisinde yer alan diğer örneklerle stilistik benzerliği yoktur. Tyche olarak tanımlanan figürlerle de aynı durum söz konusudur. Giysinin gövdeye sıkı sarılması ile Viyana örneğine benzer. İ.S. 3. yüzyıla tarihlenmelidir[740].

III.2.3.4. Diğer: Başı ve belirteçleri korunamamış figürinlerin tanımlaması kesin olarak yapılamadığından burada irdelenmiş ve büyük olasılıkla Tyche olarak nitelendirilmiştir.

İst-050 Tyche (Lev. 98, c, d)

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 87-5
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, siyah patinalı ve oksidasyonlu.
Ölçüler : yük: 5. 2 gen: 1. 9 cm. ağırlık: 42 gr.

[739]Benzer örnekler için bkz.: aynı küme içerisinde yer alan İst-046; Boucher-Bitar 1990, 87, 95 Res. 16. (tanrıçanın sol göğsü giysi dışarısında betimlenmiştir); L. Kahil, Cults in Hellenistic Alexandria. Alexandria and Alexandrianism, Paul Getty Museum (1996) 82 vd. Res. 4 vb.
[740] LIMC VIII (1997133 vd. Nr. 180a.

Baş boyun kökünden, sağ kol dirsek üzerinden, bereket boynuzunun üst bölümü, dümen ise en alt ucuna dek kopuk.

Kalın ve dökümlü kumaşla kaplı gövdede ayrıntılar görülmez, fakat sol bacağın sabit, sağ bacağın dizden bükülüp, ayağın geri atıldığı giysi hareketinden anlaşılmaktadır. Gövde cepheden, her iki kol dirseğe dek gövdeye yapışık betimlenmiştir. Sol kol dirsekten bükülerek ileri yönlenir, omza dayalı ve eliyle tuttuğu bereket boynuzunu taşır. Sağ kol ise kopma yeri dirsekten yana açılıp, sağ ayağına yapışık olan gemi dümenini tutuyor olmalıydı[741].

İç giysi olarak giyilen khiton ayak uçlarını örtecek denli uzun tutulmuştur. Hareketli sağ bacağın yan tarafında enlemesine kalın üç sıra kıvrım görülür. Sol omuzdan sağ kalçanın aşağısına uzanan himation fazla dökümlü durmaktadır. Kıvrım tomarı göbeğin altından geçer, sağ kalçanın altından sırta dolanır ve sol kolun altına ulaşır, burada kol ile kıstırıldıktan sonra geri kalan bölüm aşağı sarkıtılmıştır.

Figür, sol kolunda taşıdığı bereket boynuzu, sağ ayağının dibinde bulunan gemi dümeni parçası nedeniyle Tyche olarak tanımlanmış, ancak başın korunamamış olması nedeniyle Tyche veya İsis-Tyche ikonografik ayrımının yapılabilmesini engellemiştir. Khitonun her iki göğsü örtmesi de bu olanağı tanımamıştır. Bol dökümlü himation klasisistik çalışmadır[742]. İ.S. 2. yüzyıla tarihlenmelidir.

Ant-017 Tyche? (Lev. 99, a-c)

Müze : Antalya Müzesi
Müze Env. No.: 2. 6. 73
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Boş döküm, siyah patina.
Kaidesiz bir nesneye takılıyor olmalı. (Zıvanası var)
Ölçüler : yük: 5. 8 gen: 3. 3 cm. ağırlık: 64 gr.
Baş boyundan, sağ el bilek yarısından, bereket boynuzu üst bölümden kopuk ve noksan. Kaide yok.

Yuvarlak form oluşturulan giysi figürinin ayakta durmasını sağlamaktadır. Katı duruş içerisinde cepheden betimlenen figürinin sol kolu dirseğe dek gövdeye yapışık, dirsekten

[741] Sağ ayağın dibinde korunan parça gemi dümenine aittir.
[742] LIMC VIII (1997) 130 Nr. 69.

bükülerek yana açılır. Sol kol omuzdan yana açılır ve omza yaslanan bereket boynuzunu taşımaktadır.

Rabat Müzesi örneği ile giysi düzenlenişinde benzerdir[743]. İ.S. 3. veya 4. yüzyıla tarihlenmelidir.

Değerlendirme: Belirteçlerine göre Tyche ve Tyche-İsis ikonografilerinde görülen figürinler kendi içlerinde giysilerine göre tipolojik farklılıklar gösterdiğinden alt kümeler oluşturulmuş, böylelikle çalışma içerisinde ele alınan figürinlerle birlikte, yeni buluntular için de ön hazırlık yapılmıştır.

Tamamı ayakta ve benzer duruş içerisinde betimlenen çalışma konusu Tyche figürinlerinden, niteliksiz üretim olan Feth-011 dışındaki örneklerin "S duruş" içerisinde verilmiş olduğu, kalın giysisine karşın anlaşılmaktadır. Tüm örneklerde sağ kol, omuzdan itibaren gövde yanında aşağı sarkmakta, ayak dibinde yer alan gemi dümenini üst ucundan kavramaktadır. Sol kol ise gövdeye bitişik durmakta, dirsekten bükülerek iri bereket boynuzunu taşımaktadır.

Tyche figürinlerinde gövde yapıları genelde dolgun verilmektedir. İst-086 örneği diğer örneklere göre daha narindir. Gövde ile orantılı görülen baş yapılarında yüzler ovaldir. İst-014, İst-086 ve İst-091 figürinlerinde göz, burun ve ağız gibi uzuvlar küçük ve narin işlenirken İst-032 örneğinde özellikle gözler biraz daha iri verilmiştir.

Eserler, ortadan ayrılıp yana ve geriye taranan saçın, başı çevreleyen bir taç formuna dönüşmesi, ense üzerinde küçük bir topuz oluşturması ile birliktelik göstermektedir. İst-091 örneğinde bu topuz biraz daha iri tutulmuştur. Tepe bölümünde ortadan ayrılan saçın her iki yana taranması İst-014 ve İst-032 örneklerinde net olarak görülmektedir. İst-032 figürininde alna dökülen perçemler şeklindedir. Dört örnekte de fazla yüksek olmayan ve tepeye doğru genişleyen polos, başın ortasına ve doğrudan saç üzerine dik olarak yerleştirilmiştir.

Tyche figürinleri içerisinde **"Peplos Giyen"** olarak adlandırılan kümede şimdilik fazla örnek yoktur. SH-055 örneği, sabit sağ bacağı üzerine gövde ağırlığını vererek sağa fazlaca

[743] Boube-Piccot 1969, 217 Lev. 166-168.

esnemiştir, bu nedenle "S duruş" tam verilememiştir. Baş ve gövde cepheden verilmiş, ufka bakar durumdadır. Narin gövde yapılı, uzun boyunlu ve küçük başlı işlenmiştir. Diğer tüm örneklerden tipolojik olarak ayrılması giysiden kaynaklanmaktadır. Uzun khiton ile göbek üzerinde biten peplos giymesi SH-055 örneğini farklı bir kümede değerlendirilmesini gerektirmiştir. Heykel[744] ve terrakotta[745] örnekleri içerisinde peplos giymiş betimlemeleri bulunmaktadır

Afy-001 ve Feth-011 figürinleri **"Enine Şallı"** tipolojisi içerisinde yer alan örneklerdir. Cepheden betimlenen her iki örnek dik durmakta, ancak Afy-001 figürininin sağ bacağını dizden hafif bükerek geri çektiği anlaşılmaktadır. İç giysi olan khiton her ikisinde de kısa kolludur ve aşağıya dökümlü olarak uzanmaktadır. Fethiye örneğinde kalın ve kabarık kıvrımlar varken Afyon figürininde kıvrımlar daha ince ve yüzeyseldir. Görünen bu kıvrım farkı atölye ve üretim tekniğinden kaynaklanmaktadır. Giysi düzenlemesi birbirinden farklı olan figürinlerden Fethiye örneğinde üst giysi bilinen örneklere benzemez. çapraz şal, sol omuzdan sağ göğsün altına verev uzanan beş kıvrım yapmaktadır. Kıvrımlar, aynı özellikte kalın ve yuvarlaktır. Afyon Tyche'si ise şablon özelliklerdeki enine şal taşımaktadır. "V" yakalı şal, sağ omuzdan sol yana yönlenmiş, sol diz altında sonlanmıştır. Geniş ve kabarık kıvrımlar, sağ omuzdan sol göğsün altına verev ve birbirine paralel oluşmuşlardır.

İsis-Tyche olarak kümelenen figürinler, giysi özelliklerine göre alt kümelerde incelenip değerlendirilmişlerdir. **"Enine Şallı"** ve çalışma içerisinde yer alan beş örnek cepheden betimlenmiş, Bodr-004 başını çevirerek sağ yana, İst-079 ile Feth-006 örnekleri hafif sağa bakmaktadırlar. Marm-006 ve Bodr-009 örneklerinde ise baş cephedendir ve figürinler karşıya bakarlar. Son iki figürin dik ve katı duruş içerisinde iken Bodr-004, İst-079 ve Feth-006 örnekleri daha esnek görünmektedirler. Bodr-004 figürininde sağ bacağın dizden bükülüp geriye çekildiği giysinin hareketinden anlaşılmaktadır. Giysi düzenlemesi olarak genel formda birliktelik gösterirler ancak bazı detaylarda farklılaşırlar. İst-079 ile Feth-006 Birbirine en yakın örnekler olarak dikkat çekmektedir. Gövde, duruş, gemi dümeni ve bereket boynuzunu taşımadaki benzerlik giysi düzenlenişinde de görülmektedir. "V" yakalı ve kısa kollu hitonun, ayak uçlarına dek dikine kıvrımlarla dökümlü uzanması, enine şalın

[744] Tanrıçanın peplosla betimlenmiş büyük heykel örnekleri için LIMC VIII (1997) 119 vd. Nr. 19. 41. 64a.
[745] N. Fernandez, "Les leux de culte de l'age du bronze en Crete: question de methode" RA 1985, 2. 257-276 Res. 1 vd. Bu örneklerden Letoon örneği uzun peplos, Louvre örneği ise kısa peplos ve himation ile betimlenmiştir:Başka örnekler için bkz. LIMC VIII (1997) 121 Nr. 65.

çapraz giyiliş ve alt ucun sol diz altında sivri uçla sonlanması, sol omuzdan sağ kalçaya uzanan verev kıvrımların geniş ve kabarık kıvrımlarla belirginleşmesi ortak özelliklerdir. Gövde ile orantılı başlar, oval yüz ve küçük işlenen uzuvlar, başa geçirilip yanlardan omuzlara sarkan örtü ve ışın tacının formundaki benzerlik bu iki eserin aynı atölyede üretildiğini düşündürtmektedir.

Plastik yapısı, orantılı uzuvları ile özenli üretim örneği olan Bodr-004 figürini, Bodr-009 ve Marm-006 örneklerine göre daha nitelikli üretilmiştir. Son iki figürinin boyunları çok kısa verilmiş, saç ve yüz detayları ince çalışılmamış, daha az özenli giysi kıvrımları özellikle Bodr-009 örneğinde döküm sonrası çiziklerle işlenmiştir. Bu nedenle iki figürinin yerel üretim olabileceği düşünülmektedir.

İst-014, İst-032, İst-086 ve İst-091 örnekleri, **"Himationlu"** olarak betimlenmiş Tyche figürinleridir. Cepheden verilen figürinlerden İst-086 karşıya bakarken İst-014 ve İst-032 hafif sağa dönük başı ile yana, İst-091 ise eğik başı ile aşağı bakmaktadır. Uzun khiton ve üzerine de himation giymiş olan dört örneğin giysisi birbirine çok benzememektedir. İst-014 ve İst-086 birbirine yakın özelliklerde görünmektedir fakat İst-086 aşırı yüzey aşınması nedeniyle kıvrım detaylarında kayba uğramıştır. Her ikisi de kısa kollu "V" yakalı ve dökümlü khiton giymiş, üzerinde de sol omuzdan sağ kalçaya uzanan ve sırtı dolanıp tekrar aynı omza ulaşan himation bulundurur. İst-091 figürini aynı giysi türleriyle betimlenmiş ancak khiton ve himationun kıvrımları diğer bütün örneklerden farklı işlenmiştir. Himationun sol kola dolanması da farklı bir uygulamadır. Khiton ve himation giyimli İst-032 örneğinde, döküm sonrası kazımalar nedeniyle karmaşık kıvrım düzenlemesi görülmektedir. Kabarık ve çift "V" yakalı hitonun göbek üzerinde bir kuşakla sarılması diğer örneklere göre farklı bir özelliktir. Göğüs altında hitonu kuşakla bağlamak tanrıçanın birçok örneğinde görülmektedir, ancak bu kuşak oldukça incedir[746]. Sırta dolanıp sol omza ulaşan himationun aşağıya sarkıtılıp sağ kolun altından öne getirilmesi ve daha sonra göbek üzerinden geçen tomarın üzerine geçirilip tutturulması, Tyche figürinlerinde fazla görülmeyen bir özelliktir.

"Himationlu" olarak tanımlanan ve bu kümede incelenen İst-046, SH-053 ve Feth-002 İsis-Tyche figürinleri ayrıntıda birbirlerine benzer özellik göstermemektedirler. Sadberk

[746] LIMC VIII (1997) 119 vdd. Nr. 26-34. 39. Tyche (Villard) Büyük heykel örneklerde görülen hitonun ince bir kuşakla bağlanması bazı küçük bronzlarda da uygulanmıştır: age. 121 Nr. 66b. 69 örneğinde ise bu kuşak biraz daha kalındır.

Hanım Müzesi örneği dik ve katı dururken Fethiye figürini hafif sola, İstanbul örneği ise belirgin biçimde sağa esnemiştir. SH-053 cepheden verilen başıyla karşıya bakarken İst-046 başını hafif sağa çevirmiştir. Gövde yapılarında da farklılıklar görülen figürinlerden Fethiye örneği uzun, Sadberk Hanım figürini kısa, İstanbul örneği ise dolgun gövde yapılı betimlenmiştir. Buna bağlı olarak SH-053 küçük başlı ve oval yüzlü, İst-046 ise iri başlı ve geniş yüzlü verilmiştir. Korunan örneklerdeki saç düzenlemesi genel kurala uymaktadır. Ortadan ayrılıp geriye taranan saç, başın çevresinde bir taç (saç bandı) oluşturarak arkada toplanır ve ense üzerinde küçük bir topuz yapılır.

Bu kümede yer alan figürinler himation giymelerine karşın, giysi düzenlenişinden kaynaklanan farklılıklar göstermektedir. İst-046 ile Feth-002 örnekleri uzun ve dökümlü khiton giymesi, farklı birer göğsü giysi dışında bırakması ile benzeşir[747]. Fakat, İst-046 figürininde himation sol kolun altından gelip göbeğin altından geçmekte, bu nedenle khiton göbek üzerine dek açıkta kalmaktadır. Feth-002 örneğinde ise himation sol omzun üzerinden gelip sol göğsü örterek sağ göğsün altından sırta dolanmaktadır. Bu nedenle hitonun üst bölümü tamamen örtünmüştür. Himationun, sırt bölümündeki düzeni de iki örnekte benzeşmez. Khitonun sol omuzda kalan bölümü Fethiye örneğinde aşağıya düz ve hacimli olarak sarkmakta, diz hizasında sonlanmaktadır. İstanbul örneğinde ise böyle bir uygulama yoktur[748]. Fethiye örneğindeki himationun sırt bölümü SH-053 örneği ile benzeşmektedir. Himationun sırta dolanıp sol omza ulaşması, üst gövdenin sağ yarısını yaklaşık aynı oranda açıkta bırakması ve sol omuzdan aşağı sarkan himationun diğer ucunun varlığı, iki örneği birbirine yaklaştıran özelliklerdir. Giysinin ön bölümünde ise bu kez farklı bir düzenleme görülür. SH-053 "V" yakalı, kısa kollu ve kapalı khiton bulundurur[749]. Sol omuzdan aşağı düz inen himation, bir kavis yaparak göbeğin altında geçer ve sağ kalçanın üzerinden sırta dolanıp sol omzun üstüne ulaşır. Khitonun üst bölümünü açıkta bırakması ile Feth-002 örneğinden ayrılırken İst-046 figürinine yaklaşır.

"Himation giyen" olarak adlandırılan İsis-Tyche ve Tyche figürinlerinin aynı giysilerle betimlenmesine karşın giysi düzenlenişlerinde farklılıklar görülmektedir. Tarihsel olarak birbirinden çok uzak olmayan figürinlerde, atölye birlikteliği söz konusu olmamalıdır.

---

[747]İstanbul örneği sol, Fethiye figürini ise sağ göğsü giysi dışında bırakmıştır. İsis-Tyche figürinlerinde her iki şekilde betimlemeler bulunmaktadır ve bu uygulamanın özel bir nedene bağlı olduğu bilinmemektedir.

[748]Himationun bir ucu, genellikle düzenlemenin başladığı omuzdan aşağı sarkması ve/veya ilgili kolun altında dolanıp gelen uç ile birlikte sıkıştırılması gerekmektedir. İst-046 örneğinde himationun diğer ucu görünmemekte, bu nedenle giysi düzenlemesinde eksiklik olduğu anlaşılmaktadır.

[749] SH-053 örneğinde göğüslerden biri açıkta bırakılmamıştır.

Tyche üzerindeki belirteçler:

Gemi dümeni: Liman kentlerinde kültleri daha yaygın olan tanrıça, tüm denizcilere uğur, bereket ve şans getirmekle yükümlüdür. Çok az örnek dışında hemen her betimlemesinde bulunan gemi dümeni, tüm denizcileri koruduğuna işaret eder. Korunan örneklere göre bu belirteç, mutlaka tanrıçanın sağ ayağının yanında bulunmakta ve eliyle üst bölümünden tutulmaktadır. Tanrıça, gerçekten hareket halindeki teknenin dümenini üst ucundan kavramış gibidir. Genel örneklerde farklı olabilen gemi dümeninin formları[750], çalışma içerisinde incelenen ve korunan örneklerde birbirine benzemektedir. Aşağıdan yukarıya genişleyen alt bölüm, ortasından çıkan yuvarlak ve uzun bir sap (dümen şaftı), sapın üst ucuna yakın ve iki yana uzanan çıkıntılar bulunur. Bu çıkıntılardan biri daha uzundur ve bu çıkıntı tanrıçanın kavradığı gemi dümeninin koludur[751].

Bereket boynuzu: Bir diğer misyonu da bereket getirmektir tanrıçanın. Bunu da en güzel belirleyen nesne, meyve ve başaklarla dolu bereket boynuzudur. Aşağıdan yukarıya kalınlaşan formdaki nesnenin varlığı her örnekte tamamen korunamamış olsa da kalan parçalardan varlığı anlaşılmaktadır. Tam korunan İst-014 örneği tüm ayrıntıları içermektedir.

Tanrıçanın ayrılmaz belirteci olan bereket boynuzu, bilinen örneklerin çoğunluğunda omza yaslanır ve sol kol ile taşınır. Detaylı çalışılan nitelikli eserlerde, tanrıçanın bereket boynuzunu aşağıdan eliyle kavradığı belirlenmiştir. Çalışma içerisindeki örneklerde de, birkaç figürin dışında bu genel kurala uyulduğu görülmektedir[752]. İst-046 ve Bodr-004 örnekleri bereket boynuzunu alttan kavrayıp omza yaslamadan kol üzerinde taşırlarken, diğer tüm figürinler aynı şekilde kavrayıp bu kez omza yaslamışlardır. Bu uygulama, meyve dolu ve ağır olan nesnenin taşınması için daha uygun görünmektedir[753].

Polos: Silindirik formlu başlık, tanrıçanın değişmez belirteçlerindendir. Aşağıdan yukarıya kalınlaşan polos bazı örneklerde doğrudan başın üzerine yerleştirilirken, bazen de

---

[750] Tanrıça Tyche'nin önemli belirteçlerinden gemi dümeni formları konusunda bkz. A. Göttlicher, "Fortuna Gubernatrix. das Steuerruder als römisches Glückssymbol" AW 4.1981, 27 vdd. Yazar, dümen formlarının tarihlenmesi üzerine de görüşler sunmaktadır.

[751] Bu nesne "yeke" olarak da adlandırılmaktadır.

[752] Bu uygulamanın kural olup olmadığı ile ilgili bir yoruma rastlanmamıştır. Tamamen ustanın fantezisinden kaynaklanan bir durum olmalıdır.

[753] Ayrıca, döküm tekniği ve ana figürden kopmaması için de daha doğru olmalıdır.

tanrıçanın taktığı tacın (stephanosun) arkasında baş üzerine oturtulur[754]. Afy-001 örneğinde büyük bölümü kırık olmasına karşın varlığı bellidir, İst-014, İst-032, İst-086, ve Feth-011 örneklerinde yuvarlak polos izlenmektedir. SH-055 örneğinde ise polos ve ona ilişkin bir iz yoktur. Büyük heykelde olduğu gibi tanrıça bazen polos olmadan da betimlenmiştir[755].

Işın tacı: Tyche ile Mısırlı tanrıça İsis'in birleştiğini anlatan önemli bir belirteçtir. Polosun yerine başa takılan ışın demeti aynı zamanda her belirteci aynı olan iki tanrıçayı birbirinden ayıran bir özelliktir. Tanrıça, ışın tacı ile birlikte bazı örneklerde taç takabilmektedir. Bodr-009, Feth-006 ve İst-079 örneklerinde hem taç hem de ışın tacı ile betimlenirken, İst-046, SH-053, Marm-006, Bodr-004 örneklerinde ise yalnızca ışın tacı bulundurmaktadır.

[754] İst-014 örneğinde tanrıça stephanos ve polosu birlikte taşımaktadır.

[755] Tanrıçanın, polos taşımayan örnekleri daha çok kabartmalar üzerinde görülmektedir. Heykel veya heykelciklerde de polossuz örnekler olabilmektedir: S. Boucher, Bronzes Romains Figures du Musee des Beaux-Arts de Lyon (1973) 23-26 Res. 41-44; Menzel 1986, Lev. 47 Res. 86.

III.2.4. Demeter: Küçük Asya'nın en önemli, saygı gören ve komşu kültürleri de etkileyen ana tanrıçasıdır. Kybele'ye uzanan kaynağı, yeni birçok tanrıçanın oluşmasını beraberinde getirmiştir. Doğanın değişimi, bereket, doğurganlık vb. misyonlar anaç kişiliğinde toplanmıştır. Roma Pantheonu'nda aynı misyonlarla yüklüdür, fakat Ceres adını almıştır. Yer üstünün düzeninden sorumludur, ancak yer altı dünyası ile de ilişkilidir. Çok çeşitli beklentilerle yaratılan tanrıçanın belirteçleri de bu bağlamda zengin olmaktadır. Örneğin, başak demeti dünyasaldır ve doğanın bereketi ile ilintilidir, meşale ise karanlığın hüküm sürdüğü ve khitonik kültlerin ifade edildiği yeraltının belirtecidir.

III.2.4.1. Ceres: Ceres olarak nitelendirilen figür tek örnektir. Kilikya Bölgesi, Silifke buluntusudur. Bölgenin kült çeşitliliği içerisinde yer alması, yazıt ve sikke gibi diğer buluntularla da desteklendiğinden oldukça önem kazanmıştır.

Silf-002 Ceres. (Lev. 100, a-c)

Korunduğu Yer: Silifke Müzesi
Müze Env. No.: 15
Buluntu yeri : Silifke
Durumu : Alttan kalçaya dek boş döküm, yeşil patina çok iyi korunmuş.
Ölçüler : yük: 11. 5 gen: 4. 5 cm. ağırlık: 200 gr.

Genelde iyi korunmuş eserin ellerinde tuttuğu nesneler kayıp, yüzün sağ göz bölgesi aşınmış, sol elin parmak uçları kırılmış. Kaidesiz olmasına karşın giysinin düzenlenişi ile ayak bölgesinde oluşturulan hacimle ayakta durabilmekte. Alt bölümde herhangi bir kırık veya monte parçası yok.

Uzun ve kalın giysilerle betimlenen figür rahat bir duruş sergiler. Gövde ağırlığını sabit sağ bacağa verirken, sol bacak ise yarı omuz genişliğinde yana açık az öne çıkarılmıştır. Üst gövde bir yay çizerek önce sola sonra da sağa yönlenir. Baş sola eğilerek 'S' duruş tamamlanır. Sağ kol omuzdan yana açılıp, dirsekten bükülerek omza geri döner. Normal ölçülerden daha iri olan elin parmakları aralık durmakta ve boyna yönlenmektedir. Sol kol tamamen gövdeye yapışık aşağıya uzanır, dirsekten bükülerek öne doğru hareketlenir. Parmaklarda ve tuttuğu nesnede kırılmalar olmuştur.

Baş üzerindeki kalathos ve onu sararak aşağıya uzayan örtü dışında izlenebilen saç kıvırcıktır ve ortadan iki yana ayrılarak bukleler yapmıştır. Yüz narin ve uzuvlar orantılı olarak küçüktür. Yüzün genel ifadesi durgun, bakış ileri ve aşağıya doğrudur.

Giydiği uzun, dökümlü khiton ayak uçlarını açıkta bırakarak yere değer. Kollarda ise dirsek altına dek uzamaktadır. Bu giysi üzerindeki örtü, baş üzerindeki polosu sararak aşağıya uzamaktadır. Arkada diz hizasında sonlanan şalın bir ucu sağ kolun altından geçirilerek geniş bir bant şeklinde göğüslerin arasından uzatılıp arkaya atılır[756]. Katlanmış olan şalın ucu kırlangıç kuyruğu kıvrımla sonlanır. Diğer uç ise alt giysiyi sıkıca sararak sağ yanda diz hizasından geçerek sola yukarı yönlenir. Sol kolun altından geçirilir ve kolu sardıktan sonra göğüs bölgesinden geçen diğer ucun altına sokulur. Bu düzenlenişle, alt giysinin sol yandan sağa yönlenen kalın kıvrımları gizlenmez.

Sol elin duruşu ve son iki parmağın arasından aşağı sarkan uç ile, taşıdığı nesneyi kavradığı anlaşılmaktadır. Bu nesne için farklı öneriler getirilebilir. Başındaki kalathosun da etkisiyle Fortuna ile bağlantılı olarak meyve dolu bereket boynuzu, akla ilk gelen olasılıktır[757]. Ayrıca Ceres de bereket boynuzu taşıyabilmektedir[758]. Fakat elde tutulan nesneye ait korunmuş parçanın ince olması, ve saptan hemen sonra çatallaşmaya başlaması nedeniyle bereket boynuzundan çok başak demeti önerisi daha uygun görünmektedir[759].

Figür, duruşu ve giysileri, başındaki polosu, sol elinde herhangi bir nesne taşıması ile ikonografik benzerlikler taşıyan Tyche örneklerini çağrıştırmaktadır. Fakat sağ yanında olması beklenen gemi dümeni yoktur. Gemi dümeni olmadığı için sağ elini yukarı kaldırılabilmiştir. Ayrıca sol elinde bereket boynuzuna ilişkin veri olmaması da Tyche olasılığını azaltmaktadır.

Figür için diğer bir öneri de Demeter/Ceres olabileceğidir. Sol elinde tuttuğu başak demeti, kalathosu, elini yukarı kaldırması ve uygun giysisi ile tanrıça Demeter betimlenmiş olmalıdır. Bazı Roma İmparatoriçeleri kendilerini Ceres olarak betimlettirmişlerdir. Bu

---

[756] Reinach, RSt I, 424, 754. 432, 784 örneklerinde giysinin genel düzenlenişi ve sağ kol ile olan ilişkisi benzerdir.

[757] Serapis, İsis ve özellikle Fortuna'nın elinde taşıdığı bereket boynuzu büyük ve ağır olduğu için figüre yaslandırılarak ağırlığı alınır. Kolun hiçbir yerinde iz ya da parça yoktur. Bu nedenle bereket boynuzu taşımadığı anlaşılmaktadır.

[758] Babelon 1895, 38. 83. 40, 88; Reinach, RSt I, 438 B, D. 786 D, 827 B.

[759] Sol elinde tuttuğu büyük bölümü kırık ve eksik nesnenin korunan kısmı ince bir dal görünümündedir. Bu nedenle elinde tuttuğu nesne bereket boynuzu değil, başak demeti olmalıdır. Örnek için bkz. Reinach, RSt I, 424, 755. 431, 782; de Ridder 1913, 59, 31. 373. Başak demeti sağ elindedir, fakat yine de nasıl olabileceği hakkında bilgi vermektedir.

örneklerde Silifke heykelciği ile ortak yönler bulurlar[760]. Büyük heykelde de aynı tipoloji ve ikonografi içerisinde betimlenmiş birçok örnek bulunmaktadır[761].

Paris Ulusal Kütüphanesi'nde sergilenen iki bronz eser Silifke örneğine tipolojik ve ikonografik olarak en yakın olanlardır[762]. Polosu, giysi ve düzenlenişi, sağ elin giysi ile ilişkisi, ayak uçlarının giysi altından görünmesi aynı olan her iki örnek, duruşu ve ellerin durumu ile de aynı davranış içerisinde olduğunu göstermektedir.

Sağ elin duruşu bir tanrılık belirteci olan asa tutuşuna benzemektedir[763]. Elin bu şekilde duruşuna ve normalden iri yapılışına en yakın benzerlerden birisi de Roma örneğidir[764]. Louvre örneği ile birlikte birçok eserde tanrıçanın asa tuttuğu görülmekte ve/veya önerilmektedir[765].

Tanrıçanın sağ eliyle tuttuğu nesnenin meşale olasılığı da değerlendirilmelidir. Demeter/Ceres'in bir çok örnekte bu belirteci taşıdığı görülmektedir[766]. Tanrıçanın Syedra sikkelerinde görülmesi ile, kültün bölgedeki varlığı kanıtlanmakta bu bağlamda eliyle kavradığı nesnenin de meşale olduğu anlaşılmaktadır[767]. Ayrıca Hades-Serapis ile birlikte betimlenmesi, tanrıçanın khitonik özelliğini vurguladığından meşale taşıması daha uygun düşmektedir[768]. Silifke Ceresi de, bölgenin kültüne uygun olarak meşale ile betimlenmiş olmalıdır.

Eser, giysi özellikleri ile Roma dönemi içlerinde yer almalıdır. Üst giysinin göğüs üzerinde sol omuzdan sağ aşağıya yönlenişi, alt bölümde koltuk altı merkezli ve geniş açıyla yayılan

---

[760] Livia kendisini Ceres olarak ölümsüzleştirmek istemiştir: bkz. Warneck 1905, 27, IV 170 (20 cm. bronz. Augustus Dönemi); Julia Domna da kendisini Ceres olarak betimlettirmiştir: bkz. Kleiner 1992, 328, 291;

[761] Büyük heykelde örnek olarak Dresden Ceresi gösterilebilir. Her ne kadar başında kalathosu olmasa da ellerin duruşu tam, giysi düzenlenişi az benzemektedir. Bkz. Reinach, RSt I, 424, 754 A, 432, 784'de ise Ceres başında diadem taşır; ellerin durumu, özellikle sağ elin giysi ile olan ilişkisi, elbisenin genel düzenlenişi ile Silifke örneğine çok benzer.

[762] Babelon 1895, 37, 79. 38, 80; LIMC IV (1988) 898 Nr. 74 vd.

[763] LIMC IV (1988) 855 Nr. 83. 896 Nr. 38 örneklerinde asa tutan parmakların durumu olay ile bağlantılı olarak şekil almıştır.

[764] Reinach, RSt I, 432 Res. 784.

[765] Haug-Sixt 1914, 136 Res. 68.

[766] Reinach, RSt III, 75, 2; LIMC IV (1984) 898, 75. 155-159, 6; Fjeldhagen 1995, 100. 101, 82. Bu terrakotta örneğinde de sağ eliyle asa yerine meşale tutmaktadır.

[767] Hill 1900, 157, XXVII 9 (Ceres sol elde meşale tutar, sağ elde başak ve haşhaş bulundurur.) XXVII 10, (Demeter aynı pozda fakat sağ elde bu kez phiale taşımaktadır.). Traian Dönemi'nden bu iki örnek, bölgedeki Demeter/Ceres kültünün varlığını belirlemekte, kült heykelinin ikonografisi hakkında da bilgi vermektedir.

[768] Levante 1993, 30, 657.

kıvrım düzenlenişi[769], giysinin katılığı İ.S. 1.-2. yüzyıl özellikleri olarak görülmektedir. Özellikle büyük heykelde Roma örneğine benzemesi verilen tarihi desteklemektedir[770].

III.2.4.2. Baubo: Paros Adası'nda doğan kültü ile tanınır. Başlangıcı kesin olarak bilinmese de İ.Ö. 4. yüzyıldan itibaren kültün varlığından söz edilmekte, Demeter Thesmophoros şenlikleriyle ilişkilendirilmektedir[771].

SH-003 Demeter-Baubo (Lev. 100, d-f)

Korunduğu Yer: Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No. : 5621
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, siyah patina, oksidasyon yok.
Ölçüler : yük: 3 cm. ağırlık: 35 gr.

Yüz aşınmışlığı dışında korunmuş, fakat gövdede detaylar izlenememektedir. Figürin, işçilikte incelik ve ayrıntılı çalışma yapıldığını göstermez.

Gövdede ayrıntılar işlenmemiş, el ve ayak parmakları belirtilmemiştir. Boyun oldukça kısa, baş, gövdeye göre büyüktür. Geriye taralı saç, ensenin altında küt kesimle sonlanmaktadır. Yüz aşınmış, göz bölgelerinde büyük çukurlar oluşmuştur. Ağız yarı açıktır[772]. Cinsel uzuv belirgindir.

Çalışma kapsamında tek örnek olan eser, iki değişik pozisyonda değerlendirilebilen duruş içerisindedir. İlk değerlendirmeye göre; figür oturmakta, ayak topuklarına basarak bacakları iyice yana açıp, dizden bükerek yukarı kaldırmaktadır. Gövde öne eğik, buna bağlı olarak baş boyundan öne doğru hafif eğilmiştir. Kollar arkada, dirsekten bükülüp, elleri ile bel bölgesini, böbreklerin üzerinden kavramıştır.

Figürinin duruşu bu şekilde değerlendirildiğinde; elleriyle belini kavraması, ağzının acı çekiyormuşçasına açık olması nedeniyle bir doğum anını canlandırma olarak kabul edilebilir.

---

[769] Reinach, RSt I, 432 Res. 784; Warneck 1905, 27, IV 170 Örnekleri giysi yapısı ile benzeşir; Fjeldhagen 1995, 100, 101 82.
[770] Reinach, RSt I, 432 Res. 784. Giysinin düzenlenişi, sağ kolun giysiyle ilişkisi eserimizle benzeşmektedir.
[771] RE III 1 (1897) 150 vdd. bkz. "Baubo" (Kern).
[772] Bu figürin Herakles'in sevgilisi Omphale olarak anılır ve Baubo duruşunda olarak yorumlanmıştır: Comstock- Vermeule 1971, 126 Res. 138; Duruş benzerliğine örnek olarak Omphale figürü gösterilebilir. LIMC VII (1994) 52 Nr. 81. Bu örnekte ellerin durumu aynı değildir, beden durumu ve oturuş karşılaştırması yapılmıştır, doğum duruşundan farklıdır.

İkinci değerlendirmeye göre ise; dirsekten bükülü kollarını yere koyarak, gövde ağırlığını taşımakta, bacaklarını iyice açarak dizden büküp, ayaklarını da havaya kaldırmaktadır. Bu duruş ise doğumdan farklı olarak sevişme sahnesine benzemektedir. Bu şekilde betimlenmiş, tanınan bir figür olarak Demeter rahibelerinden Baubo örneği gösterilebilir. Paros'da gelişip ortaya çıkmış bir kültün heykeli olarak kabul edilmekte, Demeter'in cinsel ilişki içindeki figürü olarak değerlendirilmektedir[773]. Ancak bu sahnenin diğer partneri ile ilgili bazı farklı görüşler bulunmaktadır. Yukarıda adı geçen kültlerde tanrıçanın herhangi bir erkekle teması söz konusu değildir. Bu nedenle rahibenin veya rahibelerin bu eylemi gerçekleştirdiklerine inanılmaktadır[774].

Bir başka kült içerisinde de rahibelerle birlikte tanrıçaya inanan ve kült törenlerine katılan tüm kadınların cinsel uzuvlarını toprağa sürdüğü söylenmektedir. Bu törenler sırasında kadınlardaki doğurganlığın toprağa geçeceğine ve daha fazla ürün alınacağına inanılmaktadır. Figürinin, yukarıda anlatılan kültlerdeki bir rahibeyi canlandırdığı veya bu külte inananlar tarafından tapınağa bırakılan bir hediye olduğu düşünülmektedir. Eseri tarihlemek oldukça güçtür.

Demeter ve belirteçleri:

Polos: Silindirik ve uzun formlu başlık özel bir tanrı veya tanrıçaya ait değildir. Bazı tanrı ve tanrıçalar taşıyabilmektedirler.

Başak demeti: Tanrıça doğanın ve toprağın bereketinden sorumludur. İlk kullanılmaya ve tüketilmeye başladığından bu güne dek kutsal sayılan buğday, Demeter'in en önemli ve en özel belirtecidir. Üç adet olması Triptelaimos mitolojisinden gelmektedir. Silf-002 örneğinde de sol eliyle taşıdığı başak demetlerinin sapı korunabilmiştir.

Meşale: Khitonik tanrıların aydınlatma amaçlı bulundurdukları gereç Eros, Mithras, Hades ve Demeter gibi tanrı figürlerinin belirteci olarak görülür. Silifke örneğinde korunamamış olan meşale Demeter-Ceres için önemli bir belirteçtir.

---

[773] Babelon 1895, 456 vd Res. 1050 (ellerin duruşu da çok benzer); Reinach, RSt IV, 357 Res. 5 (ellerin duruşu farklıdır fakat gövde duruşu benzer); LIMC III (1986) 87 vdd. Nr. 2-4. 8 vd. (Her üç kaynakta da 'Baubo' olarak anılmaktadır); E. Bayer-Niemeier, "Griechisch-römische Terrakotten" H. Beck (Ed.). Liebieghaus-Museum Alter Plastik Bildwerke der Sammlung Kaufmann I (1988) 149 vdd. Res. 2 Nr. 269. Yukarıdaki örneklere benzer duruşdaki figürini yazar doğum yapan kadın olarak değerlendirmiştir.

[774] RE III 1 (1897) 149 vd. bkz. Baubo (Kern).

III.2.5. Artemis: Zeus'un ölümlü Leto dan olma kızı ve Apollon'un kız kardeşidir Artemis. İncelenen figürinler farklı betimlemeler içerisinde görülmektedir. Bu çalışma içerisinde iki alt kümede dört eser incelenmiştir.

III.2.5.1. Efes Artemisi: Ephesos kentinin tanrıçası olan Artemis, doğurganlığın (Kybele'den gelir), bereketin sağlayıcısıdır. Öyle ünlenir ki, başka kentler de aynı kült heykelini örnek alıp, tapınırlar.

Figürin, orijinal yontudan esinlenerek yapılmıştır. Küçük bronz örneği fazla bilinmemekte, çalışma içerisinde de tek örnek olarak yer almaktadır.

İst-031 Efes Artemisi (Lev. 101, a-c)

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 2529
Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Tamamen korozyonlu. Erime patinayı aşmış, metalin bünyesinde devam ediyor.
Ölçüler : yük: 10 gen: 7. 5 cm. ağırlık: 170 gr. (Tahta kaide ile)
Eksiği yok fakat yüzey çok aşınmıştır, korumaya alınmazsa erime devam edecektir.

Büyük örneklerin tüm özelliklerini taşıyan figürin, aşınmadan dolayı bir idol gibi görünmektedir. Kendine ait olmayan kaide üzerinde ayakta durur, ayaklar bitişik, kollar aynı hizada yandadır. Tüm gövde ile birlikte baş cepheden verilmiştir. Baş bölgesindeki uzunluk taşıdığı polostan kaynaklanmaktadır. Tüm yüzey yamru yumru olmuş, gövdesinde barındırdığı yumurtalar, aşınma nedeniyle oluşan deformasyon ve burada oluşan çıkıntılarla karışmıştır. Kollarda birer aslan, aslanlar üzerinde olasılıkla sfenks bulunmaktadır. Göğüste iki sıra yumurta, buradan ayağa dek dört panele ayrılmış alt gövde, her panelde hayvan protomları görülmektedir. Arkada elbise kıvrımları zor olsa da izlenmektedir.

Paris örneği eser için bir karşılaştırma malzemesi olabilir[775]. Detayları aşınmış olan figürini tarihlemek güçtür.

[775] Babelon 1895, 58 Res. 125.

III.2.5.2. Diana: Artemis ile özdeşleştirilen Romalı tanrıçadır. Iuno, Lucina, Latoria, Luna ve Trivia adları ile de anılmıştır. Bakireliğin koruyucusu, doğumların denetleyicisi olduğundan Lucina adını da almıştır. Ayrıca yol başlarına heykellerinin dikilmesi, gece büyülerini denetleme özelliğinden dolayıdır. Diana betimlemelerinde tanrıça, doğada avlanan, avcı görünümündedir. Av için gerekli nesne ve giysilerle betimlenmiştir. "Artemis Hekebole" kültünün heykelidir. Bu tipoloji ve ikonografi ile, kabartma ve sikkeler üzerinde de görülmektedir[776].

İst-059 Diana (Lev. 101, d, e)

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 6115
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Aplik olarak yapılmış, arkası oyuk, patina iyi korunmuş.
Ölçüler : yük: 5. 9 gen: 2. 9 cm. ağırlık: 40 gr.
Yüz aşınmışlığı dışında korunmuş, genel görünümü ile düşük kaliteli işçilik gösterir.

Figürin, yarım yuvarlak ve fazla yüksek olmayan bir kaide üzerinde ayakta durmaktadır. Sabit sol bacak, üzerine esneyen gövdeyi taşımakta, sağ bacak ise yana açık ve serbest durmaktadır. Sağ kol omuzdan yana açılıp yere paralel duruma gelir ve dirsekten bükülerek yukarı yönlenir. Sırtta asılı duran sadağa uzanmış, ok çıkarır durumdadır. Sol kol ise tamamen gövdeye yapışık aşağıya sarkmakta, eteğin bitiminde gövdeye yapışık durmaktadır.

Boyun kısa, sola dönük baş gövdeyle orantılıdır. Yüz yuvarlak, gözler iri, burun uzundur. Düz saç, geri taranmış, aplik arkası oyuk olduğundan saçların devamı işlenememiştir. Yanlardan aşağı dökülen perçemler görülmektedir.

Giydiği "V yakalı" kısa kollu tunik, belde geniş bir bant ile sıkı sarıldıktan sonra diz üzerinde dalgalanarak sonlanır[777]. Göğüs ortasından kemere dik inen ve incelen kıvrım yakanın devamı gibi görülür. Göğüsler üzerinde de dikine ince kıvrımlar yaparken, etekte dalgalı kalın ve aralarda ince kıvrımlar oluşturur[778].

Yarım yuvarlak formlu ve ince profilli bir ağza sahip sadak boynun sağından çapraz şekilde ortaya çıkar, altında yere paralel duran kolun dirsek hizasına dek uzanır. El

[776] Sikke örnekleri için bkz.: Barclay 1897, 169 Lev. XXVI Res. 5 (Karia Tabae. Trajan sikkesi).
[777] Giysi düzenlenişine benzer örnekler için bkz: LIMC II (1984) 795 vdd. Nr. 22 vd.
[778] Benzer örnek için bkz.: Babelon 1895, 63 Res. 136; Simon 1990, 56 Lev. 70.

parmakları kabaca işlenmiş, yüz ise aşınmıştır. Bacak ve ayaklarda herhangi bir giysi ve ayakkabı izine rastlanmaz. Figürin, giysi düzenlenişine ve yukarıda verilen örneklere göre Hellenistik Dönem özellikleri gösterir. Ancak; klasisistik bir çalışmadır ve İ.S. 2. yüzyıla tarihlenmelidir.

SH-009 Diana (Lev. 102, a, b)

Müze : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No.: 5631
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, kaidenin altı dibe doğru daralan bir formda uzatılarak, geçmeli monte tekniği uygulanmıştır. Yüzeyde, özellikle önde deformasyon çoktur.
Ölçüler : yük: 8 cm. gen: cm. ağırlık: 60 gr.
Sağ kol omuz kökünden, sol kol dirsekten kopuk, baş ve yüz çok aşınmış. Döküm sonrası temizlenmediğinden bacak arası çapaklar durmakta.

Yüksek bir silindirin üzerine monte edilen ince, elips formlu bir kaidenin üzerinde ayakta duran figürin, her iki bacağı üzerinde ve dik durumdadır. Gövde cepheden verilmiş, baş sola çevrilmiştir. Sol kol omuzdan yana açılmaktadır. Boyun uzun, baş gövdeye oranla küçük verilmiştir. Baş detayları tamamen tahrip olduğundan yalnızca tepede bir çıkıntı görülebilmektedir.

Kolları açıkta bırakan giysi, üstte "V yaka" ile başlayıp göğüs altında kemerle sıkılır, göbek üzerinde ilk, kalça üzerinde de daha geniş olarak ikinci etek oluşturulmuştur[779]. Alt etek aşağıya doğru genişleyen çan formludur. Göğüsler üzerindeki kıvrımlar dışında kalanlar aşınmadan dolayı yüzeysel,, arkada yer alanlar ise daha iri ve dikinedir. Sırt bölgesinde omuzlar arasında kalan kıvrımlar, "V" formludur. Ayaklarda dize dek yükselen boyunlu ayakkabı giydiği anlaşılmaktadır.

Figürin, üzerindeki belirteç ve giysi düzenlenişine göre Artemis-Diana olarak tanımlanmıştır[780]. Doğada betimlenen tanrıça avcı kimliğindedir. Sol köprücük kemiği altından, sağ omza çapraz uzanan sadak, boynun yanından ileri doğru uzanır, önden görülebilmektedir. Kapağı kendisinden daha kalın ve büyüktür.

[779] Duruşu ve üç katlı giysisi, sadağına uzanışı ile benzer örnek için, bkz. Fleischer 1967, Lev. 28 Res. 38; Menzel 1986, 29 Lev. 29 Res. 63.
[780] E. T. Eğilmez, Darstellungen der Artemis als Jägerin aus Kleinasien (Doktora tezi.1980) Lev. 12 Res. 89.

İşçilik olarak orantısız ve niteliksiz görünen eserin üç katlı görünen giysisi Erken İmparatorluk Dönemi eserlerini çağrıştırmaktadır. Daha nitelikli işlenmiş, Paris örneği mermer heykelcik ile benzeşir[781]. Bu döneme tarihlenmelidir.

SH-057 Diana (Lev. 102, c-e)

Müze : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No.: 5655
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Döküm, bacaklarda patina sıyrılmış, ayaklar ve köpek restore edilmiş, gövde korunmuş.
Ölçüler : yük: 7. 5 cm. gen: cm. ağırlık: 220 gr.

Yüz aşınmışlığı ve pantolonun diz altındaki erimişliği dışında tamamı korunmuş.
Kendisine ait kare bir altlık üzerinde ayakta betimlenmiş figür, yarı omuz genişliğinde aralık duran iki bacağı üzerinde dengede durmaktadır. Üst gövde hafif sola esnemiştir. Sağ kol omuzdan yana açılarak yere paralel duruma gelir, dirsekten bükülerek başa doğru yönelir. Sadaktan ok çıkarmak üzeredir. Sol kol ise omuzdan aşağı sarkarak gövde yanında durur. Elinde yay tutmaktadır. Gövde cepheden, baş hafif sağa dönüktür.

Boyun çok kısa, baş gövdeyle orantılıdır. Yüz yuvarlak, yanaklar tombul, uzuvlar küçük ve narin işlenmiştir. Saç, her yönden toplanarak geriye taranmış ve tepenin arkasında topuz oluşturulmuştur.

Figürin üste, geniş yuvarlak yakalı ve kolsuz bir giysi giymiştir. Göğüsler altında geniş bir kemerle hafif sıkılan giysi göbek aşağısında düz olarak sonlanır. Altta ikinci giysi diz yukarısında sonlanmıştır. Pantolon ise üçüncü giysidir.

Figürinin sağ ayağı dibinde bir hayvan durmaktadır. Arka ayakları üzerine oturup, ön ayaklarını birleştirerek yukarı uzanan bu hayvan, tanrıçanın en sadık ve emre amade olan yoldaşı köpektir. Her an atılacakmış gibi pür dikkat beklemektedir. Bu belirlemelere göre figürin Artemis-Diana olarak tanımlanmıştır[782]. Diğer figürinlerde olduğu gibi avcı özelliği vurgulanmıştır.

Paris ve Trier örnekleri duruşu, sadağına uzanışı ve giysi düzenlenişi ile figürine benzer[783]. Giysi ve ellerin durumuna benzer örnek olarak bir başka Paris örneği daha gösterilebilir[784].

[781] Babelon 1895, 64 Nr. 137 (Erken İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenir)
[782] Eğilmez, age. Lev. 12 Res. 86.
[783] Menzel 1986, Lev. 29 Res. 63.

Erken dönem sikkelerinde betimlenmesine rağmen figürin, gövdenin hantal yapısı, kol ve bacakların katı verilişi, giysinin hareketsiz ve donuk işlenişi Roma Dönemi'ne verilmelidir. Giysinin klasisistik görünüşlü işlenmesi Augustus Dönemi'nden çok Hadrian Dönemi'ne yakın görünmektedir.

Değerlendirme:

"Ephesos Artemisi"nin büyük heykel, kabartma ve sikkeler üzerinde çok sayıda örneği bulurnurken küçük bronz eserlerde az sayıda karşımıza çıkar. Aşırı korozyona rağmen, tanrıçanın giysiye göre şekillenen formu, üzerindeki kabartılardan belirteçlerin varlığı anlaşılmaktadır. Uzun polosu ve üzerinden aşağı sarkan örtüsü zor da olsa seçilebilmektedir. Figürin, temsil ettiği Ephesos Artemisi için bronz olarak önemli bir buluntudur.

"Artemis (Diana)" olarak adlandırılan figürinler, İst-059 örneği aplik olmasına karşın aynı duruş içerisinde betimlenmişlerdir. Sol kolları gövde yanında aşağıya sarkarken, omuzdan yana açılan sağ kol yere paralel duruma gelir, daha sonra dirsekten bükülerek başa doğru yönlenir. Sırta asılı olan sadaktan ok çıkarır durumdadır. Plastik işlenen SH-009 ile SH-059 örneklerinin duruşları ve gövde işlenişleri serttir. Boyun kısa verilmiş, uzuvlarda detaylı çalışılmamıştır.

İst-059 figürini diz altına dek uzanan tunik giymiş ve bel bölgesinde bir kemerle sıkılmıştır. Diğer iki örnek ise göğsün hemen altında sıkılan ve göbek altına dek uzanan tunik ve içerisine de khiton giymiştir. Khiton diz üzerinde biter ve giyilen pantolon giysiyi tamamlar. Yıpranmaya rağmen ayaklarında bot bulunduğu anlaşılmaktadır.

Her üç figürinde de geriye taranan saç İst-059 örneğinde dalgalı olarak salınır, SH-009 da ensede, SH-059 da ise tepede yuvarlak ve geniş bir topuz yapılır.

Artemis'in belirteçleri:

Boğa testisleri: Tanrıçanın ön tarafında bulunan yuvarlak nesnelerin farklı yorumlandığı bilinmektedir. Bereket ve üremenin simgeleri olarak kabul edilen görüş daha yaygındır.

---

[784] G. Faider-Feytmans, Recueil des Bronzes de Bavai (1957) Lev. 50 Res. 320 vd. Duruş benzer, giysi iki parçalıdır. Ayaklarında yüksek sandalet vardır. Saç yapısı da aynıdır ve eller aynı hareketi yapmaktadır.

Polos: Kybele'den beri süregelen bu başlık Artemis'e aktarılmıştır. Yüksek ve silindirik formda olur. Figürinde tepeye doğru incelmesi aşınmadan kaynaklanmış olmalıdır.

Ok, sadak ve yay: Artemis-Diana, bu belirteçleri ile hem av yaparken, hem de hasımlarını öldürürken betimlenebilmektedir. SH-057 örneğinde yayı da sol elinde korunmuştur. Ayrıca sağ ayağının dibinde duran ve onun emirlerini bekler gibi tanrıçaya bakan köpeği de önemli belirteçlerindendir. Fakat diğer iki örnekte korunamamıştır.

III.2.6. Nike: İlk kez Homer destanlarında adı geçen, ve Hesiod kaynaklarında Pallas Titan'ın kızı olarak anılan "Zafer Tanrıçası" zaferleri taçlandıran, insanoğluna güzel ve muştulu haberler getirendir[785]. Çalışma içerisinde tanrıçanın fazla örneği yoktur. Alt küme oluşturacak denli farklı tipleri de bulunmaz.

İst-065 Nike. (Lev. 103, a, b)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No. : 75-453
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu Pirinç dolu döküm, yeşil oksidasyon başlamış. Alt bölümün kaide gibi işlenmesi, eserin bir yere geçirilerek monte edilebilmesi içindir.
Ölçüler : yük: 5. 5 gen: cm. ağırlık: 60 gr.

Sağ kol dirsekten, sol el bilekten kopuk, yüz aşınmış, diğer yerler korunmuş. Sol omuz ile göğüs arasında bulunan metal parçasının işlevi anlaşılamamış.

Figür, bütünüyle cepheden ve kollar dışında hareketsiz verilmiştir. Baş karşıya bakmaktadır. Sağ kol omuzdan yana açılır ve ileri yönlenir. Sol kol yine omuzdan yana açılarak ileri ve az yana yönlenir. Dirsekten bükülerek sola hareketlenir. Gövde diktir.

Boyun uzun ve kalın, baş gövdeye göre biraz iri verilmiştir. Yüz geniş ve oval, burun ve ağız küçük işlenmiştir. Saç, geriye taranarak toplanmış, ensede topuz yapılmıştır.

Tek parça olarak düzenlenmiş giysi, bel üzerinde bir kemerle sıkılır ve altta, yanlara genişleyen bir çan etek oluşur. Daha sonra tekrar içe daralarak düz kesimle bitmiştir. Giysinin altından başlayan kalın kaide alta doğru az da olsa genişler.

Her iki kürek kemiği yanından çıkan kanatlar, altta geniş, uca doğru sivrilir, alın hizasında sonlanmaktadır. Kanatlar da gövde işlenişine uygun kaskatıdır.

Gövde yapısı ve giysi ayrıntısız, uzuvlar ve hareketler katı işlenmiştir. Yerel üretim olmalı ve İ.S. 4. yüzyıla tarihlenmelidir.

SH-056 Nike. (Lev. 103, c-e)

Korunduğu Yer : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No. : 5645
Buluntu yeri : Bilinmiyor.

[785] Nike mitolojisi için bkz.: LIMC VI (1992) 850 vd.

Durumu : Döküm, yüzey iyi durumda
Ölçüler : yük: 4. 5 gen: cm. ağırlık: 55 gr.
Yüz aşınmışlığı dışında tamamı korunmuş.

Kendisine ait olmayan bir kaide üzerinde ayakta duran figür, her iki ayağı üzerinde dik ve dengededir. Gövde cepheden verilmiş, baş ise az sola dönük ve hafif aşağı eğiktir. Sağ kol omuzdan yana açılarak yere paralel duruma gelir, dirsekten bükülerek yukarı yönlenir. Elinde tuttuğu yuvarlak çelenk, kulağın yukarısında başa değmektedir. Sol kol gövdeye bitişik aşağı sarkar.

Boyun kısa, baş ise gövde ile orantılı verilmiş, yüzün oval olduğu anlaşılmaktadır. Geriye taranan düz saç ensede topuz yapılarak son bulmuştur.

Gövde dolgun ve plastik, uzuvlar orantılıdır. Göbeğin dolgunluğu elbise altından belli olmaktadır. Göğüsler yuvarlak ve orantılıdırlar. Arkada köprücük kemiklerinin hemen altından çıkan kanatlar aşağı doğru incelir ve diz hizasına dek uzanır. Telekler belirtilmeye çalışılmıştır.

Giysi üç parçalıdır. İç giysi kolsuz ve göbek üzerinde son bulur. Alt etek ise ayakları örtecek kadar uzundur. Etek üzerinde aşağı uzanan düz ve dolu kıvrımlar görülür. Figür, en üste de bir şal giymiştir. Yanlarda dizin üst hizasına dek uzundur. Eser, İ.S. 3. yüzyıla tarihlenmelidir.

Edr-005 Nike. (Lev. 104, a-c)

Korunduğu Yer : Edirne Müzesi
Müze Env. No. : 1433
Buluntu yeri : Enez Kazısı
Durumu : Dolu döküm, kahverengi patina kanatların arka bölgesinde biraz aşınmış genelde iyi korunmuştur. Arkada kalça hizasında yuvarlak bir delik bulunur.
Ölçüler : yük: 15. 5 gen: 4 cm.
Kaidenin bazı bölümlerindeki kopmalar dışında tamamen korunmuş.

Üstü daha küçük iki aşamalı silindirik kaide üzerinde ayakta durur. Sol bacak sabit, ayak yere tam basmaktadır. Sağ bacak ise dizden bükülüp az geriye çekilmiş, yere parmak uçları ile dokunmaktadır. Gövde ile baş cepheden verilmiştir. Sağ kol omuzdan yana açılmış aşağı sarkar, eliyle de uçuşan eteğini tutmaktadır. Sol kol dirseğe dek gövdeye yapışık

aşağı sarkar, sonra dirsekten bükülerek ileri uzanır. Yukarı bakan elinde bir nesne tutmuş olmalıdır.

Omuzla bel arasında dikine uzanan geniş kanatlar açılmış ve omuzları örterek yukarı yükselmiştir. Her iki yanda simetrik duran kanatlar iri kuş kanatları gibidir. Uzunluğu Nike'nin boyuna yakındır.

Boyun uzun ve ince, baş gövdeye göre küçüktür. Oval yüzde uzuvlar narin işlenmiş, dalgalı kısa kesilmiş saç geriye taranmıştır. Geniş bir bant oluşturarak alından arkaya dolanır ve ense üzerinde bir topuz oluşturur.

Giysi de gövde gibi hareketlidir. Kolsuz uzun giysi bel bölgesinde sıkılmış, göbek üzerinde bir apoptigma oluşturulmuştur. Eteği yırtmaçlı olan giysiyi sağ eliyle yana çekerek sağ bacağın açıkta kalmasına neden olan Nike hareket kolaylığı sağlamış gibidir. Çekiştirilen bölüm durgun gövdenin hareketli görünmesine de neden olmuştur. Giysinin diz arkasında kalan bölümleri uçuşmaktadır. Tüm bu çaba, tanrıçanın henüz yere inmiş veya uçmaya hazırlanmakta olduğunu betimleyebilmek içindir.

Gövdesi narin, uzuvları orantılı, uzuv geçişleri ise yumuşak işlenmiş eser, klasisistik bir çalışmadır[786]. Rodos Müzesi'nden mermer bir heykel parçasında elbise kıvrımları ve derinliği benzeşir[787]. Napoli buluntusu bronz bir örnek, gövde yapısı ve giysi kıvrımlarında benzerlik gösterir[788]. Boston örneğinde de gövde narin ve orantılı işlenmiştir[789]. Üst giysinin "V" yakalı olması, farklı bir düzenlemeyle göbek üzerinde apoptigma oluşturması benzemektedir. Bunun dışında açılışı ve formu farklı olan kanatların tüy ve telek işlenişi benzemektedir. Figürinin ince boynu ve küçük başı Hellenistik Dönem özelliğidir. Bu veri ve örnekler ışığında eser, Geç Hellenistik Döneme tarihlenmelidir.

Değerlendirme: İst-065 ve SH-056 örneklerinin duruşları dik ve cephedendir. Kolların durumu farklılık gösterir. İst-065 sağ kolunu ileri uzatırken diğeri omuzdan yana açarak dirsekten büker ve yukarı kaldırır. Elindeki çelengi başına dokunmaktadır. Sol kollar, önce gövde yanında aşağı sarkar, daha sonra İst-065 örneğinde ileri uzanır. Diğerinde el, gövdeye daha yakın durmaktadır.

---

[786] A. Erzen, "Enez Kazıları" XI. Türk Tarih Kongresi (1990) 300 vdd. Lev. 72 Res. 16 (Klasik Dönem mermer iki örnekte giysi düzenlenişi benzer); LIMC VI (1992) 850 vdd. Nr. 143 vd.
[787] LIMC VI (1992) 888 vd. Nr. 580 (İ. Ö. 150).
[788] age. Nr. 384 (İ.Ö. 1. yy.).
[789] Comstock-Vermeule 1971, Res. 74. (İ.Ö. 100).

SH-056 gövde plastik, uzuvlar orantılıdır. İst-065 örneğinde ise oransızlıklar görülür. Boyun kalın ve uzun, baş gövdeye göre büyüktür. SH-056, gövde yapısı olarak diğerine göre daha plastik ve yumuşak işlenmiştir. Hareketlerdeki sertlik İst-065 de daha fazladır.

Kanat yapılarında da farklılık vardır. İst-065 örneğinin kanatları köprücük kemikleri üzerinden gövdeye başlanır ve açık durumdadır. Henüz yer inmiş veya havalanmak üzere gibidir. Diğerinde ise kanatlar, köprücük kemiklerinin iç bölgesinde, omurgaya yakın gövdeye bağlanır ve kapalıdır, uçları aşağı doğrudur. Yere inmiş ve elindeki zafer çelengini, birini zaferle ödüllendirmek üzere hazırlanmakta gibidir.

Nikelerin giysi düzenlemeleri de farklıdır. SH-056 üç farklı giysi ile görülmektedir. Bunlar, kısa kollu khiton, ayaklara dek uzayan etek ve en üste giyilen şaldır. Etek önünde dikine uzanan hacimsiz kıvrımlar ve sağ bacak üzerinde kalın kıvrımlar bulunmaktadır. İst-065 ise belde bir kemerle sıkılan diz altına dek uzayan bir elbise giymiştir. Çan etek gibi genişler, ayaklara doğru tekrar kapanır. Kıvrım detayları görülmez.

Edr-005 özenli işçiliği ve üretim kalitesi ile diğerlerinden ayrılır. Sol bacak sabit ve gövdeyi taşımaktadır ancak dizde bir esneme görülür. Sağ bacak dizden bükülü ve yere parmak uçları ile dokunmaktadır. Sağ kol ile, bacağına dolanan ve hareketini engelleyen giysinin eteğini çekiştirmektedir. Kanatların yukarı kalkarak tam açık olması tanrıçanın yere inmek üzere olduğunu anlatmaktadır. İst-065 örneğinde de aynı an betimlenmek istenmiştir ancak, Edirne örneğinde olduğu gibi elbise, ve bacak hareketleri gibi ayrıntılar kullanılmamıştır.

Gövde yapısındaki plastik ve narin yapı, uzuvlardaki oran, hareketlerdeki uyum diğer örneklere göre daha başarılıdır. Kanatların açılışı, teleklerin sayılacak denli başarılı işlenişi eseri bir kez daha diğerlerinden farklı kılar.

Giysi, tek parça ve belden kuşakla sıkılmıştır. "V" yakalı üst bölümde yakaya koşut ince kıvrımlar oluşmuş, göbek üzerinde rüzgar nedeniyle toparlanma olmuştur. Çekiştirilen sağ yandaki parça ve yine rüzgarın uçuşturduğunu anlatan sol dizin arka bölümünde giysi dalgalanmıştır. Arkada ise giysi daha az hareketlidir. Dikine kalın kıvrımlar görülür.

Belirteçleri:

Dünya: Uçma yeteneği olan tanrıçanın, elinde taşıdığı zafer tacını hak edenlere ulaştırmaktadır. Dünya üzerine inerken betimlenmiş örneklerde Nike'nin, tanrılar dünyası Olympos'tan geldiği düşünülür.

Zafer çelengi: Görevlerinden ilki başarıları, ödülleri muştulamak olan tanrıça bu olayı başa takılan bir çelenkle gerçekleştirmektedir. Bu çelenk genellikle bir bitkinin dalından olmaktadır. Defne, zeytin en çok kullanılan bitki dallarıdır, çünkü her ikisi de antik dönemin en kutsal ağaçlarıdır.

III.2.7. Hekate: Hekate kültünün varlığı ilk olarak Milet Apollon Tapınağı'nın yazıtlı yuvarlak sunağıyla ortaya çıkar. Bu sunak Arkaik Dönem'e tarihlenmektedir[790]. Apollon Delphinios tapınağında sunağının bulunması, Milet kültünün içinde tanrı ile birlikte yer almış olmasının göstergesidir. Kraus, Hekate'nin anavatanının Anadolu olabileceğini söylemektedir[791]. Küçük Asya geneline yayılmış Hekate kültü bu savı doğrular yöndedir[792]. Sikkeler üzerinde de betimlenen tanrıçanın üçlü formu, kültünün yerleşik ve resmi olduğunu kanıtlar[793].

Kraus, üçlü Hekate düzenlemesinin ilk kez Roma Dönemi'nde olduğunu, en erken üçlünün ise, herme tipinde Geç Klasik Dönem veya Hellenistik içerisinde yapılmış olacağını öne sürmekte; üçlü Hekate figürünün Artemis-Hekate-Selene veya Luna-Diana-Proserpina üçlüsünü temsil etmiş olacağını varsaymaktadır[794].

Üç yüzlü betimlemelerin bir başka yorumu da kısrak-dişi köpek-dişi kurt betimlemelerini ifade ettiğidir. Diana için ise kız, kadın ve ay tanrıçasını temsil ettiği öne sürülmektedir[795]. Hekate kimi bölgelerde üç gövdeli bir heykel ile tasvir edilir. Bu üçlü karakteriyle Efes Artemisi'ne ne kadar yakın olduğu, onun başka bir yan ve yönünü simgelediği kabul edilmektedir.

Hekate, Apollon-Apotrapaios gibi kapı koruyucu misyonuna da sahiptir ve Hekate-Propylaia olarak anılır[796].

Üç yüzlü tanrıçanın çalışma içerisinde iki örneği bulunmaktadır. Aşırı korozyon nedeniyle tahrip olan iki eser, kült yayılımının izlenebilmesi amacıyla çalışma dışında tutulmak istenmemiştir. Farklı tipolojide olduklarından iki ayrı küme oluşturulmuştur.

---

[790] Th. Kraus, Hekate. Studien zum Wesen und Bild der Göttin in Kleinasien und Griechenland (1960) 11 vdd.

[791] age. 23.

[792] Hekate kültüne ilişkin izlerin Küçük Asya topraklarında yayılımı şöyledir: Karia Bölgesi'nde Alabanda, Aphrodisias, Antiocheia, Euippe, Halikarnassos, Herakleia, Hyllarima, Kidrama, Knidos, Lagina, Mastaura, Mylasa, Panamara, Stratonikeia, Theben, Tralleis; Phyrigia Bölgesi içinde Afyon, Aizanoi, Akmonia, Altıntaş, Amorion, Ankyra, Apameia, Appia, Hierapolis, Kibyra, Kotiaeion, Laodikeia, Lysias, Peltai, Sebaste, Themisonion.

[793] Sikke örnekleri için bkz. Barclay 1897, 22 Lev. IV 6.

[794] Kraus, age. 153.

[795] Üç yüzlü Diana örneği için bkz. Sir H. Ellis, The Townley Gallery of Classic Sculpture. (1846) 290 vd.

[796] Kraus, age. 107 vd.

III. 2.7.1. Hekateion (Üç Yüzlü): Üç hekate betimlemesinin sırt sırta birleşmesi ile oluşan figür ve figürinlerdir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde tanrıça"Trivia" üç yolu, "Quadrivia" dört yolu kontrol altında tutan anlamında sıfatlar almıştır[797].

İst-067 Hekateion. (Lev. 105, a-c)

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No : 75-459
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Yeşil oksidasyon ve korozyon var.
Ölçüler : yük: 4. 0 gen: 1. 2 cm. ağırlık: 25 gr.
Eksiği yok, aşırı tahrip olmuş.

Üç kademeli konik bir kaide üzerinde sırtları birbirine yapışık duran üçlü Hekate[798], gövde ayrıntısı olarak ikişer omuz çıkıntısı dışında kaidenin uzantısı gibidirler. Üç başın birleşmesi ile oluşmuştur.

Omuzlardan aşağı sarkıp, göbek altında birleşen detay, kaideye dek alt bölümü örten giysiye aittir. Dik ve geniş kıvrımlar her üç yüzde de aynı özelliği gösterir. Gövdenin ortası çıplak görünmektedir. Üç yüzlü başın ortak, kısa ve silindirik bir polosu vardır[799]. Yuvarlak yüzde uzuvların küçük işlendiği anlaşılmaktadır. Yüzlerini, çepeçevre bir nesne dolaşır. Bu nesne, başörtüsünün uzantıları olmalıdır. Aşınmış yüz detaylarına rağmen her üç yüzün hatları genelde benzediği anlaşılmaktadır.

Hekateion betimlemesinin küçük mermer örnekleri bulunmaktadır. İzmir Müzesi'nde korunan örneklerde üç gövdeli tanrıça aynı tipoloji içerisindedir[800]. Yıpranmış ve detayları kaybolmuş figürinin tarihlenmesi oldukça güçtür.

---

[797] M. U. Anabolu, "İzmir Arkeoloji Müzesi'nin deposunda bulunan yedi Hekataion (Üç vücutlu Hekate heykeli)" Anatolia XXII, 1981/1983, 329 vdd.

[798] Üç figürün sırt sırta birleşmiş örnekleri için bkz.: Th. Kraus, Beschreibung der antiken Skulpturen. Königliche Museen zu Berlin (1891) 75 Nr. 172 (mermer. 28 cm. Smyrna buluntusu. başları kopuk); Babelon 1895, 309 Res. 700; Bieber 1915, 59 Lev. LX Res. 148 (birinin başında ay vardır. Hepsi khiton ve peplos giymiştir); C. Vermeule, "Greek, Etruscan, Roman and Byzantine Sculpture in the Museum of Fine Arts Boston" CIJ 60.7, 1965, 289-305 Res. 9 (üçlü Hekate, başlarında üç yıldızlı polos, kollarına yılan sarılı ve meşale taşıyorlar.); Comstock-Vermeule 1971, 98 Lev.104; U. Höckmann, Antike Bronzen Staatliche Kunstsammlungen Kassel (1984) Lev. 19 Res. 66 (polosun uzaması, birlikte düzenlenişe benzemektedir. İ.S. 3. yy.); Ş. Karagöz, "Küçük Asya'ya özgü bir tanrıça: Hekate"Anatolia SAYII2000, 303-320 Res. 6 vd.

[799] Kraus, age. Lev. 7 Res. 1; LIMC VI 1 (1992) 985 vdd. Nr. 315.

[800] Anabolu, age. Res. 1 vdd.

III.2.7.2. Hekateion (Cepheden): Bu tipolojide üç Hekate figürini yan yana bitişik durmaktadırlar. Bu betimlemesi diğerine göre daha az görülmektedir. Bazı kabartmalar yanında sikkeler üzerinde de betimlenebilmektedir.

SH-013 Hekateion. (Lev. 105, d, e)

Korunduğu Yer : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No. : 5648
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Aplik döküm, bazı yerler korozyonlu
Ölçüler : yük: 3. 5cm. gen: cm. ağırlık: 50 gr.
Tamamı korunmuş, yüz detayları aşınmış.

Kaidesi ve monte parçası olmayan eser aplik veya bir yere monte ediliyor olmalıydı. Üç kadın yan yana bitişik, ortadaki cepheden ve tam, diğer ikisinin gövdeleri ortadakinin yanlarına bitişik durmaktadır[801]. Başlar da birbirine değmektedir. Yanaklarının yarısı ortadakine temas eder. Yanlardaki kadınlar elleri ile kavradıkları meşaleleri omuz hizasında tutmakta[802], ortada yer alanın elleri ve buna bağlı olarak da hareketi seçilememektedir.

Boyunları çok kısa, başlar iri ve yüzler geniştir. Ağız, burun ve gözlerin küçük işlendiği anlaşılmaktadır. Dalgalı saç geriye taranmış ve alnın üstünde kabartılmıştır.

Kabarık giysi, aşağı doğru genişleyen çift katlı etekten oluşmuş ve iki parçalıdır[803]. Dikine kıvrımlarla belirginleştirilmiştir. Yıpranmış figürini tarihlemek oldukça güçtür.

Değerlendirme: Hekateion heykelcikleri, iyi korunamamış olmalarına rağmen iki farklı tipolojinin örneklerini oluşturmaktadırlar. İst-067 kaide formlu gövdesi ile dikkat çekicidir ve örneği azdır. Üç yüzün birleştirilmesi oluşturulan ortak bir başı ve tepede polosu bulunmaktadır. Boyun çok kısa tutulmuş, omuzlar birer çıkıntı olarak verilmiştir. Aşağıya doğru daralan gövde ağaç kütüğü formundadır ve kaide ile bağlanır. Dengeyi sağlayan kaide alta doğru genişleyen üç kademelidir.

---

[801] Kraus, age. 75 Nr. 172 ; LIMC VI (1992) 985 vdd. Nr. 326 (Uşak buluntusu. İ.S. 3. yüzyıl) Nr. 327 (İstanbul Müzesi. İ.S. 200) Nr. 328 (Küçük Asya buluntusu İ.S. 200).
[802] LIMC VI (1992) Nr. 327.
[803] Anadolu geleneği olan üç etek formuna benzer.

SH-013 ise sıkı sıkıya yan yana dizilmiş üç tanrıçadan oluşmaktadır. Bu tipolojide de fazla örnek bulunmaz. Kabartmalarda başların, birbirine yanak yanağa yapışmadığı görülür. Bazı sikkeler üzerinde betimlenen üçlü tanrıça, mitolojinin üç güzellerini anımsatmaktadır ve başlar yine tam yapışık değildir[804]. Aşırı yıpranmışlığı nedeniyle tarihlemek güçtür.

Hekate ve belirteçleri:

Polos: Birçok tanrı ve tanrıçada olduğu gibi Hekate betimlemelerinde de polos önemli bir belirteçtir. Arkaik ve Klasik Dönem örneklerinde yalnız görülen tanrıçanın polosu yoktur.

Meşale: Aydınlatma gereci olan meşale Hekate'nin, Demeter ve/veya Persephone ile özdeşleştirilmesinden dolayı taşıdığı önemli belirteç olarak bilinir.

[804] Hekate üçlüsünün betimlendiği bu sikkeler için bkz.: LIMC VI (1992) 985 vdd. Nr. 171 (Caria) 172 (Lydia) 175 vd. (Phyrigia). Sikkeler 3. yüzyıla tarihlenir.

III.3. Tanrısal Betimlemeler: Hellen Pantheonu'nda bir tanrı ile bir ölümlünün ortak çocukları her iki durumda olabilmiştir. Bazı tanrıların sonucunu kabullenmesi zor olsa da Herakles, ölümsüzlüğe ulaşabilmiş ender ölümlülerdendir. Bunu başarmasının büyük nedeni, babasının baş tanrı olmasından kaynaklansa da saflığı ve tanrısal gücünü insanlar yararına en iyi şekilde kullanması da etkili olmuştur. Dioskur Kardeşler'in de Herakles kadar olmasa da belli bir üne kavuştuğu ve kültünün önem kazanarak yaygınlaştığı bilinmektedir.

Herakles ve Dioskur Kardeşler dışında, insan ve hayvan ilişkisini vurgulayan, bu tür ilişkileri meşrulaştırmaya çalışan bir düşüncenin ürünü olarak ortaya çıkan Satyr ile Pan ve önemli noktalarda insanlara yol gösteren Herme gibi karışık yaratıklar, insanüstü özellikleri nedeniyle "Tanrısal Betimlemeler" başlığı altında incelenmiş ve değerlendirilmişlerdir.

İnsanlar, daha rahat davranmak ve sınırsızca talepte bulunabilmek için tanrı ile aralarında her zaman bir aracıya gereksinim duymuşlardır. Heros kavramının ortaya çıkmasının nedeni de bu düşünce olmalıdır. Günümüzde, yatırların gördüğü işlev binlerce yıl geçmişte kalan bu düşünceden pek farklı değildir.

III.3.1. Herakles: Küçük Asya yerleşimlerinde en sevilen tanrısal kişiliklerin başında gelmiştir. İnsanların sürekli yardımına koşarken, herkes onu kendisine ideal seçmekte, bazı budunlar hatta imparatorlar kendilerini Herakles'in soyuna dayandırmakta, bu nedenlerle de tanrıların arasında dahi kıskanılmaktaydı. Herakles, doğru bildiğinden şaşmayan, yerine göre tanrıları bile dinlemeyen, saf karakterinin altında güçlü bir irade yatan dev yürekli bir kahramandır. Günümüzdeki "Herkül gibi kuvvetli" tanımlamasının kaynağı yine kendisidir. Herakles için hemen her yerde kült kurulmuş, her zaman, ihtiyaç duyanların yardımına gelmesi beklenmiştir. Yardıma gereksinimi olmayanlar bile tıpkı bugün olduğu gibi onun varlığını her zaman hissetmek istemiştir.

Tanrısal betimlemeler içerisinde kültü en çok taraftar bulan ve geniş bölgelere yayılan Herakles heykelciklerinin tipolojik zenginliği, incelenen eserler içerisinde de görülmektedir ve bu nedenle farklı kümeler altında incelenmişlerdir. Bunlar:

- Kantharos Taşıyan
- Elma Taşıyan

- Yılanlı (Çocuk)
- Diğer.

III.3.1.1. Kantharos Taşıyan: Herakles, budaklı sopasını sol omzuna yaslamış, koluna yerleştirdiği ve elinden aşağı sarkan aslan postunu taşır durumda betimlenmiştir. Omuzdan yana açılarak aşağı sarkan sağ elinde bir nesne taşıyor olmalıdır.

Herakles'in erken dönemlerde başlayan[805] ve oldukça sevilen bu betimlemesi uzun süre yaşatılmış[806], uygulaması küçük heykelde de sürmüştür[807]. Kümede yer alan iki eser aynı tipoloji yanında aynı ikonografiyi de paylaşırlar.

Kon-009 Herakles (Lev. 106, a, b)

Korunduğu yer: Konya Müzesi
Müze Env. No.: 358
Buluntu yeri : Başara Köyü-Konya
Durumu : Dolu döküm, patina korunmuş. Yer yer oksidasyon var, temizlik ve konservasyon gerekli.
Ölçüler : yük: 6 gen: 2. 3 cm. ağırlık: 50 gr.

Her iki ayak, kaval kemiğinin alt yarısından, sağ kol dirsekten kopuk, yüz aşırı yıpranmış, diğer yerler korunmuş Gövde çıplak, cinsel uzuvlar kısmen korunmuş.. İşçilik ve kalite olarak niteliksiz.

Ayakta duran figür cepheden betimlenmiştir. Sağa esnemiş gövdesinin ağırlığını sabit durumdaki sağ bacak taşır. Sol bacak yarı gövde genişliğinde yana açık olup geriye çekilmiştir. Bu duruşa bağlı olarak gövde belirgin bir "S" çizer, baş ise biraz sağa döndürülmüştür. Sağ kol omuz altından yana açılarak aşağı sarkar, sol kol ise dirsekten bükülerek yere paralel durur. Kolunun üzerine sardığı aslan postu aşağı sarkar ve diz altına dek uzanır. Elinde tuttuğu sopa sol kolu üzerinde uzanır ve omza yaslıdır[808].

---

[805] İ.Ö. 520-10 yıllarına tarihlenen bir Attika vazosu üzerinde Herakles'in sopayı omzuna dayadığı tipi yer almıştır: LIMC IV (1988) 449 Nr. 60; H. Born, Patinated and Painted: Exotic Technique or Ancient Tradition? Small Bronze Sculpture from the Ancient World. The J. Paul Getty Museum (1990) 188 Res. 10.

[806] Erken örnekler için bkz. LIMC IV (1988) 762 Nr. 659; Kansteiner 2000, Res. 1. Bronz ön tipinden sonra yapılmış olan ve 4. yy. ın ikinci çeyreğine verilen Lansdowne tipi mermer heykeller Malibu P. Getty Müzesi'nde sergilenmektedir.

[807] Çeşitli örnekler için bkz. LIMC IV (1988) 766 vd. Nr. 769 (terrakotta) 631. 634 (kabartma) 479 (sikke) 797. 803. 806 vd. 814-829 (Balbura. Caligula Dönemi).

[808] Reinach, RSt I, Lev. 788 Res. 1973 (Post sağ elde); Fleischer 1967, Lev. 88 Res. 159; Adamo-Muscettola 1984, 9 vdd. Res. 14; Kansteiner 2000, Res. 1, 27.

Zayıf, ancak atletik yapılı gövdede kaslar aşırı vurgulanmamıştır. Karın ve kasık bölgesinde daha fazla, göğüslerde ise hafifçe vurgulanmış kas yapısı görülür. Sırtta ise bu vurgulanma yoktur.

Boynu kısa ve güçlü verilen figürinin başı, gövde ile orantılıdır. Gür sakalla kaplı yüzde uzuvlar orantılı ve küçük işlenmiştir. Başı çepeçevre saran ve şakaklara sarkan diademin görünümü şapkayı andırır. Diademin bağcıkları tam ensede düğüm yaparak her iki omza sarkmaktadır.

Orantısız gövdesi, keskin hatları ve uzuvlardaki geçişlerin sertliği nedeniyle Roma Dönemi eseridir. 3. yüzyıla tarihlenir.

İst-004 Herakles (Lev. 106, c-e)

Korunduğu yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 406
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Teknik Durumu : Dolu döküm, temizlik gerekiyor.
Ölçüler : yük: 6. 8 gen: 3. 1 cm. ağırlık: 80 gr.

Sağ ayak bilek üzerinden, sol ayak bilekten, sağ el parmak uçlarından kopuk. Yüz hatları aşınmış.

Cepheden betimlenen figür hareketlidir[809]. Sol bacak sabittir. Biraz yana açık sağ bacak, dizden hafifçe bükülerek geri çekilmiştir. Gövde dik, baş sola dönük ve çok az yukarı kalkıktır. Sağ kol omuzdan yana açılarak aşağı sarkar. Sol kol ise gövdeye yapışık, omzuna yasladığı kalın ve budaklı sopasını eliyle kavramaktadır[810].

Boyun oldukça kısa ve kalın, baş gövdeyle orantılıdır. dolgun yüzdeki uzuvlar küçük işlenmiştir. Gür ve kıvırcık sakallıdır. Alnında bir diadem bulunduğu anlaşılmakta, ancak saç detayları görülememektedir.

Çıplak gövde, dolgun ve atletik yapıda verilmiştir. Göğüs, karın ve kasık bölgesindeki kaslar az da olsa vurgulanmıştır.

---

[809] Benzer duruştaki örnekler için bkz. Simon 1990, 77 Lev. 97.
[810] Herakles'in sopa taşıma şekli askerin tüfek taşımasına benzemektedir.

Sol koldan sarkan aslan postunun baş kısmı aşağı doğrudur ve diz altına dek geniş bir şekilde uzanmaktadır. Aynı kolda, boğumlu sopanın alt ucunda, sopanın başka bir nesne ile bağlantısını sağlayan yuvarlak bir oyuk bulunmaktadır[811].

Tipolojik olarak Kon-009 örneği ile birliktelik gösteren figürin, ikonografik olarak yine aynı örnek ile benzeşmektedir. Birçok müzede bulunan bazı örnekler bu tipolojide betimlenen Herakles'e yakın benzerlikler göstermektedir[812].

Dolgun ve plastik gövdede kasların kabartılarak verilmesi, bacakların gövde ile oransız zayıf yapısı, kol ve bacaklarda görülen keskinlik, eserin İ.S. 2. veya 3. yüzyıl içerisine tarihlenmesini gerektirir.

Sakallı yüzü, budaklı sopası ve aslan postu ile Herakles'i betimleyen Kon-009 ve İst-004 figürinlerini, sağ ellerinde taşıması beklenen nesne ile ilintili olarak farklı ikonografilerde değerlendirmek olasıdır. Başarıyla tamamladığı oniki işinden birisi olan Kerberos'u Hades'e geri götürmesi sırasında betimlenen Herakles, ilk olasılık olarak düşünülebilir. Herakles bu ikonografide, sopasını omzuna yaslamış, diğer eliyle de Kerberos'un tasmasını tutmaktadır[813]. Benzer örneklerinden farklı olarak, bu betimlemelerde aslan postunu boynuna dolamıştır.

Diğer olasılıkta ise, boşta kalan elinde kantharos tutan Herakles akla gelmektedir. Duvar resimlerinde[814] ve sikke üzerinde görülen[815] bu betimlemede Herakles'in yanında Dionysos bulunmaktadır. Aynı konu Geç Arkaik Dönem vazoları üzerinde bu kez Athena ile birlikte resmedilmiştir[816]. Kon-009 ve İst-004 figürinlerinin rahat duruşu, bu resimlerdeki Herakles ile benzeşmektedir.

Bir başka betimlemede ise sopası omuzda olan Herakles tanrıça Athena ile tokalaşmaktadır[817].

---

[811] Buraya bir belirteç monte edilemeyeceği için, söz konusu oyuk bir dayanakla ilintili olmalıdır.
[812] Benzer örnekler için bkz: Fleischer 1967, 123 Res. 159; Boube-Piccot 1969, 213 Lev. 160 (Tipolojik ve ikonografik olarak benzerdir, sopa omza tam yaslanmamıştır.). Rabat Müzesi; M. Gürdal-S. Özenir, "Der Herkules von Alanya" AW 1986-3, 23-26; Giuliano 1983, 171 Res. 72; Kansteiner 2000, Res. 1 27.
[813] LIMC V (1990) 93 vdd. Nr. 2637 vd. (büyük heykel) Nr. 2632 (kabartma).
[814] LIMC VI (1992) 157 vdd. Nr. 3246.
[815] age. 158 vdd. Nr. 3252.
[816] age. 149 vdd. Nr. 3165.
[817] age. 150 vdd. Nr. 3179-3186.

Her iki figürin de, bu ikonografi içerisinde yukarıda sıralanan olasılıkları kapsayan özellikler taşımaktadır. Ancak; Kerberos ile birlikte olan Herakles, rahat hareket edebilmek için postunu boynuna dolamış olmalıdır. Kon-009 örneğinde post sol kol üzerinde taşınmaktadır. Athena ile tokalaşan örnekler ise oldukça erken dönemlerin eserleridir ve Roma Dönemi büyük ve küçük heykel sanatında korunmuş örneği bilinmemektedir. Ayrıca, verilen örneklerde Herakles başını hafif öne eğmiş ve bir saygı gösterisi sergilemiştir. Kon-009 ve İst-004 örneklerinde ise baş yukarı kalkık gözler ileri bakmaktadır. Oldukça rahat bir görünüm içerisinde betimlenen Kon-009 ile İst-004 figürinlerinin "kantharos taşıyan" ikonografisine daha yakın olmaları güçlü bir olasılıktır.

Silf-008 Herakles (Lev. 107, a, b)

Korunduğı yer : Silifke Müzesi
Müze Env. No.: 1709
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Teknik Durumu : Yeşil patina çok iyi korunmuş, dolu döküm.
İmitasyon olmalı.
Ölçüler : yük: 9. 5 gen: cm. ağırlık: 140 gr.

Baş omuz üzerinden boydan boya kesik, sol el bilek üzerinden, her iki ayak bilekten kopuk.

Her iki bacak birbirine yapışık, sağ bacak çok az ileride, gövde dik ve cephedendir. Sağ kol dirseğe kadar gövdeye yapışık, dirsekten bükülerek öne ileri uzatılmış, elinde budaklı sopasını tutmaktadır. Göğüs kasları vurgulanmış, erkeklik organı belirtilmiş, sırt kasları çizgisel işlenmiştir. Sol kolu üzerinde, bilek üzerine doladığı ve arkaya dolanan aslan postunu taşımaktadır.

Kasığa dökülen etek uçları ve göğüs üzerindeki izler, figürinin zırh giydiğini gösterir. Bu tipolojiyi yansıtan, yani Herakles'in zırh giydiği örnekler bilinmemektedir. Tarihlemek için detaylar yetersizdir.

III.3.1.2. Elma Taşıyan (Hesperidler Heraklesi): En çok sevilen betimlemelerinden biri de bu tipolojide ve ikonografide irdelenen figürinlerdir. Herakles, bir elinde Nemea Aslanı'nın postunu, diğerinde de budaklı sopasını taşımaktadır. Bir dinlenme anının temsil edildiği figürinde, Herakles sopasını yere dayamış durumda betimlenmiştir. Postu taşıdığı elinde bir başka nesne daha bulunmaktadır. Bu nesnelerden dolayı, tipolojik olarak

irdelenen tanrı heykelcikleri ikonografik olarak da aynı küme içerisinde yer almalıdırlar. Duruştaki ve aslan postunun kol üzerine yerleştirilmesindeki küçük farklılıklar kümelemede etken değillerdir.

Bu betimleme ile Herakles, Hesperidler'in bahçesindeki ağaçtan topladığı altın elmaları elinde tutmaktadır[818]. Olasılıkla elmaları eline aldıktan sonraki an temsil edilmiştir[819]. Ele geçen eserlerin çokluğundan, bu betimlemenin sevilerek tekrar edildiği anlaşılmaktadır. Erken dönemlerden Geç Roma Dönemi'ne kadar başta büyük heykeller üzere[820]; sikke[821], gemma[822], lahit[823], mimari[824], kabartma[825], vazo[826], pişmiş toprak[827] ve bronz eserlerde sayısız örneğini bulmak olasıdır[828]. Bu tipin ikonografik araştırmalarda epitet olarak kalıplanmış bir adlandırılması bulunmamaktadır ve bu çalışmada "Hesperidler Heraklesi" olarak adlandırılmıştır.

İst-017 Hesperidler Heraklesi (Lev. 107, c, d)

Korunduğu Müze: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No : 236
Buluntu yeri : Tavas-Denizli
Durumu : İçi boş döküm, başı korozyonlu,çok az oksidasyon var. Patina genelde korunmuş.
Ölçüler : yük: 15. 8 gen: 6 cm. ağırlık: 650 gr.

Sol kol omzun biraz aşağısından, budaklı sopanın elinde tuttuğu ucundan geri kalan alt bölümü kopuk, yüz detayları tamamen aşınmış.

Kendisine ait olmayan silindirik ve yüksek bir kaide üzerinde duran figürin, iri yapılı ve tıknazdır. Cepheden betimlenen gövde, sabit sağ bacak üzerine ağırlığını vererek belirgin şekilde bu yöne esnemiş, sol bacağını yarı gövde genişliğinde yana açıp biraz öne çıkararak yan çevirmiştir. Bu aşırı esneme ile gövde, göbeğin yukarısından itibaren önce sola sonra sağa hareketlendirilerek 'S duruş' çizilmiştir. Bu duruşa bağlı olarak baş hafif

[818] Hesperidler mitolojisi için bkz.: RE 15 (1912) 1243-1247 bkz. "Hesperiden" (Sittig); Roscher ML, 2203-2205 "Herakles"; 2594-2603; Der Neue Pauly 4 (1998) 511 (S. E.); LIMC V (1990) 394-396.
[819] Bu anı betimleyen örnek olarak bkz. Reinach, RSt I, Lev. 785 Res. 1966.
[820] Herküles-Hesperidler tipolojisi için bkz. Reinach, RSt I, Lev. 794 Res. 1969 A, Lev. 802 H, Res. 2013 B.
[821] Wroth 1892, 64 Lev. XVI, 2 (Germe-Trajan/Antoninler Dönemi); Barclay 1897, 120 Lev. XX, 8. (Heraclea Salbace. A. Pius Dönemi); Hill 1897, 175 Lev. XXX, 12; von Aulock 1964, Lev. 132, 4008 (Temenothyrai. (Gallienus Dönemi 253-268); von Aulock 1977, Lev. 7, 224.
[822] LIMC IV (1988) 748 vd. Nr. 342.
[823] age, 745 vd. Nr. 278.
[824] age, 746 vd. Nr. 448.
[825] age, 745 vdd. Nr. 311. 385; G. Işın, Hellenistik ve Erken Roma Dönemleri'nde Patara Terrakottaları (Yayınlanmamış Doktora Tezi 1998) 84 vd. Lev. 21b. 39b.
[826] Age. 745 Nr. 271.
[827] Age. 749 Nr. 369, vd. 395.
[828] Age. 750 vdd. Nr. 398. 401-403. 420. 485-491. 496-502.

sağa döndürülerek hareket tamamlanmıştır. Sağ kol omuzdan hafif yana açılarak gövde yanında aşağıya sarkıtılmış, elinde tuttuğu nesneyi tüm avucu ile kavramıştır. Çıplak olan gövde dolgun ve tıknaz yapılıdır.
Kıvırcık, gür saç kısa verilmiştir. Tepeye yakın bölümdeki defne dalından çelenk, ensede bantla düğümlenmiş, bantların ucu her iki omza uzatılmıştır. Sakal ile bıyık kıvırcık ve gürdür. Yüzün aşırı tahribatı nedeniyle uzuvlar seçilememektedir.

Duruş, iri ve kaslı gövde, elinde taşıdığı sopa, başındaki çelenk ve gür sakal figürini Herakles olarak nitelemeye yeterlidir. Bu tipoloji klasik döneme dek geri gitmektedir[829]. Başındaki çelenk, elindeki nesnenin yıldırım demeti olarak yorumlanması durumunda bazı özellikleri Zeus'u akla getirmektedir. Fakat iri yapılı gövdesi ve kaslarının vurgulanması, ayrıca sağ elindeki nesnenin yıldırım demetinden çok kalın bir sopadan kaynaklanması nedeniyle bu örneğin Herakles olması beklenir. Bu betimleme ile de Hesperidler ikonografisine girmelidir.
İst-017 Heraklesi, kasların plastik ve hareketli özellikle karın, göğüs ve bacak bölgelerinde vurgulanarak betimlenmesi ile Chieti, Detroit ve Parigi örneklerine benzemektedir[830]. Ancak; İst-017 figürininin gövdesinde hareketli ve kabarık kas yapısı ile birlikte çizgisel hatların görünmesi de yukarıdaki örneklerden farklılığını göstermektedir. Verilen örneklerde kaslar vurgulanmasına karşın, abartılı olarak algılanmamaktadır. Kas yapısının deri altında dengeli yayılımı izlenebilen bu örnekler, İ.S. 2. yüzyıla tarihlenen İst-011, İst-085 ve SH-058 Zeus figürinlerine benzer. İst-017 Heraklesi ise, kabarık göğüs, göbek ve sırt bölgesindeki kas yapısının yanında çizgisel düzenlemelerin varlığı ile bu özelliklerin görüldüğü İ.S. 3. yüzyıl eserlerine benzemektedir[831].

İst-019 Hesperidler Heraklesi (Lev. 108, a, c)

Korunduğu Müze: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 2280
Buluntu yeri : Diyarbakır
Durumu : İçi boş döküm, sarı renkli metal yer yer görünüyor. Oksidasyon başlamış. Göbek altı ve cinsel bölge dışında patina genelde iyi korunmuş. Sağ ayağın altında bulunan parça figürün bir yere monte edilmesi için yapılmış olup kendine aittir.
Ölçüler : yük: 15. 3 gen: 7 cm. ağırlık: 440 gr.

Sağ el bilek üzerinden, sol bacak kaval kemiğinin ortasından kopuk, sol el parmakları belirsiz. Posttaki aslan başının alt yarısı eksik.

---

[829] Duruş için benzer örneklere bkz.: Simon 1990, 80 Lev. 101; Büyük heykel geç klasik örnekler için bkz.: Kansteiner 2000, Res. 4. 26. 32. 35 vd. 38. 45. 49.
[830] P. Moreno, Melanges de l'Ecole Française de Rome 1982-1. 423 vdd. Res. 41 vd.
[831] Age., 465 Res. 90 vd.

Sabit sol bacak üzerine ağırlığını veren Herakles, sağ bacağını yana açıp, dizden bükerek biraz geri çekmiştir. Sağ kalçaya kaykılan gövdeyi üst bölümde sola döndürerek başını sağa çevirmiş, böylece "S duruşu" tam olarak göstermiştir. Her iki kol da yana açılarak gövdeden ayrılmıştır.

Atletik yapılı gövdede abartılı ve vurgulanan bir kas yapısı yoktur. Uzun, ince gövde yapısı, duruşu, abartısız gövde dolgunluğu ile Hollanda'da bulunan bir eserle oldukça benzeşir[832].

Sol kol üzerine atılan aslan postu, ayak bileğine dek uzatılmıştır. Postun başı üstte dışa bakar, pençeleri de aşağı sarkar durumdadır. Avucunda tuttuğu budaklı sopa kolun üzerinde dirseğe doğru yönlenmiştir. Gür sakallı başın yüz ve saç detayları aşınmış, başı alnın yukarısından dolanan diadem, arkada bağlanarak uçları omuzlardan aşağı sarkıtılmıştır.

Sopasını yere dayaması ve elinde tuttuğu elmalar ile "Hesperidler" ikonografisi içerisine girer[833].

Uzun bacakları ve zayıf gövde yapısıyla Hellenistik Dönem eserlerini çağrıştıran figürin, gövde ve bacaklardaki keskin hatlar nedeniyle Erken İmparatorluk Dönemine tarihlenmelidir. Aslan postunun döküm sonrası çizgisel işlenişi, bu tarihlemeyi destekleyen bir özelliktir.

Silf-003 Hesperidler Heraklesi (Lev. 109, a-e)

Korunduğu Müze: Silifke Müzesi
Müze Env. No.: 16
Buluntu yeri : Silifke
Durumu : Dolu döküm, yeşil patina, yer yer oksidasyon var.
Ölçüler : yük: 13 gen: 7.5 cm. ağırlık: 540 gr.

Yüz çok aşınmış, başın arkasında dikdörtgen bir alanda saç kazınmış, diğer yerler korunmuş.

---

[832] A. N. Zadoks-J. Jitta-J. T. Peters-W. A. van Es, Roman Bronze Statuettes from the Netherlands I (1967) 18 Res. 1:1.

[833] Benzer örnekler için bkz.: Fleischer 1967, 118-120 Res. 154 vd; M. Kunze, Antike Bronzeplastik aus Bulgarien (1990) 99 Res. 41.

Katı bir şekilde ayakta duran tanrı tamamen cepheden betimlenmiştir. Gövdeyle oranlandığında kısa olan her iki bacak yere sağlam basmakta, ayakları yarı omuz genişliğinde açık, gövde dik durmaktadır. Sağ kol omuzdan biraz yana açıktır. Dirsekten kırılarak öne yönlenirken yana açılması devam eder. Elinde üç yuvarlak nesne tutmaktadır. Yana açık sol kolu dirsekten itibaren yere paralel durumdadır. Eli, yere dayadığı kalın budaklı sopanın alt kısmını kavrar. Parmaklar derin çiziklerle belirlenmiştir. Nemea Aslanı'nın postunu taşıyan kolun ağırlığı bu duruşla alınmış olur.

Gövdede kas yapısı ve detaylarla ilgili çalışma yapılmamıştır. Göğüs bölgesinde, ortadaki çukurluk dışında ayrıntı görülmez. Kısa bir boyun ile gövdeye bağlanan baş, iridir. Yüz aşırı tahrip olduğundan uzuvlar belirsizdir. Kısa saçlar yüzü çepeçevre sarar ve aşağıda sakal ile birleşir. Alın bölgesindeki saçların yapısı sakal ile aynıdır ve perçemler şeklinde ayrık verilmiştir. Alnın üzerindeki bir sıra saçın üzerine diadem takılıdır. Gövde tamamen çıplak, ayaklarına da herhangi bir nesne giymemiştir. Cinsel uzuvlar parçalanmıştır.

Aslan postunun baş bölümü, dışa bakan yüzdedir, yeleler derin çiziklerle oluşturulmuştur.

Eser, sağ avucunda taşıdığı elmalar nedeniyle ikonografik ve tipolojik değerlendirmede - "Hesperidler Heraklesi" olarak adlandırılan küme içerisinde yer alacak özellikler göstermektedir[834]. Rahat duruşu, sopasını yere dayaması, kolundaki aslan postunun düzenlenişi ve avucunda tuttuğu nesne gibi detaylarda büyük heykel ve küçük eserlerdeki örneklere benzemektedir[835]. Fakat işçilik ve yapım kalitesi ile diğer örneklerden ayrılır. Aynı tipoloji ve ikonografide üretilmiş olan diğer Silifke örneği olan Silf-014 ile karşılaştırıldığında atölye farkı daha net anlaşılmaktadır. Gerek Küçük Asya, gerekse Avrupa buluntuları arasında yapılan karşılaştırmalarda eserin yapım kalitesine benzer özellikler gösteren örneği bulunamamıştır[836]. Bu nedenle yerel üretim olabileceği düşünülmektedir.

---

[834] Bu çalışma kapsamında derlenen 12 Herkül heykelciği içerisinde, bu tipolojide dört eser bulunmaktadır. Duruş ve belirteçler küçük ayrıntılar dışında benzer.

[835] Benzer örnekler için bkz.: Babelon 1895, 230 Res. 549; Fleischer 1967, 118-120 Res. 154 vd; Marinova 1975, 89 Res. 83; Büyük heykelin Geç Klasik Dönem örnekleri için bkz.: Kansteiner 2000, Res. 4. 26. 32. 35 vd. 38. 45. 49.

[836] Aynı tipoloji ve ikonografide üretilmiş birçok yerel örnek bulunmaktadır.

Figürin, Vatikan Koleksiyonu'nda yer alan bir kabartma ile tipolojik olarak çok benzeşmektedir. Her iki bacak üzerinde dengede durması, kısa ve tıknaz yapı, gövdenin katı ve kaba işlenişi her iki örneği birbirine yaklaştıran özelliklerdir. Silf-003 örneği, İ.Ö. 3. yüzyıla tarihlenen bu kabartmadaki Herakles ile tipolojik benzerliği nedeniyle aynı döneme tarihlenmelidir[837].

[837] Amelung, Vat. Kat. I 170 Res. 23; LIMC V (1990) 168 Nr. 3378.

Silf-005 Hesperidler Heraklesi (Lev. 110, a-c)

Korunduğu Müze: Silifke Müzesi

Müze Env. No. :124

Buluntu yeri : Karadereli Köyü-Silifke

Durumu : Dolu döküm, kahverengimsi siyah patina, iyi korunmuş.Sırtta sarı metali görülen bölümler var. Kol, bacak birleşme yerlerinde üretim artığı çapaklar var.

Ölçüler : yük: 11 gen: 5. 7 cm. ağırlık: 255 gr.

Yüzün aşınmışlığı dışında tamamı korunmuş, heykelciğin sol ayağını bastığı nesne kopmuş olmalı.

Oldukça güçlü ve atletik görünen Herakles ayakta ve cepheden betimlenmiştir. Baş sola dönük, gözler ileri bakmaktadır. Sağ bacak sabit, ayak yere tam basmakta, sol bacak dizden bükülü ve biraz geriye çekilmiştir. Ayak yere basmaz, havada durmaktadır. Sağ kol omuzdan az yana açık ve aşağı uzanmaktadır. Dirsekten bükülerek öne yönlenen kol yere dayadığı budaklı sopanın alt ucunu kavramıştır. Sol kol omuzdan yana açılır, dirsekten bükülerek yere paralel duruma gelir. Aslan postu bu kol üzerine, ön ayakları omuzdan öne, başı dirsek bölgesine kuyruk ve arka ayakları da aşağıya gelecek biçimde yerleştirilmiştir.

Gövdede göğüs ve karın kasları vurgulanmış, bacak ve kollar güçlü verilmiştir. Sola dönük başta yüz hatları ve saç bölgesi aşınmıştır. Ensenin hemen yukarısında sonlanan saçın dalgalı olduğu, korunan bir bölümden anlaşılmaktadır. Gür ve kıvırcık sakal uzundur.

Budaklı sopa, üstte ince başlayıp aşağıya doğru kalınlaşır.

Enns ve Carnuntum örnekleri tipolojik ve ikonografik olarak esere çok benzemektedir[838]. Ele geçen sikkelerde de aynı tipoloji ve ikonografi içerisinde betimlenen Herakles'in, Küçük Asya üzerinde kültünün yaygınlığını izlemek olasıdır[839].

Efes buluntusu olan bir figürin, zayıf gövde yapısı ve kalçanın sağa fazla esnemesi ile Silifke Heraklesi'ne tipolojik olarak en yakın örnektir[840]. Baş yapısı, postun katı işlenişi ve

[838] Benzer örnekler için bkz Fleischer 1967, Lev. 84 Res. 155 vd.; Boube-Piccot 1969, 322 Lev. 248 Res. 2; Marinova 1975, 88 Res. 81 vd.; D. R. Sear, Greek Coins and their Values (1979) 683 Lev. 7268 (Bithynia Krallığı); Guiliano 1983, 91 Res. 37 (mermer); Simon 1990, 78. 80 Res. 98. 101; Büyük heykelde Geç Klasik Dönem örnekleri için bkz.: Kansteiner 2000, Res. 4. 26. 32. 35 vd. 45. 49;

[839] Wroth 1904, 79 Lev. XIV 11. Pionia tanrısı Herküles'ün M. Aurelius Dönemi sikkesi üzerinde aynı betimleme ile yer alması, kült yontusunun da aynı şekilde olacağını göstermektedir.

aşağıya doğal olmayan bir biçimde sarkması en fazla benzeyen yönleridir. Ancak saçın ve sakalın kabarık işlenişi, sakalın ortadan ayrılışı Silifke figürinini Efes örneğinden dönemsel olarak ayırmaktadır. Gövdedeki uzun yapı Hellenistik özellik gibi görünse de gövdenin sert işlenişi, sakalın kütlesel verilmesi daha geç özellikler olarak görülmektedir. Figürin İ.S. 1. yüzyıla tarihlenmelidir örnek.

III.3.1.3. Yılanlı (Çocuk): Herakles ilk kahramanlık olayını henüz beşikte iken gerçekleştirmiştir. Doğumundan itibaren kendisine düşman olan üvey annesi Hera, iki yılanı Herakles'in beşiğine gönderir. Ancak çocuk Herakles, bu yılanları öldürerek hem Hera'nın kendisini ortadan kaldırma isteğini boşa çıkarır hem de gelecekte neler başaracağını ispat etmiş olur[841]. Küçük Asya'nın batısında yer alan bazı kentlerde İ.Ö. 5. yüzyıldan Roma İmparatorluk Dönemi içlerine dek sikkeler üzerinde görülen bu betimlemenin küçük bronz örneği fazla değildir[842]. Hellenistik Dönem'de Ptolemaios Sülalesi'nin yönetici olanları kendilerini Herakles soyuna dayandırmış ve çocuk Herakles olarak betimlettirmişlerdir[843]. Bu düşünceye bağlı olarak Herakles'in babasının Zeus olması nedeniyle Ptolemaioslar, dolaylı olarak tanrı soyuna bağlanmakta ve tahtın veraseti için mutlak hak kazanmış olmaktaydılar.

Roma İmparatorluğunu sürdüren bazı sülaleler de benzer düşünceye sahip olmuş ve buna bağlı olarak aynı uygulamaları yapmıştır. Örneğin; Commodus 14-15 yaşlarında iken tahtın varisi olduğu kesinleştikten sonra "Çocuk Herakles" olarak betimlenmiş ve yılanla mücadelesi anlatılmıştır. Böylece halkın saygısını kazanması da daha kolay olmuştur. Roma İmparatorlarının bu düşünce ile "Çocuk Herakles" olarak betimlenmesinin en erken Nero Döneminde olduğu öne sürülmektedir[844]. Ancak böyle betimlenmiş bir heykel veya heykelcik bilinmemektedir. Commodus Heykellerinin zırhı üzerinde Çocuk Herakles ve yılanla mücadelesi işlenmiştir[845]. Ancak; çalışma içerisinde incelenen İst-020 örneği yüz hatları ile Claudiuslar Sülalesi'nin özelliklerini taşımaktadır. Bu nedenle eser, Roma prenslerinin tahta geçeceği kesinleştikten sonra, kendisinin Çocuk Herakles olarak betimlettirilmesi geleneği içerisinde şimdilik en erken örnek olarak kabul edilmelidir.

---

[840] Piccotini 1990, 309, Lev. 2 Res. 3 vd.
[841] Mitolojisi için bkz. LIMC IV (1988) 827 vd.
[842] H. P. Laubscher, Der Schlangenwürgende Herakles" JdI 112, 1997, 141 vdd.
[843] age. 154 vdd.
[844] age. 159 vd. (bu betimleme içerisinde bir heykel veya heykelcik şimdilik bilinmemektedir.).
[845] age. 163 Res. 8.

İst-020 Herakles-Çocuk (Lev. 111, a-d)

Korunduğu Müze: İstanbul Arkeoloji Müzeleri

Müze Env. No.: 266

Buluntu yeri : Bilinmiyor.

Durumu : Dolu döküm, patina yeşil oksidasyon ile kaplı, sol diz ve altında yıpranma fazla. Sol ayak iç bölgesinde erime var.

Ölçüler : yük: 13 gen: 7. 5 cm. ağırlık: 40 gr.

Figürün sağ ayağı bilek üzerinden, yılanın ise başı ve kuyruğu kopuk.

Hareket halindeki figür, sabit sol bacak üzerine yüklenerek sağ bacağını yana açmış, dizini bükerek geri çekmiştir. Mücadele nedeniyle sağa eğilen gövde dengede durmaya çabalamaktadır. Sağ kol omuzdan yana açılarak önce yere paralel duruma gelmiş, daha sonra dirsekten bükülerek gergin şekilde yukarı yönlenmiştir. Bileğine sarılı, başı ve gövdesinin büyük bölümü kopuk yılanı sıkıca kavramış, bütün dikkatini buraya verecek şekilde başını sağa çevirmiştir. Sol kolu ise dirseğe kadar gövdeye yapışık olup dirsekten bükülerek boynuna yönelmiştir. Olasılıkla boynuna dolanan yılanın gövdesinden tutup kurtulmaya çabalamaktadır. Gövde yapısı normal fakat karın bölgesindeki çocuksu şişkinlik dikkat çekicidir[846]. Göğüsleri de biraz kabarık işlenmiştir. Yüzü ince-uzun, uzuvları küçük ve orantılı işlenmiştir. Kısa ve dalgalı saçları öne doğru taranmış, ensede sonlanmıştır.

Yılanla mücadele ederken betimlenen figür, Herakles olarak bilinmektedir. Kahramanlığı ve gücü henüz çocukken ortaya çıkacak ve gelecekte neler yapabileceğini kanıtlayacaktır. Herakles'in bu şekilde betimlemeleri yaygındır[847].

Roma imparatorlarından Caracalla Çocuk Herakles'e öykünen mermer bir heykele sahiptir[848]. Bu yapıtla kendisini Herakles ile özdeşleştirerek yüceltmeyi ve soyunu güçlü yarı tanrıya dayandırmayı amaçlamıştır.

Figürin, genel çocuk yapısı ile Eros'un Roma Dönemi örneklerine benzemektedir. Zayıf oval yüzü, düz saçının öne taranması, kulak yapısı ile Claudiuslar fizyonomisine benzemektedir. Bu nedenlerle İ.S. 1. yüzyıla tarihlenir[849].

---

[846] Çocuk fizyonomisi içerisinde betimlenen Eros heykel ve heykelciklerinde, göbeğin genelde şişkin verildiği görülmektedir.

[847] Babelon 1895, 246-248; Reinach, RSt I, Lev. 782 Res. 1959 (ayakta ve yılanla mücadele ediyor); LIMC IV (1988) 827 vdd. Nr. 1600-1647 (bir çok eserde çocuk Herküles'ün yılanla mücadelesi anlatılmıştır).

[848] LIMC IV (1988) 827 vdd. Nr. 1634; D. E. E. Kleiner, Roman Sculpture (1992) 323 Res. 285 (Caracalla betimlenmiştir.);

III.3.1.4. Diğer Bu kümede yer alan eserler, farklı alt küme oluşturamayacak durumdadırlar. Daha sonraki çalışmalarda örnekler arttıkça kümelere ek yapmak mümkün olacaktır.

İst-038 Herakles (Lev. 112, a-e)

Korunduğu Müze: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 4095
Buluntu yeri : Sebasteion
Durumu : İçi boş döküm.
Ölçüler : yük: 37 gen: 11. 8 cm.

Her iki kol omuz altından kopuk, diğer yerler korunmuş.

Ayakta betimlenen figürin, rahat bir duruş içerisindedir. Sağ bacak sabit, yana açık ve sola hafif dönük sol bacak yere tam basmaktadır. Gövde sağ kalçaya doğru esnemiştir. Kopuk olan her iki kolun aşağıya sarktığı anlaşılmaktadır. Gövdesi dolgun fakat kas yapısı abartılı değildir. Kısa boyunlu Herakles başını sağa çevirmiş, ileri bakmaktadır. Bağladığı diademin altından görünen kıvırcık saçlar alna dökümlüdür[850]. Gür sakal kısa tutulmuştur, bıyık küçük kırılmalar dışında mevcuttur. Gözler mahmur bakışlı, burun küçük, dudaklar incedir. Gövdenin diğer bölümü çıplak olup cinsel organı belirtilmiştir.

Diademle başına tutturduğu aslan postu omuzlardan geçirilerek boğazın altında düğümlenmiş, aslanın pençeleri göğüsler üzerine bırakılmıştır. Post, sırtta sağ omzun üstünden başlayıp sol kürek kemiğinin altını örtecek şekilde düzenlenmiştir[851]. Postun ağız kenarları tanrının kulaklarına denk gelmiştir.

Gövde işlenişi plastik fakat saçın arkası ve genital bölgedeki kıllar döküm sonrası işlenmiş. İ.S. 2. veya 3. yüzyıla tarihlenir.

Silf-011 Herakles (Lev. 113 a, b)

Korunduğu Müze: Silifke Müzesi
Müze Env. No.: 587

---

[849] R. West, Römische Porträt-Plastik (1970) Lev. XXXII Res. 133-136.
[850] Marinova 1975, 94 Res. 90.
[851] Büyük heykele örnek için bkz.: J. Sieveking, "Zwei Kolosse vom Palatin in Parma" JdI 1-2, 1941, 79 Res. 5. Tamamen korunmuş, aslan postunu yakası kalkık giysi gibi giyinmiş, koltuğunun altından geçerek kola sarılan post aşağı sarkmıştır. Duruş benzer, sol kol dirsekten bükülerek ileri uzanmış, elmaları tutmakta, sağ kol gövde yanında aşağı sarkar ve yere dayanan sopayı tutar. Herakles sakalsız, kıvırcık kısa saçlıdır.

Buluntu yeri : Bilinmiyor
Durumu : Dolu döküm, siyah patinalıdır.
Ölçüler : yük: 6. 6 gen: 3 cm.

Yüz aşınmışlığı dışında tamamı korunmuş. Gövdede kol ve bacak birleşmeleri özensiz, tüm kas yapısında da kaba işçilik söz konusudur. Kol ve bacak aralarındaki çapaklar temizlenmemiş.

Genelde tıknaz bir yapıya sahip figürin, kısa boynu ve iri baş yapısı ile dikkat çeker. Cepheden betimlenen gövdenin ağırlığı, dizden bükülüp yere dengeli basan iki bacağa dağıtılmıştır. Normalde oturur gibi görünse de kalçalarda oturma izine rastlanmaz. Gövde dik, sağ kol dirsek üzerine kadar gövdeye yapışık, daha sonra hafifçe yana açılır. Sıkıca kavradığı ve parmaklarının belirtilmediği elinde bir sopa taşımaktadır. Sol kol gövdenin yanında aşağı sarkar ve el sağ baldırın üzerinde durmaktadır. Aynı şekilde sağ elin de parmakları belirtilmemiştir veya kopuktur.

Dik ve hafif yukarı bakan başın yüz uzuvları aşınmıştır. Kıvırcık saç geriye taralıdır ve bir kütle halinde enseyi örterek sonlanır. Cinsel uzuv belirli, fakat büyük oranda korunamamıştır.

Ant-027 ile tipolojik olarak benzer özellikler gösterir. Bu tipte Herakles örnekleri bilinmektedir[852]. Farklı tipolojideki bu figür yerel üretim olmalıdır ve İ.S. 3. yüzyıla tarihlenmelidir.

Ant-027 Herakles (Lev. 113, c, d)

Korunduğu Yer: Antalya Müzesi
Müze Env. No.: 5.12.89
Buluntu yeri : Kumluca-İdebessos
Durumu : Dolu dökümyeşil patina aşınmış.
Ölçüler : yük: 4. 5 gen: 2. 4 cm. Ağırlık: 15 gr.

Baş boyun kökünden, sol kol omuz altından, ayaklar bilekten kopuk. Fazla aşınma nedeniyle detaylar seçilemiyor. Sağ elde tuttuğu silahın ucu da kırık ve noksan.

İnce yapılı, ata biner durumdaki savaşçı ayaklarını yana fazla açmış. Zayıf bir gövdeden sonra gelen üst gövdeyi genişleyen omuzlar tamamlar. Sağ kol omuzdan yukarı kalkık,

[852] Fleischer 1967, Lev. 89 Res. 163. Duruş ve tip olarak benzemektedir; Bu tipoloji içerisinde birçok Herkül örneği bilinmektedir. Bu esere de Herküles yerli üretim değerlendirilmesi yapılabilir. F. van Wonterghem, "Das Land der Paeligner" AW-2 1980, 25-40 Res. 10.

eliyle savaş gerecini tutmakta. Giysi yalnızca göğüs ve bölgesinde seçilebiliyor.Genel yapıda ıdeal ölçüler ve oran yoktur[853].

Değerlendirme: Tanrının farklı ikonografilerde betimlenmiş heykelcikleri, farklı kültleri yansıtan heykellerinden esinlenerek yapılmışlardır. Çalışmadaki tipolojik ayrımlar da bu bağlamda yapılmıştır.

Kantharos Tutan olarak adlandırılan kümede yer alan figürinlerden Kon-009 ve İst-004 örnekleri rahat bir duruş içerisinde görülürler. Ancak, Kon-009 Heraklesi, gövdeyi sabit sağ bacak tarafına esnetmiş ve "S duruş" şablonu içerisindedir. İst-004 ise farklı bir duruşa sahiptir. Gövde ağırlığını sol bacak taşı,r fakat kalçaya doğru esneme göstermez.

Dolgun ve atletik gövde yapıları, karın ve göğüs bölgelerinin hafif dolgunluğu, kol ve bacakların keskin işlenişi, boyunların kısa ve güçlü verilişi her iki örnekte benzerdir. Baş yapılarına bakıldığında, Kon-009 örneğinin daha iri bir başa sahip olduğu görülür. Yüz daha geniş, sakal daha gürdür. Saçın kabarıklığı da İst-004 örneğine göre daha fazladır.

Aynı ikonografi içerisinde görülen Silf-008 Heraklesi, diğer iki örnek ile farklı bir görünüm içerisindedir. Gövdenin zayıflığı, üzerinde zırh bulundurması, bu zırhın çizgisel olarak işlenmesi tipolojik açıdan, metalin farkı ve patinanın parlak rengi de üretimle ilgili sorunlu bölümlerdir, bu nedenle diğer örneklerle karşılaştırılmamıştır.

Elma Tutan "Hesperidler Heraklesi" tipolojisi ve ikonografisi içerisinde olan figürinlerden İst-017 ve İst-019 örnekleri benzer duruş gösterirler. Her iki örnekte de sağ bacak sabit olup, gövde sağ kalçaya fazlaca esnemiştir. Silf-005 figürininde yine sağ bacak sabit, fakat gövdedeki esneme diğer iki örnekte olduğu kadar değil neredeyse yok gibidir. Silf-003 ise duruşu ile üç örnekten daha farklı görülür. Her iki ayağının sabit olduğu figürinin gövdesinde de esneme olmamıştır. İst-017 ve Silf-005 yere dayadıkları budaklı sopayı sağ elleri ile tutarken, İst-019 ve Silf-003 ise sol yanlarında yere dayadıkları sopayı alt bölümünden sol elleri ile tutmaktadır.

İst-019 ve Silf-005 örneklerinin gövde yapıları birbirine benzemektedir, ancak İstanbul örneğinde gövde daha uzun ve ince yapılıdır. Silf-005 kaslarının dolgunluğu ile daha iri

[853] Benzer örnekler için bkz.: S. Boucher, Bronzes grecs, hellenistiques et etrusques des musees de Lyon (1970) 87-95; Menzel 1986, Lev. 35 Res. 66. 71.

görülmektedir. Dolgun ve tıknaz yapılı olan İst-017 diğer örneklerin hepsinden daha iri gövdelidir. Kasları daha çok vurgulanmış ve kabartılmış, böylelikle de güçlü bir görünüm verilmiştir. Silf-003 örneği kısa, dolgun ve hantal yapısı ile diğerlerinden ayrılır. Gövdede, kas hareketleri işlenmemiştir.

Yılanlı olarak adlandırılan İst-020 örneği yılanla mücadele halindedir. Dizden büküp hafif geri çektiği sağ bacağa gövde ağırlığını vererek öne hamle yapmıştır. Gövde iri, baş gövdeye oranla küçük verilmiştir. Çocuk gövdesinde karın ve göğüs bölgesi dolgun verilmiştir.

Diğer olarak adlandırılan kümede incelenen Ant-027 ve Silf-011 örnekleri, benzer duruş gösterirler. Elleri havaya kalkık, bacakları da yanlara açıktır. Sağ elleri ile kavradıkları sopayı hasmına vurmak üzere havaya kaldırmışlardır. Orantısız gövde yapılarına sahip figürinlerden Ant-027, Silifke örneğine göre çok zayıf işlenmiştir. Silf-011 dolgun gövdeli, fakat kısa bacaklıdır. Hantal bir görünümdedir. Her iki örnek yerel üretim eserler olmalıdır.

Herakles üzerinde bulunan belirteçler:

Budaklı Sopa: Kötülerin amansız düşmanı, zorda kalanların cesur savunucusu Herakles, yardıma koşarken doğa üstü hiçbir gücü olmamasına karşın korkusuzdur. Tek silahı ise kalın sopasıdır[854]. Formu değişebilen sopa bazen budaklı bazen de düz betimlenebilmektedir. Kon-009, Silf-005, Silf-008, İst-004, İst-017 gibi örneklerde sopa budaklıdır. Düz olan örnekler ise İst-019 ve Silf-011 Heraklesleri'dir.

Aslan postu: On iki işin en önemlileri arasında sayılan Nemea Aslanı ile yaptığı mücadelede, onu yendiğinin işareti olarak postu ile birlikte betimlenmektedir. Her zaman taşıdığı, yanından ayırmadığı bir belirteci olmuştur. Her heykel veya heykelcikte aynı şekilde betimlenmeyen post, konu içerisinde irdelenen örneklerde de farklı düzenlemelerde görülmektedir. Silf-003, Silf-005, İst-004, İst-019 ve İst-033 örneklerinde sol kol üzerine atılan post oradan aşağı sarkmaktadır. Kon-009 ve Silf-008 örneklerinde sol omzuna atılmış olan post buradan aşağı sarkıtılarak bacak hizasına dek uzamaktadır. İst-038 örneği ise farklı bir düzenleme içerisindedir. Boynuna atılan post, pençeler öne gelecek şekilde

[854] Tanrının ok ve yay ile birlikte betimlendiği örnekler bulunmaktadır. Çeşitli örnekler için bkz: Kozloff-Mitten 1988, 250 vdd.

(boyunbağı gibi) bağlanmıştır. Bir farklı düzenlemeyi de İst-082 örneği gösterir. Herakles, postunu bu kez önü açık, yeleği anımsatan bir giysi gibi taşımaktadır.

Hesperidler'in Elmaları: On iki işi arasında geçen, Hesperid kardeşlerin bahçesindeki altın elmalarla ilgili mitolojide Herakles, dünyayı taşıyan Atlas'ın yardımı ile bu işi de başarmıştır. Ayakta durup sağ elindeki sopasını yere dayayan Herakles, sol elinde de altın elmaları tutmaktadır. Herakles betimlemeleri içerisinde, İst-019, Silf-003 ve Silf-005 eserlerinde bu elmaları net olarak görmek olasıdır.

Yılan: Çok sevilen bu betimleme birçok imparator, kral ve yönetici tarafından kullanılmıştır. Bu nedenlerle Yılan, çocuk Herakles'in önemli belirteçleri arasında görülür.

III.3.2. Dioskur: Tanrısal ikizler olarak adlandırılan Kastor ve Pollux, Zeus ile Leda'nın çocuklarıdır. Boksör olan Pollux ölümsüz, Kastor ise ölümlüdür[855]. Ancak; Kastör öldüğünde Pollux ölümsüzlüğünü kardeşi ile paylaşabilmiş, her ikisi bir günlerini Hades te geçirip diğer günlerinde Olympos'da bulunabilmişlerdir. Peloponnes'de kurulan Dioskurlar kültü kısa sürede tüm Hellenistan'a yayılmış, daha sonra İtalya ve Roma'ya ulaşmış ve Castores adını almışlardır. Forum Romanum'da tapınakları bulunmaktadır.

Betimlemelerde iki kardeş birlikte, bazen aralarında kızkardeşleri Helena'yı bulundurdukları gibi bazen de tek olabilmektedirler. Sikke ve kabartmaların bazı örneklerinde yıldız veya yıldızlı başlık onları temsil etmiştir. Tanımlayıcı belirteçleri at, mızrak ile kalkan, tepesinde yıldız bulunan pilos veya yalın olarak pilos, bazen de sadece yıldız olabilmektedir.

Çalışma içerisinde yalnızca bir eser bulunmaktadır iki kardeşten hangisi olduğu tespit edilememiştir.

İst-052 Dioskur (Lev. 114, a, b)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No. : 6314
Buluntu yeri : Adapazarı.
Durumu : İçi boş döküm, siyah patinalı, temizlik ve konservasyon gerekli.
Ölçü : yük: 11. 4 gen: 4. 4 cm. ağırlık: 135 gr.
Sağ kol dirsek üzerinden kopuk, yüz aşınmış.

Rahat bir duruş içerisindeki figür, sabit sağ bacağa gövde ağırlığını vererek sağa esnemiş, gövdenin üst bölümü hafif sola yönlenmiştir. Sol bacağını yana açarak dizden bükmüş, ayağını geri çekerek yere parmak uçları ile basmıştır. Gövdede "S duruş" hakimdir. Omuzdan yana açılıp ileri ve aşağıya yönlenen sağ kol dirsekten bükülerek tekrar gövdeye yönelir ve bel hizasının altında, elini açarak kalçaya dayanır. Sol kol ise omuzdan yana açılarak yere paralel duruma gelir ve dirsekten bükülerek yukarıya yönlenir. Yere dayanan bir asa veya mızrağı kavradığı ve ona yaslandığı anlaşılmaktadır[856].

Boyun kısa, hafif sola dönük baş gövde ile orantılıdır, yüz uzun uzuvlar büyük oranda aşınmıştır. Saçları uzun ve dalgalı, yüz çevresinde kalın perçemler yaparken ensede,

[855] Dioskurlar için bkz.: RE V 1 (1903) 1087 vdd. Bkz. "Dioskuren" (Bethe).
[856] LIMC III (1986) 567-635 Nr. 69. 75. 78. 80 vd. 84; 593 vdd. 1, 5 vd.

aşağıya yani omuzlara dökümlüdür. Başa giyilen ince örtü omuzlara dökülmektedir. Başın büyük bölümünü örten tepelikli başlık, yükselir ve en üstte yıldıza dönüşür[857].

Gövde plastik ve dolgun fakat hantal değildir. Atletik ve güçlü görünen gövdede göbek ve kasık bölgeleri vurgulanmış, bacaklar da aynı oranda güçlü verilmiştir.

Sol omuz üzerinde tutturulan Khylamis kıvrılarak oluşturulmuş bir tomarla sırtın üst bölümünü örterek öne ulaşır ve her iki göğsü örterek sol omza ulaşır ve pelerin gibi sol omzun üstünden aşağıya sarkıtılmıştır[858]. Diz altına dek uzanan giysi göğüste ince sarmal, sırtta kalın yarım dairesel, yanda da uzunlamasına kalın kıvrımlar oluşturmuştur.

Bu özellik ve belirteçleriyle figür Dioskur olarak tanımlanmıştır[859]. Kastor ve Pollux olarak bazen iki kardeş, bazen de ikisi ile birlikte ortada bir tanrıça kompozisyonunda betimlenebilmektedirler. Likya ve Pisidya bölgelerinde kabartma ve sikkelerde yaygın olarak görülmektedir[860].

Duruşu, gövdedeki plastik ve atletik yapısı, uzuvların yumuşak geçişleri figürini Geç Hellenistik ve Erken Roma Dönemi örneklerine yaklaştırır. Bu dönemlere tarihlenmelidir.

Değerlendirme: Dioskurlar olarak anılan iki kardeşten birisini temsil eden figür "S duruş" içerisindedir. Sağ kol omuzdan yana açıldıktan sonra dirsekten bükülür, tekrar gövdeye yönelerek açık eli ile bele yaslanır. Silf-013 Attis örneğindeki duruş ile aynıdır. Sol kolun omuzdan yana açılarak yükselmesi, bir asa veya mızrağı tutarak ona yaslandığını göstermektedir. Birlikte betimlendiklerinde her iki kardeşin, aynı kolu yukarı kaldırdığı örnekler yanında farklı kolları kaldırdıkları da görülmektedir[861]. Bu nedenle figürün Kastor ya da Pollux olduğu saptanamamaktadır.

---

[857] Başlık için bkz. age. 567 vdd. Nr. 157. 164. 245. Vazo üzerinde betimlenen örnek için bkz. age. Nr. 252. 593 vd. Nr. 1-6. 14-20.

[858] Age. 567 vdd. Nr. 51 vd. 90; 593 vd. Nr. 1.

[859] Babelon 1895, 299 Res. 687; Reinach, RSt I, 109 Res. 6 vd.

[860] İ. Delemen 1995, "Lykia-Kabalia-Pisidia Bölgesinden Roma Dönemi Dioskurlar ve Tanrıça Kabartmaları" Belleten 225, 1995, 295-321 Lev. 1-9.

[861] Dioskur kardeşlerin aynı kolu ile mızrağı kavradığı örnekler: LIMC III (1986) 567 vdd. Nr. 32. 82; 593 vdd. Nr. 10 vd. Farklı kolları ile mızrağı kavradığı örnekler: age. Nr. 69. 75. 78. 80 vd. 84; 593 vd. Nr. 1. 5 vd.

Dolgun ve atletik yapılı figür heroslaştırıldıklarının ve idealize edildiklerinin göstergesidir. Göğüs, göbek ve karın kaslarının vurgulanması, bacakların güçlü verilmesi özellikle serbest plastik eserlerde görülen özelliklerdendir[862].

Sağ omuz üzerinde tutturulan ve göğüs üzerinden geçen dökümlü ve sarmal tomar formundaki khylamisin bir ucu sol omuz üzerinden geçirilerek sırttan aşağıya sarkıtılır. Giysi burada genişler ve sol diz altına dek uzanır. Diğer uç ise genişleyerek sırtın üst yarısını örter ve aşağıya sarkan diğer uca ulaşır[863].

Dioskur üzerindeki belirteçler:

Yıldızlı başlık: Başlıkta yükselen tepelik yıldız formludur ve sekiz kanatlıdır[864].

Asa (Mızrak): Asaletin ve gücün temsilcisi olan asa Dioskur kardeşlerde de belirteç olarak bulunmaktadır.

[862] age. Nr. 48. 52. 90. 92.
[863] Giysinin bu düzenlenişine örnek için bkz. age. 567 vdd. Nr. 51 vd. 90; 593 vd. Nr. 1, 18 (bu örnekte sırttan aşağı sarkıtılan giysi sol kola sarılmaktadır) Nr. 32 (aynı düzenleme içerisindedir).
[864] N. Himmelmann, Das Akademische Kunstmuseum der Universität Bonn (1984) 97. 118 Res. 41.

III.3.3. Satyr : Satyr ve Silenler aynı adla anılabilmektedirler[865]. Bazen kısa veya uzun at kuyruklu, az örnek bulunmasına karşın bazen de at ayaklı betimlemeleri olabilmektedir[866].

İst-029 Satyr (Lev. 115, a-d)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No : 45
Buluntu yeri : Trabzon.
Durumu : İçi dolu döküm, yüzey iyi durumda, yer yer korozyon başlamış.
Her iki elde delik var, sol el bilekten itibaren yassılaştırılmış, bir nesne monte ediliyor olmalı.
Ölçüler : yük: 16.5 gen: 11 cm. ağırlık: 870 gr. (Kaide ile birlikte)

Genelde iyi korunmuş, cinsel organın ucu ve sağ el parmakları kırık, elinde tuttuğu nesne ile kaide kayıp.

Hareketli figür kendisine ait olmayan bir kaide üzerinde iki ayağı da bir metalle kaideye monte edilmiş olarak durmaktadır. Sağ bacağını öne uzatıp az sağa döndürmüş, dizde hafif esneterek ayak yere tam basmıştır. Sol bacak geride kalmış, yana açık ve diğerine göre daha gergindir, yere parmak uçları ile basmaktadır. Gövde, hareketin yönüne yani sağa doğru yarı dönüktür, baş bu dönüşe uymuş, gözler ileri bakmaktadır. Sağ kol, gövdeden yana açılarak önce ileri uzanır, daha sonra dirsekten bükülerek az yukarı yönlenir. Elin yarı kapalı olduğu anlaşılmaktadır. Sol kol gövde yanında aşağı sarkarken az geri gider, dirsekten bükülerek yere paralel duruma gelir. El tamamen yassılaştırılmış ve bir delik açılmıştır. Yassılaştırma ve delik birlikte değerlendirildiğinde, el üzerinde büyük bir nesnenin tutulduğu (taşındığı) anlaşılmaktadır[867].

Boyun uzun ve güçlü, baş gövdeyle orantılıdır. Yuvarlak yüzde uzuvlar orantılıdır. Kaşlar kalkık, gözler küçük ve biraz kısık, göz altları şişkindir[868]. Burun ve dudaklar da narin işlenmiştir. Düz ve geriye taranmış saç, bir diademe sarılmış, ensenin üst bölümünde kısa kesilmiştir. Alnın çevresinde kabarık lüleler yaparken, ensede diademin altında aşağıya doğru düz taranmış saç tepede daha çizgisel işlenmiştir. Kulakların arkasında yuvarlak iki çıkıntı görülmektedir[869].

---

[865] Der Neue Pauly 11 (2001) 552 vdd. bkz. Silen (Dyck).
[866] At ayaklı örnek için bkz Reinach, RSt II, Lev. 66 Res. 6; Ridder 1913, 84 Lev. 42 Res. 578 (Roma Dönemi).
[867] Bazı örneklerde elde Diaulos taşındığı belirtilmektedir. LIMC VIII (1997) 1130 Nr. 214.
[868] Yüzüne benzer örnekler için bkz H. Menzel, "Römische Bronzestatuetten und verwandte Geräte: ein Beitrag zum Stand der Forschung" ANRW II 12. 3. (1985) Lev. IX; Mansuelli, Uffizi I 159 vd. Nr. 132 Res. 132 b, c (Hellenistik Dönem).
[869] Bu çıkıntılar, silen ve satyrlerde görülen boynuz olmalıdır. Kulak için yeri uygun değildir, fazla geride kalmaktadır: LIMC VIII 1130 vd. Nr. 198.

Çıplak gövde atletik yapılıdır ve orantılı işlenmiştir. Göğüs, göbek ve kasık bölgelerindeki kaslar vurgulanmış, kol ve bacaklar dolgun, güçlü verilmiştir[870]. Sırt detaylarının işlenişinde de aynı özen görülür. Dolgun işlenen kalçalarda bacağın hareketiyle oluşan kasılmalar, baldırlardaki şişkinlikler başarıyla verilmiştir. Tamamı korunamamış cinsel uzuvlar belirgindir.

Eser, genel görünümüyle bir genç figürünü tanımlamaktadır. Ancak; yüzünde görülen bazı ayrıntılar farklı yorumlanmasını gerektirmektedir. Kalkık kaşlar, küçük ve kısık gözler, göz altlarının şişkinliği ve boynuz gibi özellikler figürün Satyr olasılığını yükseltmektedir[871]. Hareketlerin bütünü değerlendirildiğinde, elinde bir nesne taşıyan figürün dans ritimleri içerisinde olduğu anlaşılmaktadır[872]. Borghese örneği en yakın benzer olarak figürün tanımlanmasını kolaylaştırır[873]. Düzleştirilmiş elinde bir nesne taşıması bazı genç figürlerini de çağrıştırmaktadır[874]. Ancak; bu nesnenin Silen'in dansıyla ilgili olduğu ve genç figürlerinin hareketlerinin salt taşımaya yönelik olduğu düşünüldüğünde tanımlamada şüpheye yer kalmamaktadır[875].

Gövdede görülen atletik yapı ve buna bağlı olarak uzuvlardaki geçişlerin yumuşak ve başarılı işlenişi eseri Klasik ve Hellenistik örneklere yaklaştırır[876]. Gövdedeki hareketlere göre kasların işlenişi, kalçalardaki kasılma ve baldırlardaki şişkinlikler aynı dönemin gerçekçi anlatımından izler olarak saptanmıştır. Figürün görünen bu özelliklerine, yüz ifadesindeki anlatımın[877] eklenmesi eserin Hellenistik Dönem'e tarihlenmesini gerektirmektedir.

İst-083 Satyr (Lev. 116, a-c)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No : 6809
Buluntu yeri : Bilinmiyor.

---

[870] Bieber 1967, Res. 561 (Gövde yapısı, duruş, yüzde gülümseme hakimdir); R. R. R. Smith, Hellenistic Sculpture (1991) 143 Res. 151 (Nikomedia buluntusu İ. Ö. 3. yüzyıla tarihlenir).
[871] Erken örnekler için bkz. Fuchs 1969, 58 Lev. 44 vd. 115 Lev. 106;
[872] Reinach, RSt V, 54 Res. 6 vd.; Thouvenot 1927, 27 Lev. 4.
[873] LIMC VIII (1997) 1130 vd. Nr. 214.
[874] Bazı genç figürleri ellerinde tepsi taşımakta ve şölendekilere içki sunmaktadır. Fakat İst-029 örneği daha hareketlidir ve sağ eli yukarıya yönelmiştir. Bu davranış sunmaktan çok, dansın ritmine daha uygun görünmektedir. Genç için figürleri bkz.: W. de Gruyter, Führer durch das Antiquarium Staatliche Museen zu Berlin (1924) Lev. 47. 74.
[875] Figürün tek eksiği kuyruğunun olmamasıdır. Yapılan incelemede kuyruğa ve kopmaya ilişkin bir iz görülememiştir.
[876] Klasik Dönem örneği için: Gruyter, age. 26 Lev. 38. (duruş farklıdır, fakat gövde işlenişi, göğüs ile karın ve kasık bölgesindeki kasların işlenişi benzer.); Hill, age. Lev. 22 Res. 80.
[877] Menzel, age. Lev. IX; Mansuelli Uffuzi I, 159 vd. Nr. 132 Res. 132 b, c (Hellenistik Dönem).

Durumu : Boş döküm, sarı metal, yeşil oksidasyonu var. Sağ kol ve sağ bacak omuz ve dizden, sol ayak bilekten eklenerek onarım görmüş.

Ölçüler : yük: 24. 2 gen: 9. 4 cm. ağırlık: 850 gr.

Genelde iyi korunmuş, sağ diz bölgesinde büyükçe bacak, kol ve sırtta küçük delikler oluşmuş. Kaide kayıp.

Dengesiz bir duruş içerisindeki figürün gövdesi sağa yatık durumdadır. Sol bacak ileri atılmış ve hafif dizden bükülü, sağ bacak dizden bükük ve sağa hamle yapmış gövdeyi taşımaya çalışmakta. Her iki ayak yere tam basmasına karşın gövdeyi dengelemekte zorlanmakta. Sol kol, koltuk altına yerleştirdiği tulumu sıkıştırmış ve eliyle de sıkıca kavramış. Sağ kol, gövde yanında aşağı sarkar ve sağ eli sağ bacağın üzerinden geçerek penise yönelmiştir. El parmakları orantısızdır[878].

Sol ayakla aynı aks üzerinde olan baş, bu dengesiz duruşa bağlı olarak öne eğiktir. Boyun kısa ve kalın baş, gövdeyle orantılıdır. Gür ve dalgalı saçlar başındaki diademle iki ayrı bölüme ayrılmıştır. Ön sıra kalın bant gibi başı çevrelerken ortadan ayrık ve farklı yönlere taranan kütleler şeklindedir. Yüz çevresince devam eden arkadaki bant daha incedir ve tek parça olarak arkaya taranmıştır. Yüz, geniş ve dolgundur, uzuvlar kendi içinde orantılı ve narin işlenmiştir. Gülümseme nedeniyle yanaklar dolgundur ve yanak çizgileri belirginleşmiştir. Badem gözlü, küçük burun ve ağızlı figür, insansı hatlara sahiptir.

Gövde dolgun fakat atletik, kol ve bacaklar güçlü verilmiştir. Göğüs, göbek ve kasık bölgesindeki kaslar abartılmadan vurgulanmış, bacak kasları ise dengesi bozuk olan gövdenin taşınmasındaki zorlanmayı anlatmakta, her kasın ayrıntısı belirtilmektedir. Sırt bölümünde de aynı özenli anlatım vardır. Omuz altı ve bel kaslarının hareketleri, gövdedeki zorlanmayı anlatmakta, dolgun verilen kalçadaki kasılmalar izlenebilmektedir. Arkada belin hemen üzerinde, aşağıya doğru yönlenen küçük keçi kuyruğu yer almaktadır.

Figür, sol kolunda taşıdığı tulumdan şarap içip sarhoş olan bir satyr olarak tanımlanmıştır. Gövde ve yüzündeki insansı özelliklerin çokluğuna rağmen, arkadaki kuyruğu bunu destekleyen en önemli özelliktir. Bu tipoloji içerisinde Herakles betimlemeleri de bilinmektedir. Sarhoş Herakles, ayakları üzerinde dengesini sağlayamamakta ve Satyr örneğinde olduğu gibi dengesiz durmaktadır[879].

---

[878] Dökümü zor olan hareketli figürlerin bazı organları ayrı dökülüp sonradan monte edilebilmektedir.

[879] W. Gaitzsch-B. Päffgen, "Ein rheinischer Hercules Bibax" KölnJb 33 (2000) 131 vdd. Res.11.

Sarhoş ve oldukça neşeli bir şekilde Dionysos şenliklerinin tadını çıkarmakta olan Satyr, iyi işçiliğiyle dikkat çekmektedir. Gövdenin orantılı yapısı, zor hareketlerin başarılı verilişi, uzuvlardaki geçişlerin yumuşaklığı nedeniyle eser Geç Hellenistik veya Erken Roma Dönemlerine tarihlenmelidir.

İst-082 Satyr? (Lev. 117, a, b)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No : 6614
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : İçi boş döküm, kahverengi (bakır bol) metal, korozyon başlamış.
Ölçüler : yük: 15. 6 gen: 5. 3 cm. ağırlık: 720 gr.
Bel bölgesinden bir parça kopuk, bunun dışında korunmuş.

Silindirik ve gövde genişliğinde bir kaide üzerinde ayakta duran figürin, rahat bir duruş içerisinde betimlenmiştir. Bacaklar bitişik durur fakat sağ ayak az öne çıkarılmış ve hafif yan dönmüştür. Kollar gövde yanında aşağı sarkar, dirsekten bükülerek göbeğe doğru yönlenir, eller göbek üzerinde gövdeye yapışık, sol el biraz daha yukarıda olmak üzere postu tutar durumdadırlar. Gövde ve baş cepheden verilmiş dik durmaktadır.

Tıknaz ve dolgun yapıdaki figürün göğüs ve karın kasları fazla olmasa da vurgulanmış, göbek bilgesi şişkin verilmiştir. Bacakları kalın, kollar orantılı, parmaklar ise kısa işlenmiştir. Boyun kısa ve güçlü, baş gövde ile orantılıdır. Yüz uzuvları küçük ve narindir. Başı örten postun altından görülebilen saç dalgalı ve geriye taranmıştır. Gür sakal ve bıyık saç ile aynı özelliktedir. Kaşlar oldukça kalındır. Kuyruk sokumunda bir kabartı bulunur. Genital bölge kıllı verilmiştir.

Başa geçirilip aşağı sarkıtılan giysi, gövdenin yanlarını, omuzları ve sırtın üst kısmını örter[880]. Diz arkalarında yuvarlak kesimle sonlanır. İşlenişine göre post olmalıdır.

Figürin Tıknaz yapıdaki Herakles örneklerini çağrıştırmaktadır. Ancak, yüz yapısı ve yukarı kalın kaşları, postu bu şekilde giyinmesi Herakles'e uygun değildir. Kuyruk sokumu bölgesindeki kabartı kuyruk için uygun bir yapıdadır[881]. Bu verilere göre figürin Satyr olarak değerlendirilmiştir. Benzer örnek şimdilik bulunamamıştır. Dolgun ve plastik

[880] C. Vorster, "Die Herme des fellbekleideten Herakles. Typenwandel und Typenwanderung in hellenistischer und römischer Zeit" KölnJb 21, 1988, 7-34. Bu makalede Herakles'in herme formunda heykelleri giysili olarak betimlenmiştir. İst-082 için giysi tarzına birebir benzer örneği yoktur.
[881] Bu kabartı, az yukarısındaki kopukluk nedeniyle izlenememektedir.

işlenmiş eser, kollardaki keskin geçiş, el parmaklarının orantısızlığı nedeniyle Roma Dönemi eseri olmalıdır.

SH-036 Satyr Başı (Lev. 117, c-e)

Korunduğu Yer : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No. : 5618
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, patina aşınması var. Başın altında sap bulunur.
Ölçüler : yük: 7.5 gen: cm. ağırlık: 290 gr.

Baş olarak tamamı korunmuş, sakalın ucu kopuk.

Geniş yüz oval formlu ve etlidir. Geniş alnın altında kalın ve gür kaşlar bulunur, burun ve gözler iri, göz altları kabarıktır. Ağız büyük, dudaklar etli verilmiş, yanak çizgileri derin işlenmiştir. Uçlarda aşağı sarkan kaytan bıyıklıdır. Aşağı sarkan sakal düzdür. Kyrene örneği ile benzeşir[882]. Başın altından uzayan kalın uç baş ile birlikte dökülmüştür ve bir yere monte amaçlı yapılmış olmalıdır. Uzun bir asanın baş kısmı da olabilir.

[882] LIMC VIII (1997) 1118 vd. Nr. 81. İnce ayrıntısı daha özenli işlenmiş Pan başı, genel görünüm olarak benzemektedir.

Değerlendirme: Satyr veya Silen olarak adlandırılan figürler ayakta ve hareketli betimlenmişlerdir. Her ikisi de Dionysos şenliklerinin neşeli anlarını yansıtırcasına hareketli ve kıvrak betimlenmişlerdir. Ancak; İst-029 dengeli ve ritmik hareketleri ile dans eden figürleri çağrıştırır ve henüz sarhoşluk derecesine gelmemiş gibi görünmektedir. Her iki ayağı üzerinde dengeli durmakta, elindeki nesne ile birlikte ritmik hareketler sergilemektedir. İst-083 ise bacaklarını garip şekillerde tutarak, gövdesini dengede tutmaya çalışmakta ve bunu yaparken yaşadığı zorluk yansıtılmaktadır. Başın duruşu da sarhoş hareketlerine uygun, öne düşmüş ve yere bakmaktadır. Yüz ifadesindeki gülümseme İst-029 örneğine göre daha belirgin ve irade dışıdır.

Gövde yapılarındaki kas işlenişi, harekete uygun kasılma ve şişkinlikler her iki Satyr figüründe de oldukça başarılı işlenmiştir. İst-083, bacak kaslarının her detayını ve ne denli zorlandığını hissettirecek denli özenli çalışılmış, sırt kaslarındaki zorlanma da unutulmamıştır. Kalçada oluşan, bacağın hareketine yönelik kasılmalar her iki örnekte de vurgulanmıştır.

Ayrıntıların bu denli başarılı işlenişi, gövdenin detayları ve uzuvların yumuşak geçişleri, yüz işlenişindeki orantılı ve narin detaylar nedeniyle her iki eser yaklaşık aynı dönemlere tarihlendirilmeyi gerektirmektedir.

İst-082 örneği, iki ayağı ile dengede durmakta, ellerini göbek üzerinde bulundurmaktadır. Duruşu, giysisi ve hareketsizliği ile dikkat çeken bir örnektir.

Satyr'in belirteçleri:

Tulum: Dionysos şenliklerinin vazgeçilmez unsuru olan şarap, amphoralarda taşınmakta ve içilmektedir. Bunun yanında taşınması daha kolay olan esnek ve deriden yapılmış tulumlar da kullanılmaktadır. Elips veya yuvarlak formlu tulumların küçük ağızlı olması şarap içişini ve servis yapılmasını da kolaylaştırmaktadır. İst-083 örneğinde koltuğunun altına aldığı tulumu sıkıca kavrayan Satyr, kendisine dönük ve yakın olan ağız kısmından şarap içtiği anlaşılmaktadır. Sıkışan tulum yarım elips formunu almıştır.

Diaulos: Şenliklerin eğlencesi ve müziği boldur. Bazı betimlemelerde lir, bazılarında flüt bazen de her ikisi bir arada olabilmektedir.

III.3.4. Herme :

İst-008 Herme (Lev. 118, a, c)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No : 263
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm.Patina temiz, korozyon ve oksidasyon henüz yok.
Ölçüler : yük: 11. 2 ağırlık: 120 gr.
Tamamı korunmuş.

Dikdörtgen ve ince bir kaide üzerinde yükselen gövde prizmatik formludur. Üstte kol hizasında yanlara yapılan çıkıntılar daha ince ve yine prizma şeklindedir. Yok denecek denli kısa boyundan sonra gelen baş iridir. Yüz genişliğinde aşağıya sarkan uzun sakal detaylıca işlenmemiş, şakaklarda görülen hafif kabartılarla yetinilmiştir. Uçları düğme gibi yuvarlatılmış kaytan bıyık dikkat çekicidir. Uzun, düz taranmış ve enseden aşağı uzanan saç omuz hizasında düz kesimle biter. Alında saçları toplayarak arkaya dolanan ve başı çepeçevre saran diadem yuvarlak yuvarlak formlu ve kalındır. Diademin altında kalın bir saç demeti dolanır. Burada görülen izlerden, saçın Bergama Hermesi'nde olduğu gibi işlendiği veya işlenmek istendiği anlaşılmaktadır[883]. Gövde ortalarında öne ve yukarı uzayan penis ve altta testisler belirgindir.

İst-054 Herme (Lev. 118, d, e)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No : 7475
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Boş döküm, konservasyon görmüş.
Ölçüler : yük: 15 gen: 5. 2 cm. ağırlık: 275 gr.
Kaidenin en alt ucu ile başındaki nesnenin bir bölümü kopuk. Kaidenin alt bölümünde, ortalanmış şekilde kare bir delik bulunur. Monte amaçlı olmalıdır.

Kaide formlu gövde boyun altına dek aynı şekilde devam eder. Yuvarlak hatla dönen omuzlar göğüs hizasında kare form alarak göğsün alt düzeyinde sonlanır. Baş cepheden ve kaskatı durur. Saç dalgalı taranmış, alında yukarı iki perçemle uzar, ensede ise düz kesimle sonlanır. Tam tepede başına geçirdiği nesne yuvarlak tabanlıdır, ucu kopuktur. Yüz

[883] Bergama Hermesi'nde alın bandının altındaki saç, üç sıra yuvarlak boncuk formunda bezenmiştir: bkz. R. Özgan, "Alkamenes'in Hermes Propylaiosu Üzerine Düşünceler" TürkAD XXXI, 1997, 155 vdd. Res.1. 3 vd.

oldukça tombul, dudaklar aralık, yanaklar dolgun verilmiştir[884]. Yüzün geneline yayılan gülümseme, figürine sevimlilik kazandırmıştır[885].

Sol omuzda broşla tutturulan giysi, sağ göğsün altına çapraz olarak uzanır. Aynı düzenleme sırtta da yapılmış, önde katlamalı kabarık kıvrım oluşurken sırt kıvrımları daha yalın kalmıştır[886]. Giysi ucu sağ alt bölümde diz hizasına dek uzanır[887].

Schweitzer, Beynuhnen'de bulunan mermer satyr başını incelerken bu tipolojideki örneklerin Hellenistik orijinli olduğunu, İmparatorluk dönemi ortalarına dek kopya edildiğini söylemektedir[888]. Örneklerin yüz yapısı, gülümsemesi, dudakların aralık duruşu, saç düzenlenişi, geriye taranışı ve kalın telli oluşu İstanbul örneğine çok benzemektedir. Bu eser de aynı döneme tarihlenmiştir.

İst-084 Herme (Lev. 119, a, b)

Korunduğu Yer : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No : 6933
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : İçi boş ve tek parça döküm, oksidasyon fazla.
Ölçüler : yük: 3. 2 gen: 0. 3 cm. ağırlık: 10 gr.

Yüzün aşınmışlığı dışında tamamı korunmuş. Sırt bölgesinde bir çıkıntı ve hemen altında ise küçük bir oyuk bulunur.

Kare ve ince bir altlıktan sonra yükselen prizmatik kaide yukarıya doğru kalınlaşır. Kolların yerinde kısa çıkıntılar yapılmıştır. Ön bölümde göğüs bölgesinden içe yönlenen kaide boğaza ulaşır. Çok kısa verilmiş boyundan sonra gelen baş iridir. Geniş ve oval yüzde uzuvlar büyük işlenmiştir. Geriye taranan düz saç, şakaklardan aşağı sarkmaktadır. Gövde bölümünde testisler ve phallos kabartılı ve belirgin olarak verilmiştir. Figürün arkası tamamen yalın bırakılmıştır. Eserin tarihlenmesi için ayrıntılar yeterli değildir.

SH-051 Herme (Lev. 119, c)

Korunduğu Yer : Sadberk Hanım Müzesi

---

[884] S. Casson, Descriptive Cataloge of the Warren classical Collection of Bowdoin College (1934) 15 Res. 126; Mitten-Doeringer 1969, 250 Res. 239 (Satyr başı ve giysisi benziyor. Hellenistik Dönem orijinli, fakat İ.S. 1. yy. tarihli).
[885] Giuliano 1979, 154 Res. 106 (benzer baş).
[886] Bu giysi Dionysos şenliklerine katılanlarca giyilmektedir: bkz. B. Schweitzer, Antiken in ostpreußischem Privatbesitz (1929) 167-171 Lev. XI, XII; Benzer örnek için bkz. K. Knoll-H. Protzmann, "Staatliche Kunstsammlungen Dresden Skulpturen" AW Sondernummer (1993) 36 Res. 17.
[887] Kozloff-Gordon 1988, 277 Res. XX.
[888] Schweitzer, age. 167-171 Lev. XI vd.

Müze Env. No : 5640
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, siyah patina, alt kısmı prizmatik.
Ölçüler : yük: 6 cm. ağırlık: 40 gr.
Yüzün aşınmışlığı dışında tamamı korunmuştur.

İnce bir altlıktan sonra yükselen kaide yukarıya doğru kalınlaşmaktadır. Kol hizasındaki çıkıntılar kalın ve kısadır. Göğüs bölümünden sonra iç bükey olarak yükselen düzleme, kalın bir boyun ve kaideye oranla küçük bir baş bağlanmaktadır. Oval yüzde uzuvlar küçük işlenmiştir. Gövde kaidenin ortalarında testis ve phallos belirgin olarak işlenmiştir.

SH-050 Herme (Lev. 119, d, e)

Korunduğu Yer : Sadberk Hanım Müzesi
Müze Env. No : 5639
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, patina korunmuş, konservasyon yapılmış.
Ölçüler : yük: 6 ağırlık: 35 gr.
Tamamı korunmuş.

İnce silme bir altlıktan sonra yukarıya doğru kalınlaşan gövde prizmatiktir. Kol hizasında yanlara uzanan çıkıntılar kısa ve kalındır. Göğüs bölgesinden iç bükey geriye yükselen düzlemin ortasında yükselen ince boyun dikkat çekecek denli uzundur. Baş, narin fakat uzun verilmiştir. Uzun ve zayıf yüzde gözler iri, diğer uzuvlar orantılı işlenmiştir. Geriye taranan saç, alın üzerinden arkaya dolanan bir diadem ile sarılmış, ense üzerinde topuz yapılmıştır. Diadem ile alın arasında bir sıra boncuk formunda saç dizisi oluşturulmuştur.

Uzun sakalın yapısı, aşağıya taranmış kalın ve düz gruplardan oluşmuştur. Kaide gövdenin ortalarında phallos ve testisler oyulan bir bölüm içinde kabartılı işlenmiştir. Eserin arkası düz bırakılmıştır.

Feth-004 Herme (Lev. 120, a, b)

Korunduğu Yer : Fethiye Müzesi
Müze Env. No : 2226
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, siyah patina iyi korunmuş.
Ölçüler : yük: 7. 8 gen: 1. 3 cm.
Genelde korunmuş.
Dikdörtgenler prizması formundaki kaide üzerine uzun boyunlu başın yerleştirilmesi ile oluşmuştur. Altlık ve herhangi bir detay işlenmemiştir. Yüz oval, uzuvlar biraz iri

verilmiştir. Kabartılarak yanlara ve geriye taranan saç ense yukarısında kabarık bir topuz yapılmış, yüz çevresinde dolanan geniş bir bant oluşturulmuştur. Saç detayları döküm sonrası çiziklerle işlenmiştir.

Figürinin yüz ve saç özellikleri kadın olarak değerlendirilmesini gerektirir. Gövde kaide üzerinde phallos işlenmemiştir. Saç modeli Sabina portrelerini anımsatır, ancak stilize işlenen detaylar İ.S. 3. veya 4. yüzyıla tarihlenmesini gerektirir.

Feth-013 Herme (Lev. 120, c)

Korunduğu Yer : Fethiye Müzesi
Müze Env. No : 3494
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Boş döküm, patina yıpranmış, korozyon başlamış.
Ölçüler : yük: 6. 7 gen: 2. 6 cm.

Yüzeyin geneli oksidasyonlu, yüz hatlarının aşınmıştır.

İnce bir altlık üzerinde yükselen kaide yukarıya doğru kalınlaşır. Kopuk parçalardan kol çıkıntıları olduğu anlaşılmaktadır. Göğüs bölgesinden geriye yatay yükselen bölüme uzun boyunlu ve gövdeye oranla küçük olan baş yerleştirilmiştir. Aşırı korozyon nedeniyle detaylar seçilememektedir.

Feth-014 Herme (Lev. 120 Res. d, e)

Korunduğu Yer : Fethiye Müzesi
Müze Env. No : 3713
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, korozyon yok, patina temizlik istiyor.
Ölçüler : yük: 4. 6 gen: 1. 6 cm.

Kahverengi patinalı figür yüz aşınmışlığı dışında iyi korunmuştur.

Düzgün prizma formundaki kaidenin yanlarında kısa çıkıntılar bulunur. Düzgün olmayan kesik bölüme çok kısa boyunlu ve iri ölçülerdeki baş yerleştirilmiştir. Oval yüzde gözler ve ağız iri, burun küçük işlenmiştir. Öne taranan saç düzdür. Tepede silindirik ve fazla yüksek olmayan başlık bulunmaktadır. Kaide ortasındaki kabartı phallos olmalıdır.

III.4. ÖLÜMLÜLER: Çalışma konusu eserler içerisinde tanrı, tanrıça ve tanrısal betimlemeler dışında kalan ölümlülerden "Mimin-Dansöz" figürinleri bu kümede değerlendirilmişlerdir.

III.4.1. Mimin, (Dansöz):

Kon-008 Mimin, Dansöz (Lev. 121, a-c)

Müze : Konya Müzesi
Müze Env. No.: 313
Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : Dolu döküm, sarı metal. Yer yer bronz rengi var
Ölçüler : yük: 7. 3 gen: 1. 5 cm. ağırlık: 100 gr.
Sol bacak diz üstünden, sağ el parmakları da son boğumlardan kopuk.

Korunmuş olan sağ bacak sabit ve cepheden, sol bacak gövde genişliğinde açık, gövde ise sola döndürülmüştür. Sağ kol geriye doğru çekilmiş ve havaya kaldırılmış, sol kol sola uzatılmış ve dirsekten kırılıp yukarı kaldırılmıştır. Ne olduğu saptanamayan (uzun kastanyasa benzer) bir nesneyi sol elinde tutmaktadır.

Başında Frig tipi başlık vardır. Saçları başlığın altından çıkıp dalgalı şekilde alın çevresine dökülür. Arkada omza dek uzayan beliğin ucunda düğme gibi nesneler vardır. Üç farklı giysiden en alttaki diz üstünde biterken genişleyen etektir. Belden itibaren parçalı bir şekilde uzayan ve her parçanın ucunda metal bir düğme bulunan etek harekete koşut şekil alır. Üzerinde enine çizgiler bulunur. Gövdede ise kolsuz önü kapalı giysinin alt bölümü üç parça olarak sarkar ve uçlarında metal vardır[889]. Bu metallerin çan tipli zil olduğu saptanmıştır[890]. Beldeki kemer üzerinde metal boncuklar bulunur. Boyunda fırfırlı yakanın iki ucu arkaya dolanarak saç gibi görünen üç belikten sağ ve soldaki ile birleşip düğme ile bağlanır. Bu belikler şapkanın uzantısı gibi durur. Şapka, yaka ve belikler tek parçadır.

Weeber'in tanımına göre[891] mimin (dansöz) olarak nitelendirilmelidir.

İst-025 Dansöz (Lev. 121, d-g)

Müze : İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Müze Env. No.: 448

---

[889] Başında, giysisinde ve Konya örneğinde kopuk olan sol ayağında çıngıraklar bulunmaktadır: K.-W. Weeber, "Massenunterhaltung als Politik im antiken Rom" AW Sondernummer (1994) 95 Res. 149.
[890] Age, 95. Oynarken müziğin ritmine uygun sesler çıkarması için miminlerin kullandığı belirtilmektedir.
[891] age. 95.

Buluntu yeri : Bilinmiyor.
Durumu : İçi boş döküm, yüzey çok korozyonlu. Konservasyon gerekli. Sağ bacağın ortalarında bulunan metal bir parça, buraya monte edilen bir nesneye ait olabilir.
Ölçüler : yük: 11. 4 gen: 4. 5 cm. ağırlık: 520 gr. (Tahta kaide ile)

Sağ kol omuzdan, alt gövdenin sağ tarafı diz altından kopuktur. Başın sol yanında tabanı yuvarlak bir ezilme var.

Bacakları kopuk olduğundan ayakların hareketi anlaşılmamaktadır. Balık etli dansöz, üst gövdeyi biraz geri atmış, sol kolu omuzdan yana- yukarı kaldırarak dirsekten bükmüş, kolu bu kez başa doğru yönlendirmiştir. Bilekten itibaren ise eli dışarı bükmüştür. Baş sağa dönüktür. Oyunun en hareketli anlarından biri betimlenmiş olmalıdır. Dalgalı saçlar, her yönden çekilerek arkada dik ve ucu sivri bir topuz oluşturulmuştur. Önde, alnın üstünde yukarı kabartılarak ayrı bir bukle yapılmıştır. Keskin hatlı ve çeneli yüz, küçük ağız ve burun ile kısık gözlere sahiptir.

Giysi iki parçadan oluşur, gövde ve bacakların hareketlerine koşut yönlenir[892]. Kolları omuz altından itibaren açıkta bırakan üst giysi, yuvarlak yakalıdır. Belde bir kemerle sıkıldıktan sonra, göbek altına ve kalça üzerine kabarık ve enine katlar şeklinde dökülür. Kıvrımlar genelde dikine, ince ve yüzeyseldir. Kemer ve alt bölgede kalın katlanmalar oluşmuştur. Alt giysi önde, bacakların hareketiyle iki tarafta yanlara ortada dikine kıvrımlar oluşturmuştur. Arkada düz ve dikine olan kıvrımlar daha yüzeyseldir. İ.S. 2. yüzyıla tarihlenmelidir.

[892] E. Warneck, Objets d'art Antique (1905) 9 Lev. VII Res. 111(bronz heykelcik İstanbul örneğine çok benzer. Nike olarak değerlendirilmiştir.).

Değerlendirme: İncelenen dansöz figürinlerinin her ikisi de hareketli betimlenmiştir. Kon-008 örneği sabit sağ bacak üzerine gövde ağırlığını vererek sol bacağını yana açmış ve hafif öne eğilmiştir. Gövde ve baş cepheden verilmiştir. İst-025 ise gövde ağırlığını sabit sol bacak üzerine vermiş, sağ bacağı yana açmıştır. Gövde cepheden verilirken baş sağa dönmüştür. Sol kol Konya örneğinin sağ kolu gibi yukarı yönlenmiştir. Kon-008 figürininde korunmuş sol kol önce aşağı yönlenmiş, dirsekten bükülerek yukarı kalkmıştır. Elinde tuttuğu kastanyas ile oyununa renk katmaktadır.

Gövde yapılarına bakıldığında Konya figürini zayıf ve narin betimlenirken İstanbul örneği daha dolgundur. Buna rağmen boyun daha ince ve uzun verilmiştir. Kol ve bacakları zayıf ve keskin hatlarla işlenen Konya örneğinin tersine İstanbul figürininde daha plastik ve yumuşak hatlar hakimdir. Her iki örnekte de baş gövde ile orantılı, uzuvler küçük ve narin işlenmiştir. İstanbul örneğinde saç, tamamen geriye taranarak ensenin yukarısında sivri topuz oluşturulmuş, Kon-008 de ise toplanan saçın üzerine bir başlık geçirilmiştir. Her iki dansöz figürinindeki en önemli ikonografik ayrılıklardan biri söz konusu bu başlıktır.

Giysileri incelendiğinde her iki örnek arasında bazı farklılıkların olduğu anlaşılmaktadır. İki parçadan oluşan giysilerden üst parça, her ikisinde de kısa kollu ve göbek hizasında sonlanmaktadır. Ayrıca İstanbul örneğinde arkaya doğru uzanan bol dökümlüdür. Alt giysi Konya örneğinde diz üstünde biterken, İstanbul örneğinde ise daha uzun olduğu anlaşılmaktadır. Konya örneğinde giysiyi farklı kılan üçüncü giysidir. Belden aşağı sarkan ve çok parçalı olan bu giysinin bir başka özelliği de, her parçanın ucuna zil takılmış olmasıdır. Şarkı söyleyen figürinin oynadığı ve oyunu sırasında bu zilleri yönlendirdiği anlaşılmaktadır. Weber, bu sanatçıların hem şarkı söylediğini hem de oynadığını savlarken, giysinin işlevini değerlendirmiş olmalıdır[893].

[893] Weber, age. 96.

III. 5. HAYVANLAR: Yanında hayvanı ile betimlenen tanrı ve tanrıça figürinleri az sayıdadır. Tanrı ve tanrıçalar, genellikle belirteci olan hayvanı ile birlikte betimlenmişlerdir. Çalışma konusu figürinler tamamen korunamamış olduğundan yanında olması beklenen söz konusu hayvanlar çoğunlukla eksiktir. Korunabilmiş örneklerde ait olduğu tanrının tipolojisini tamamlayan hayvanlar aşağıda irdelenmiştir.

Kartal: Baş tanrı Zeus'un önemli belirteci olarak tanrının yanında yer almaktadır. İncelenen eserler içerisinde "Yıldırım Fırlatan" olarak adlandırılan örneklerde bulunmaktadır. Tanrı sol kolunu yere paralel olarak ileri uzatmakta, diğer eli üzerine de kartal konmuş durumda beklemektedir. Sağ elindeki yıldırım demetini fırlattıktan sonra cezalandıracağı kişiye karşı hamle yapmak için tanrıdan komut bekler gibidir. Zeus figürinleri dışında Bodrum Müzesi'nde korunan Bodr-006 Hermes, sağ yanında kartal ile betimlenmiştir. Farklı bir ikonografi içerisindeki bu uygulama ile Zeus-Hermes birlikteliği vurgulanmış olmalıdır[894].

At: Binlerce yıl insana hizmet eden ve en yardımcı hayvan olarak bilinen at, tanrıların da yanında olmuştur.

Köpek: At ile birlikte en erken evcilleşen ve insanın yanında olan köpek tanrıların da hizmetinde olmuş, birlikte ölümlülere cezalar vermişlerdir. Artemis ve Hermes köpek ile betimlenen tanrıların başında gelmektedir. Artemis, hem avlanırken hem de ölümlüleri cezalandırmak isterken köpeklerini kullanmaktadır.

Koyun: Doğduğu anda yaşatılan bir hırsızlık olayı ile ağabeyinin koyunlarını çalan ve böylece hırsızların da koruyuculuğunu üstlenen Hermes, birçok betimlemesinde koyun ile birlikte görülür. Arkaik ve Klasik Dönemler'de omzunda taşıdığı koyun, Hellenistik ve Roma Dönemleri'nde bu kez ayağının hemen dibinde yer almıştır. Eserler içerisinde ayağının hemen dibinde hayvan betimlemesi bulunan Hermes örneklerinde fazla aşınmadan dolayı nicelik anlaşamamaktadır.

Yunus: Denizler tanrısı Poseidon, çalışma içerisinde incelenen örneklerde ayakta durmakta, sol eli ile yere dayadığı üçlü yabasını kavrarken aşağıya sarkıttığı sağ eliyle de

[894] Kilikia Bölgesi'nde bu tarz uygulamanın olduğu bilinmektedir: MacKay 1990, 2045 vd.

bir yunus taşımaktadır. Korunabilmiş İst-001 örneğinde olduğu gibi diğerlerinin de aynı şekilde betimlenmiş olması beklenmelidir.

Yılan: Farklı tanrı ve/veya tanrısal kişiliklerle farklı misyonlar yüklenen hayvanlardandır. Herakles, on iki işinden biri olan yılanla mücadelesi büyük heykelde olduğu gibi figürinlerde de aynı tema ile işlenmiştir. İst-020 örneğinde çocuk Herakles yılanla mücadele eder durumda betimlenmiştir.

Horoz: Hermes ve Men gibi tanrıların belirteci olarak bilinir. Ant-016 Men heykelciğinin sol ayağının altında bir horoz bulunmaktadır.

IV. GENEL DEĞERLENDİRME: Yukarıdaki bölümlerde büyük çoğunluğu Roma Dönemi eserlerinden oluşan çalışma konusu malzemeler kendi kümelerinde incelenmişlerdir. Bu başlık altında ise, tüm eserlerin birbirleri ile olan stilistik ve ikonografik benzerlikleri irdelenip değerlendirilmiş, çalışma dışı bronz figürinler yanında terrakotta ve heykelciklere kısaca değinilmiş, örnek alındıkları büyük heykel sanatındaki önemli eserlerle karşılaştırılmıştır.

Bronz figürinler, yapıldıkları malzemenin ve ortaya çıkan eserin pahalı olması, yapım tekniğinin zorluğu nedeniyle terrakottalarla kıyaslanamayacak oranda az üretilmiş olmalıdırlar. Buluntuların sayısal yoğunluğu da buna işaret etmektedir. Buna rağmen tanrı, tanrıça ve yarı tanrıları temsil eden bronz figürinlerin aynı tipoloji ve ikonografide betimlenmiş terrakotta örneklerini de bulmak olasıdır. Örneğin, Aphrodite'nin Pudicia ve Anadiomene tipleri, terrakotta olarak sevilerek betimlenmiştir[895]. Eros ve Eros-Harpokrates pek çok örnek ile terrakotta olarak Küçük Asya ve Ön Asya'da üretilmiştir[896]. Demeter (Ceres) betimlemesinin bir terrakotta örneği aynı ikonografideki bronz örneklerle her yönü ile benzerdir[897].

Büyük heykel tipolojisine öykünen küçük mermer eserler de küçük bronzlarla paralellik içerisindedir. Bilinen ve yaygın olanların başında Aphrodite ile Hekate heykelcikleri gelmektedir[898].

Klasik ve Hellenistik Dönem büyük heykel sanatının Roma Dönemi'nin heykel sanatı yanında, figürin üretimine de stilistik ve ikonografik olarak yansıtıldığı, büyük heykellerin küçük heykellere örnek olduğu bilinmektedir. Çalışma içerisinde yer alan figürinler, genellikle bu düşünce içerisinde üretilmiş örnekleri temsil etmektedirler. Bunun yanısıra bölgesel ve yerel tapınımlarda kült ve adak heykelciği olarak yer alan tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve ölümlü figürinlerinin üretiminde, büyük heykel örneklerindeki tipolojik ve

---

[895] L. Frey-Asche, "Aphrodite in Mainz" IstMitt 46, 1996, 277 vd. Lev. 51 Res. 1 vd. (Tanrıça, giysili Anadiomene tipolojisindedir); S. Besques, "Un Groupe d'Aphrodite au Dauphin" RA 1976, 121 vdd. Res. 1-3. 6 (Tanrıça, Pudicia tipi ile betimlenmiştir).

[896] W. Schmidt, De Graesk-Aegyptiske Terrakotter i Ny Carlsberg Glyptothek (1911) 68 vd. Lev. II vdd. (Mısır buluntuları); E. Bayer-Niemeier, "Griechisch-römische Terrakotten" Liebieghaus-Museum. Alter Plastik Bildwerke der Sammlung Kaufmann I (1988) 149 vdd. Lev. 17-19.

[897] M. Fjeldhagen, Catalogue Graeco-Roman Terracottas from Egypt Ny Carlsberg Glyptothek (1995) 98 vd. Res. 82 (Tanrıçanın polos, meşale ve başak demeti gibi belirteçleri korunmuştur. Mısır buluntusudur).

[898] M. U. Anabolu, "İzmir Arkeoloji Müzesi'nin deposunda bulunan yedi Hekataion (Üç vücutlu Hekate heykeli)" Anatolia XXII, 1981/1983, 329 vdd. Özellikle bkz.: A. Filges, "Marmorstatuetten aus Kleinasien" IstMitt 49, 1999, Lev. 36 Res. 1 vd.

ikonografik özelliklere sadık kalınmaya özen gösterildiği anlaşılmaktadır. Bu benzerlik duruş, giysi ve belirteç gibi konularda kendini göstermekte olup, ayrıca yerel tapınımların etkisi ile katılan yeni örgelerle zenginleşmiştir. Ancak; atölye ve usta deneyimsizliğinden kaynaklanmış olması gereken bazı stilistik farklılıkların olabildiği de gözlenmiştir. Çünkü büyük heykel sanatına konu olan eserler, yapımını isteyen kişinin ve sergileneceği yerin önemine paralel olarak nitelikli ve özenli işlenmek durumundadır. Kült veya adak heykelciği olarak yapılan küçük bronz figürinler ise kişisel istekler doğrultusunda bölgesel ve/veya yerel, hatta gezici atölyelerde kalıp tekniği ile üretilebildiklerinden, büyük örneklerinde görülen yüksek kaliteye ulaşamayabilmişlerdir.

Avrupa buluntusu örneklere bakıldığında yerel kültlere ilişkin figürinler dışındaki tanrı, tanrıça ve tanrısal betimlemeler, Küçük Asya figürinleri ile benzeşmektedirler. Zeus'un "Asa Tutan" ve "Yıldırım Savuran" figürinleri ile genel özellikler benzeşmektedir[899]. Ancak; İsviçre buluntusu olan bir örnekte Zeus'un sol eline doladığı khylamis Küçük Asya buluntularında görülmez. Avusturya buluntusu "Asa tutan" figürinler çoğunlukla ikonografik benzerlik içerisindedirler. Bazı örneklerin başları oldukça iri verilmiş, üzerlerindeki khylamis fazla vurgulanmış[900], bazı örnekler ise giysisiz betimlenmiştir[901]. "Oturan Zeus" figürininin fazla örneği yoktur. Avusturya buluntularında görülen tek örneğin oturduğu nesne korunamamıştır. Çıplak gövde üzerine giydiği himationu sol omuz üzerinde, kola bir kez dolandıktan sonra bir ucu arkaya yönlenir ve aşağı sarkar, geri kalan büyük bölüm ise sırtın sol yarısın örterek gövdenin altına yönlenir ve örter. Yukarıya kaldırdığı sağ eli ile korunamamış asasını, sol eli ile de yıldırım demetini tutmaktadır. Her yönü ile Küçük Asya buluntularına benzerken başındaki iri yapraklı tacı[902] "Asa Tutan" tipolojisindeki SH-031 örneğine benzer[903].

Hermes'in Almanya, İsviçre, Avusturya, Fransa ve Bulgaristan buluntuları aynı tipoloji ve ikonografide betimlenmiştir. Figürinlerde, yerel üretim olarak değerlendirilen bazı özellikler dışında giysi tipolojisine göre oluşan aynı çeşitlilik görülmektedir[904]. Almanya

---

[899] Bkz. R. Fleischer, Die römischen Bronzen aus Österreich (1967) Lev. 25 vdd. Nr. 1-13; S. Boucher, Bronzes Romains Figures du Musée des Beaux-Arts de Lyon (1973) 43 vdd. Nr. 67-73; Leibundgut 1976, 17 vd. Nr. 1-3; Menzel 1986, 1 vdd. Nr. 8.

[900] Fleischer, age. 27 vdd. Nr. 1-13.

[901] Fleischer, age. Nr. 6. 7. 10. 13.

[902] Fleischer, age. 31 vd. Nr. 14.

[903] Bkz. bu çalışmada Lev. 6 d-f.

[904] Bkz. Fleischer, age. Lev. 32-38 Nr. 53-69; S. Boucher. Bronzes Romains Figures du Musée des Beaux-Arts de Lyon (1973). 64-90 Nr. 102-143; Marinova 1975, 98-115 Nr. 92-128; Leibundgut 1976, 20 vd. Nr. 4-19; Menzel 1986, 9 vdd. Nr. 17-36.

buluntuları arasında "Giysisiz Hermes" örneklerinin fazlalığı dikkat çekmektedir. Küçük Asya figürinlerine en yakın örnekler Bulgaristan buluntularıdır[905].

Avrupa figürinleri arasında özellikle Almanya'da, en yoğun buluntuyu Hermes ile birlikte Ares paylaşmaktadır[906]. Ares'in henüz tek örnekte görülen çıplak ya da khylamisli betimlemeleri Avrupa buluntularında yaygındır[907].

Apollon, sayıca az bulunan tanrı figürinidir ve ikonografik çeşitliliği fazla değildir. Dolgun gövdeli, süslü uzun saçı ile görülen bir örnekte, sağ elin korunamamış bir nesne taşıyor olması, Küçük Asya'nın phiale ya da defne dalı tutan örnekleriyle benzeşmektedir. Phiale ya da kalkan taşırken betimlenen Athena figürinlerinde en önemli fark, giysi tipolojisinde görülmektedir. Küçük Asya örneklerinde peplos giyen tanrıça Avusturya ve İsviçre buluntularında uzun khiton üzerine aegis giyinmiş, daha sonra aegisi açıkta bırakacak şekilde üzerine aldığı himationa sarılmıştır[908]. Bazı Avusturya örneklerinde tanrıça sırtına pelerin almış olarak görülür[909]. Giysinin bu düzenlenişine Küçük Asya buluntularında şimdilik benzer örnek yoktur. Almanya buluntularında ise tanrıça hem Avusturya ve İsviçre figürinlerindeki tipoloji ile, hem de Küçük Asya'da olduğu gibi peploslu görülmektedir[910].

Artemis, Diana tipoloji ve ikonografisinde Avrupa buluntuları ile benzer özellikler göstermektedir. Duruşu, elini sırtındaki sadağa uzatması, katlı düzenlenmiş elbisesi ve ayağındaki uzun botu ile benzerdir[911].

Sonuç olarak; çalışma konusu figürinlerin temsil ettiği tanrılarda, Küçük Asya ve Avrupa buluntuları, yerel özellik farklılıkları dışında aynı tipoloji ve ikonografide betimlenmişlerdir. Roma Dönemi olan bu eserler, Roma İmparatorluğu'nun Avrupa'daki yayılım alanlarında ele geçmişlerdir. Bu nedenle; Küçük Asya figürinleri ile birlikte aynı pantheonun tanrılarını, aynı büyük heykellere öykünerek yaratmış olmalıydılar.

---

[905] Marinova 1975, 98-115 Nr. 92-128.
[906] Bkz. Fleischer, age. Lev. 28 vd. Nr. 40-46; S. Boucher. Bronzes Romains Figures du Musée des Beaux-Arts de Lyon (1973); 57 vd. Nr. 92 vd; Menzel 1986, 6 vdd. Nr. 10-16.
[907] Fleisher, age. Lev. 29 Nr. 46; Boucher, age. 57 vd. Nr. 92 vd; Menzel 1986, 11 vd. Nr. 9-16.
[908] Fleischer, age. Lev. 16 vdd. Nr. 20-24; Leibundgut 1976, 40 vd. Nr. 25 vd.
[909] Fleischer, age. Lev. 16 vd. Nr. 20 vd.
[910] Menzel 1986, 35 vdd. Nr. 76. 78. 80 (peploslu), 77. 79 (aegis üzerine himationlu).
[911] Avusturya buluntuları için bkz: Fleischer, age. 28 Nr. 38; Fransa buluntuları için bkz: Boucher, age. 57 vdd. Nr. 31-35.

IV.1. Stilistik Değerlendirme: Büyük çoğunluğu Roma Dönemi'nde üretilen çalışma konusu figürinlerin örnek alındığı anıtsal heykel örnekleri ile olan ilişkileri veya ilişkisizlikleri gözlemlenerek, hangi dönemlerin stilistik etkisi altında kaldığı saptanmaya çalışılmıştır. Duruş ve gövde yapısında görülen detaylar incelenerek figürinlerin tanrısal özelliklerinin stil gelişimine etkileri belirlenmiş, bunun yanında bölgesel kültlerle gelen yeniliklerin neden olduğu değişiklikler de izlenmiştir.

IV.1.1. Duruş: Tanrı, tanrıça ve yarı tanrıları temsil eden çalışma konusu figürinler, Roma Dönemi içerisinde üretilmişlerdir, ancak ilgili pantheonlardaki varlıkları Klasik ve Hellenistik Dönemler'e kadar uzanabilmektedir. Söz konusu Roma Dönemi tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve ölümlü figürinlerinde, üretildikleri dönemden çok geçmişteki orijinal heykel ve heykelciklerin yansıması görülmektedir. Bu yansıma, orijinal heykellerin Roma Dönemi figürinlerine doğrudan yansıması olarak algılanmamalı, olasılıkla çoğunluğu Klasik Dönem kopyaları olan Roma Dönemi anıtsal heykellerinin örnek alındığı düşünülmelidir.

Nitelikli işçilik gösteren eserlerin tümünde, en rahat biçim olan "S duruş" benimsenmiş, niteliksiz olanlarda da benzer duruş verilmeye çalışılmıştır. Bir bacağın sabit durumda olup gövde ağırlığını taşıması, diğer bacağın yana açılıp dizden hafif bükülmesiyle de dengenin sağlanması, temel duruş esaslarındandır. Kontrapost veya "S duruş" olarak adlandırılan bu hareket ilk olarak Klasik Dönem heykel sanatında uygulanmıştır[912]. Aynı duruş geleneği, tapınımlarla birlikte daha sonraki dönemlerde de atölye veya usta farkından kaynaklanan ve ayrıntıda gözlenen bazı değişikliklerle sürmeye devam etmiştir. Kontrapost duruş, hem fizyonomiye uygunluğu ve rahatlığı, hem de gövdede oluşan karşıt güçlerin dengesini ön plana çıkartması nedeniyle antik heykel sanatında uzun süre benimsenmiştir.

Çalışma içerisinde incelenen eserlerin duruşlarında gözlenen bazı ayrıntılar ve tespit edilen küçük farklılıklar şunlardır:

-"S duruş" içerisinde kalçanın, sabit bacak yerine hareketli bacak yönüne esnemesi: Kontrapost veya "S duruş" uygulamasındaki en belirgin özellik olan kalçanın az da olsa sabit bacak yönüne esnemesidir ve bu, anatomik bir zorunluluk gibidir[913]. Büyük

---

[912] Örn. bkz. Alscher 1956, Res. 1a-14a. 17. 19-25; Fuchs 1983, 67. 69 Res. 57 vd. 60.

[913] Alscher 1956, Res. 1a. 3a-14a. 16 vd. 19-25. 28 vd. 31 (Klasik ve Erken Hellenistik Dönem örnekler); İnan 1975, Lev. X, 1 vd. XI, 1-3 XXIX 1 LXV 1 vd. (Roma Dönemi örnekleri); Büyük heykel sanatında da bu özellik neredeyse bir kural gibi uygulanmıştır. Bkz. C. Rolley, La Sculpture Grecque 1 (1994) 384 vd. Res. 415 vd. (Klasik Dönem büyük bronz örnekler); Çalışma içerisindeki figürinlerin büyük çoğunluğunda

heykellerde olduğu gibi figürinlerin büyük bölümünde de bu durum gözlemlenmektedir. Bazı örneklerde bir bacağın sabit, diğerinin dizden bükülerek yana açılması ve ileri ya da geri çekilmesi gibi "S duruş" özellikleri görülmekte, ancak gövde sabit bacak yönüne esnemeyip tersine yönelmektedir. Afy-002, İst-010, İst-047, İst-048, Feth-007, Silf-005 örneklerinde kalça, sabit bacak yönüne değil hareketli bacak tarafına esneyerek gövdeyi yoran duruş içerisinde betimlenmişlerdir. Bu şekilde duruş, anatomiye uymamakta ve gövde bu duruş içerisinde hayli zorlanmaktadır. Figürinlerin, büyük heykelde pek rastlanmayan ve uygulanması zor olan bu duruş içerisinde betimlenmesini, tipolojik yada stilistilk bir özellik olarak değerlendirmek olası değildir. Bu, atölyenin yetersiz becerisi, ya da ana kalıp üretim aşamasında ortaya çıkan teknik bir uygulama hatası olarak düşünülebilir.

-Gövde ağırlığını taşıyan sabit bacağın değişkenliği: Çalışma konusu figürinler içerisinde, gövdenin ağırlığını bazen sol, bazen de sağ bacak taşıyabilmektedir. Farklı taşıyıcı bacak uygulamasının yapıldığı figürinlerde sağ bacağın sabit ve taşıyıcı betimlendiği örnekler sayısal olarak çoğunluktadır. Roma Dönemi eserlerine örnek olan daha erken dönemlere ait büyük eserlerde taşıyıcı ve sabit olan çoğunlukla sağ bacaktır[914], ancak bu görev sol bacak tarafından da yerine getirilebilmektedir[915]. Figürinler içerisinde daha az sayıdaki, sol bacağı sabit ve taşıyıcı olan örnekler ise; İst-004, İst-012, İst-018, İst-022, İst-069, Bodr-004, Ant-010, Silf-002, Silf-010, Kon-001 figürinleridir. Bu durumda, büyük heykel sanatındaki sabit bacak tercihinin küçük sanatlarda da geçerli olduğu görülmektedir."S duruş" içerisindeki bu örneklerden başka, sol bacağı sabit, sağ bacağı hafif yana açılarak ileri atılmış olup kalçası esnemeyen figürinler de bulunmaktadır. Anatomik yapıya aykırı bu katı duruşu gösteren örnekler İst-004, İst-039 ve İst-082 figürinleridir[916]. Gövdeyi yoran bu duruş Geç Arkaik[917] ve Erken Klasik[918] Döneme tarihlenen eserlerde de uygulanmıştır. Roma Dönemi heykellerinde de bu durum değişmemektedir[919]. Çalışma konusu figürinler için, kendisinden daha erken örneklerin

---

kalçanın esnemesi sabit bacak yönündedir: Örnek için bkz. Kon-003, İst-017, İst-042, SH-005, Feth-001, Marm-003.

[914] Sabit bacağın belirlenmesinde hangi nedenin etken olduğu bilinmemektedir. Örnek olarak bkz. Alscher 1956, Res. 1a-3a. 5. 7. 9; Alscher 1957, Res. 20. 50. 55; Fuchs 1983, 68 vdd. Res. 59 vd. 78 b,c.

[915] Bieber 1967, Res. 36 vd. 74 vd. 93. 218. 226. 286 (Hellenistik Dönem örnekleri).

[916] Bu duruş içerisinde betimlenen örnekler az sayıdadır. Anıtsal heykel sanatında da fazla tercih edilmemesi duruşun anatomiye uygun olmamasından ve gövdeyi yormasından kaynaklanmış olmalıdır.

[917] Geç Arkaik Dönem büyük heykel örnek için bkz.: Boardman 1985, 23 Res. 1 vd. Klasik Dönem örnekleri için bkz. Boardman 1985, 32 Res. 14.

[918] Fuchs 1969, 48. 58 Res. 34. 44.

[919] İnan 1975, Lev. X, 3 Lev. LVI, 52 Lev. LXV, 67 Lev. LXVII, 70 (sağ bacak taşıyıcı) Lev. XXIX, 19 Lev. LI, 46 (sol bacak taşıyıcı).

kopyalarının model alınması söz konusu olduğundan aynı çeşitliliği göstermesi de doğaldır ve bu noktada sanatçıların tercihlerini belirlemesi önem kazanmaktadır.

-Hareketli bacağın durumu: "S duruş" içerisindeki figürinlerin çoğunluğunda, dizden bükülüp yana açılan bacak geri çekilip, yere parmak uçları ile basmaktadır. Bu durum kontrapost duruş içerisinde anatomiye en uygun olanıdır ve heykel sanatında eserler, genellikle bu şekilde betimlenmiştir. Bazı örneklerde ise figürinin herhangi bir eylem içerisinde olmamasına, durağan betimlenmesine karşın hareketli bacak ileri çıkarılmış ve ayak yere parmak uçları ile veya tam basmıştır. Büyük heykelde az görülen bu özellik[920], İst-017, İst-019 ve İst-038, Uşak-001 ve Edr-004 örneklerinde izlenmektedir. Küçük heykelde de az sayıda örnekte görülen bu bacak hareketinin fazla benimsenmediği anlaşılmaktadır.

- Her iki bacağın taşıyıcı olarak verilmesi: Yukarıda incelenen örneklerin dışında, SH-048, SH-057, SH_065, Bodr-006, Ant-006, Edr-002, Silf-003 ve Silf-004 figürinleri, gövde ağırlığını sabit durumdaki iki bacağı üzerine vererek dik durmaktadırlar. Katı ve hareketsiz bu duruşun herhangi stilistik ve ikonografik nedeni olmamalıdır. Çünkü söz konusu tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve ölümlülerin aynı dönemlere tarihlenebilen "S duruş" içerisinde görülen betimlemeleri de mevcuttur. Özellikle Ant-006 Hermes'i, gövdedeki esnemenin bacaklara aktarılamamış ilginç bir örneği olarak görülmektedir. Figürinlerin dik ve katı duruşunun nedeni, atölye ve ustalardan, yapım kalitesinin niteliksizliğinden kaynaklanmış olmalıdır.

-Baş Yapısı ve Bakış yönü: Resim, heykel ve kabartma sanatında baş, genelde yapılan eylem yönüne doğru çevrilmiştir[921]. Çalışma konusu eserlerin baş ve kollarının korunamamış olan bazı örneklerinde, yapılan eylem ve/veya kurgulanan mizansen bütünüyle anlaşılamamaktadır[922]. İncelemeler sonunda figürinlerde, başın çevriliş yönü ile sabit bacak arasında bir ilişki olduğu görülmüştür. Cepheden betimlenmeyen örneklerin

---

[920] Bkz. P. Zanker, Klassizistische Statuen (1974) Lev. 1, 1-5 Lev. 2, 4-6; İnan 1975, 59 vd. Lev. XXIX vd. Nr. 19; D. E. E. Kleiner, Roman Sculpture (1992) 73 vdd. Res. 50. 143. 151; C. Rolley, La Sculpture Grecque 1 (1994) 347 vd. Res. 361 vd. (Klasik ve Erken Hellenistik Dönem örnekleri).

[921] Alscher 1956, 3a-14a. 17. 19-21a. 23. 27-37b. 40; Alscher 1957, Res. 1. 11a. 13c. 29. 30a. 47a. 50. 55a (Klasik ve Hellenistik Dönem büyük heykel örnekleri); Kleiner, age. 52 vd. Res. 32 vd. 64. 74-80 (Roma Dönemi kabartmalar).

[922] Afy-003, İst-002, İst-009, İst-016, İst-021, İst-038, İst-045, İst-049, İst-055, İst-065, İst-073, İst-075, SH-011, SH-012, SH-043, SH-058, SH-068, Feth-015, Ant-027, Edr-008 ve Silf-013 gibi başı veya kolu kopuk örneklerin nasıl bir eylem içerisinde olduğu veya ikonografisi tam anlaşılamamaktadır.

çoğunluğunda baş, sabit bacak yönüne çevrilmiştir[923]. Bu tespite göre daha az sayıda olan ve başını hareketli bacak yönüne çeviren örnekler ise şunlardır: Kon-001, Kon-005, Kon-008, Afy-001, Afy-003, Esk-002, İst-012, İst-016, İst-020, İst-024, İst-028, İst-041, İst-044, İst-053, İst-068, İst-069, İst-070, SH-015, SH-054, Bodr-004, Ant-003, Ant-016, Ant-031, Edr-001 ve Silf-005 figürinleri başlarını hareketli bacak yönüne, geri kalan figürinler ise ya sabit bacak yönüne çevirmişlerdir ya da karşıya bakmaktadırlar.

-Saç yapısı: Hellenistik Dönem içerisinde değerlendirilen Kon-001, İst-028, İst-029 gibi örneklerde saçın yapısı dönemsel özellik olarak kısa ve küçük kıvırcaklar şeklinde işlenmiştir. Bu özgün saç yapısı, Klasik Dönem büyük heykel örneklere öykünen İst-010, İst-011, İst-012, İst-016, İst-024, İst-052, İst-075 gibi figürinlerde görülmez. Roma Dönemi eserleri olmasına rağmen Klasik Dönem'in fazla plastik olmayan Polyklet stili dalgalı saç yapısı benimsenmiş ve uygulanmıştır[924]. İmparatorluk Dönemi başlarına tarihlenen İst-020 Çocuk Herakles figürini döneminin özelliklerini sergileyen saç yapısı ile önemli bir eser olarak dikkat çekmektedir. Kısa kesilmiş ve öne taranan düz saç Claudius sülalesinin geleneksel özelliğini vurgulamaktadır. Klasisistik eserler içerisinde değerlendirilen ve İ.S. 1. ya da 2. yüzyıla tarihlenen SH-031 ve İst-085 Zeus figürinlerinde ise saç telleri plastikleşir ve ense üzerinde toplandıktan sonra başa takılan tacın bağcıkları ile sarılarak omza uzatılır. İst-011 Zeus örneğinde ise farklı bir saç yapısı görülmektedir. Yüzün çevresinde ve ense üzerinde kıvırcık lüleler üstüste dizilmiş, geri kalan saçlar tepe merkezli olmak üzere her yöne taranmıştır. 2. ve 3. yüzyıla tarihlenen figürinlerde saç işlenişi farklı bir teknikle yapılmaya başlanır. Döküm sonrası yapılan bu çalışmayla tel tel ve kaligrafik bir görünüm ortaya çıkmıştır. Bu teknik SH-044, SH-049, Edr-001, İst-037, İst-038 örneklerinde net olarak izlenmektedir. Daha erken örneklerde görülmeyen bu saç işlenişi bronz tekniğinde dönemsel özellik olarak saptanmıştır. Aynı zaman içerisinde üretilen eserlerde, dönemin genel özelliği olan matkabın yoğun kullanılışı da söz konusudur. Bu teknikle yapılan SH-060 ve Edr-009 örneklerinde saçın kıvırcıklığı oldukça yoğunlaşmıştır.

---

[923] Bu durum Klasik, Hellenistik ve Roma Dönemi büyük heykel örneklerinde de gözlemlenmekte, "bakış ve eylem ilişkisi" kuralına daha bağlı kalındığı, başın her iki bacak yönüne de çevrilebildiği görülmektedir: bkz. Alscher 1956, Res. 1a. 3a. 5-7. 9. 11-14a. 17; Alscher 1957, Res. 8a. 55a. 58 (Klasik ve Hellenistik Dönemler'den, başını sabit bacak yönüne çeviren örnekler); Kleiner, age. Res. 42. 49 vd. 207 vd. (Roma Dönemi, başını sabit bacak yönüne çevirmiş örnekler).

[924] E. Berger, "Der sogenannte Diskophoros: Eine Theseusstatue (?) des Polyklet" Quaderni ticinesi di numismatica e antichita classiche XI, 1982, 94 vd. Res. 35-39; Boardmann 1985, 265 vd. Res. 184-187.

IV.1.2. Gövde yapısı: Figürinlerin genel fizyonomik özellikleri, farklı dönemler içerisinde bile korunmaya çalışılmıştır. İstisnalar dışında, korunan veya korunmaya çalışılan bu özellikler, dönem sanatının etkisiyle (yerel üretimin yalın örnekleri dışında) ancak küçük farklılıklar göstermektedirler. Küçük Asya genelinden bir araya getirilmiş, çalışma konusu figürinler içerisinde bu konuda bazı tespitler yapılmıştır Klasik Dönem içerisinde önem kazanan ve sanata damgasını vuran "anatomik oranlama" büyük heykel sanatının önemli kuralı olarak uzun süre yaşamıştır. Anıtsal heykeller model alınarak yapılan söz konusu figürinlerde bu kural, yapım tekniğinin yanısıra ikonografik anlatımın izin verdiği ölçüde uygulanabilmiş olmalıdır. Örneğin; ikonografide özellikle "baba tanrı" görünümlü olan Zeus, Poseidon, Hades ve Serapis'in baş yapısı oldukça önemlidir. Vurgulanması gereken heybetli yüz, kabarık saç ve sakalı betimleyebilme kaygısı nedeniyle baş gövdeye oranla daha iri olabilmiştir[925].

Büyük heykellerin bazılarında görülen anatomik oranlama ve ideal ölçü kaygısı, nitelikli üretim olarak dikkat çeken bazı figürinlere de yansıtılmaya çalışılmıştır. Hellenistik Dönem özelliği olan, gövdeye göre küçük baş oranlamasının görüldüğü örnekler yanında, Klasik Dönem'in "ideal oranı" içerisinde yapılmaya çalışılmış figürinler de mevcuttur. Kon-001 örneğinde Hermes, uzun gövdesi ve bacakları, küçük verilmiş başı ve yüz uzuvları, kısa ve dalgalı saçı ile Hellenistik Dönem özelliklerini bütünüyle yansıtan Lysippos eserlerini çağrıştırmaktadır[926]. İst-019 Herakles ve İst-028 Hermes örneklerinin gövde ve baş oranlaması yine Hellenistik Dönem özellikleri olarak görülmektedir. İst-029 Satyr figürini gövde yapısı ve oranı ile aynı döneme ait bir eser olmalıdır. İst-010, İst-011, İst-012, İst-016, İst-024, İst-017, İst-038, İst-052, İst-075, İst-085, SH-046, SH-058, SH-068, Bodr-001, Uşak-001, Ant-016, Edr-001, Edr-005, Silf-002 ve Silf-005 gibi figürinler ise baş ve gövde oranları ile Klasik Dönem "ideal ölçü" sistemi içerisinde yapılmış veya yapılmaya çalışılmış Roma Dönemi örnekleridir.

Yukarıda kümelenen tanrı, tanrıça ve yarı tanrı figürinlerinin gövde yapılarında gözlemlenen özellikler ise aşağıda irdelenmiştir.

---

[925] Afy-003, İst-011, SH-043, SH-045, SH-049, SH-058 ve Edr-001 örneklerinde baş, yukarıda anlatılan nedenlerle iri bir görünüm almıştır. Thrakia Bölgesi üretimi olan İst-041, İst-070 ve SH-044 örneklerinde ise baş yapısı oransız gövde ile paralellik göstermektedir.

[926] Bieber 1967, Res. 74-76. 93-100. 106-109.

Nitelikli işçilikle üretilen ve iyi korunmuş bazı figürinler Klasik ve Hellenistik öncüllerindeki gövde ve kas yapıları ile görülürken, bazıları da kendi döneminin özelliklerini sergilemektedir. İst-011, İst-017, İst-024, İst-037, İst-038 ve İst-085 figürinleri Klasik Dönem heykel geleneğini sürdüren duruş ve bu duruşa bağlı kas hareketlerini sergileyen yapı içerisindedirler[927]. Gövdedeki kas dağılımı, idealizme yakın eserlerde bile vurgulanan kasların abartılmadan gerçekçi işlenişi, hareketli bacağın yönlendirdiği kalça deviniminin başarılı işlenişi küçük bronz örneklere de aynen yansıtılmıştır. Yine nitelikli işçilik gösteren SH-058, Edr-001, İst-044, Kon-003, İst-005, İst-010, SH-046, SH-052, Uşak-001, Silf-006 figürinlerinde katı gövde yapısı, uzuvlardeki geçişin sertliği ile yukarıda değerlendirilen örneklerdeki başarıyı gösterememiş, Roma Dönemi özellikleri ile işlenmişlerdir.

Sonuç olarak; izlenen bu farklı özelliklerin biraradalığı, figürinlerin tipolojik gelişme göstermediklerini, büyük heykel sanatındaki geleneğin sürdürülmesi yanında dönemsel özelliklerin uygulanabildiğini göstermektedir.

Oturan-Zeus figürinleri "baba tanrı" görünümünün vurgulandığı, ihtişamlı ve güçlü bir kimliğin dışa yansıtılması zorunluluğunu taşır görünmektedir. Yarı çıplak gövdenin heybetli verilmesi, kasların abartılmadan dolgun işlenmesi, Zeus'un büyük heykel örneklerinde görülen ve figürinlere yansıyan ortak bir özelliğidir[928].

Zeus-Ayakta olarak adlandırılan figürinler, baş tanrı özelliğine karşın, diğer tanrılardan farklı ölçülerde betimlenmemişlerdir. Genellikle dolgun yapıda görülen tanrının, normal ölçülerde betimlenmesinin baş nedeni dönemsel olmalıdır. Her ne kadar Klasik Dönem orijinli olsa da Roma Dönemi eserleri olması nedeniyle bu gövde tipolojisi içerisinde betimlenmişlerdir. Ancak, "Yıldırım Fırlatan" adı altında kümelenen Thrakia örneklerinde ise Zeus'un fizyonomisi değişir ve iyice zayıflar. Görülen bu değişiklik genel ve dönemsel olarak değerlendirilmemeli, bölgesel ve yerel üretimin sonucu olarak alınmalıdır. Bu durum Küçük Asya'nın kuzeybatı bölgesinde görülen ortak bir özellik olarak tespit edilmiştir. Aynı ikonografide betimlenmiş farklı yörelerin örneklerinde tanrı, normal gövde yapısına sahiptir.

---

[927] Bu öykünmeyi başarıyla uygulayan sanatçı ve atölyelerin eserlerine öncü eserler için bkz. Berger, age. 59 vdd. Res. 1 vdd.; Boardmann 1985, Res. 223 vdd.

[928] LIMC VIII (1997) 352 vdd. Nr. 302. 302a. 308. 311. 312b. 315- 361.

Serapis'in, orijinal yontusunda görülen tipolojik ve ikonografik özellikleri sürdürme geleneği hemen tüm örneklerde devam ettirilmeye çalışılmıştır. Serapis, baba tanrı kimliğine uygun şekilde kudretli, geniş yapılı gövdesi, insana güven veren dolgun yüz yapısı ve gür sakalı ile tanınır[929]. Çalışma içerisinde yer alan örnekte sakal ve saçın yapısı döneminin özelliklerine iz vermekte ve figürinin tarihlenmesine olanak tanımaktadır. Üzerinde, Zeus, Hades ve Poseidon gibi güçlü tanrıların fizyonomisi hakimdir.

Dionysos, dolgun fakat yumuşak hatlı gövdesi ile diğer baba tanrı görünümlü Zeus, Poseidon, Hades ve Serapis'ten ayrılır. Bu durum kendisine yakıştırılan zevk düşkünü ve efemine özelliğinden kaynaklanmış olmalıdır. Hiçbir kavganın, kahramanlık içeren olay ve savaşların içerisinde bulunmaması, insanların kendisini bu beklentilerin dışında tutması Dionysos'u böyle bir fizyonomi içerisinde tutmuş, büyük heykelde olduğu gibi[930] küçük heykel örneklerinin hem genç, hem de yaşlı betimlemelerinde kaslı gövde ile görülmemektedir.

Kronos ailesinden gelen **Poseidon**, kainatı paylaşmış olduğu diğer kardeşleri gibi genellikle "güçlü ve baba tanrı" görünümünde betimlenmiştir. İncelenen eserler ayakta durmaktadır ve tamamı atletik yapıda görülürler. Zeus gibi tamamen ve/veya yarı çıplak betimlenmesi, aynı aileden olmasının ve "denizler tanrısı" sayılmasının önemindendir.

Doğada, açık alanlarda yaşaması, hızlı ve çabuk bir ulak olması, **Hermes** figürinlerinin şişman ve hantal betimlenmemesinin temel nedeni olarak değerlendirilmelidir. Genellikle dolgun, tıknaz fakat hep atletik yapılıdır. Bazı büyük heykelde görülen ideal ölçüler[931], küçük bronz figürinlerin bazılarında uygulanmıştır[932]. İri, şişman olması asal görevlerini yerine getirmede engelleyici olacağından bu özelliğine hemen her örnekte dikkat edilmiş ve büyük örneklere sadık kalınmıştır.

Apollon figürinlerinde, kendisine yakıştırılan efemine özelliklerin vurgulandığı gözlemlenmektedir. Hemen her örnekte göğüslerin ve özellikle kalçaların dolgunluğu,

---

[929] Hornbostel 1973, Lev. XL Res. 60; Fuchs 1969, 274 Res. 302.

[930] Dionysos'un genç ve yaşlı betimlemeleri için bkz.: LIMC III (1986) 435 vdd. Nr. 120f-127b; 450 vd. Nr. 274-280. Roma Dönemi Bacchus betimlemelerinde de aynı durum söz konusudur: age. 542 vdd. Nr. 1a-22.

[931] Alscher 1957, Res. 55a; Fuchs 1969, 361 Res. 400 (Praxiteles eseri); Boardman 1985, Res. 227 (450-40 yıllarına tarihlenen eserin Roma Dönemi kopyası).

[932] Büyük heykellerde görülen ve ideal oranları yansıtan küçük bronz örnekler, Avrupa buluntularında ve çalışma konusu eserler içerisinde bulunmaktadır. Kon-001, İst-005, İst-010, SH-046, Uşak-001 örnekleri ideal ve ideale yakın oranlarda betimlenmiştir. Tüm Hermes figürinleri aynı nitelikte değildir.

yerel üretimlerin yalın ve basit örneklerinde bile vurgulanmış veya bu şekilde işlenmesine çaba gösterilmiştir[933]. İst-002, İst-021, İst-075, SH-068, SH-070 örneklerinde gövdenin yumuşak yapısı, kalçaların dolgunluğu dikkat çekicidir. Aynı durum büyük heykelde de söz konusudur[934].

Demeter, olgun kadın görünümünde ve dolgun bir gövde yapısı ile betimlenmiştir. Yüzünde de her zaman olgun ve Persephone'nin trajik kaderiyle ilintili üzgün bir ifade yer almaktadır. Büyük heykelde görülen yapısıyla orantılı olarak küçük sanatlarda da aynı fizyonomi içerisinde görülür[935].

Güzellik ve aşk gibi iki zor misyonu yüklenen **Aphrodite**, çalışma konusu figürinlerde, göreceli bu kavramlar içerisinde bir hayli zorlanmış gibidir. "Güzel olmak" kişi için ne kadar zor ise, sanatçının da güzeli ve güzelliği yansıtması o denli zordur. Farklı yörelerden derlenen Aphrodite figürinlerinin, farklı güzellik anlayışlarına sahip topluluklara hitap etmiş olması nedeniyle yapısal farklılıklar göstermiş olması doğaldır. Bazılarında narin yapılı, küçük göğüslü, dolgun fakat abartısız kalça ile betimlenmiştir. Tanrıça, iri gövdeli, buna bağlı olarak geniş basen ve dolgun kalçalı örneklerle de görülür[936]. Aphrodite heykelciklerinin bazı örneklerde ise zayıf gövde yapısı göstermesi[937], üretim yeri ile bağlantılı olmalıdır. Atölye farkı, yerel ve gezici atölyelerde üretilen eserlerin niteliğinin düşük olması önemli etkenlerdir.

Akıl ve savaş tanrıçası yükümlülüğünü taşıyan, güzelliği ikinci planda tutulan **Athena** ise, giysili betimlenmesi nedeniyle de bu gibi zorlanmaları pek yaşamamış görünür. Uzun ve tüm gövdeyi örten giysiler içerisinde dolgun ve tıknaz görünümle, farklı ikonografi ile betimlenen örneklerde neredeyse standart bir gövde yapısı içerisindedir[938].

Tyche örnekleri, kalın ve yoğun giysi altında kalmasına rağmen neredeyse standart bir gövde yapısına sahip görünür. Büyük heykel sanatında olduğu gibi dolgun ve orta boylu

---

[933] İst-076 ve Edr-003 örneklerinde olduğu gibi.
[934] LIMC II (1984) 190 vdd. Nr. 39f-39z; R. R. R. Smith, Hellenistic Sculpture (1995) 69 vd. Res. 74-76.
[935] LIMC IV (1988) 844 vd. Nr. 79.
[936] İst-012 ve İst-018 örnekleri bu fizyonomideki figürinlerdir.
[937] Güzellik ve aşk tanrıçası ile bağdaşmayan ve dolgun kadının itibar gördüğü bir dönemde oldukça zayıf olan Kon-010, İst-047, İst-048, İst-060, İst-062, İst-068, İst-078, SH-037, SH-039 figürinleri dönemsel veya yerel özelliklerden dolayı bu fizyonomi içerisinde betimlenmiş olmamalıdır.
[938] Elinde phiale ile betimlenen Athena figürinleri ile Parthenos tipinde görülen İst-045 örneği aynı fizyonomi içerisindedir.

yapısı farklı yörelerde bile değişmeyen özelliğidir. Anaç görünümü, bereket umanların beklentisini karşılayacak tiptedir.

Güçlü, kuvvetli ve yenilmez olmak durumundaki **Herakles**, beklentileri karşılamak için iri yapılı ve kaslı betimlenmelidir. Herakles'in, eserlerin çoğunda bu özellikler içerisinde görülmesi, genel kurala uyulduğunu göstermektedir. Yerel üretim olarak değerlendirilen Silf-011 örneğinde bile Herakles, dolgun yapılı, güçlü, dengeli ve kuvvetli biçimde betimlenmiştir. Herakles-Kakasbos olarak adlandırılan Ant-027 örneğinde ise figürinin zayıf yapısı, inanıştan çok, eserin yerel ve yetersiz atölyelerde üretilmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

Eros örnekleri, genellikle dolgun gövde yapılı, gövdeye oranla iri başlı ve kısa bacaklı verilmişlerdir. Çocuksu fizyonominin gereği uygulanmış ve genele yakın oranda da bu kurala uyulmuştur. Oturan, ayakta ve uçar durumda olmaları bu kuralı pek bozamamıştır.

Ares, savaşçı kimliğine paralel dinamik, atletik ve genellikle genç betimlenmiştir. Yaşlı görünümdeki örneklerde bile atletik gövde yapısı, enerjik duruşu ön plana çıkarılmış, adeta, asal görevine her zaman hazır gibi gösterilmek istenmiştir.

Nike, uçabilme yeteneğinden dolayı fazla hantal bir gövde yapısına sahip olmamalıdır. Bu nedenle yerel üretim olması gereken örnekler dışında, narin gövde yapısı içerisinde betimlenmiştir. Özellikle Edr-005 örneği tanrıçayı tam ifade eden bir örnek olarak dikkat çekmektedir.

V.1.3. Giysi: Çalışma içerisinde yer alan figürinler ikonografi ve tipolojide olduğu gibi giysilerde de büyük heykel öncülerine bağlı kalmış ve değişiklik göstermemiştir. Yerel üretimin en niteliksiz örneklerinde bile tanrı ya da tanrıçaların giysi tipolojisi ve ikonografisinin korunmasına özen gösterilmiştir[939]. İncelenen eserlerin tamamına yakını Hellen giysileri olarak kabul edilen türlerdir.

IV.1.3.1. Giysisiz Figürinler: İnançla birlikte sanatsal ve politik kaygıların da şekillendirdiği tanrı betimlemelerinin "ideal" görünümde olmalarına özen gösterilmiştir. Bu ölçülere uymayan örneklerin yapımında ise ekonomik nedenler, atölye ya da ustaların

[939] Yerel üretim olarak değerlendirilen Ant-006, Ant-011, Feth-010 örneklerinde bile tanrıların giysi tipolojisine dikkat edilmiştir.

yetersizliği etken olmuştur. Heroize edilen ölümlüler dışında yarı çıplak veya çıplak olarak betimlenme, herhangi bir tanrı veya tanrıça için zorunluluk ya da kural olarak görülmemektedir. Bazı örneklerde, tanrısal gücün gövdeye yansıtılması, bazılarında güzelliğin gözler önüne serilmesi amaçlanmış ve figürler çıplak betimlenmiştir. Örneğin Zeus'un "yıldırım fırlatan" örnekleri tamamen çıplak, "asa tutan" tipindeki eserler khylamisli, "oturan" örnekleri ise himationludur.

Aphrodite betimlemelerinin büyük çoğunluğu çıplak olarak betimlenirken az sayıda da olsa bazı örnekler giysilidir[940].

Aynı şekilde Poseidon figürinlerinin büyük çoğunluğu giysisizdir ancak, üzerinde khylamis bulunduran örnekler de ele geçmiştir[941].

Genellikle khylamis ile özdeşleşen Hermes, bazı bölgelerde az sayıda da olsa giysisiz betimlenebilmiştir[942]. Büyük heykel sanatında da çıplak Hermes örnekleri bulunmaktadır[943].

IV.1.3.2. Giysili Figürinler: Figürinlerin üzerindeki khiton, himation, peplos ve enine şal ile khylamis tespit edilen başlıca giysi türleridir ve bronz heykelciklerin giysi düzenlemesi büyük heykel sanatına paraleldir. Bu giysiler içerisinde khiton ile himation kadın ve erkek, peplos sadece kadın, khylamis ise erkek figürinler için tercih edilen giysiler olmuştur.

Bazı tanrı ve tanrıçaların giysileri, bölge veya yöre değişse bile büyük heykel öncülerine sadık kalarak şablon özelliklerini korumuşlardır. Örneğin "Serapis Oturan" figürinleri, Bryaxis tarafından Hellenistik Dönem orijinal yontusuna bağlı kalarak bölge ayrımı gözetmeksizin khiton ve himation ile betimlenmiştir[944].

Hangi giysinin tanrılar için ne denli belirleyici olduğu incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

---

[940] Çalışma içerisinde yer alan "Giysi Taşıyan Aphrodite" figürinleri İst-090, SH-039 ve SH-012 örnekleridir.
[941] İst-037, Marm-001 ve Bodr-001 örnekleri çıplak iken İst-001 giysili betimlenmiştir.
[942] SH-010 örneği çıplak betimlenen az sayıdaki örneklerdendir.
[943] Giysisiz Hermes'in büyük heykel örnekleri için bkz.: LIMC V (1990) 365 vdd. Nr. 920. 923. 936. 944b.
[944] Bryaxis tarafından yapıldığı tartışılan heykelin mermer kopyası için bkz.: Hornbostel 1973, Lev. 40 Res. 60; Fuchs 1969, 274 Res. 302.

Khiton: "Men-Atlı" figürinlerinde, diğer Men betimlemelerine göre giysi farklıdır. Ant-023 örneği kısa kollu bir khiton ve altına pantolon giyen tanrının üzerinde himation yoktur. At üzerinde ve hareketli betimlenen tanrının üzerine himation alması, hareket yeteneğini kısıtlaması nedeniyle uygun değildir. Ant-025 örneğinde ise giysi bu kez pelerin formunda verilmiş, alt bölümlerin kabarıklığından giysinin uçuştuğu vurgulanmış ve atın hızı anlatılmak istenmiştir.

Himation: Genellikle khitonun üzerine giyilen himation[945] "Oturan Zeus" figürinlerinde büyük heykel örneklerine bağlı kalınarak khiton olmadan giyilmiştir. "Baba tanrı" görünümüyle birbirine benzeyen Zeus ve Serapis bu giysi düzenlenişi ile birbirinden ayrılabilmektedir. Serapis figürinleri orijinal heykelde olduğu gibi khiton üzerine himation giyerken, Zeus çıplak gövde üzerine khitonsuz himation alır[946].

"Oturan-Zeus" figürinlerinin çalışma içerisinde yer alan dört örneğinde de tanrı, üzerinde himation bulundurmaktadır. Himationun düzenlenişi SH-043 ve SH-049 örneklerinde aynıdır. Kısa ucu sol omuz üzerinden öne sarkıtılan khylamis, sırtın yarısını örterek sağ bacak üzerinden kucağa gelir. Burada dökümlü bir kütle oluşturmaktadır. SH-045 ile Silf-012 örneklerinde ise khylamisin ucu omuz üzerinde görülmez, her iki uç kucak üzerinde birleşmiştir.

Khiton ve Himation: İç giysi olarak kullanılan khiton ile üste alınan himation, genellikle birlikte giyilmişlerdir. Kadınlarla birlikte erkeklerin de kullanabildiği ve herhangi bir tanrıya mal edilemeyen bu giysi türü anonimdir[947]. Tanrı ya da tanrıçaların belirleyici özelliği değildir.

"Serapis-Oturan" olarak adlandırılan ve şimdilik tek örneği bulunan Silf-001 figürini iç giysi olarak "V" yakalı, kısa kollu ve ince dokulu bir khiton giymiş, üzerine de kalın kumaştan himation almıştır. Figürin, tamamen orijinal Serapis yontusuna bağlı kalınarak betimlenmiştir[948].

---

[945] H. Kühnel, Bildwörterbuch der Kleidung und Rüstung (1992) 215 vdd.
[946] LIMC VIII (1997) Lev. 230 vd. Nr. 259. 302a. 308. 312.
[947] Kühnel, age. 46 vdd.
[948] Lippold, Plastik 258 vd. Lev. 93 Res. 3; E. Thiemann, Hellenistische Vatergottheiten (1959) 10. 27. 93; Hornbostel 1973, 3 vd. 117. Lev. XL Res. 60'da betimlenen İskenderiye Serapisi orijinal yontunun kopyası olarak kabul edilmektedir; H. Riad, Egyptian Influence on Daily Life in Ancient Alexandria. Alexandria and Alexandrianism, Paul Getty Museum (1996) 29-39 Res. 2.

"Serapis-Büst" örnekleri, heykelciğin tamamı olmamasına rağmen, giysi düzenlenişi ile orijinal heykele bağlı kalındığı görülmektedir. İç giysi olarak ince dokulu khiton, üzerine de kalın kumaştan bir himation kuşanıldığı anlaşılmaktadır. SH-060 ve Edr-009 örneklerinde bu giysi düzenlenişi izlenebilmektedir.

Peplos ve aegisi ile kolayca tanınan *"Athena"* İst-056 örneği farklı giysi düzenlemesi ile diğerlerinden ayrılmaktadır. Kısa kollu olan ve yere dek uzanan khiton bu figürinin de iç giysisi olarak görülür. Ancak; tanrıçanın üzerinde peplos yerine bu kez kalın kumaştan ve dökümlü bir himaton bulunmaktadır. Zülpich örneğinde olduğu gibi, sol omuz üzerinden sol kalçaya yönlenen giysi, sırtın sol yarısını örterek tekrar aynı omza ulaşır[949]. Himationun omuzdan kalçaya uzanan ön bölümünde, giysi kenarı genişletilerek bir bant oluşturulmuş, göğüs ve göbeğin sağ yarısı açıkta bırakılmıştır. Bu farklı giysi içerisinde görülen Athena'ya, giysi uygun olmadığı için aegis eklenmemiştir. Bir başka deyişle; tanrıçanın savaşçı yönü vurgulamak istenmemiş olmalıdır. Miğfer, Athena'nın asal belirteçlerindendir ve tanımlanabilmesi için gerekmektedir.

"Dionysos" figürinleri içerisinde İst-006, İst-055 ve İst-069 örnekleri benzer giysi düzenlenişi içerisinde görülürler. Çıplak gövde üzerine kalın kumaştan himation sarınan figürinlerde giysi sol omuz üzerinden sağ kalçaya gelir, buradan arkaya dolanır ve sırtın sol yarısını örterek tekrar aynı omza ulaşır. Himationun bu düzenlenişinde kenarlar bant şeklinde genişletilmiş, göbek üzerinde ise sarılıp tomar oluşturulmuştur. Böylece; hem uygulama gerçeği gösterilmiş hem de giysiye görsel hareketlilik kazandırılmıştır. İst-073 örneğinde ise tanrı bu kez farklı bir giysi ile betimlenmiştir. İç giysi olarak kalın kumaştan "V" yakalı bir khiton giyen Dionysos üzerine daha kalın kumaştan bir himation almıştır. Sol omuz üzerinden gelip, sağ göğsü örterek kol altından arkaya dolanan himation sağ omzu açıkta bırakarak aynı omza ulaşmakta, tüm gövdeyi manto gibi sarmaktadır. Buluntu yeri bilinmeyen figürinin bu şekilde giyinmiş olmasına yorum getirilememiştir.

"Men-Ayakta" olarak adlandırılan ve tek örneği bulunan eser Antalya Müzesi'nde korunmaktadır ve kendine özgü giysisi içerisinde betimlenmiştir. İç giysi olan uzun kollu khiton, göğüs altında bir kemer ile düğümlemiştir. Üzerine aldığı himation kalın kumaştandır ve düzenlenişi diğer tanrı ve tanrıçalar üzerinde görülen himationdan farklıdır. Sol omuz üzerinde sabitlenen himationun bir ucu sol kolu örtüp aşağıya sarkmakta, diğer

[949] Menzel 1986, Lev. 44 Res. 79.

ucu ise arkadan sağ kalçaya yönelip öne dolanmaktadır. Göbek altından geçip sağ diz üzerinden aşağıya sarkmakta olan himationun kenarı sarılarak geldiği için burgu kıvrımlarla kaplı bir tomar şeklini almıştır. Sağ ayak üzerinde çözülen bu tomar kırlangıç kuyruğu kıvrım yaparak aşağıya sarkar. Doğu kökenli olan tanrının giysileri, diğer tanrılardan farklıdır. Khiton ve himation altına pantolon da giymiştir.

"Tyche ve İsis-Tyche" figürinlerinde kullanılan giysi çeşitlilik göstermektedir. Peplos, khiton ve himation ile enine şal, tanrıçanın giysileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Tek tip giysi kullanması söz konusu değildir. Tyche figürinlerinden İst-014, İst-032, İst-086 ve İst-091 khiton ve himation giyimlidir. İsis-Tyche örneklerinden ise İst-046, SH-053 ve Feth-002 figürinleri khiton ve himation giysilidir.

Khylamis: Serbest bir kumaş parçasıdır ve düzenlenişe göre şekil almaktadır[950]. Tanrılar içerisinde özellikle Hermes bu giysi ile özdeşleşmiştir. Tanrının büyük ve küçük heykel sanatındaki betimlemelerinin çoğunluğunda bu giysi görülür. Çalışma içerisinde yer alan Hermes figürinlerinin tamamına yakını khylamis ile betimlenmiştir[951]. Ancak tipolojik farklılıklar da göze çarpmaktadır. *"Giysi Kolda"*, *"Giysi omuzda"* ve *"Giysi Her İki Omuzda"* alt kümelerine adını veren düzenlemeler, khylamisin farklı kullanılışından kaynaklanmaktadır. Her iki omzu örten khylamis betimlemeli *"Hermes-Thot"* örnekleri, giysi düzenlenişi yönünden bölge ayrımı gözetmeksizin benzerlik içerisindedir. Giysinin formu ve düzenlenişi hemen her örnekte benzerdir. Sağ omuz üzerinde sabitlenen khylamisin bir ucu sırta yönlenip, sol omzun üzerine, diğer ucu ise sağ göğsün üzerinden geçip, sol göğsü tamamen örterek sol omza ulaşır. Burada buluşan khylamisin iki ucu birleşerek aşağıya yönlenir, sol kola dolanır ve aşağıya sarkar. *"Hermes-Giysi Omuzda"* olarak adlandırılan örneklerde görülen khylamis, mutlaka sol omuz üzerine atılmıştır ve buradan katlanmış bir şekilde kolun üzerinden aşağıya sarkmaktadır. *"Hermes-Giysi Kolda"* örneklerinde ise sol omuzdan aşağıya yönlenen khylamis bu kez, sol kola bir kez dolandıktan sonra aşağıya sarkmaktadır.

Birkaç farklı tipoloji içerisindeki Zeus figürinlerinin *"Asa tutan"* adı altında kümelenen örnekleri khylamis ile betimlenmiştir[952]. Figürinlerin tamamında giysi, sol omuzda

---

[950] Kühnel, age. 52 vdd.
[951] Çalışma konusu içerisindeki 48 Hermes figürininin sadece 2 örneği giysisizdir.
[952] İst-085, SH-031, SH-058, Feth-015 örneklerinde khylamis sol omuz üzerinden aşağıya sarkmaktadır. Olasılıkla İst-011 örneğinde de kopan sol kolun üzerinde khylamis bulunmaktaydı.

taşınmaktadır. İst-085 ve SH-058 örneklerinde khylamisin bir ucu omzun önüne sarkmakta, omzun yarısını ve kolun üst bölümünü örterek aşağıya yönlenmektedir. SH-058 örneğinde figürün dirseği aşağıda kaldığı için omuzdan sarkan giysi kola bir kez dolandıktan sonra aşağı yönlenir. Feth-015 örneğinde ise omza atılan ve aşağıya dökümlü olarak sarkan giysinin her iki ucu aşağıdadır. Sol kolları omuzdan kopuk olan İst-011 ve SH-031 örneklerinde de giysinin benzer şekilde düzenlendiği düşünülmektedir.

Heykel ve resim sanatlarında çoğunlukla çıplak betimlenen *"Poseidon"*[953], çalışma içerisinde yer alan figürinler içerisinde sadece tek örnekte giysili görünmektedir[954]. Sol omuz üzerinden aşağıya sarkan khylamis diz hizasına dek uzanmaktadır.

En önemli tanımlayıcısı zırhlı giysiler olan Ares bazen sivil giysi ile de betimlenebilmektedir. Bu çalışmada da böyle bir örnek bulunmaktadır[955]. Tanrının gövdesi büyük oranda çıplaktır ve üzerinde khylamis bulunur, belirteçlerinden miğfer başında yer almaktadır.

Heroize edilen *"Dioskur Kardeşler"* de genellikle çıplak betimlenmektedir. Bazı büyük heykel ve sikkelerde olduğu gibi küçük heykelde de giysi ile görülebilmektedir. Tek örneğin yer aldığı bu çalışmadaki Dioskur, üzerine khylamis giymiştir[956].

"Men" figürinleri khiton-himation ile betimlenmektedir. Atlı figürinler içerisinde Ant-033 daha farklı bir giysi ile farklılaşmıştır. Sağ omuz üzerinde sabitlenen khylamis her iki omzu örterek sol kol üzerine yönlenmekte, kola bir kez dolandıktan sonra uçuşarak ileri gitmektedir. Atın hızı ve tanrının hareketliliği vurgulanmak istenmiş, giysinin uçuşması öne çıkarılarak bu istek sağlanmıştır.

Peplos: Kadınların tercih ettiği bir giysi türüdür, ayaklara kadar uzanan üst giysi olarak kullanılır ve bazen kemerle sıkılan dışa katlanan bölümü çoğunlukla göbeğin alt hizasında son bulur.

---

[953] Heykel sanatında daha çok çıplak betimlenen Poseidon örnekleri için bkz.: LIMC VII (1994) 451 vdd. 22-29. 34a-38.
[954] İst-001
[955] İst-013.
[956] İst-052 Dioskur örneğinde olduğu gibi khylamis ile betimlenen büyük heykeller için bkz.: LIMC III (1986) 569 vdd. Nr. 51 vd. 90.

Tamamı giysili olan ve çalışma içerisinde incelenen "Tyche" ve "İsis-Tyche" figürinleri arasında farklı giysilerle betimlenmiş örnekler bulunmaktadır. İsis-Tyche olarak tanımlanan SH-055 figürini peplos giymiş tekil örnek olarak dikkat çekmektedir. Büyük ve küçük heykel sanatında Tyche için tercih edilen bir giysi türü olmuştur[957].

Athena'yı temsil eden figürinlerin tamamı neredeyse aynı tip giysi ile betimlenmişlerdir. İst-074, İst-045, İst-071 ve Silf-010 figürinlerinde tanrıça alt giysi olarak yere değen uzun khiton, üzerine de peplos giymiştir. Peplos, İst-071 örneğinde göbek üzerinde kısa tutulmuşken, diğer üç örnekte ise daha uzundur. Dört örnekte de peplos üzerine aegis geçirilmiş, diğer nesnelerle birlikte tanrıçanın savaşçı yanı vurgulanmıştır. Büyük heykel örneklerinde tanrıçanın peploslu ve üzerine aegis geçirilmiş örnekleri yoğundur[958].

Enine Şal: Afy-001 ve Feth-011 "*Tyche*" örnekleri ile İst-079, Feth-006, Marm-006, Bodr-004 ve Bodr-009 İsis-Tyche enine şal ile betimlenmişlerdir.

Tunika: Roma'da iç ve üst giysi olarak kullanılır. "Serapis-Ayakta" figürini, iki parçalı giysi ile betimlenmiştir. Üst giysi "V" yakalı bir peplos gibi düzenlenmiş kollu bir tunikadır. Alt giysi ise khitona benzer ve yere dek uzundur.

[957]Tanrıçanın peplosla betimlenmiş büyük heykel örnekleri için bkz.: A-Valerie Schweyer, "Une Sepulture pres du Letoon de Xanthos" RA 2, 1985, 269-276 Res. 1 vd. (Letoon örneği uzun peplos, Louvre örneği ise kısa peplos ve himation ile betimlenmiştir); LIMC VIII (1997) Lev. 92-97 Nr. 19. 41. 64a. 65.

[958] İnan 1975, 131 vd. Lev. 68 Nr. 72.

IV.2. İkonografik Değerlendirme: Stilistik yapılarında olduğu gibi figürinlerin ikonografileri de, büyük heykel örnekleri ile paralellik göstermektedir. Çalışma konusu eserler içerisinde pantheonların genel özelliklerini taşıyan heykelcikler yanında, bölgesel ya da yerel tapınımların etkisiyle eklenen bazı belirteçler ve yapılan değişiklikler ile yeni özellikler kazanmış figürinler de mevcuttur. Bölge insanının talep ettiği, bir başka deyişle ummak istediği değerleri sağlaması için genel tanrı resmi ile tanıdığı ve inandığı tanrılara bazen yeni misyonlar yüklemiş[959], bazen de bölgesel tanrısı ile birleştirerek synkretizm oluşturmuş ve her iki tanrısını da hoşnut ederek tapınımını sürdürmeyi başardığına inanmıştır.

IV.2.1. Figürler. İncelenen eserlerin içerisinde yer alan tanrı, tanrıça ve yarı tanrı olarak figürinlerin tanımlanmasında, büyük heykellerin bilinen ikonografileri temel alınmıştır.

IV.2.2. Giysi. Tanrı ve tanrıçaların ikonografilerini belirleyen giysi, bazı örneklerde şablon olacak kadar benzerliğini korurken, bazılarında da değişkenlikler görülmektedir. "Oturan Zeus" figürinlerinde tanrının çıplak gövde üzerine himation giyinmesi ikonografisinin en belirleyici özelliği olarak görülmektedir. "Zeus Asa Kavrayan" figürinlerinde tanrı bu kez sol omzu üzerindeki khylamis ile aynı ikonografiyi sergiler. Serapis heykelciklerinin giysi ikonografisi, Hellenistik Dönem de yapılan ilk yontusuna bağlı kalınarak Roma Dönemi büyük ve küçük heykel sanatında aynı şablonda betimlenmiştir. İçe giyilen kısa kollu khiton üzerine himation alınmıştır.

Hermes betimlemelerinin giysisi olarak khylamis seçilmiştir ve farklı düzenlemelerle tipolojik farklılıklar yaratılmıştır, fakat ikonografisi değişmez. Ares figürinlerinin giysi düzeni büyük heykel sanatında olduğu gibi en kolay tanımlanacak ikonografiyi sergiler. Zırh kuşanılmış giysisi, tanrının şablon olarak görülen betimlemesidir. Ancak Ares, çıplak gövde üzerine khylamis almış olarak da görülmektedir. Bu ikonografisi ile farklı bir yanı sergilenmek istenmiş gibidir. Tanrının tanımlanmasını sağlayan miğfer, bu ikonografiyi etkilemeyecek durumdadır[960].

---

[959] Örneğin Phyrigia Bölgesi için Apollon Propylaios kültünde elinde çift ağızlı balta taşıyan tanrı kapı ve kent koruyucu misyonundadır: Z. Taşlıklıoğlu, Tanrı Apollon ve Anadolu ile Münasebeti (1954) 12 vdd.

[960] İst-013 Ares figürini.

Herakles'in ayrılmaz bir parçası olarak her betimlemesinde görülen Nemea Aslanı'nın postu, tanrının giysi ikonografisi belirler. Kolunda veya boynunda yer alması ile tipolojik ayrımlar oluşmuştur.

Dionysos, çıplak gövdesi üzerine himation aldığı figürinlerde aynı ikonografiyi sergiler. Sadece İst-073 örneğinde tanrının giysisi gövdeyi tamamen örtmüş ve bu uygulama ile farklı bir ikonografi ortaya çıkmıştır.

Tyche figürinlerinin khiton ve himation ile betimlenmesi, küçük ayrıntılar dışında neredeyse şablon olacak denli yaygındır. Ancak, çalışma konusunu oluşturan figürinlerde bu giysi Avrupa buluntularına göre daha zengin çeşitlilik gösterir. Tek örnekte de olsa peplos giyen ve enine şal ile betimlenmiş Tyche betimlemesi bulunmaktadır. Giysi ikonografisinin bu denli çeşitliliği diğer tanrı ve tanrıçalarda görülmez.

Athena figürinlerinde, belirgin iki giysi ikonografisi yaygındır. Peplos ve aegis tanrıçanın savaşçı yönlerini öne çıkarmasına olanak sağlar. Khiton ve himation ile farklı ikonografi içerisindedir.

Artemis (Diana) betimlemelerinde tanrıça, katlı etekten oluşan tunika ile görülür. Korunmuş örneklerde altında pantolon olduğu anlaşılmaktadır. Doğada bulunan ve avlanan tanrıça, ancak bu giysilerle rahat hareket edebilmiş olmalıdır. Aynı tipoloji ve ikonografideki tanrıça, büyük heykel örneklerinde de buna benzer giysilerle görülür[961].

[961] İnan 1975, LXVIII Nr. 66; R. R. R. Smith, Hellenistic Sculpture (1991) 87 Res. 87.

IV.2.3. Belirteçler. Figürinlerin üzerinde bulunan belirteçlerin asal işlevi, tanrıların misyonlarını gösteren özellikler içermesidir. Bu önemli görevle birlikte tanrısal tanımlamalar yapılmasını da sağlamaktadır. Bazı belirteçler birden çok tanrıya mal edilirken, bazıları da neredeyse özel olarak nitelendirilecek denli belirli bir tanrı veya tanrıçanın belirteci olarak anlamlandırılmıştır. Tanrısal ve asalet göstergesi sayılan "asa", birçok tanrı ve tanrısal kişiler yanında ölümlülerin de birlikte betimlendiği bir nesnedir. Çalışma içerisinde yer alan Zeus, Serapis, Demeter, Men gibi tanrılar "asa" ile birlikte görülmektedir. Ancak tanrıların bu önemli belirteci taşımadığı örnekler de bulunmaktadır. Tanrısal ve asalet göstergesi de olan bu belirteç Athena ve Ares gibi savaşçı kimliği ile öne çıkarılan tanrılarda "mızrak" olarak görülürken, denizler hakimi Poseidon ile "üçlü yaba"ya dönüşmektedir. "Yıldırım demeti", baş tanrı Zeus'un en önemli belirteçlerindendir. Bazen sağ elinde ileri fırlatırken, bazen de rahat duruş içerisinde ve aynı elinde aşağıya sarkıttığı görülmektedir.

Hermes, birden fazla belirteci bulunan tanrılardandır. Omzuna yaslayıp sol kolu üzerinde taşıdığı "kerykaion", sarılan iki yılanın başının antitethik durması ile oluşmuş[962] ve daha sonra aynı formu koruyan bir sopaya dönüşmüştür. Bazı örneklerde her iki kenara kanat eklenmiştir[963]. Tanrının hızlı ve ayağına çabuk kimliğine katkıda bulunmaktadır. "Petasus", Hermes'i tanımlayan diğer önemli belirteçtir. Kenarlarda bulunan iki kanat tanrıya hız kazandırma işlevindedir. Hellenistik Dönem içerisinde Mısır tanrısı Thot ile birleşmesinden sonra iki kanadın ortasına bir kanat daha eklenmiştir. Bazı Hermes figürinlerinde korunabilmiş "kanatlı ayakkabı" tanrının "ayağına tez" olduğunu ifade etmektedir. İst-015 örneğinde Hermes kanatlı ayakkabısı ile betimlenmiştir. "Para kesesi", Hermes figürinlerinde mutlaka betimlenen bir belirteçtir. Bu özelliği ile tanrıya "hırsızların koruyuculuğu" misyonu da yüklenmiştir. Birçok tanrı ve ölümlü figürininde bulunan "miğfer", savaş gereci olduğundan ilgili kişinin bu yönünü tanımlar ve ön plana çıkarır. Özellikle Ares[964] ve Athena, savaş giysileri olmadan da önemli belirteçlerden sadece miğfer ile tanımlanabilmektedir. "Üzüm salkımı" Dionysos betimlemelerinde görülen en önemli belirteçtir. Şarap tanrısını tanımlayan üzüm salkımının yokluğunda, asma yaprakları bu görevi üstlenir.

---

[962] W. Hornbostel, "Syrakosion Damosion. Zu einem bronzenes Heroldstab" JbHambKuSamml 24, 1979, 33 vdd. Res. 19 vd.
[963] Valde-Psenner 1983, 37 vd. Res. 21.
[964] İst-013.

Birçok tanrı ve ölümlünün betimlemesinde görülen "phiale", sunu ve içki kabı olarak işlev görmektedir. Apollon, Athena gibi tanrılarda sunu kabı olarak kullanılırken, Zeus betimlemelerinde içki kabı olarak görülür. Ganymed ve Ephebos tarafından kendisine içki sunulmaktadır.

Apollon kültlerinin kutsal ağacından koparılan "defne dalı", tanrının iyileştirici ve kötü düşünceleri kovucu yönünü gösteren belirtecidir. "İki ağızlı balta", Zeus'a atfedilen bir belirteç olarak görülür ve özellikle "Zeus-Labrandos" betimlemelerinde bulunur. Baş tanrı dışında kent ve kapı koruyucu misyonunu üstlenen Apollon betimlemelerinde de aynı belirteci bulmak olasıdır. "Sadak", salt tanrılara ait olmayan, ölümlülerin de ok ve yay ile birlikte severek betimlettirdiği bir av ve korunma silahıdır, Artemis ve Apollon figürinlerinde görülür. Kardeş olan tanrı ve tanrıçanın doğada bulundukları sırada kullandıkları önemli belirteçlerdendir. Apollon'un bir ayağını basarak ayakta durduğu "omphalos" tanrının bir başka kültünü tanımlamaktadır.

"Tulum ve amphora", Satyr, Silen ve Pan figürinlerinde şarap taşınan ve içilen kap olarak kullanılmıştır. Esrik şölenlerin vazgeçilmez içkisi şarabın bu iki kaptan içildiği bilinmektedir.

Herakles için vazgeçilmez silah olan "budaklı sopa", tanrının en önemli belirtecidir. Hasımlarını, tanrısal gücü yanında budaklı sopa yardımı ile cezalandırmıştır. Mağlup edip öldürdüğü "Nemea Aslanı'nın postu" Heraklaes'in tanımını kolaylaştıran diğer bir belirteçtir. Büyük heykelde olduğu gibi figürinlerde de bazen kolu üzerinde taşırken bazen de boynuna bağlamış olarak betimlenmiştir. "Hesperidlerin elmaları", Herakles'in Atlas yardımı ile Hesperid kardeşlerin bahçesinden topladığı altın elmaları temsil eder ve "on iki iş" içerisinden birisi olarak değerlendirilir.

Tanrıça Tyche figürinlerinin üzerinde mutlak bulunan "bereket boynuzu" ve "gemi dümeni", büyük heykel geleneğindedir. Gemicileri koruyan, baht ve talih açıcı misyonları yanında bereket getiriciliği de söz konusudur. Mısır tanrıçası İsis ile birleşmesinden sonra başındaki Polos'a "ışın tacı" eklenmiş ve İsis-Tyche adını almıştır.

Toprağın bereketinden sorumlu tutulan Demeter'i en kolay temsil eden belirteç "başak demeti"dir. Tanrıçanın bazı heykel ve heykelciklerinde diğer belirteci de polos olmaktadır. İncelenen eserler içerisinde yer alan örnekte[965] hem polos, hem de başak demeti bulunmaktadır.

"Yıldızlı başlık", kahramanlara atfedilen bir belirteçtir. Dioskur kardeşlerin heykellerinde olduğu gibi figürinlerinde de bu belirteç önem kazanmıştır. Sikke ve gemmeler üzerinde de aynı şekilde betimlenmiştir.

"Zafer tacı", ödüllendirilen ve kutsanan tanrı ve/veya ölümlülerin başına konan ya da taşınana bir belirteçtir. Nike bu görevi üstlenen ve bu görevi genellikle uçarak yerine getiren tanrıçadır. Bereketli olması ve kem gözlerden sakınılması istenen "meyveler" bir tepsi üzerinde toplanır ve tanrının eline verilir. Priapos bu görevi üstlenen tanrıdır.

İlginç bir belirteç olarak görülen "meşale", daha çok khitonik özelliği olan tanrı ve tanrıçaların belirteci olarak görülür[966] ve o bölgenin tanrıları ile birlikte betimlenmiştir. Demeter, kış dönemini geçirdiği yer altında, Eros ise bazen uçarken meşale ile görülebilmektedir.

IV.2.4. Silahlar: Tanrı, tanrıça ve yarı tanrıların savaşçı kimliğini öne çıkaran silahların başında "mızrak" gelmektedir. Ares ve Athena gibi savaş tanrılarının önemli belirteçleridir. Ancak, eserlerin gövdelerinden uzakta durmaları nedeniyle çoğunluğu günümüze dek korunamamıştır. Kol ve elin durumu, büyük heykel örneklerdeki benzer duruşlarda görüldüğü gibi figürinlerin de mızrak ile betimlendikleri anlaşılmıştır. Men ile Dioskur mızrak ile görülen tanrı ve heros olarak bilinmektedir. İkonografilerinde yer almasının nedeni hem asalet hem de tanrısal güç amaçlıdır. "Ok ve sadak", Artemis ve Apollon betimlemelerinde sıkça rastlanan belirteçlerdendir. Eserler içerisinde de tanrıların ikonografik tanımlamalarında yardımcı olmaktadırlar. Artemis'e "Avcı Diana" misyonu yüklerken, Apollon için de diğer kültlerinden farklı bir misyon getirmiş olmalıdır. "Budaklı sopa" sadece Herakles'in silahı olarak görülür. Yarı tanrının tüm betimlemelerinde görülmektedir, ayırıcı bir ikonografisi yoktur.

---

[965] Silf-002.

[966] Demeter, Persephone ve Hades gibi direkt yer altı dünyası ile ilintili tanrıların betimlemelerinde kullanılır. Demeter ve Persephone için bkz.: LIMC VIII (1997) 958 vdd. Nr. 19-24. 33-43.

V. ATÖLYELER: Çalışma konusu konusu eserler yoğun bir biçimde "zoralım" yada "satın alma" yolu ile günümüzde korundukları müzelere kazandırılmışlardır. Sistemli kazılarla gün yüzüne çıkarılamayışları ve buna bağlı olarak herhangi bir buluntu bütünlüğü ile birlikte değerlendirilememeleri nedeniyle, bu eserlerin çoğunluğunun üretim yerlerine ilişkin kesin bir şey söylemek oldukça güçtür. Buna küçük bronz eserlerin, büyük ve önemlileri yanında yerel ve küçük atölyelerde, hatta gezici atölyelerde isteğe bağlı yapılabildikleri de eklenince atölye belirleme olasılığı daha da güçleşmektedir. Bu ve benzeri pişmiş toprak eserlerin üretildikleri atölyelerin, büyük heykel yapımında olduğu gibi tam teşekküllü olmaması, olası üretim merkezlerinin mimari kalıntı sunmasını da engellemektedir.

Bu çalışmada, figürinlerin yapımındaki nitelikler, gövde ve duruş benzerliği, giysi tipolojisi ve ayrıntıları yardımı ile bazı eserlerin birbirine yakınlığı saptanabilmiş ve bunların aynı atölye ürünü olabilecekleri öngörülmüştür.

"Giysi Tek Omuzda" olarak adlandırılan kümede yer alan İst-077 ve Feth-008 heykelcikleri dolgun ve atletik gövde yapıları, başarılı verilmiş "S duruşları", uzun boyun, gövde ile orantılı ve sağa dönük başları, kalçanın sağa biraz fazla esnemesi, bacak ve kolların aynı şekilde yana açılması ile çok yakın benzerlik içerisindedirler. Bunun yanında khylamisin sol omuzda tutturulup kol üzerine sarkıtılması ve kerykaionun kol üzerinde taşınması da benzemektedir. Buluntu yerleri belirsiz olan iki eserin bu benzerliği dikkat çekicidir. Bu benzerlikler yanında petasosun üç kanatlı olması ile Thot özelliği kazanması da her iki eser için aynıdır. Fethiye örneğinin yüzü fazla aşınmış, bu nedenle diğeriyle karşılaştırılamamaktadır. İki eserin, yüzleri dışında kalan benzerlikleri nedeniyle aynı atölyenin ürünü olduğu düşünülmektedir.

"Giysi Her İki Omuzda" adlı kümede yer alan Kon-006, İst-063, Feth-001, Feth-005, Bodr-003, Marm-004 ve SH-006 örnekleri aynı duruş içerisindedirler. Gövde yapılarındaki dolgunluk, göğüs, göbek ve kasık bölgesindeki kasların abartılmadan vurgulanması küçük ayrıntılar dışında benzerdir. Para kesesi taşıyan sağ kolun yana açılışı, kerykaion ve khylamisi taşıyan sol kolun gövde yanında aşağıya sarkması da benzer ölçülerdedir. Bunların yanında khylamisin sağ omuzdan sol kola uzanışı, sırtta sol omzun arkasını örterek kolun arkasına ulaşması ve önden gelen parça ile birleşerek aşağıya sarkması benzemektedir. Çoğunlukla buluntu yerleri bilinmeyen bu figürinlerin korundukları

müzeler de farklıdır. Satın alma ya da zor alım yoluyla farklı müzelere kazandırılan bu örneklerin aynı atölye ürünü olmaları çok büyük bir olasılıktır. Atölyenin hangi bölgede olduğu ise kesin olarak saptanamaktadır. Ancak 7 figürinden 2 tanesi Fethiye, diğer üç tanesi de komşu yerleşimler olan Marmaris, Bodrum ve Konya Müzeleri'nde bulunmaktadır. Bu durumda atölye için öngörülecek en uygun yer Fethiye (Telmessos) olmalıdır.

Fethiye Müzesi'nde korunan farklı tipolojideki Hermes heykelciklerinin duruş ve anatomik yapılarındaki benzerlik dikkat çekmektedir. Feth-010 örneği dışında kalan Feth-001, Feth-003, Feth-005, Feth-008 ve Feth-012 örneklerinde narin gövde yapıları, gövdenin uzunluğu ve sağ kalçaya fazla esnemesi gibi özelliklerle birbirine benzemektedir. Gövdenin üst bölümü geriye hafif esnetilirken baş sağa çevrilmiştir. Gövdedeki bu benzerlikler dışında Feth-001, Feth-003, Feth-005 ve Feth-012 heykelciklerinin korunabilmiş kerykaionları, özellikle üst bölümlerindeki formların yakınlığı da önemlidir. Bu saptamalara göre Fethiye Müzesi Hermes heykelcikleri Feth-010 örneği dışında aynı atölyenin ürünü olabilecek özellikler göstermektedir. Yukarıda ele alınan ve "Hermes-Thot" figürinleri içerisinde benzer örnekler bulan Fethiye figürinleri, bölge içerisinde bir atölye olasılığı için önemli verilerdir.

VI. İMİTASYON ESERLER: Derlenen eserler içerisinde taşıdıkları bazı özellikler nedeniyle bazı figürinlerin imitasyon olasılığı bulunanmaktadır.

Silf-008, tipolojik ve ikonografik olarak "Herakles Kantharos Taşıyan" figürinlerine benzemektedir. Ancak, üzerine döküm sonrası işlenen zırh, budaklı sopanın abartılı bir şekilde detaylı süslemesi dikkat çekmektedir. Teknik olarak incelendiğinde ise, patinanın çok parlak ve açık yeşil olması, fazla korozyon ve oksidasyona uğramaması eserin modern bir uygulama olduğunu düşündürtmektedir.

SH-071, "Zırhlı Ares" tipolojisi ve ikonografisi içerisindedir. Sadece başındaki miğferi eksiktir. Duruşu ve kollarının hareketi SH-015, Ant-029, Ant-031 örnekleri ile benzeşir. Ancak; miğferi yoktur ve farklı saç düzenlemesiyle daha çok Apollon figürinlerine benzemektedir. Elineki kılıç veya kama ile de bu kez Apollon olasılığı zayıflamaktadır. Teknik olarak ise materyalin yeni görünümü eserin modern olasılığını daha da güçlendirmektedir.

Feth-011, Fethiye Müzesi'nde korunan Tyche figürini, bereket boynuzu ve başındaki polosu ile diğer örneklerle aynı tipoloji ve ikonografidedir. Çapraz mantoya benzetilen giysisi de tanrıçanın bölgede sık görülen giysi türüne yaklaştırmaktadır. Ancak niteliksiz işçilik ve materyalin demire benzemesi eserin antikliği konusunda şüphe yaratmaktadır.

Ant-004 Hermes figürini, "Giysi Kolda" tipolojisinde incelenen diğer örneklerle aynı özellikleri göstermektedir. Üç kanatlı petasosu ile de "Hermes-Thot" ikonografisindedir. Ancak, işlenişindeki özensizlik, göz ve göğüs gibi organların düğme gibi verilmesi Roma Dönemi eserleri için alışılmışın dışında bir uygulamadır. Yerel veya gezici atölyeler düşünülerek böyle ürünlerin ortaya çıkarılabileceği de düşünülmüştür. Fakat, materyalin ve patinanın aşırı korunmuşluğu eserin orijinalliği hakkında kuşku uyandırmaktadır.

VII. YAYILIM ALANLARI: Çalışma içerisinde incelenen eserlerin büyük bir bölümü resmi izinli kazılar dışında çeşitli yollarla müzelere kazandırılmışlardır. Eski eser bulucuları, müzeye teslim sırasında, buluntu yeri olarak gerçekle ilgisi olmayan, herhangi bir yerin adını verebilmekte ya da küçük boyuttaki eserler başka şehirlere rahatlıkla taşınabilmektedir. Örneğin Uşak Müzesi'nde sergilenen bir Hermes heykelciği Gaziantep buluntusu olarak kaydedilmiştir. Bu ve bunun gibi nedenlerle satın alma, zor alım veya bağış yoluyla gelen eserlerin müze kayıtlarına geçen buluntu yerleri pek güvenilir olamamaktadır.

Beyrut, Makedonya gibi dış kaynaklı eserler yanında ülke içindeki müze organizasyonları nedeniyle de eserler farklı şehir ve müzelere taşınabilmişlerdir. Özel koleksiyonlara eser alımı sırasında da benzer olaylar gelişmektedir. Eserler daha sonra müzelere devredilirken buluntu yerleri belirsiz veya kesin olmayan bir şekilde kayıtlara geçebilmiştir. Arkeoloji bilimi için çok önemli olan bu eserler, buluntu yerinin belirsizliği nedeniyle bölgesel kültlerin değerlendirilmesine tek başına fazla yardımcı olamamaktadır.

Bu önemli nedenlerle, buluntu yerleri bilinen eserlerle birlikte diğerleri de değerlendirmeye alınmış, bugüne dek ele geçen sikke, heykel, yazıt gibi farklı buluntular ve yörede varolan tapınak ya da kült yerlerinin birlikte değerlendirilmesi sonucunda, bölgesel veya yerel kültler ile kült heykellerinin tespitine çalışılmış ve bu konuda önemli bulgular elde edilmiştir.

Aşağıda; tanrılar adına oluşturulan kültler bölgesel ve kendi içerisinde de kentsel ölçekte ele alınmış, tipolojik ve ikonografik karşılaştırmalar sonrasında ilişkiler saptanmaya çalışılmıştır

Zeus: Antik dünyada olduğu gibi Küçük Asya genelinde de çok benimsenen baş tanrı, hemen her bölgede birçok farklı epithetle tapınım görmüştür. "Tahtta oturan Zeus" betimlemesi ile sağ elinde bazen yıldırım demeti, bazen de phiale taşımaktadır. Palaiopolis kent sikkelerinde bu iki farklı ikonografide betimlenmiş örnekler bulunmakta[967], Pednelissos sikkelerinde çoğunlukla phiale taşıyan örneklerle görülmektedir[968]. Apollonia Mordiaion sikkelerinde phiale[969], Baris[970] Etenna[971] sikkelerinde ise yıldırım demeti

[967] von Aulock 1977, 111 Lev. 26 Res. 1069-1085 (A. Pius sikkeleri. yıldırım demeti) 112 Lev. 26 Res. 1097 (S. Severus sikkesi. Phiale) 1109 (Elegabal sikkesi. Phiale).
[968] von Aulock 1977, 123 Lev. 30 Nr. 1239 (Decius) Nr. 1240 (H. Etruscus).
[969] von Aulock 1979, 57 vd. Lev. 2 vd. Nr. 65 (Titus) 89-93 (M. Aurel).

taşıyan örnekleri bulunur. Antalya Hurma yerleşiminde bulunan kabartmada da Zeus tahtta oturur durumda ve sol eliyle asasını kavramış görünmektedir[972].

"Zeus Aetophoros" epitheti ile betimlenmiş örnekler Pednelissos sikkelerinde görülmektedir[973]. Tahtta oturan Zeus, yukarı kaldırdığı sol eliyle asa, sağ eliyle de kartalını tutmaktadır. Baris sikkelerinde ise ayakta duran Zeus'un sol koluyla kavradığı asası, sağ eliyle tuttuğu kartalı ile betimlenmiş görülmektedir[974]. Çalışma içerisinde incelenen üç "Oturan Zeus" figürini, buluntu yerlerinin belirsizliği nedeniyle bölgesel ilişki kurulamamıştır.

Tipolojik olarak "Yıldırım Savuran Zeus" olarak tanımlanan "Zeus Keraunios" epithetli kült heykeli, kabartma olarak Ephesos'da ele geçmiş, bu bölgede de tapınım olduğunu kanıtlamıştır. Figürinlerin, Thrakia Bölgesi'nden olması bu bölgedeki kültün varlığını belirlemektedir. Sikkeler üzerindeki betimlemelerle paralellik gösteren "Zeus Asa Tutan" figürinlerinin de buluntu yeri belirsizliği, bölgesel yayılımın açıklamasına yardımcı olamamaktadır.

Serapis: Batı Kilikia Bölgesi içerisinde ele geçen bir yazıta göre Hamaxia'da bir Serapis Tapınağı olduğu bilinmektedir[975]. Side yazıtlarında ise "Zeus-Helios-Serapis olarak tapınım gördüğü anlaşılmıştır[976]. Tek örnek olan Silifke Müzesi'nde korunan figürin, Kilikia Bölgesi Serapis kültü için önemlidir. Bölge sikkelerinde de bulunan aynı betimleme kültün varlığı için önemli belgelerdir[977].

---

[970] von Aulock 1979, 64 vd. Lev. 6 vd. Nr. 217-229 (Hadrian) Nr. 261-265 (Caracalla) 270-273 (A. Severus) 292-296 (I. Mamaea) Nr. 301-304 (Tranquillina).

[971] von Aulock 1979, 95 Lev. 18 Nr. 674.

[972] N. Çevik, "Kent Antalya'nın Arkeolojik Envanteri Projesi II Hurma Köy Yüzey Araştırmaları" AST XIV (1996) 235 vdd. Res. 1.

[973] von Aulock 1977, 119 vd. Lev. 29 Nr. 1183-1186 (Traian) Nr. 1190-1196 (A. Pius) Nr.1197-1200 (M. Aurel)

[974] von Aulock 1979, 65 Lev. 6 Nr. 230 vd. (Hadrian).

[975] S. Hagel-K. Tomaschitz, "Repertorium der westkilikischen Inschriften" AnzWien 1998, 103 vd.

[976] J. Nolle, Inschriften von Side I (1993) Nr. 9.

[977] W. Wroth, Catalogue of Greek Coins, Pontus, Paphlagonia, Bithynia and the Kingdom of Bosporus in the British Museum (1889) 185 Lev. XXXIV 10. Oturan figür kerberosuyla betimlenmiştir, Yazar Serapis ile Hades arasında kararsızdır. Serapis-Hades olmalıdır; Barclay 1892, 33 Lev. VII 10. Serapis sağ elinde patera tutar. (Commodus); Bosch 1935, 273 Nr. 551 vd. (Gordian) 560 (I. Philippus) 386 vd. (Caracalla) 583 (Decius) gibi sikkelerde yer almıştır.

Pamphilia Bölgesi Korakesion kentindeki bir yazıtta da "Serapis" adı geçmektedir[978]. Pisidia Bölgesi Adada ve Ariassos, İsinda kent sikkelerinde Serapis büstü[979] ve tahtta oturan Serapis betimlemeleri yer almaktadır[980]. Tanrı, Kremna sikkelerinde sadece tahtta otururken[981] görülür. Apollonia Mordiaion[982] sikkesinde tahtta oturan Serapis'in karşısında İsis durmaktadır. Antalya Müzesi'nde Oturan-Serapis heykeli bulunması[983] ve sikkelerde yaygın şekilde görülmesi, bölgede daha başka tapınakların bulunabileceğini göstermektedir. Ayrıca Pogla[984], Prostanna[985] sikkelerinde de tanrı ayakta betimlenmiştir. Bu verilere göre bölgede, oturan ve ayakta duran Serapis betimlemeleri ile ilintili iki farklı kült olasılığı söz konusudur. Benzer verilerin bulunduğu Kilikya Bölgesi için yapılan; oturan tanrının Hades-Serapis, ayakta duran tanrının da Zeus-Serapis öngörüsü Pisidia Bölgesi için de uygun görünmektedir[986]. Tanrının bu iki farklı epithetiyle farklı kültlerin heykelcikleri olduğu akla gelmektedir. Bergama, Efes, Milet, Stratonikeia kentlerinde bulunan Serapis tapınakları, kültün Küçük Asya üzerinde yaygın durumunu açıklamaktadır[987].

*"Hermes"*in Pisidia Bölgesi'nde Ariassos[988], Apollonia Mordiaion[989], Seleukeia Sidera[990] sikkelerinde sağ elinde para kesesi, sol kolunda kerykaionu ile betimlenmiş az sayıda örneği bulunmaktadır. Bölgede aynı belirteçlerle bir kayalık üzerinde betimlenmiş Hermes'in görüldüğü sikkelerin de bulunması, tanrının ve kültlerinin rağbet gördüğünü kanıtlamaktadır. Lydia Bölgesi yazıtları ışığında bölgede Hermes kültünün varlığı bilinir[991]. Kilikia Bölgesinin en sevilen tanrılarından olması, sikkelere de yansımıştır. Birçok kent sikkesi üzerinde aynı tipoloji ve ikonografide betimlenmiştir[992]. Çalışma konusu eserlerin en yoğun figürin grubu Hermes betimlemelerinden oluşmaktadır. Kilikia,

---

[978] Hagel-Tomaschitz, age. 168.
[979] von Aulock 1977, 55 Lev. 2 Nr. 66 (S. Severus) 73 Lev. 10 Nr. 453 (Caracalla) 91 Lev. 16 Nr. 800 (I. Domna).
[980] von Aulock 1977, 56 Lev. 2 Nr. 71 (Caracalla).
[981] von Aulock 1979, 129 vd. Lev. 30 vd. Nr. 1351-1356 (Gordian III) Nr. 1710-1720 (Aurelian). Yazar, sikkeler üzerindeki bu figürü Hades olarak yorumlamıştır.
[982] von Aulock 1979, 59 Lev. 4 Nr. 113 (Caracalla).
[983] E. Özgür, Skulpturen des Museums von Antalya (1987) Nr. 26.
[984] von Aulock 1977, 127 Lev. 32 Nr. 1304 (Caracalla).
[985] von Aulock 1979, 152 Lev. 38 Nr. 1831-1833 (Valerian).
[986] Pisidia Bölgesi sikkelerini çalışan von Aulock, tahtta oturan tanrıyı Hades olarak yorumlamıştır: bkz. von Aulock 1979 129 vdd.
[987] Anabolu 1970, 70 vdd.
[988] von Aulock 1977, 74 Lev. 10 Nr. 467 (Geta).
[989] von Aulock 1979, 64 Lev. 6 Nr. 213-215 (İ.S. 3. yy.).
[990] von Aulock 1979, 163 Lev. 43 Nr. 1988 vd. (Maximus).
[991] de Hoz 1999, 70.
[992] Sikkeler üzerindeki örnekler için bkz. Hill 1900, LXVII, 67 Lev. XII 2 (İmparatorluk Dönemi Korykos sikkeleri) 69 Lev. XII 7 (Otacilla Severa Dönemi) 70 Lev. XII 10 (Gallienus-Salonina Dönemi).

Pamphylia, Lykia, Karia Bölgelerine ait figürinler, bu bölgelerde Hermes kültünün varlığını kanıtlamaktadır. Hemen hepsinin aynı tipoloji ve ikonografide olması, yerel ya da bölgesel kültlerin oluşmadığını göstermektedir. Antalya Müzesi'nde korunan Perge buluntusu büyük heykel, belirteç eksiklerine rağmen aynı tipolojide görünmektedir. Bölge için önemli bir tanrı olduğu anlaşılmaktadır[993].

"Dioskur" kardeşler Pisidia Bölgesi kabartmaları üzerinde betimlenmiştir[994]. Aynı bölgedeki yayılımı, sikkeler üzerindeki betimlemelerden de kolaylıkla izlenebilmektedir. Adada, Amblada Kodrula[995], Pednelissos[996], Sibidunda[997], Verbe[998] kent sikkeleri üzerinde, başlarındaki yıldızlı şapkaları ile iki kardeş olarak betimlenmiştir[999]. *"Dioskurlar"* kültüne ilişkin bir yazıt Perge'de ele geçmiştir. "Dioskuroi Kedaymonoi" -özen gösteren Dioskurlar- epithetli bu yazıtta özellikle ticaretle uğraşanlar için öğütler verilmektedir[1000]. Perge buluntusu büyük heykelin de bu kültle ilişkili olması beklenir[1001]. Tek örnek olan bronz figürinin buluntu yeri bilinmediğinden bölgesel kültlerle ilişki kurulamamıştır.

"Herakles" Pisidia Bölgesi'ndeki Amblada'da[1002], kent sikkelerinde sopasını yere dayamış, aslan postu sağ kolu üzerinde aşağıya sarkar durumda betimlenmiştir. Andeda[1003] ve Ariassos[1004] sikkelerinde ise "Hesperidler Heraklesi" betimlemesi içerisindedir. Herakles'in, Lydia Bölgesi'nde kültünün olduğu yazıtlar yardımıyla anlaşılır[1005]. "Hesperidler Heraklesi" tipoloji ve ikonografisinin Kilikya sikkelerinde görülmesi[1006] ve Silf-003 ile Silf-005 figürinleri, bölgede bu kültün varlığını kanıtlamakta ve ilgili tapınak veya tapınakların olacağını göstermektedir.

---

[993] E. Özgür, Skulpturen des Museums von Antalya (1987) Nr. 3.
[994] İ. Delemen, " Lykia-Kabalia-Pisidia Bölgesinden Roma Dönemi Dioskurlar ve Tanrıça Kabartmaları" Belleten 225, 1995, 295 vdd. Lev. 1 vd.; G. H. R. Horsley - R. A. Kearslay, "A paramone Text on a Family Funerary bomos at Burdur Museum" AnatSt XLVII, 1997, 51 vdd. Lev. 1-3.
[995] age. 105 vd. Lev. 23 vd. Nr. 1003 (Caracalla) 1021 (II. Philippus ve Helena).
[996] age. 119 vd. Lev. 29 vd. Nr. 1189 (A. Pius) 1204 (M. Aurel) 1210 (S. Severus) 1218 (Caracalla) 1237 (Decius) 1241 (Gallienus).
[997] age. 133 Lev. 34 Nr. 1363 (Iulia Domna).
[998] age. 135 ve 136 Lev. 35 Nr. 1399 (Commodus).
[999] age. 59 Lev. 4 Nr. 124 (Commodus).
[1000] S. Şahin, Inschriften von Perge I (1999) Nr. 207. Yazıtın çevirisi şöyledir. "Arzu ettiğin şeye acele etmekle ulaşamazsın, kazançlı çıkacaksın fakat her yerde kara bulutlar dolaşıyor. Alışverişinde kazançlı çıkamıyacaksın".
[1001] Özgür, age. Nr. 4.
[1002] age. 60 Lev. 4 Nr. 131 (Caracalla); 61 Lev. 5 Res. 146 (I. Philippus); 62 Lev. 6 Res. 152 (II. Philippus).
[1003] age. 67 Lev. 7 Nr. 224 (Decius).
[1004] age. 70 Lev. 8 Nr. 391 (Commodus) 73 Lev. 10 Nr. 450 (Caracalla).
[1005] de Hoz 1999, 69 vd.
[1006] Levante 1993 Fr. 2, Lev. 21 Nr. 530 (Casai, Gordianus III sikkesi).

Antalya-Hisarçandır Mevkii'nde bir kayalık üzerinde Herakles kabartması bulunmaktadır. Side yazıtlarından ise "Herakles burada oturuyor, hiçbir kötülük giremez" anlatımı ile bölgede kapı ve eşik koruyucu epithetli "Herakles Propylais" kültünün varlığı anlaşılmaktadır[1007]. Aynı içerikteki yazıtın bir örneği de Mylasa'da ele geçmiştir[1008]. "Kapı ve eşik koruyucu" epithetli Herakles için elindeki sopasını kaldırıp hasmına vurmak üzere olan betimlemeler uygun düşmektedir. Ant-027 ve Silf-011 örnekleri bu epitheti temsil eden heykelcikler olmalıdır.

"Apollon" farklı bölgelerin kent sikkelerinde birçok farklı ikonografide betimlenmiştir. İncelenen eserler içerisindeki Apollon ikonografilerinin, sikkeler üzerindeki benzer betimlemeli örnekleri bulunmuştur. "Apollon Propylaios" olarak nitelendirilen ve çalışmada sadece bir örnekle temsil edilen Apollon heykelciği sol kolunda çift ağızlı balta, aşağıya sarkıttığı sağ eliyle de phiale taşımaktadır. Von Aulock'un Pisidia sikkeleri üzerinde Apollon Propylaios olarak nitelendirdiği betimlemelerde ise tanrı, belirteçleri olan ok ve yayı iki eliyle kavramış durumda ilerlemektedir[1009]. Yazıtlarda da aynı sıfatla tapınım gördüğü anlatılmıştır[1010].

"Apollon Helios" betimlemeli Etenna[1011] sikkelerindeki betimlemede tanrı sağ elini havaya kaldırmış selamlama içerisindedir. Heykelciklerde ise sağ kol aşağıya sarkıtılmış, phiale veya başka bir nesne taşımaktadır. Buluntu yeri bilinmeyen iki Helios heykelciği bölge kültlerini açıklamaya yararlı olamamıştır. Ancak, Antalya Müzesi at üzerinde betimlenmiş "Apollon Helios" örneği bölge ve komşu bölgedeki kült için önemlidir. "Atlı Apollon" betimlemesi, çalışmayı kapsayan müzelerde fazla örnek vermemektedir. Apollon, Küçük Asya kültleri içerisinde yerel özellikler katılarak yeni epithetler oluşturulan tanrılardandır. Lydia Bölgesi'nde ele geçen yazıtlarda "Apollon Spadenos" kültü ile tanrının atlı tanımlaması yapılmaktadır[1012]. Aynı bölgeden bir başka yazıtta da elinde kaması ile at üzerinde olduğu anlatılmaktadır. Bu kez "Apollon Pondais" olarak anılır. Lydia Bölgesi'nde at üzerinde görülen Apollon, elinde çift ağızlı balta ile de betimlenebilmiştir[1013]. "Apollon Apotropaios"un def edici, kovucu olarak tapınım gördüğü

[1007] J. Nolle, Inschriften von Side II (1993) Nr. 170.
[1008] W. Blümel, Inschriften von Mylasa I (1987) Nr. 343.
[1009] Kremna sikkelerinde sırtında uçuşan pelerini ile soldan sağa yaya olarak ilerler durumda betimlenmiştir: bkz. von Aulock 1979, 116 Lev. 26 vd. Nr. 1118-1120 (Commodus). Apollonia Mordiaion sikkelerinde ise pelerinsiz, sırtında sadağı ile görülür: von Aulock 1979, 58 Lev. 3 Res. 95.
[1010] SEG XXVI (1976-77) Nr. 1376; SEG XXVIII (1978) Nr. 1121.
[1011] von Aulock 1979, 92 vd. Lev. 17 vd. Nr. 649 (I. Philippus) Nr. 655 (Otacilla).
[1012] K. Buresch, Klaros (1889) 1 vdd.; de Hoz 1999, 51.
[1013] Hoz 1999, 52 vd. Küçük Asya kültleri içerisinde Kakasbos, Hosios, Dikaios ve Men olarak betimlenen figürinlerde olduğu gibi çift ağızlı balta ile görülür.

ve elinde defne dalı ile betimlenmiş tanımlamasıyla, Küçük Asya'da Daphne ve Seleukeia Pieria yerleşimlerinde kült kurulduğu yazıtlardan anlaşılmıştır[1014]. Thrakia komşu ülkelerinde olduğu gibi, şimdilik tek örneği bulunan İst-076 figürininin daha yoğun olması beklenmelidir.

İncelenen eserler içerisinde sırtında sadağı ile betimlenen Apollon figürinleri, kızkardeşi Artemis ile birlikte "Hekebolos"[1015] avcı, nişancı ve attığını vuran sıfatıyla tanımlanan kült heykelciğini temsil etmiş olması muhtemeldir[1016].

"Artemis (Diana)" Pisidia Bölgesi'nde Andeda[1017], Pogla[1018], Sibidunda[1019], Verbe[1020], Baris[1021] kent sikkeleri üzerinde "avcı" betimlemesiyle sırtındaki sadaktan ok çıkarırken elinde yayı ve yanında geyiğiyle görülmektedir. Tanrıçanın sikkeler üzerindeki bu tipoloji ve ikonografisiyle çalışma konusu üç figürinin betimlemesi ile örtüşmektedir. Side[1022] ve Perge[1023] buluntusu mermer heykeller, bölge ve komşu bölgelerdeki "Artemis Hekebole" kültünün varlığının belirlenmesi için önemlidir.

Pisidia Bölgesi'nin hemen her kentinde sikkeler üzerinde betimlenen *"Tyche"*nin tüm Küçük Asya'da olduğu gibi bölgede de çok sevildiği ve adına kültler düzenlendiği anlaşılmaktadır. Örneğin Adada[1024], Amblada[1025], Andeda[1026], Ariassos[1027], İsinda[1028],

---

[1014] Antakya ve hinterlandında görülen kült tanrının iyileştirici, kötülüklerden arındırıcı yönlerini kapsar. Yazıtlar için bkz.: SEG XX (1964) Nr. 719a; SEG XXXV (1985) Nr. 1521.
[1015] Artemis için "Hekebole" kullanılır.
[1016] SEG XXXI (1981) Nr. 744. 757.
[1017] von Aulock 1977, 63 vd. Lev. 6 vd. Nr. 173 (M. Aurel) Nr. 198 (A. Severus) Nr. 205 (I. Mamaea) Nr. 227 (H. Etruscus).
[1018] von Aulock 1977, 123 vdd. Lev. 31 vd. Nr. 1265-1276 (A. Pius) Nr. 1277 (M. Aurel) Nr. 1315. 1322-1325 (Geta) 1334 (Maximinus) 1335 (III. Gordian).
[1019] von Aulock 1977, 132 vd. Lev. 34 vd. Nr. 1354-1361 (Commodus) 1387-1389 (Maximus) 1390-1395 (III. Gordian).
[1020] von Aulock 1977, 137 vd. Lev. 35 vd. Nr. 1415 vd. (Caracalla) 1420-1424 (Iulia Mamaea) 1426 (Maximus).
[1021] von Aulock 1979, 64 vd. Lev. 6-10 Nr. 216 (Decius) Nr. 245-252 (M. Aurel) Nr. 260 (Iulia Domna. Bu örnekte kısa ve üç kat giysisi net olarak görünmektedir.).
[1022] İnan 1975, LXVIII, 66; R. R. R. Smith, Hellenistic Sculpture (1991) 87 Res. 87.
[1023] Özgür, age. 8.
[1024] von Aulock 1977, 58 Lev. 3 Nr. 95 (III. Gordian).
[1025] von Aulock 1977, 60 Lev. 4 Nr. 129 (Julia Domna).
[1026] von Aulock 1977, 63 Lev. 6 Nr. 171 (İÖ. 1. yy.) 64 Lev. 7 Nr. 193 vd. (her ikisi de Caracalla Dönemi) 65 Lev. 7 Nr. 201 (A. Severus) 66 Lev. 7 Nr. 211 (Maximus) 66 Lev. 7 Nr. 215 (III. Gordian).
[1027] von Aulock 1977, 71 vdd. Lev. 9-11 Res. 404 (Iulia Domna), Res. 430. 432 (Caracalla) Res. 471 (Elegabal) 475 (A. Severus) 478 (Iulia Mamaea) 491(Valerian) 493 (Gallienus-Salonina).
[1028] von Aulock 1977, 89 vd. Lev. 16-21 Res. 775. 782. 793 vd. 797. 799. 801. 810. 841. 852. 860. 864. 891. 901. 913. 950. 953. 968.

Kodrula[1029], Komama[1030], Palaipolis[1031], Panemoteichos[1032], Pednelisos[1033], Pogla[1034], Sibidunda[1035], Verbe[1036], Apollonia Mordiaion[1037], Baris[1038], Etenna[1039], Konana[1040], Kremna[1041], Prostanna[1042], Seleukeia Sidera[1043], Timbriada[1044] ve Tityassos[1045] kent sikkelerinde başında polosu, uzun giysisi, sol kolunda üzeri meyvelerle dolu bereket boynuzu, sol elinde de gemi dümeni ile betimlenmiştir. Bu kentlerin deniz kenarında olmaması ve genellikle dağlık bölgede bulunması Tyche'nin salt denizcilere değil bereket bekleyenlerin tümüne yanıt veren bir tanrıça olduğunu göstermektedir. Diokaisereia ve Side kentlerindeki tapınaklar tanrıçaya adanmıştır[1046].

Pisidia Bölgesinde sevilen ve birçok kentte kültü oluşturulan bir başka tanrıça da Athena'dır. İncelenen eserler içerisinde sağ elinde phiale, sol elinde mızrak ile betimlenen ve "Athena Phiale Taşıyan" olarak adlandırılan örneklerin Amblada[1047] ve İsinda[1048] sikkeleri üzerinde aynı betimleme ile görülmesi bölgede bu kültün varlığını kanıtlamaktadır. Bronz figürinlerin biri dışındakilerin buluntu yeri bilinmemekte, bu nedenle bölge kültleri ile ilişkilendirilememektedir. Ele geçen bu veriler dışında bazı kentlerde tanrıçaya adanmış tapınaklar da bulunmaktadır[1049]. En ünlüleri Priene,

---

[1029] von Aulock 1977, 104 vd. Lev. 22-25 Res. 998 (Iulia Domna) 1002 (Caracalla) 1013 (A. Severus) 1032 (I. ve II. Valerian) 1035 (Gallienus-Salonina).
[1030] von Aulock 1977, 109 vd. Lev. 25 Res. 1042 (Caracalla).
[1031] von Aulock 1977, 113 vd. Lev. 26 Res. 113 (Elagabal) Res. 1120 (A. Severus).
[1032] von Aulock 1977, 115 vd. Lev. 28 Res. 1137 (Maximinus) 1147 (Gallienus-Solonina).
[1033] von Aulock 1977, 122 vd. Lev. 30 Res. 1222. 1224 vd. (A. Severus) 1227 vd. (Maximinus) 1232 (I. Philippus) 1234 (Decius).
[1034] von Aulock 1977, 127 vd. Lev. 32 vd. Res. 1297. 1301. 1303 (Iulia Domna) 1327 (A. Severus) 1332 (Iulia Mamaea) 1337 (Otacilia) 1344 (Valerian).
[1035] von Aulock 1977, 135 L. 34 Res. 1368 (Iulia Domna).
[1036] von Aulock 1977, 136 vd. Lev. 35 vd. Res. 1406 (Commodus) 1410 (Iulia Domna) 1418 (Iulia Mamaea) 1427 (III. Gordian) 1433 (Philippus II).
[1037] von Aulock 1979, 57 vd. Lev. 3 vd. Res. 77-79a (M. Aurel) 96 (Commodus) 126-134 (Geta) 137-139 (I. Philippus) 153-156 (Otacilia).
[1038] von Aulock 1979, 68 vdd. Lev. 8 vd. 286-291 (Iulia Mamaea) 300 (III. Gordian) 315-322 (Decius-Etruscilla) 337-340 (Hostilian) 344-347 (Gallus) 370-372 (Gallus) 383-388 (Volusian).
[1039] von Aulock 1979, 88 Lev. 15 Res. 607 (Orbiana-A. Severus) 661 vd. (II. Philippus) 673 (Valerian).
[1040] von Aulock 1979, 100 vd. Lev. 20. Res. 778-781 (Hadrian) 797-803 (M. Aurel) 817-822 (Plautilla) 828-831 (A. Severus) 876-886 (Salonina).
[1041] von Aulock 1979, 130 vd. Lev. 31 vd. Res. 1378-1382 (III. Gordian) 1516 vd. (Volusian) 1523 (Valerian) 1527-1534 (Gallienus).
[1042] von Aulock 1979, 148 vd. Lev. 37 vd. Res. 1793-1797 (Iulia Domna) 1810 (A. Severus) 1819 vd. (III. Gordian).
[1043] von Aulock 1979, 156 vd. Lev. 41 vd. Res. 1885-1888 (Iulia Domna) 1950-1955 (A. Severus) 1966 (Iulia Mamaea) 1978-1986 (Maximus) 2027 vd. (Gallienus) 2067-2092 (II. Claudius).
[1044] von Aulock 1979, 171 vd. Lev. 47 vd. Res. 2149-2151 (Caracalla) 2192 (C. Paulina-Maximinus).
[1045] von Aulock 1979, 176 Lev. 49 Res. 2237 vd. (Commodus).
[1046] Anabolu 1970, 70 vdd.
[1047] von Aulock 1977, 59 Lev. 4 Res. 126 (J. Domna).
[1048] von Aulock 1977, 88 Lev. 15 Res. 758 vd. (Severus).
[1049] Anabolu 1970, 70 vdd.

Bergama'da olmak üzere Side ve Notion kentlerinde yer alanlar, bilenen Athena tapınaklarıdır.

Sikkeler üzerindeki betimlemeler yardımı ile hemen her bölgede *"Ares"*e adanan kültlerin varlığı ve yaygınlığı izlenebilmektedir. Ayakta ve zırhlı Ares betimlemesini bulunduran sikkeleri basan kentler Amblada[1050], Ariassos[1051], Panemoteichos[1052]. Antalya'da Göynük Çayı'nın kaynaklarının çıktığı Mizir Mevkii'nde Ares-Meizoares tapınağının bulunduğu yazıtlar yardımı ile tespit edilmiştir[1053]. Antalya Müzesi'nde korunan Ares figürinlerinin bölge kültleri ile ilişkisini açıklamış olmaktadır.

"Dionysos" İncelenen eserler içerisinde ayakta duran ve sağ elinde bir nesne tutan Dionysos örneklerinde tanrının, bazen kantharos bazen de üzüm salkımı taşıdığı bilinen betimlemelerinden yararlanılarak sağ elde olması gereken fakat korunamamış eserlerin tanımını yapmak mümkün olmuştur. Kilikya Bölgesi'nde özellikle Klasik Dönem Nagidos sikkelerinin bazı örneklerinde tanrı sağ elinde üzüm salkımı taşımakta iken[1054], bazılarında kantharos ile görülür[1055]. Side Bölgesi yazıtlarında Athena Tapınağı'nde Dionysos'a sunular bırakıldığı anlatılmaktadır[1056]. Bir başka yazıtta da yaşam boyu Dionysos rahipliği yapan birinden söz edilmektedir[1057]. Nikaia'nın kent kapısı üzerinde, halkının soyunun Herakles ile birlikte Dionysos'a dayandığı ve kentin kuruluşunun bu iki tanrı tarafından gerçekleştirildiği yazmaktadır[1058]. Lydia Bölgesi'nde Geç Hellenistik veya Erken İmparatorluk Dönemi'nde Dionysos kültünün kurulduğunu açıklayan yazıtlar bilinmektedir[1059]. Bunlardan başka Pergamon, Sagalassos kentlerindeki tapınaklar Dionysos kültünün çeşitli bölgelere yayıldığını göstermektedir[1060].

[1050] Bu sikkeler üzerinde bazen Caracalla (von Aulock 1977, 60 Lev. 4 Res. 132) bazen de Geta (von Aulock 1977, 61 Lev. 5 Res. 137. 141) kendisini Ares olarak betimlettirmiştir. Betimlemelerde tanrı zırhlı ve miğferlidir. Sol kol yukarıda, eli ile mızrağını, sağ kol ise dirsekten bükülü, eliyle de üçlü yabasını kavrar.
[1051] von Aulock 1977, 69 vd. Lev. 8-12 Res. 389 vd. (Commodus) 401 vd. (S. Severus) 429 (Caracalla) 474-476 (A. Severus) 481 (Maximus) 487-490 (Valerian).
[1052] von Aulock 1977, 115 vd. Lev. 27 vd. Res. 1135 vd. (A. Severus) 1142 (I. Philippus).
[1053] B. İplikçioğlu, "Doğu ve Kuzeydoğu Lykia-Güneybatı Pisidia Epigrafik-Tarihi Coğrafi Yüzey Araştırmaları Projesi 2000 Yılı Çalışmaları" AST XIX. 2, 2002, 127 vd.
[1054] Levante-Weis 1986, Lev. 1 Nr. 8-14.
[1055] Levante 1993 Fr. 2, Lev. 1 Nr. 1-4.
[1056] J. Nolle, Inschriften von Side I (1993) 286 Nr. 26.
[1057] J. Nolle, Inschriften von Side II (2001) 368 Nr. 76.
[1058] S. Şahin, Inschriften von İznik (1979) 25 Nr. 29.
[1059] De Hoz 1999, 66. En erken kanıtın İ.Ö. 2. yüzyıldan olduğu söylenir.
[1060] Anabolu 1970, 13 vdd.

Küçük Asya'da oldukça fazla taraftar bulan *"Men"* kültü sikke ve yazıtlar yardımı ile izlenebilmektedir. Lysinia[1061], Palaipolis[1062], Pappa-Tiberiopolis[1063], Baris[1064], Kolbasa[1065], Konana[1066], Prostanna[1067], Seleukeia Sidera[1068], Timbriada[1069] kentlerinde oldukça fazla sayıda sikke üzerinde betimlenen tanrı Men, Pisidia Bölgesinin çok sevilen tanrıları arasında yer almaktadır. Antiocheia kentinde yer alan, bilinen en ünlü tapınaklardandır[1070]. Lydia Bölgesi'nde de çok sevildiği ele geçen yazıtlardan anlaşılır[1071]. Antalya Bölgesi'nde "Men Varathos" tapınımı bulunmaktadır[1072]. Antalya Müzesi'nde korunan *"Atlı Men"* figürinleri bölge içerisinde Ariassos[1073], Baris[1074] kent sikkeleri üzerinde görülmektedir. Likya Bölgesi İdebessos küçük bronz buluntularında, Men ile Kakasbos'un birleştirilmesi ile oluşturulan bölgesel kültlerin heykelleri olduğu ve komşu bölgelere de yayıldığı anlaşılmaktadır.

İncelenen eserler içerisinde "Demeter (Ceres)" olarak nitelendirilen ve sol elinde başak demeti, sağ elinde de meşale taşıyan tanrıçanın ikonografik benzerleri bölgede ele geçen bazı kent sikkelerinde yer almaktadır. Örneğin Etenna[1075] sikkelerinde tanrıça sol elinde meşale, diğer elinde ise başak demeti taşımaktadır. Figürin örneklerinde, tanrıçanın başında bulunan polos Pisidia Bölgesi sikkeleri üzerindeki betimlemelerde bulunmamaktadır.

"Hekate" kültü, Karia'da daha çok olmak üzere Lydia Bölgesi'nde de taraftar bulmuş bir tanrıçadır. Sikke ve bir yazıta göre Lydia'da tapınım görmüştür[1076].

[1061] von Aulock 1977, 110 Lev. 25 Res. 1048 (Geta).
[1062] von Aulock 1977, 112 Lev. 26 Res. 1100 (Caracalla).
[1063] von Aulock 1977, 117 Lev. 28 Res. 1149. 1152. 1158. 1165. 1168 (A. Pius).
[1064] von Aulock 1979, 69 vd. Lev. 8-10 Res. 299 (III. Gordion) 334-335 (H. Etruscus) 362-366 (Gallus) 375-382 (Volisian).
[1065] von Aulock 1979, 99 Lev. 19 Res. 761 (A. Pius).
[1066] von Aulock 1979, 102 vd. Lev. 21 Res. 815 vd. (Caracalla) 827 (A. Severus).
[1067] von Aulock 1979, 148 vd. Lev. 36 vd. 1790-1792 (S. Severus) 1829 (II. Philippus II) 1830 (Valerian).
[1068] von Aulock 1979, 155 vdd. Lev. 40 vdd. Res. 1879-1881 (Hadrian) 1883 (S. Severus) 1893 (Caracalla) 1914 (Elagabal) 1940-1942. 1944 vd. (A. Severus) 1957-1963 (Iulia Mamaea) 1970-1974 (Maximinus) 1976 vd. (Maximus) 1995 vd. 2007 vd. (III. Gordian) 2029 (Gallienus) 2041-2051 (II. Claudius II).
[1069] von Aulock 1979, 171 Lev. 47 Res. 2148 (Iulia Domna) 2152-2158 (Caracalla).
[1070] M. Taşlıalan, Pisidian Antioch (1991) 41 vdd.
[1071] de Hoz 1999, 38 vdd.
[1072] G. Petzl, "Varia Epigraphica" EpigrAna 33, 2002, 51 vdd.
[1073] von Aulock 1977, 72 Lev. 10 Res. 427 (Caracalla).
[1074] von Aulock 1979, 70 vdd. Lev. 8-10 Res. 308-310 (Decius) 311 (Etruscilla) 333 (H. Etruscus).
[1075] von Aulock 1979, 80 vd. Lev. 11 vd. Res. 531 vd. (M. Aurel) 533-535 (II. Faustina) 560 (Geta) 581 vd. (A. Severus).
[1076] de Hoz 1999, 68 vd.

VII.1. İkonografisiyle yerel dinlere katkıları. Genel özellikleri ve misyonları dışında tanrı, tanrıça ve yarı tanrıların yerel tapınımlarda yüklendikleri misyonlar, bölgesel özellikler olarak değerlendirilir. Yöre halkı, genel pantheon içerisinde yer alan tanrı, tanrıça ve yarı tanrılara bölgesel beklentilerinden kaynaklanan yeni misyonlar yüklemiş ve yeni belirteçler ekleyerek ikonografilerinde değişiklikler oluşturabilmişlerdir.

Muğla buluntusu olan Karia Zeusu figürini bölge için şaşırtıcı bir buluntu değildir ancak, kültün yaygın olduğu bölge için önemli bir buluntu olarak değerlendirilmelidir. Oturan Zeus figürinlerinin buluntu yeri belli değildir. Küçük Asya'da yaygın olarak bulunan sikkeler üzerinde, elinde phiale ile betimlenen Zeus'un bronz figürinlerin tipolojisinde görülmektedir[1077]. "Yıldırım Fırlatan" figürinlerinin biri dışında 6 örneği Thrakia Bölgesi'ndendir. Dört figürinin fizyonomisi birbirine benzemektedir. Zayıf, orantısız gövdesi ve gövdeye göre büyük verilen başları ile birliktelik gösterirler. Diğer ikisi, daha dolgun ve orantılı yapılarıyla farklılaşır. Bölgede, Apollon figürinlerinden sonra en yoğun kümeyi oluşturan "Yıldırım Fırlatan" tipolojisi ve ikonografisi yerel değil genel bir kültün heykelidir. Figürlerin zayıf ve orantısız yapısı ise bölgesel özelliktir. Komşu ülkelerin buluntuları ile de paralellik göstermektedir[1078]. Bu bilgiler doğrultusunda, bugünkü sınırlardan farklı bir alanda böyle bir kültün varlığı beklenmelidir.

Apollon, Hellenler'in pantheonu içerisinde ışık, sanat ve müzik tanrısı iken Küçük Asya topraklarında bu özelliği yanında farklı epithetler altında da tapınım görmüştür. Frigya Bölgesi ve çevresinde "kapı koruyucu" misyonu ile tanınır. En önemli belirteci olan çift ağızlı balta taşıması doğu özelliğidir. Thrakia, Lydia ve Kilikia Bölgeleri'nde "iyileştirici, ruhları kötülüklerden arındırıcı" misyonu yüklenmiş olan Apollon bu kez elinde taşıdığı defne dalı ile betimlenerek tanımlanmıştır. Eserler içerisinde, bu epithetle ilgili tek örnek bulunmakta ve İstanbul Müzesi'nde korunmaktadır. Komşu ülkelerde tipoloji ve ikonografisi aynı örnekler bulunduğundan Thrakia Bölgesi'nde bu kültün varlığı beklenmelidir. Bir başka tapınımda Apollon sırtında sadağı ile görülür. Bu ikonografi ile bereketli avlar sağlayıcı, nişancı ve avcıların koruyucusu olarak benimsenmiş olmalıdır. Bu betimlemedeki Apollon figürinlerinin sayısı toplam sayının yarısına yakındır. 7 adet

[1077] Levante 1993 Fr. 2, Lev. 27 Nr. 614 vd. (Coracesion sikkesi, Traian), 628 (A. Severus).

[1078] K. Kalcev, "Bronzestatuetten aus dem Territorium von Augusta Trajana (Stara Zagora V. R. Bulgarien)" Griechische und römische Statuetten und Großbronzen. Akten der 9. Tagung über antike Bronzen in Wien 21.-25. April 1986. 405 Res. 2 vd; P. Georgiev, "Eine Gruppe von niedermösischen Statuetten. Beweismaterial für die Existenz eines unbekannten Ateliers: ein stilitisch-ikonographischer Versuch. Akten der 10. Internationalen Tagung über Antik Bronzen Freiburg 18.-22. Juli 1988 (1994) 167 vdd. Res. 1.

Sadaklı Apollon'un büyük bölümü Thrakia buluntusudur. Buluntu yerleri bilinmeyenlerin de tipolojik olarak diğerlerine benzemesi, aynı bölgenin ürünü olabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda Thrakia Bölgesi için "Apollon Hekebolos" kültü beklenmelidir. Thrakia Bölgesi komşu ülkelerinde ele geçen "Sadak Taşıyan" betimlemeli figürinlerin, diğer tanrı ve kültlerdeki paralelliği göstermektedir[1079].

"Kakasbos" olarak adlandırılan atlı tanrı Likya Bölgesi için oldukça önemli ve sevilerek tapınılan bir tanrıdır[1080]. Bölge halkı, benimseyip sevdiği diğer tanrılarla yerli tanrılarını birleştirip yeni kültler oluşturmuş ve ona tapınabilmiştir. Ares-Kakasbos synkretizmi Likya Bölgesi'nde yaygındır. Her ikisi de savaşçı ve koruyucudur, bölge halkının savaşçı karakterine uygun düşmektedirler. Bölge buluntusu olan Ant-030, Ant-032 örnekleri, Delemen'in yorumladığı gibi adak yontucukları da olsa, kültle ilintili figürinler de olsa söz konusu Ares-Kakasbos tapınımı ile ilişkili olmalıdır.

Likya Bölgesi'nde ele geçen *"Men-Atlı"* ikonografisi ile betimlenmiş Ant-025 ve Ant-033 figürinleri, bölgenin sevilen tanrısı Kakasbos ile Men'in birleştirilmesi ve synkretizm oluşturulması sonucudur.

[1079] V. P. Vassilev, "Bronzestatuetten aus dem Heiligtum bei Lozen" Akten der 10. Internationalen Tagung über antike Bronzen Freiburg 18.-22. Juli 1988 (1994) 429 vdd. Res. 4 vdd.

[1080] İ. Delemen "Lykia-İdebessos'ta bulunmuş olan Bronz Adak Heykelcikleri" Prof. Dr. A. Erzen'e Armağan (1996) 207 vd.

VIII.TARİHLEME: İncelenen figürinlerin büyük çoğunluğunun bilimsel kazı buluntusu olarak müzelere kazandırılmamış olmaları eserlerin tarihlemelerinde kesin önerilerde bulunmayı engellemektedir. Bu nedenle figürinlerin erken dönem örnekleri ile olan ilişki veya ilişkisizliği ele alınmış, stilistik özellikleri değerlendirilmiş ve ikonografik özelliklerin bilinen dönemlerde değişimleri saptanarak en uygun tarih önerilmiştir. Örneğin, Hermes figürinlerinin tarihlemesi yapılırken Klasik ve Hellenistik Dönem'in büyük heykelleri göz önünde bulundurularak tipolojik benzerleri saptanmaya çalışılmış, ait oldukları dönemler ışığında figürinlerle ilişkilendirilmiştir. Daha sonra ikonografideki değişiklikler ayrıntılıca incelenmiş ve belirlenen farklılıkların belirleyici olup olmadığına karar verilmiştir. Khylamisin iki omzu kapsayacak şekilde sağ omuz üzerinde tutturulmasının belirgin bir dönemden itibaren düzenlenmesi bilindiğinden Hermes-Thot birleşmesinin eserlere ikonografik bir değişim getirmesi söz konusu olmuştur. Bu olayın Hellenistik Dönem içerisinde gerçekleşmesi bu ikonografideki eserler için "terminus post quem" olarak kabul edilmiştir.

Eros figürinlerinin Mısır tanrısı Harpokrates ile birleşmesi de Hermes-Thot synkretizmine benzemektedir. Hellenistik Dönem'de Mısır Firavunları'nın, batılı tanrılara olan ilgilerinin doruğa çıktığı dönemdir. Eros-Harpokrates betimlemelerinin de Hellenistik Dönem öncesine giden örneği yoktur.

Serapis, Ptolemaios I. Soteros tarafından Hades ile birleştirilmiş ve yeni bir kült oluşturulmuştur. 4. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen bu olaydan sonra Bryaxis tarafından da orijinal yontu yapılmıştır. Bu nedenle Serapis yontu ve figürinlerinin en erken İ.Ö. 350 yıllarından sonraya tarihlenmesi gerekmektedir.

Arkaik Dönem'e dek geri giden Batı kökenli Tyche tapınımı, yine Mısır tanrıçalarından biri olan İsis ile birleştirilmesinden sonra "İsis-Tyche" olarak yayılır ve bu ikonografiyle bu kez doğudan batıya uzanır.

Ephesos Artemisi, İ.Ö. 10. yüzyıldan itibaren Batı Anadolu'nun köklü tanrıçasıdır ve tapınımının antik çağ devam etmiştir[1081]. Kült yontusu tipoloji ikonografisinde küçük bronz buluntu oldukça önemlidir.

[1081] de Hoz 1999. 35 vd.

İncelenen eserlerin tarihlenmesinde birçok zorluk yaşanmıştır. Bundaki etken, eserlerin küçük boyutlu olmaları, büyük çoğunluğunun aşınmış olması, giysi kıvrımlarının tam tarihlemede etken olamayacak kadar ayrıntısız, niteliksiz işlenmesi, duruşun ve anatomik yapının her zaman yardımcı olamadığıdır. Yüz ve saç detaylarının her figürde net olarak izlenememesi bir başka zorluk olmuştur. İyi korunmuş, nitelikli üretim olan eserlerde yaklaşık tarihler verilmiş, tanımlanmasında bile zorluk çekilecek denli yıpranmış ve/veya niteliksiz olan, önemli detaylar vermeyenlerin çoğunluğunda ise, bugüne kadar bu tür eserlere yönelik çalışmalarda olduğu gibi uzun bir zaman dilimine tarihlemek zorunda kalınmıştır.

İncelenen eserler içerisinde, Hellenistik Dönem'e tarihlenen toplam 8 figürin bulunmaktadır. Bu örneklerin tamamına yakını Orta ve Geç Hellenistik Dönem içlerinde yer alır. Erken İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen figürinler Hellenistik örneklere göre biraz daha fazladır. 19 figürin yaklaşık bu döneme tarihlenmiştir.

İ.S. 2. yüzyıla tarihlenen örnekler en yoğun bölümü oluşturmaktadır. Toplam 69 figürin bu dönem içerisine tarihlenmiştir. Büyük heykel sayısının da yoğun olduğu bu döneme tarihlenen küçük bronzların da çoğunlukta olması, kesin değerlendirme yapmak ve her iki tür arasında bir ilişki kurmak için henüz erkendir[1082]. "Athena" figürinlerinin tamamı, "Hermes" ile "Apollon" figürinlerinin de büyük bölümü bu yüzyıl içerisine tarihlendirilmişlerdir.

İ.S. 2. ve 3. yüzyıl arasına tarihlenen eserlerin sayısı da az değildir. Bu tarihleme önerilerinde, verilerin yetersizliğinden dolayı kesin olmaktan kaçınılmış ve bu bölümdeki 20'den fazla figürinin her iki yüzyıla da tarihlenebileceği belirtilmiştir. "Hermes" ve "Apollon" figürinlerinin bir bölümü bu dönem içerisine tarihlenmiştir.

Tarihlemede ikinci yoğun bölüm 3. yüzyıl eserlerinden oluşmaktadır. 45 figürin bu yüzyıl içerisine verilmiştir. Bu döneme yoğunlukla "Aphrodite-Anadiomene", "Tyche" ve "Hermes" figürinlerinin bir bölümü bulunmaktadır. 3. veya 4. yüzyıla tarihlenen figürinlerin sayısı 10'dan azdır. Oransız gövde yapıları, keskin uzuvları, eserlerin bu döneme tarihlenmelerinde etken olmuştur.

[1082] Ülkemiz müzelerinin yalnızca 14'ünde ve salt yayın izni verilen eserler hakkında araştırma yapıldığından, genel bir tablo çıkarılması yanıltıcı sonuçlar doğurabilir. Ancak, 200'den fazla örneğin incelendiği bu çalışmada elde edilen sonuç, yaklaşık bir kesit olarak değerlendirilmelidir.

Sonuç olarak, 14 müzede korunan toplam 208 esere yansıyan, Klasik ve Hellenistik kökenli öncüllerine öykünen, tipoloji ve ikonografileri çok fazla değişmeyen tanrı, tanrıça ve tanrısal betimlemeler Roma Dönemi'nin hemen her diliminde görülebilmişlerdir. Hellenistik Dönem eserlerindeki sayısal azlığın genel toplamda da değişmeyeceği beklenmektedir. Bronz tekniğinin gelişimi, artan talep karşısında yerel ve gezici atölyelerin kurulması ile daha fazla üretim gerçekleşmiş olmalıdır.

Levhalar Dizini[1083]**:**

Levha 1, a-c	SH-043 Zeus Oturan.
Levha 1, d-f	SH-049 Zeus Oturan.
Levha 2, a, b	SH-045 Zeus Oturan.
Levha 3, a, b	İst-041 Zeus Yıldırım Savuran.
Levha 3, c, d	İst-044 Zeus Yıldırım Savuran.
Levha 4, a, b	İst-070 Zeus Yıldırım Savuran.
Levha 4, c, d	SH-044 Zeus Yıldırım Savurani
Levha 5, a, b	Edr-001 Zeus Yıldırım Savuran.
Levha 5, c, d	Afy-003 Zeus Yıldırım Savuran.
Levha 6, a-c	İst-011 Zeus Asa Tutan.
Levha 6, d, e	SH-031 Zeus Asa Tutan.
Levha 7, a-d	SH-058 Zeus Asa Tutan.
Levha 8, a, b	Feth-015 Zeus Asa Tutan.
Levha 8, c, d	İst-085 Zeus-Helios.
Levha 9, a, b	Bodr-002 Karia Zeusu.
Levha 9, c-e	Silf-012 Zeus-Diğer.
Levha 10, a, b	Ant-018 Zeus-Diğer.
Levha 11, a, b	Silf-001 Serapis-Oturan.
Levha 11, c, d	İst-030 Serapis-Ayakta.
Levha 12, a, b	SH-060 Serapis-Büst.
Levha 12, c, d	Edr-009 Serapis-Büst.
Levha 13, a-c	SH-010 Hermes-Giysisiz.
Levha 13, d, e	Feth-012 Hermes-Giysisiz.
Levha 14, a-c	İst-066 Hermes-Giysili.
Levha 14, d, e	Silf-009 Hermes-Giysi Kolda.
Levha 15, a, b	Ant-004 Hermes-Giysi Kolda.
Levha 15, c-e	Kon-001 Hermes- Giysi Kolda.
Levha 16, a, b	İst-015 Hermes-Giysi Tek Omuzda.
Levha 16, c-e	SH-052 Hermes-Giysi Tek Omuzda.
Levha 17, a, b	Ant-003 Hermes-Giysi Tek Omuzda.
Levha 17, c, d	Silf-006 Hermes- Giysi Tek Omuzda.
Levha 18, a, b	Kon-003 Hermes-Giysi Tek Omuzda.
Levha 18, c, d	İst-010 Hermes-Giysi Tek Omuzda.
Levha 19, a, b	İst-023 Hermes-Giysi Tek Omuzda.
Levha 19, c-e	İst-024 Hermes-Giysi Tek Omuzda.
Levha 20, a, b	İst-077 Hermes-Giysi Tek Omuzda.
Levha 20, c-e	SH-005 Hermes-Giysi Tek Omuzda.
Levha 21, a, b	Feth-003 Hermes-Giysi Tek Omuzda.
Levha 21, c, d	Feth-008 Hermes-Giysi Tek Omuzda.
Levha 22, a, b	Kon-006 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 22, c, d	Kon-007 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 23, a, b	Kon-011 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 23, c-e	İst-003 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 24, a-c	İst-005 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.

[1083] Çalışma içerisinde incelenen eserlerin fotoğrafları ve yayın hakkı yazara aittir.

Levha 25, a-c	İst-028 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 25, d, e	İst-033 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 26, a-c	İst-051 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 27, a, b	İst-058 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 27, c-e	İst-061 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 28, a, b	İst-063 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 28, c-e	İst-072 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 29, a, b	İst-080 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 29, c, d	SH-006 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 30, a-c	SH-046 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 31, a-c	SH-047 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 31, d-g	SH-048 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 32, a, b	Feth-001 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 32, c, d	Feth-005 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 33, a, b	Feth-010 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 33, c, d	Marm-003 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 34, a, b	Marm-004 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 34, c-e	Bodr-006 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 35, a, b	Uşak-001 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 35, c, d	Ant-005 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 36, a, b	Ant-006 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 36, c, d	Ant-008 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 37, a, b	Ant-011 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 37, c, d	Ant-012 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 38, a-c	Ant-021 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 38, d, e	Ant-022 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 39, a, b	İst-075 Apollon-Phiale Taşıyan.
Levha 39, c, d	İst-043 Apollon-Phiale Taşıyan.
Levha 40, a, b	Edr-007 Apollon-Phiale ve Sadak Taşıyan.
Levha 40, c-e	Edr-002 Apollon-Phiale ve Sadak Taşıyan.
Levha 41, a-c	Edr-003 Apollon-Phiale ve Sadak Taşıyan.
Levha 41, d, e	İst-042 Apollon-Phiale ve Sadak Taşıyan.
Levha 42, a-c	SH-011 Apollon-Phiale ve Sadak Taşıyan.
Levha 43, a-d	SH-070 Apollon Çift Ağızlı Balta Taşıyan.
Levha 44, a, b	İst-076 Apollon Defne Dalı Taşıyan.
Levha 44, c, d	İst-002 Apollon-Helios.
Levha 45, a-c	SH-068 Apollon-Helios.
Levha 45, d, e	Ant-001 Apollon-Helios.
Levha 46, a, b	İst-021 Apollon Omphalos.
Levha 47, a, b	İst-016 Apollon Diğer.
Levha 47, c, d	İst-039 Apollon Diğer.
Levha 48, a, b	İst-049 Apollon Diğer.
Levha 48, c-e	Edr-004 Apollon Diğer.
Levha 49, a, b	İst-037 Poseidon-Giysisiz.
Levha 49, c, d	Marm-001 Poseidon Giysisiz.
Levha 50, a, b	Bodr-001 Poseidon Giysisiz.
Levha 50, c, d	İst-001 Poseidon Khilamisli.
Levha 51, a-c	SH-015 Ares-Zırhlı.
Levha 52, a-d	Ant-031 Ares-Zırhlı.
Levha 53, a, b	Ant-029 Ares-Zırhlı.
Levha 54, a-d	İst-013 Ares-Khilamisli.

Levha 55, a, b	Ant-030 Ares-Atlı.
Levha 55, c, d	Ant-032 Ares-Atlı.
Levha 55, e, f	Edr-006 Ares-Atlı.
Levha 56, a-d	SH-071 Ares Diğer.
Levha 57, a-c	İst-006 Dionysos-Khimationlu.
Levha 58, a,c	İst-069 Dionysos-Khimationlu.
Levha 59, a, b	İst-055 Dionysos- Khimationlu.
Levha 59, c-e	İst-073 Dionysos-Khiton ve Khimationlu.
Levha 60, a-c	Kon-004 Eros-Oturan.
Levha 60, d, e	Ant-020 Eros-Oturan.
Levha 61, a-c	SH-061 Eros-Oturan.
Levha 62, a-d	SH-064 Eros Oturan.
Levha 63, a-c	SH-063 Eros-Oturan.
Levha 64, a, b	SH-019 Eros-Uçan.
Levha 64, c, d	SH-020 Eros-Uçan.
Levha 65, a, b	SH-021 Eros-Uçan.
Levha 65, c, d	SH-038 Eros-Uçan.
Levha 66, a-d	SH-069 Eros-Uçan.
Levha 67, a-c	Afy-002 Eros-Harpokrates.
Levha 67, d-f	SH-073 Eros-Harpokrates.
Levha 68, a, b	Feth-007 Eros-Harpokrates.
Levha 68, d-f	SH-023 Eros Diğer.
Levha 69, a-c	Ant-016 Men-Ayakta.
Levha 69, d, e	Ant-033 Men-Atlı.
Levha 70, a, b	Ant-025 Men-Atlı.
Levha 71, a-c	İst-089 Attis.
Levha 71, d, e	Silf-013 Attis-Diğer.
Levha 72, a-c	İst-081 Lar.
Levha 73, a-c	Ant-024 Janus.
Levha 74, a-c	İst-027 Pan-Ayakta.
Levha 74, d, e	SH-065 Pan-Ayakta.
Levha 75, a, b	İst-026 Pan-Oturan.
Levha 76, a-c	İst-034 Priapos.
Levha 77, a, b	Silf-004 Priapos.
Levha 77, c, d	Esk-001 Priapos-Herme.
Levha 78, a, b	İst-071 Athena-Peploslu.
Levha 78, c-e	İst-074 Athena-Peploslu.
Levha 79, a, b	Silf-010 Athena-Peploslu.
Levha 79, c, d	İst-056 Athena-Khimationlu.
Levha 80, a, b	İst-045 Athena-Parthenos.
Levha 81, a, b	Kon-010 Aphrodite-Anadyomene.
Levha 81, c, d	Esk-002 Aphrodite-Anadyomene.
Levha 82, a,c	İst-012 Aphrodite-Anadyomene.
Levha 82, d-f	İst-047 Aphrodite-Anadyomene.
Levha 83, a-c	İst-048 Aphrodite-Anadyomene.
Levha 83, d-f	İst-053 Aphrodite-Anadyomene.
Levha 84, a, b	İst-060 Aphrodite-Anadyomene.
Levha 84, c, d	İst-062 Aphrodite-Anadyomene.
Levha 85, a, b	İst-068 Aphrodite-Anadyomene.
Levha 85, c, d	İst-078 Aphrodite-Anadyomene.
Levha 86, a-c	SH-037 Aphrodite-Anadyomene.

Levha 86, d-f SH-007 Aphrodite-Anadyomene.
Levha 87, a-c İst-090 Anadyomene-Giysili.
Levha 88, a-c SH-054 Aphrodite-Elma Taşıyan.
Levha 88, d-f SH-018 Aphrodite-Terlik Taşıyan.
Levha 89, a-c İst-039 Knidos Aphroditesi..
Levha 89, d-f SH-012 Aphrodite-Pudicia.
Levha 90, a-c İst-009 Aphrodite-Yıkanan.

Levha 91, a-e SH-055 Tyche-Peploslu.
Levha 92, a, b Afy-001 Tyche-Çapraz Mantolu.
Levha 92, c, d Feth-011 Tyche-Çapraz Mantolu.
Levha 93, a, b İst-079 Tyche- İsis Çapraz Mantolu.
Levha 93, c, d Feth-006 Tyche-İsis Çapraz Mantolu.
Levha 94, a, b Marm-006 Tyche-İsis Çapraz Mantolu.
Levha 94, c, d Bodr-004 Tyche-İsis Çapraz Mantolu.
Levha 95, a, b Bodr-009 Tyche-İsis çapraz Mantolu.
Levha 95, c-e İst-014 Tyche-Khimationlu.
Levha 96, a-c İst-032 Tyche-Khimationlu.
Levha 96, d-f İst-086 Tyche-Khimationlu.
Levha 97, a, b İst-046 Tyche-İsis Khimationlu.
Levha 97, c-e SH-053 Tyche-İsis Khimationlu.
Levha 98, a, b Feth-002 Tyche-İsis Khimationlu.

Levha 98, c, d İst-050 Tyche Diğer.
Levha 99, a-c Ant-017 Tyche Diğer.
Levha 100, a-c Silf-002 Demeter-Ceres.
Levha 100, d-f SH-003 Demeter-Bouba.
Levha 101, a-c İst-031 Ephesos Artemisi.
Levha 101, d, e İst-059 Artemis-Diana.
Levha 102, a, b SH-009 Artemis-Diana.
Levha 102, c-e SH-057 Artemis-Diana.
Levha 103, a, b İst-065 Nike.
Levha 103, c-e SH-056 Nike.
Levha 104, a-c Edr-005 Nike.
Levha 105, a-c İst-067 Hekateion.
Levha 105, d, e SH-013 Hekateion.
Levha 106, a, b Kon-009 Herakles-Kantharos Taşıyan.

Levha 106, c-e İst-004 Herakles-Kantharos Taşıyan.

Levha 107, a, b Silf-008 Herakles-Kantharos Taşıyan.
Levha 107, c, d İst-017 Hesperidler Heraklesi.
Levha 108, a, b İst-019 Hesperidler Heraklesi.
Levha 109, a-e Silf-003 Hesperidler Heraklesi.
Levha 110, a-c Silf-005 Hesperidler Heraklesi.
Levha 111, a-d İst-020 Herakles Yılanlı.
Levha 112, a-e İst-038 Herakles Diğer.
Levha 113, a, b Silf-011 Herakles Diğer.
Levha 113, c, d Ant-027 Herakles Diğer.
Levha 114, a, b İst-052 Dioskur.
Levha 115, a-d İst-029 Satyr.
Levha 116, a-c İst-083 Satyr.
Levha 117, a, b İst-082 Satyr.

Levha 117, c-e	SH-036 Satyr Başı.
Levha 118, a, b	İst-008 Herme.
Levha 118, c, d	İst-054 Herme.
Levha 119, a, b	İst-084 Herme.
Levha 119, c	SH-051 Herme.
Levha 119, d, e	SH-050 Herme.
Levha 120, a, b	Feth-004 Herme.
Levha 120, c	Feth-013 Herme.
Levha 120, d, e	Feth-014 Herme.
Levha 121, a, b	Kon-008 Dansöz, Mimin.
Levha 121, c-e	İst-025 Dansöz.

Levhalar Dizini[1]**:**

Levha 1, a-c	SH-043 Zeus Oturan.
Levha 1, d-f	SH-049 Zeus Oturan.
Levha 2, a, b	SH-045 Zeus Oturan.
Levha 3, a, b	İst-041 Zeus Yıldırım Savuran.
Levha 3, c, d	İst-044 Zeus Yıldırım Savuran.
Levha 4, a, b	İst-070 Zeus Yıldırım Savuran.
Levha 4, c, d	SH-044 Zeus Yıldırım Savurani
Levha 5, a, b	Edr-001 Zeus Yıldırım Savuran.
Levha 5, c, d	Afy-003 Zeus Yıldırım Savuran.
Levha 6, a-c	İst-011 Zeus Asa Tutan.
Levha 6, d, e	SH-031 Zeus Asa Tutan.
Levha 7, a-d	SH-058 Zeus Asa Tutan.
Levha 8, a, b	Feth-015 Zeus Asa Tutan.
Levha 8, c, d	İst-085 Zeus-Helios.
Levha 9, a, b	Bodr-002 Karia Zeusu.
Levha 9, c-e	Silf-012 Zeus-Diğer.
Levha 10, a, b	Ant-018 Zeus-Diğer.
Levha 11, a, b	Silf-001 Serapis-Oturan.
Levha 11, c, d	İst-030 Serapis-Ayakta.
Levha 12, a, b	SH-060 Serapis-Büst.
Levha 12, c, d	Edr-009 Serapis-Büst.
Levha 13, a-c	SH-010 Hermes-Giysisiz.
Levha 13, d, e	Feth-012 Hermes-Giysisiz.
Levha 14, a-c	İst-066 Hermes-Giysili.
Levha 14, d, e	Silf-009 Hermes-Giysi Kolda.
Levha 15, a, b	Ant-004 Hermes-Giysi Kolda.
Levha 15, c-e	Kon-001 Hermes- Giysi Kolda.
Levha 16, a, b	İst-015 Hermes-Giysi Tek Omuzda.
Levha 16, c-e	SH-052 Hermes-Giysi Tek Omuzda.
Levha 17, a, b	Ant-003 Hermes-Giysi Tek Omuzda.
Levha 17, c, d	Silf-006 Hermes- Giysi Tek Omuzda.
Levha 18, a, b	Kon-003 Hermes-Giysi Tek Omuzda.
Levha 18, c, d	İst-010 Hermes-Giysi Tek Omuzda.
Levha 19, a, b	İst-023 Hermes-Giysi Tek Omuzda.
Levha 19, c-e	İst-024 Hermes-Giysi Tek Omuzda.
Levha 20, a, b	İst-077 Hermes-Giysi Tek Omuzda.
Levha 20, c-e	SH-005 Hermes-Giysi Tek Omuzda.
Levha 21, a, b	Feth-003 Hermes-Giysi Tek Omuzda.
Levha 21, c, d	Feth-008 Hermes-Giysi Tek Omuzda.
Levha 22, a, b	Kon-006 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 22, c, d	Kon-007 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 23, a, b	Kon-011 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 23, c-e	İst-003 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 24, a-c	İst-005 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 25, a-c	İst-028 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 25, d, e	İst-033 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.

[1] Çalışma içerisinde incelenen eserlerin fotoğraflar yazara aittir.

Levha 26, a-c	İst-051 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 27, a, b	İst-058 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 27, c-e	İst-061 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 28, a, b	İst-063 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 28, c-e	İst-072 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 29, a, b	İst-080 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 29, c, d	SH-006 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 30, a-c	SH-046 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 31, a-c	SH-047 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 31, d-g	SH-048 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 32, a, b	Feth-001 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 32, c, d	Feth-005 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 33, a, b	Feth-010 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 33, c, d	Marm-003 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 34, a, b	Marm-004 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 34, c-e	Bodr-006 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 35, a, b	Uşak-001 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 35, c, d	Ant-005 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 36, a, b	Ant-006 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 36, c, d	Ant-008 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 37, a, b	Ant-011 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 37, c, d	Ant-012 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 38, a-c	Ant-021 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 38, d, e	Ant-022 Hermes-Giysi Her iki Omuzda.
Levha 39, a, b	İst-075 Apollon-Phiale Taşıyan.
Levha 39, c, d	İst-043 Apollon-Phiale Taşıyan.
Levha 40, a, b	Edr-007 Apollon-Phiale ve Sadak Taşıyan.
Levha 40, c-e	Edr-002 Apollon-Phiale ve Sadak Taşıyan.
Levha 41, a-c	Edr-003 Apollon-Phiale ve Sadak Taşıyan.
Levha 41, d, e	İst-042 Apollon-Phiale ve Sadak Taşıyan.
Levha 42, a-c	SH-011 Apollon-Phiale ve Sadak Taşıyan.
Levha 43, a-d	SH-070 Apollon Çift Ağızlı Balta Taşıyan.
Levha 44, a, b	İst-076 Apollon Defne Dalı Taşıyan.
Levha 44, c, d	İst-002 Apollon-Helios.
Levha 45, a-c	SH-068 Apollon-Helios.
Levha 45, d, e	Ant-001 Apollon-Helios.
Levha 46, a, b	İst-021 Apollon Omphalos.
Levha 47, a, b	İst-016 Apollon Diğer.
Levha 47, c, d	İst-039 Apollon Diğer.
Levha 48, a, b	İst-049 Apollon Diğer.
Levha 48, c-e	Edr-004 Apollon Diğer.
Levha 49, a, b	İst-037 Poseidon-Giysisiz.
Levha 49, c, d	Marm-001 Poseidon Giysisiz.
Levha 50, a, b	Bodr-001 Poseidon Giysisiz.
Levha 50, c, d	İst-001 Poseidon Khilamisli.
Levha 51, a-c	SH-015 Ares-Zırhlı.
Levha 52, a-d	Ant-031 Ares-Zırhlı.
Levha 53, a, b	Ant-029 Ares-Zırhlı.
Levha 54, a-d	İst-013 Ares-Khilamisli.
Levha 55, a, b	Ant-030 Ares-Atlı.

Levha 55, c, d	Ant-032 Ares-Atlı.
Levha 55, e, f	Edr-006 Ares-Atlı.
Levha 56, a-d	SH-071 Ares Diğer.
Levha 57, a-c	İst-006 Dionysos-Khimationlu.
Levha 58, a,c	İst-069 Dionysos-Khimationlu.
Levha 59, a, b	İst-055 Dionysos- Khimationlu.
Levha 59, c-e	İst-073 Dionysos-Khiton ve Khimationlu.
Levha 60, a-c	Kon-004 Eros-Oturan.
Levha 60, d, e	Ant-020 Eros-Oturan.
Levha 61, a-c	SH-061 Eros-Oturan.
Levha 62, a-d	SH-064 Eros Oturan.
Levha 63, a-c	SH-063 Eros-Oturan.
Levha 64, a, b	SH-019 Eros-Uçan.
Levha 64, c, d	SH-020 Eros-Uçan.
Levha 65, a, b	SH-021 Eros-Uçan.
Levha 65, c, d	SH-038 Eros-Uçan.
Levha 66, a-d	SH-069 Eros-Uçan.
Levha 67, a-c	Afy-002 Eros-Harpokrates.
Levha 67, d-f	SH-073 Eros-Harpokrates.
Levha 68, a, b	Feth-007 Eros-Harpokrates.
Levha 68, d-f	SH-023 Eros Diğer.
Levha 69, a-c	Ant-016 Men-Ayakta.
Levha 69, d, e	Ant-033 Men-Atlı.
Levha 70, a, b	Ant-025 Men-Atlı.
Levha 71, a-c	İst-089 Attis.
Levha 71, d, e	Silf-013 Attis-Diğer.
Levha 72, a-c	İst-081 Lar.
Levha 73, a-c	Ant-024 Janus.
Levha 74, a-c	İst-027 Pan-Ayakta.
Levha 74, d, e	SH-065 Pan-Ayakta.
Levha 75, a, b	İst-026 Pan-Oturan.
Levha 76, a-c	İst-034 Priapos.
Levha 77, a, b	Silf-004 Priapos.
Levha 77, c, d	Esk-001 Priapos-Herme.
Levha 78, a, b	İst-071 Athena-Peploslu.
Levha 78, c-e	İst-074 Athena-Peploslu.
Levha 79, a, b	Silf-010 Athena-Peploslu.
Levha 79, c, d	İst-056 Athena-Khimationlu.
Levha 80, a, b	İst-045 Athena-Parthenos.
Levha 81, a, b	Kon-010 Aphrodite-Anadyomene.
Levha 81, c, d	Esk-002 Aphrodite-Anadyomene.
Levha 82, a,c	İst-012 Aphrodite-Anadyomene.
Levha 82, d-f	İst-047 Aphrodite-Anadyomene.
Levha 83, a-c	İst-048 Aphrodite-Anadyomene.
Levha 83, d-f	İst-053 Aphrodite-Anadyomene.
Levha 84, a, b	İst-060 Aphrodite-Anadyomene.
Levha 84, c, d	İst-062 Aphrodite-Anadyomene.
Levha 85, a, b	İst-068 Aphrodite-Anadyomene.
Levha 85, c, d	İst-078 Aphrodite-Anadyomene.
Levha 86, a-c	SH-037 Aphrodite-Anadyomene.

Levha 86, d-f SH-007 Aphrodite-Anadyomene.
Levha 87, a-c İst-090 Anadyomene-Giysili.
Levha 88, a-c SH-039 Aphrodite-Elma Taşıyan.
Levha 88, d-f SH-054 Aphrodite-Terlik Taşıyan.
Levha 89, a-c İst-018 Knidos Aphroditesi..
Levha 89, d-f SH-012 Aphrodite-Pudicia.
Levha 90, a-c İst-009 Aphrodite-Yıkanan.
Levha 91, a-e SH-055 Tyche-Peploslu.
Levha 92, a, b Afy-001 Tyche-Çapraz Mantolu.
Levha 92, c, d Feth-011 Tyche-Çapraz Mantolu.
Levha 93, a, b İst-079 Tyche- İsis Çapraz Mantolu.
Levha 93, c, d Feth-006 Tyche-İsis Çapraz Mantolu.
Levha 94, a, b Marm-006 Tyche-İsis Çapraz Mantolu.
Levha 94, c, d Bodr-004 Tyche-İsis Çapraz Mantolu.
Levha 95, a, b Bodr-009 Tyche-İsis çapraz Mantolu.
Levha 95, c-e İst-014 Tyche-Khimationlu.
Levha 96, a-c İst-032 Tyche-Khimationlu.
Levha 96, d-f İst-086 Tyche-Khimationlu.
Levha 97, a, b İst-046 Tyche-İsis Khimationlu.
Levha 97, c-e SH-053 Tyche-İsis Khimationlu.
Levha 98, a, b Feth-002 Tyche-İsis Khimationlu.
Levha 98, c, d İst-050 Tyche Diğer.
Levha 99, a-c Ant-017 Tyche Diğer.
Levha 100, a-c Silf-002 Demeter-Ceres.
Levha 100, d-f SH-003 Demeter-Bouba.
Levha 101, a-c İst-031 Ephesos Artemisi.
Levha 101, d, e İst-059 Artemis-Diana.
Levha 102, a, b SH-009 Artemis-Diana.
Levha 102, c-e SH-057 Artemis-Diana.
Levha 103, a, b İst-065 Nike.
Levha 103, c-e SH-056 Nike.
Levha 104, a-c Edr-005 Nike.
Levha 105, a-c İst-067 Hekateion.
Levha 105, d, e SH-013 Hekateion.
Levha 106, a, b Kon-009 Herakles-Kantharos Taşıyan.
Levha 106, c-e İst-004 Herakles-Kantharos Taşıyan.
Levha 107, a, b Silf-008 Herakles-Kantharos Taşıyan.
Levha 107, c, d İst-017 Hesperidler Heraklesi.
Levha 108, a, b İst-019 Hesperidler Heraklesi.
Levha 109, a-e Silf-003 Hesperidler Heraklesi.
Levha 110, a-c Silf-005 Hesperidler Heraklesi.
Levha 111, a-d İst-020 Herakles Yılanlı.
Levha 112, a-e İst-038 Herakles Diğer.
Levha 113, a, b Silf-011 Herakles Diğer.
Levha 113, c, d Ant-027 Herakles Diğer.
Levha 114, a, b İst-052 Dioskur.
Levha 115, a-d İst-029 Satyr.
Levha 116, a-c İst-083 Satyr.
Levha 117, a, b İst-082 Satyr.
Levha 117, c-e SH-036 Satyr Başı.

Levha 118, a, b İst-008 Herme.
Levha 118, c, d İst-054 Herme.
Levha 119, a, b İst-084 Herme.
Levha 119, c SH-051 Herme.
Levha 119, d, e SH-050 Herme.
Levha 120, a, b Feth-004 Herme.
Levha 120, c Feth-013 Herme.
Levha 120, d, e Feth-014 Herme.
Levha 121, a, b Kon-008 Dansöz, Mimin.
Levha 121, c-e İst-025 Dansöz.

LEVHALAR

SH-043

a b c

SH-049

d e f

Lev. 2

SH-045

a

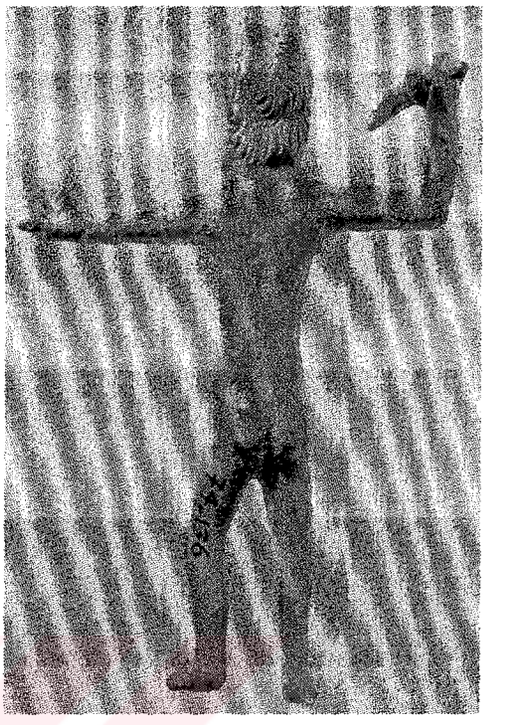

b

İst-041

a

b

İst-044

c

d

İst-070

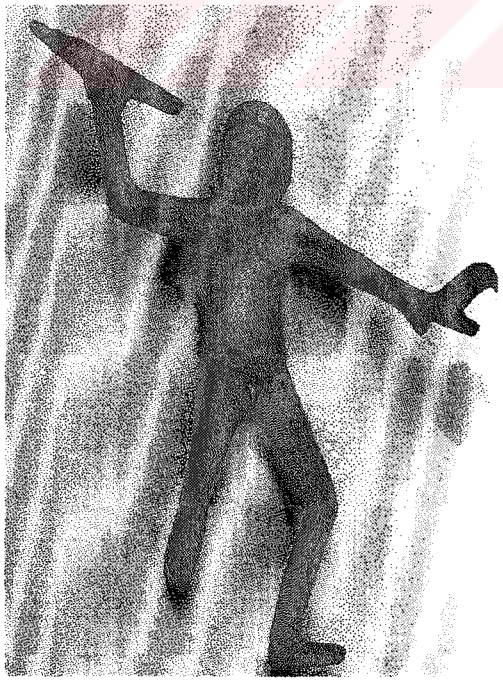

a

b

SH-044

c

d

Edr-001

a

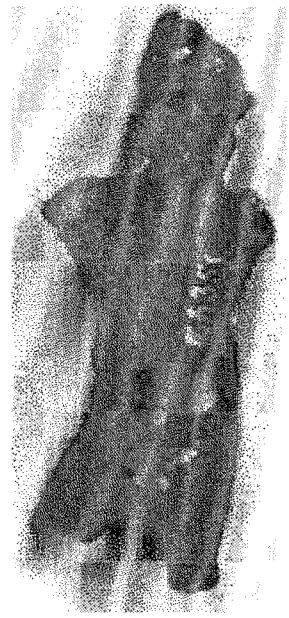

b

Afy-003

c

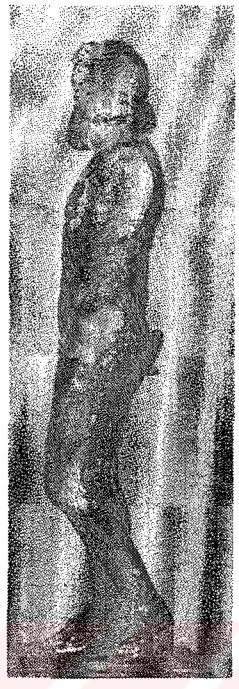

d

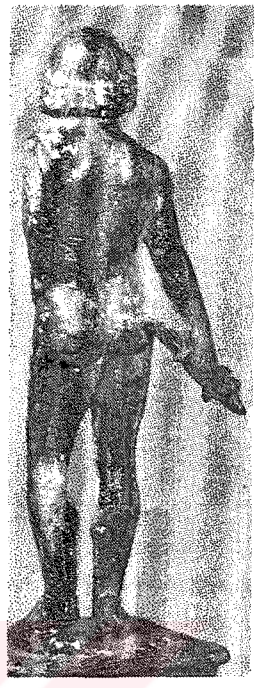
İst-011

a

b

c

SH-031

d

e

f

SH-058

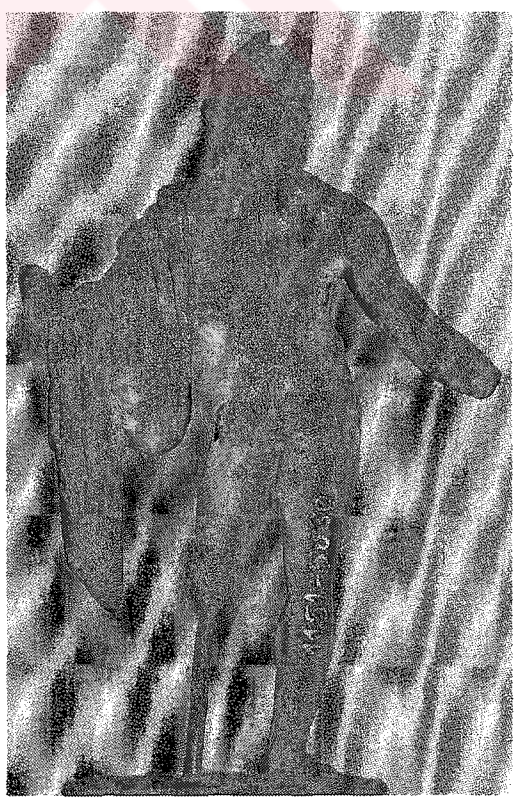
a

b

c

d

Feth-015

a

b

İst-085

c

d

Bodr-002

a

b

c

Silf-012

d

e

f

Ant-018

a

b

Silf-001

a

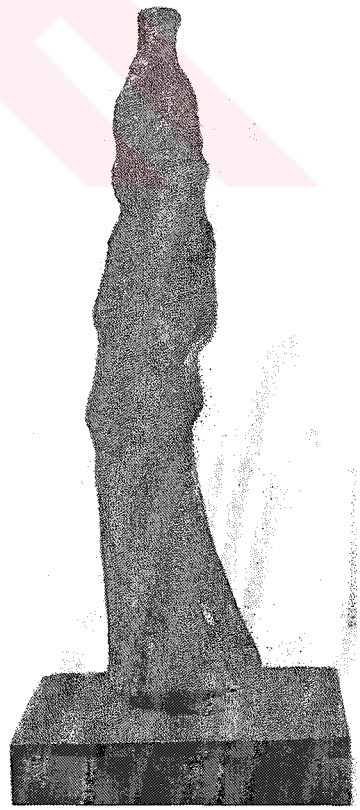

b

İst-030

c

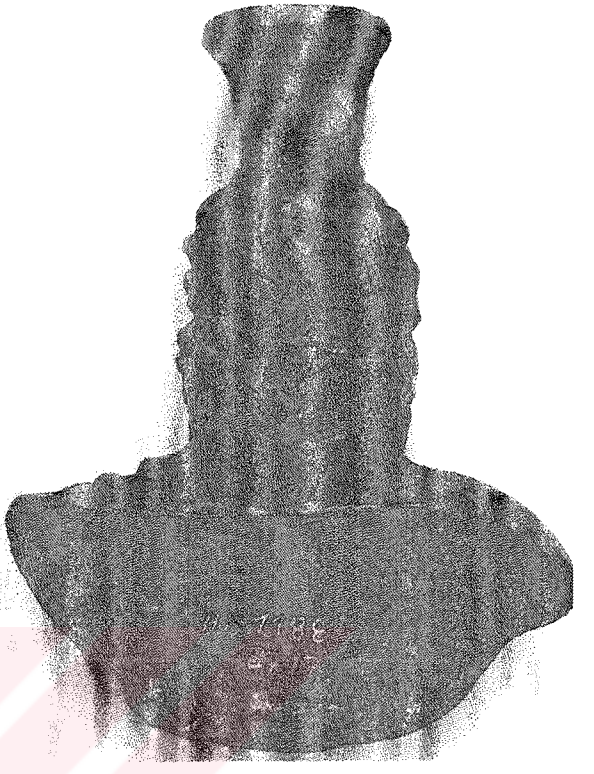
d

Lev.12

SH-060

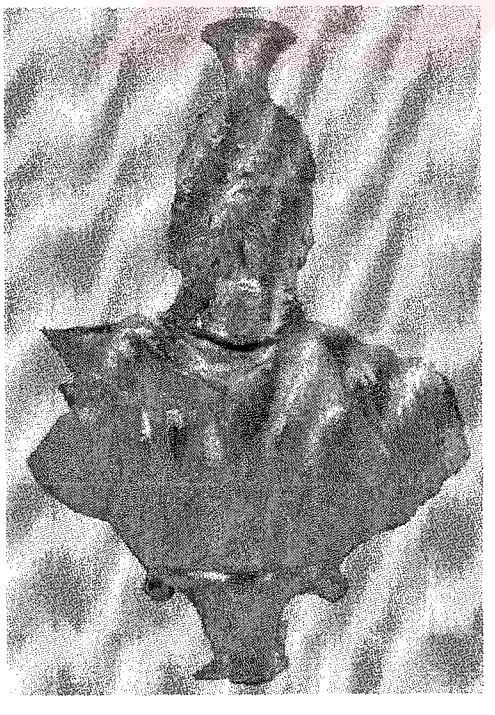

a

b

Edr-009

c

d

Lev.13

SH-010

a

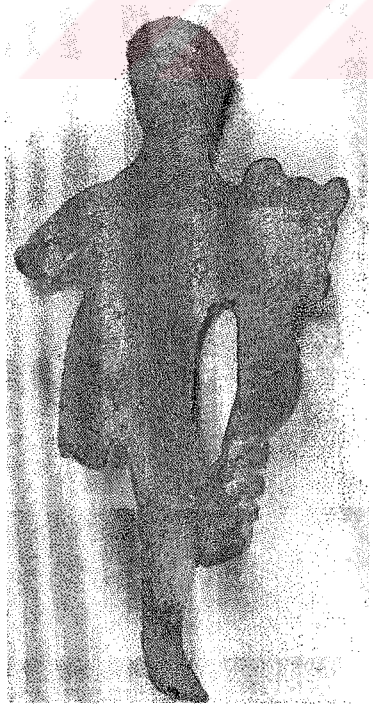

b

c

Feth-012

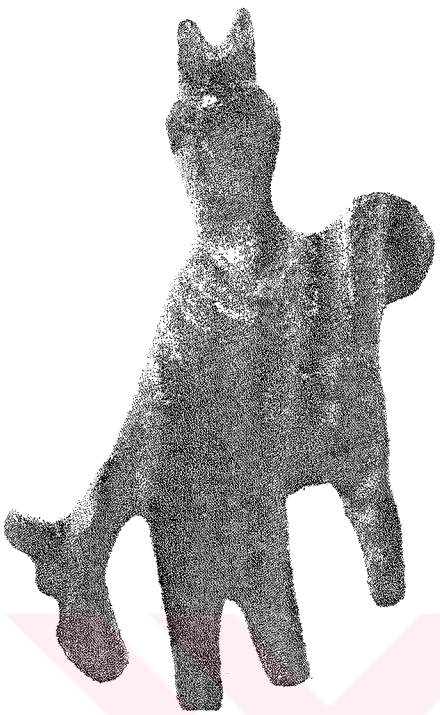

d

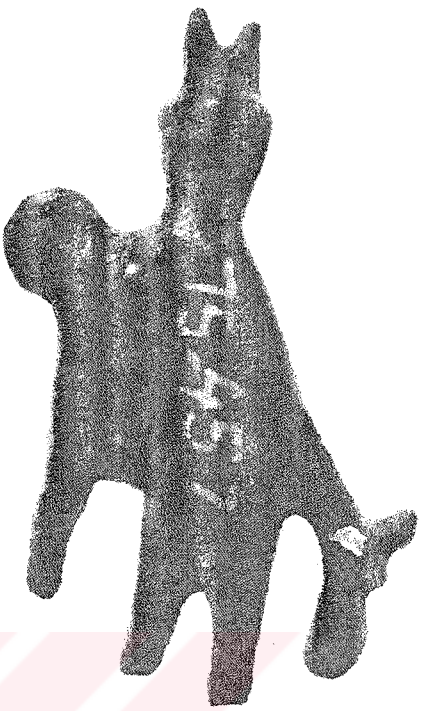

e

İst-066

a

b

Silf-009

c

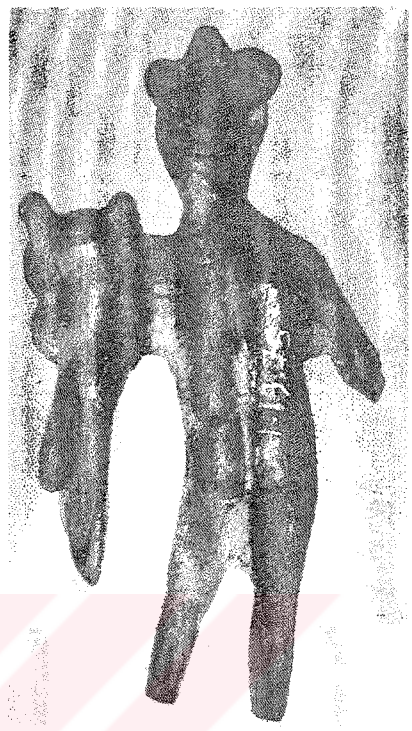
d

Lev.15

Ant-004

a

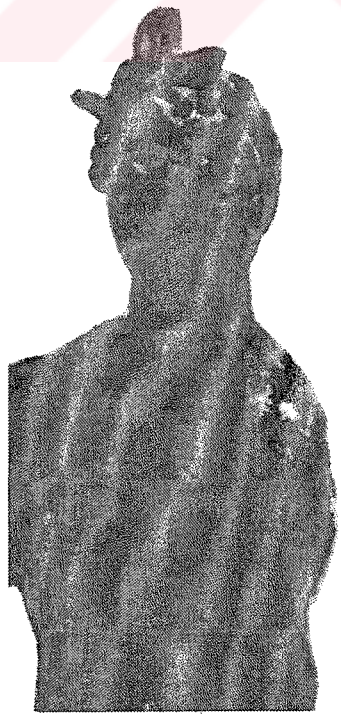

b

Kon-001

c

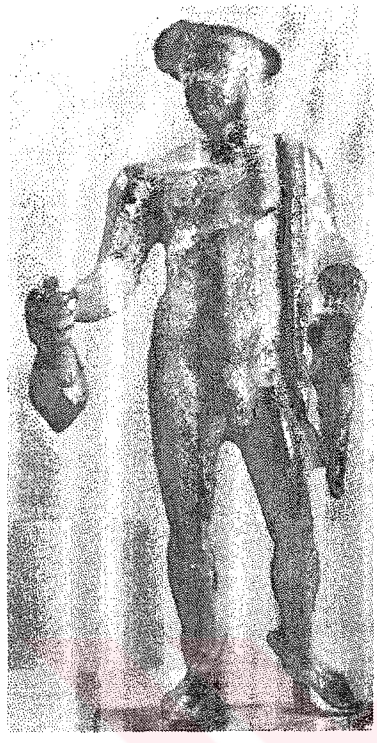

d

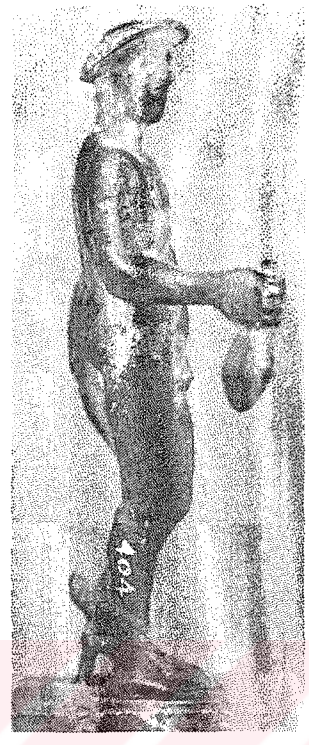

e

İst-015

a

b

c

SH-052

d

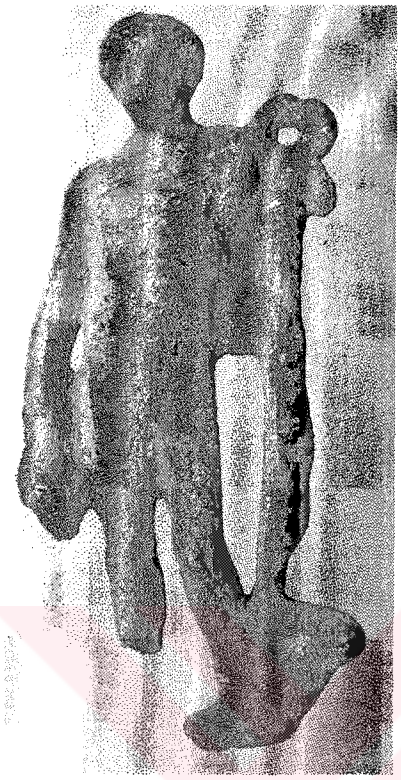

e

f

Ant-003

a

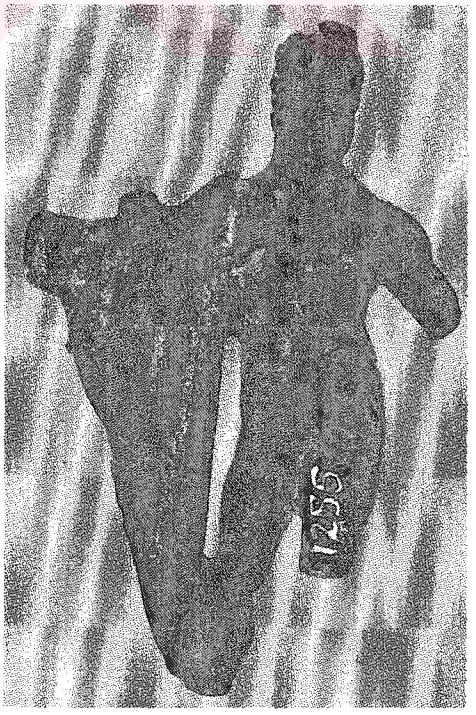

b

Silf-006

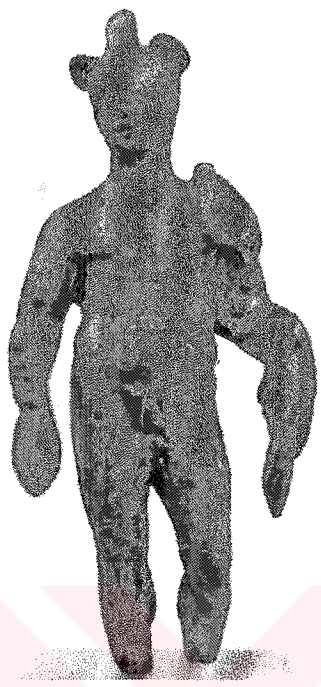

c

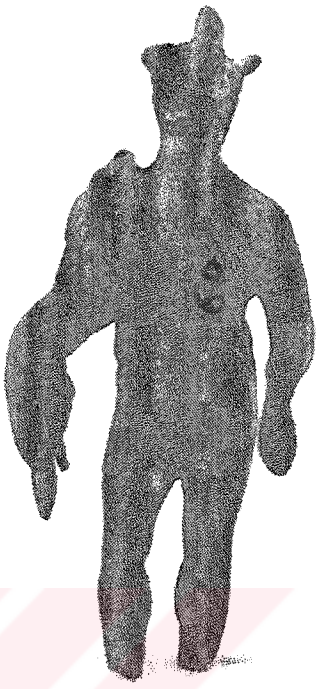

d

Kon-003

a

b

İst-010

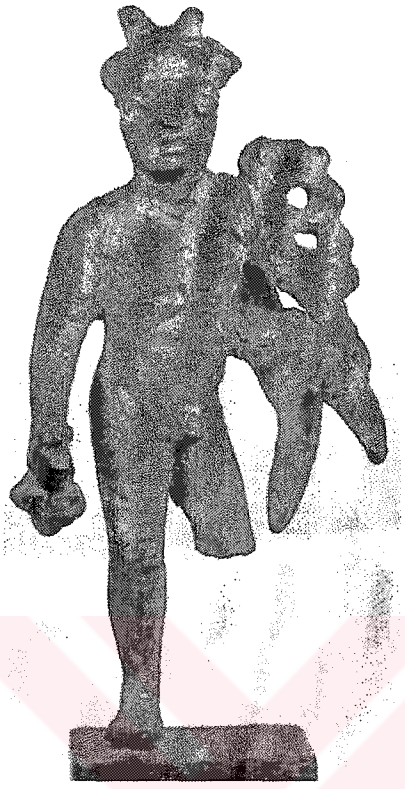

c

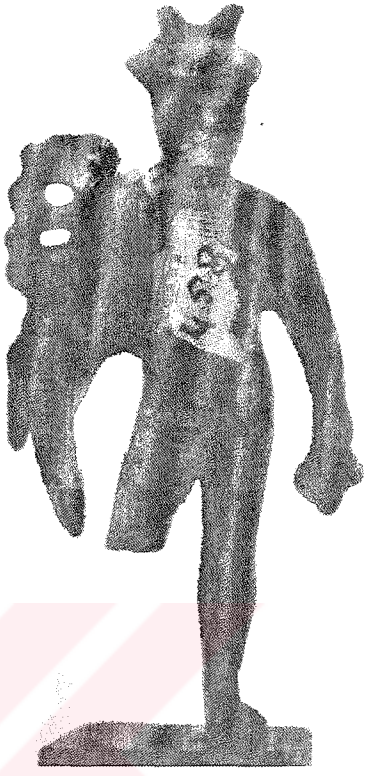

d

İst-023

a

b

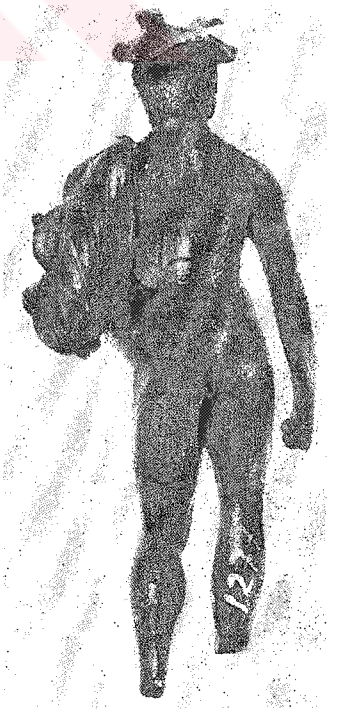
İst-024

c

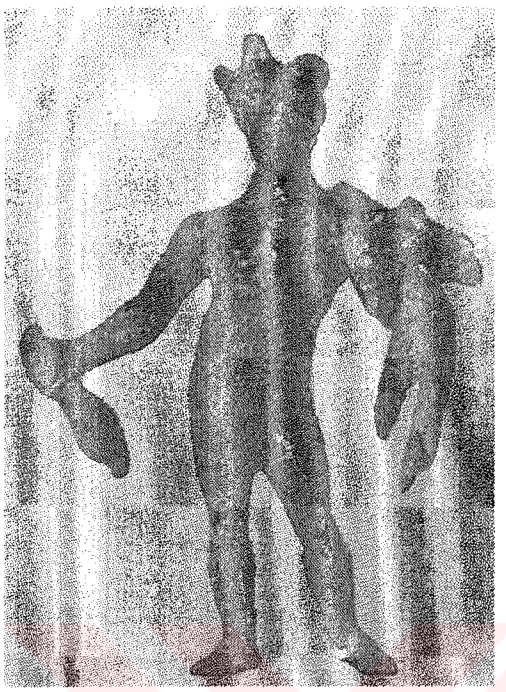

d

e

İst-077

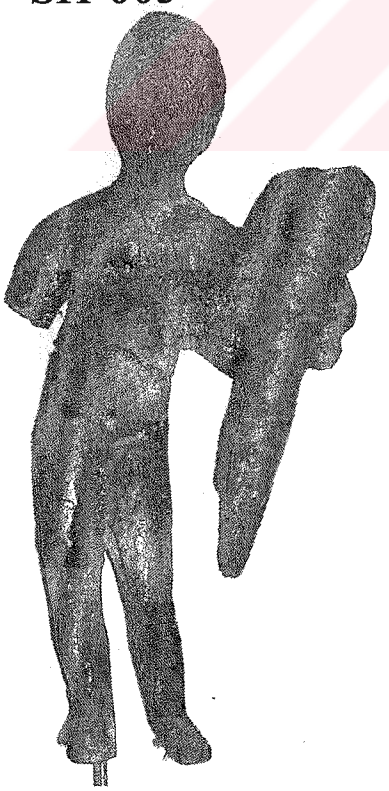

a

b

SH-005

c

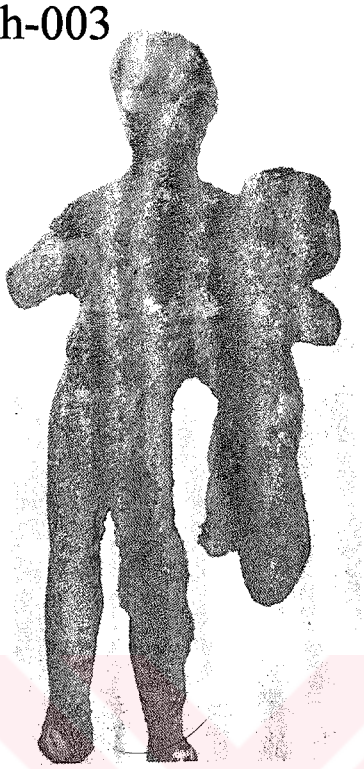

d

e

Feth-003

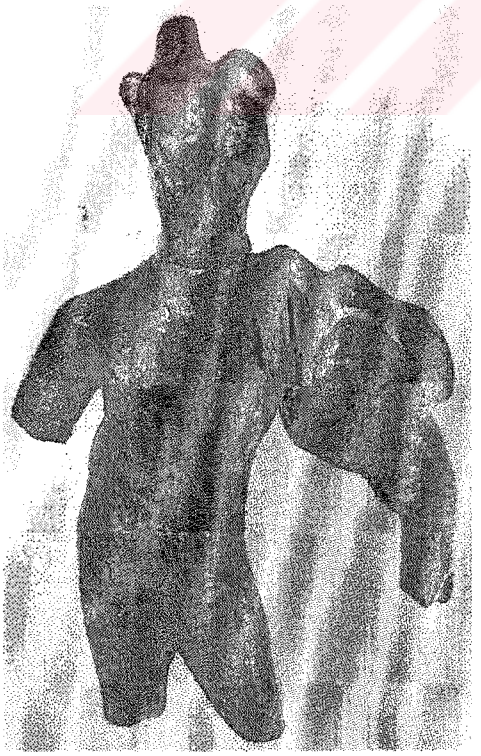

a

b

Feth-008

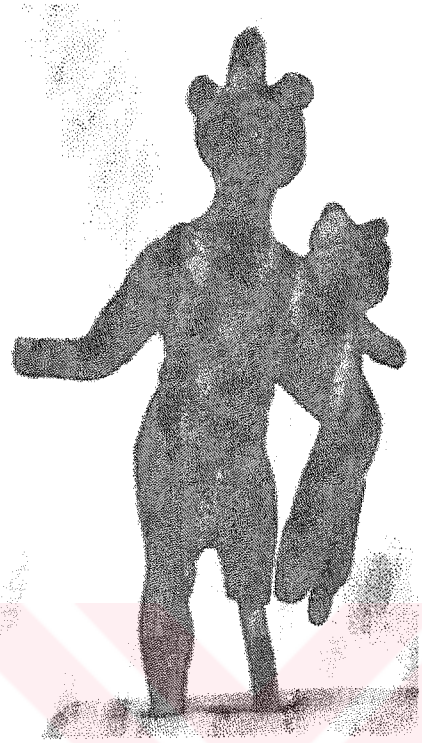

c

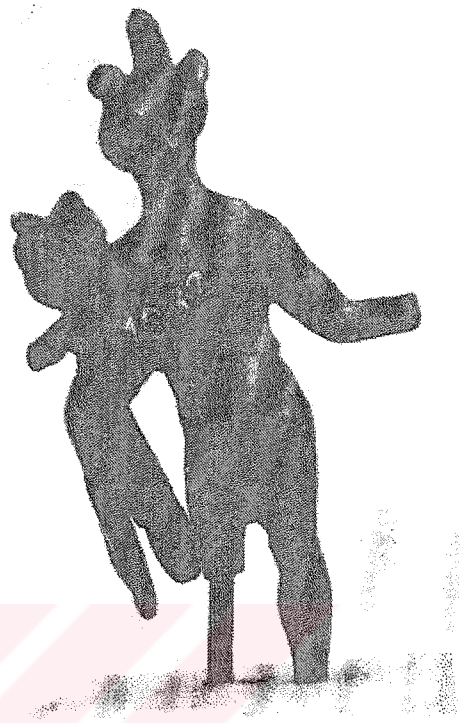

d

Kon-006

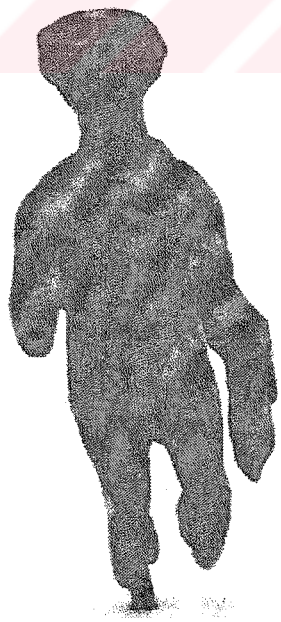

a

b

Kon-007

c

d

Kon-011

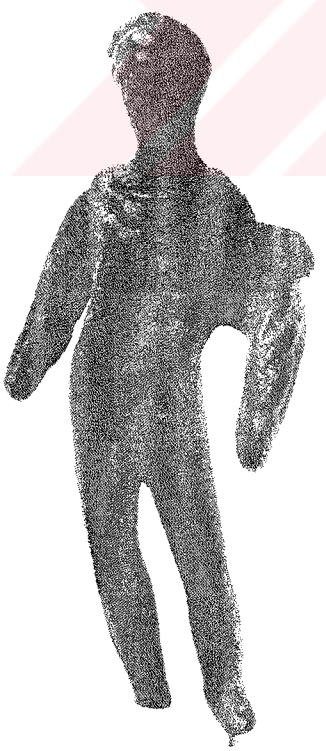

a

b

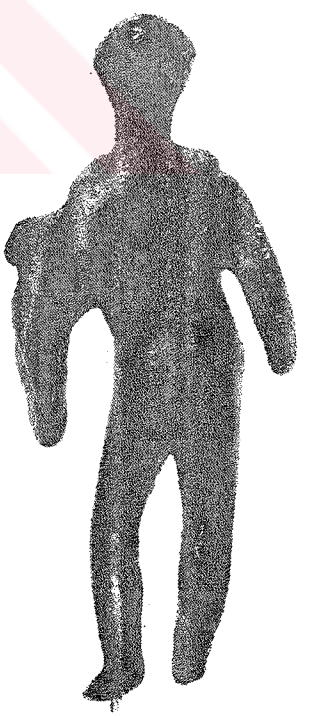
İst-003

c

d

e

İst-005

a

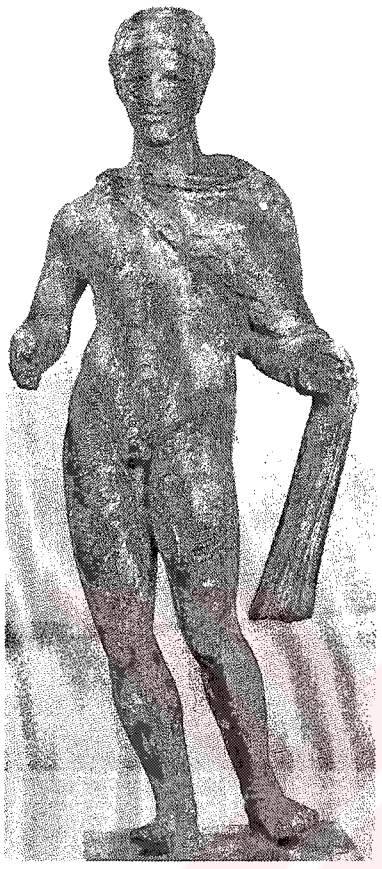

b

c

İst-028

a

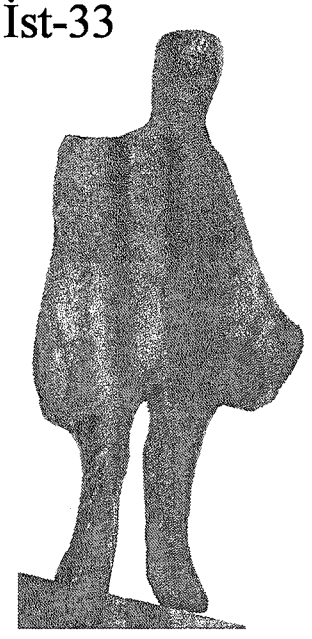

b

c

İst-33

d

e

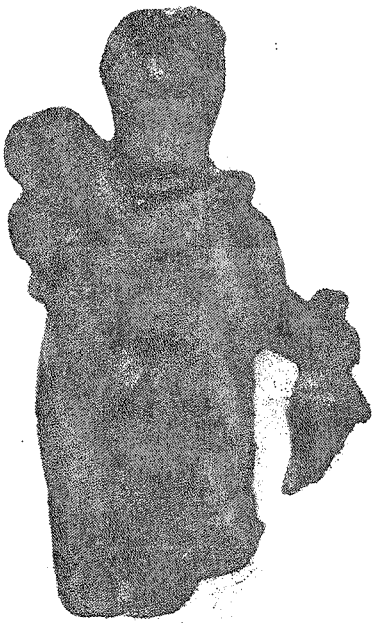
f

Lev. 26

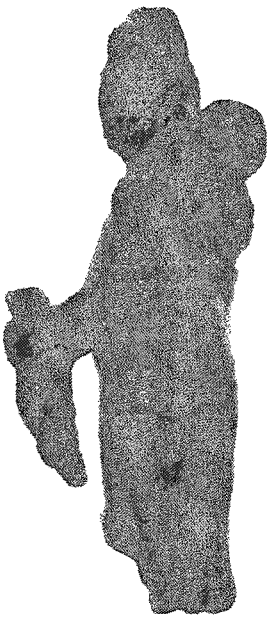
İst-051

a

b

c

Lev. 27

İst-058

a

b

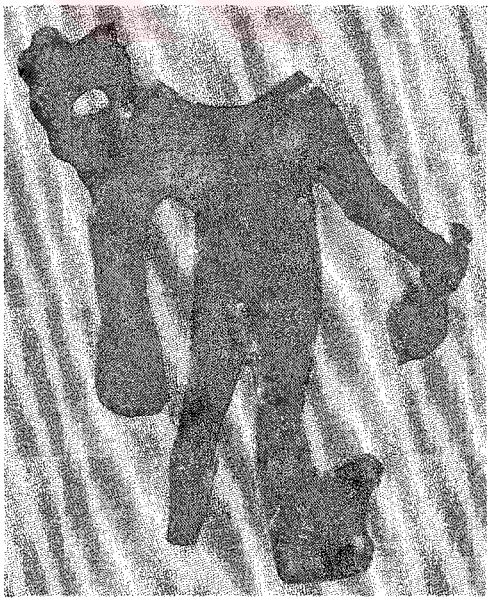
İst-61

c

d

e

İst-063

a

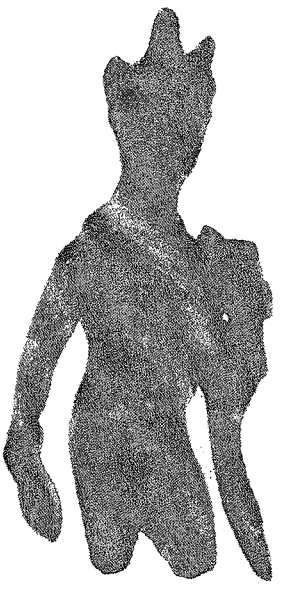

b

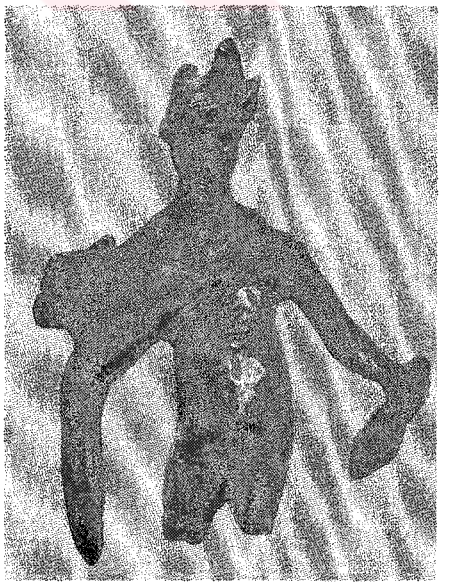
İst-072

c

d

e

İst-080

a

b

SH-006

c

d

Lev. 30

SH-046

a

b

c

SH-047

a

b

c

SH-048

d

e

f

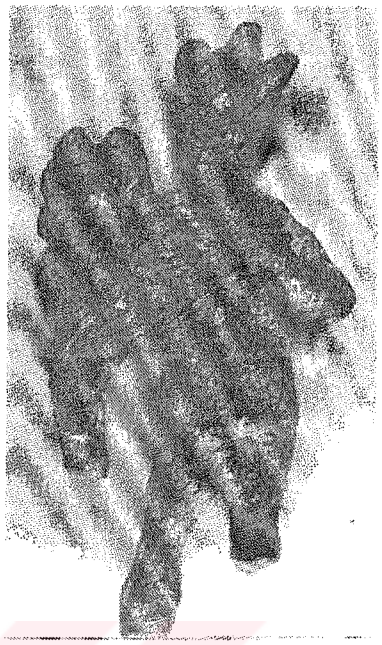

g

Feth-001

a

b

Feth-005

c

d

Feth-010

a

b

Marm-003

c

d

Marm-004

a

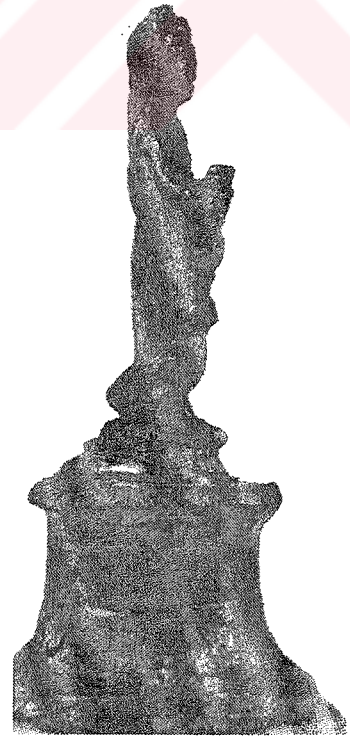

b

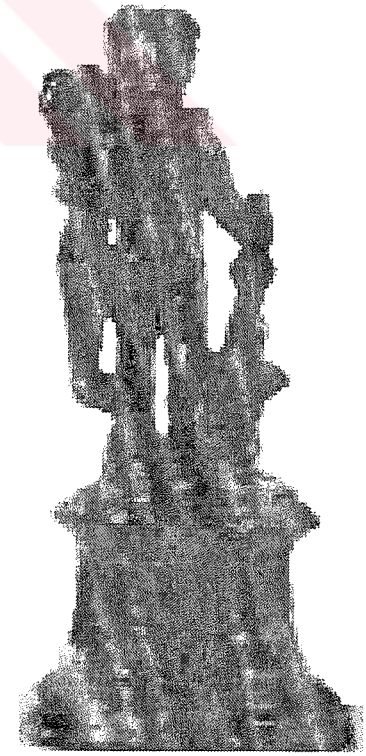
Bodr-006

c

d

e

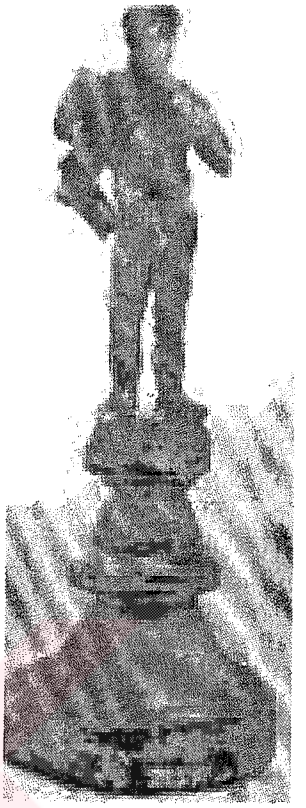
Uşak-001

a

b

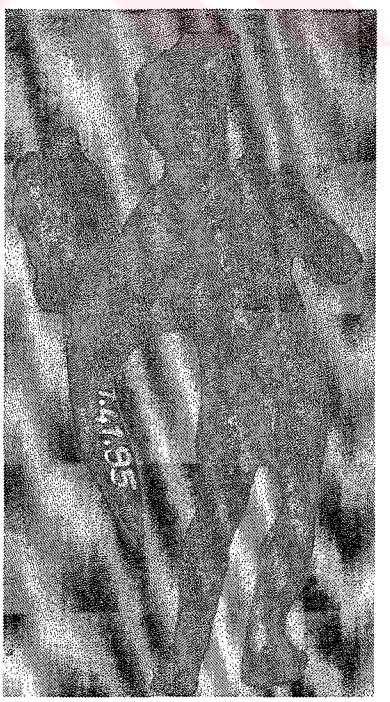

c

Ant-005

d

e

Ant-006

a

b

Ant-008

c

d

Ant-011

a

b

Ant-012

c

d

Ant-021

a

b

c

Ant-022

d

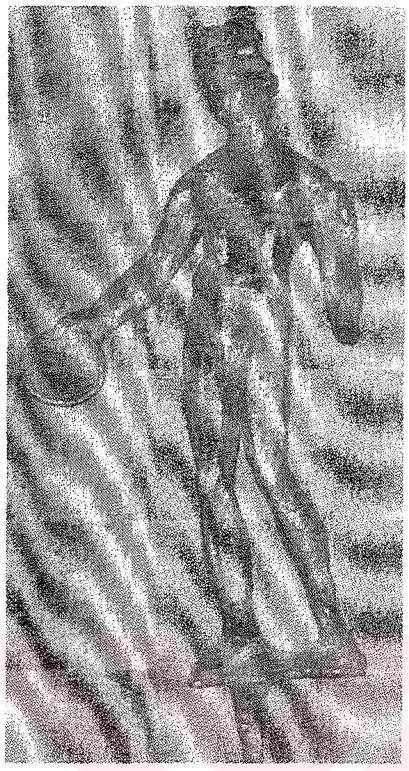

e

f

İst-075

a

b

İst-043

c

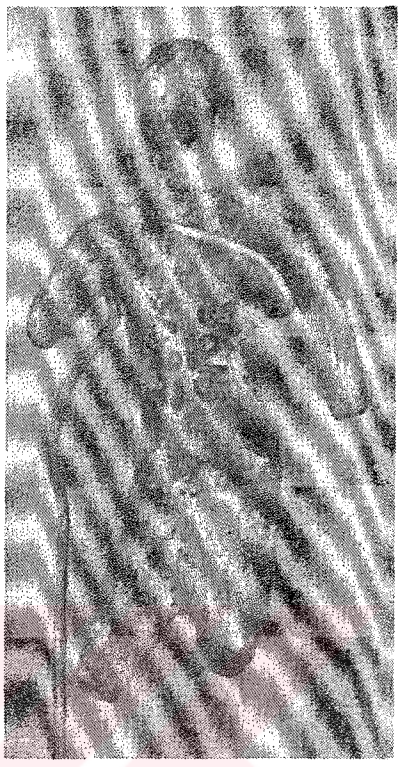
d

Lev. 40

Edr-007

a

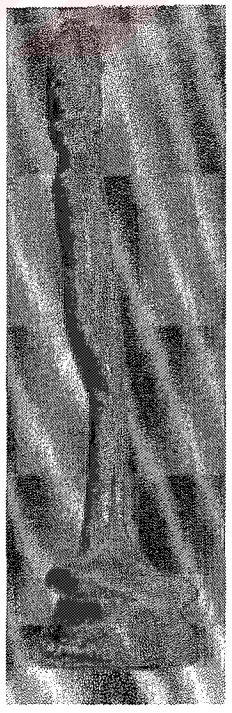

b

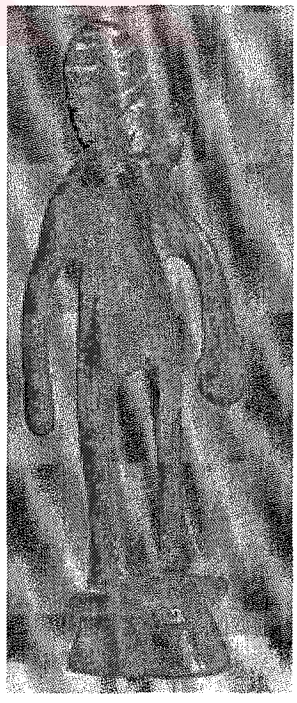
Edr-002

c

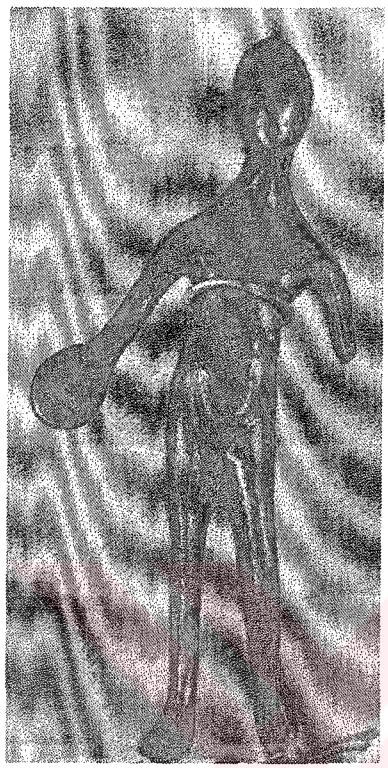

d

e

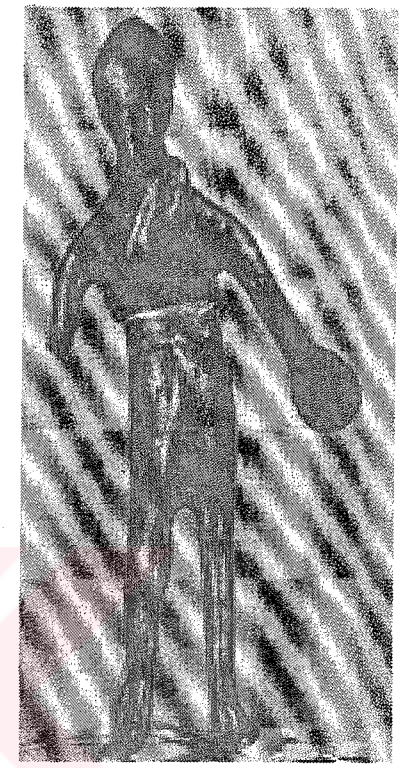
Edr-003

a

b

c

İst-042

d

e

Lev.42

SH-011

a

b

c

Lev. 43

SH-070

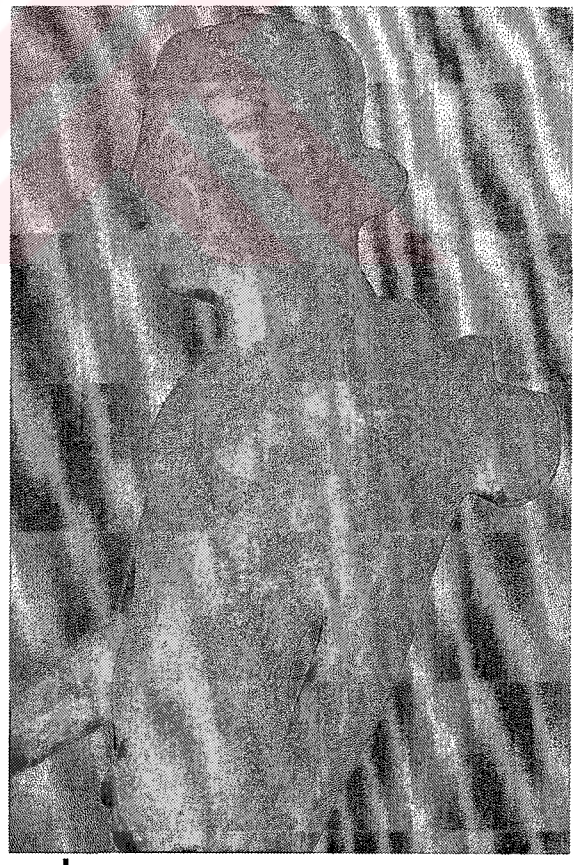
a

b

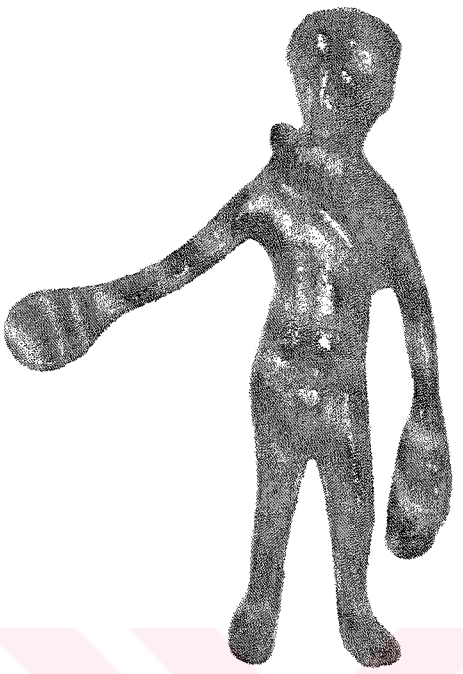

c

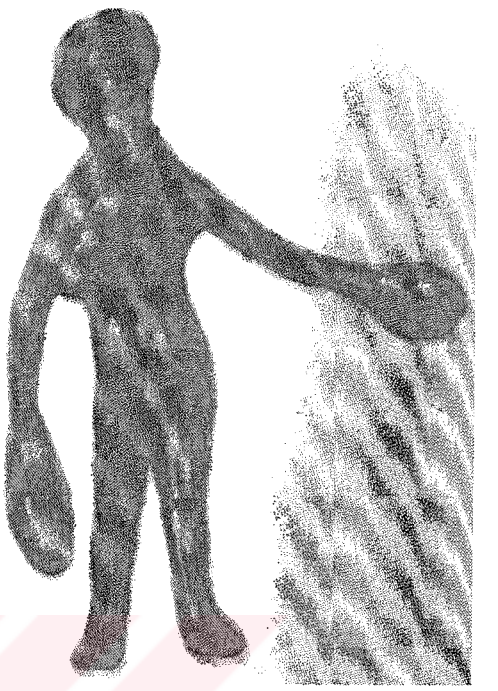

d

İst-076

a

b

İst-002

c

d

SH-068

a

b

c

Ant-001

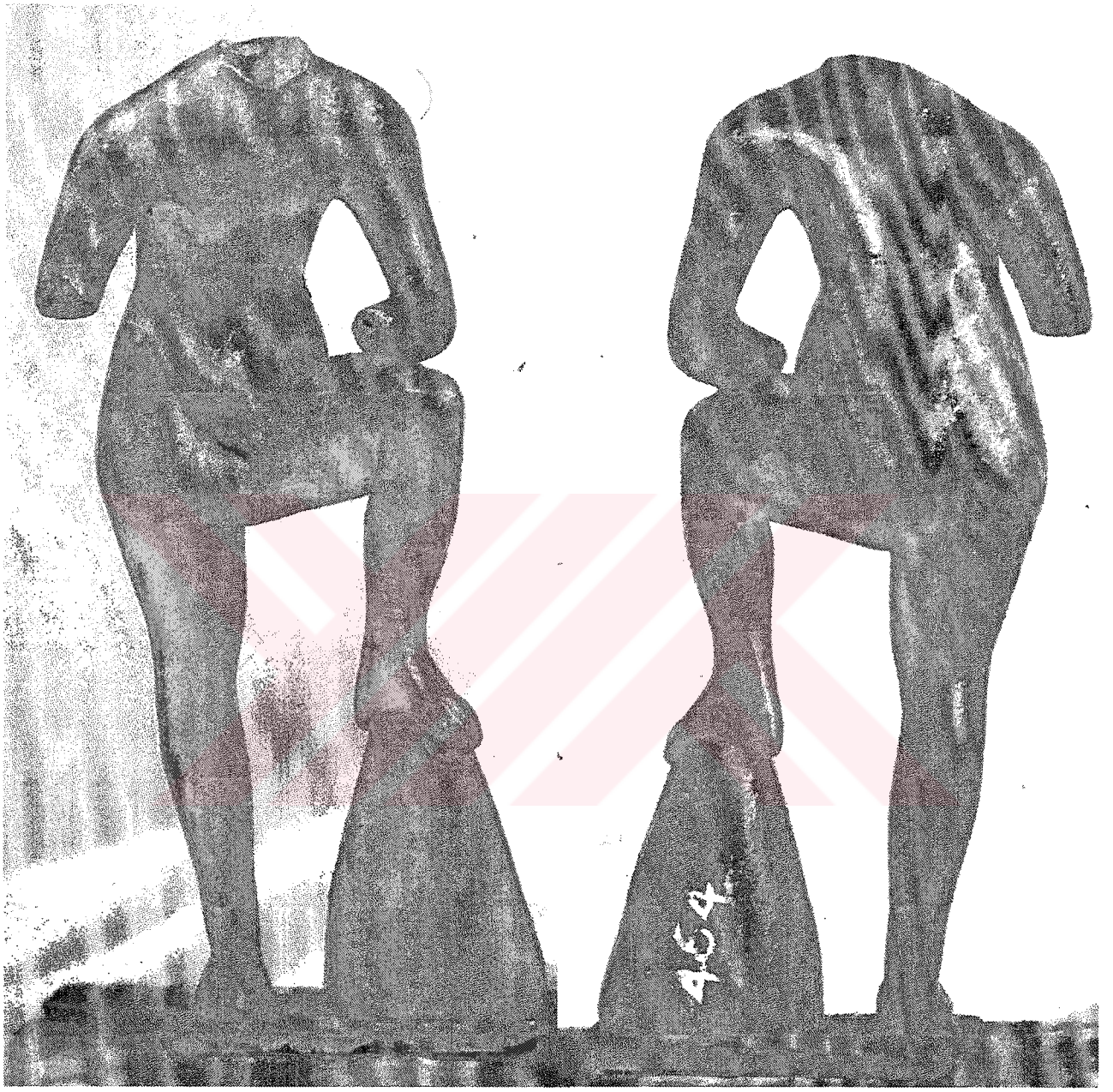

d

e

İst-021

a

b

İst-016

a

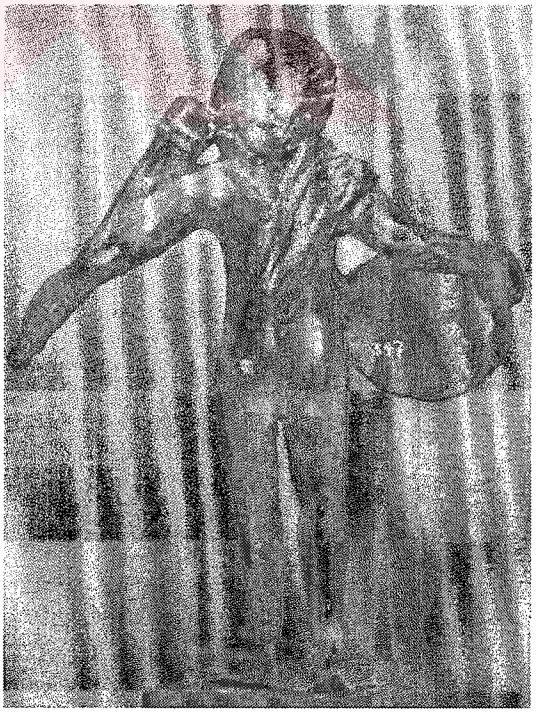

b

İst-039

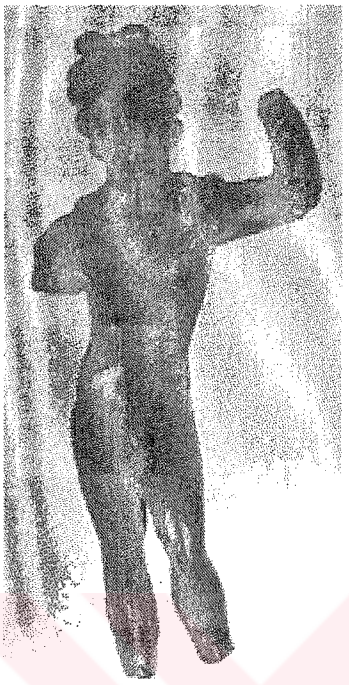

c

d

İst-049

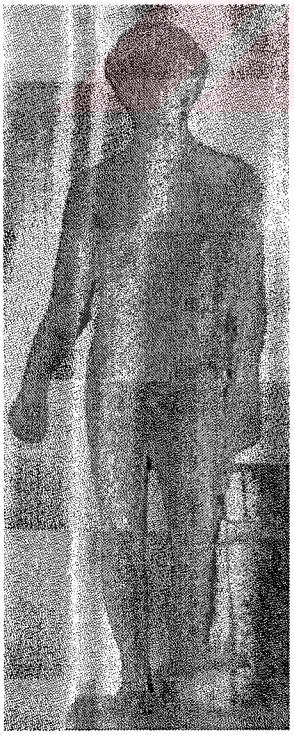

a

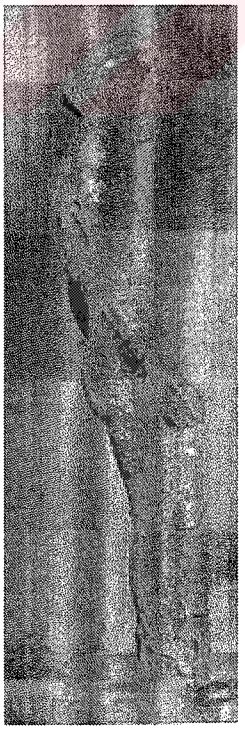

b

Edr-004

c

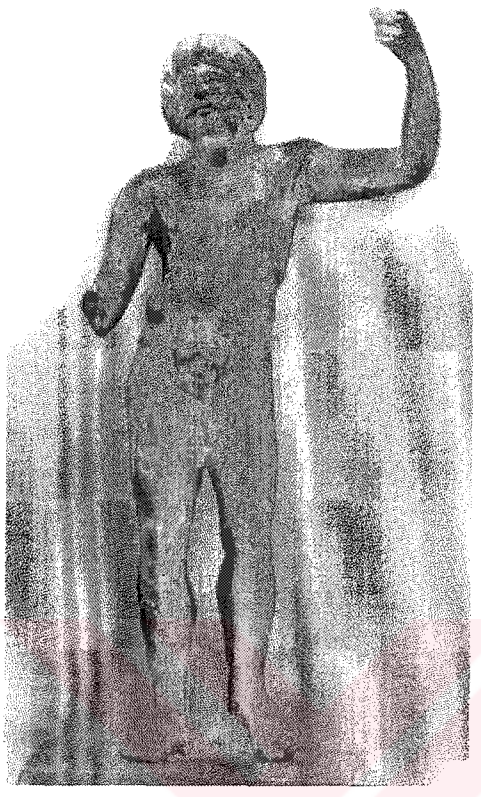

d

e

İst-037

a

b

Marm-001

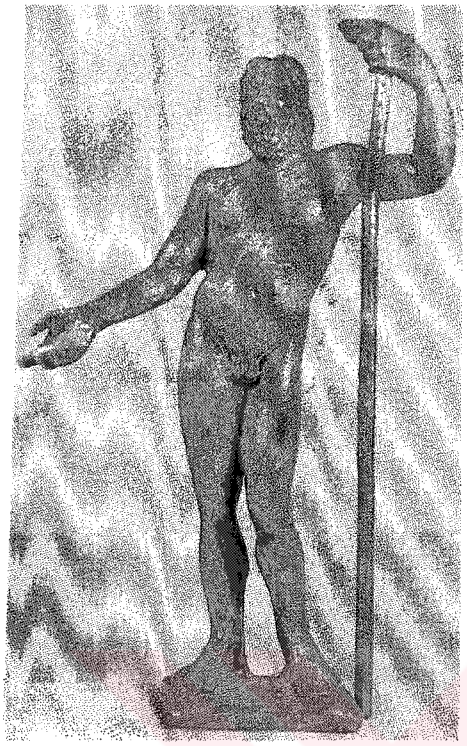

c

d

Bodr-001

a

b

İst-001

c

d

SH-015

Lev. 51

a

b

c

Lev. 52

Ant-031

a

b

c

d

Ant-029

Lev. 53

a

b

İst-013

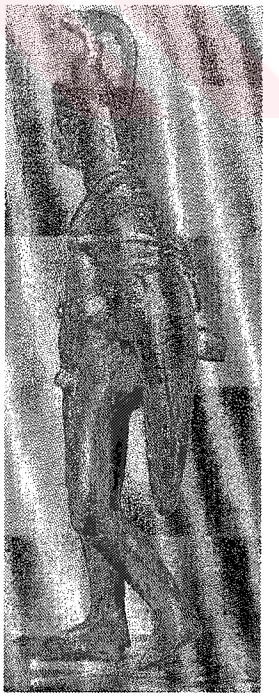
a

b

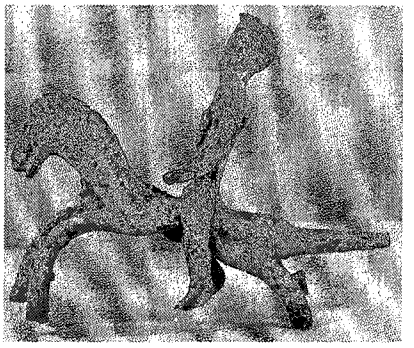

c

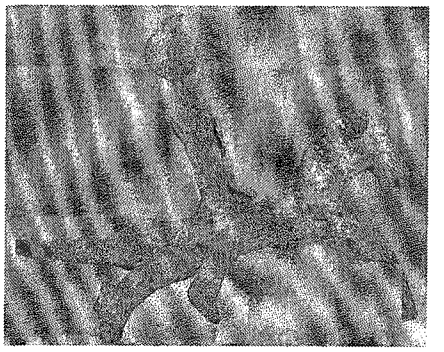

d

Ant-030

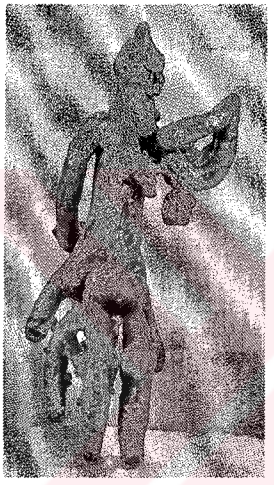

a

b

Ant-032

c

d

Edr-006

e

f

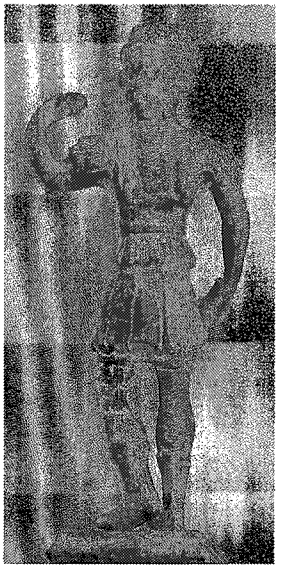
SH-071

a

b

c

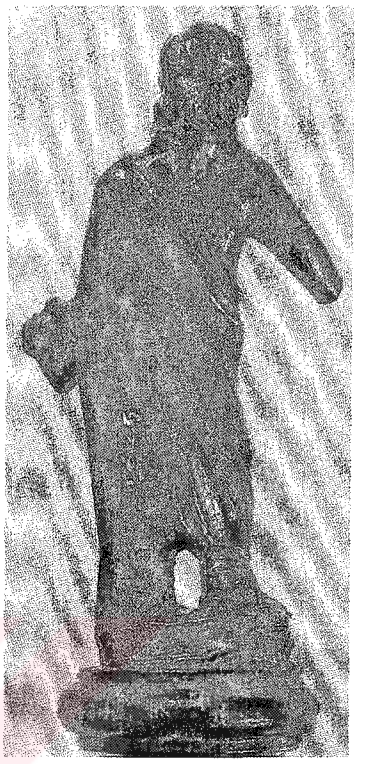
d

Lev. 57

İst-006

a

b

c

Lev. 58

İst-069

a

b

c

İst-055

a

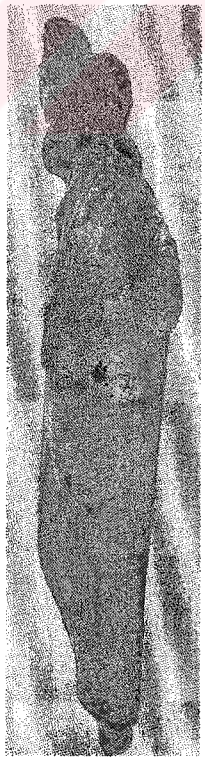

b

İst-073

c

d

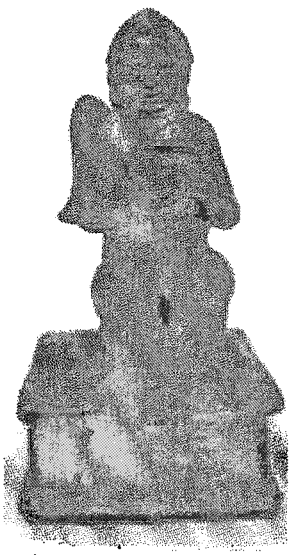

e

Kon-004

a

b

c

Ant-020

d

e

SH-061

Lev. 61

a

b

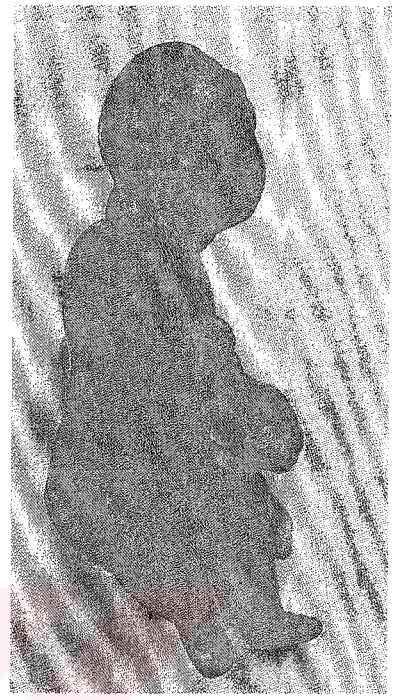
c

Lev. 62

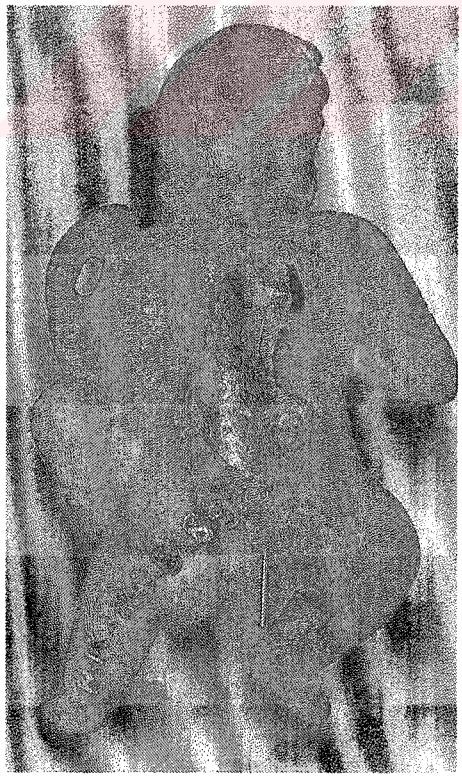
SH-064

a

b

c

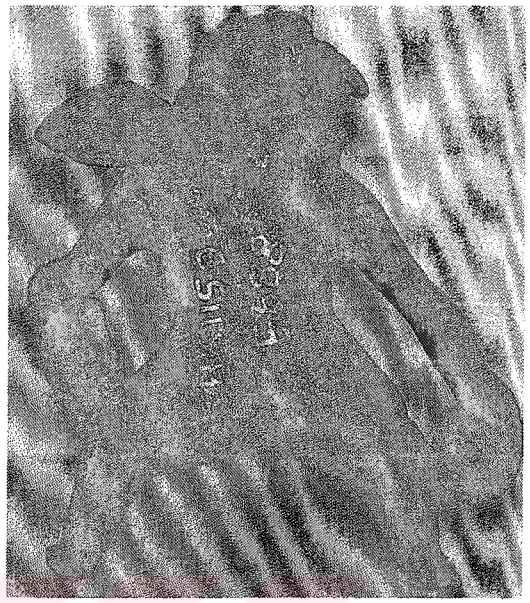

d

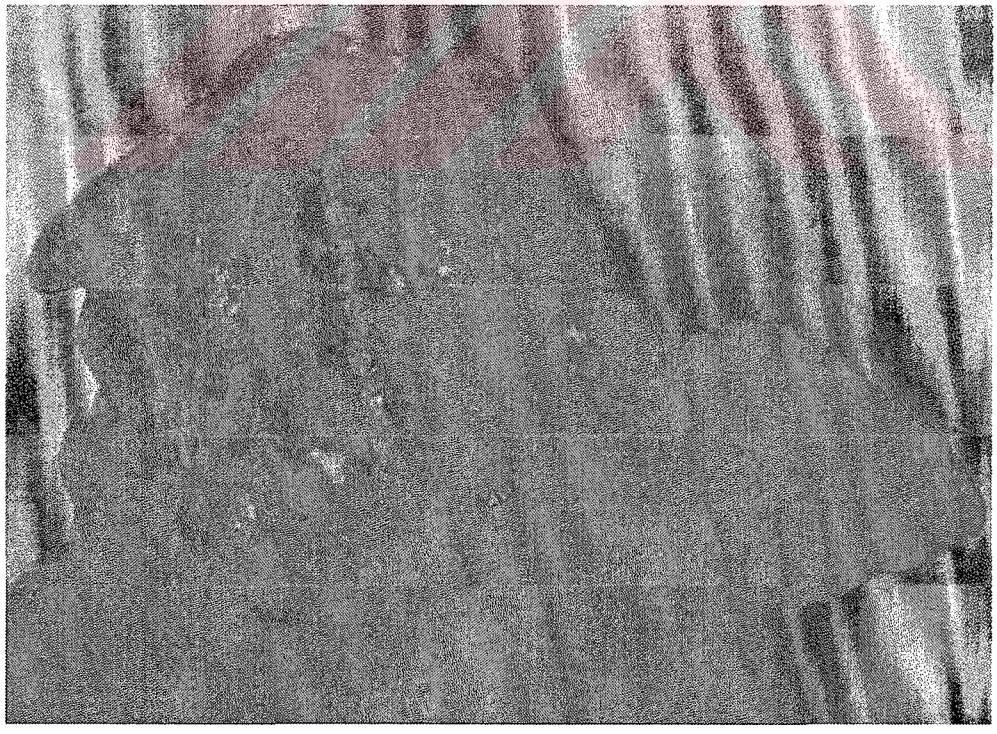
SH-063

a

b

c

Lev. 64

SH-019

a

b

SH-020

c

d

Lev. 65

SH-021

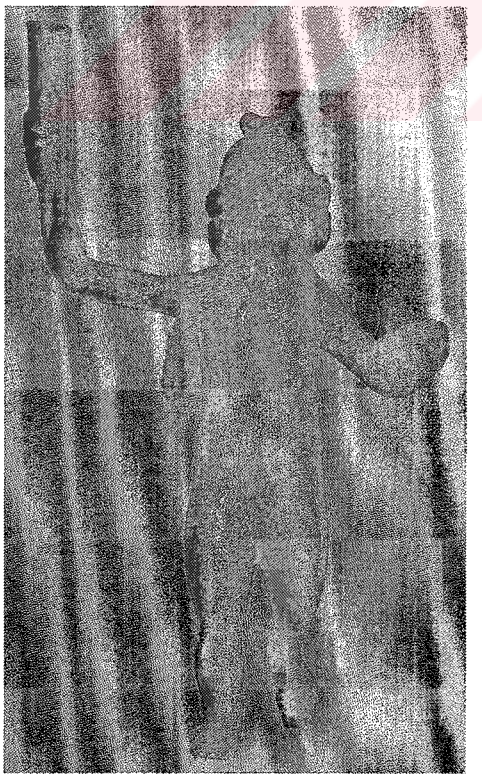

a

b

SH-038

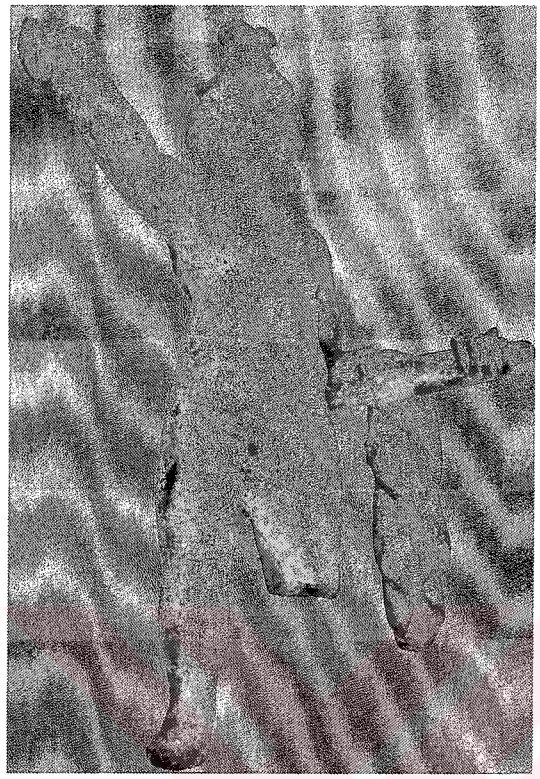

c

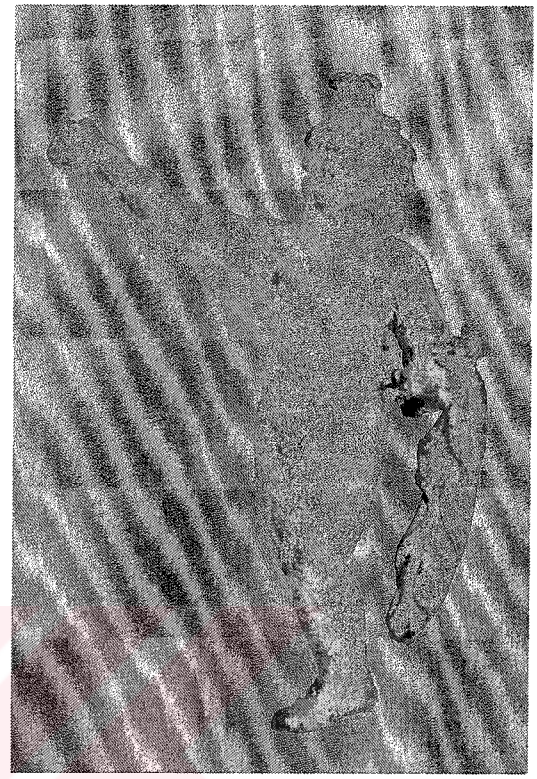

d

SH-069

a

b

c

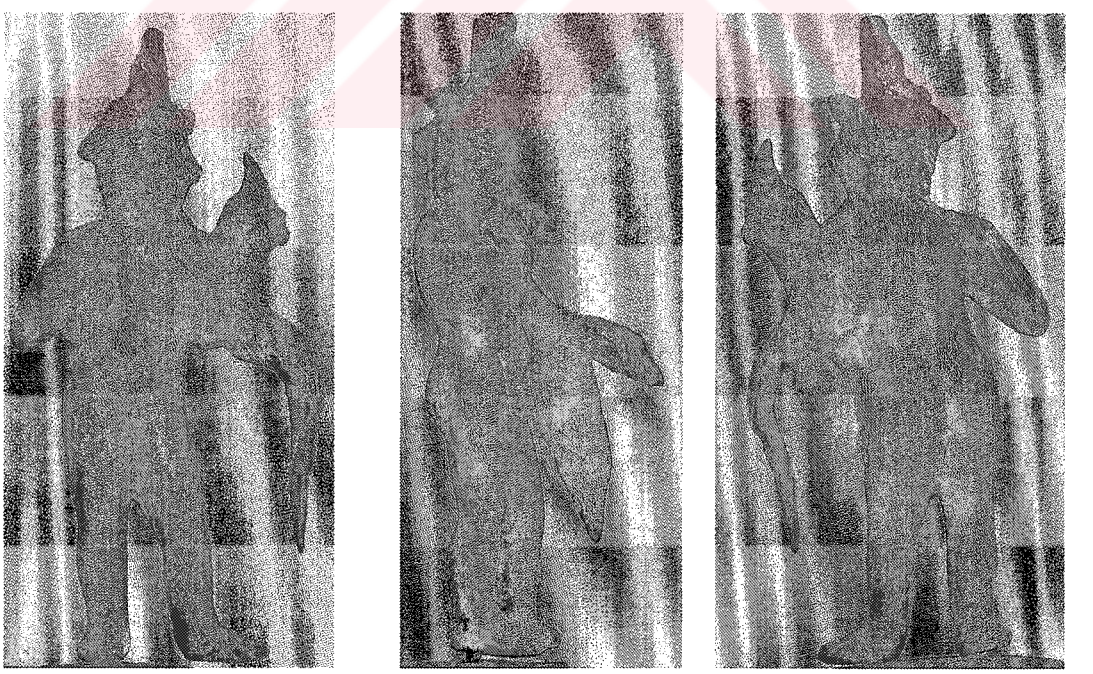
d

Afy-002

a b c

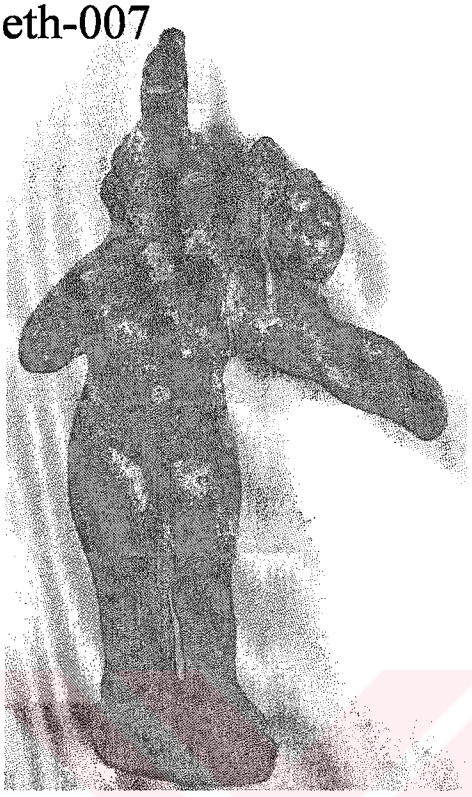
SH-073

d e f

Lev. 68

Feth-007

a

b

SH-023

c

d

e

Ant-016

Lev. 69

a

b

c

Ant-033

d

e

Lev. 70

Ant-025

a

b

İst-089

a

b

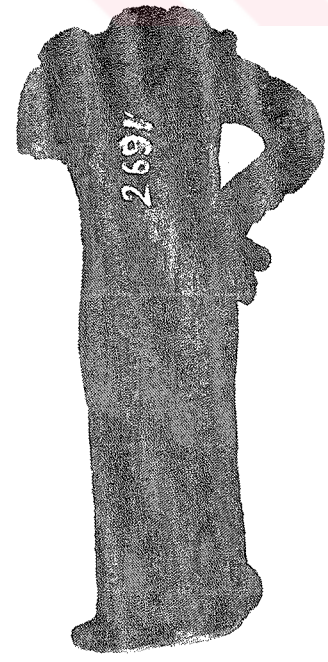

c

Silf-013

d

e

Lev. 72

İst-081

a

b

c

Lev. 73

Ant-024

a

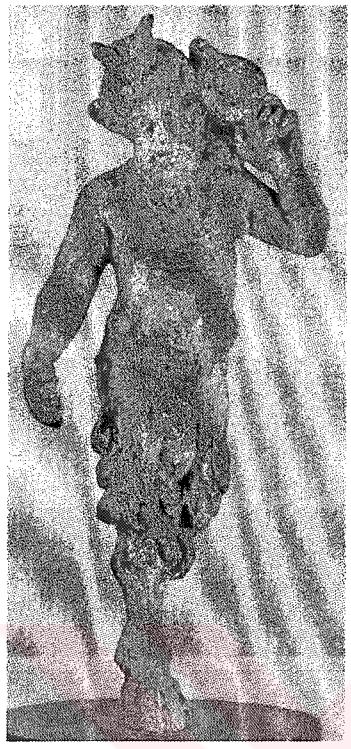

b

c

İst-027

a

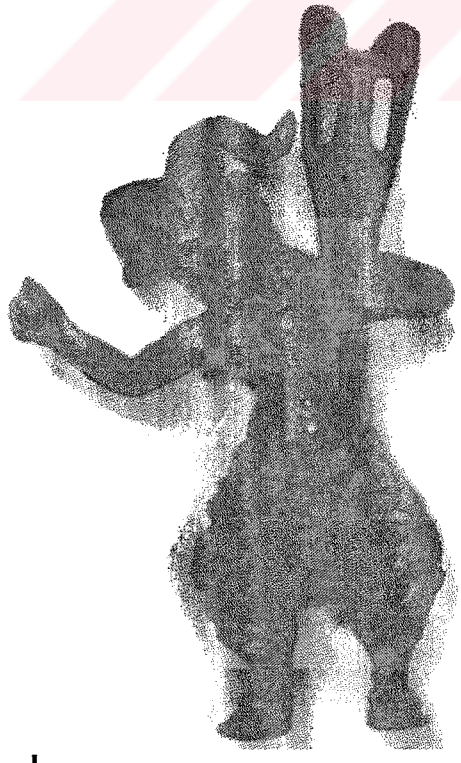

b

c

SH-065

d

e

İst-026

a

b

İst-034

a

b

c

Silf-004

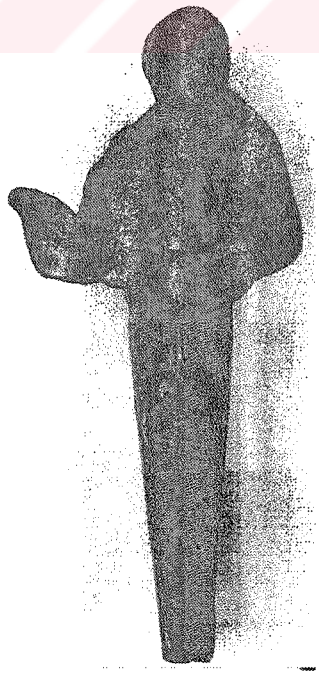

a

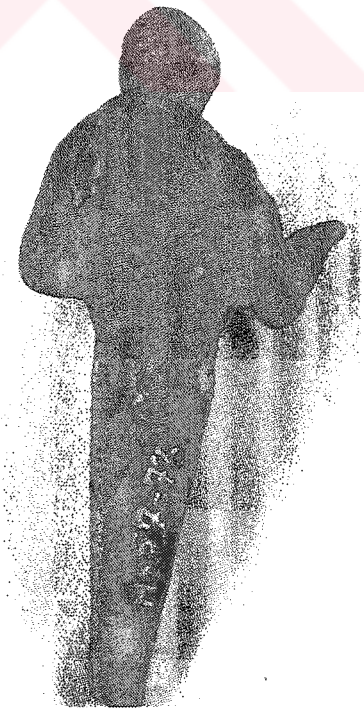

b

Esk-001

c

d

İst-071

a

b

İst-074

c

d

e

Silf-010

a

b

İst-056

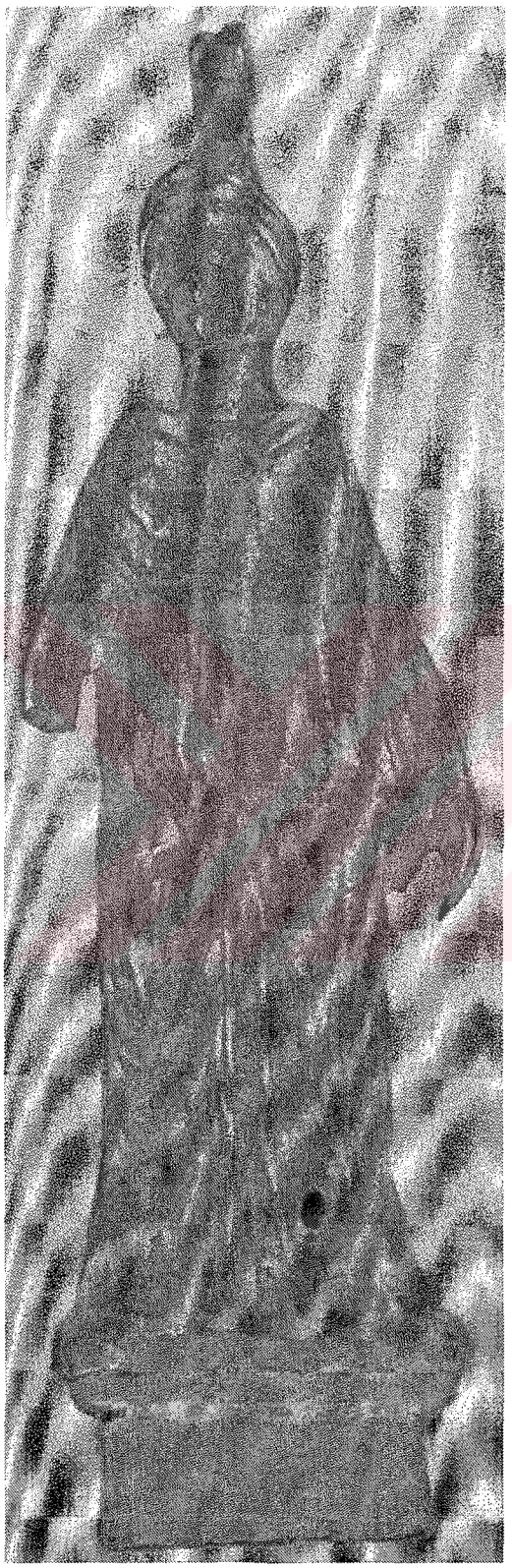

c

d

İst-045

a

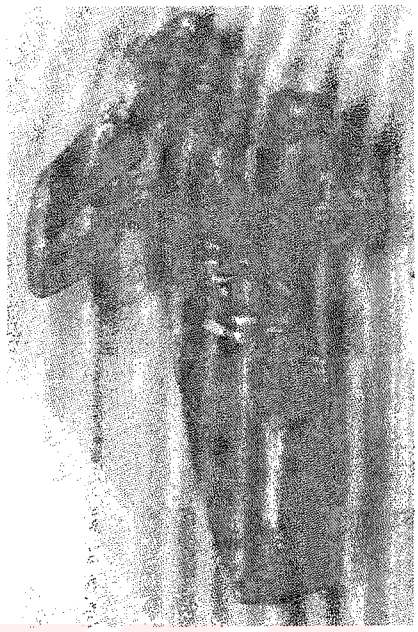

b

Kon-010

a

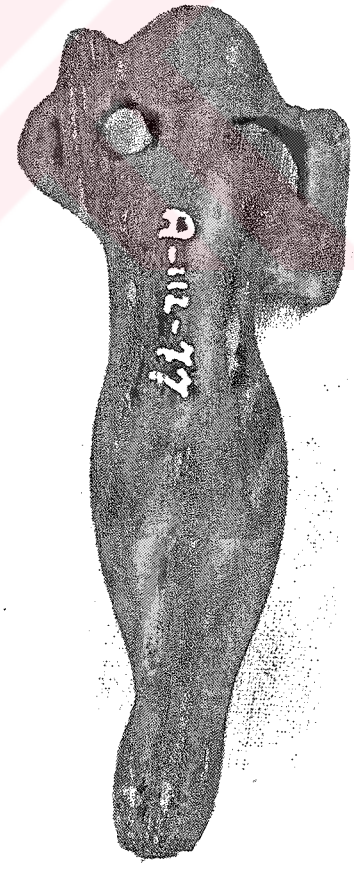

b

Esk-002

c

d

İst-012

a

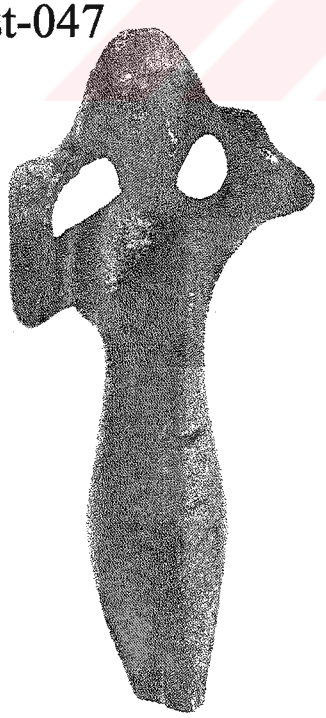

b

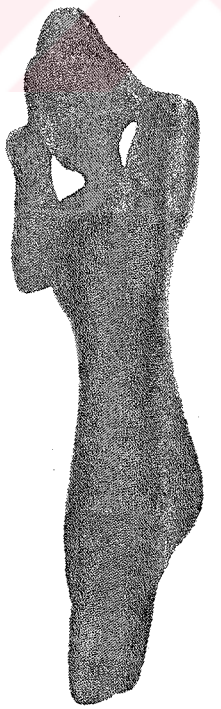

c

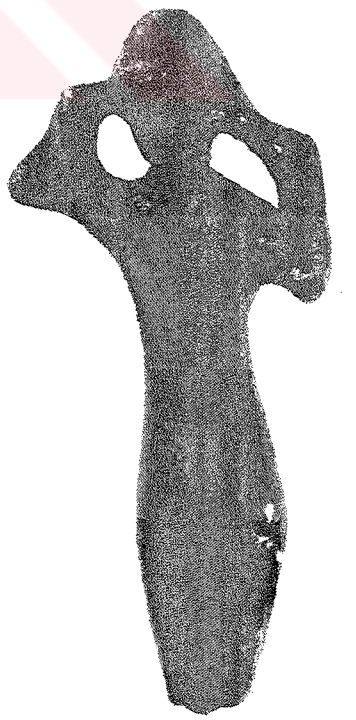
İst-047

d

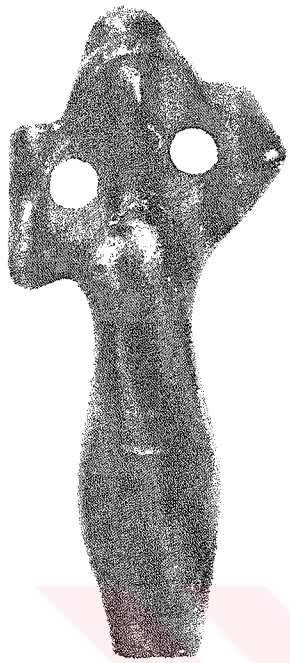

e

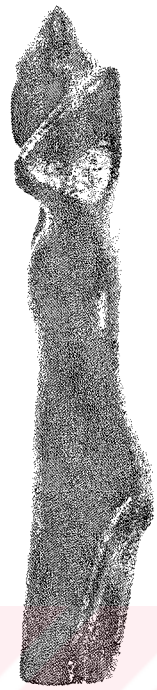

f

İst-048

a

b

c

İst-053

d

e

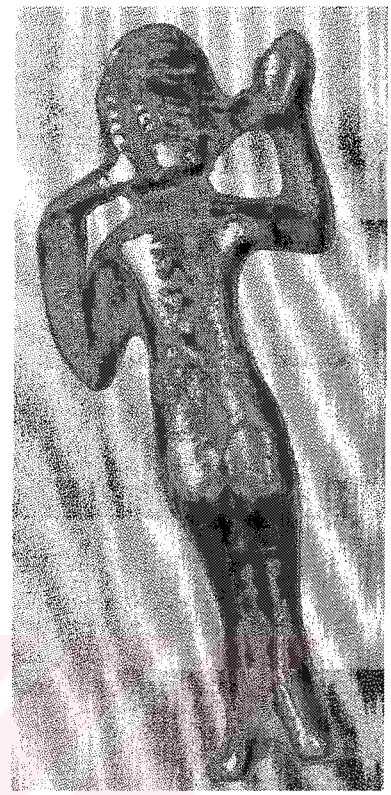

f

İst-060

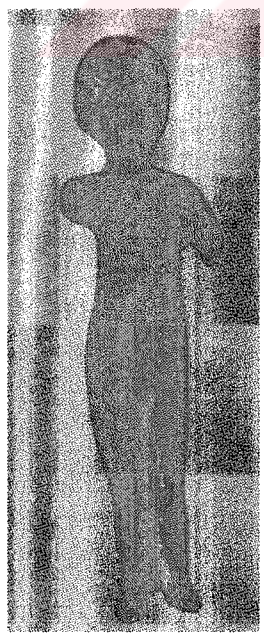

a

b

İst-062

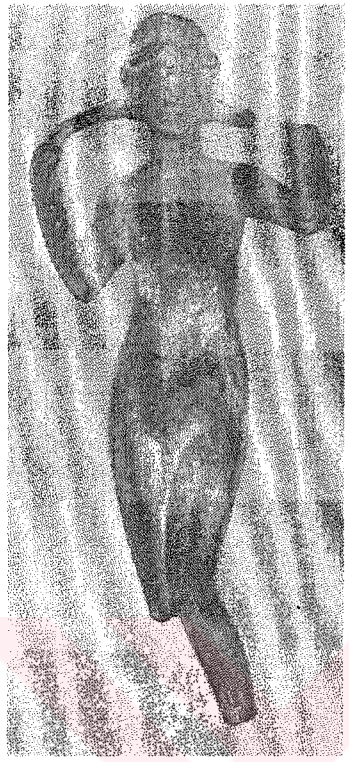

c

d

İst-068

a

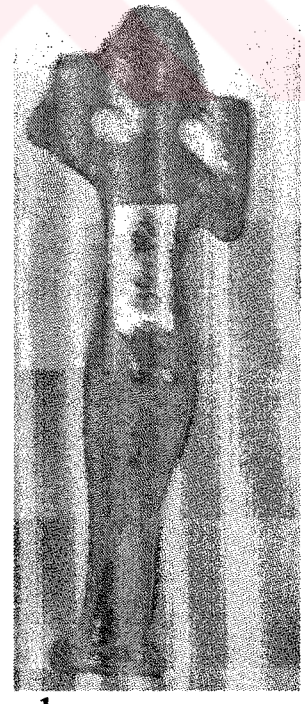

b

İst-078

c

d

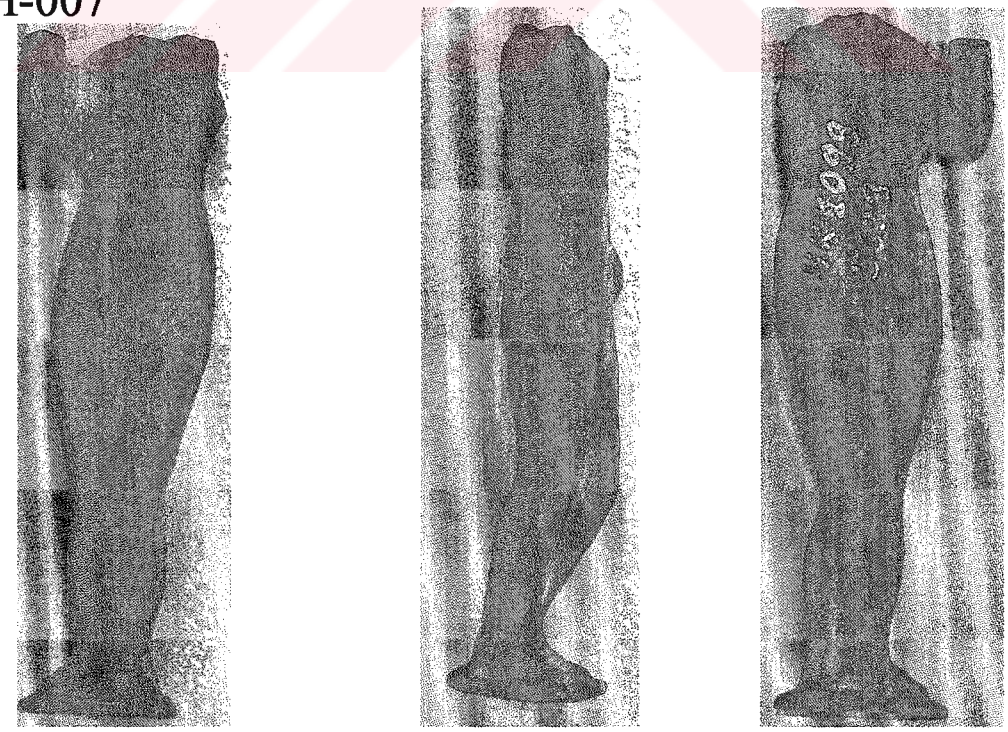
Lev. 86

SH-037

a b c

SH-007

d e f

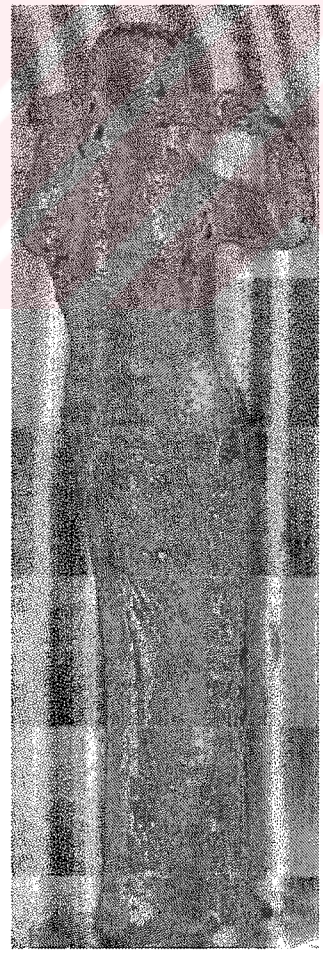
İst-090

a

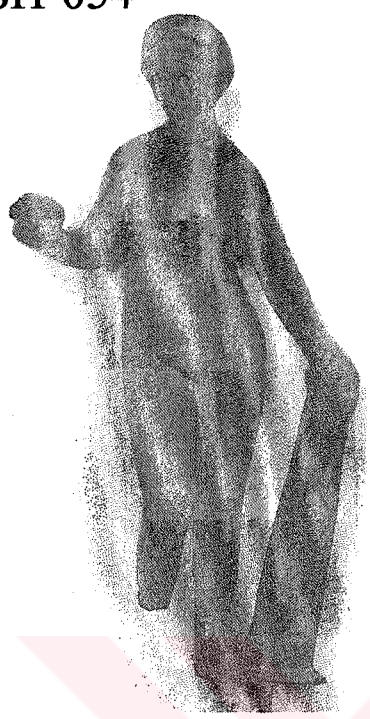

b

c

SH-054

a

b

c

İst-018

d

e

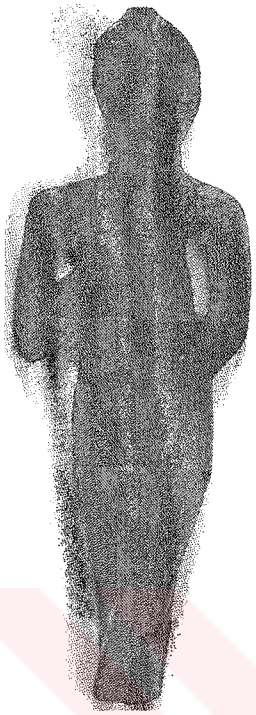

f

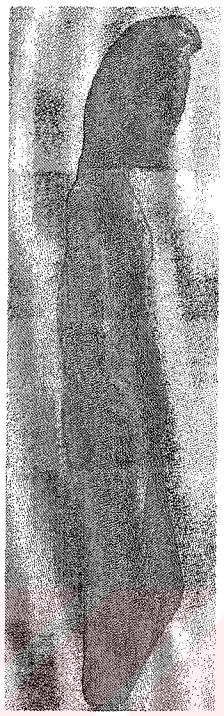

g

SH-039

a

b

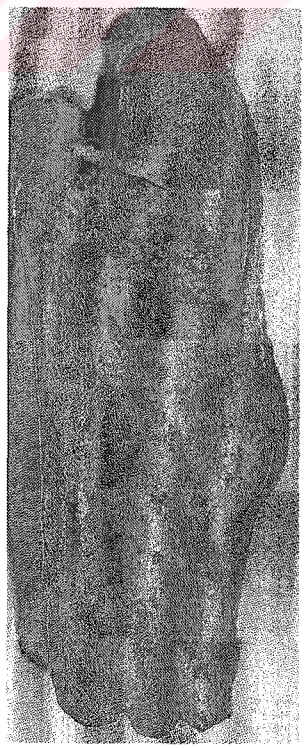

c

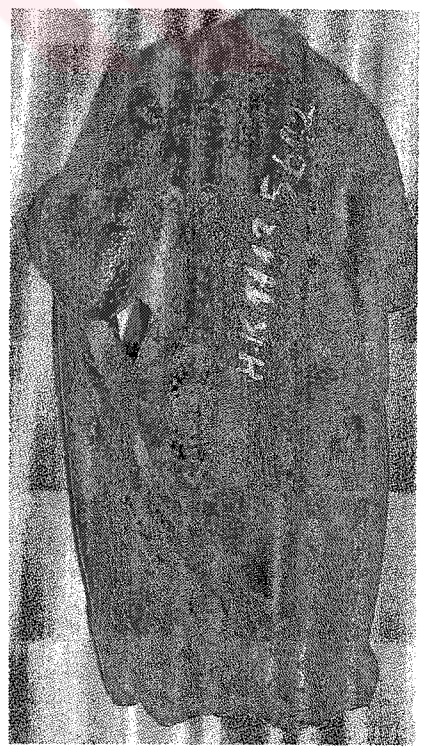
SH-012

d

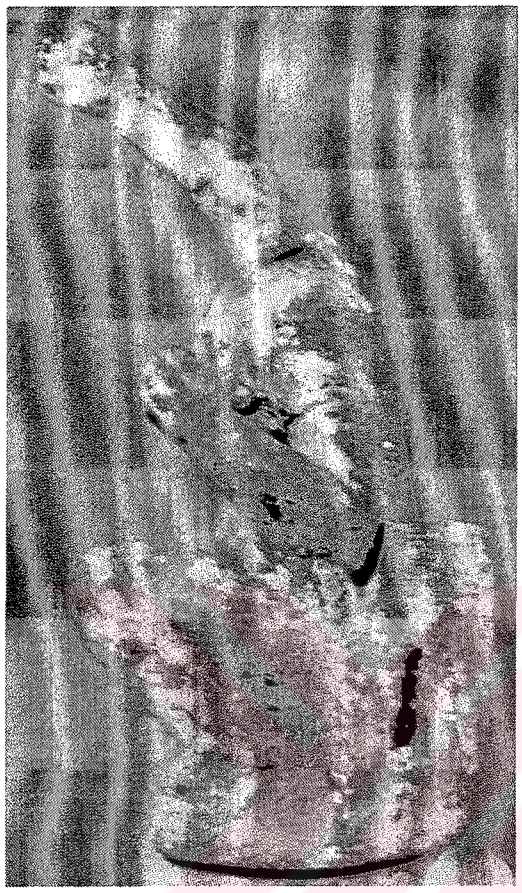
e

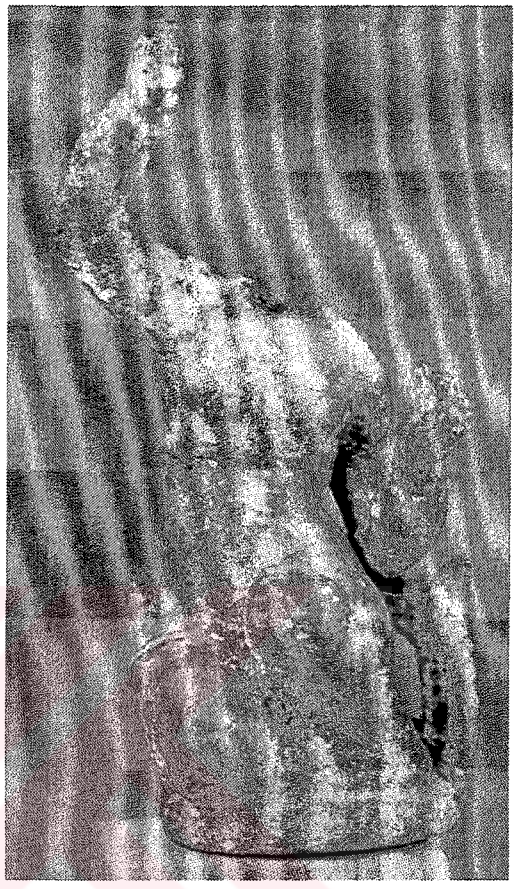
f

Lev. 90

İst-009

a

b

c

SH-055

a

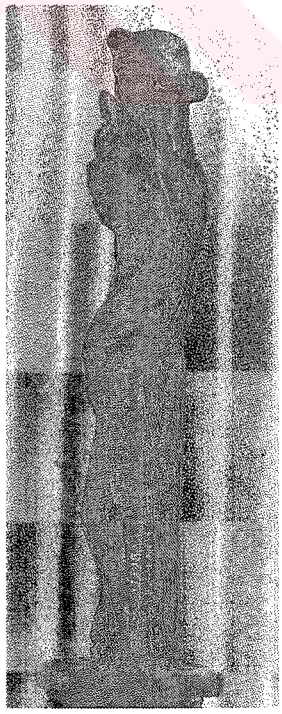
b

c

d

e

Afy-001

a

b

Feth-011

c

d

İst-079

a

b

Feth-006

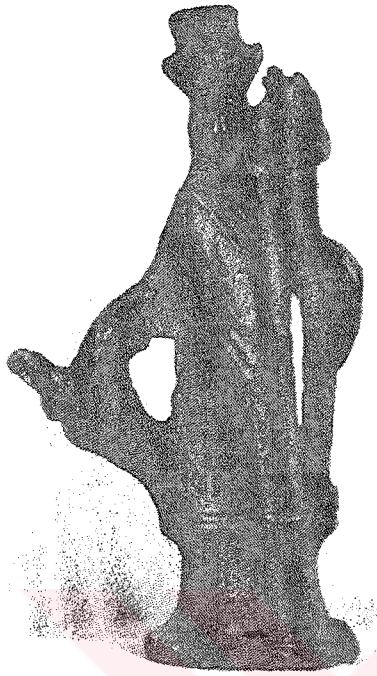

c

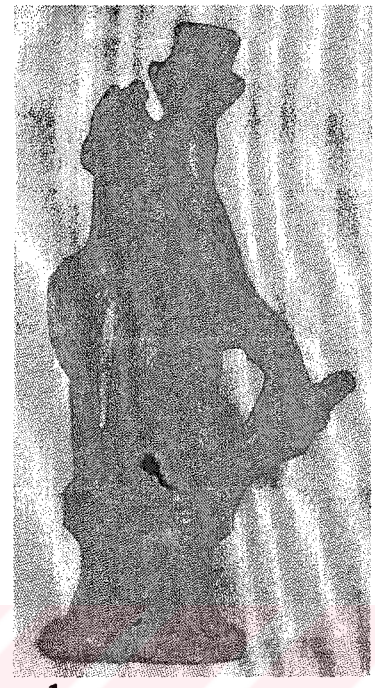

d

Marm-006

a

b

Bodr-004

c

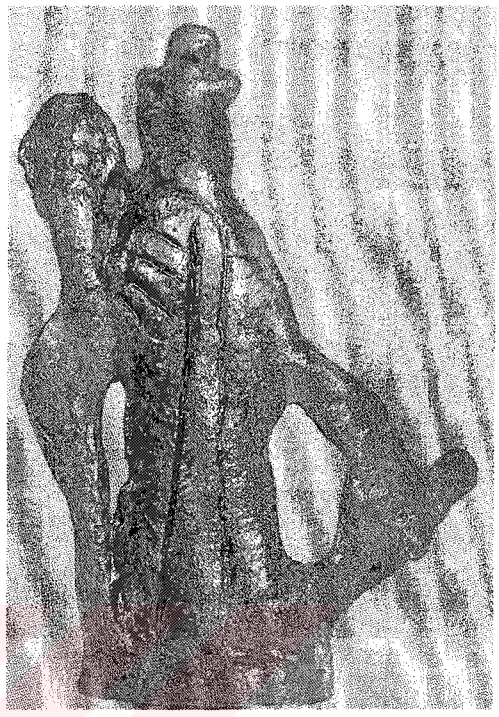

d

Bodr-009

a

b

İst-014

c

d

e

Lev. 96

İst-032

a b c

İst-086

d e f

İst-046

a

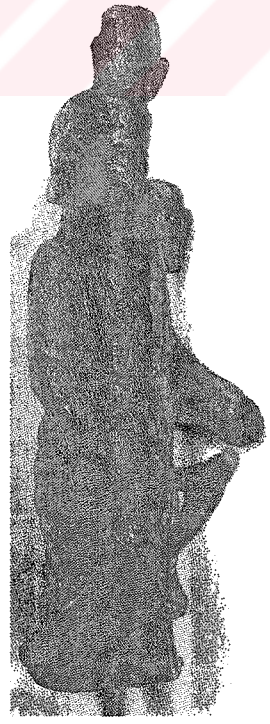

b

SH-053

c

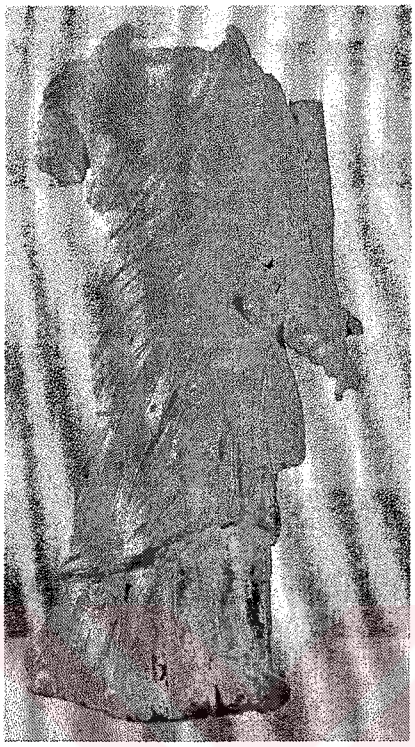

d

e

Feth-002

a

b

İst-050

c

d

Lev. 99

Ant-017

a

b

c

Lev.100

Silf-002

a

b

c

SH-003

d

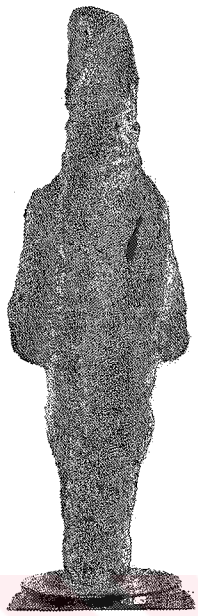

e

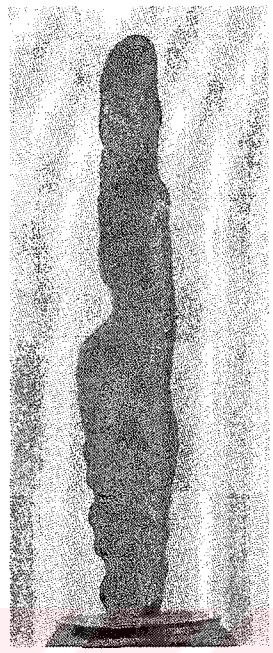

f

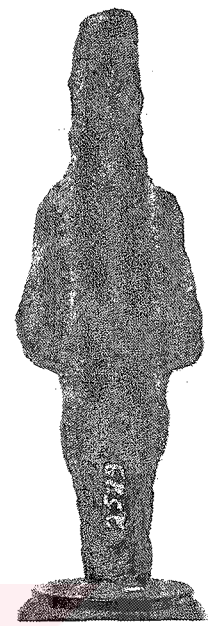
İst-031

a

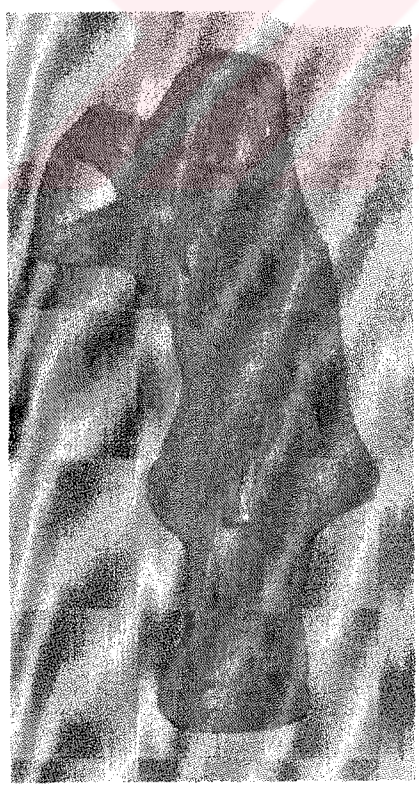

b

c

İst-059

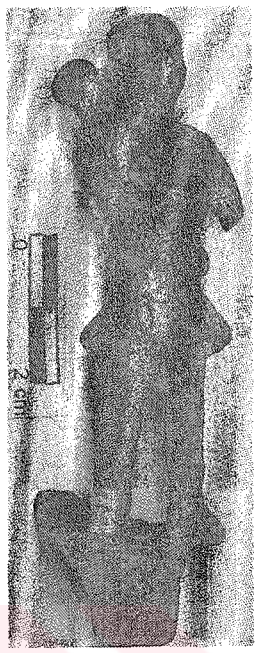
d

e

Lev. 102

SH-009

a

b

SH-057

c

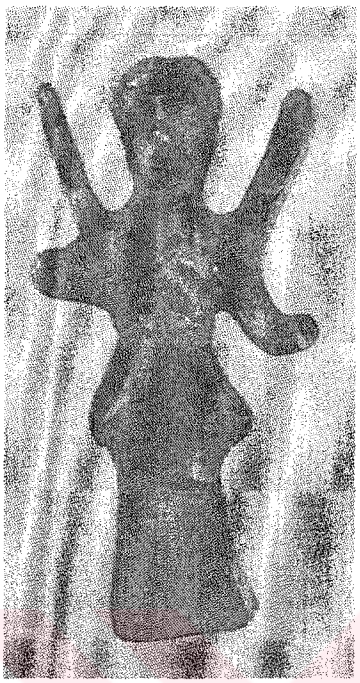

d

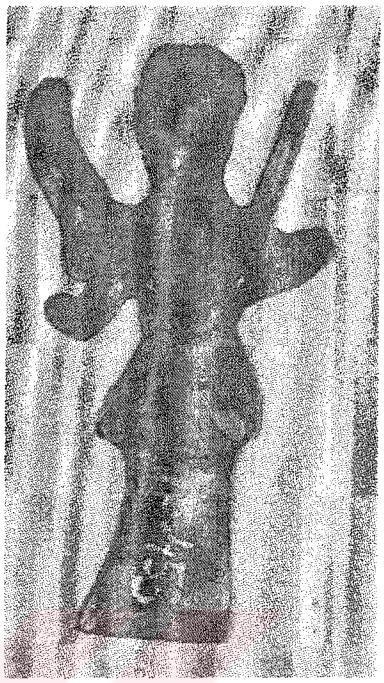

e

İst-065

a

b

SH-056

c

d

e

Lev. 104

Edr-005

a

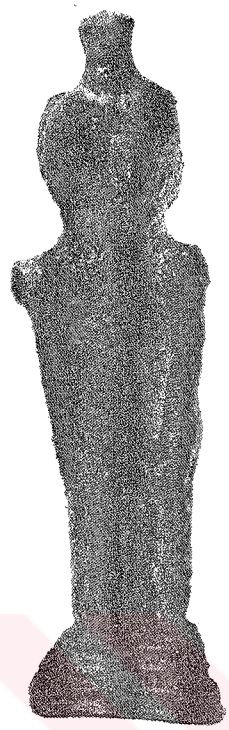
b

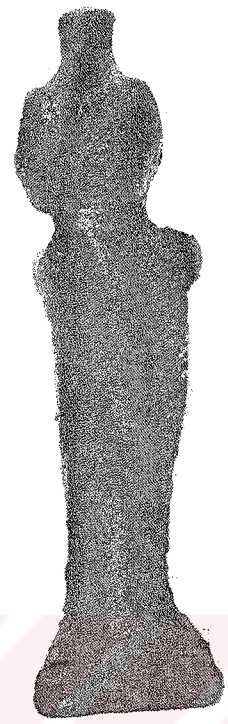
c

Lev. 105

İst-067

a

b

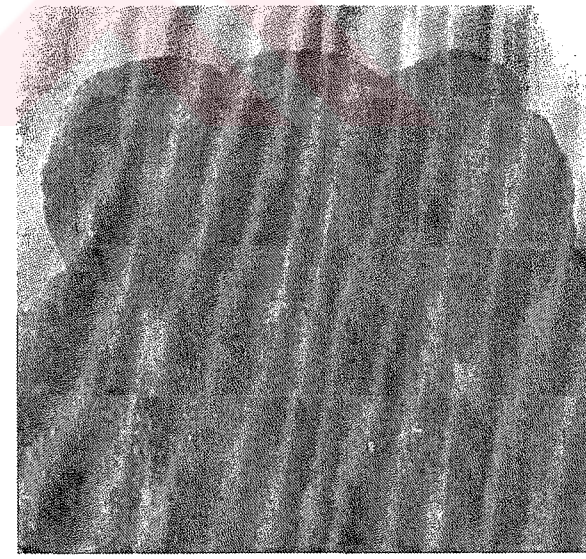

c

SH-013

d

e

Kon-009

a

b

İst-004

c

d

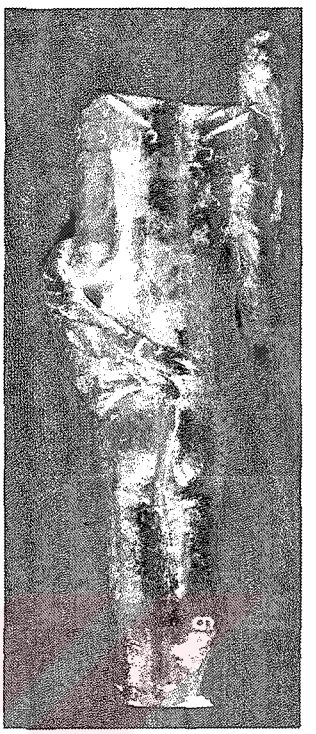

e

Silf-008

a

b

İst-017

c

d

İst-019

a

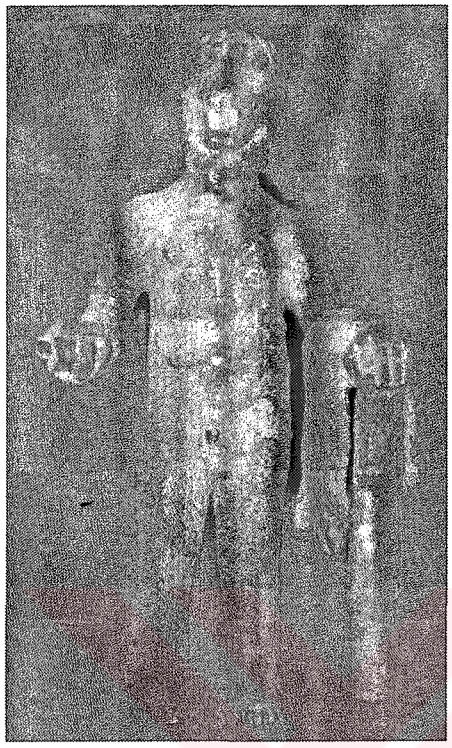

b

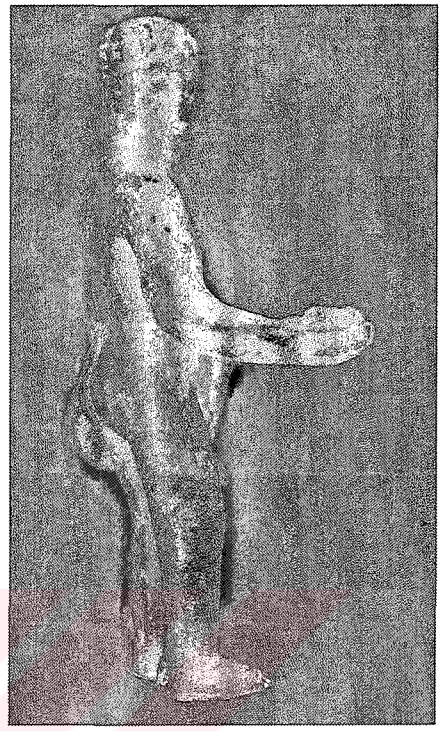

c

Silf-003

a

b

c

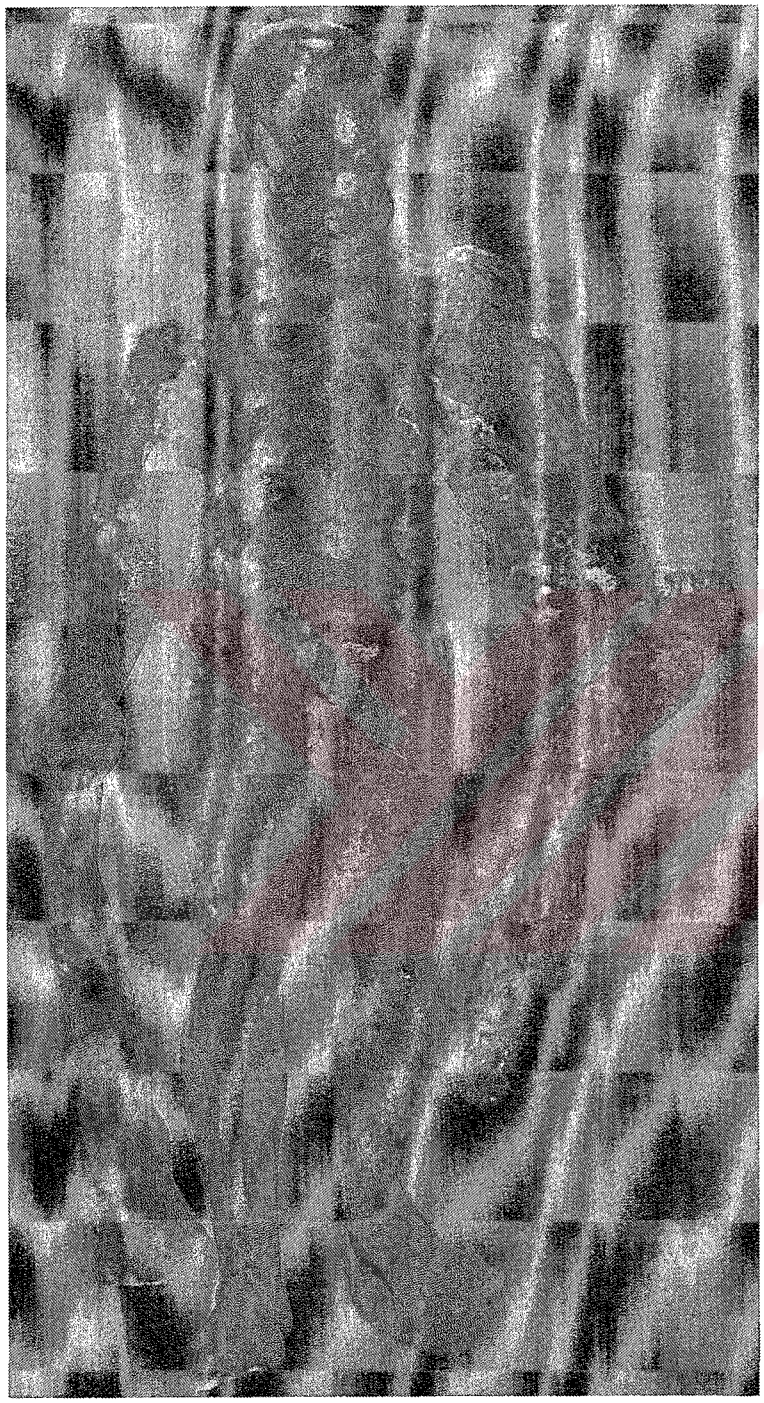
d

e

Lev. 110

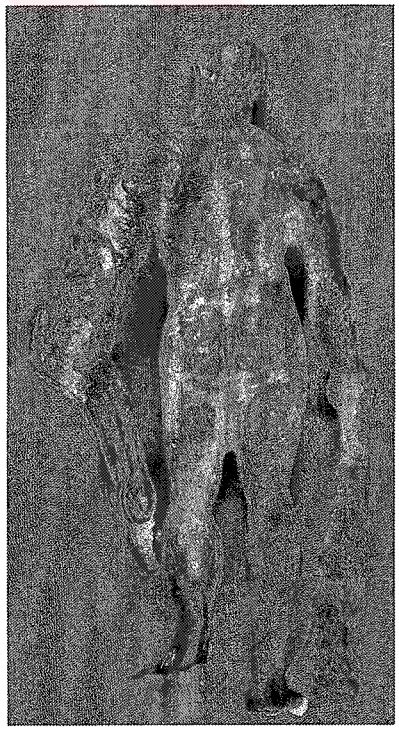
Silf-005

a

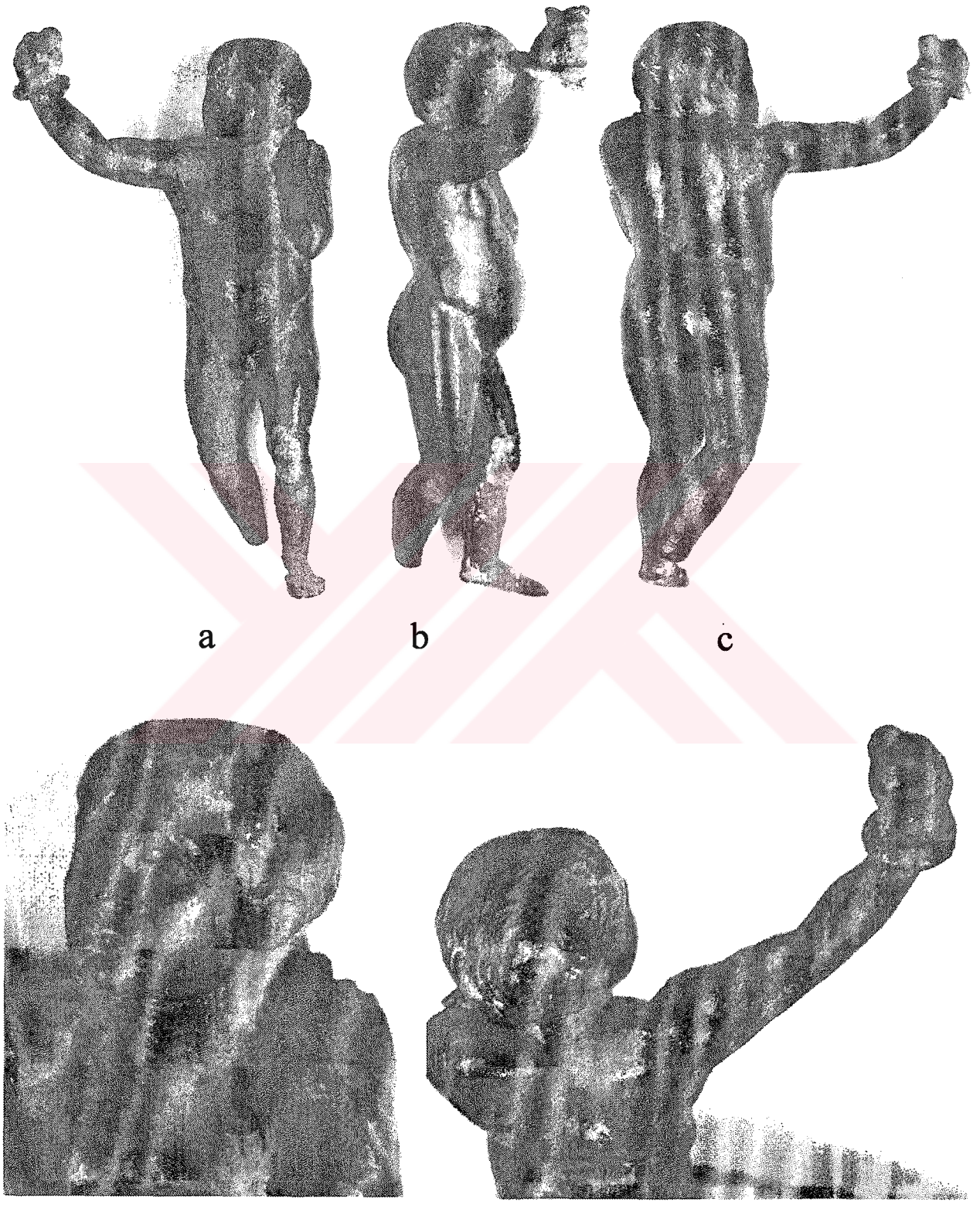

b

c

İst-020

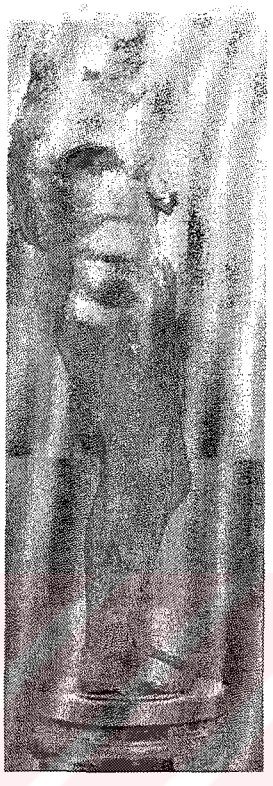
a b c

d e

İst-038

a

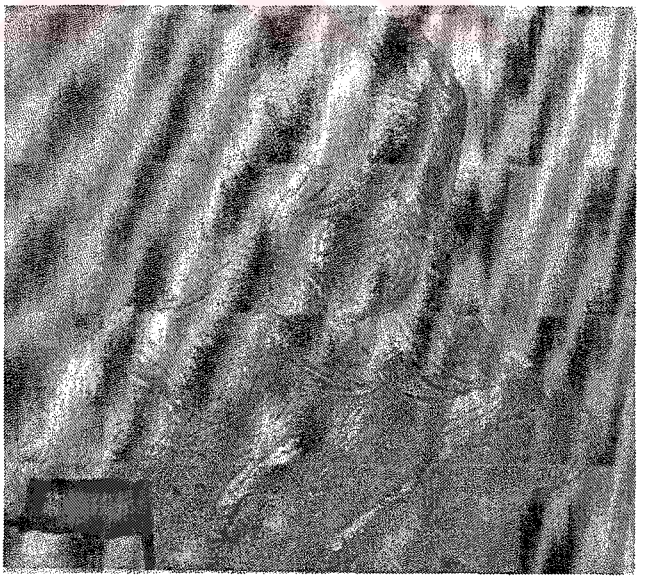
b

c

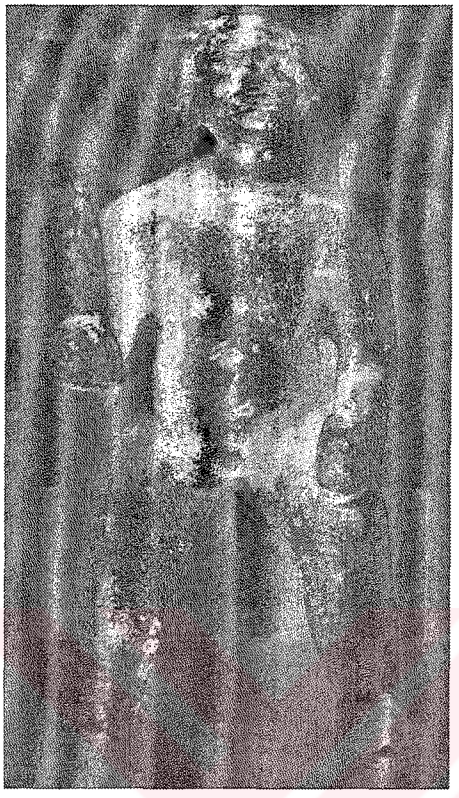

d

e

Silf-011

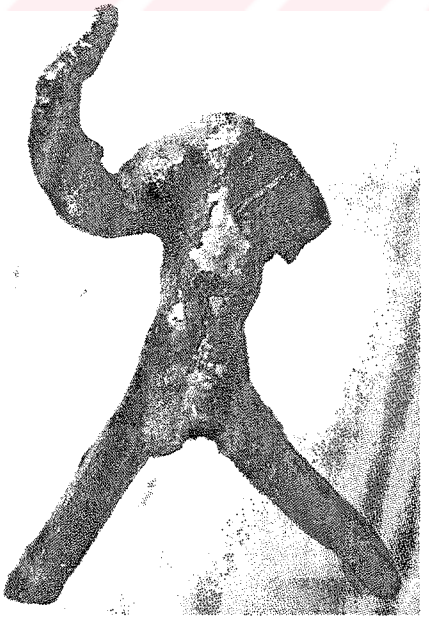

a

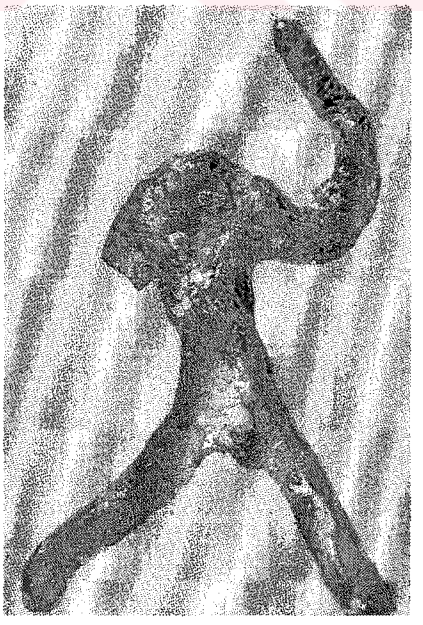

b

Ant-027

c

d

İst-052

a

b

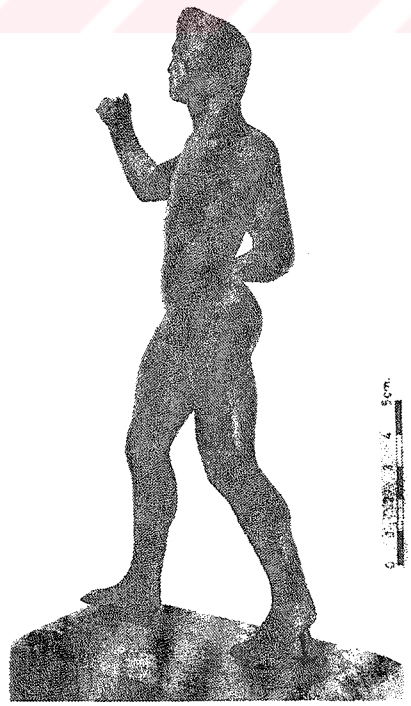
İst-029

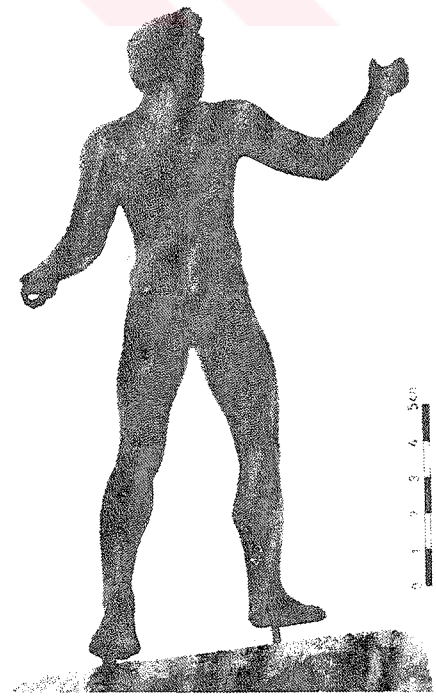
a

b

c

d

İst-083

Lev. 116

a

b

c

İst-082

a

b

SH-036

c

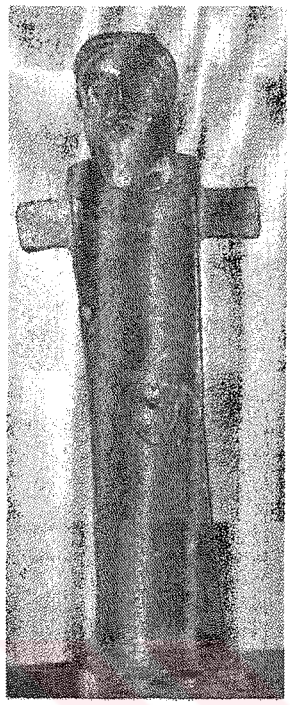

d

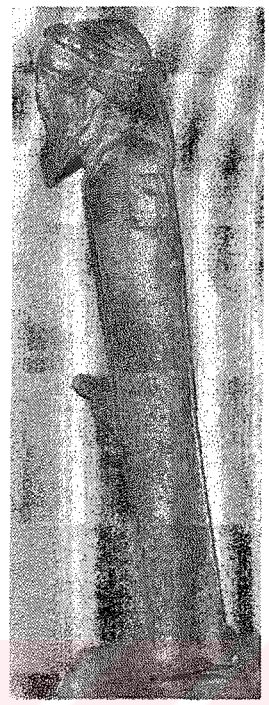

e

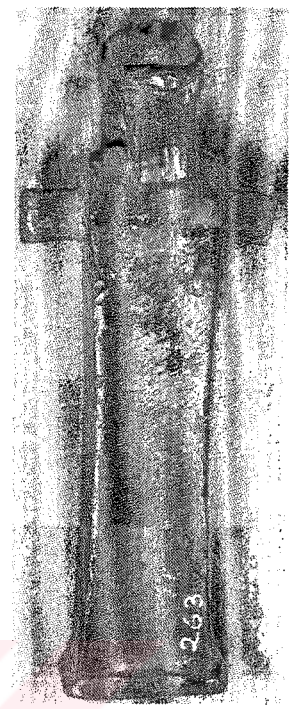
İst-008

a

b

c

İst-054

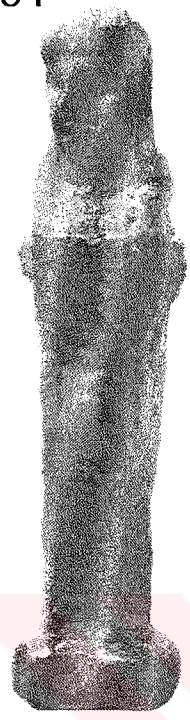

d

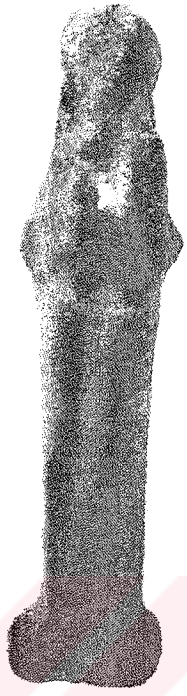

e

İst-084

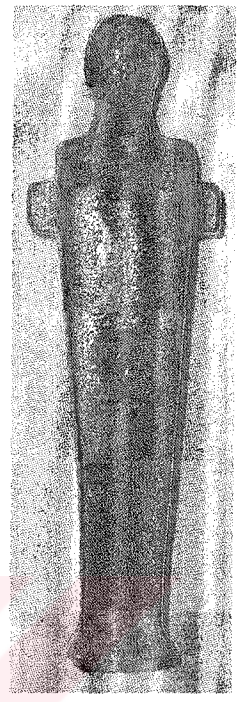

a

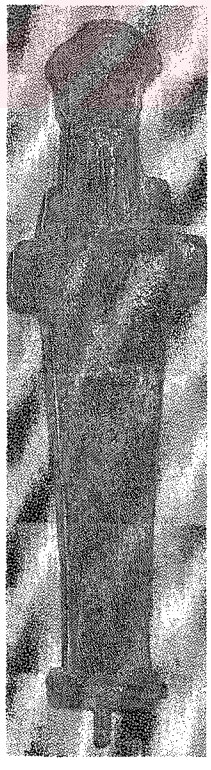
b

SH-051

c

İst-050

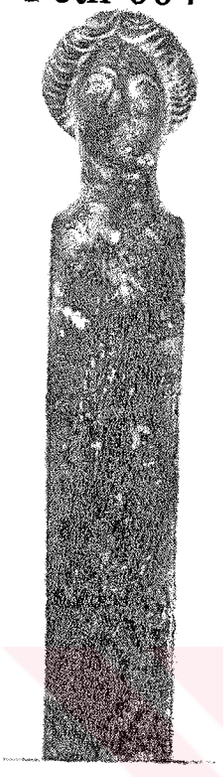

d

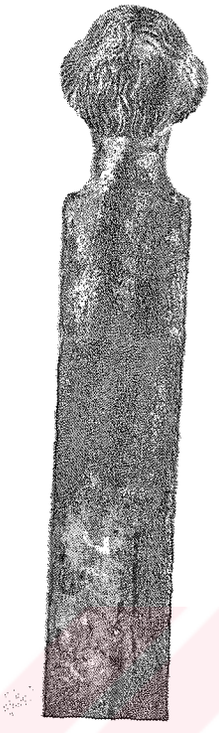

e

Feth-004

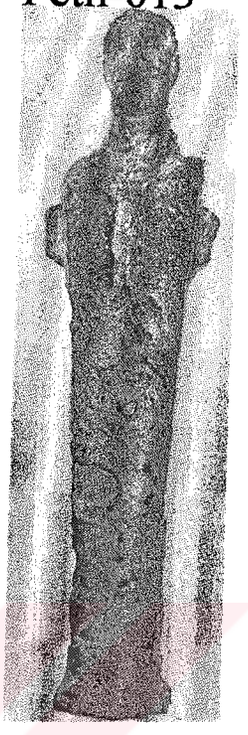

a

b

Feth-013

c

Feth-014

d

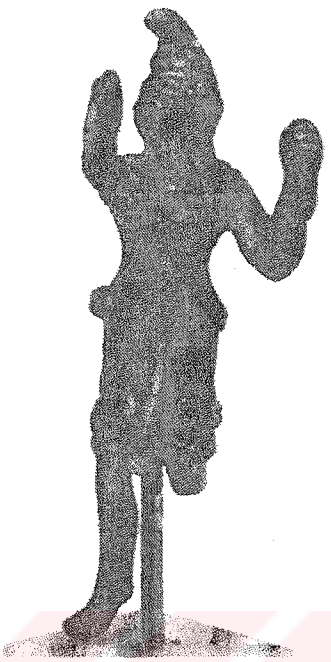
e

Lev.121

Kon-008

a

b

c

İst-025

d

e

f

g

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: İsa Kızgut
Doğum Tarihi ve yeri: 03.03.1959 Mersin.
Adres: Akdeniz Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü. 07058 Kampus-Antalya
Tlf: İş. 0.242.310 22 62
GSM. 0.535.337 35 17
e-mail: ikizgut@akdeniz.edu.tr

AKADEMİK YAŞAM

1990 –1994 Lisans: Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Klasik Arkeoloji Bölümü. (Tez: Patara Hurmalık Hamamı)

1995 – 1997 Yüksek Lisans: Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Klasik Arkeoloji Bölümü (Tez: Xanthos Payava Lahti)

1998 - Doktora: Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Klasik Arkeoloji Bölümü. (Tez: Batı Anadolu Hellenistik ve Roma Dönemi Bronz Heykelcikleri)

KAZI VE ARAŞTIRMALAR

1991- 1993 Patara Arkeolojik Kazıları Öğrenci Üyeliği

1994-2000 Patara Arkeolojik Kazıları Bilimsel Üyeliği

1993 Antalya –Arapsuyu'nda Kiremit Mezar Nekropolü Kurtarma Kazısı. Arkeoloji Bölümü ve Antalya Müzesi.

1994 – 2000 Tlos ve Territoriumu Yüzey Araştırmaları Bilimsel Üyeliği.

1994 – 2000 Kent Antalya'nın Arkeolojik Envanteri Projesi Bilimsel Üyeliği.

1997 - ..... Beydağları Trebenna ve Çevresi Yüzey Araştırmaları Bilimsel Üyeliği

BURSLAR

1999-2000 Almanya, Münster Westfalische-Wilhwelm Üniversitesi, Heinrich-Hertz Vakfi'nın sağladığı bir yıllık araştırma ve dil bursu.
2001 Almanya, Kaschade-Stiftung ve Stendal Müzesinin sağladığı üç aylık araştırma bursu.

PROJELER

1999 Akdeniz Üniversitesi Araştırma Fonu Başkanlığı "Batı Anadolu Hellenistik ve Roma Dönemi Bronz Heykelcikleri" konulu doktora çalışması kapsamında Fotoğraf ve envanter Projesi üyeliği.

1999 Vehbi Koç Vakfı Suna-İnan KIRAÇ Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü'nden "Batı Anadolu Hellenistik ve Roma Dönemi Bronz Heykelcikleri" konulu doktora çalışması kapsamında fotoğraflama ve envanterleme için yolluk projesi yürütücülüğü.

2001 A.Ü. Araştırma Fonu Prof. Dr. Nevzat ÇEVİK başkanlığında "Trebenna ve Çevresindeki arkeolojik kalıntıların ve diğer bulguların bilgisayar ortamında arşive yönelik işlenmesi, değerlendirilmesi ve haritasının çıkarılması projesi" bilimsel üyeliği.

Sempozyum, Bildiri ve Konferanslar:

1. ***"Antalya Selçuklu Eserleri"*** Antalya Garnizonu 1995.
2. ***"Silifke Müzesi Bronz Heykelciklerine Yansıyan Kilikya Tanrıları"*** Uluslararası III. Kilikia Sempozyumu. Mersin Üniversitesi 2002.
3. ***"Die Bronzestatuetten aus West Anatolia"*** Stendal-Almanya 2002.
4. ***"Antalya Müzesi Bronz Heykelcikleri"*** Antalya Müzesi Ocak 2004.
5. ***"Antik Dönemde sosyal ve estetik boyutlarıyla heykel"*** Mersin Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 2004.

Yabancı Dil: Almanca, İngilizce

Medeni Durum: Evli ve 1 Çocuklu